SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director: D. GUSTI

ANUL III, Nr. 4-6 APRILIE - IUNIE, 1938

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN - SECȚIA SOCIOLOGICĂ
FUNDAȚIA REGALĂ CULTURALĂ „PRINCIPELE CAROL“

C U P R I N S U L

S T U D I I :

C E R C E T Ă R I :

D O C U M E N T E :

C R O N I C I :

N O U A L E G E A D M I N I S T R A T I V Ă :

P R O B L E M A M O Ţ I L O R :

P R E Z E N T Ă R I B I B L I O G R A F I C E :

R E C E N Z I I :

(Continuarea pe pag. 3 a copertei)

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

DIRECTOR: D. GUSTI

ANUL III, NR. 4-6 APRILIE - IUNIE 1938

PARTICIPAREA SATELOR LA ORGANIZAREA ŢĂRII

Pentru a înfăptui România nouă, despre care se vorbeşte atât de mult, trebue aplicată *o concepţie nouă de organizare a ţării.*

Concepţia centralistă, dominantă încă, chiar când apare sub forma de „descentralizare" trebuie să fie întregită prin *concepţia organizării locale.* Pe aceasta din urmă vrem s'o schiţăm aci.

In concepţia centralistă, o ţară nu poate fi organizată decât de sus în jos, abstract, din capitală spre provincie, prin aplicarea pe tot întinsul ei a aceloraşi legi şi dispoziţii. Neajunsurile cunoscute ale acestei concepţii sunt: generalitatea măsurilor, care nu se potrivesc la fel de bine tuturor ţinuturilor, tuturor satelor şi tuturor oraşelor, atât de deosebite între ele, şi pasivitatea faţă de problemele obşteşti, cu care deprind poporul trecând grija de a organiza ţara exclusiv pe seama funcţionarilor de stat.

Concepţia, pe care am numit-o a organizării locale, caută mijlocul de a înlătura aceste neajunsuri. Ea propune o *acţiune orizontală*: organizarea intensivă a deosebitelor subunităţi ale ţării, prin iniţiativa şi munca celor ce le alcătuesc.

Ştim că această concepţie are toată aparenţa unei utopii. Pasivitatea fatalistă, de atâtea ori evidenţiată a satelor noastre, pare a-o desminţi, în cazul marii mulţimi a aşezărilor româneşti, în cazul aşezărilor rurale.

Dar cercetările monografice ale Institutului Social ne au arătat de mult că, deşi adevărată, observaţia aceasta nu exprimă o situaţie de neschimbat. Satele noastre pot fi dinamizate; locuitorii lor sunt capabili să-şi organizeze colectivitatea.

Echipele studenţeşti au pornit la lucru pentru a verifica această convingere. Analiza rezultatelor celor 4 campanii întreprinse până acum de Fundaţia Regală Principele Carol n'a desminţit-o.

In genere, trei campanii succesive ale unei echipe inimoase sunt de ajuns pentru a stârni în aşa fel un sat încât obştia locuitorilor lui să poată colabora la organizarea acelui sat.

Venirea echipei scoate satul din conformism. Ii face pe locuitori să-şi privească vieaţa cu ochii străinului, să devie conştienţi de neajunsuri, pe care nici nu le luau în seamă până atunci, de familiare ce le erau. Acest prilej dat satului să se cunoască constitue etapa întâi a revoluţionării morale, pe care o urmărim.

Activitatea echipei nu întârzie să contureze în faţa satului şi ideea unei mai bune organizări. Datorită ei se desenează în mintea multor locuitori ideea unei orânduiri mai lesnicioase, mai frumoase şi mai sănătoase a vieţii din sat. Opoziţia dintre realitate şi idealul acesta le împrospătează felul de a fi, scoţându-i din pasivitatea dinainte de această dedublare. Trezirea nemulţumirii cu starea prezentă a satului şi îndrumarea pe calea unei active îmbunătăţiri a ei este etapa a doua şi cea mai însemnată a revoluţiei morale pe care trebue s'o prilejuiască echipa.

Lucrările însemnate pe care satele le duc la capăt, cu ajutorul echipei în anul al doilea şi al treilea de campanie consolidează această înviorare a spiritelor. Faptul de a fi izbutit să-şi ridice singur un cămin, o cooperativă,un pod, îi dă satului încredere în sine şi curajul de a continua acţiunea de autoorganize şi după plecarea Echipei, îndrumat numai de conducătorii locali, care şi-au descoperit vocaţia în cursul muncilor dezlănţuite de echipă.

Această schimbare a mentalităţii satului e fixată instituţional în *Căminul Cultural*. Având în frunte elementele cele mai întreprinzătoare ale satului, el structurează locuitorii acestuia în perspectiva unei îndelungi campanii de organizare. În această formaţie satul luptă contra prezentului său, pentru a-l preschimba într'un viitor de optimă organizare. Nu e cazul să înfăţişez cu prilejul acesta în amănunt funcţionarea căminelor culturale.[1]) Pentru a întemeia afirmaţia, că satele noastre sunt capabile să contribue la organizarea ţării, e de ajuns să amintesc două aspecte ale lor.

1. Căminele solidarizează, în vederea acţiunii de ridicare a satului, sătenii, funcţionarii din sat (preot, învăţător etc.) şi pe fiii satului ajunşi în oraşe, în vederea acţiunii de ridicare a satului lor, la nivelul accesibil în veacul al XX-lea şi necesar pentru consolidarea temeinică a statului românesc.

2. Căminele scutesc satele de acţiuni, ce le ar putea primejdui echilibrul, devremece lucrează potrivit concepţiei sintetice despre vieaţa colectivă, care dă o egală însemnătate problemelor muncii, sănătăţii, instrucţiei şi credinţei şi stă la temelia activităţii Fundaţiei Regale „Principele Carol".

Datorită acestor însuşiri, căminele culturale sunt un organ de legătura fără pereche între acţiunea de sus în jos a autorităţilor centrale şi regionale şi între acţiunea de autoorganizare de jos în sus a satelor. Sprijinind şi stimulând iniţiativa căminelor culturale, administraţia de stat îşi poate simplifica neasemuit acţiunea ei de organizare şi amplifica apreciabil randamentul organelor tehnice: al medicilor, al veterinarilor, al agronomilor al cooperatorilor.

Satele noastre sunt capabile de o contribuţie însemnată la campania de organizare a ţării. O aduc bucuroase, de îndată ce sunt aduse la conştiinţa nevoilor şi a puterii lor, de a le remedia.

Obligativitatea serviciului social pentru toţi absolvenţii de şcoli superioare, ce urmează să intre în administraţia de stat, care a fost hotărîtă zilele acestea, pune la dispoziţia acţiunii de îndrumare şi de organizare a statelor, experimentată de Fundaţia Regală „Principele Carol" şi confirmată strălucit, atât energii tinereşti numeroase cât şi mijloacele trebuitoare pentru extinderea şi definitivarea acţiunii ei.

Începe o etapă nouă a acţiunii de organizare a ţării. Mijlocul de o rară eficacitate al participării satelor la acţiunea de organizare a ţării e adoptat şi potenţat şi va fi pus din plin în slujba organizării statului românesc prin întroducerea serviciului social obligator la sate.

D. GUSTI

FILOSOFAREA DESPRE FILOSOFIA POPORULUI ROMÂN

Pentru temeiurile arătate până acum[1]), nu putem fi de acord cu teoria generală pe care o construeşte d-l Blaga, prin reducerea *„culturii"* la *„stil"* şi a *„stilului"* la o *„categorie abisală"*.

---

[1]) Ea poate fi cunoscută prin revista *Căminul Cultural*, pe care o scoate Fundaţia „Principile Carol".

[1]) Vezi numerele 11—12, 1937 şi 1—3, 1938 ale revistei.

Dar în afară de o asemenea teorie generală găsim în opera d-lui Blaga şi o analiză a fenomenului românesc, care ar putea fi folositoare, independent de caducitatea teoriei. După cum am spus, deseori intuiţiile acestui psiholog şi mai ales analizele lui literare, sunt cât se poate de sugestive.

Să părăsim deci câmpul teoriei şi să intrăm în acela al realităţilor concrete româneşti.

Mai întâi o întrebare: există o realitate concretă românească? Adică o realitate culturală care să fie exclusiv românească? Dacă răspundem „nu", e inutil să insistăm asupra acestei desbateri. Ce crede d-l Blaga?

Ne pare rău, din nou, că d-sa şovăe şi în această privinţă, nereuşind să deosebească limpede fenomenul românesc de cel balcanic în genere.

Desigur, d-l Blaga începe prin a afirma că există o legătură indisolubilă între un neam şi o matcă stilistică. Astfel „poporul român s'a născut în momentul când spaţiul matrice a prins formă în sufletul lui" (II, 27). Ba mai mult decât atâta, matricea stilistică este singura glorie, singura ispravă a acestui neam. Câteva rânduri mai sus am protestat împotriva acestei afirmaţii care pretinde că toată istoria acestui neam, toată cultura lui înfăptuită, sunt prea sărmane lucruri, căci „singura noastră tradiţie adevărată este matca noastră stilistică, în stare binecuvântată ca stratul mumelor" (II, 168). Această afirmaţie este cel puţin o exagerare vădită. Totuşi d-l Blaga o exagerează încă, de îndată, afirmând că matricea stilistică românească „face parte din Logos sau din Sfântul Duh, o despărţire de el ar însemna apostazie" (II, 179).

De data aceasta nădăjduim sincer ca fraza de mai sus să nu fie decât o simplă metaforă „nerevelantă", căci apostazie ar părea tocmai afirmarea că spaţiul mioritic este Sfântul Duh. Este aci, sperăm, un simplu joc de cuvinte, o odă lirică în „lauda satului românesc", ceea ce poate abia poate fi scuzat prin luarea în seamă a intenţiilor bune dela care greşala a pornit.

Ceea ce însă nu mai putem, în bună logică, îngădui, este ca, de îndată, să ni se afirme că acest Sfânt Duh al Românilor, este balcanic în genere! Totuşi aceasta e părerea d-lui Blaga: „spaţiul matrice... ar putea fi un pervaz, până la un punct comun unui întreg grup de popoare, bunăoară popoarelor balcanice" (II, 18).

Şi aceasta nu ni se afirmă incidental, ci sistematic cu privire şi la alte „determinante stilistice" alcătuitoare ale mătcii.

Astfel: „Cultura populară românească (poate şi cea balcanică în genere) posede aşa dar şi ea o viziune spaţială specifică... spaţiul mioritic" (I, 78).

„Popoarele din răsăritul european nu sunt de loc orientate spre iniţiative individuale şi spre categoriile libertăţii, ci spre lumea organicului" (II, 52). Aceasta explică nu numai unitatea limbii româneşti, ci şi a tuturor celor slave şi Sud-Est europene. „In genere popoarele ortodoxe: rus, ucrainian, sârbesc, grec, prezintă acest grandios fenomen al unei relative unităţi linguistice" (II, 51).

Sofianicul este şi el „o determinantă stilistică a spiritualităţii populare din estul şi Sud-Estul european (II, 105).

Biserica are o funcţie creatoare „în sufletul poporului nostru, o particularitate care aparţine, precum bănuim, şi celorlalte popoare balcanice" (II, 120).

Este drept că aci d-l Blaga găseşte o deosebire, măcar faţă de ruşi, dacă nu de balcanici (II, 120). Ruşii de pildă nu înţeleg bine „sofianicul". Astfel ei pictează pe Sfântul Sofocle şi pe Sfântul Plato (II, 109).

Însă această singură excepţie pe care o găseşte d-l Blaga, este inexistentă. Nu are decât să treacă d-l Blaga de pildă, în Bucureşti, pe la vestita „Biserică cu Sfinţi" din calea Moşilor, în preajma mitocului Căldăruşanilor şi va vedea acolo zugrăviţi numai pe Filosoful Plato şi pe Filosoful Aristotel, dar chiar pe „Filosoful Stoic" în persoană, reprezentat ca sfânt, precum şi pe „Sibila dela Delfi", pe „Filosoful Tales" şi pe alţi preafericiţi vestitori.

Nu continuăm cu arătarea balcanismului celorlalte determinante stilistice: pitorescul (vezi II, 124, II 126 şi II 143), misticismul latent popular (II, 145-146), sfiala în a reda figuri umane, (II, 157), idealul bărbătesc colectiv al haiducului, (II, 218).

Spaţiul mioritic. Exclusiv românească sau balcanică în genere, nu este mai puţin adevărat că există, afirmă d-l Blaga, o matrice stilistică anume, valabilă pentru Români şi care este un complex de determinante stilistice diverse. Cea mai de temei, din toate aceste determinante, este fără îndoială „spaţiul mioritic" căreia i s'a făcut cinstea de a fi luată ca titlu al unui volum din trilogie.

Să analizăm deci, cu atenţie, acest spaţiu mioritic.

Am văzut că orişice neam creator de cultură are în adâncurile psihologiei lui colective o anume viziune spaţială. Românii au şi ei o asemenea viziune: este anume spaţiul infinit ondulat.

Afirmaţia nu este surprinzătoare. A mai fost susţinută de pildă de către poetul Dan Botta, care îşi găsea dovezi multiple pornind încă dela teoriile ondulatorii ale lui Dimitrie Cantemir şi ajungând la teoria ondulaţiei universale a lui Vasile Conta. Pentru d-l Blaga această viziune orizontică infinit ondulată are însă desigur cu totul alt înţeles. Conform teoriei d-sale, în subconştientul Românilor ar exista acest spaţiu şi de aci, prin personanţă s'ar face vădit în creaţiile culturale. Forma plastică de exprimare a acestui spaţiu infinit ondulat, poate fi divers. Astfel Eminescu alege marea şi apa ca simbol al acestei structuri orizontice ondulate (II 214). Insă, prin aceasta, Eminescu se abate dela simbolica unanim admisă de restul poporului românesc, care îşi găseşte un alt model plastic al acestui infinit ondulat, anume „Plaiul", alternanţă de deal şi de vale, ritmic scăzând dela munte spre şes. Deşi, teoretic, orice legătură cauzală între peisagiul propriu zis geografic al plaiului şi spaţiul infinit ondulat ar trebui să fie exclusă, d-l Blaga stabileşte între aceste două ordine de fenomene o legătură stringentă; în aşa măsură încât pentru denumirea însăşi a viziunii spaţiale abisale el foloseşte numele plaiului geografic, răstălmăcit desigur: pentrucă Mioriţa se petrece „pe un picior de plai, pe o gură de rai" plaiul simbolic devine un „spaţiu mioritic".

Să trecem peste ciudăţenia acestui nume al spaţiului, să trecem şi peste faptul că el e în acelaşi timp prea larg şi prea strâmt, căci deşi „balcanic", nu-l cuprinde pe Eminescu şi să urmărim ce concluzii trage d-l Blaga din el.

O primă constatare: Românii, adică ciobanii români trăesc pe plaiuri. Suntem obişnuiţi a spune că împrejurările istoriei au făcut din Carpaţi un loc de adăpost şi o matcă geografică a acestui neam. De aci, au zvâcnit rând pe rând valurile în creştere ale aşezărilor noastre, atunci când ani de răgaz ne dădeau putinţa revărsării pe şes.

D-l Blaga nu admite însă această explicaţie prin împrejurări istorice; după cum nu admite nici explicaţia prin îndeletnicire. Pentru d-sa faptul că ciobanii trebue să-şi urce oile la munte, la văratec, nu este o explicaţie suficientă. Ci d-sa introduce un gând nou în discuţia acestei probleme: Românii tânjesc metafizic după spaţiul ondulat. Ca atare ei se urcă la munte pentru că acolo, Plaiul, care seamănă de fapt cu spaţiul ondulat, le oferă un peisagiu care le satisface dorinţa lor metafizică ascunsă. „Ciobanul român, împins de valurile istoriei a colindat sute şi sute de ani toţi Carpaţii şi toate meleagurile balcanice. Orizontul mioritic subconştient l-a menţinut cele mai adeseori în peisagiul de plaiu şi i-a dat o permanentă, irezistibilă fobie faţă de altele" (II 28).

Cu toate acestea există şi Români la şes. Pe aceştiea, d-l Blaga nu prea îi stimează: sunt valahi! Aceşti „valahi de la şes" care trăesc pe Bărăgan, pe malurile râurilor, la margine de padure, n'au desigur plaiul la îndemână. Insă subconştient, plaiul tot există în sufletul lor. De aci, „o nostalgie orizontică după plaiu" (I 106 şi II 20).

Rugăm să nu se creadă, de către cititorul neatent, cum că d-l Blaga ar socoti că românii, ciobani, trăind multă vreme la munte, s'au îndrăgostit de Plaiu şi că, atunci când sunt departe de el, îi duc dorul. Nu. Căci aceasta ar însemna o explicaţie prin mediu: spaţiul mioritic s'ar explica prin trăirea îndelungată în plai şi atunci nimic abisal n'ar

mai rămâne. Am înţelege uşor de ce Saşii de pildă, care sunt citadini, nu iubesc plaiul şi ne-am întoarce la teoria lui Ovid Densuşianu care credea că poezia populară românească este esenţial o poezie păstorească. Pentru d-l Blaga problema e răsturnată: spaţiul infinit ondulat e începutul apriori. El nu devine „mioritic" decât prin accident, ocupaţia pastorală nefiind decât un efect al unui dor metafizic.

În definitiv, această teză se poate susţine. (Ce nu se poate susţine ?) Insă ea trebue să fie supusă unei verificări prin fapte. D-l Blaga o încearcă.

Astfel d-sa afirmă că „cel ce a colindat odată pe plaiuri a remarcat desigur, cum pe cutare vârf stă tupilată o aşezare ciobănească, dominând de acolo de sus până în vale, şi cum trebue să roteşti binişor privirea pentru a desluşi chiar pe celălalt piept de plai, o altă aşezare asemenea: ceva din ritmul „deal-vale" a intrat în această rânduială de aşezări".

Deocamdată verificarea cu faptele nu dovedeşte nimic: constatăm, de comun acord, că aşezările ciobăneşti sunt unele pe un deal, altele pe altul, la oarecare distanţă între ele. Care este pricina acestei aşezări? D-l Blaga spune că este efectul unei viziuni abisale a unui spaţiu infinit ondulat. În ce ne priveşte credem pur şi simplu că oile au nevoie să pască iarbă. Ca atare nu se îngrămădesc stânile unele într'altele, ci se depărtează astfel ca să aibe fiecare stână iarbă destulă. Nu este vorba deci de un dor metafizic al oamenilor după o alternanţă „deal-vale", ci de o nevoie fizică a oilor după iarbă.

Dar între aceste două explicaţii, una de gen sublim, alta mult mai prozaică, o alegere nu se poate face, din faptele de mai sus. Să recurgem deci la o experienţă crucială: să studiem nu pe ciobanii din plaiu, ci pe „valahii" din Barăgan. Să vedem dacă aci ne vom putea decide între o teză sau alta. Dacă aceeaşi alternanţă se va păstra şi la şes, nu vom mai putea explica acest lucru prin „plaiul" fizic, inexistent în Bărăgan, ci va trebui să recurgem la „plaiul" subconştient presupus de d-l Blaga ... afară doar dacă nu vom găsi o a treia soluţie!

În adevăr d-l Blaga ne spune: „coborând pe şesuri, vom băga de seamă că această ordine şi acest ritm deal-vale, se păstrează întru câtva şi în aşezările săteşti dela şes, cu toate că aci, ordinea în chestiune ar părea deplasată şi fără sens. Casele în satele româneşti dela şes, nu se alătură în front înlănţuit, dârz şi compact, ca verigele unei unităţi colective (a se vedea satele săseşti), ci se distanţează, fie prin simple goluri, fie prin intervalul verde al ogrăzilor şi al grădinilor, puse ca nişte silabe neaccentuate între case. Această distanţă ce se mai păstrează, e par'că ultima rămăşiţă şi amintire a văii, care desparte dealurile cu aşezări ciobăneşti. Se marchează astfel şi pe şes, intermitenţa văilor, ca parte integrantă a spaţiului îndefinit ondulat. E aci un fenomen de transpunere vrednic de a fi reţinut şi izvorît dintr'o anume constituţie sufletească".

Cu alte cuvinte, d-l Blaga observă la şes un fenomen care îi rămâne neexplicat: casele nu se înlănţue, cum de pildă în satele săseşti, ci ele lasă între ele un spaţiu, aşa cum lăsau şi stânile între ele. Deci este vorba aci de o repetare a situaţiei din Plaiuri. Plaiul fizic de data aceasta lipsind, suntem siliţi să recurgem la un Plaiu ideal, existent în subconştientul valahului din şes.

Argumentarea ar fi bună, dacă într'adevăr resfirarea satelor în şes ar fi un fenomen neexplicat şi neexplicabil.

În realitate, aşezarea satului românesc din şesuri nu este absurdă decât pentru cine nu cunoaşte ce este un sat românesc. Călătorul grăbit se poate mulţumi cu o explicaţie „abisală" şi cu o argumentare prin „petiţie de principii". Dar studiul atent ne arată că nu există ceva mai raţional, mai regulat, mai armonios potrivit cu împrejurările geografice, cu felul de trai şi mai ales cu sistemele sociale ale obştiilor româneşti, decât aşezarea satelor noastre.

Mă întreb dacă e locul să arătăm aci, din nou, lucruri pe care am mai avut prilejul să le analizăm. Totuşi, pentru lămurirea cititorului să reamintim că un sat românesc înseamnă un trup de moşie şi o vatră de sat. Forma trupului de moşie şi a vetrei de sat sunt determinate de o vastă şi străveche operaţiune de agrimensură care îşi trage regulele

din felul de vieaţă ale obştiilor devălmaşe româneşti. În sânul fiecărui trup de moşie, există anumite subîmpărţiri, pe fâşii, corespunzătoare unor aşa numiţi „bătrâni“, iar vatra de sat, ea însăşi, este tot astfel împărţită. Neamul, realitate biologică şi spirituală, măsură şi regulă a organizării sociale împarte satul, într'un cadrilaj juridic pe care apoi casele se aşed sistematic şi riguros determinate. Cine studiază un asemenea sat, cu răbdare, are prilejul să cunoască una din cele mai admirabile dovezi de dreaptă cumpănire, unul din cele mai atent puse la punct sisteme de vieaţă socială. Încerce şi d-l Blaga să pătrundă în tainele unui asemenea sat, şi suntem siguri că şi d-sa va renunţa să creadă în afirmaţia că satele din şes sunt aşezate într'o ordine „deplasată şi fără sens“.

O a doua confruntare a teoriei abisale cu faptele o face d-l Blaga în legătură cu problema arhitecturii ţărăneşti. Deşi principial d-l Blaga este duşman căutării unor elemente generale sau motive de circulaţie pe ţară, ele fiind o „trudă rău plasată“, totuşi d-sa caută şi crede a găsi o astfel de trăsătură comună a întregei arhitecturi româneşti şi încă una care ne duce la recunoaşterea „spaţiului mioritic“ ca determinantă stilistică.

Făgăduiala este desigur ispititoare şi menită a trezi curiozitatea: spaţiul infinit ondulat, plaiul, ca factor determinant în construcţia caselor. Alternanţa deal-vale în arhitectură!

Să ascultăm: „cât priveşte formele de construcţie arhitecturală a caselor ţărăneşti ni se pare a putea semnala cel puţin un efect negativ, dar învederat, al specificului nostru orizont spaţial“ (II, 24). Pe când casa rusească face risipă de spaţiu (efectul infinitului stepii ruseşti ca determinantă stilistică) iar dimpotrivă „arhitectura apusană, mai ales nordică manifestă nu se ştie la ce chemare a cerului, o evidentă tendinţă de expansiune în înalt“, la noi „de vreme ce orizontul spaţial îndefinit ondulat, al nostru, zădărniceşte din capul locului o expansiune, fie în plan, fie în înalt“, geniul nostru arhitectonic stă pe o poziţie intermediară, care păstrează atenuate în drept echilibru cele două tendinţe opuse“. Orizontul specific împiedică astfel hipertrofia dimensională în sens unic, de unde un caracter de „măsură“ comun tutulor caselor ţărăneşti.

Voiu fi acuzat, poate, de lipsă de simţ filosofic; dar mărturisesc că apariţia „alternanţei deal-vale“ în problema modestiei caselor noastre ţărăneşti, mi se pare o surprinzătoare dovadă de dragoste pentru complicaţia ca atare. După câte ştim cu toţii, casele româneşti nu sunt nici prea mari şi nici prea înalte, pentrucă ele sunt făcute din chirpici, vălătuci, ciamur, bârne sau bolovani din prund, care nu le îngădue să atingă ameţitoare înălţimi. Pentru ce s'au ales aceste materiale de construcţie? Pentrucă starea de permanentă nelinişte din ţară a mutat gândul oamenilor dela casele clădite pentru veacuri. Oamenii se mulţumeau cu case mici, uşor de făcut şi după a căror distrugere nu-ţi pare din cale afară de rău. Nestatornicia caselor ţărăneşti, iată explicaţia modestelor lor proporţii. Vieaţa pastorala, starea economică foarte scăzută, au împiedecat naşterea unei arhitecturi ţărăneşti monumentale.

De altfel, ne-am prefăcut numai a primi premiza d-lui Blaga, conform căreia modestia caselor ţărăneşti este un apanagiu al Românilor. Dar aşa să fie? Oare ţăranii altor ţări au case care se ridică până la cer? Sau case care se întind pe pogoane de loc? Paremi-se că „monumentalul“ este un lucru care a apărut în legătură cu arhitectura oficială a Statului şi cu vieaţa oraşelor. Noi nu avem „monumental“ fiindcă Statul nostru, tot din pricini istorice, nu a fost constructor de monumente. Când în veacuri de linişte, s'au apucat Voievozii noştrii să construiască, au clădit şi ei „monumental“, înalt şi pe spaţii mari.

Ba mai mult decât atâta: chiar în arhitectura ţărănească putem găsi „ţâşnirea către cer“ şi „chemarea înaltului“. Astfel de pildă, ce poate fi mai vădită dorinţă de înălţare, decât săgeata de 20 de metrii a unei biserici maramureşene? Şi să nu se uite că această biserică este toată din lemn, deci dintr'un material ingrat, care doar printr'o ştiinţă extraordinar de adâncită a rezistenţii lemnului şi a valorii contravântuirilor, cutează a se ridica la asemenea ameţitoare înălţimi. Nu văd în toată această problemă nici umbră de „alternanţă deal-vale“, nici măcar ca un efect de „neamestec“.

Însfârşit, într'o a treia şi ultimă dovadă, d-l Blaga invoacă metrica noastră populară, care în alternanţa ei de silabe accentuate şi neaccentuate, reproduce „alternanţa deal-vale". Să nu insistăm: aceasta ne-ar duce la constatarea că şi un Schiler, de pildă are, pentru acelaşi motiv, o viziune spaţială mioritică.

Încă un lucru asupra căruia trebue să insistăm este acela că spaţiul mioritic este o sărăcire a peisagiului adevărat românesc.

O problemă a spaţiului, adică a sentimentului spaţial, se poate pune; desigur ca o problemă de psihologie normală, nici decum abisală. Ar fi chiar interesant de făcut o analiză a psihologiei spaţiale româneşti. Cred însă că ea ne-ar duce la alte concluzii decât la cele „mioritice". În adevăr, orizontul românesc nu este numai acela al Plaiului, adică a unui plan înalt, deschis, pe coamă verde de munte, scurs mulcom în vale, cu „orizontul înalt, ritmic şi indefinit alcătuit din deal şi vale".

Pământul românesc are o varietate de peisagii cu adevărat nesfârşită şi traiul Românilor s'a dus de-alungul tuturor acestor peisagii. Pentru ciobanii, la care mereu se referă d-l Blaga, peisagiul *golului de munte* intră în joc mai înainte de toate: orizont extrem de adânc, cu largi viziuni de vârfuri până departe, peste şirul încremenit al valurilor de pământ, care se zbat ritmic, până în câmpie. În al doilea rând, plaiul pe care coboară oile la iernatec; apoi seria muscelelor, întinsul câmpiei şi desnădăjduita întindere a Dobrogei, Bărăganului sau Bugeacului unde îşi duc jumătate din vieaţa lor, ciobanii transhumanţi. Dacă este adevărat că un peisagiu românesc a dus la crearea unui suflet românesc, apoi aceasta nu poate fi nici pentru ciobani acela al plaiului şi al alternanţei, pe scurte suprafeţe de pământ a văii şi a dealului. Ci viziunea trebue lărgită până la cuprinderea întregului pământ, românesc pe care pendula ciobănia noastră, dela munte la mare. Este şi aci, dacă vreţi, o unduire, un ritm, o alternanţă, dar ai cărui poli nu sunt constituiţi de de deal-vale, ci mai curând de munte-stepă.

Poetul Dan Botta, în minunata-i Cantilenă — pe care ar fi putut-o numi, nepoetic evident: transhumanţa — are poate mai multă dreptate decât poetul Lucian Blaga, atunci când construeşte orizontul ciobanului mioritic între stânci şi ape, şi-i înţelege sufletul în drumul lui median spre vale:

Cioban ciobănel,
Inimă-inel,
De ce mi-ai lăsat
Vârfu 'nsingurat?
Nu mai priveghezi
Dreptele amiezi,
Nopţile abstracte,
Astrele exacte,
Culmile lucide,
Pietrele aride?

Iată descris esenţialul adevăratului orizont al ciobanului, cât timp stă cu oile la văratec: muntele înalt. Şi deasemeni tot astfel de bine descris e şi cel de al doilea peisagiu, cel al iernatului, al landelor şi al apelor, care de sigur au pentru Botta şi alt înţeles decât cel geografic.

Nordic ciobănel,
Tristul meu model
Cine te aduce
Pe cărări în cruce
Sub limpedea punte
Cu seara pe frunte?
— Poate, călător
Liricul meu dor,
Stelele de apă,
Umbrelele pe pleoapă,
Cornul depărtării,
Muzicile mării!

Acelaşi lucru se întâmplă nu numai cu ciobanii, ci şi cu „cojanii" din şes. Şi aceştia se urcă la munte, periodic, după cum cei dela munte coboară spre şes. Dar pe niciunul nu-i mână o nostalgie orizontică, ci îi mână nevoia economică, determinată de o anume diviziune a muncii în sânul obştei mari româneşti, diviziune extrem de veche şi al cărei efect este supunerea întreg neamului, la un proces de unificare, biologic şi spiritual, tot atât de puternic la şes pe cât este şi la munte.

Lăsând la o parte efectul pe care această pendulare şi contra pendulare a populaţiei noastre, dela munte la şes şi dela şes la munte, o are asupra unităţii de limbă (aci având dreptate întru totul d-l Prof. Iorga) s'ar putea studia care este, psihologic, viziunea pe

care o au Românii despre peisagiul ţării lor. După câte am putut eu vedea şi înţelege, peisagiul românesc este tocmai armonia bogată de peisagii diverse, care din această pricină nu este nici-o dată copleşitor, oricând săteanul putând evada din el: mai mult decât atâta, fiind silit să evadeze din el, trecând necurmat prin toate. înfăţişările lui, neoprindu-se la niciuna, ca om al întreg pământului românesc ce se află.

Dar aceasta este cu totul altă poveste, despre care nu ştie încă nimeni destul de mult, pentrucă nimeni încă nu a studiat-o aşa cum trebue.

Filosofarea despre poporul romîn. Teoria matricelor stilistice reprezintă, în fond, o încercare de filosofare asupra culturii romîneşti, nici de cum o încercare de reconstituire a filosofiei populare romîneşti. Sunt aci două ordine de idei care nu trebuesc confundate.

Pentru a ne face mai uşor înţeleşi, să luăm o pildă din istoria filosofiei. Kant ne-a lăsat o operă scrisă, faţă de care putem lua două atitudini. Mai întâi este dată putinţa unui studiu asupra filosofiei lui Kant, printr'o interpretare sistematică a tuturor gândurilor exprimate de el. În al doilea rând, putem încerca, printr'o creaţie filosofică originală, să explicăm ivirea şi sensul gândirii kantiene, într'un sistem care să ne aparţie. În cazul întâi ajungem la stabilirea filosofiei *lui* Kant. În cazul al doilea, la o filosofie *despre* Kant. Acelaşi lucru se petrece şi când este vorba de o creaţie filosofică colectivă, care aparţine nu unui creator individual, ci unui grup social întreg.

Poporul românesc, prin toate manifestările sale, arată că are, cel puţin în straturile lui ţărăneşti, o filosofie proprie. Fără îndoială că această filosofie nu este exprimată într'un corp de doctrină, ci are înfăţişarea unei teorii nesistematice, transmisă oral din generaţie în generaţie. De aceea munca de interpretare sistematică a acestei filosofii populare este cu mult mai grea decât munca corespunzătoare faţă de opera unui filosof sistematic.

Este meritul cercului adunat în jurul revistei „Gândirea", de a fi pus această problemă a filosofiei populare româneşti şi de a fi cerut, cu insistenţă, ca ea să fie cât mai curând cercetată. D-l Blaga, deşi aparţine grupului „Gândirea", se abate dela stricta ei doctrină, căci ceea ce îl interesează pe d-sa nu este atât filosofia populară românească, cât explicarea acestei filosofii într'un sistem de filosofie personală.

Desigur că, principial, ambele aceste atitudini sunt justificate. Suntem datori să încercăm şi reconstituirea filosofiei populare româneşti, şi o filosofare originală despre poporul românesc. Aceasta însă cu o singură condiţie: să nu confundăm cele două feluri de muncă intelectuală şi în al doilea rând să le socotim ca pe două etape succesive, reconstituirea filosofiei româneşti trebuind să preceadă filosofările despre filosofia românească.

Am credinţa că d-l Blaga, în opera d-sale, comite ambele greşeli: confundă creaţia sa personală cu creaţia populară românească, şi, de aceia, începe toată munca cu încercarea de a stabili o filosofie originală despre poporul românesc.

După cum am mai spus, lucrul acesta se poate vedea foarte limpede din analiza teoriei mătcii stilistice. Determinantele ei alcătuitoare nu aparţin conştientului, ci sunt fenomene abisale. Ca atare, poporul românesc, nu numai că nu a putut niciodată să formuleze măcar un singur cuvânt despre matca sa stilistică, dar nici nu şi-a putut da seama că o matrice stilistică există. Pentru construirea acestei teorii a mătcilor a fost deci nevoie nu de o cercetare a filosofiei populare româneşti, ci dimpotrivă, de cercetarea originală a unui filosof român.

Rezultatul este că studiile d-lui Blaga ne fac să înaintăm prea puţin în cunoaşterea poporului românesc. Aflăm din opera sa ce crede d-sa personal despre poporul român, dar nu aflăm ce este obiectiv poporul român.

Această atitudine de critică exterioară făcută de cercetător asupra fenomenului de cercetat, este foarte greu de menţinut pentrucă, fără să vrem, nefăcând necesarele distincţii, vom ajunge la unele confuzii.

Astfel, când d-l Blaga vorbeşte de existenţa abisală a unei viziuni spaţiale şi temporale, teoria sa este îndreptăţită, cel puţin aparent, căci întradevăr spaţiul şi timpul pot fi socotite „categorii a priori" ale minţii omeneşti. Dar în afară de spaţiu şi de timp, nici o altă determinantă stilistică nu mai poate pretinde la calitatea de categorie a priori. Pentru ca să împlinească teoria sa personală asupra mătcilor stilistice, d-l Blaga este silit să facă împrumuturi tale quale, din domeniul filosofiei populare româneşti.

Lucrul ne apare foarte limpede când analizăm de pildă matca stilistică românească propusă de d-l Blaga şi găsim că în ea figurează ortodoxia, sofianicul, dragostea de pitoresc, sfiala magică în a reda figuri umane, idealul colectiv al haiducului etc. Toate aceste determinante stilistice nu au şi nu pot avea absolut nimic abisal într'însele. Ele nu pot fi socotite categorii a priori ale subconştientului românesc, fără de nici o legătură cu contingenţele materiale şi spirituale în care s'a desfăşurat istoric cultura ţărănească.

Ar fi inutil să dovedim acest lucru pentru fiecare din presupusele determinante abisale. Cred că doar printr'o scăpare din vedere, d-l Blaga a putut afirma că „idealul colectiv al haiducului" nu are legătură cu istoria Românilor, ci există, ca atare, dela început în „sufletul neamului", aşa cum există gândul despre timp şi spaţiu în mintea omului.

Să luăm un singur exemplu, care se referă la un lucru de o deosebită importanţă: ortodoxia poporului românesc. Nu vom intra în discuţiuni teologice. Nu vrem să insistăm asupra credinţei noastre că toate acele „magice corelaţiuni" care stau la baza categoriei organicului, ar putea să fie socotite ca nefiind din cale afară de pravoslavnice. Să primim discuţia aşa cum pretinde d-l Blaga să fie făcută, adică nu „sinodal", ci „stilistic".

D-l Blaga afirmă că marile religii creştine, ortodoxia, catolicismul şi protestantismul s'au născut prinr'o dublă polarizare: de o parte gândul divin, de altă parte un gând luat din vremelnicie şi ridicat la valoare absolută. Astfel catolicii şi-au găsit al doilea pol al spiritualităţii lor religioase în *„categoriile autorităţii de stat"*. Termenul de „categorii" în cazul acesta mi se pare abuziv. Statul este tot ce poate fi mai „lumesc" şi nu are nimic abisal într'însul. Aci au desigur mai multă dreptate gânditorii catolici de şcoală nouă, care şi ei vorbesc de un gând divin şi de o soartă lumească a acestui gând. Numai că această soartă lumească, rămâne pentru ei un fenomen pur lumesc, care se studiază cu ajutorul sociologiei, nici de cum cu al metafizicei.

De asemeni, protestantismul este socotit de d-l Blaga a-şi fi găsit cel de al doilea pol al spiritualităţii sale în *„categoria libertăţilor individului"*. Aceiaşi discuţie s'ar putea repeta şi pentru acest caz.

Însfârşit, ortodoxia este şi ea o concepţie bipolarizată: deoparte gândul divin, iar de altă parte *„categoria organicului"*, prin organic înţelegându-se credinţa că toate lucrurile cosmosului sunt legate între ele printr'o nesfârşită serie de magice corelaţii.

Această teorie asupra religiilor creştine nu este atât de nouă pe cât s'ar părea. Profesorul Nae Ionescu socotea pe vremuri catolicismul o doctrină care asigură salvarea individului, cu condiţia supunerii lui desăvârşite la regulele administrative ale unei biserici înţeleasă ca stat; protestantismul, ca o doctrină în care salvarea personală era garantată nu de biserică, ci de stăruinţele individuale ale fiecărui credincios în parte. Pentru catolici semnul neînşelării este supunerea la ordinele organizaţiei. Pentru protestanţi, semnul neînşelării este supunerea la ordinele raţionamentului.

Pentru ortodoxi, dimpotrivă, nu există decât o singură obştie creştină, necurmată dela Christos până la noi şi care ea însăşi este biserica. Aparţinerea tradiţională la această obştie este garanţia adevărului, iar scăparea fiecăruia în parte, nu poate sta decât în integrarea desăvârşită în ecumenicitate.

Nu suntem, după cum vedem, prea departe de teoria mai recentă a d-lui Blaga, cu deosebirea că „organicul" d-lui Blaga nu mai este un obiect de credinţă asupra căruia doar sinoadele ecumenice să aibă un cuvânt de spus, ci este un obiect asupra căruia teoria stilului este supremul arbitru.

Discuţia asupra acestei chestiuni ar putea să fie foarte lungă; o lăsăm în sarcina altora.

Subliniem însă, în ceeace ne priveşte, că d-l Blaga s'a abătut dela propria sa teorie abisală în momentul când a pus chestiunea în felul acesta. De altfel dacă nu ne înşelăm, d-l Blaga a simţit că desfăşurarea gândurilor sale îl sileşte, la un moment dat, să părăsească propria sa teorie abisală, afirmând că în definitiv, chiar dacă teoria mătcilor nu este primită, observaţiile pe care le face asupra filosofiei poporului românesc, au o valoare de sine stătătoare. Aceasta înseamnă că dânsul ştie că există o filosofie a poporului român, care este independentă de filosofiile diverse ce se fac despre poporul român.

De aci înainte să părăsim deci pe d-l Blaga, creatorul de teorii proprii şi să urmărim pe d-l Blaga interpretatorul gândirii populare româneşti. Dela început declarăm că pe acest al doilea Blaga îl preţuim foarte mult. Dacă d-l Blaga, teoreticianul pe cont propriu, l-ar lăsa în pace pe d-l Blaga tălmăcitorul filosofiei populare româneşti, atunci suntem siguri că nimeni altul nu ar putea să dea la iveală o operă mai folositoare şi mai unanim aşteptată, decât d-sa. Ba l-am ruga chiar să creadă că succesul netăgăduit pe care, pe bună dreptate l-a avut, se datoreşte nu teoriei sale a mătcilor abisale, ci acelor câtorva încercări de exegeză în marginea fenomenului românesc. Apariţia multora din articolele sale, a umplut de emoţie, la vremea lor, pe foarte mulţi cărturari: toţi au nădăjduit că a sosit în sfârşit filosoful, care să aibe destulă stăpânire de sine şi dragoste de neam, ca să se lase pe el însuşi de o parte pentru a duce la bun capăt munca aceasta de înţelegere a filosofiei poporului român, vechea noastră dorinţă unanimă, neîmplinită.

Şi probabil că d-l Blaga ştie cărei părţi din opera sa i se datoreşte succesul. O indicaţie o avem în faptul că discursul său de recepţie la Academie încearcă, în plin, o reconstituire sistematică a filosofiei populare româneşti, lăsând cu totul pe planul al doilea propria sa filosofie despre poporul român: discursul este ţinut „în lauda satului românesc" nu în lauda filosofiei abisale a culturii.

Satul-Idee şi filosofia poporului român. D-l Blaga defineşte filosofia satului românesc ca fiind aceia a unui „*sat-idee*", adică a unui sat care se socoteşte pe sine însuşi centrul lumii şi care trăieşte atemporal, în orizonturi cosmice prelungindu-se în mit.

O sensibilitate metafizică deosebită, stranie şi firească în acelaşi timp, o imaginaţie mitică permanent disponibilă, dau naştere, în sate, unei viziuni filosofice, care nu are nimic de a face cu viziunile altor lumi. Liniştit şi trăind în afară de timpuri, omul se socoteşte centrul satului, satul el însuşi fiind centrul lumii. Intre el şi lume sunt deci o serie de corelaţii, care se stabilesc după o logică primară, prin imaginare mitică veşnic creatoare.

Nimeni nu ar putea contesta că tabloul filosofiei româneşti pe care l-am rezumat nu ar cuprinde în sine mult adevăr. Paginile pe care le închină d-l Blaga analizei mai amănunţite a acestor teze privitoare la „satul-idee", merită să fie citite cu atenţie: ele au darul de a fi şi de o rară frumuseţe.

Acuma, este drept că din această descriere am putea să nu recunoaştem prea lesne satul românesc. Am putea deci tăgădui că satul-idee este un sat exclusiv românesc. Cosmo-centrismul, atemporalitatea, creaţia permanentă mitologică, logica primară sunt caracteristice ale tuturor „mentalităţilor primitive" şi citirea unui Lewy-Bruhl de pildă ne pune deseori în faţa unui asemenea „sat-idee". Studii despre mentalitatea magică, creatoare de mitologii, sunt foarte multe şi toată lumea este de acord să recunoască existenţa generalizată la toate popoarele, în anume epoci şi straturi sociale, a unei mentalităţi magice.

Satul idee este deci un sat universal. Satul românesc, nu poate fi decât un gen al speţei celei mari a satelor idee. Pe de altă parte, nu trebue nimeni să creadă că în sânul unui sat nu există decât o singură mentalitate: aceea a satului idee. Mai mult decât atâta: că în sânul unei aceleiaşi concepţii despre lume a unui sătean individual, nu ar exista decât „satul-idee". Dimpotrivă, concepţiile se amestecă necurmat şi în mentalitatea sătenilor găsim întotdeauna o întreită rădăcină: o mentalitate magică, o mentalitate religioasă şi una pozitiv ştiinţifică.

Sunt unele sate, sau unii indivizi în care una din aceste trei componente ale mentalităţii rurale, predomină. Vor fi deci mentalităţi săteşti în care „satul-idee" va avea cuvântul hotărâtor. Altele vor fi de gândire religioasă, iar altele profund pozitiviste.

Incă mai mult decât atâta: vor fi domenii ale vieţii şi ale cosmosului în care întâmplător vor predomina anume mentalităţi, care se arată deficiente în alte domenii. Astfel gândirea despre fizica cerească, despre cosmogonie, geologie, poate fi de un caracter neted religios, în timp ce gândirea despre rostul vieţii şi al morţii, este neted magică, iar gândirea despre agricultură şi meşteşuguri hotărît pozitivistă.

Cea mai nesfârşită variaţie este cu putinţă, dela sat la sat, dela vârstă la vârstă, dela sex la sex, dela temperament la temperament, dela ştiinţă de carte la neştiinţă de carte, dela domeniu de gândire la domeniu de gândire, după diversele întâmplări, care amestecă şi încurcă între ele toate cele ale vieţii omeneşti.

Satul-idee este deci un fragment doar din problema întreagă.

Acest fragment poate fi însă reconstituit şi prezentat ca un întreg de sine stătător. Este chiar necesar ca această operaţie să fie făcută şi vom arăta de îndată cum anume credem noi că ar trebui procedat.

Adăogăm însă depe acum o observaţie: am fi greşiţi dacă am crede că „satul-idee" reprezintă ceva care se naşte veşnic inedit „în chip firesc chiar şi în imaginaţia copiilor din lumea satelor" (d-l Blaga crede chiar că mentalitatea magică sătească este o mentalitate copilărească) şi care deci e alcătuit numai din „sentimente şi vedenii, nealterate de nici un act al raţiunii şi de nicio cosmologie învăţată şi acceptată de-a gata". O putinţă de creare, veşnic proaspătă în domeniul mitologiei, există desigur. Dar nu această creaţie este dătătoare de seamă. D-l Blaga se înşeală hotărît atunci când afirmă că „a asistat la naşterea unui mit", când de fapt surprinde numai un act de creaţie de gen mitic al babei care vedea, în rănile celui muşcat de un câine turbat, câini mici şi turbaţi. Un mit nu poate fi o creaţie individuală şi nici o credinţă a unuia singur. Un mit este colectiv prin însăşi esenţa lui. Este o credinţă a unei mari masse populare, care are deci toate caracteristicile credinţelor transmise oral, prin necontenită adăugire şi uitare faţă de tema cea veche.

Gândirea mitică populară este deci alcătuită din teme adoptate colectiv. Şi existenţa acestor teme nu poate fi lămurită exclusiv prin existenţa unei mentalităţi creatoare de mituri, ci prin existenţa unei culturi populare colective, care de fapt îşi are rădăcinele sale foarte vechi în necurmate influenţe ale unor corpuri de doctrină constituite. De aceia ni se pare că are dreptate, din nou, d-l Nichifor Crainic, atunci când, atât de frumos pomeneşte „strigoii zeilor păgâni", care cutreeră încă în mintea oamenilor din satele de astăzi.

Da într'adevăr: creaţiile mitice ale satului românesc fac parte din zestrea arhaică a omenirii întregi şi doar atente studii comparate ne vor putea arăta care este contribuţia originală românească în sânul marii culturi primitive a omenirii. Problema este nespus de complicată: peste zestrea cea străveche, în bună măsură comună întregii arii culturale indo-europene, s'au adăugat influenţe ale curentelor religioase, uneori apocrife, bogomilice de pildă, influenţe cărturăreşti literare şi o puternică creaţie originală. Cât anume din fiecare şi ce anume din fiecare, aceasta n'am putea-o şti decât la capătul unor studii, care se anunţă a fi extrem de laborioase.

De-ocamdată aceste studii au pornit mai mult pe calea rapidelor intuiţii filosofice, care operează pe un material extrem de sărac şi care este interpretat cu ajutorul aşa numitei analize literare. Credem că metoda este greşită şi neducătoare la scop. Să arătăm de ce.

Analiza literară şi reconstituirea unei filosofii populare. În cercetările noastre monografice prin satele ţării, a trebuit, fără îndoială, să căutăm a afla care este viziunea populară dela noi cu privire la problemele vieţii de aci şi de dincolo, ale naturii, ale omului şi ale lui Dumnezeu.

În realitate, ceeace am întâlnit peste tot, au fost:

a) O serie de gesturi şi de acte, având de cele mai multe ori un caracter ritual şi care se făceau fie după aceeaşi normă de către toţi indivizii, fie direct în colectivitate, în anumite ceremonii;
b) O serie de gânduri de cele mai multe ori formulate tradiţional şi înveşmântate în legende, credinţe etc.

Între aceste gesturi şi aceste gânduri există uneori o legătură; alteori gestul pare lipsit de gând, sau gândul nu dă naştere la nici un gest.
Şirul întreg al tuturor acestor gesturi şi gînduri, se referă la complexul întreg al problemelor pe care le pune teologia, filosofia şi ştiinţa.
Cu ajutorul lor va trebui să reconstituim un fel de enciclopedie a tuturor cunoştiinţelor şi credinţelor precum şi a tehnicelor respective, pe care le vom clasifica după un sistem filosofic oarecare. Ar trebui să ajungem astfel la crearea unei teologii populare la o logică, teoria cunoaşterii, metafizică, psihologie, matematică, astronomie, fizică, chimie, biologie, sociologie, etică, politică şi aşa mai departe, până la epuizarea completă a tuturor ramurilor pe care trebue să le cuprindă o clasificare a ştiinţelor omeneşti.
Ceeace trebuieşte să ştim dela început, după cum am mai arătat, este faptul că un „*Weltanschauung*“ colectiv popular, nu se elaborează pe căile logicei stricte, cari sunt îngăduite doar gînditorului individual. Ci gândirea populară, pe bază de tradiţie orală, se iveşte din izvoare multiple şi creşte prin captarea într'o singură doctrină a unor influenţe diverse. Construcţia totală va fi lipsită deci de o coherenţă logică perfectă.
De pe acum s'ar putea încerca o seriere a izvoarelor gîndirii populare. In ceeace ne priveşte, socotim că trei izvoare anume trebuesc a fi ţinute în seamă:

1. In primul rând, socotim *izvorul ortodoxiei,* care are la noi o vechime impresionantă şi o mare putere de plămădire a duhului popular. Această doctrină înfăţişează un compendiu complet de cunoştinţe, în stare să dea răspunsuri satisfăcătoare credincioşilor ei, cu privire la orice problemă a vieţii omeneşti.
Această ortodoxie aduce deci o contribuţie de gânduri a sa proprie. Pe de altă parte ortodoxia, a reuşit să cuprindă şi să asimileze în sânul ei, elemente străine de ea.
Trebue să mai ţinem seamă nu numai de învăţătura bisericii, ci şi de curentele religioase, uneori eretice, care au trecut lăsînd urme, precum şi de literatura profană cu caracter religios, uneori apocrif, care a circulat în lumea satelor.
2. In al doilea rând socotim *izvorul păgân,* care aparţine unui strat mai vechi decât al ortodoxiei şi care se manifestă printr'o prodigioasă creaţie mitică şi o magie deseori copleşitoare.
3. In al treilea rând socotim *izvorul cunoştinţelor pozitive,* care din lumea cultă a oraşelor şi a şcolii, a pătruns în lumea satelor.

Toate aceste trei izvoare, convieţuiesc şi se înbină între ele într'o necurmată adaptare şi luptă de preeminenţă.
Caracteristic este întodeauna faptul că nu există nicăeri o exprimare coherentă şi limpede a unei filosofii populare. Ci ea ne apare mai mult ca fragmente trunchiate de sisteme, între care sinteza nu s'a făcut. O firească străduinţă spre sinteză se naşte astfel la cercetătorul pe teren. Nimeni nu poate fi mulţumit cu simpla juxtapunere, de gesturi şi de gânduri, pe care ni le oferă viaţa populară, mai ales când din confuzia realităţii, culegem impresia că ne aflăm în faţa unor membre disjecte, cari ar fi aparţinut cândva unor sisteme pierdute. Incercarea de a ajunge la cele trei sisteme născătoare ale filosofiei populare actuale, prin sinteza clasificată a sensurilor fragmentare de astăzi şi prin ghicirea sensurilor ascunse ale fragmentelor tradiţionale, care n'au ajuns decît agonistic până la noi, se impune dela sine.

Mai mult decât atât, cercetând întreg întinsul ţării româneşti, eşti izbit de o extraordinară constanţă a principiilor şi a liniilor mari, care tind să ordoneze gândirea populară.

Ceeace ai reuşit să determini ca fiind esenţial pentru viaţa spirituală a unui sat, eşti sigur că îl vei regăsi aproape identic în toate celelalte sate ale ţării.

Eşti silit astfel să ajungi la concluzia că trebue să fi existat cândva o vastă cultură populară românească, un strat arhaic păgân, perfect închegat, dar care astăzi este pe calea de disoluţie, cedând locul unei alte culturi, relativ mai recente, religios ortodoxe, peste care însfârşit se adaugă stratul aproape contemporan al culturii pozitiviste.

Această arhaică cultură ţărănească este mai mult decât o similitudine de atitudini psihologice, mai mult decât un stil comun: este propriu zis o cultură deplin formulată, ajunsă a fi fapt împlinit şi care a legat într'o unitate desăvârşită, întreg poporul românesc. Ceeace este încă mai interesant, e faptul că disoluţia acestei culturi arhaice ţărăneşti, nu s'a făcut peste tot în acelaşi chip, ci, foarte ciudat, fiecare regiune a ţării în parte a păstrat cu predilecţie, un fragment anume din întregul de demult. De aceea spuneam că cercetătorul la teren nu poate scăpa de credinţa că cercetează membrele disjecte ale unei vechi culturi.

Metoda care ni se impune dela sine este deci:

1) a inventaria mai întâi toate aceste membre disjecte, fie gesturi, fie gânduri.
2) a le clasa corect, făcându-se deci un inventar de teme şi de variante.
3) a despărţi esenţialul de accidental.
4) a reconstitui sistemul sau sistemele filosofice, care se nasc astfel ca sinteză a operaţiunilor de mai sus.
5) a găsi soarta istorică, apariţie, schimbări şi pieriri, ale acestor sisteme.
6) a ajunge la explicarea cuzală sociologică a acestor procese culturale istorice.

Din acest program de lucru, se poate vedea cât suntem de departe de putinţa reconstituirii filosofiei româneşti. Este destul de neplăcut pentru orgoliul nostru, însă suntem datori să recunoaştem cu toţi: etnografi, folklorişti, filologi, sociologi, câţi ne-am străduit pe ogorul muncii la sate, că nu am reuşit până acum să facem nici măcar inventarul motivelor, nici-o clasificarea a temelor, în nici un domeniu al vieţii populare.

Ce să mai vorbim de operaţia de *cercetare a frecvenţii* unor teme şi de *răspândirea lor geografică,* ceeace constituie totuşi una din cele mai bune căi pentru întreaga noastră muncă.

Valoroase încercări, începuturi pline de făgăduinţi există totuşi. Dar ele nu vor putea să crească până la constituirea unui corp de doctrină a filosofiei populare româneşti, atâta timp cât nu se va fi pătruns toată lumea de credinţa că singura metodă de lucru este aceea de care vorbeam mai sus, iar nici de cum uşuratica interpretare, metafizică sau psihologică, a unor biete fragmente întâmplătoare.

Şi cu toate acestea, majoritatea colaboratorilor la această muncă, au rămas astăzi încă la metodele învechite ale „analizei literare".

În genere filosofii lucrează cu idei abstracte, izolate. E firesc, atunci când este vorba de construit o filosofie, dar primejdios când e vorba de reconstruit o gândire populară. De aceea a lua câteva versuri dintr'un cântec, o poezie dintr'un ciclu, o variantă a unei teme şi a extrage din aceste fărămituri, „esenţe" şi „gândiri latente" cu care să jonglezi apoi, este o neiertată greşală.

Pe simple fragmente populare, care aparţin deci unei culturi obşteşti pe temeiu de tradiţie difuză, poţi să reconstitueşti ce vrei. De fapt „interpretatorul" de texte ştie mai dinainte concluziile la care va ajunge, ştie mai dinainte ce este „poporul român" şi, dispensându-se de munca migăloasă a analizei materialului întreg, îşi ilustrează pur şi simplu teza cu fragmente culese „ad usum demonstrationii".

Ba uneori, vaste teorii se construesc special pentru ca acest fel de cercetători să-şi descarce conştiinţa de remuşcarea că nu au contribuit cu nimic la creşterea cunoştinţelor pozitive despre neamul lor, afirmând că intuirea fragmentelor este suficientă şi analiza literară ducătoare la scop.

Deşi ne vom abate, întrucâtva, dela discuţia începută, socotim că este necesar să ilustrăm cele ce susţinem, printr'un exemplu.

Alegem exemplul ajuns clasic, al Mioriţei.

Mioriţa şi filosofia populară. Versiunea Mioriţei dată de Alexandri, a monopolizat, din nefericire, atenţiunea cercetătorilor. Am ajuns în situaţia că, atunci când cineva vrea să înţeleagă ce este neamul românesc, sau vrea să arate altcuiva ce suntem noi, în loc să se apuce de traiul colindător prin sate şi ţinuturi, în loc să strângă necurmat informaţii pe care să le prelucreze apoi ştiinţific, preferă să scoată textul Mioriţei şi să înceapă „analizele" filosofice şi literare.

Acest exerciţiu curent al cărturăriei româneşti, are o infinită gamă gradată: începe cu tema de bacalureat, discursul de 10 Mai, teza de doctorat şi sfârşeşte cu analizele abisale „mioritice".

Să culegem vreo câteva exemple din încercările cele mai valoroase care s'au făcut pe această temă, pornind dela un citat ceva mai lung al d-lui Blaga:

„Iată, ne vom opri lângă exemplul atât de mult citat, adesea analizat, dar încă neistovit, al Mioriţei. Critica noastră literară ca şi analiza folklorică au consimţit unanim la identificarea, în Mioriţa, a unor străvechi motive păgâne, după unii iranice, după alţii trace, sau scitice. Unii dintre cercetătorii noştrii privesc Mioriţa ca şi cum acest cântec de transfigurarea morţii, acest imn cu pervaz de baladă, ar avea o semnificaţie runică, adică o simnificaţie cu sensul pierdut şi care cere să fie redescoperit... „mai acum câţiva ani un învăţat credea să poată descifra în Mioriţa resturi ancestrale de omor ritual, un straniu obiceiu la care s'ar fi dedat poporul lui Zamolxe".

Cu alte cuvinte, d-l Blaga protestează, pe bună dreptate, înpotriva multiplelor „interpretări" care s'au dat Mioriţei. Într'adevăr s'ar putea găsi sute şi sute de asemenea „explicaţii", care nu se întemeiază decât pe fantezia celui care le elaborează, fără să aducă nicio informaţie pozitivă, servind drept dovadă.

Dar d-l Blaga nu e supărat pe metoda greşită întrebuinţată! D-sa găseşte că analiza literară a Mioriţei „nu este încă istovită" şi crede că d-sa va putea, de data aceasta, să dea adevărata interpretare—în sfârşit! —printr'o analiză a elementelor „cuprinse chiar în cămara cea mai lăuntrică a poeziei". De data aceasta deci, vom avea prilejul să vedem mânuindu-se metoda veche, de un virtuos al ei.

Rezultatul? „În Mioriţa, „moartea", precum se ştie, e echivalată cu „nunta". Ciobanul care va fi ucis, trimite vestea—cu ce ton de bunăvestire!—că s'a însurat cu a lunii mireasă. Nunta e aci nunumai un element vădit creştin, ci mai precis, un element ortodox. Moartea prin faptul că e echivalată cu o nuntă, încetează de a fi un fapt biologic, un epilog: ea e transfigurată, dobândind aspectul elevat al unui act sacramental".

Până aci nu vedem nimic original decât greşeala de a crede că doar ortodoxia socoteşte moartea ca un act sacramental. Da altfel, ce deosebire de pildă faţă de cele ce spune poetul Botta—pe care din nou îl cităm, pentrucă declarăm cinstit că-l preferăm ca filosof, în măsura în care admitem filosofia în treburile acestea?.

„E o străveche credinţă thracică, a morţii nupţiale. Pe aria de răspândire a Thracilor în antichitate, în regiunile unde poporul lor a stat, concepţia morţii nupţiale s'a păstrat şi astăzi vie. Unui mort necununat i se cântă şi astăzi cântările de nuntă şi riturile funebre ale poporului românesc cuprind, în strictă tradiţie thracă, jocuri şi cântece de bucurie. În aceste rituri stărue antica idee thracică a morţii purtătoare de har". „Moartea este o nuntă cu divinitate".

Ca atare şi în această concepţie a d-lui Botta, moartea este un act sacramental. Acuma, că o fi ortodox sau că o fi Thrac, cine poate să spuie, doar prin „analiză literară“ ? Ar trebui altfel de dovezi, pe care deocamdată nu le avem.

D-l Blaga încearcă totuşi să ne dea una: actul sacramental al morţii este ortodox pentrucă presupune natura întreagă prefăcută în biserică. „Moartea ca act sacramental şi natura ca biserică, sunt două grave şi esenţiale viziuni de transfigurare ortodoxă a realităţii“.

Să reluăm pe d-l Botta. După Domnia-sa: „Pantheismul concepţiei thracice străbate până în fundurile ei, ca o lumină de miracol, poezia noastră populară“. „Nunta cosmică în moarte, nunta cântată de Mioriţa“ ne arată din nou „chipul nostalgic al Thracului“. „Nimic mai august şi mai simplu decât această expresie a solidarităţii lumii. Sentimentul cosmic se exprimă aci cu o putere fără seamăn“.

Iată deci că şi solidaritatea lumii, care face ca natura întreagă să fie o biserică, este o concepţie pantheistă nici de cum ortodoxă, afirmă d-l Botta. Pe cine să credem?

Să hotărâm oare, în lipsă de argumente, după calitatea stilului, la amândoi poeţii nespus de frumos?

Cred că am putea pătrunde în cămări încă mai ascunse ale poeziei şi tot nu vom găsi nimic. Dacă din întreg neamul românesc ar fi supravieţuit doar Mioriţa, veacurile viitoare, prin analizele lor literare, ar fi rămas doar în faţa unui splendid şi veşnic ispititor punct de întrebare.

Dar noi trăim în mijlocul unui popor românesc încă în plină viaţă. Şi fără să vreau a supăra pe cineva, mi se pare oarecum ridicol să ne mărginim activitatea la o „analiză literară“ a Mioriţei ca să aflăm credinţele poporului român despre moarte, atunci când nu avem decât să mergem să cercetăm infinitul material pe care ni-l oferă cele 15.201 de sate din România.

În aceste sate mor oameni. Cei vii, îi îngroapă şi atunci de bună seamă că ei trebue să ştie ce anume se cade făcut mortului şi ce anume trebue crezut despre moarte. Că o fi Thracic sau ortodox, deocamdată ne-am mulţumi să ştim ce se petrece în sate când moare un om? Şi când e vorba să ştim ceva despre poporul românesc, va trebui să preferăm nu zece versuri din Mioriţa, ci ţara românească ea însăşi cu toţi oamenii ei.

Nu vorbesc dintr'o simplă credinţă neîntemeiată. Ci ştiind precis la ce ne-ar putea duce o asemenea cercetare. Nu e locul să arăt aci rezultatul celor peste 200 de anchete în sate diverse pe care le-am făcut cu ajutorul studenţilor seminarului de monografie sociologică din Bucureşti, nici a nenumăratelor studii pe care împreună cu d-l Prof. C. Brăiloiu, fără indoială cel mai bun cunoscător al problemei, le-am întreprins de lungi ani de zile. Dar nu mă pot împiedica să nu mă bucur de faptul că d-l Muşlea, care şi dânsul strânge ca un harnic muncitor la teren asemenea material, a ajuns, într'o lucrare a sa mai veche, la stabilirea unui adevăr în această privinţă.

Cununia cu moartea este una din temele cele mai de temeiu ale întregii noastre filosofii populare. Cine nu o cunoaşte, cine nu îi ştie cu amănunţime ritualul, în gesturi şi în cuvinte, zadarnic va face analiza literară a Mioriţei.

În ce sens spunem aceasta? În sensul că moartea pentru români, cel puţin în stratul acela arhàic de care vorbeam şi care s'a păstrat aci deosebit de coherent, nu este o împăcare, nu este un act sacramental de topire în natura socotită ca biserică. Dim potrivă, moartea este un izvor de primejdie şi de groază. Ceremonia întreagă a înmormântării nu este nimic altceva decât un vast procedeu magic pentru omorârea definitivă a mortului.

Să analizăm extrem de scurt, făgăduind însă pentru mai târziu o expunere mai amplă, trăsăturile esenţiale ale sistemului ţărănesc de gândire despre moarte;

Soarta de apoi a omului nu atârnă de meritele lui pe pământ, ci de riguroasa observare a ritualului. Cel care urmează să moară, odată intrat în anul morţii, este prevestit prin semne diferite. Căzut la patul morţii, munca celor din jurul lui începe foarte grea şi plină de răspunderi, căci la cea mai mică greşală mortul riscă să se prefacă în strigoi, să se întoarcă deci înapoi şi să omoare pe cei rămaşi în urma lui.

Este deci vorba să se priveghieze la mersul normal al sufletului, care stă trei zile în casă, 40 de zile colindă în toate părţile pe unde a umblat în vieaţă fiind, apoi pleacă de-a-lungul unui întreg „itinerar" pe o cale lungă şi a căror accidente sunt bine cunoscute până la lumea de apoi: o grădină cu pomi, cu scaun de hodină, cu o luminiţă lină, unde îşi găseşte pe toţi ai lui strânşi. Le aduce veştile de-acasă, uneori îndeplinind slujba de curier şi pentru străini, se roagă de Hristos să-i găsească un loc frumos şi acolo rămâne, mai toată vremea, arareori venind înapoi, „ori de Paşti ori de Rusalii".

Acesta ar fi mersul normal al mortului, în raiul acesta al lumii de apoi care pare a fi lipsit cu totul de vreun caracter etic.

Dar primejdiile sunt multe: mai întâiu sunt unii oameni care fără de vina lor sunt dela început sortiţi să ajungă strigoi: Fie că s'au născut cu tichie în cap sau cu coadă, fie că în vieaţă deochiau şi luau mana vacilor, aceşti strigoi vii se „fac" strigoi şi după moarte. Aci ritualul trebue să intervie, cu o serie întreagă de procedeuri: unele de recunoaştere a faptului că mortul s'a făcut strigoiu, altele de împiedicare a acestui fapt, altele în sfârşit de remedierea răului odată întâmplat: Gama variază dela încingere cu curmei de teiu, astupare, arderea cămăşii, până la străpungerea inimei cu undrea.

Alţii se prefac în strigoi din greşeli de ritual: trece pisica ori câinele pe sub ei sau peste ei, se întinde mâna peste ei, nu au lumânările care li se cuvin, nu li se fac pomenile toate, nu li se lasă în sicriu ferăstruicile etc.

În sfârşit mai există o primejdie ca mortul să se facă strigoiu, pe care o putem numi „*primejdia născută din neistovirea vieţii*". Aceasta este cea care ne interesează pe noi deocamdată şi care ne va duce la înţelegerea căsătoriei cu moartea.

Omului îi este dată o anume cantitate de viaţă şi anume număr de întâmplări pe care trebue să le istovească, ca să-şi socotească singur viaţa încheiată. Dar dacă el lasă o dragoste nefericită, o duşmănie de moarte, un dor de viaţă nepotolit, atunci sufletul lui nu se poate îndura să se despartă de lumea aceasta, se întoarce în trupul odată părăsit, sub formă de strigoiu, moroi sau boscoroi.

La această primejdie poate aduce o scăpare ritualul: printr'o serie de gesturi bine socotite se poate epuiza simbolic vieaţa omului. Astfel: duşmanii celui în agonie sunt obligaţi la împăciuire; toată lumea trebue să-şi ceară iertăciune; dacă agonia e prea lungă, slujba se plăteşte din banii tutulor, ca în pantahuză să intre şi cine ştie ce duşman necunoscut; în clipa morţii, cel în agonie e scos să mai privească odată afară; dacă lucrul e cu neputinţă, îl mută dintr'un pat în altul, sau pe jos, sau măcar îi schimbă perinile. Spre cimitir sicriul e ocolit lung timp: astfel drumurile toate ale omului sunt făcute, simbolic.

Dar cel mai de temeiu fapt al vieţii unui om, este căsătoria. A muri necăsătorit este a muri primejdios, căci cea mai importantă parte a vieţii nu a fost istovită. Simbolic, se face atunci nunta celui mort. Bradul, pomul nunţii, e adus cu alaiu. Ba uneri se face un mire sau o mireasă închipuită, adică o fiinţă vie care alături de mort, el însuşi îmbrăcat de nuntă, joacă rolul ritual al mirelui sau miresii. Omul pleacă astfel complet satisfăcut. E deci în ritualul morţii o adevărată înlănţuire de scene dramatice menite să dovedească mortului că nu mai are ce căuta în vieaţă şi că este preţuit şi plâns unanim. De altă parte, aceeaşi dramă rituală e menită să provoace şi o descărcare a durerii celor rămaşi în vieaţă, care şi ea constitue o primejdie şi o ispită pentru mort, ca să nu se îndure să plece pentru totdeauna, „să moară de tot".

Evident, arta cu toate mijloacele ei, intervine: extraordinar de bogata şi de frumoasa literatură a bocetelor şi cântecelor rituale de mort, ne arată că literatura populară a dat fenomenului morţii o importanţă copleşitoare. De aceea literatura funebră românească este esenţială pentru cunoaşterea întregii noastre literaturi populare. De curând, d-l Brăiloiu a publicat o antologie „*Ale mortului, din Gorj*", care conţine versuri de o frumuseţe cel puţin egală cu a celor din Mioriţa. Să le urmărească cineva cu atenţie şi va vedea de unde izvorăşte tema Mioriţei: şi aci apare „mirele" acela ciudat, care nu e dintre cei vii, ci ţine de o lume cu totul alta, neştiut şi nearătat nimănuia, şi care se mulţumeşte drept zestre, cu puţin pământ şi patru scânduri de brad.

Versurile din Mioriţa sunt simple parafraze ale acestor bocete: adică citaţiuni savante din genul ritual al bocetului, folosite în baladă, şi uneori în colinde, pentru ca ele să se încarce, în mintea acelui care ştie tema rituală cu tot înţelesul pe care îl au acolo. Dar pentru ca acest fenomen să se poată întâmpla, trebueşte ca cel ce ascultă Mioriţa să cunoască ritualul morţii: numai astfel va gusta subtila aluzie a imaginei rituale, folosită într'un cântec profan, jocul care iese din schimbarea melodiei rituale de mort, cu aceea de baladă, şi potrivirea cuvintelor pentru noul lor înţeles.

Dar pentru aceasta e nevoe de altceva decât de o analiză literară. Mai plin de folos ar fi pentru un filosof român să asiste la scena nocturnă a desgropării unui mort, care s'a făcut strigoiu: să vadă întâiu satul întreg înebunit de spaimă şi omorînd cu ţepoiul şi cu focul pe strigoiu. Apoi va putea înţelege mai lesne că nu ştie mai nimic din filosofia poporului român şi că va mai trece multă vreme, până să pătrundă toate tainele acestor ţărani, mai puţin simpli şi idilici decât se crede de obiceiu.

H. H. STAHL

COLONIZAREA CADRILATERULUI

I. *12 ani de dibuiri.* In Dobrogea Veche, guvernele ţării s'au ocupat, dela început, de românizarea ţinutului, luând, îndată după alipire, măsuri pentru colonizarea ei.

Şi cu toată sărăcia de mijloace a ţării, care, deabia închegată după unirea din 1859 şi după întronarea dinastiei străine, trebuise să facă faţă războiului dela 1877, cârmuitorii vechei Românii au izbutit, totuşi, să schimbe, în câteva decenii, faţa acestei provincii, nu numai sub raport material, ci şi ca înfăţişare etnică.

Această izbândă a fost înlesnită de două împrejurări: Una a fost prezenţa în Dobrogea Veche a unei populaţii româneşti care, după cum au dovedit cercetările unei întregi pleiade de eruditi în frunte cu profesorul C. Brătescu dela Universitatea din Cernăuţi, întrecea în număr fiecare din populaţiile străine luate în parte.

A doua a constat în măsura foarte nimerită, pe care cârmuitorii de atunci au luat-o de a acorda numai drepturi politice parţiale locuitorilor provinciei, urmând să capete plenitudinea acestor drepturi după o perioadă care se va socoti necesară până la deplina asimilare a lor cu poporul român [1]).

Prin această măsură, provincia a fost ferită timp de aproape trei decenii, de agitaţiile politicii de partid, iar guvernele şi administraţia au putut lua şi aplica toate măsurile ce le-au crezut folositoare, fără a se izbi de rezistenţa grupelor de partizani şi de consideraţii electorale.

De aci reuşita deplină a străduinţelor de românizare şi de occidentalizare a Dobrogei Vechi.

Cu totul altfel s'au petrecut lucrurile în Cadrilater. Şi aci exista pe vremea turcilor un număr însemnat de populaţie românească, mai ales în satele şi oraşele din lungul Dunării.

Populaţia românească din Turtucaia, cu biserica şi şcolile ei vechi de peste un secol, s'a păstrat până la alipire. Tot astfel în Silistra, la 1878, Românii erau în majoritate faţă de Bulgari.

---

[1]) Locuitorii Dobrogei aveau dreptul de a cumpăra imobile rurale in Dobrogea şi de a face parte din consiliile comunale şi din Camerele de comerţ. Nu puteau alege sau fi aleşi în parlament.

Cei 34 de ani de stăpânire bulgară, cu colonizările masive înfăptuite de guvernele statului vecin şi cu prigoanele îndreptate împotriva graiului român, au schimbat această stare de lucruri în afară doar de Turtucaia, ale cărei şcoli s'au bucurat totdeuna de sprijinul Statului român.

Populaţia română din Cadrilater se afla astfel, la alipirea lui, într'o inferioritate vădită faţă de celelalte două principale elemente locale: Turcii şi Bulgarii.

Această situaţie etnică îngrijitoare şi duşmănia ce clocotea dincolo de noua graniţă, duşmănie care se desfăşurase din plin între 1916—1918, ar fi trebuit să constitue un îndemn ca, din primele momente, stăpânirile ţării să se preocupe de problema colonizării acestui ţinut.

Experienţa dobândită în Dobrogea Veche, mijloacele sporite ale Regatului, faţă de trecut, făceau mult mai lesnicioasă ducerea la bun sfârşit a unei atari întreprinderi.

Cu toate acestea, a trecut peste un deceniu dela alipirea Cadrilaterului, fără ca să se facă ceva temeinic în această direcţie.

Cauzele sunt mai multe:

Mai întâi războiul mondial care a început în 1914, curând după alipirea Cadrilaterului (1913); apoi intrarea României în acţiune (1916), invazia şi ocupaţia inamică (1916—1918), au făcut cu neputinţă, până în 1919, orice pas în acest sens.

După reîntoarcerea stăpânirii româneşti, guvernele care s'au perindat, formate în parte din oameni noi, aduşi de votul universal şi de alipirea provinciilor, nu au avut nici hotărîrea, nici răgazul necesar de a se angaja pe drumul colonizării Cadrilaterului.

Numeroase probleme noui, răsărite din unirea provinciilor, din noua aşezare a Statului, din reforma agrară, din criza financiară; apoi preocupări electorale şi de partid etc., le-au absorbit toată atenţia,

De aceea, în primii 12 ani, după alipire, problema colonizării nu s'a pus decât indirect şi fracţionar şi nici de cum ca o mare problemă de Stat. Ea se intrevede ici colo, ca o intenţie sfioasă, înecată în materia altor legiuiri şi nu ca o chestiune de sine stătătoare. Dispoziţiile acestor legiuiri, care au resfrângeri indirecte asupra chestiunii colonizării, au fost, totuşi, de natură a-i înlesni înfăptuirea ei viitoare.

Prima legiuire de acest fel a fost *„Legea pentru organizarea Dobrogei Noi"* dela 1 Aprilie 1914.

După pilda întocmirilor edictate în Dobrogea Veche prin legea din 3 Aprilie 1882, modificată prin legile din 10 Martie 1884, 15 Februarie 1885, 11 Iunie 1889, 25 Martie 1893 şi 4 Aprilie 1908, această lege, în capitolele privitoare la proprietatea funciară din Dobrogea Nouă, stabileşte caracterul diverselor forme de proprietate[2]): proprietate absolută, proprietate mirie, proprietate de mână moartă şi edictează norme pentru revizuirea şi confirmarea titlurilor de proprietate indicând şi modalităţile pentru transformarea obligatoare a proprietăţii „mirie" în proprietate absolută. Totodată ea precizează şi categoriile de pământuri din care se alcătueşte patrimoniul rural şi urban al Statului în Cadrilater.

---

²) După legile otomane, proprietatea imobiliară în Turcia era alcătuită din următoarele categorii:

a) *Mülk*: proprietatea absolută, ceea ce Romanii numiau „plenum dominium; dominium ex jure quiritium".

b) *Mirie*: proprietatea Statului dată în folosinţa particularilor, care sunt posesori dar nu proprietari. Ei au obligaţia a plăti Statului, din recoltă, o dijmă.

c) *Mefkufe*: sau vacuf: proprietate afectată instituţiilor religioase.

d) *Metruke*: proprietăţile destinate uzului public; drumuri; pieţe, bâlciuri; podurile comunale.

e) *Mewat*: locurile inutilizabile şi inaccesibile, care pot deveni *mülk* dacă cineva le-ar face productive. In Dobrogea şi Cadrilater cea mai răspândită formă de proprietate era „mirie". Pentru ca proprietatea din acaste ţinuturi să se încadreze în regimul general de proprietate al Statului român, era necesar ca proprietatea „mirie" să fie transformată în proprietate absolută. De aci nevoia de a legifera modalităţile şi procedura prin care proprietarul obţinea un titlu de proprietate normală, răscumpărând drepturile Statului asupra acestei proprietăţi, fie prin cedarea unei treimi, fie achitând în bani, cu anumite înlesniri de plată.

In această lege numai într'un singur loc se întrezăreşte ceva care s'ar putea lua drept o intenţie de colonizare: Este art. 8, care spune:

„Românii de origine pot dobândi imobile rurale în acest teritoriu, chiar dacă n'au obţinut recunoaşterea".

Legea a rămas literă moartă. Războiul care a izbucnit numai la câteva luni după promulgarea ei, i-a împiedecat aplicarea.

Un pas mai însemnat încă, se face prin „Legea pentru Expropriere şi Improprietărire" (Reforma Agrară)[3]).

Măsurile de colonizare cuprinse în această lege, nu ţintesc un scop special de întărire a populaţiei româneşti în provinciile unde această populaţie este în număr redus şi unde siguranţa statului ar fi ameninţată.

Ordinea de preferinţă la împroprietărire este stabilită de art. 78 astfel:

1. Mobilizaţii în războiul 1916-1918.
2. Mobilizaţii în campania din 1913.
3. Văduvele de războiu pentru copii.
4. Agricultorii mici, lipsiţi de pământ.
5. Agricultorii cu proprietăţi mai mici de 5 ha şi orfanii de războiu.

La condiţiuni egale (art. 79): *a)* Invalizii; *b)* Cei care în trecut au muncit pe moşie; *c)* Cei care au mai mulţi copii; *d)* Cei mai în vârstă.

La colonizare, au preferinţa, în ordinea de precădere, stabilită în tablourile de împroprietărire (art. 118): locuitori din regiune, din judeţ din alte provincii.

Această lege nu face nicio diferenţiere, din punct de vedere etnic, între cei îndeptăţiţi ar fi împropietăriţi pe loc sau colonizaţi aiurea. Ea nu exclude dela împroprietărire pe cei neromâni aşa cum face, de pildă, legislaţia de împroprietărire Iugoslavă, care a lipsit de beneficiul împroprietăririi pe locuitori de origina neslavă[4]).

Un străin, deci care înplineşte condiţiile cerute de art. 78 poate să fie împroprietărit pe loc sau colonizat aiurea la fel ca şi un român, chiar în Cadrilater. De fapt astfel de cazuri au şi fost.

In judeţul Durostor există numeroşi săteni de origină bulgară, din judeţul Vlaşca şi Ilfov care au fost împroprietăriţi de către organele Statului nostru pe baza legii de împroprietărire.

In deosebire de locuitorii puri români care se hotărau cu greu să pornească peste Dunăre, într'o lume necunoscută, aceşti semi români, care acasă mai vorbesc bulgăreşte, se duceau bucuroşi.

Ţinând seama de aceste observaţiuni, trebue să recunoaştem, totuşi, că Legea de Expropriere şi Improprietărire a adus o contribuţie serioasă şi la colonizarea Dobrogei Noi, în două moduri:

1. Prin faptul că, prin aplicării scării de expropriere din Vechiul Regat şi la moşiile din Dobrogea Noă, ea creea în această regiune Statului disponibilităţi de terenuri.

Aceste disponibilităţi nu erau prea mari însă deoarece proprietăţile mari în cele două judeţe. erau rare.

2. Prin faptul că îndreptăţiţii la colonizare din judeţele Vechiului Regat puteau fi îndrumaţi în Cadrilater spre a căpăta loturi.

Aplicarea ei, în ce priveşte colonizările în Dobrogea, a fost ca şi inexistentă.

Cu vremea, câţiva îndreptăţiţi la împroprietărire au fost îndreptaţi spre judeţele Durostor şi Caliacra.

Fixarea lor, fie din cauza formalităţilor îngreunătoare, fie din cauza lipsei de mijloace pentru intemeerea unei gospodării statornice, fie mai ales din cauza mediului străin şi ostil în care erau chemaţi să trăiască izolaţi şi slabi materialiceşte, se făcea cu greu.

---

[3]) 15 Decemvrie 1918, Modificată prin legea din 17 Iulie 1921, Monitorul Oficial Nr. 82.

[4]) De ex. Românii din Banat n'au fost împroprietăriţi chiar dacă au îndeplinit toate condiţiile cerute de lege

Cât pentru o colonizare de proporţii, care să transforme mediul local într'unul adaptat românismului, disponibilităţile de pământ, ce le-a oferit reforma agrară (exproprierea), erau prea reduse ca să permită o asemenea întreprindere, pe baza lor.

Asemenea disponibilităţi puteau fi dobândite numai prin punerea în vigoare a Legii pentru organizarea Dobrogei Noi din 1 Aprilie 1914.

Aceasta s'a făcut odată cu promulgarea *Legii pentru modificarea unor dispoziţiuni din cap. VI al legii dela 1 Aprilie 1914 pentru organizarea Dobrogei Noi.* [5])

Prin această lege s'au întărit, completat şi precizat mai toate dispoziţiunile legii din 1914 în părţile privitoare la proprietatea funciară.

Prin ea posibilităţile localnicilor de a stăpâni, prin titluri false, pământuri ce nu le aparţin, sunt micşorate. Drepturile Statului sunt apărate mai bine. Se fixează în chip lămurit şi precis categoriile de bunuri care fac parte din patrimoniul Statului.

„Pământurile rurale, fie proprietate absolută, fie posesiune mirie – spune art. 116— ale locuitorilor care nu şi-au depas titlurile spre verificare, în terminul prevăzut de art. 111 [6]); ale acelora ale căror titluri au fost verificate şi respinse; cum şi ale acelora care au contravenit dispoziţiunilor art, 114 *sunt şi rămân de drept proprietatea Statului,* care intră în stăpânirea lor pe cale administrativă, fără somaţiune, punere în întârziere sau judecată“.

„Posesorii terenurilor mirie (art. 117) devin proprietari deplini pe aceste pământuri, *fie abandonând Statului o treime din câtimea pământului recunoscut,* fie plătind Statului răscumpărarea undei proprietăţi, care se fixează la $^1/_3$ din valoarea maximă a pământului, după categorii, fixată pentru acea localitate de Consiliul Superior de Agricultură pentru islazurile comunale“,

„In toate aceste cazuri posesorul devine proprietarul absolut pe restul terenului recunoscut“.

Prin art. 120 Statul stabileşte un drept de preemţiune în caz de vânzare de către proprietari a vreunui teren agricol, fixând şi normele după care se exercită.

Patrimoniul funciar al Statului este determinat prin art. 124 astfel:

Sunt şi rămân proprietatea statului:

a) Toate bunurile de verice natură care au aparţinut Statului bulgar ca avere publică sau privată la 28 Iunie 1913;

b) Toate pădurile, afară de acelea stăpânite de persoane particulare în mod individual şi ale căror acte au fost verificate şi admise conform legii;

c) Toate islazurile comunale (obşteşti), fără deosebire de modurile cu care au fost dobândite;

d) Toate terenurile arabile, de păşune, de pădure, cum şi orice fel de bunuri care aparţin şcoalelor de verice categorie ar fi ele şi ori care au fost modurile de dobândire;

e) Toate terenurile de orice natură şi dobândit prin orice mijloc, care aparţin bisericelor şi oricăror aşezăminte culturale sau de binefacere publice;

f) Toate minele carierele şi apele minerale;

g) Toate locurile, bălţile, canalurile şi pescăriile de orice natură;

h) Toate pământurile prevăzute la art. 116. (Vezi mai sus).

In sfârşit, prin art. 129, legea din 22 Aprilie 1924 pune pentru, prima dată în chip direct, chestiunea colonizării:

„Pe pământurile astăzi proprietatea Statului cum şi pe cele intrate în patrimoniul său prin legea de faţă sau prin expropriere, *statul poate face colonizări şi instrăinări în loturi mici* prin Casa Centrală a Improprietăririi, în baza unui jurnal al Consiliului de Miniştri“.

Prin legea aceasta, principalele condiţii pentru pornirea unei acţiuni viguroase de colonizare erau dobândite. Statul a fost pus în situaţie de a dispune, în chip efectiv, de

---

[5]) Mon. Of. Nr. 89 din 22 Aprilie 1924.

[6]) Art. 111 acorda termin de un an pentru depunerea titlurilor doveditoare de proprietate absolută sau mirie.

un întins patrimoniu rural realizat, în parte, prin legea exproprierii din 1921 şi în cea mai mare parte prin această lege (din 22 Aprilie 1924) care a completat pe cea din 1914.

Având un patrimoniu însemnat, Statul putea să pornească, în sfârşit, cu hotărîre acţiunea de colonizare.

Totuş nici până la promulgarea legii din 1924, nici după această dată, o asemenea acţiune nu s'a produs.

Un început, foarte sfios în sensul colonizării s'a făcut în toamna anului 1922 prin Jurnalul Consiliului de Miniştri cu Nr. 3.465 din 3 Noemvrie. Prin acest jurnal guvernul de atunci a hotărât înfiinţarea unor grupe de colonii militare.

S'au înfiinţat 13 colonii, ce trebuiau să fie formate din foşti luptători pe frontul dobrogean, în razboiul din 1916—1918. Aceste colonii trebuiau să fie conduse de către un Şef de Colonie şi organizate pe baza principiilor Ministerului de Război. Lotul de colonizare, pentru aceste colonii, a fost fixat la câte 25 ha. fiecărui şef de colonie şi fiecărui colonist.

Şefii de colonie militară, care erau recrutaţi din ofiţerii activi şi de rezervă care au făcut campania din 1916—1918, au mai obţinut, peste lotul lor de colonizare, şi câte 75 de ha. cu arendă pe timp de 15 ani[7]). Arenda era aşa de redusă încât putea fi socotită ca o obligaţie cu totul neglijabilă.

Totalul coloniştilor, aşezaţi în cele 13 colonii, a fost de 458 de persoane. Toţi coloniştii proveneau din Vechiul Regat. Suprafaţa de terenuri ce li s'a atribuit a fost de 12.500 ha.

Coloniile au fost aşezate toate în judeţul Caliacra[8]) în partea de Vest.

Aceşti 458 de colonişti, câteva zeci de îndreptăţiţi la împroprietărire, care neputând fi satisfăcuţi pe loc în satele lor fuseseră îndrumaţi peste Dunăre, iată tot ce se făcuse.

Este de notat că cea mai mare parte dintre aceşti din urmă colonişti nu reuşeau să se instaleze în chip statornic.

Fiind originari cei mai mulţi din satele limitrofe judeţului Durostor sau Caliacra, ei se întorceau în satul lor de îndată ce-şi strângeau recolta de pe lotul lor, pe care cea mai mare parte nici nu-l munceau singuri ci-l dau în parte la localnici turci sau bulgari.

Unii dintre dânşii, care nu se puteau întoarce îu sate, ajungeau să lucreze cu ziua sau cu anul pe la gospodarii localnici mai bine cuprinşi.

Asemenea elemente fluctuante sau biruite de greutăţile materiale, alcătuite, pe alocurea, şi dintre străini, erau departe de a înfăţişa o colonizare care să însemne luarea în stăpânire a unui ţinut de către neamul dominant.

Imboldul pentru o asemenea colonizare, trebuia să vie din altă parte, dintr'o direcţie cu totul neaşteptată până atunci.

El s'a produs în anul 1925.

II. *Mişcările de populaţie din Statele Balcanice. Influenţa lor asupra Românilor din Macedonia.* Mânate de simţul lor realistic şi influenţate de exemplul Turciei care s'a prăbuşit, datorită mai ales existenţei naţionalităţilor străine: Bulgari, Greci, Sârbi în interiorul ei, Statele Balcanice au înţeles, îndată după încheierea păcii dela Bucureşti din Iulie 1913, să procedeze la uniformizarea etnică a supuşilor lor, prin eliminarea celor de altă rasă. Primul tratat a fost încheeat la 29 Septemvrie 1913, între Turcia şi Bulgaria

---

[7]) Mai târziu aceste 75 de ha. le-au fost cedate, prin vânzare, cu înlesniri de plată şi cu preţ redus.

[8]) Coloniile acestea bazate pe subordonarea militară a coloniştilor faţă de şefii lor, nu au dat rezultatele aşteptate. In afară de aceasta, în rândurile coloniştilor se strecuraseră şi elemente care nu împlineau condiţiile puse. In anul 1929 ele au fost supuse unei revizuiri şi verificări de către o comisie formată din d-l General Alimănescu, sub-şeful de atunci al Statului Major şi de către d-l Inspector General Agronom Şt. Spătaru, delegat al Ministerului Agriculturii şi Domeniilor. Rezultatul a fost că s'a oprit continuarea colonizărilor militare iar coloniştii au fost scoşi de sub autoritatea şefilor de colonii şi puşi la dispoziţia organelor agricole ca şi ceilalţi colonişti.

Coloniştii aflaţi cà nu îndeplinesc condiţiile cerute au fost înlăturaţi. Au fost menţinuţi cu loturi de 25 ha, 13 şefi de colonişti şi 252 de colonişti, în total 265. Au fost reduşi la lotul de 15 ha sau 10 ha, după cum era lotul tip în centrul unde se aflau aşezaţi, 179 de colonişti. Au fost înlăturaţi 14.

care se obligau a face schimb de populaţie dela graniţa aflătoare pe o adâncime de 15 km de o parte şi de alta a graniţei.

Prin convenţia dela Neuilly din 27 Noemvrie 1919, Bulgaria şi Grecia s'au învoit a înlesni emigrarea bulgarilor din teritoriul grec şi a grecilor din teritoriul bulgar [9]).

O comisiune, formată din membri neutri şi lucrând sub auspiciile Societăţilor Naţiunilor a fost instituită în acest scop. Ea a avut să se ocupe de situaţta a peste 90.000 de bulgari din regiunile Culcuş, Ienige ş. a. din Macedonia sau din Tracia şi de aceea a vreo 50.000 de greci care, începând din 1906, părăsiseră Bulgaria de Sud, din cauza persecuţiunilor.

Prin convenţia din Lausanne, din 20 Ianuarie 1923, se stabileşte obligativitatea schimbului de populaţie între Turcia şi Grecia. Turcii din Grecia urmând să plece în Turcia, Grecii din Turcia în Grecia. Au fost scutiţi de obligaţia schimbului grecii, locuitori ai Constantinopolului, şi turcii, locuitori ai Traciei Orientale greceşti. In fapt, spune d-l C. Evelpidis, în carea sa „Les Etats Balkaniqres", din care luăm aceste amănunte, această convenţie nu făcea decât să confirme o stare existentă.

Pe vremea războaelor balcanice 100.000 de turci fugiseră din teritoriile ocupate de greci. Iar cu ocazia evacuării Asiei Mici de către trupele greceşti, peste 1.000.000 de greci se refugiaseră în Grecia.

Mai târziu Comisiunile instituite în acest scop au mai evacuat 355.000 de turci din Grecia în Turcia şi 190.000 de greci peste cei care plecaseră de bună voie în anii anteriori.

La aceşti refugiaţi în Grecia, s'au mai adăugat şi 50.000 de emigranţi din Rusia din regiunile Caucaziene.

In chipul acesta în Grecia s'au adunat în total circa 1.300.000 de refugiaţi dintre cari 1.200.000 din Turcia, 60.000 din Bulgaria, 50.000 din Rusia, în total 1.310.000.

In Bulgaria emigrările benevole sau schimbul de populaţie au adus vreo 200.000 de refugiaţi, cei mai mulţi din Grecia, Turcia, Iugoslavia şi câteva mii din România.

Pe noi ne interesează însă în special situaţia din Grecia. Nu vom intra în amănunte asupra modului cum Grecia a căutat să deslege problema acestor mase enorme de refugiaţi a căror cifră s'a ridicat la aceea a unei pătrimi din numărul întregii populaţii a Ţării.

Subliniem numai faptul că mare majoritate a refugiaţilor în Grecia a fost instalată în Macedonia şi Tracia [10]).

Iată într'adevăr un tablou care învederează aceasta:

Din masa totală a refugiaţilor au fost instalate, pe loturi agricole, un număr de 145.127 de familii agricole. Aceste familii se grupează astfel;

In Macedonia	1.379	sate	427.297	indivizi
In Tracia	242	„	71.293	„
In Epir	26	„	4.418	„
In Grecia Veche	117	„	34.247	„
In insule	230	„	22.011	„

Deci în singură Macedonia au fost instalate de 3 1/2 ori mai multe familii de cât în tot restul Greciei.

Această uriaşă imigrare s'a produs paralel cu reforma agrară din Grecia, care a aplicat o expropriere totală tuturor moşiilor absentiştilor, iar parţială tuturor, pământurilor cultivabile, afară de cele cu o întindere de 8 – 15 ha în Thesalia, Macedonia, Epir şi Tracia şi de cele cu 35 ha în restul Greciei.

Prin această reformă aproape toate moşiile din Macedonia au fost total lichidate întrucât ele aparţineau proprietarilor turci, care părăsiseră ţara dela începutul războaielor balcanice.

---

[9]) Toate datele privitoare la schimbul de populaţie dintre statele balcanice le luăm din cartea d-lui *C. Evelpidis Les Etats Balcaniques, Paris 1930*, o lucrare excelentă bazată pe o informaţie bogată şi scrisă cu multă pătrundere.

[10]) C. Evelpidis, Op. cit. pag. 87.

Aceste două fapte: imigrarea a peste 1.300.000 de refugiaţi în Grecia (din care cea mai mare parte au fost instalaţi în Macedonia) şi desfiinţarea totală a moşiilor mari, au avut o răsfrângere catastrofală asupra românilor din aceste părţi.

Românii, crescători de oi, îşi cultivau turmele ducându-le la păşunat vara în munţi pe care-i închiriau dela cutare sau cutare proprietar turc, uneori fiind chiar proprietatea lor proprie, iarna la mare, pe islazurile de pe moşiile de aici, pe care de asemenea le arendau.

Exproprierea, aducând parcelarea în loturi mici a tuturor acestor pamânturi, românii din ţinutul Macedoniei greceşti au fost siliţi să renunţe la cea mai dragă şi productivă ocupaţie a lor, fără nicio posibilitate de a o putea înlocui cu succes prin alta. De altă parte prin revărsarea acestui torent de imigraţi străini, condiţiile generale de existenţă sau înnăsprit la maximum, orice cale de câştig fiind rezervată de către autorităţile greceşti numai pentru conaţionali. Românii nu puteau întâlni de cât duşmănie şi prigonire.

Dacă aceasta era situaţia românilor crescători de turme, aceea a românilor agricultori din ţinutul Megleniei era şi mai dezastroasă.

In această regiune mişcarea naţională luase pe vremea stăpâniri turceşti o aşa de mare desvoltare în cât partizanii culturii şi bisericii greceşti, aproape dispăruseră. In acea vreme era însă lupta pe vieaţă şi pe moarte între statele balcanice pentru convertirea la cultura lor a populaţiilor creştine. Forurile greceşti s'au înverşunat să câştige acest ţinut. Românii megleniţi au opus o rezistenţă din cele mai eroice. Au fost procese, temniţi, atacuri de bande, omoruri de o parte şi de alta. Toate acestea făcuseră acestui ţinut, în ochii grecilor, reputaţia unui cuib antigrecesc stăpânit de duşmănie neînfrântă. Când, în fine, după războiul din 1913 şi mai ales după victoria aliaţilor din 1918, autorităţile greceşti au reluat administrarea acestui ţinut, s'a pornit o prigoană fără milă şi cruţare în contra românilor megleniţi naţionalişti. La această prigoană a pus vârf instalarea de colonişti în unele din satele meglenite.

In timp ce se plămădeau aceste stări, românii din Macedonia vedeau cum fiecare neam de acolo se îndreaptă spre ţara lui: bulgarii spre Bulgaria, turcii spre Turcia şi aşa mai departe.

Astfel s'a trezit între ei, ca o supremă cale de mântuire, *ideea de a emigra şi ei în ţara lor, în România.*

Intrarea în scenă a românilor macedoneni a fost evenimentul decesiv care a zguduit inerţia guvernelor şi le-a determinat să pornească în fine pe calea unei adevărate acţiuni de colonizare a Cadrilaterului.

Mişcarea a pornit din 3 centre româneşti: Meglenia, Veria şi Vodena, trei ţinuturi clasice prin aprigele lupte naţionale purtate cu grecismul şi în care şcoala română, lucrând de mai multe decenii, făcuse cu dragoste de limbă şi neam să prindă rădăcini puternice.

Din aceste trei ţinuturi, situate în inima Macedoniei, mişcarea s'a întins, în unde tot mai largi, cuprinzând şi grupele mai depărtate, rămânând, în ce priveşte Grecia, însă, numai în hotarele Macedoniei.

Faptul că punctele de pornire ale mişcării au fost cele trei regiuni, cu un trecut de lupte naţionale atât de bogat, evidenţiează substratul ei naţional.

Faptul că, în Grecia ea s'a limitat numai la grupele din Macedonia, regiunea cea mai cotropită de masele de refugiaţi, arată conexiunea ei strânsă cu evenimentul aşezării acestor refugiaţi în ţinuturile, în care se desfăşură vieaţa românilor macedoneni.

Mişcările generale ale neamurilor din Peninsula Balcanică ce se petreceau sub ochii românilor, mişcări determinate de schimbările în harta potitică a Statelor balcanice şi de acordurile pentru schimb de populaţie, au contribuit la rândul lor la geneza şi plămădirea curentului.

În timp ce fiecare neam din cele conlocuitoare cu românii se ridică în mase spre a merge la ai săi: Turcii, în Turcia; Bulgarii, în Bulgaria, iar Grecii din Bulgaria şi Turcia veneau cu sutele de mii în Grecia, ar fi fost oare posibil ca românii macedoneni să nu se

gândească şi ei la ţara lor? Chiar dacă ei nu s'ar fi gândit, erau acolo refugiaţii greci, care nu pregetau a le spune: „Aici e ţara noastră, voi sunteţi români, plecaţi în România“[11]).

Curentul de emigrare s'a produs aproape concomitent cu sosirea primelor contigente de refugiaţi din Asia mică (1921—1922).

III. *Românii Macedoneni se adresează Ţării.* Încă din 1922, au început să sosească, dela diferite căpetenii ale mişcării naţionale din Macedonia, serisori prin care cereau cunoscuţilor lor din Ţară să se intereseze dacă Statul român înţelege să le înlesnească aşezarea în Ţară.

Răspunsurile nu puteau fi încurăjătoare. Totuş curentul, stimulat şi de criza ce bântuia în Grecia, creştea. Orice li s'ar fi spus, românii din satele macedonene, care, de jumătate de secol, luptau pentru limba lor românească, cu preţul a nenumărate prigoniri, suferinţi şi jertfe, nu-şi puteau închipui că ţara lor, pe care ei credeau că o slujiseră în acest chip, până dincolo de marginile eroismului şi ale puterii de sacrificiu, nu-i va îmbrăţişa cu drag, acum, când, din iubire pentru neamul lor românesc, ei erau aduşi în situaţia de a-şi părăsi aşezările lor străbune.

Freamătul şi nerăbdarea cuprindea deci tot mai larg suflarea românească din Macedonia iar scrisorile plouau tot mai dese şi stăruitoare.

Pe la începutul lui Martie 1923, la mai puţin de două luni dela semnarea tratatului greco-turc dela Lausanne (20 Ianuarie 1923), un grup de români din Veria avu ideea de a se adresa revizoratului şcoalelor române din Macedonia, care, după cum se ştie, sunt întreţinute de guvernul român, spre a afla părerea guvernului în chestia colonizărilor. Iată cererea care poartă data de 5 Februarie.

Domnule Revizor,

Trăiţi în mijlocul nostru şi credem că e de prisos a vă releva mizeria ce ne ameninţă în urma catastrofei armatelor greceşti din Asia mică şi mai ales a inundării refugiaţilor greci în Macedonia. Scăparea numai în emigrare o vedem. Considerând că expatrierea va fi mai puţin resimţită dacă ne vom plasa în sânul ţării mume, ţinem ca să ştim dacă guvernul român e dispus să-şi manifeste sentimentele părinteşti, primindu-ne în România. Şi cum în dumneavoastră noi vedem autoritatea intermediară între noi şi guvernul român, avem onoarea a vă ruga să binevoiţi a proceda cum veţi crede de cuviinţă pentru a ne aduce răspuns la următoarele întrebări:

a) *Dacă guvernul român permite intrarea noastră în ţară;*

b) *Dacă e dispus guvernul român să intervină pe lângă cel grec ca să avem liberă ieşire;*

c) *Dacă guvernul român ar putea să ne înlesnească transportul, instalarea în Ţară şi să ne împroprietărească*

(Veria, 5 Martie 1922) (Urmează 27 semnături)

Fără a aştepta răspunsul revizoratului, înpresionaţi de îngroşarea progresivă a numărului refugiaţilor, românii din Veria adresează către guvern şi alţi fruntaşi ai ţării şi către diverse instituţii precum şi cătră fruntaşii macedoneni, următorul apel.

Domnule,

Inundaţia refugiaţilor greci în Macedonia ne-a dezorientat în mersul nostru economic.

Ocupaţia de predilecţie a Românilor macedoneni este:

a) *Creşterea vitelor şi în special a oilor;*

b) *Industria lânei şi a laptelui;*

c) *Negoţul cu derivatele lânei şi ale laptelui.*

In câteştrele operaţiuni suntem loviţi în mod ireparabil:

a) *Instalarea refugiaţilor a adus după sine cultivarea locurilor de păşunat şi ca urmare imposibilitatea continuării întreţinerii turmelor de oi;*

b) *Oile lipsind, şomajul celor care se îndeletnicesc cu industria lânei şi a laptelui este inevitabil;*

c) *Printre refugiaţi fiind prea mulţi neguţători cu capitaluri mari, privilegiaţi şi toleraţi de autorităţi, iniţiativa neguţătorilor noştri este anihilată.*

---

[11]) Dela năvălirile barbare până în secolul nostru, niciodată nu s'au produs în Peninsula Balcanică mişcări de mase etnice atât de vaste şi cu efecte atât de profunde cum sunt cele dintre anii 1914—1922.

Aspectul etnografic al peninsulei a fo,t simplificat la maximum, Ţinuturi, ca Macedonia, socotite ca tip de regiuni cu mozaic de popoare, astăzi au o infăţişare etnografică omogenă în proporţie de peste 90%.

Nu vedem ieşirea decât în emigrare. Şi dorind a ne arunca în braţele patriei mume, avem onoare a vă ruga să binevoiţi a interveni pe lângă guvernul român:

1. Să ne admită intrarea în România.

2. Să se intervină pe lângă guvernul grec pentru ca să ni se asigure eşirea.

3. Să ne împroprietărească şi să ne înlesnească pe cât îi va sta în putere, transportul şi instalarea în ţară [12].

Veria, 31 Martie 1923. *(ss)* Delegaţia Românilor din Veria

Apelul a fost adresat membrilor guvernului, fruntaşilor din opoziţie, preşedinţilor Corpurilor Legiuitoare, Societăţii de Cultură Macedo-Română, Soc. Studenţilor Macedo-români, Soc. Graiul Românesc, apoi la diferiţi fruntaşi Macedo-Români din Capitală şi din judeţele Durostor şi Caliacra.

El nu a avut rezultate practice. Dintre bărbaţii politici cărora le-a fost adresat, numai cei din opoziţie i-au arătat oarecare atenţie, care însă, prin forţa lucrurilor, a rămas platonică.

D-l I. Mihalache a răspuns că a făcut intervenţie pe lângă Ministerul de Agricultură şi Domenii; d-l I. Maniu şi-a schiţat mai târziu părerile asupra colonizării, într'o conferinţă, pe care a ţinut-o la Fundaţia „Regele Carol". D-sa a preconizat aducerea în ţară a tururor românilor care trăesc în ţări străine, în grupe răsleţe, şi sunt ameninţaţi a se stinge în masele străine.

D-l Gh. Pop, deputat al partidului naţional, a mers mai departe. D-sa a adresat guvernului o întrebare în termenii următori:

De un de zile fraţii noştri din Macedonia grecească, aromânii Pindului şi altor regiuni din regatul Elin, trăesc zile tot mai grele. Din ziua dezastrului în Asia Mică sute de mii de refugiaţi, din ţinutul Smirnei, au invadat regiunile din Epir [13] *şi Macedonia, îngustând baza de existenţă, pământul şi păşunile fraţilor noştri din Grecia. Guvernul grec a hotărât ca cu ocazia împroprietăririlor ce se fac în aceste regiuni vechi, locuitorii aromâni cetăţeni străvechi ai acelor meleaguri să fie înlăturaţi dela beneficiul legii de împroprietărire şi pământul şi păşunile supuse exproprierii să fie date exclusiv numai refugiaţilor din Anatolia.*

Românii din Grecia văd cu adâncă îngrijorare cum aceste măsuri îngreuează tot mai mult traiul lor.

Ocupaţiunea lor principală fiind creşterea de vite, în locul întâi oeritul, ei pierd partea cea mai mare din păşunile care le serveau ca bază de existenţă şi sunt ameninţaţi de ruină şi peire.

În asemenea împrejurări fraţii noştri din Macedonia au început să se gândească la emigrarea în masă şi unica lor nădejde este aceea pe cure o pun în fraţii lor din puternicul regat dela Nordul Dunării.

Nu se poate ca, la apelul lor de ajutor, inimile noastre româneşti să nu fie mişcate de un sentiment de duioasă dragoste de frate. Acel crâmpei de românism atât de curat şi preţios, care ne-a dat oameni ca pe Mitropolitul Andrei Şaguna, pe Emanoil Gojdu, pe marii filantropi baronul Sina şi pe Const. Hagi Popa, nu se poate să se stingă în neştire fără a avea parte de ajutorul nostru.

Mă adresez deci d-lui Ministru de Externe, întrebând dacă nu socoteşte că este datoria d-sale, ca respectând bunele raporturi ce avem cu regatul Elen, să atragă toată atenţiunea guvernului grec asupra nedreptăţii ce se face poporului aromân din Grecia, nedreptate care nu poate să rămână fără ecou în inimile româneşti.

Mă adresez totodată d-lui Ministru al Agriculturii, întrebându-l dacă nu crede că ar trebui să studieze chestiunea colonizării emigranţilor aromâni în acele părţi ale ţării în care s'ar găsi terenuri disponibile ca în Ialomiţa sau în Cadrilater, pentru ca să ofere harnicului şi mult încercatului popor românesc un azil pe pământul patriei unite [14].

În ce priveşte guvernul, atitudinea lui a fost în doi peri, mai de grabă nefavorabilă.

Starea creată fraţilor macedoneni şi apelurile lor nu par a-l fi impresionat. La întrebările cuprinse în apel nu s'a grăbit să dea un răspuns.

Preşedinţii Corpurilor legiuitoare au pus apelul la dosar prin mijlocirea Comisiei pentru petiţii [15].

Iar ministrul agricultuii de atunci, răposatul Al. Constantinescu, când deputatul Ghiţă Pop a pus întrebarea pe care am reprodus-o mai sus, a răspuns textul:

„Ţin să răspund numai decât la partea din comunicarea d-lui deputat care mă priveşte.

„D-l deputat doreşte ca, pământurile care ar fi disponibile, să căutăm să împroprietărim fraţi de-ai noştri

---

[12]) Revista *Peninsula Balcanică* Anul 2, Nr. 8 (Ian. 1925), pag. 184—185, în articolul d-lui Cola Ciumetti: *„Scurt istoric al mişcării pentru emigrare".*

[13]) O confuzie. De fapt în tot Epirul au fost instalaţi un număr infim de refugiaţi: 4.418 suflete.

[14]) Şedinţa Adunării Deputaţilor din 24 Mai; Desbaterile Adunării Deputaţilor Nr. 73 din 23 Iunie.

[15]) Şedinţa Adunării Deputaţilor din 11 Mai 1923.

din Macedonia. Este incontestabil că avem cu toţii aceeaşi solicitudine faţă de fraţii noştri de oriunde s'ar afla. Dar se ştie proverbul :

„E mai aproape cămaşa decât surtucul«.

„Aşa fiind, în prima linie cred că trebue să umplem locurile libere, rămase prin împroprietărire, cu fraţi de ai noştri, rămaşi dincolo, pe pământ unguresc, prin graniţa nedreaptă care i-a despărţit de noi".

„Satisfăcând deci cu preferinţă pe cei de faţă de care avem o datorie morală, dacă vor mai rămâne pământuri disponibile, este evident, cu aceeaşi inimă largă, ne vom gândi la toţi fraţii noştri, ori de pe ce pământ s'ar afla".

Aceste cuvinte rezumă în chip lămurit atitudinea guvernului. Pentru românii macedoneni, el nu avea decât câteva cuvinte de politeţă. Colonizarea lor în ţară era o chestie care nu se punea decât ca o eventualitate foarte îndepărtată, care la rândul ei atârna de alte eventualităţi îndepărtate şi problematice.

Suferinţele acestor fraţi îndepărtaţi, credinţa lor neînfrântă în solicitudinea României, aşteptarea încordată a gestului care le va aduce mântuirea, tot ceea ce ei socoteau ca o chestiune de vieaţă şi de moarte pentru dânşii, nu exista pentru guvernul român.

Era firesc să fie aşa.

. Ideea crescută în sufletul aromânilor şi ajunsă la maturitate, aici era deabia la început.

Pentru ca o asemenea idee să se realizeze, trebue ca cei de care atârnă realizarea, să se familiarizeze cu ea, să se pătrundă de necesitatea ei, să se convingă că nu se pot scuti de povara ei, oricare ar fi dorinţa lor de a se cruţa dela osteneli şi greutăţi.

Nu numai guvernanţii, care, prin firea lucrurilor, nu puteau cunoaşte frământările unor fraţi îndepărtaţi, dar nici chiar cercurile macedo-române care, prin însăşi fiinţa lor, trebuiau să ştie şi să simtă aceste frământări, nu erau pătrunse în totalitate de necesitatea acestei idei şi nici convinse de posibilităţile ei de realizare.

Sceptici, şi cu drept cuvânt, prin cunoaşterea oamenilor şi stărilor din ţară, cei mai mulţi, nu credeau că se va afla un guvern care să-şi ia asupra lui sarcina meticuloasă şi grea a deplasării unor mase importante de populaţie, a transportului, întreţinerii, adăpostirii, împroprietăririi ei ş. a., lucruri spinoase pentru care se cere încordare, muncă, stăruinţă, fără compensaţia unor succese imediate şi răsunătoare, atât de dorite de politicianii de profesie; apoi aceea de a porni şi duce tratative laborioase cu Statul grec pentru limpezirea tuturor chestiunilor în legătură cu emigrarea, tratative care puteau să aducă încordări în raporturile diplomatice [16]) atât de fericite prin stagnare şi somnolenţă.

Se mai gândeau, fruntaşii macedo-români, şi iarăşi cu multă dreptate, la desiluziile şi suferinţele ce-i aşteaptă pe aceşti fraţi atât de încrezători în dragostea României, când se vor izbi de realitatea prozaică şi aspră din ţară, unde în vremea aceea numai interesele electorale şi de partid aveau prioritate.

In altă ordine de idei se gândeau că depărtarea acestor români de pe meleagurile, unde din strămoşi pulsa vieaţa lor, va însemna sfârşitul cel mai trist şi dureros al atâtor străduinţi şi jertfe naţionale.

Următorul pasaj dintr'un articol din revista „Peninsula Balcanică", rezumă în chipul cel mai sugestiv aceste preocupări.

Autorul se adresează aromânilor dornici de emigrare cu următoarele cuvinte, pe care le pune în gura unui bărbat de Stat:

„V'aţi dat oare bine seamă? Ştiţi ce înseamnă o emigrare? Ştiţi ce înseamnă a părăsi pentru vecie pământul unde v'aţi născut, unde s'au născut părinţii d-voastră, unde aveţi mormintele lor, unde aveţi căminurile d-voastră şi a merge în întunecime — căci a merge pe un alt pământ e a merge în întunerec?

Ştiţi că în România pământul a fost împărţit la clasa ţărănească şi a acelora ce au scăpat ţara de duşmani? Ştiţi că pământul ce a mai rămas se vinde cu zeci de mii de lei pogonul? Pământ de împărţit nu mai e; păşunat de vite fără stăpân nu mai e.

„V'aţi gândit atuncea bine la pasul ce voiţi a face?

„Acele . . . familii au destui bani să se instaleze şi să trăiască? Sunteţi siguri că odată ajunşi acolo, nu o să ajungeţi să blestemaţi ceasul în care aţi plecat?" [17])

---

16) De fapt guvernanţii de atunci şi toate guvernele urmă oare au ştiut să evite, după cum vom vedea mai departe, toate aceste griji lăsându-le pe seama coloniştilor, a comitetului de iniţiativă pentru colonizare şi a lui . . . Dumnezeu.

17) Revistă *„Peninsula Balcanică"*. Anul II (1925), Nr. 8 (Ianuarie). Articolul *„În jurul curentului de Emigrare"* semnat Turnus, pseudonimul directorului revistei, pag. 183.

Societatea de Cultură Macedo-română, prezidată de marele român Ion Grădişteanu, nu manifesta entuziasm pentru emigrare.

Dincolo de suferinţele momentane ale românilor din Macedonia, acest mare patriot întrezărea vremuri ce vor să vie, când România Mare, înălţată la culmi ce mintea noastră nu le poate concepe, va avea nevoie de prezenţa acestor fraţi pe locurile, unde acum suferă atât de cumplit, pentru a fi pietre de temelie ale unui destin şi mai mare.

Cu sufletul lui cald şi plin de bunătate, el, fără a aproba deplasarea unor mase mai mari de aromâni, se arăta însă gata să dea tot sfatul şi ajutorul său acelora care ar veni în ţară din proprie iniţiativă.

Aceeaşi dealtfel era atitudinea mai tuturor celor care nu aprobau emigrarea.

Societatea „Graiul Românesc", unde se aflau grupaţi şi un număr de macedo-români, sub preşedinţia inimosului naţionalist d-l Prof. Simeon Mândrescu, a consacrat o şedinţă chestiunii emigrării macedo-românilor, ajungând la hotărîrea că emigrarea nu trebue aprobată dar că, în schimb, trebue să se facă demersuri pe lângă guvern ca el să intervie energic pentru ca prigonirile împotriva aromânilor să înceteze şi să li se dea puţinţa de a trăi neturburaţi de refugiaţi.

Nici conducătorii intelectuali, dela faţa locului, ai cauzei româneşti nu erau toţi în acelaşi gând.

Administratorul şcolilor române, într'un studiu scris cu o rară pătrundere, analizând starea românizmului în Grecia, sub toate laturile, ajungea la concluzia că singura salvare stă în soluţia emigrării, spunând :

„*Situaţia economică fiind de aşa natură, orice întârziere a solutionării acestei arzătoare chestiuni va atrage după sine pentru conaţionalii noştri cele mai deszastruoase urmări, fiindcă, neproducând nimica, vor consuma şi puţina stare ce le-a rămas*" [18]).

La fel judecau învăţătorii, preoţii şi toţi cei care trăiau în contact cu poporul.

Printre profesorii dela şcoala din Salonic, erau unii care, având-şi rostul personal legat de Macedonia, socoteau emigrarea ca o primejdie.

Reprezentantul ţării la Athena, din partea lui, socotea emigrarea ca un blam personal, deoarece ea se sprijinea pe argumentul prigonirilor îndurate de români. Pentru purtătorul de cuvânt al diplomaţiei române la Athena însă nu trebuia să existe suferinţi. Cuvintele bune şi asigurările neprecupeţite, pe care le primea dela miniştri din Capitală, puteau să-i dea şi să-i întreţie iluzia că totul merge de minune.

Până la D-zeu însă te mănâncă sfinţii. Şi dacă sărmanilor români din sate vorbele bune dela Athena le aduceau oarecare mângâiere faptele nu încetau de a-i ustura.

Intregul an 1924 s'a petrecut deci în frământări [19]). În cercurile macedo-române din Bucureşti, chestiunea colonizării ajunsese tema de căpetenie a tuturor discuţiilor. Împărţiţi în tabere, unii o susţineau cu pasiune socotindu-o ca unica mântuire a fracţiunilor române rămase în Macedonia după prăbuşirea Turciei, alţii dimpotrivă o combăteau cu înverşunare.

Aceste frământări, oricât de deşarte ar părea, şi-au avut folosul lor. Ele au limpezit problema pe toate feţele, au definit poziţiile, au determinat strângerea rândurilor acelora care preconizau emigrarea.

Prin ele s'a plămădit mănunchiul de aderenţi fanatici, grupul de iluminaţi, care au făcut din chestia colonizării o chestie personală, din izbânda ei o izbândă personală şi, din neizbândă, o înfrângere proprie.

Între timp răbdarea românilor de dincolo ajunsese la limită.

---

[18]) Revista Tribuna Românilor de peste hotare, anul I (1924) Nr. 8—9 (August—Septemvrie), „Românizmul în Grecia".— Scurtă privire istorică şi critică, pag. 24. Articolul a apărut nesemnat din cauză că autorul ocupa o situaţie oficială.

[19]) Scriitorul acestor rânduri, fiind pe atunci cu catedra la Chişinău, în Basarabia, nu putea urmări decât de departe ceeace se fierbea în Capitală. Aceasta până în primăvara anului 1924, când, mutându-se în Capitală, a putut lua parte activă.

La 20 Iulie 1924 sosiră la Bucureşti cei doi fii ai bătrânului învăţător Christu Noe din com. Lundzini (Meglenia), cu scrisori dela tatăl lor şi dela alţi fruntaşi. Ei spuneau că vieaţa românilor a ajuns un adevărat iad şi că numai pot trăi astfel. Se rugau ca să dobândim măcar pentru 30 de familii, dela guvernul român, favoarea de a fi colonizate în Ţară.

Prin viu graiu cei doi fraţi zugrăveau stările din Meglenia în culori încă şi mai negre decât putuse s'o facă prin scris tatăl lor.

Câtva timp după aceea sosi cu alte scrisori şi cu tablouri de numele celor ce vor să emigreze, tânărul Tuşi Prondi, din com. Cupa (Meglenia). El era delegat de românii din Oşani, Lundzini, Cupa. Spusele lui confirmau în totul pe acelea ale fraţilor Noe.

Puţin după aceea, în 30 Noemvrie 1934, se ţinu, din iniţiativa fruntaşilor români din Veria, în acest oraş, un mare congres cu 400 de delegaţi, având ca temă desbaterea chestiunii emigrării. Iată cum descrie un martor ocular acest congres:

„*D-l dr.* G. Badralesci *deschide congresul la ora 3 p. m. D-sa arată motivele care au determinat ţinerea acestui congres şi dă citire adresei autorităţilor greceşti care îşi exprimă mulţumirea faţă de paşnicul popor aromânesc, lucru care nu se poate bucura de mutualitate. După aceea se procedează la alegerea preşedintelui, care este ales în persoana avocatului* Dumi ru Hagi Gogu. *Acesta rosteşte un discurs prin care stabileşte că ţinta de căpetenie a Statelor cu minorităţi etnice a fost întodeauna să se debaraseze de ele. Grecia care are şi aparatul naţionalizator al refugiaţilor din Asia Mică, a fost pe planul întâi în această direcţie. Aromânii vor avea soarta turcilor şi a bulgarilor. Autorul încheie cerând emigrarea în România.*

D-l G. Celea, *focosul fârşerot, delegat din Vodena, face un scurt istoric, aminteşte de delegaţia sa pe lângă d-l Langa-Răşcanu, ministrul României la Athena, din intervenţia căruia a fost numit membru într'o comisiune greco-aromână, însărcinată cu soluţionarea diferenţelor dintre Aromâni şi refugiaţi. Rezultatele au fost negative, căci refugiaţii formează Stat în Stat şi n'au respectat nicio hotărîre şi astfel au fost ruinaţi celnicii Gherghiţa, G. Cuşa, D. Cuşa etc. Oratorul cere emigrarea până mai au ceva situaţii aromânii, chip de trai nefiind în Macedonia.*

„Intre timp se dă citire unei telegrame de urare din partea maiorului aromân din Tesalia Nicu Telieni *ceea ce dă loc la ovaţiuni furtunoase".*

„*D-l* I. Papanacea, *fost delegat la Bucureşti acum doi ani, în chestia emigrării relevează persecuţiunile greceşti pe care le crede sistematice şi pornind din partea autorităţilor. Oratorul stabileşte că toate plângerile Aromânilor au rămas fără rezultat şi demască duplicitatea guvernului, reproducând declaraţia ministrului de agricultură în Parlamentul Greciei, prin care asigura pe refugiaţi că aromânii nu vor fi proprietarii izlazurilor celor două sate pur româneşti: Selia de Sus şi de Jos.*

„*D-l* Sotir Sârbu, *îndeamnă la o ultimă intervenţie pe lângă autorităţile greceşti doar, doar de data aceasta cuvântul nostru prietenesc va fi ascultat.*

„*D-l* D. Pitulia, *preşedintele societăţii „Doxa" a crescătorilor de vite, se plânge că autorităţile greceşti rămân indiferente la plângerile Aromânilor şi socoteşte că orice aşteptare e o dureroasă pierdere de timp.*

„Oratorul adaugă că ministrul agriculturii, d. Maris, a declarat că nu se va permite împroprietărirea decât la Grecii sadea „gnisii elines" şi cere emigrarea până nu ajung la sapă de lemn.

„D-l *C. Canachev,* delegat din Meglenia, relevează persecuţiunile din nefericita Meglenie şi cere emigrarea.

D-l *Nucia Cavachi,* spune că n'a rămas trai pentru Aromâni în Grecia" [20]).

Ecoul acestui congres, veştile tot mai îngrijitoare aduse nu numai de poştă ci prin curieri şi înputerniciţi speciali, ce se succedau la intervale scurte [21]) au făcut pe aceia dintre Macedo-ronânii din Bucureşti care înţelegeau să ajute poporului de dincolo aşa cum el înţelegea să fie ajutat şi care, ca atare, se raliaseră mişcării de colonizare din tot sufletul, să păşească la acţiune.

---

[20]) Revista Peninsula Balcanică, Anul II, Nr. 8, Ianuarie 1925, pag. 188—189.

[21]) La 15 Decemvrie 1934, comunitatea română din com. Lugnuţa (Lundzini), Meglenia, se adresa scriitorului acestor rânduri cu următoarele cuvinte:

Soarta a fost vitregă cu noi. Am suferit persecuţiuni de nedescris; am dat şi jertfe omeneşti... Refugiatul vine şi ară ţarina care-i place. Alergi la dreapta şi la stânga, te duci din birou în birou, dela o autoritate la alta, şi nicăeri nu găseşti dreptate... Toate acestea şi persecuţiunile îndurate zilnic, ne constrâng să ne părăsim locul iubit, frumoasa comună, unde se află mormântul fiinţelor dragi nouă şi să ne căutăm mântuirea în altă parte.

Locul cel mai potrivit, unde să nu ne perdem ca neam, ci vom fi şi folositori lui, este pământul ţării, pentru care, d-le C. Noe, avem onoare a vă ruga să binevoiţi a interveni pe lângă guvernul român ca să dispue:

1. Intervenţia pe lângă guvernul grec de a permite libera ieşire din aceste locuri.
2. Intrarea şi instalarea şi împroprietărirea în România a familiilor noastre.

(ss) *Preşedinte,* Riza Kita

După numeroase consfătuiri şi încercări de a câştiga acţiunii pentru cauza colonizării pe toţi bărbaţii cu mai multă suprafaţă din colonia macedo-română, ei s'au hotărît să se constitue într'un comitet de iniţiativă care să-şi pue toate puterile în sprijinul ideei de colonizare.

Acest comitet a luat fiinţă în locuinţa scriitorului acestor rânduri, în ziua de 3 Ianuarie 1925.

Iată procesul-verbal de constituire:

PROCES-VERBAL Nr. 1

Astăzi, 3 Ianuarie 1925, subsemnaţii C. Noe, V. Muşi, Dumitru Babuş, P. Marcu, Stere Hagigogu, N. Barlamaci, T. Hagigogu şi Dionisie Dumitru, sesizaţi fiind de scrisorile şi adresele venite dela fraţii noştrii din regiunile Meglenia, Veria, Vodena, care cer cu insistenţă să intervenim pe lângă guvernul român pentru a li se asigura imigrarea în ţară, fiind nevoiţi, altfel, a se expatria în alte ţări, luând cunoştinţă de această stare de lucruri, ne constituim într'un Comitet de iniţiativă *cu scopul de a face demersurile necesare pentru realizarea doleanţelor acestor fraţi.*

„Ca atare hotărâm a alcătui un memoriu spre a-l prezenta guvernului român, luând contact cu d-nii Prim-ministru, Ministrul de Domenii, Ministrul de Finanţe şi de Externe, precum şi cu toţi şefii partidelor de opoziţie, pentru asigurarea a unor loturi în ţară, a despăgubirilor pentru avutul ce emigranţii vor lăsa în urma lor, înlesnirea călătoriei emigranţilor, finanţarea colonizării prin credite ieftine şi cu termen lung pentru plata loturilor şi achiziţia inventarului necesar.

„Comitetul va putea coopta orice persoană care ar fi socotită că poate ajuta scopului propus.[21])

(ss) Const. Noe, Vasile Muşi, P. Marcu, D. Babuş, N. A. Balamaci, Stere Hagigogu, T. Hagigogu, Dumitru Dionisie.

Constituirea acestui comitet a fost pasul hotărîtor pentru începerea şi izbânda colonizării. Nu mai era vorba acum de discuţii şi cotroverse. Un grup de oameni hotărîţi îşi luau asupra lor sarcina de a pune totul în mişcare spre a face ca chemările fraţilor de sub jug străin să nu rămână fără răspuns favorabil. Comitetul a fost sâmburele în jurul căruia se puteau grupa toate bunăvoinţele. El era astfel alcătuit ca, fie ce regiune din Grecia, din ţinuturile atinse de curentul emigrării, să-şi aibe în comitet oamenii săi cunoscuţi. Prin aceşti oameni, la comitet se concentrau toate ştirile, despre tot ce se petrecea dincolo în legătură cu problema colonizării. Lui i se adresau toţi aceea care aveau vreo ştire nouă de adus, vreo propunere de făcut în folosul cauzei. El s'a bucurat, din primul moment, de numeroase concursuri. Cadrele lui nu erau fixe sau închise, oricine voia să ajute era îmbrăţişat. Toţi cei ce au participat la strădaniile lui au lucrat cu râvnă, unii mai mult alţii mai puţin timp.

Au fost unii, însă, care nu au fluctuat niciodată, care au rămas, dela început până la deplina izbândă, timp de aproape 10 ani, în serviciul colonizării, jertfindu-şi cu pasiune fiece clipă, lăsată liberă, de ocupaţiile lor.

Îndată după alcătuire, comitetul a întocmit un memoriu în sensul celor preconizate în procesul-verbal de constituire şi a întreprins demersuri stăruitoare pentru a risipi prejudecăţile şi ideile preconcepute în contra colonizării.

Dispunând de material informativ, membrii comitetului, în intrevederi lungi, au reuşit să convingă pe marele patriot Ion Grădişteanu că, în emigrare, nu trebue să vadă o desfiinţare a elementului român din Macedonia, ci numai salvarea unor grupe răsleţe, care, după 7 decenii de lupte naţionale, se văd ameninţate cu peirea.

Grădişteanu s'a convins că nu e nicio cale de a scăpa pe aceşti români căci, chiar dacă se va obţine mai multă toleranţă faţă de şcoala lor română, ei vor fi desfiinţaţii pe cale economică. Soluţia pe care o ventilau unii, de a-i feri de prăbuşire economică, obţinând, prin intervenţia guvernului român, ca statul grec să nu-i excludă dela beneficiul împropietăririi fiind şi ei cetăţeni ca toţi ceilalţi, soluţiune pe care statul grec nu o admitea, în ipoteza că ar putea fi realizată, n'ar face decât să grăbească procesul de dispariţie a lor, deoarece ei nu ar fi împropietăriţi în grupe, câte mai mulţi la un loc, ci resfiraţi individual prin sate greceşti.

---

[21]) Revista *„Tribuna Românilor de peste hotare"*, anul II, Nr. 78, Iulie — August 1925, articolul *„Emigrarea Aromânilor şi Colonizarea Cadrilaterului"* pag. 42—52. Acolo se află publicate mai toate actele referitoare la colonizarea până la acea dată (August 1925).

Ionaş Grădişteanu s'a lăsat deci convins şi a promis să pue toată stăruinţa, pe lângă guvern, întru înfăptuirea colonizării, cerând însă în chip expres ca emigrarea să fie cât mai redusă.

La fel s'a intervenit pe lângă profesorul Iuliu Valaori, foarte preţuit de către fraţii Brătianu. Şi dânsul, după multe obiecţiuni, a făgăduit să dea sprijinul său mişcării pentru colonizare.

Stăruinţi asemănătoare şi fără preget pe lângă orice personalitate cunoscută că a manifestat vreodată o cât de mică simpatie faţă de macedo-români sau care avea sau avusese vreo legătură apropiată cu vreunul din membrii Comitetului şi care putea să fie de folos cauzei.

Astfel, ici colo prin legături personale, pe care unii din noi le aveau cu unii membri ai cabinetului, dar mai ales prin intervenţia unor atari persoane, comitetul de iniţiativă a obţinut audienţele speciale solicitate şi a putut să-şi susţie cu toată amploarea, memoriul şi cauza căreia se consacrase.

El a putut constata că ideea de colonizare făcuse un drum mai larg în conştiinţa fiecărui om de stat. Mai toţi erau în curent cu ivazia de refugiaţi în Macedonia şi cu mişcarea aromânilor pentru emigrare în ţară. La toţi am găsit mai multă înţelegere pentru suferinţele fraţilor de dincolo şi fiecare ne-a făgăduit că va cerceta cu bunăvoinţă memoriul promiţându-ne concursul pentru o soluţiune favorabilă.

O fi avut vreun amestec în această primire mai bună, în cuvintele încurajătoare cu care am fost primiţi, poate şi credinţa membrilor guvernului că e vorba de o chestiune teoretică, de proiecte ideologice, se gândeau ei poate că va mai curge multă apă pe Dunăre până când transporturile de colonişti să debarce la Constanţa?

N'am putea spune.

E drept că guvernarea liberală era pe sfârşite. Partidul liberal, fiind în al patrulea an la putere, se discuta dacă textul Constituţiei îngădue o nouă sesiune parlamentară, discuţie ce s'a încheiat prin interpretarea că cei 4 ani trebue calculaţi, nu dela fixarea alegerilor, ci dela constituirea Corpurilor Legiuitoare. E ştiut că, în general, guvernanţii, când se apropiau de opoziţie deveneau mai dulci.

Oricare o fi fost motivele, de astă dată guvernul s'a arătat accesibil şi înţelegător. Dacă în mintea guvernului, sau măcar a vreunora din membrii lui, a putut încolţi însă gândul că în această chestie a colonizării, deocamdată totul se va reduce la fraze, la amabilităţi fără consecinţă pentru dânşii, şi că, urmând a părăsi puterea, nu vor fi puşi în situaţie de a dovedi cu fapta bunele lor dispoziţii verbale, ei se înşelau.

N'a trecut o lună dela alcătuirea comitetului de iniţiativă şi nici o săptămână dela ultimele întrevederi cu unii miniştri, că a şi sosit la Bucureşti o numeroasă delegaţie din fruntaşi ai tuturor grupelor şi satelor din Macedonia cu români dornici de emigrare.

Iată cum era alcătuită delegaţia :

Din regiunea Meglenia: Comuna *Livezi*, reprezentată prin Iancu Cepi; comunele *Lundzini*, *Oşani* şi *Cupa*, neputând trimete delegaţi, au rugat să-i reprezinte pe prof. Const. Noe şi Hr. Iuffu.

Regiunea Veria, reprezentată prin Stere Hagigogu.

Regiunea Vodena: comuna *Gramaticova*, prin George Celea, George Cuşa, Dumitru Cuşa, Tacu Celea; comuna *Cândrova*, prin Nicu Zdru; comuna *Paticina*, prin Gheorghe Popescu; comuna *Vodena*, prin Dumitru Caţara şi M. Bajdechi.

Regiunea Caterina: Comuna *Caterina*, prin George Colimitra şi Nicola Puiu; comuna *Kitros*, prin Stere Buciumană şi Mihali Guli.

Sosirea delegaţilor, în rândurile cărora se găseau fruntaşi cunoscuţi în toată lumea macedo-română, prin vitejia arătată de ei în luptele cu grecismul, prin mulţi ani de temniţi grele înduraţi pentru românism, prin averi distruse şi membri ai familiilor lor ucişi, a avut un efect covârşitor asupra opiniei aromânilor din Regat. De acum nu vorbeau alţii în numele fraţilor îndepărtaţi, ci erau ei înşişi de faţă spre a-şi apăra cauza cu elocvenţa oamenilor care s'au jertfit pentru ideea românească.

Când li se vorbea de stingerea graiului, cântului şi vieţii româneşti pe plaiurile lor, de părăsirea mormintelor părinţilor şi străbunilor, ei răspundeau:

— Cine ne vorbeşte despre aceste lucruri sfinte? D-voastră care le-aţi părăsit cu zeci de ani înaintea noastră?

— Cine putea acuza de dezertare pe aceşti eroi care au stat neînfricoşaţi zeci de ani în fruntea tuturor luptelor?

— Nu ne temem de gloanţe, spuneau ei. Am fost loviţi, am fost ucişi în vremea turcului de bandele de antarţi. Am răspuns cum am putut, la fugă nu ne-am gândit. Acuma însă nu e vorba de gloanţe şi de lupte, acum ne ameninţă stingerea prin foame. O asemenea peire josnică nu o putem suporta.

In faţa lor, orice rezistenţă făţişe faţă de ideea colonizării s'a spulberat.

La 1 Februarie studenţimea macedo-română, într'o adunare extraordinară a Societăţii sale, după desbateri însufleţite, s'a declarat fără rezervă pentru colonizare printr'o moţiune, din care extragem:

„Studenţimea macedo-română din Capitală, întrunită astăzi, 1 Februarie a. c., în adunare generală extraordinară spre a se pronunţa asupra aşezării în Ţară a aromânilor care se refugiază din locurile de baştină, luând cunoştinţă de memoriile şi adresele oficiale, sosite dela faţa locului, ascultând expunerile delegaţilor din comunele Gramaticova, Cândrova, Paticina, Hurupani, Vodena, Caterina, Livezi, Chitros, Oşani, Lundzini, Cupa,........ hotărăşte:

1. A îmbrăţişa cu toată dragostea cauza acestor aromâni, stăruind pentru colonizarea lor în Ţară, unde prin virtuţile, energia şi pregătirea lor economică, pot fi de mare folos vieţii naţionale.

2. Deleagă pe dd. Naum Ionescu, Simeon Ţovaru, Nicolae Pariza, ca dimpreună cu delegaţii veniţi de dincolo şi comitetul de iniţiativă, să facă demersurile necesare pentru realizarea neîntârziată a cererilor lor" [23]).

Indată după sosire, delegaţii din Macedonia au luat contact cu comitetul de iniţiativă din Bucureşti, care se completase cu doi reprezentanţi ai studenţimii, N. Parizor şi N. Ionescu şi cu doi delegaţi ai Soc. „Meglenia", Hr. Iuffu şi D. Kehaia, pentru a urma în comun acţiunea întreprinsă.

Delegaţii au aprobat în totul cele făcute până la sosirea lor de comitetul de iniţiativă şi împreună cu aceştia au dispus noi demersuri prin următorul:

PROCES-VERBAL Nr. 2

Astăzi, 2 Februarie 1925, întrunindu-se delegaţia pentru refugierea Românilor din comunele: Gramaticova, Cândrova, Paticina, Vodena, Livezi, Caterina, Kitros, Oşani, Lundzini (Lugunţa), Cupa, Papadia şi Hurupani, s'au discutat şi hotărît următoarele:

1. Delegaţiunea ia cunoştinţă de constituirea comitetului de iniţiativă pentru sprijinirea doleanţelor lor şi aprobă activitatea acestui comitet în acest scop, precum şi memoriul înaintat guvernului.

2. Luând în discuţiune doleanţele Românilor din numitele comune, hotărăşte a se întocmi încă un memoriu către înaltul guvern, prin care să se ceară următoarele:

a) *Se cere 20 de ha pentru fiecare familie, şi locuri de casă, care să se plătească într'un termen mai lung;*

b) *Acordarea de credite pentru construirea caselor şi procurarea inventarului;*

c) *Se va cere ca guvernul român să intervie pe lângă guvernul grec pentru ca aceşti români să fie despăgubiţi de averile imobile rămase prin comunele părăsite de ei;*

d) *Inlesnirea transporturilor până la faţa locului şi intervenţia pentru înlăturarea oricăror piedici din partea grecilor;*

e) *Rechiziţionarea de case pentru adăpostul refugiaţilor până când ei îşi vor construi case proprii.*

Adunarea însărcinează pe d-nii Const. Noe şi V. Muşi a alcătui memoriul sus menţionat.

(ss) Const. Noe, Vasile Muşi, George Celea, Stere Hagigogu, Petre Marcu, Nicolae Pariza, George Popescu, Iancu Cepi, Dumitru Cuşa, Mihail Bajdechi, Stere Buciumană, Nacu Ziru, Mihail Guli, Tacu Celea, Colu Pulu, D. Caţara [24]).

Din partea sa, Consiliul de 35 al Societăţii Macedo-Române, luând cunoştinţă de sosirea delegaţilor, s'a întrunit sub preşedinţia lui Ionaş Grădişteanu, şi în urma unor impresionante cuvântări rostite de delegaţi şi de d-nii N. Batzaria, N. Tacit, răposatul Dr. I. Ghiulamilla ş. a., s'a pronunţat pentru sprijinirea delegaţiei. Doi membri de frunte ai săi, d-nii Dr. I. Ghiulamilla şi Dr. Dudumi, au fost desemnaţi ca în comun cu comitetul

---

[23]) Revista „Tribuna Rom. de peste Hotare", Nr. citat, pag. 44.

[24]) Trib. Rom. de peste Hotare, Nr. citat, pag. 45.

de inițiativă să ia parte la audiențele și intervențiile pentru obținerea aprobării celor cerute de delegați.

Acum toate personalitățile de seamă ale cercurilor macedo-române și toate organele care se socoteau în drept a vorbi în numele lor, *erau formal angajate* întru sprijinirea colonizării.

S'a întocmit imediat către șeful guvernului un nou memoriu, în cuprinsul următor:

Domnule Președinte,

În urma împrejurărilor intervenite în sudul Dunării după ultimele războaie, a schimbului de populație urmat între Grecia și Turcia, precum și a măsurilor pe care statul grec le-a luat și le ia pentru naționalizarea radicală a ținuturilor anexate, inundând unele sate aromâne cu coloniști greco-asiatici și schimbând fundamental regimul juridic al pământului prin exproprieri și împroprietăriri, în care nu se ține seamă decât de interesul coloniștilor și de scopul strict de distrugere a tot ce este element negrecesc — situația elementului aromân din aceste ținuturi și în deosebi a grupelor dela frontieră, a devenit insuportabilă, astfel că numeroase familii române s'au decis să se expatrieze, cu riscul de a se resfira chiar prin țări străine, unde vor fi expuse la o grabnică asimilare.

În asemenea alternativă, aromânii din regiunile Vodena, Meglenia și Caterina, înainte de a lua drumul pribegiei, punându-și încrederea în solicitudinea Regatului Român, au ales din sânul lor delegați care să aducă înaintea Excelenței Voastre rugămintea lor arzătoare de a li se înlesni venirea și instalarea lor ca coloniști în țara căreia vor să-și închine toată munca, energia și devotamentul lor de Români, îndelung încercați prin credința către neamul și limba lor.

Delegația noastră reprezintă un total de 1.317 de familii, cu un efectiv de 6.315 suflete și anume:

1. Regiunea Vodena-Veria: *Veria 54 familii; Vodena 89 familii; Paticina 108 familii; Papadia 65 familii; Cândrova 120 familii; Gramaticova 200 familii; Total 636 familii.*

2. Regiunea Meglenia: *Livezi 150 familii; Cupa 60 familii; Lundzini 66 familii; Oșani 95 familii; Total 371 familii.*

3. Regiunea Caterina: *Caterina 107 familii; Kitra 91 familii; Horopani 112 familii; Total general 1.317 familii*

„Dânșii solicită respectos a fi colonizați în țară, de preferință în Dobrogea Nouă, fiind convinși că aducerea lor va fi cât se poate de folositoare pentru neamul românesc, atât din punct de vedere național cât și din punct de vedere economic și anume:

„Din punct de vedere național, acești români, prin energia și tenacitatea lor, vor asigura granița provinciei din sudul Dnnărei, făcând imposibilă orice acțiune în contra statului român.

„Din punct de vedere economic, acești români, recunoscuți ca elemente superioare, pe acest tărâm, în toate țările balcanice, chiar în numărul redus în care se vor așeza, vor reuși, în scurtă vreme, să imprime vieții economice din această provincie caracterul românesc pe care ea trebuie să-l aibe [25]).

„Dânșii vor introduce în țară culturi și îndeletniciri casnice, care nu sunt cunoscute la noi și pentru a căror încetățenire, Statul Român face atâtea sacrificii, întreținând școli speciale. Astfel vor putea da extindere grădinăritului culturii gândacilor de mătase, a tutunurilor și a bumbacului, care se practică pe o scară intensivă, de către grupurile de români din aceste regiuni [26]).

„Industria casnică, lucratul lânei, covoare țesături, împletituri, care sunt apreciate în lumea orientală și pe piețele apusene, formau o sursă din cele mai productive a muncii de iarnă, a femeilor aromâne.

Așezarea lor nu ar prezenta mari incoveniente. Ea se va face prin colonizarea acestor români în grupe de câte 40 — 50 de familii, pe terenurile de care statul dispune, în Cadrilater sau în alte părți. Din aceste terenuri, ar avea să li se acorde loturi de câte 20 hectare, pe care ar urma să le achite într'un număr de ani după modalitățile fixate de specialiști și hotărâte de Înaltul Guvern.

Pentru a putea exploata terenurile, un institut de credit din cele existente. sau unul format special, ar avea să le avanseze sume cu dobânzi mici spre a-și asigura inventarul necesar; de asemenea să li se avanseze credite pentru construirea locuințelor, oferindu-li-se, gratuit materialul din pădurile și carierele statului. Până la construirea locuințelor să se rechiziționeze pe seama lor, încăperi dela locuitorii din satele pe lângă care vor fi așezați.

„Pentru averile netransportabile ce Românii posedă dincolo, Statul Român să comunice cu cel grec ca să le acorde despăgubiri potrivit cu valoarea lor.

„În ce privește transportul, Statul să ia măsuri ca, familiile cu bagajele transortabile, să fie încărcate pe vasele Serviciului Maritim Român din portul Salonic.

„Trebue să menționăm că mare parte din acești români mai dispun încă de capitaluri însemnate ceace va ușura mult sarcina Statului.

„Avem deplină încredere că cererile noastre vor fi primite și că Românii, care așteaptă înfrigurați verdicul Înaltului Guvern nu vor fi lăsați pradă desnădejdii.

(ss) Const. Noe, Vasile Mușî, George Celea, Stere Hagigogu, Petre Marcu, Nicolae Pariza, George Popescu, George Colimitra. Iancu Cepi, Dumitru Cușa, George Cușa, Mihail Bazdechi, Stere Buciumană, Nucu Zdru, Mihail Guli, Tacu Celea Cola Puiu, D. Cațara.

---

[25]) Această prevedere e pe cale a se adeveri, d-l G. Dimitriu, secretarul general al Camerei de Comerț din Silistra mi-a comunicat nu de mult că, în acest oraș, numai românii din regiunea Giumaia (Macedonia-Bulgară) au deschis peste 50 de prăvălii și prăvălioare.

[26]) Se vorbea de emigrarea în Turcia în caz dacă România n'ar fi admis colonizarea lor. Unele din aceste culturi au și fost introduse. Județul Durostor a devenit un centru producător de bumbac datorită coloniștilor din regiunea Meglenia și Poroi care au adus semințe speciale care prind și se coc mai bine în Cadrilater.

Cu acest memoriu, tras în mai multe exemplare, s'a început din nou colindatul pela miniştri, după ce, în prealabil, Ionaş Grădişteanu şi alte persoane, cu mai mult acces şi influenţă, au facut intervenţii anticipate [27]).

Miniştrii vizitaţi, impresionaţi de cuvântările delegaţiilor, dintre care unii se prezentau în frumoasele lor costume naţionale, nu puteau să se arate faţă de ei mai puţin binevoitori decât se arătaseră faţă de comitetul de iniţiativă. Dealtfel nici nu era posibil. Oamenii aceştia aveau un optimism sănătos, pe care nici o piedecă nu-l intimida şi un mod special al lor de a discuta, care forţa consimţământul:

Răposatul Vintilă Brătianu, primind pe delegaţi în audienţă, după ce şi-a arătat toată simpatia faţă de fraţii aromâni, spunând cum, în fiecare an, la alcătuirea bugetelor, cu toate greutăţile prin care trec finanţele ţării, d-sa nu numai că nu a redus bugetul şcolilor române din Grecia, dar că, prin excepţie, a admis toate sporurile, a început o expunere lungă şi oarecum întortochiată asupra greutăţilor prin care trece ţara, asupra nevoilor mult mai urgente care reclamă deslegare, voind să facă pe delegaţi să înţeleagă cât este de greu guvernului să se ocupe de chestia colonizării aromânilor.

Simţind unde vrea să ajungă, un delegat îl întrerupse brusc;

— „Domnule Vintilă, nă vreţi i nu nă vreţi".

— Vă vrem răspunse V. Brătianu.

— Ahât vrem să ştim noi. (Atât voim să ştim noi). Trăiască România, conchise delegatul.

Cu astă audienţă s'a isprăvit, iar delegaţii strângând mâna lui Vintilă Brătianu, pe faţa căruia se desemna un zâmbet, au plecat fericiţi că dobândiseră cuvântul celui mai influent membru din cabinet.

Dela Finanţe am pornit spre Palatul Sturza, spre a vorbii cu Ministrul de Externe, I. G. Duca. Ministrul nu sosise la Minister, trebuia să mai aşteptăm puţin. Şi-au adus aminte atunci de fostul consul Dem. Brăileanu care, în anii cât fusese în Macedonia, la Bitolia şi Salonic, lăsase amintiri frumoase în urma lui. Au voit să-l vază.

Biroul lui Brăileanu, care lucra la Direcţia Hotarelor, era sus de tot, la mansarda palatului. Urcăm până sus, toate scările. Brăileanu care-i cunoscuse pe toţi, i-a primit ca pe nişte fraţi, le-a strâns mâna, i-a îmbrăţişat. le-a oferit scaune, apoi cafele. În timp ce se interesa de modul cum merge chestiunea colonizării, căci aflase de venirea lor în Ţaiă şi de scopul ei, şi le dădea diferite sfaturi, cum să pue chestia în faţa Ministrului, unul întreabă:

— D-le Brăileanu. Este înalt acoperişul acestui palat?

— Da, voiţi să-l vedeţi, uite, scara de acolo duce drept la acoperiş.

Delegaţii au şi pornit pe scară spre acoperiş. Unii din noi am rămas în birou. Dânşii însă, când s'au văzut pe acoperiş, de unde se vedea, cât ai cuprinde cu ochiul, ca într'o panoramă, mare parte din Bucureşti şi împrejurimile lui acoperite de verdeaţă, au exclamat: Feciori ai să cântăm Părinteasca Dimandare. Părinteasca Dimandare, este, după cum se ştie, imnul pe care îl intonează în orice împrejurare solemnă şi fără de care nu se petrece nici un act însemnat al vieţii lor.

Părinteasca dimândare Nă sprijură cu foc mare Fraţi dimumă şi ditată Voi români di eta toată	Părinteasca poruncă Ne conjură cu foc mare Fraţi de mamă şi de tată Voi Români de vremea toată
Blăstemare s'aibă 'n casă Cari di limba lui s'alasă Cari-şi lasă limba lui S'lu ardă pira focului etc., etc., etc.	Blestem să aibă în casă Cine de limba lui se lasă Cine-şi lasă limba lui Să-l ardă para focului

[27]) Una dintre aceste persoane a fost şi d-l Al. Alimănişteanu. Ştiind că d-na Alimănişteanu, soră cu Ioan şi Vintilă Brătianu, arătase în mai multe ocazii, simpatie pentru Aromâni, unii dintre membrii comitetului au fost de părere să încercăm a o vedea spre a-i obţine concursul. În acst scop ne-am prezentat d-lui Al. Alimănişteanu, la Banca Viticolă, al cărei Administrator-Delegat era. D-sa ne-a spus că d-na nu e în Bucureşti, dar aflând de scopul urmărit de noi, a fost viu impresionat şi ne-a fost de mult ajutor, aducând doleanţele noastre la cunoştinţa lui I. I. C. Brătianu.

Şi astfel, în timp ce, în etajele de jos ale palatului Sturza, diplomaţi gravi studiau şi dezbăteau chestiuni internaţionale, sus pe acoperiş delegaţii aromâni, trimeteau văzduhului Capitalei cuvintele şi acordurile jurământului lor că nu-şi vor părăsi limba şi neamul.

Erau mulţumiţi de Vintilă Brătianu şi înţelegeau în acest chip să-şi manifeste mulţumirea

Noi auziam din birou zgomot pe acoperiş şi ne miram de întârzierea lor. Când ne-au spus ce s'a petrecut sus, am râs cu hohote.

Între timp, I. G. Duca venise la minister. Audienţa a fost scurtă. Vorbe diplomatice şi amabile dar niciun angajament precis că va interveni la Statul grec în sensul că acesta să uşureze plecarea eventuală a emigranţilor şi să-şi asume plata averilor ce le-ar lăsa coloniştii acolo.

Audienţa cea mai rodnică a fost la Al. Constantinescu. Fostul fruntaş liberal, pe atunci ministru al Agriculturii, sub reputaţia lui de mare sforar, ascundea o inimă caldă, plină de înduioşare şi sentiment.

Când cei mai bătrâni din delegaţie, au început să-i înşire năcazurile lor şi i s'au adresat ca unui părinte să-i ajute să vie în ţară ca să nu-şi piardă limba şi neamul, ochii i s'au umezit de lacrămi. Iar când Iancu Cepi, un bătrân cu mâna şi cu piciorul rupt de gloanţele antarţilor, i-a strigat: *„Tu mâna ta stă bana noastră, i nă lia în ţară, i nă arucă în mare."* (În mâna ta stă vieaţa noastră, ori ne ia în ţară, ori ne aruncă în mare). Costantinescu a răspuns fără şovăire.

— Vreau să aduc pe fraţii macedoneni în Ţară.

Din acea clipă, Al. Constantinescu a fost şi a ramas câştigat cauzei colonizării.

Zilele acestea au fost pentru delegaţi, zile pline de mulţumire. Ştiind că *„pe unde ese cuvântul, ese şi sufletul,"* ei socoteau colonizarea ca şi făcută. Noi, cei din comitetul de iniţiativă, le spuneam că, dela vorbă până la faptă, mai e încă un drum destul de lung.

Colonizarea era admisă, dar numai verbal şi în principiu. În vederea ei nu exista nicio pregătire, nu se cunoşteau nici suprafeţele de pământ disponibil, nici localităţile unde se află ele. O altă greutate era că legile şi regulamentele nu prevedeau colonizare cu români necetăţeni. Noi cei din comitetul de iniţiativă, ştiind cât de repede sboară vorbele, nu voiam să-i lăsăm să plece fără a avea ceva sigur la mână. Zilele însă treceau după zile, spesele sporeau şi sumele de bani cu care veniseră erau pe sfârşite. Nerăbdarea şi descurajarea începea să cuprindă pe aceşti oameni de un optimism atât de robust.

În asemenea situaţie, s'a simţit nevoia unui nou demers, de astă dată numai pe lângă Ministrul de Agricultură, ceeace s'a făcut prin următorul memoriu:

Domnule Ministru,

„Subsemnaţii delegaţi a 1300 de familii macedonene din 14 comune, cu înalt respect ne permitem a vă supune cele ce urmează:

„Delegaţia noastră a sosit în Ţară de acum două luni de zile, cu însărcinarea de a solicita înaltului guvern concursul său pentru aşezarea acestor familii în judeţele Caliacra şi Durostor.

„Delegaţia a avut în scopul acesta audienţe şi convorbiri cu diferiţi membri ai guvernului, întâmpinând pretutindeni cea mai mare bunăvoinţă.

„Totuş până astăzi nu este în posesiunea unui rezultat pozitiv, astfel că nu este în măsură a aduce vreun răspuns familiilor care au delegat-o.

„Cum delegaţia noastră se află aci de două luni de zile, iar prelungirea şederii sale o expune la spese grele, vă roagă respectos să binevoiţi a interveni ca să se dea un rezultat solicitărilor şi intervenţiilor ei, privitoare la chestiunea care a adus-o aici şi anume:

1. Pământurile care ar fi să le pue la dispoziţia familiilor aromâne.

2. Creditele, pentru înlesnirea lucrării pământului şi a construirii caselor, ce ar urma să li se acorde emigranţilor.

3. Înlesnirea plecării lor din Grecia, şi a sosirii lor în Ţară.

Vă rugăm respectos, Domnule Ministru, să binevoiţi a interveni, cu înalta dv. autoritate, ca delegaţia noastră să obţie, cât mai de grabă, un răspuns satisfăcător spre a putea duce o veste bună fraţilor noştri, cari şi-au pus toate nădejdile în ţara lor şi în guvernul ei.

(ss) Const. Noe, Vasile Muşi, George Celea, Stere Hagigogu, Petre Marcu, Nic. Pariza, George Popescu, George Colimitra, Ion Cepi, Dumitru Cuşa, George Cuşa, Mihail Băzdechi, Stere Buclumană, Nucu Ziru, Mihail Guli, Tacu Celea, Cola Pulu, D. Caţura.

Ca urmare, în 23 Martie 1925, Ministrul Al. Constantinescu a dat următoarea deciziune, care constitue primul act oficial, efectiv pentru începutul de realizare al colonizării:

DECIZIUNE Nr. 6217

Noi, Ministru Secretar de Stat la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor,

Având în vedere necesitatea de a se centraliza şi coordona lucrările privitoare la verificarea titlurilor, expropriere şi colonizare în Dobrogea-Nouă.

Decidem:

Art. 1. *Se înfiinţează, pe lângă Casa Centrală a Împroprietăririi, un birou special care va ţine la curent toate lucrările de verificare a titlurilor, expropriere şi colonizare în Dobrogea-Nouă.*

Cu conducerea acestui birou se însărcinează d-l Inspector C. Zamfirescu.

Art. 2. *În judeţele Durostor şi Caliacra se înfiinţează câte o comisiune compusă din Inspectorul serviciilor agricole al circumscripţiei, Prefectul judeţului, Consilierul Agricol şi Administratorul Financiar. Această comisiune va cerceta şi indica terenurile ce urmează a fi rezervate pentru coloniştii Macedo-Români luând înţelegere în acest scop cu delegaţii coloniştilor.*

Art. 3. *D-l Director General al Casei Centrale a Împropietăririi este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispoziţiunilor acestei decizii.*

(ss) Al. Constantinescu

În sfârşit, cuvântul oficial şi scris era spus. Delegaţii cei mai mulţi puteau pleca acasă. Restul se putea trata şi urmări şi fără ei.

Inainte de plecarea lor, Comitetul de Iniţiativă a crezut necesar să facă o intervenţie pe lângă guvernul grec în chestiunea averilor imobile, ce coloniştii vor lăsa în Grecia. In scopul acesta s'a cerut şi obţinut o audienţă la d-l Collas. care pe atunci, ca şi astăzi, reprezenta Statul grec la noi. Ministrul plenipotenţiar al Greciei a ascultat cu multă atenţie şi bunăvoinţă expunerile delegaţilor şi le-a făgăduit că va comunica guvernului grec comunicările şi dorinţele lor, urmând a se da răspunsul în 10—15 zile. Cuvintele lui au lăsat să se înţeleagă că chestiunea s'ar limpezi mai uşor dacă s'ar face intervenţii din partea guvernului român. Din diferite motive, însă, toate sforţările noastre de a obţine ca Ministrul de Afaceri Străine să ia în mână această chestiune, au rămâs fără efect. Totuş peste vreo 10 zile d-l Collas, ne-a comunicat că guvernul elen (era pe atunci regimul generalului Pangalos) consimte să ia asupra lui regularea chestiunii acestor averi[28]).

După aceasta delegaţii au vizitat judeţele Durostor şi Caliacra, spre a-şi face o idee de regiunile în care urmau să fie colonizaţi şi, în fine, după ce au împuternicit formal pe d-nii C. Noe, V. Muşi, Stere Hagigogu, să-i reprezinte la Bucureşti şi să facă în numele lor tot ce vor crede de cuviinţă pentru reuşita colonizării, luându-şi fiecare câte mai multe numere din ziarele cu decizia Nr. 6.217, au pornit spre Macedonia ca să aducă celor ce-i trimiseseră răspunsul guvernului român.

Decizia cu Nr. 6217 constituia un pas înainte în problema colonizării, în sensul că ea era *primul act oficial,* în care se exprima intenţia guvernului de a coloniza macedo-români în Cadrilater. In ea se spunea: „Această comisiune va cerceta şi indica terenurile ce urmează a fi rezervate *pentru coloniştii Macedo-Români, luând înţelegere, în acest scop, cu delegaţii coloniştilor*".

Din chiar textul ei însă rezultă că, în fapt, nimic nu era pregătit pentru acest scop. Deabia acum urma ca Ministerul, prin biroul special creat chiar prin această decizie, să fie pus la curent cu lucrările *de verificare şi expropriere,* de pe urma cărora va obţine terenurile ce urmau a fi rezervate coloniştilor Macedo-Români.

De altă parte în decizie nu se spunea nimic despre întinderea lotului ce urma a fi dat coloniştilor şi despre celelalte puncte formulate în memoriile şi intrevederile delegaţilor.

Pentru lămurirea acestor chestiuni şi pentru a se obţine hotărîri precise din partea guvernului, a fost înaintat Ministerului Agriculturii un nou memoriu, prin care, după ce

---

[28]) Cu toată această asigurare, schimbările intervenite în Grecia, şi alte cauze, au făcut că această chestie să rămâie nelimpezită până astăzi.

se aducea mulţumiri, în termeni foarte călduroşi, pentru pasul făcut, prin decizia 6.217, se cerea:

1. Lotul de minimum 15 ha.
2. Credite pe termen lung, pentru construirea locuinţelor şi închegarea gospodăriilor.
3. Mijloace pentru procurarea, pe preţuri ieftine, a uneltelor agricole.
4. Parcelarea terenurilor ce urmează a fi date ca loturi.
5. Intervenţie la guvernul grec pentru a despăgubi pe colonişti de averile ce le părăsesc.
6. Infiinţarea unei comisiuni la Salonic care să înlesnească plecarea coloniştilor spre Ţară.
7. Intervenţie către S. M. R. ca să transporte gratuit pe colonişti.

Pe când se reaminteau Ministerului Agriculturii aceste puncte, comisiunile instituite în judeţe, lucrând cu zel, strângeau datele necesare.

Inspectorul agricol Max Popovici, însărcinat cu coordonarea lucrărilor în cele două judeţe, obţinând aceste date, a înaintat Ministerului un raport, prin care propunea a se acorda coloniştilor un lot de 15 ha la frontieră şi 10 ha în interior, plus 2.000 de mp pentru lot de casă şi 1 ha pentru izlaz.

D-sa mai propunea să se acorde fiecărei familii un credit de 50.000 lei pentru construirea locuinţelor şi întocmirea gospodăriilor.

In urma acestui raport, ministrul Al. Constantinescu a adresat Consiliului de Miniştri un referat pe baza căruia Consiliul de Miniştri a semnat Jurnalul cu Nr. 1.698 din 13 Iunie 1925, care poate fi socotit drept Charta de bază a colonizării Cadrilaterului. Iată textul raportului şi Jurnalului:

Domnilor Miniştri,

Statul posedă actualmente în Dobrogea Nouă suprafaţă de 41.103 ha, repartizată pe ambele judeţe. Pentru acoperirea acestei suprafeţe, aflată disponibilă asupra Statului, avem cereri din partea locuitorilor din Vechiul Regat cu drepturile stabilite la împroprietărire şi cari nu au putut fi satisfăcuţi în comunele lor; de asemenea, avem cereri şi din partea românilor macedoneni imigraţi în Ţară.

Subsemnatul, având în vedere dispoziţiunile Legii Agrare, cum şi art. 129 din legea pentru organizarea Dobrogei Nouă, propun:

Pe proprietăţile Statului din Dobrogea Nouă, arătate mai sus, să se facă colonizări, pe jumătate suprafaţă cu locuitorii îndreptăţiţi la împroprietărire din Vechiul Regat, iar cealaltă jumătate de suprafaţă să se dea în folosinţa românilor macedoneni, imigraţi, conform tablourilor ce se vor aproba de noi.

Românii macedoneni să intre în prevederile art. 129 din Legea Dobrogei Nouă după ce-şi vor dobândi cetăţenia română.

Mărimea lotului să fie de 15 ha pentru cei ce se vor aşeza în regiunile de frontieră şi 10 ha pentru cei din interiorul judeţelor, plus câte 50 arii izlaz şi 2.000 mp loc de casă pentru fiecare colonist.

In aceleaşi condiţiuni să se atribue pământ familiilor din Vechiul Regat, care se găsesc astăzi stabilite în vederea colonizării, în unul din judeţele Dobrogei Nouă.

De asemenea propun să se dea aceeaşi întrebuinţare şi terenului ce va intra în patrimoniul Statului potrivit legii agrare a Vechiului Regat şi a dispoziţiunilor legii pentru organizarea Dobrogei Nouă.

Dacă d-voastră împărtăşiţi modul nostru de a vedea, vă rugăm să binevoiţi a aproba cele de mai sus şi a semna alăturatul proect de jurnal.

(ss) Al. Constantinescu

JURNAL Nr. 1.698

Consiliul de Miniştri, în şedinţa dela 13 Iunie, luând în deliberare referatul d-lui ministrul al agriculturii şi domeniilor cu Nr. 19.772 din 13 Iunie 1925, privitor la colonizări, având în vedere dispoziţiunile legii agrare pentru Vechiul Regat, precum şi Art. 129 din legea pentru organizarea Dobrogei Nouă,

Decidem:

Se aprobă propunerile făcute prin suszisul referat şi însărcinăm pe d-l ministru al agriculturii cu aducerea lor la îndeplinire.

IV. *Românii macedoneni pornesc spre Ţară.* Am spus că jurnalul Consiliului de Miniştri din 13 Iunie 1925 poate fi socotit drept Charta de bază a colonizării.

Intr'adevăr, prin el chestiunea cea mai importantă a colonizării, anume aceea a lotului, era limpezită. Se stabilise lotul de 10 ha în interiorul judeţului şi de 25 ha la graniţă.

Dela acest jurnal porneşte colonizarea masivă, nu numai cu macedoneni, dar şi cu regăţeni mai ales cu regăţeni.

De asemenea, din el reieşea spiritul în care urma să se facă colonizarea, jumătate din colonişti trebuia a fi macedoneni, jumătate din Vechiul Regat. Nu se pomenea însă nimic despre niciunul din celelalte puncte care preocupau pe coloniştii macedoneni. Anume: transportul lor din Grecia în ţară; răscumpărarea averilor imobiliare ce ei vor părăsi în Grecia; creditele pe termen lung pentru organizarea gospodăriilor; o comisiune la Salonic care să le înlesnească plecarea, ocrotindu-i faţă de autorităţile greceşti etc.

Dintre aceste chestiuni, unele au fost pur şi simplu ignorate. Altele târziu de tot au căpătat un început de satisfacere în chip nepotrivit şi puţin folositor pentru colonişti. Lipsiţi de orice concurs din partea guvernului, coloniştii au trebuit să se descurce singuri, cu mari suferinţi şi sacrificii, fără niciun alt sprijin decât al compatrioţilor lor din Bucureşti.

După apariţia jurnalului Consiliului de Miniştri, aromânii dornici de emigrare din regiunile Meglenia, Veria, Vodena, Caterina, au început să se pregătească de plecare.

Câtă vreme emigrarea se desbătea numai ca o idee, ca un vis îndepărtat, părea uşoară. Toţi o doreau. Acum când ceasul înfăptuirii bătea, sufletele începeau să se turbure, iar de pretutindeni răsăreau piedici tot mai neprevăzute şi grele.

Aceste piedici se ridicau mai grele ca ori unde, mai ales în ţinutul românilor agricultori din Meglenia.

A-ţi părăsi satul în care ai dăinuit tu şi înaintaşii, timp de nenumărate generaţii, spre a nu te mai reîntoarce niciodată, a te despărţi pentru totdeauna de locurile dragi, cu ale căror privelişti ţi-e împletită fiecare tresărire a vieţii, fiecare fibră a sufletului şi a porni într'o lume necunoscută cu bătrâni, nevastă şi copii, însemna pentru o populaţie de săteni plugari atât de legată de brazdă ca cea a Megleniei, un pas în faţa căruia, în momentul executării lui până şi cei mai hotărîţi începeau să ezite.

Dar mai presus de aceste îndoeli se ridicau de aiurea piedici concrete grele şi de neînvins.

În satele meglenite, puţinele familii grecomane care se menţinuseră, cu chiu cu vai, pe vremea turcilor, ajunseseră acum, după aşezarea stăpânirii greceşti, la mare putere. Ele formau acum un fel de aristocraţie, un fel de familii de încredere ale stăpânirii greceşti în faţa grosului populaţiei rămasă credincioasă tradiţiei naţionale, populaţie denunţată pe nedrept de altfel, ca suspectă. Familiilor grecomane le erau rezervate toate onorurile, toate demnităţile, toate profiturile. Celor naţionaliste toate sarcinile, toate prigonirile, toate necazurile.

Dar, pe măsură ce se iveau refugiaţi greci, steaua grecomanilor începea să pălească. Pentru grecii adevăraţi toţi românii, fie ei grecomani sau naţionalişti, erau tot una. Dacă însă românii naţionalişti, grosul populaţiei din Meglenia agricolă, plecau în Ţară, atunci şi bruma de consideraţie de care se mai bucurau grecomanii dispărea. Ei nu ar mai fi avut pe cine să denunţe la fiece pas ca suspecţi, ca ei să apară ca elemente de încredere. Suspecţi acuma urmau să devie ei înşişi, iar rolul lor de până acuma trecea asupra refugiaţilor greci. Prin plecarea în România a românilor naţionalişti, ei îşi pierdeau rostul lor de privilegiaţi şi dobândeau pe cel de bănuiţi. De aici sforţările lor de a reţine prin orice mijloace pe românii naţionalişti şi deoarece până acum raporturile lor cu aceşti români fuseseră numai raporturi de duşmănie, aceste mijloace nu puteau fi decât mijloace duşmănoase, uneltiri nemernice, denunţuri calomnioase ş. a.

Aşa stând lucrurile, românii din Meglenia, cei mai în drept prin ocupaţia lor de agricultori şi prin suferinţele lor de martiri ai cauzei româneşti, de a fi colonizaţi, se găseau în imposibilitate de a se smulge ei înşişi din ghiarele robiei străine. Trebuia să le vie în ajutor cineva din afară ca să se poată mişca din locurile lor. Acel cineva trebuia

să fie Statul român prin organele sale. In acest scop se preconizase instituirea unei comisii la Salonic cu rol de ocrotitoare şi mijlocitoare între români şi autorităţile greceşti. Guvernul român însă, în afară de lotul de colonizare, nu înţelegea să-şi asume nicio altă obligaţie de niciun fel.

Văzând aceasta, românii megleniţi din Bucureşti s'au hotărît să facă ei ceea ce Statul nu se grăbea a face.

Se găseau în Bucureşti pe lângă un număr de intelectuali, cu rosturi mai ales în întreprinderi bancare şi economice, şi un număr de refugiaţi din cele mai distinse familii de luptători naţionalişti, oameni care nu se putuseră împăca cu ideea ca să stea sub stăpânirea greacă şi veniseră în ţară încă din 1913. Ei se întreţineau muncind din greu ca lucrători, iar unii ca mici neguţători. Toţi aşteptau colonizarea spre a-şi regăsi în Cadrilater vechiul lor rost de plugari.

Intelectuali, muncitori şi negustori, toţi erau grupaţi în jurul Societăţii „Meglenia". Această societate reuşise să-şi formeze un patrimoniu de câteva zeci de mii de lei, pe care-l întrebuinţa pentru ajutorarea membrilor ei, în diferite cazuri.

Tot acest patrimoniu, sporit prin contribuţii de câte 500 de lei, pe care fiecare membru sărac sau mai cu stare s'a grăbit să-i dea, a fost pus la dispoziţie pentru a înlesni scoaterea fraţilor de sub jug grecesc, din ghiarele robiei.

In scopul acesta s'a luat hotărîrea ca un delegat al Societăţii, prevăzut dacă se poate, cu o scrisoare de recomandare din partea ministrului de externe către Legaţia din Athena şi Consulatul din Salonic, să meargă la faţa locului spre a înlesni, prin sfatul şi intervenţiile sale, întocmirea formelor de plecare şi a netezi asperităţile ce se ridicau în calea românilor.

Alegerea a căzut asupra d-lui Demetru Kehaia, şef de serviciu la căile ferate. Fost elev al aristocratului liceu Galata Serai dela Constantinopol, în care cursurile se predau în limba franceză, delegatul societăţii „Meglenia", mânuia această limbă la perfecţie. Trăit în copilăria lui multă vreme la Salonic, el vorbea curent şi limba greacă. Fiind plecat din „Meglenia" de mulţi ani de zile, el se putea prezenta în ochii celor de acolo cu aureola omului venit de departe. In afară de aceste împrejurări, calităţi de prestanţă, de îndemânare, de artă de a se descurca în orice împrejurare, făceau din d. Kehaia un realizator ideal al rolului ce i se încredinţa.

Dimpreună cu d. Kehaia, pentru românii din regiunea Vodena, trebuia să lucreze şi d. G. Celea.

Cererea adresată Ministerului de Externe de a-i recomanda legaţiei din Atena şi consulatului din Salonic pentru a-i ajuta în misiunea lor, fiind acceptată cu bună voinţă, pe la mijlocul lui Iulie 1925, d. Kehaia a plecat în Grecia însoţit de urările calde ale tuturor megleniţilor din Capitală.

Sosirea d-lui Kehaia în Grecia a fost cât se poate de bine venită, nu numai pentru românii din Meglenia, ci pentru toţi românii doritori de emigrare din Macedonia. Chestiunea emigrării, acum când era pe cale să devie fapt, ridica o sumă de probleme, unele speciale regiunii Meglenia, altele, cele mai multe, generale tuturor regiunilor. D. G. Celea fiind după întoarcerea lui în Grecia absorbit de treburi proprii, lui Kehaia i-a fost dat să desbată şi să deslege diversele probleme ce se puneau în legătură cu colonizarea.

Câteva pasaje din scrisorile şi rapoartele lui ne vor edifica asupra dificultăţilor ce a avut de învins şi a modului cum a ştiut să se descurce:

„Am pornit din Bucureşti pe ziua de 12 Iulie 1925; după două zile de călătorie, am ajuns la Salonic. Prima mea grije a fost să iau contact cu d-l Consul General al României din localitate, unde urma să sosească instrucţiuni dela Legaţiunea României dela Athena cu privire la misiunea mea.

»D-l Consul a fost neplăcut surprins că oficial nu avea nicio ştire pentru o chestiune atât de importantă şi că a aflat de scopul venirii mele pe cale particulară dela Românii din Salonic. M'a primit totuşi foarte binevoitor, exprimându-şi însă mâhnirea că, la noi în Ţară, nu se acordă atenţia cuvenită unei chestiuni de-o importanţă aşa de mare, cum e cea a emigrărilor.

I-am spus că am părăsit Țara după ce am avut asigurări că totul a fost aranjat cu guvernul grec care și-a dat consimțimântul în privința emigrării românilor-macedoneni și că delegația n'ar avea altceva de făcut decât să înlesnească îmbarcarea și dirijarea în Țară a familiilor emigrante.

„D-l Consul Spirea Constantinescu și-a arătat îndoiala că s'ar fi urmat tratative dela guvern la guvern. Veți avea de furcă cu grecii, a spus el.

„După 10 zile de așteptare la Salonic a venit, în sfârșit, comunicarea Legației din Athena prin care se dădeau lămuriri asupra scopului delegației noastre și se ruga Consulatul să intervie pe lângă autoritățile locale să ne dea concursul pentru aducerea la bun sfârșit a însărcinării noastre. În această adresă se menționa că Legațiunea Română a și făcut demersurile cuvenite pe lângă guvernul grec.

„Pe ziua de 27 Iulie, consulul Spirea Constantinescu prezentându-se guvernatorului Macedoniei, i-a făcut cunoscută sosirea delegațiunii în scopul emigrărilor, întrebându-l totodată dacă are instrucțiuni în această privință dela guvernul central. Guvernatorul a fost surprins de sosirea delegației, de a cărei însărcinare n'avea nicio cunoștință și și-a exprimat dorința de a lua contact cu ea. În întrevederea ce a urmat i-am expus cum s'a produs curentul de emigrare. Dânsul ne-a spus că până la acea dată nu era în posesiunea instrucțiunilor guvernului central și că, îndată ce le va primi, va da ordine scrise tuturor autorităților cu care va trebui să viu în contact.

Văzând că instrucțiunile așteptate nu sosesc, pe ziua de 13 August am plecat la Athena.

Sosit la Athena pe ziua de 14 August, am luat contact cu d. Brabețeanu, însărcinatul de afaceri al legațiunii române; d-l ministru Langa Rășcanu fiind în concediu. D-l Brabețeanu s'a mirat foarte mult, mai cu seamă că ministrul de externe grec îi promisese că va da ordin în această privință guvernatorului Macedoniei. Ziua următoare ne-am dus la Ministerul de Externe, unde fiind primiți de d-l ministru Rendis, ne-a declarat că ordinele cuvenite au fost date de secretarul său general și că se așteaptă și părerea guvernatorului general al Macedoniei în această chestiune, pentru ca pe urmă să avizeze la instrucțiunile cuvenite.

Având această promisiune din partea Ministerului de Externe, n'am mai insistat și d-l însărcinat de afaceri Brabețeanu m'a sfătuit să mă întorc la Salonic.

Aci guvernatorul a rămas foarte surprins de această afirmațiune a Ministerului de Externe și mi-a declarat categoric că nu este, până în prezent, în posesia niciunei cereri de felul acesta. Nu știam ce să cred.

În urma acestei afirmațiuni a guvernatorului general, pe ziua de 18 August am telegrafiat d-lui însărcinat de afaceri Brabețeanu, iar pe ziua de 24 am primit răspuns cum că directorul secției politice din Ministerul de Externe grec l-a asigurat că a cerut guvernatorului general faimosul „aviz" de care fusese vorba de atâtea ori, și că imediat după primirea avizului mă va ține în curent de dispozițiunile ce vor urma. După o consfătuire cu d-l Celea Gh., am hotărît din nou plecarea mea la Athena; d-l Celea lăsând în seama mea modul cum voi crede de cuviință să soluționez chestiunea. La 27 August am fost din nou la Athena. D-l Brabețeanu, cu care am luat imediat contact, s'a arătat foarte indignat de conduita d-lor dela Ministerul de Externe care îl duceau cu vorba.

Ziua următoare ne-am prezentat la Ministerul Afacerilor Străine, unde am fost imediat primiți de d-l Rendis titularul Ministerului care, urmând să plece chiar a doua zi la Geneva, ne-a recomandat d-lui Jorgopulos, care se ocupa cu chestiunea emigrărilor și cu care d-l Brabețeanu mai avusese purparleuri în această privință.

Intrând în discuție a trebuit să se pue chestiunea din nou în întregimea ei, pentrucă contrar celor afirmate de d-l Rendis, nu se luase nicio hotărîre precisă în această privință. Astfel stând cazul, în urma discuțiilor urmate, i-am schițat în linii generale condițiunele în care s'ar putea concepe emigrarea românilor macedoneni.

Printre acestea, cele mai importante au fost:

1. Să se autorize emigranții să-și lichideze averea mobilă și imobilă.

2. Răscumpărarea, la cursul zilei, de către guvernul grec, a averilor care nu vor putea fi vândute de emigranți.

3. Eliberarea tinerilor de sub arme, fie ei din orice contigent, pentru ca să poată pleca în România odată cu familiile lor.

4. Amnistierea și neurmărirea nesupușilor serviciului militar.

D-l Jorgopulos, directorul general al Afacerilor Străine s'a opus net, spunând că nici vorbă nu poate fi de asemenea condițiuni impuse și în special cele dela punctele 2—4, la care am replicat că fără respectarea lor nu se poate concepe emigrarea. Cam froasat de replica mea, d-l Jorgopulos mă face atent că aceste condițiuni de care fac caz de „sine qua non", îi sunt puse pentru prima oară de mine și că în convorbirile anterioare între d-sa și d-l însărcinat de afaceri al legațiunii române nici vorbă măcar n'a fost de așa ceva.

Față de acest răspuns, contra replica mea devenea cu totul anevoioasă.

Din fericire, intervine imediat d-l Brabețeanu lămurind pe d-l Jorgopulos cum că, subsemnatul fiind „reprezentantul guvernului român" în chestiunea emigrărilor, sunt împuternicit a trata cu guvernul grec și că legațiunea română nu face decât să-mi înlesnească misiunea mea pe lângă guvernul grec.

Această declarație a avut un dublu și neașteptat efect, și anume că d-l Jorgopulos a schimbat tonul, fapt care m'a încurajat într'atâta, încât sezisând momentul oportun, am declarat pur și simplu că dacă nu mi se admit punctele sus menționate, cu multă părere de rău voi fi nevoit să mă întorc imediat în țară, „raportând guvernului meu".

D-l Jorgopulos, care nu mai era acela dela începutul convorbirii, a dat-o în glumă și mi-a replicat că nu voi pleca în țară ci mă voi întoarce la Salonic, unde d-sa va da ordine, în curând, ca totul să se facă cum e mai bine.

I-am răspuns că nu mă voi înapoia la Salonic până nu voi vedea ordinul către guvernatorul general gata.

Văzând intransigența mea, d-l Jorgopulos ne-a promis că va îndemna pe ministrul Rendis, ca, chiar în după amiaza acelei zile, să convoace într'o conferință pe ministrul de finanțe, d-l Cufinas și șeful Marelui Stat Major pentru a conferi asupra celor discutate cu noi, comunicându-i și vederile „delegatului guvernului român" și m'a asigurat că va susține teza mea, fiind sigur de reușită.

M'a rugat deci ca a doua zi să trec pe la Minister pentru rezultat.

A doua zi la ora 11 ducându-mă, de astă dată singur, la Ministerul de Externe, am fost imediat primit de d-l Jorgopulos care, foarte bine voitor, mi-a comunicat ordinul către guvernatorul general al Macedoniei, conceput întocmai conform vederilor mele. I-am mulțumit și mi-am luat rămas bun, ducându-mă la legațiunea română pentru a-l înștiința pe d-l Brabețeanu, care în ajun mă rugase să-l pui în curent cu rezultatul ultimii întrevederi cu d-l Jorgopulos.

La plecare, d-l Brabețeanu m'a rugat să-l țiu în curent cu mersul chestiunii și să-l avizez telegrafic de orice neajuns a-și întâmpina din partea autorităților din Macedonia, pentru ca la rândul său să poată interveni imediat la Guvernul central.

Pe ziua de 1 Septemvrie 1925, ajuns la Salonic, prima mea grije a fost să iau contact cu Guvernatorul general. In lipsa acestuia am fost primit de ajutorul său d-l Lecos, care mi-a arătat ordinul telegrafic primit dela Athena, în care d-l Jorgopulos mă recomanda unei atențiuni deosebite către Guvernatorul general. Chiar în aceeași zi am procedat împreună cu d-l Leccos la întocmirea formularelor, care urmau să fie tipărite, necesare emigrării și anume:

1. Declarația emigrantului de renunțare la supușenia elenă și optarea pentru cea românească.

2. Autorizația de emigrare care înlocuia passe-portul. La redactarea acestui quasi passe-port, am întâmpinat o rezistență dârză din partea guvernatorului care nu înțelegea cu niciun chip să ia în considerație propunerea mea, ca emigranții să fie scutiți de a prezenta fotografia întregii familii pentru a fi aplicată pe suszisul passe-port.

Secretarul general a obiectat că în vieața lui n'a văzut passe-port fără fotografie. I-am replicat că are ocazie să vadă și așa ceva. După argumentele aduse de mine că în părțile muntoase, unde locuesc românii-macedoneni, unde drumurile sunt aproape impracticabile, nu există fotografi și de dificultățile technice ce s'ar ivi dacă am încerca să-i aducem, s'a renunțat la fotografie, admițându-se punctul meu de vedere.

3. Cererea de despăgubire din partea emigrantului pentru averea imobilă nelichidată și care urma să fie preluată de guvernul grec.

După punerea la punct a acestor imprimate, printr'un ordin circular emanat dela Guvernatoratul general, am fost recomandat tuturor autorităților civile și militare ale Macedoniei.

In tot timpul de aproape două luni, cât au durat tratativele cu guvernul grec, aromânii aflători la Salonic și cari așteptau nerăbdători ora pășirii la preparativele emigrării, ca să poată aviza populația, au început să piardă răbdarea și să încolțească în ei credința că nu va reuși ideea emigrărei. Domnea mare enervare printre ei. Îi evitam pe cât posibil și mă întâlneam cât mai rar pentru a nu fi nevoit să răspund la atâtea întrebări ce-mi puneau. Ziua de 1 Septemvrie când am sosit la Athena, a fost o adevărată zi de sărbătoare pentru aromânii din Salonic, cari, aflând de rezultatul favorabil, erau în culmea fericirei. Vestea s'a răspândit cu iuțeala fulgerului prin ținuturile locuite de aromâni.

In turneul meu în comunele Meglenie, unde am luat contact cu aromânii, am fost însoțit, în permanență, de trei jandarmi, iar autoritățile civile și militare cu care am venit în contact și cărora, prin ordinul guvernoratului general, le eram recomandat ca „Antiprosopos tis rumanikis kivernisios" (reprezentant al guvernului român) au fost cu mine foarte prevenitoare și nu lipsite de curtoazie.

Drumul dela Salonic spre regiunea Meglenie l-am făcut și anume până la Gumenitza (Gumengea) cu trenul, iar de aci cu calul, cutreerând toate comunele românești.

Prima comună unde am descins a fost Livezile, comuna natală a părinților mei. Fondatorul acestei comune a fost chiar bunicul meu, Celnicul Dincea Barba, care acum un secol și ceva, spre a scăpa de urgia satrapului Ali Pașa de Tepelin, distrugătorul frumoasei Gramoste și impilatorul poporului aromân, s'a retras cu fălcarea sa în munții Caraglova, în ținutul Meglenie, unde a întemeiat prima comună „Sărăi" — a cărei ruine există și astăzi, iar mai târziu, din cauza pământului mlăștinos, a pus temelia primei case, la o depărtare de circa un km de „Sărăi", a comunei Livezi. Cu toate că curentul emigrării în această comună, care număra atunci peste 1000 case, una din cele mai înstărite comune ale Meglenie, era cam redus; și la aceasta influențaseră foarte mult tratativele interminabile dela Athena, totuși, la sosirea mea în comună, s'a produs un reveriment favorabil emigrărilor și în întreaga comună nu se vorbea decât de emigrare.

A doua comună pe care am vizitat-o a fost Oșani unde doritorii de a emigra în țară erau în număr destul de important. Aci am descins la locuința d-lui Pampor, Directorul Școalei Primare, un vechiu și inimos luptător pe tărâmul național. Timpul cât am stat la Oșani, casa d-lui Pampor se transformase în pelerinagiu.

De aci, după ce am dat instrucțiunile cuvenite d-lui Pampor, lăsându-i și formularele necesare spre a fi complectate și semnate de emigranți, am coborît în comunile Lugunța și Berislav, cari sunt situate la poalelei com. Oșani.

In com. Lundzini mi s'a făcut o primire atât de frumoasă încât m'a emoționat până la lacrimi. Bărbați și femei, bătrâni, flăcăi plini de vieață mi-au eșit întru întâmpinare la vre-o 500 metri afară din comună urându-mi bun venit. Am zărit printre mulțime un moșneag care își făcea crucea plângând. Cu lacrămi de bucurie am fost întâmpinat aproape în toate comunele Meglenie, la Lugunța însă a fost culminantă bucuria.

Aci am însărcinat pe învățătorul comunei, bătrânul și încercatul luptător naționalist d-l Noe, care, când am descins la Lundzini, în mijlocul mulțimei, a strigat „Fraților bucurați-vă a venit și Mesia al nostru".

Aș fi vrut să stau mai mult printre acești frați ospitalieri și plini de entuziasm, dar mă grăbeam, trebuia să câștig timpul pierdut la Salonic și Athena. După o ședere de 24 ore am părăsit Lundzini cu multă părere de rău reîntorcându-mă la Oșani pentru ca de aci să trec la Luminița unde să găsesc cei mai bravi, cei mai inimoși românimeglenți.

Și aci mi s'a făcut o primire destul de frumoasă și de unde, la început, erau foarte puțini înscriși pe tabloul emigrărilor, acum au început să defileze întreaga comună pe la locuința fruntașului român și prezedinte al Comanității române d-l Dimitrie Bandula, unde aveam reședința, cerând să fie înscriși pentru emigrare. Mi-a fost cu neputință să satisfac în întregime cererile, întrucât numărul emigranților pentru ținutul Meglenie a fost limitat la 400

familii din 1500 câte erau aprobate de guvernul român de atunci; restul de 1100 familii urmând să fie înscrise din celelalte ţinuturi ale Macedoniei greceşti.

Dela Luminiţa am trecut în comuna Cupa unde am fost foarte bine primit, iar învăţătorul Popa Ţafa, la care am fost găzduit, mi-a dat tot concursul la întocmirea actelor celor cari au fost înscrişi să emigreze. Dela Cupa m'am înapoiat din nou la Oşani unde a trebuit să concentrez toate cererile de emigrare şi pentru care am avut concursul nepreţuit al d-lui Pampor şi a celorlalţi d-ni institutori ai regiunei Meglenia.

De aci, prin comuna Livezi, pe la sfârşitul lui Septemvrie 1925, m'am înapoiat la Salonic, unde îndeplinind ultimele formalităţi necesare emigrărei aromânilor, m'am prezintat guvernatorului general pentru a-mi lua rămas bun şi a-i mulţumi totdeodată pentru concursul preţios ce mi s'a dat de către autorităţile respective întru îndeplinirea misiunei mele.

Misiunea încheiată cu atâta isbândă a d-lui Kehaia, este plină de învăţăminte. Datorită unei confuzii, înlesnită mai ales de absenţa d-lui Langa Râşcanu, titularul Legaţiunii, şi de sufletul românesc al d-lui Brabeţianu, d-sa a fost socotit, la un moment dat, drept o persoană oficială, care vorbeşte în numele guvernului român. Din momentul acesta toate greutăţile se netezesc. Ce ar fi fost dacă guvernul român ar fi trimis într'adevăr un reprezentant sau mai mulţi care să poată vorbi şi bate din picior cu adevărat? Evident în acest caz toate chestiunile, dintre care unele-şi aşteaptă de 13 ani soluţia, ar fi fost de pe atunci lămurite.

Misiunea d-lui Kehaia şi călătoria sa prin satele meglenite a fost de mare folos. Ea a adus îmbărbătare şi încredere între românii care se credeau uitaţi şi părăsiţi. Întocmind listele celor care doreau să plece, prin ea s'a cristalizat deplin situaţia, trecându-se dela stări de suflet vagi la acte, alegându-se cei care într'adevăr voesc să plece, de cei care nu se hotărau.

După plecarea lui însă, entusiasmul a început să facă loc amărăciunilor.

Pe când românii crescători de vite se puteau porni la drum mai uşor fiind, prin însuşi felul lor de vieaţă nomadă sau seminomadă, totdeauna gata de a se deplasa în masă, iar averile lor, formate din turme, mai uşor de lichidat, românii agricultori se deslipeau cu greu de gospodăriile lor. Avutul lor, format din clădiri, din grădini, din vii, ţarini şi, în genere, din valori imobiliare, nu se putea desface cât ai bate din palme. Cei rămaşi, chiar de ar fi avut mijloace să cumpere, nu se grăbeau de oarece nu voiau să înlesnească plecarea emigranţilor, dar, şi dacă ar fi voit s'o facă, nu puteau, deoarece autorităţile greceşti, primiseră ordine şi instrucţiuni ca să împiedece asemenea vânzări-cumpărări. Tot avutul lor lichidabil se reducea deci la vitele de plug şi de povară, a căror vânzare le producea oarecare mijloace băneşti,

Aceste puţine mijloace însă au trebuit şi ele să fie irosite, în cea mai mare parte, din cauza sistemului de stoarceri de ultima oară, pus în lucrare de autorităţile greceşti. Mai întâi permisele de emigrare se eliberau foarte cu greu. Trebuia nenumărate drumuri, acte şi certificate pentru ca să se elibereze un permis. Permisul nu se elibera înainte de a se fi achitat toate dările către Stat şi comună. Când să achite, însă, românul se trezea cu sume neaşteptate şi neprevăzute, pe care cei dela percepţie le scoteau în chip arbitrar şi faţă de care orice protestare era imposibilă.

Altă amărăciune provenea din cauza veştilor desamăgitoare cu privire la chestiunea creditelor. Inspectorul agricol Max Popovici, în raportul său către Ministerul de Agricultură, propusese a se acorda fiecărui colonist un credit, cu procent foarte redus şi pe termen lung, de 50.000 lei pentru înjghebarea gospodăriilor. Unii miniştri, în convorbirile lor, lăsau să se înţeleagă aceasta. În Ianuarie 1926, într'o audienţă pe care am avut-o, dimpreună cu d-l Stere Hagigogu, la Vintilă Brătianu, ministru de finanţe, prezentându-i un memoriu în chestia creditelor, d-sa ne-a comunicat că a luat măsuri ca să se creeze pe lângă Casa Centrală a Băncilor Populare o secţie specială, care să crediteze pe colonişti. Toate aceste ştiri: raportul d-lui Max Popovici, declaraţii de ale miniştrilor etc. se discutau între noi. Unii dintre noi, cu mai multă experienţă în asemenea chestiuni, păstrau rezervă, socotind că nu trebue să ne bizuim pe declaraţii şi cuvinte, ci numai pe fapte.

Alţii mai încrezători s'au apucat să scrie dincolo că se vor da şi credite de 50.000 lei fiecărui colonist. Printre colonişti erau unii hotărîţi, cu orice preţ, să emigreze. Ca întotdeauna în asemenea împrejurări, când omul porneşte spre un destin necunoscut, el doreşte ca să simtă cât mai mulţi în jurul lui, împărtăşindu-i soarta. Era deci o luptă între cei hotărîţi să plece şi cei hotărîţi să rămâie, cine va atrage maimulţi. Cei dintâi căutau să zugrăvească plecarea în culorile cele mai trandafirii vorbind, nu numai de lotul de 10 ha. ci şi de credite însemnate (50.000) cu procente reduse şi pe termen lung, alţii, dimpotrivă.

Chestiunea creditelor, la care unii adăugau dela sine, după exemplul coloniştilor greci, şi o căruţă cu 4 boi, a jucat un rol foarte mare în discuţiile privitoare la colonizare în satele meglenite. Noi însă trebuia să le spunem adevărul. Veştile negative venite, cam târziu după ce preparativele de plecare fuseseră făcute, au căzut ca un duş peste sufletele încrezătoare ale românilor megleniţi. Alte amărăciuni şi mai mari îi aşteptau însă mai târziu.

Pe când toate acestea se frământau în Meglenia şi în alte regiuni ale Macedoniei, la Bucureşti, Comitetul de iniţiativă, redus la 3—4 persoane, lupta din răsputeri să reguleze chestiunea transporturilor.

Demersuri în această chestiune se făcuseră încă din Iunie, înainte de plecarea delegaţilor, pe lângă Ministerul Agriculturii (Casa Centrală de Improprietărire). Ni se răspundea însă că pentru achitarea costului transporturilor, fiind vorba de o cheltuială neprevăzută, este nevoie de un fond special, a cărui acordare depinde numai de Ministerul de Finanţe.

Ne-am adresat dar Ministerului de Finanţe printr'un memoriu semnat de C. Noe, V. Muşi şi G. Celea din care extragem:

....„Pentru deplina realizare a celor hotărîte de Inaltul Guvern până acum, mai rămâne, însă, de îndeplinit încă o măsură, fără de care tot ce s'a făcut până acum ar fi aproape zadarnic: anume să se pue la dispoziţia coloniştilor mijlocul de deplasare printr'un vapor al Serviciului Maritim Român, care în 3—4 curse dela Salonic la Constanţa să aducă aici cele 1.500 de familii.

Această măsură este absolut necesară întrucât deplasarea individuală a fiecărui colonist i-ar expune la formalităţi, perderi şi greutăţi de neînvins.

După datele ce le-am obţinut dela S. M. R. spre a putea pune la dispoziţie un vas de capacitatea „Durostorului" ar trebui să se asigure costul cheltuielilor vasului numai în cursa de întoarcere dela Salonic la Constanţa, căci la dus merge încărcat. Totalul acestor cheltuieli n'ar depăşi suma de 400.000 lei pentru o singură cursă ceea ce pentru 4 curse s'ar ridica la maximum 1.600.000".

Memoriul se încheea prin rugămintea ca Ministerul Finanţelor să binevoiască să asigure transportul coloniştilor.

Vintilă Brătianu se arăta foarte binevoitor faţă de colonişti, era însă nemulţumit de Ministrul Agriculturii căruia spunea că-i acordase sute de milioane credite pentru colonizări şi de care nu ştia ce s'au făcut. D-sa ne-a spus că suma pe care o cerem noi trebue să o ceară Ministerul de Agricultură.

Ne-am adresat acum din nou Casei Centrale de Improprietărire (Ministerul de Agricultură). Cei din fruntea ei nu s'au încumetat să ceară creditul dela Ministerul de Finanţe. Au intrat însă în corespondenţă cu Serviciul Maritim cerându-i să arate condiţiile în care ar putea să pue la dispoziţie vapoarele pentru transportarea coloniştilor.

Serviciul Maritim a răspuns că costul unui transport de circa 100 de familii ar fi de 420.000 lei şi a cerut ca, în caz dacă se admit aceste condiţii, să i-se trimită confirmarea necesară [29]).

---

[29]) Adresa cu Nr. 22.509 din 4 Iulie.

Această corespondenţă între Casa Centrală de împroprietărire şi Serviciul Maritim ne îndrituia să avem siguranţa că costul transporturilor va fi achitat de către Stat, respectiv, Ministerul Agriculturii.

Intre timp, mai ales după ce d-l Kehaia a încheiat cu autorităţile greceşti înţelegerea cu privire la condiţiile emigrării, în unele sate, în deosebi în cele care se ocupau cu turmele, pregătirile de plecare urmau cu grăbire. Ni se cerea cu stăruinţă comunicări asupra datei plecării vaporului.

Confirmarea cerută de Serviciul Maritim dela Ministerul Agriculturii pentru acceptarea preţului, fără de care nu putea încărca pe colonişti, însă întârzia. Atunci patru membri ai comitetului : C. Noe, Stere Hagigogu, V. Muşi şi G. Celea, (acesta între timp se întorsese din Macedonia), s'au hotărât să-şi ia personal răspunderea faţă de Serviciul Maritim pentru plata sumei de 420.000 lei. Au făcut-o spre a urgenta plecarea vaporului, în urma stăruinţelor emigranţilor şi în convingerea că tergiversarea Ministerului privitoare la confirmarea ce i se cerea de S. M. R. se datoreşte unor cauze superficiale iar nici decum că Ministerul va omite de a achita suma.

Această convingere s'a dovedit eronată, Ministerul Agriculturii, după ce căutase un moment o modalitate pentru a plăti suma, revenise. Nu mai vroia să plătească. Din cauza aceasta, timp de câteva luni semnatarii angajamentnlui au fost hărţuiţi cu scrisori şi adrese din partea biroului însărcinat cu colonizarea dela Ministerul Agriculturii şi din partea Serviciului Maritim.

Iată una din aceste scrisori ca exemplu :

CASA CENTRALĂ A COOPERAŢIEI
ŞI IMPROPRIETĂRIRII SĂTENILOR
Nr. 45.880 din 23 Dec. 1925

Domnule,

Direcţiunea Serviciului Maritim prin adresa Nr. 11.410/925 ne sezisează că nu aţi depus până în prezent suma de 420.000 lei, reprezintând plata primului transport de colonişti români macedoneni dela Salonic la Constanţa.

Cum prin petiţiunea înreg. sub Nr. 37.086/925, v'aţi luat faţă de Direcţiunea noastră obligaţiunea de a achita împreună cu ceilalţi domni delegaţi plata acestui transport de colonişti şi cum deja prin adresa Nr. 38.081, vi s'a pus în vedere să achitaţi această sumă, vă rugăm să depuneţi de urgenţă la Direcţiunea Serviciului Maritim Român suma de lei 420.000 pentru lichidarea primului transport.

p. Director General, (ss) D. Kiţoiu — Şeful Serviciului, *(Indescifrabil)*

Intre hârtiile noastre se găsesc câteva asemenea adrese care pe vremea mea ne-au produs mult sânge rău. Crezusem că dăm o hârtie de formă spre a face un bine coloniştilor grăbindu-le îmbarcarea şi ne pomeneam acum ameninţaţi să răspundem de o sumă aşa de însemnată. A o aduna dela coloniştii care călătoriseră pe vapor după sosire era foarte greu. De altă parte, când am dat scrisoarea noastră eram convinşi că ministrul Constantinescu, care, în convorbiri anterioare, ne asigurase de plata transportului, ba chiar făcuse un început de forme în acest sens, nu va lipsi de a dispune achitarea. După multe tratative s'a găsit în fine modalitatea închiderii acestei chestiuni. In schimb ne-am convins că coloniştii nu vor beneficia de transport gratuit şi că, dacă vor să vie în ţară, trebue să o facă pe seama lor.

Coloniştii pentru care s'a ridicat această supărătoare chestiune, primul transport de colonişti pe mare, în număr de 200 familii, aduşi de vaporul Iaşi au pus piciorul pe pământul Ţării la Constanţa în ziua de Sf. Dumitru, 26 Oct., a anului 1925. Populaţia oraşului, între care, în locul de frunte, numeroşii români macedoneni ce locuesc în marele port maritim, le-a făcut o primire călduroasă.

Cu totul în disonanţă cu starea de spirit a mulţimii care, prin instinct, îşi dădea seama de însemnătatea apariţiei pe scena Dobrogei Noui a acestor români veniţi să pue temelia unei vieţi româneşti puternice şi active în aceste ţinuturi, unele organe administrative nu s'au arătat la înălţimea momentului.

In loc de un bun venit cald şi frăţesc, excese de zel funcţionăresc ne la locul lor au întunecat măreţia clipei.

Poliţia se întreba dacă trebue sau nu să permită debarcarea; vameşii se arătau nemulţumiţi de mulţimea bagajelor pe care ţineau să le revizuiască amănunţit şi să le aplice toate paragrafele tarifului vamal fără să ţie seamă că lucrurile aduse nu sunt pentru negoţ, ci constitue întreaga gospodărie şi avere a colonistului; ceferiştii nu permiteau îmbarcarea în vagoane şi pornirea spre destinaţie până ce nu se plăteşte navlul.

Cu multă greutate noi cei din Bucureşti, alarmaţi de telegramele prietenilor duşi în întâmpinarea lor, care vedeau cu durere cum coloniştii sunt ţinuţi pe chei zi şi noapte, am reuşit să obţinem scutirea de taxe. Între timp, în urma stăruinţii celor dela Constanţa, Şeful staţiei de acolo admisese ca să-i îmbarce, cu condiţia că dacă nu se va obţine scutirea vor plăti taxele la Călăraşi sau Bazargic, după locul de destinaţie al fiecărui grup.

Astfel grupele acestui transport au fost îndrumate unele spre Durostor, altele spre Caliacra, după aşezările ce şi le aleseseră.

Începutul de colonizare cu macedoneni se făcuse însă încă înainte de sosirea lor.

De şi primele mişcări pentru colonizare s'au pornit din regiunile Veria, Meglenia şi Vodena ale Macedoniei greceşti, primii colonişti n'au venit de aici, ci tocmai din Albania, din comuna Pleasa.

Încă din August şi-au făcut apariţia, venind cu trenul, un număr de vreo 70 de familii, care au fost îndreptate spre jud. Durostor, alegându-şi ca loc de aşezare punctul Susurluc, aşezat în plină câmpie lângă niste fântâni cu apă. Acolo se ridică acuma frumosul sat Fraşari, una din cele mai importante aşezări de colonişti din jud. Durostor.

Cam în acelaş timp alte familii de colonişti se aşezau în comuna Cocina. Aceşti colonişti se aflau în ţară încă de prin anii 1912—1914. Luptători de frunte, ei fugiseră în Ţară la apropierea armatelor greceşti de ţinuturile Megleniei, ştiind că dacă nu vor face astfel vor fi executaţi. Astfel a păţit Vani Kima din Liumniţa, spânzurat în mijlocul comunei în anul 1912.

Mai mult ca oricare alţii, dânşii aveau drept la ocrotirea Statului român, căci fuseseră cei mai aprigi luptători dincolo. Veniţi în ţară, mai toţi facuseră ca voluntari campania din 1913 în Bulgaria, apoi aceea din 1916—1918. Unii dintre ai lor au căzut chiar pe câmpul de luptă. Mulţi poartă decoraţia Virtutea Militară cu spade. Aceşti bărbaţi viteji duceau o viaţă grea în Bucureşti ca salahori sau mici negustori. Ei au fost îndreptaţi spre Cadrilater, unde şi-au regăsit rostul lor vechiu de plugari neîntrecuţi. Cei mai mulţi dintre ei sunt originari din comunele meglenite Liumniţa şi Oşani. Ei s'au aşezat în punctul Cocina. Alături cu dânşii, s'a stabilit un grup de familii originar din satul Beala (Albania) aflătoare, ca şi dânşii, de mai mulţi ani în ţară. Apoi, succesiv frânturi din diverse alte grupe formând din comuna Cocina, locuită până atunci numai de bulgari şi turci, un important centru românesc.

În modul acesta anul 1925 se încheia cu un rezultat pozitiv. Colonizarea începea să devie o realitate.

În ultimele luni ale anului 1925 şi în primele luni ale anului 1926 delegaţi din diferite regiuni şi localităţi macedonene soseau unii după alţi ca să vază locurile unde puteau fi colonizaţi.

Lista acestor locuri fusese adusă la cunoştinţa comitetului de către biurourile Casei Centrale de Împroprietărire, iar comitetul o comunicase grupelor de emigranţi. Delegaţii care veneau erau socotiţi ca şi colonizaţi. Lor li se repartizau loturi, pe care unii le-au şi semănat.

Erau grupe care nu puteau trimite delegaţi, aveau însă ca reprezentanţi ai lor persoane de încredere în comitet. Locurile de aşezare ale acestor grupe au fost reţinute de aici. Acesta a fost cazul mai ales al românilor din satele meglenite agricole.

Primele luni ale anului 1926 se anunţau foarte febrile. Mişcarea în satele macedonene cu românii înscrişi pentru colonizare ajunsese apogeul.

O luptă pe viaţă şi pe moarte se încinsese între românii doritori de a se smulge din robia străină şi autorităţile greceşti care acum în ultimele ceasuri scoteau din bogatul lor arsenal de şicane şi stoarceri tot felul de procedee unele mai barbare de cât altele.

Cu toată înţelegerea de a se de drumul tinerilor de sub drapel, comandanţii unităţilor militare nu se grăbeau se execute ordinul. În calcularea dărilor se punea în sarcina emigrantului debitul întregii familii cu toate restanţele, chiar dacă unii membri contribuabili ai familii rămâneau pe loc. Pedepsele cu arest neexecutate, vreun proces-verbal uitat, dres vreodată de vreun jandarm erau scoase din cartoane şi românul grăbit să-şi şi facă formele de plecare, se vedea arestat.

Oamenii care trebuiau să-şi vândă avutul, — era vorba de averea mişcătoare căci în ce priveşte imobilele şi pământurile, autorităţile greceşti aveau instrucţiuni confidenţiale să împedece orice tranzacţii de acest fel — aşteptau ocazie potrivită să facă această operaţie în condiţii mai bune.

In Bucureşti însă, biuroul însărcinat cu lucrările de colonizare, de sub conducerea d-lui Kiţoiu, ne punea în vedere că terenurile, pe care urmează a se face colonizarea, nu pot rămâne nearendate şi că coloniştii dacă vor să dobândească loturi să vie înainte de 15 Martie.

În chipul acesta colonişti macedo-români erau nevoiţi să-şi precipite plecarea, desfăcându-şi cu orice preţ avutul spre a nu fi excluşi dela loturi.

Dealtfel, cu excepţia d-lui Profesor Traian Nasta, directorul general Casei al de Împroprietărire şi a unor funcţionari subalterni, care au pus suflet şi înţelegere în această acţiune, organele Casei Centrale priveau colonizarea cu macedoneni ca ceva forţat şi de nedorit.

Nici un entusiasm, nici o dragoste, nici un zel. Gata oricând să ridice o obiecţie, erau cât se poate de stingheriţi când era vorba să dea curs unui ordin sau unei măsuri favorabile.

Termenul fatal pus de Casa Centrală de Împropietărire a făcut ca în luna Martie şi Aprilie transporturile să sosească unul după altul. La 5 Martie un transport de megledeniţi din comune Lundzini, Birislav şi Livezi. La 15 Aprilie 160 de familii din comuna Liumniţa, Cupa, Oşani (ţinutul Megleniei). ın cursul aceleaşi luni, alte transporturi 'din comunele Poroi (1.600 de suflete) Livezi 150 de familii, Veria şi Oşani.

Costul transporturilor acuma se achita de colonişti. Serviciul Maritim nu fixa ruta unui vas spre Salonic înainte de a-i-se fi achitat un avans şi nu îngăduia îmbarcarea oamenilor până ce nu se achita toată suma. Se făcea cunoscut dar delegaţilor fiecărui grup de colonişti costul transportului, dânşii expediau suma la Bucureşti, noi o depuneam Serviciului Maritim şi vaporul, în ziua fixată, era la dispoziţie.

Costul se fixa după o tocmeală aprigă. Conducătorii Serviciului Maritim s'au purtat întotdeauna admirabil. D-l Comandor Mărgineanu, directorul general al Serviciului, sub aerul său de om ursuz, ascundea un suflet de român neaoş şi de o bunătate largă.

Coloniştii macedoneni nu l-au cunoscut. Îi sunt datori totuş cu multă recunoştinţă. Ne primea întotdeauna posac şi încruntat. Spunea că n'are vase la dispoziţie. Că Serviciul Maritim a pierdut din cauza noastră sute de mii de lei şi nu înţelege să se mai încurce cu noi. Apoi, încetul cu încetul, intervenind uneori şi d. Simu, dela acelaş serviciu, Comandorul se îmblânzea, începea să cedeze dela 400, la 300, apoi la 250, la 200 şi câte odată, când era un vas mai mic, sub 200.000 lei un transport.

Termina invariabil cu un regret şi o recomandare:

— Regret domnilor, că v'aţi prins într'o chestiune pe care nu o sprijină guvernul. Păcat. Ce, d-voastră trebue să vă tocmiţi cu mine? A d-voastră este colonizarea? Nu este a ţării? Dece să vă căciuliţi dv. pentru o treabă a ţării?

Apoi înduioşat:

— Vedeţi, să nu-mi puneţi mai mult de 400 de suflete pe vas. Eu transport suflete de om şi oamenii trebue să călătorească omeneşte.

— Ne despărţeam, cu Stere Hagigogu, în tovărăşia căruia am făcut cele mai multe din vizitele noaste la S. M. R., cu sufletul plin de stimă şi simpatie pentru acest lup de mare, cu atâta suflet românesc.

Recomandarea comandorului era însă zadarnică. Oamenii din echipagiile vaselor nu erau, ca suflet românesc, mai prejos decât el. Dela comandant până la matelot, toţi, în toate cursele, s'au purtat admirabil cu coloniştii.

Când ajungeau la Salonic şi dădeau cu ochii de tabăra de colonişti care aştepta, uneori de săptămâni, sosirea vaporului, când vedeau bucuria cu care este primită sosirea vasului şi graba fiecăruia de a ajunge pe punte, ca şi cum ar fi fost vorba de porţile raiului, aceşti oameni, cu sufletul tare ca oţelul, se înduioşau, închideau ochii şi lăsau să intre pe fiecare.

De unde fusese vorba să primească 3—400 de oameni, ei au primit câte 900, 1.000 şi uneori până la 1.600 de suflete. În primele curse a existat teama de rău de mare, de deranjuri de stomac, de insuficienţa latrinelor. Aceste griji au dispărut. Marinarii noştri au rămas surprinşi de rezistenţa oamenilor care călătoreau claie peste grămadă pe bord, mergând zile întregi pe apă fără a da semne de indispoziţie. În mai multe curse s'a întâmplat să se nască pe bord copii. Căpitanul îi boteza cu multă afecţiune şi voie bună.

Prin bunăvoinţa comandanţilor de vase, coloniştii din unele echipe şi-au putut aduce în ţară tot ce au putut transporta din sate până la Salonic, chiar şi câinii. Iar costul transporturilor s'a redus, în unele cazuri, până la 150—200 de lei de persoană.

În schimb, după sosirea primelor contingente de colonişti, Casa centrală care îşi luase asupra ei regularea costului transportului pe C. F. R., s'a desistat şi de această sarcină.

După mari stăruinţi la organele C. F. R., unde ne-a fost de mult folos d. Kehaya, s'a admis ca să li se aplice tariful pentru transporturile de lucrători,

Astfel că acum coloniştii, pe lângă drumul pe mare, trebuia să achite şi pe cel de pe uscat.

În cursul celor două luni, Martie şi Aprilie, 1926, efectivul de colonişti fixat prin Jurnalul Consiliului de Miniştri dela 1 Aprilie 1925, era aproape completat. Din satele Macedoniei însă se anunţau alte contingente de emigranţi, fie că erau dintre cei rămaşi în urmă din grupele sosite, fie alte grupe noui. Astfel a fost grupul de 80 de familii din Pirdop, satul Lajeni. Bulgaria, care a venit la punctul Samovit şi de acolo, pe Dunăre la Silistra.

Casa Centrală de împropietărire, care, prin condiţia pusă ca coloniştii, trebue să fie în ţară cel mai târziu până la 15 Martie, fusese principala cauză a acestei aglomerări, s'a alarmat.

Această alarmă şi-a exprimat-o prin următoarea adresă:

Nr. 15.964 din 20 Aprilie 1926.

Domnule,

Întrucât pe de o parte constatăm că aducerea coloniştilor macedoneni se face într'un număr prea mare faţă de posibilităţile ce avem de a le atribui teren în folosinţă din disponibilităţile ce Statul are în Cadrilater şi întrucât pe de altă parte constatăm că aducerea coloniştilor se face fără ca mai întâiu să ni se ceară aprobarea prealabilă şi fără a se lua avizul Ministerului de Interne şi al Ministerului Sănătăţii Publice pentru intrarea lor în ţară, avem onoare a vă comunica prin prezenta că am intervenit cu adresa noastră Nr. 15.834 din 20 Aprilie 1926 către Ministerul de Externe pentru a se opri îmbarcarea coloniştilor ce eventual ar mai dori să vină în ţară.

Ca atare vă rugăm să opriţi imediat ori ce transport de colonişti din Macedonia şi totdeodată să ţineţi seamă că, în cazul când aţi mai avea de adus colonişti din Macedonia, urmează să întocmiţi mai întâiu tablouri de cei pe care intenţionaţi să-i aduceţi în ţară şi să aşteptaţi apoi aprobarea noastră şi avizul prealabil al Ministerului de Interne şi al Ministerului Sănătăţii Publice întrucât numai astfel coloniştii pot avea asigurată aşezarea şi folosinţa terenului necesar pentru hrană.

Făcându-vă cunoscut aeeasta, vă rugăm să ţineţi seamă că nerespectarea acestor dispoziţiuni din partea dv. atrage după sine consecinţe care rămân în sarcina dv. personală şi că într'un asemenea caz coloniştii ce vor veni, riscă să rămână fără pământ, şi fără niciun concurs din partea noastră şi a autorităţilor cu care suntem astăzi în legătură în această chestiune.

Director General, (ss) A. Nasta — *Director,* D. Chiţoiu

Măsura Casei Centrale constituia un'prim zăgaz în mişcarea de colonizare. Altele mai categorice, mergând până la completa interzicere a intrării în Ţară a Românilor Macedoneni, prin interzicerea vizei paşapoartelor, au urmat mai târziu.

Ea era întrucâtva îndreptăţită. Era bine ca intrarea coloniştilor să se facă în chip ordonat, pe bază de tablouri aprobate anticipat.

Unde greşea Casa Centrală era când socotea persoanele din comitetul care se ocupau de colonişti, ca atot puternice ca şi cum acest comitet, alcătuit din persoane particulare, ar fi fost un organ a cărui autoritate ar fi acoperit întreaga arie ocupată de grupele de români, în care s'ar fi putut produce năzuinţe de imigrare în ţară.

Recomandările Casei Centrale au fost aplicate faţă de unele grupe de români, unde unii dintre noi puteam fi ascultaţi. Astfel din ţinutul „Meglenia", după 20 Aprilie 1926, n'a venit niciun singur colonist, fără a fi fost în prealabil aprobat: Aprobaţi au fost de altfel şi toţi cei care veniseră şi până la această dată. Nu tot aşa cu alte grupe de români emigranţi. Unele grupe de români nomazi din Bulgaria, care, din cauza alarmei produsă de aşezarea coloniştilor macedo-români în Cadrilater printre emigranţii dobrogeni din Bulgaria, începuseră a fi prigonite, aflând că în ţară sunt primiţi aromânii, porneau spre graniţa română şi cereau intrarea. Grănicerii îi opreau. Ei persistau. După săptămâni întregi în care schimbul de telegrame se urmau foarte viu, între cei opriţi la graniţă şi Bucureşti, autorităţile române ereau nevoite să le dea drumul în Ţară. În general însă, după data de 20 Aprilie, cu unele excepţii, emigranţii au sosit, numai după o aprobare prealabilă. Asemenea aprobări s'au obţinut însă din ce în ce mai greu până au devenit, în cele din urmă aproape imposibile.

Grupele stabilite în primile luni ale anului 1926 au fost repartizate, cele mai multe, în judeţul Durostor, în următoarele localităţi:

Aidemir, 55 de familii din tribul fărşerat, regiunea Caterina.

Cocina, 50 de familii din satele Oşani şi Liumnita, regiunea Meglenia şi Beala (Albania).

Cazimir, 27 de familii din satul Cupa, regiunea Meglenia.

Cociular, 80 de familii din satul Lajeni, regiunea Pirdop, Bulgaria.

Capaclia, 70 de familii din satele Lundzini şi Birislav, regiunea Meglenia.

Bazarghian şi *Aidodu*, 114 familii din satul Oşani, regiunea Meglenia.

Tatar Atmagea, 115 familii din satul Livezi, regiunea Meglenia

Uzungi Ozman, 45 de familii din satul Livezi, regiunea Meglenia.

Iali Ceatatgea, 90 familii din comuna Poroi, Macedonia.

Strebărna 40 familii; *Viskioi*, 30 familii; *Cadichioi*, 35 familii; *Haschioi*, 40 familii, *toate din com. Liumniţa Meglenia.*

Fraşari, 105 familii originare din satul Pleasa (Albania).

Caraorman, 55 de familii din regiunea Vodena.

Babuc, 58 de familii din regiunea Vodena şi Caterina din grupul Fărşerot.

Cusuiul din Valee, 60 de familii din regiunea Timoc (Bulgaria).

Toate aceste aşezări se află în apropierea şoselei care străbate judeţul Durostor dela Turtucaia până la intrarea ei în judeţul Caliacra de o parte şi de alta a ei.

Grupele de români din regiunea Veria, dimpreună cu cei din satele Cândrova, Gramaticova, Paticina, din regiunea Vodena, s'au aşezat în judetul Caliacra în localităţile: Cavarna, Sabla, Gorgolâc, Caraaci, Kasim-Dede, Deicler...

Unele din aceste aşezări au primit ulterior contigente noi de colonişti sporind astfel ca număr şi putere.

V. *Greutăţile întâmpinate de coloniştii macedo-români. Izbânda lor.* Coloniştii macedoneni, având în mintea lor o imagine îndepărtată şi idealizată a Ţării, îşi închipuiau stările de aici cu totul altfel decât erau în realitate. Ei credeau că, de vreme ce-şi părăsiseră rosturile lor din faptul că sunt români, sacrificiul lor trebue să fie preţuit de Statul român, ca şi de fiecare român din Ţara mamă.

Cu totul altfel erau lucrurile.

E drept că, în luptele ce au purtat pentru a-şi dobândi locul de fii ai Ţării, au avut de partea lor concursul a nenumărate suflete de români, care, cu sau fără calitate oficială, uneori riscându-şi situaţiile, au ţinut să le ia cu energie apărarea în contra celor ce-i nedreptăţeau sau loveau.

Asemenea intervenţiuni neaşteptate, venite uneori, ca prin minune, în ceasurile cele mai grele, sunt dovadă că în acest popor românesc există multă vitalitate, mult suflet, multă conştiinţă, mult mai multă decât ni o închipuim.

Dar faptul că au avut de luptat şi au avut nevoie de ajutor, arată că lucrurile nu erau aşa cum se credeau în drept să le aştepte.

Coloniştii macedo-români au căzut ca nişte trouble-fête în mijlocul unor stări, în care diverşii factori sociali reuşiseră să-şi aranjeze toate convenienţele.

Mai întâi cei dela Casa Centrală de Improprietărire, care timp de un deceniu, cu toate fondurile afectate pentru colonizare, nu făcuseră aproape nimic, în această direcţie, se simţeau zguduiţi din toropeala lor biurocratică prin această avalanşă de colonişti, cărora trebuia să le dea pământ. Lucrul acesta apărea ca o sforţare peste fire pentru aparatul nostru. In alte ţări organele corespunzătoare au ridicat pentru colonişti sute de sate, cartiere întregi în oraşe, au asanat mlaştini, i-au înzestrat cu cai, căruţe, unelte etc. La noi nu s'a învrednicit Statul să le dea decât un lot de pământ şi totuşi atribuirea lui părea din cale afară de grea.

Agronomii din judeţe şi din plăşi, care administrau terenurile Statului, dându-le în arendă unuia sau altuia sau ţinându-le ei înşişi în exploatare sub forme deghizate, trebuiau să renunţe la o parte din foloasele unei asemenea situaţiuni de mari proprietari efectivi ai patrimoniului domenial. Evident coloniştii le stricau toate socotelile.

Partidele politice, în acerba lor căutare după voturi, îşi rostise fiecare printre minoritari câte un lot mai mare sau mai mic de partizani. Antreprenorii din judeţe ai eventualelor şanse de guvernare ale partidelor respective, îşi aranjaseră lucrurile potrivit situaţiei date: O populaţie bulgară activă, alta turcă somnolentă. Câte un număr de agenţi din fiecare şi un simulacru de popularitate care putea fi din când în când stimulată prin formule demagogice.

Şi iată că în această lume astfel orânduită spre profitul mai mare sau mai mic al fiecăruia, apăreau românii macedoneni, aceste rubedenii nepoftite care încurcau toate socotelile.

Mai întâi pentru a-i primi nu era nimica preparat. Oamenii veneau. Aveau nevoie de locuinţe. Trebuia să stea undeva. In port sau pe şosea puteau să fie lăsaţi, o zi, două, au fost cazuri când au stat şi 10 zile şi o lună dar în fine trebuie adăpostiţi undeva. Unde? Evident, deocamdată, în casele locuitorilor din localităţile unde erau repartizaţi. Dar localnicii erau înregimentaţi în partide politice. Aveau fruntaşi în fiecare partid inclusiv cel dela guvern. Proteste, vâlvă, indignare, încercări disperate de a scăpa de colonişti, dacă au fost instalaţi, de a nu-i primi în caz de n'au fost instalaţi încă în case.

Jandarmii, repartizaţi prin sate compact bulgăreşti, îşi închegaseră şi ei rosturile lor cu fruntaşii din aceste sate. Petreceri, cumetrii, uneori înrudiri cimentau raporturile dintre jandarmi şi localnici.

Şi iată că apar coloniştii. Cu cine să ţie jandarmul? Cu aceşti venetici care-i stricau toate socotelile sau cu „ciorbagiii" localnici?

Dela cine avea el un pui de găină, un curcan, uneori chiar vreun miel?

Coloniştii, care văzuseră cum se poartă jandarmii greci cu refugiaţii lor, nici nu-şi puteau închipui, cum jandarmul român să nu ajute, să nu părtinească chiar în orice împrejurare, pe un român, pe un colonist.

Cu nespusă durere au constatat contrariul.

Ori unde, ori încotro se întorceau, în jurul lor, murmure şi duşmănie.

Dealtă parte populaţia bulgară, stăpână pe judeţ, prin dinamismul său şi prin activitatea sa economică, nu se împăca de fel cu gândul că această provincie, mai curând sau mai târziu, nu se va întoarce la statul bulgar.

Pentru ea ocupaţia română nu era decât ceva trecător. In fiecare an tinerii, în vârstă de a recruta, treceau în Bulgaria. Dezertorii din armată erau cu sutele. Ei treceau un timp în Bulgaria, după aceea se reîntorceau înapoi, sub formă de cetaşi ai bandelor de comitagii care se ascundeau, fără frică, prin sate pela părinţii şi rudele lor. Cine să-i observe?

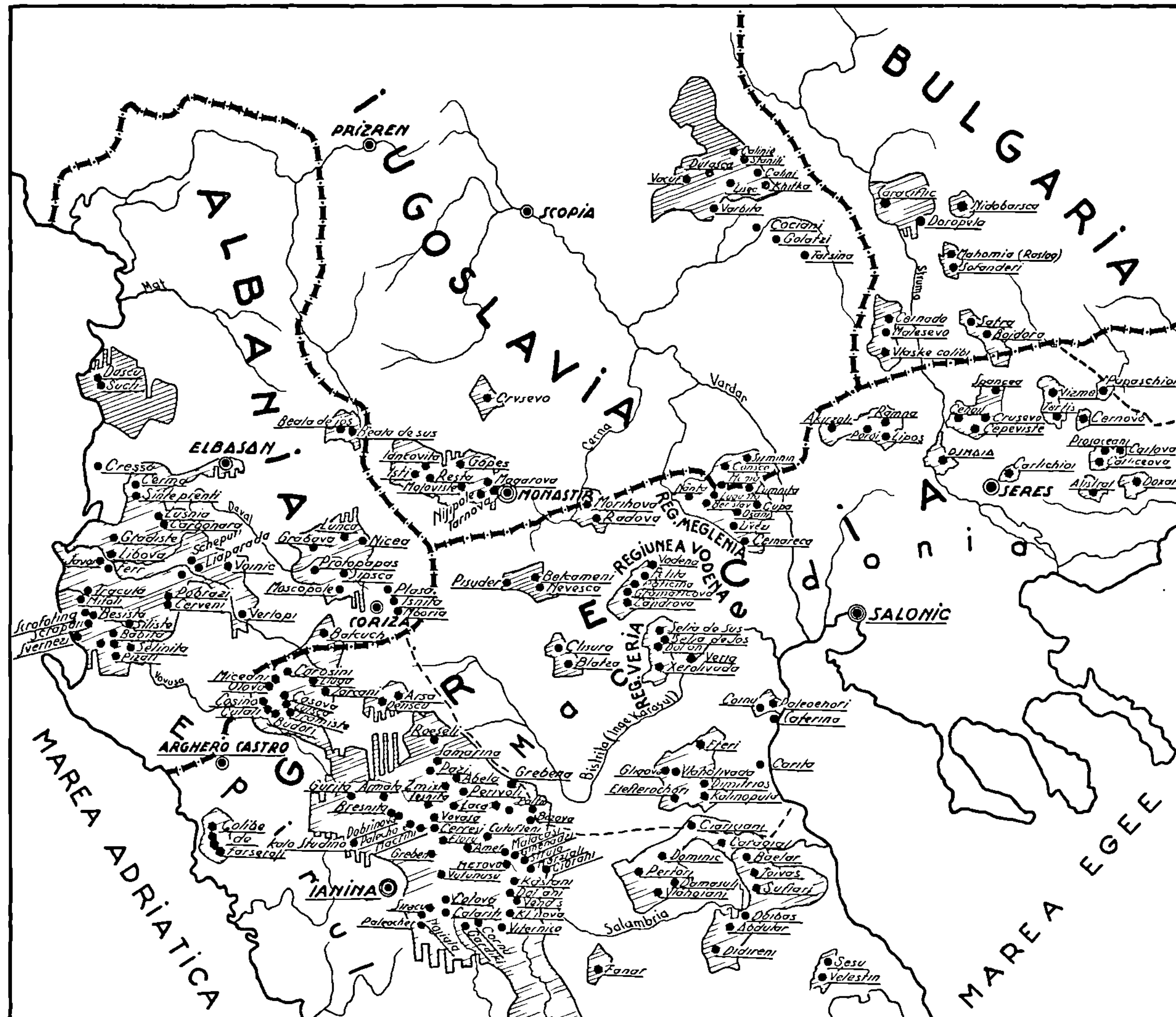

Fig. 1. — Harta așezărilor românești din Balcani. Coloniștii din Cadrilater provin din regiunea Macedonia a Greciei (colțul drept de jos al hărții). În mijlocul Macedoniei regiunile Meglenia, Veria și Vodena din care a pornit mișcarea de colonizare

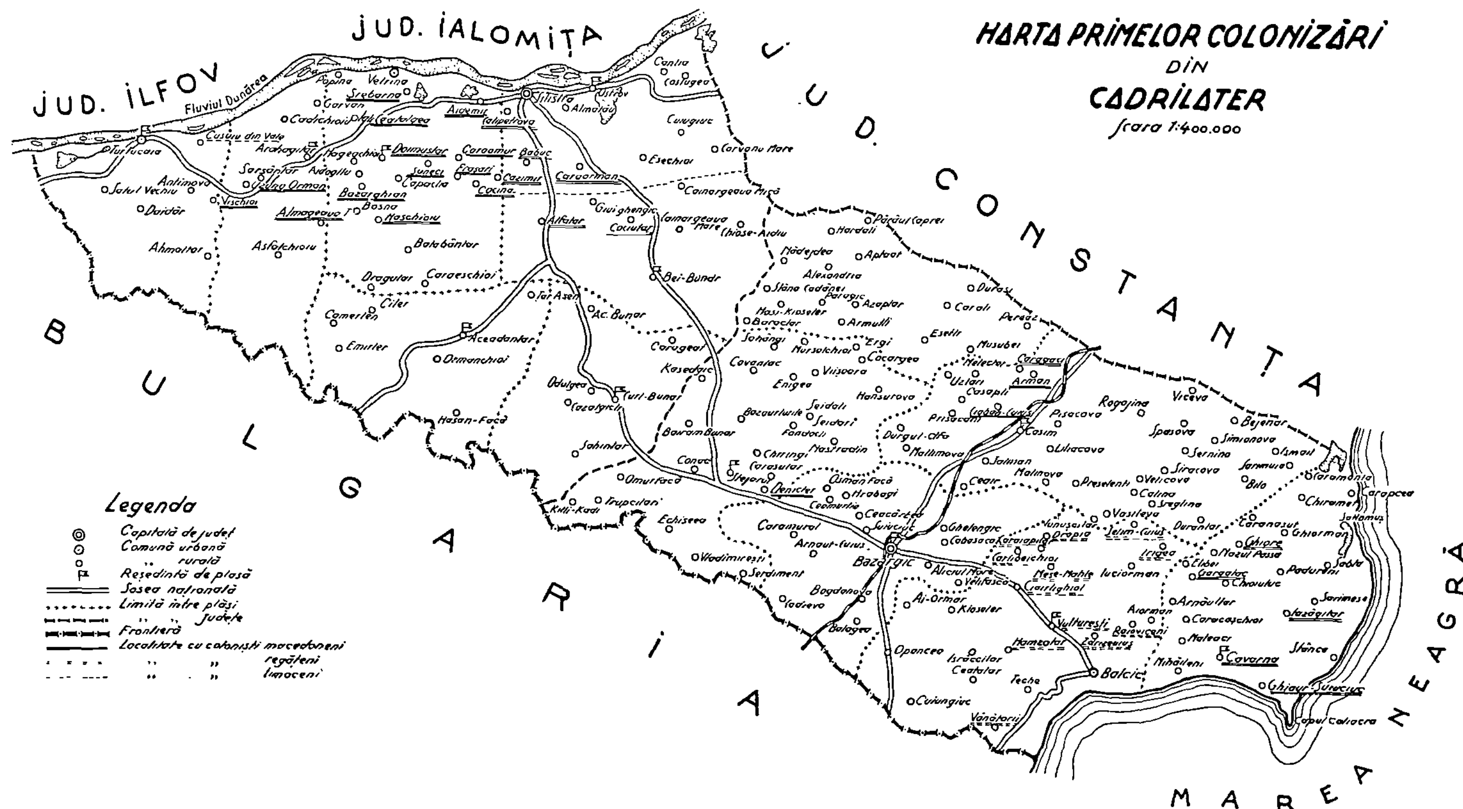

Fig. 2. — Harta întâielor colonizări în Cadrilater (1927—28). Coloniştii au pătruns de abia în satele de pe malul Dunării, de lângă calea ferată Medgidia-Bazargic şi din apropierea litoralului.

Fig. 3. — Cadrilaterul la 1 Ianuarie 1937. Numărul satelor a sporit considerabil prin aşezarea coloniştilor.

Cine să-i denunţe? In sate, câte un învăţător, câte o învăţătoare, câte un agent fiscal, ici colo un post de jandarmi, aceasta era toată fiinţa românească. De cum se apropia amurgul, se închideau în casă. Din când în când un omor a vreunui jandarm sau grănicer, un viol monstruos exercitat în contra vreunei învăţătoare, un jaf al vreunui perceptor arăta că judeţul se află în stăpânirea nevăzută a Comitetului Revoluţionar Interior Dobrogean.

Se făceau cercetări care de cele mai multe ori nu duceau la niciun rezultat, iar dacă se ajungea la arestări, săreau avocaţii bine renumeraţi din Silistra, Caliacra sau Constanţa, mai interveneau şi oamenii partidului dela putere şi arestaţii, ori care ar fi fost vina lor, erau achitaţi.

Primarii, guarzii comunali, pădurarii, toţi erau bulgari în regiunile cu populaţie bulgară. Să înţelege că nu ei erau să denunţe bandele care furau prin păduri.

Şi iată că acum această populaţie stăpână de fapt a Cadrilaterului, vedea apărând nişte „colonişti" aşa cum ea nu mai văzuse până atunci. Şi până la sosirea acestor colonişti, Statul român schiţase gestul de a arăta că vrea să ia în stăpânire efectiv Cadrilaterul, aducând ici colo colonişti. Dar aceşti colonişti n'au avut darul de a îngrijora pe bulgari. Erau cei mai mulţi din satele din aproprierea Dunării, protejaţi ai unuia sau altuia din bărbaţii politici care făceau politică prin Ilfov şi Vlaşca şi care le înlesnea împroprietărirea, fără a se întreba de ce origine sunt. Cei mai mulţi vorbeau bulgăreşte. Alţii, din regiuni dela deal, erau români, dar lipsiţi cu totul de mijloace, nu-şi puteau lucra lotul. Iarna se retrăgeau în satul de origine. Vara când veneau să vadă ce-i cu lotul lor, erau avizaţi la ajutorul fruntaşului bulgar sau turc, în faţa căruia stăteau respectuoşi cu căciula în mână. De altfel numărul tuturora era foarte redus.

Nu astfel erau noii veniţi.

In Grecia, ei văzuseră cum stăpânesc elementele dominante pe minoritari şi acum veneau în ţară ca şi ei să fie stăpâni.

Ei nu admiteau să fie salutaţi sau să li se întoarcă salutul în altă limbă decât cea românească. La biserică, de altfel în judeţele Durostor şi Caliacra până la venirea lor erau puţine biserici, pretindeau să se citească româneşte.

Dela jandarmi aşteptau servicii, iar faţă de ei nicio umilinţă ş. a. m. d.

Iată de ce, împotriva lor din primul ceas, s'a ridicat, fie făţiş, fie pe ascuns, toată această lume deranjată, în rosturile ei, de apariţia lor.

Păstrez, între hârtiile mele, nenumărate scrisori, documente pline de expresie şi pitoresc ale reacţiunii produse în contra lor şi ale indignării lor plină de durere.

Incă înainte de a apare grupele mai numeroase, un grup de 33 de intelectuali din diferite partide, care avuseseră gâlcevi politice sau de alte interese cu confraţi de ai lor în politică sau profesie, macedoneni de origine, stabiliţi mai de mult în Durostor, au redactat un memoriu cerând împiedecarea colonizării cu Macedoneni[30]).

Cu atât mai mult după ce ei au început să sosească.

Reacţiunea împotriva lor s'a produs pe diferite căi. Jandarmii prin brutalităţi şi nedreptăţi. Bulgarii prin boicot susţinut: Refuz de a le procura cele necesare chiar cu bani şi prin atacuri cu bande; politicienii prin intrigi şi calomnii, silindu-se să le facă o atmosferă imposibilă de bandiţi şi bătăuşi, ceea ce a influenţat o parte din presă, gata pe atunci să sară, cu sau fără drept, în ajutorul minoritarilor.

Guvernarea liberală, fiind pe sfârşite, iar în rândurile organizaţiei din Durostor fiind şi un număr de macedoneni, în cele câteva săptămâni dela venirea primelor transporturi până la schimbarea de guvern, efectele reacţiunii nu s'au putut simţi.

In April 1926, a venit la putere, în locul partidului liberal, partidul generalului

---

[30]) Iată numele lor: Al. Teodoru, V. Spălătelu, Al. Tarcinius, Econom Vasile Sliveanu, I. Giteanu, Gh. Profiriu, Gh. Popescu, Gh. Filipescu-Dubău, C. Stroian, I. Constantinescu, Dumitru Boboc, Ion Antofiloiu, Sever Antofiloiu, N. Bârliba, Carp Sandu, N. D. Corbeauu, Dr. Valenstein, V. Georgian, N. Vasiliu, T. M. Popârlan, N. Irimţa, R. I. Prunaru, Al. Niculescu, Vasile Silvestru, P. Ţuţuianu, G. T. Calotă, M. Stoica, I. Gheorghiu, C. Stefănescu, St. G. Mihăilescu, Gh. Gh. Olteanu, Ioan V, Comănescu, Boman Dordea.

Averescu. In judeţul Durostor, prefect al acestui partid, a fost profesorul Ilie Ghibănescu, captat trup şi suflet, cauzei bulgăreşti.

Odată cu instalarea acestui prefect, au început încercările cele mai grele pentru colonişti.

Prefectul Ghibănescu promitea bulgarilor că va izgoni pe colonişti, că va face să li se înapoeze treimile ce erau obligaţi a da Statului, şi înţelegea să se ţie de cuvânt.

De altă parte coloniştii, mai ales cei care nu putuseră să-şi lichideze averea şi veniseră cu mijloace slabe, erau într'o stare foarte gravă.

Aruncaţi prin sate şi case bulgăreşti într'o lume duşmană şi fără niciun ajutor, ei se vedeau zilnic jigniţi de jandarmi. Foametea îi ameninţa zi de zi. Agronomii nu se grăbeau să le măsoare pământul. In multe părţi acest pământ se găsea arendat. Măsura luată de Casa centrală de a le pune un termen pentru sosire, sub cuvânt ca pământurile nu pot să rămâie nearendate peste acest termen, nu fusese de niciun folos căci, ei venind aici, mai nicăiri n'au găsit pământ bun de lucru care să nu fie arendat.

Această măsură nu a avut alt efect decât a-i sili să-şi desfacă avutul în grabă sau să-l lase nedesfăcut, numai ca să apuce să nu peardă termenul.

Din partea Statului ajutoarele de care se vorbise nu se iveau. Mai mult. Prefectul simţind nemulţumirile surde, ce se îngrămădeau în sufletul unora dintre colonişti, căuta să-i descurajeze.

La rândul lor coloniştii deziluzionaţi, începeau să regrete pasul făcut. Locurile natale cu munţii lor înalţi, cu dealurile înverzite, cu râurile şi izvoarele cristaline, le apăreau acuma ca un paradis. Este în firea omului, să uite necazurile din trecut şi să nu pue accent decât pe cele din prezent. Astfel în sufletul unora din colonişti, mai ales dintre cei care nu avuseseră un rol militant în acţiunea naţionala, începea să încolţească ideea de a se întoarce acasă.

Prefectul Ghibănescu dându-şi seama cât de mult o asemenea mişcare ar aduce apa la moara proiectelor sale, încuraja pe sub mână această mişcare.

Scriitorul acestor rânduri era în acea vreme în Parlament, ca ales al aceluiaş partid cu prefectul Ghibănescu. Era firesc ca din partea noastră să se depue toate stăruinţele spre a dejuca planurile prefectului, din nenorocire fruntaşii dela centru ai partidului nu erau toţi lămuriţi de rostul şi importanţa colonizării.

Prefectul, ca partizan mai vechi, se bucura de încredere. Astfel s'a făcut că într'un moment dat, unii din colonişti, au început să ceară sgomotos a fi înapoiaţi acasă. Prefectul le promitea drumul gratuit la întoarcere. Unii dintre noi văzând suferinţele acestor colonişti, suferinţi la a căror alinare nu puteam contribui aproape cu nimic, înclinam să admitem repatrierea. Impotriva acestei idei s'au ridicat coloniştii naţionalişti, militanţii vajnicelor lupte de altă dată, care au protestat vehement împotriva oricărei idei de întoarcere a oricui.

Prin grija prefectului Ghibănescu se adunaseră un număr de căruţe cu câţiva doritori de înapoiere în portul Silistra, când o năvală a coloniştilor adversari plecării a silit pe căruţaşii bulgari să încarce bagajele celor dornici de plecare şi să le întoarcă în sate. O manifestaţie vehementă a coloniştilor în oraş la palatul prefecturii, a readus pe prefect la sentimente mai bune.

Incetul cu încetul intrigile prefectului s'au redus. De un ajutor nepreţuit în aceste ceasuri grele a fost comandantul companiei de jandarmi Alexandru Popescu, care în opoziţie cu prefectul dădea tot concursul coloniştilor. El instruia pe jandarmi, arătându-le că sunt datori să ajute pe colonişti, pedepsea sever pe cei recalcitranţi, făcea să iasă pluguri pentru a semăna terenurile coloniştilor.

Dela o vreme, coloniştii care se gândeau la întoarcere, văzând că planul lor nu se poate executa, s'au pus cu hărnicie pe muncă. Insuş prefectul Ghibănescu, după ce s'a convins că nu poate scăpa de colonişti, a început să-şi schimbe purtarea faţă de ei. Luând ca om de încredere pe colonistul Bellu, un element energic, în prezent preşedinte al Camerei de agricultură, i-a dat mână liberă să ajute în toate modurile pe colonişti.

Astfel cu mari suferinţi coloniştii au trecut iarna grea a anului 1926. In timp ce unii colonişti agricultori din regiunea Megleniei şi din Poroi, treceau prin aceste greutăţi, alţii care veniseră cu sume mari de bani din ramura crescătorilor de turme, au început să-şi compere case dela Turci. Cel dintâi sat cumpărat de colonişti a fost Tatar-Atmagea, unde prin intervenţia scriitorului acestor rânduri, s'au eliberat paşapoarte la 106 familii turceşti ale căror case şi pământuri au fost toate cumpărate de românii megleniţi, aşezaţi în acest centru.

In primăvara anului 1927 după suferinţele grele din anul precedent coloniştii au început să culeagă roadele primelor semănături.

Anul foarte îmbelşugat şi preţul foarte ridicat pe atunci al recoltei, a fost semnul cu adevărat providenţial care i-a legat pe colonişti de pământul mănos al ţării.

Când coloniştii agricultori, au văzut cât de bine răsplăteşte pământul Cadrilaterului munca omenească, au început să uite necazurile îndurate şi să se dedea cu ardoare, din ce în ce mai mare, la muncă.

Lupta în contra coloniştilor, încetată pe un front, a fost pornită pe altul.

De astă dată au intrat în joc bandele de comitagii. Misiunea lor era însă acuma mult mai grea. Satele bulgăreşti erau acuma supraveghiate. La cel mai mic semn de alarmă, coloniştii porneau în ajutorul jandarmilor în urmărirea bandei.

O bandă a ucis la Cocina pe colonistul Atanase Goţa. Indată ce s'a auzit de acest omor, ca la un semnal toţi coloniştii megleniţi din satele din împrejurimi s'au concentrat în Cocina şi au executat o represiune groaznică asupra populaţiei. Populaţia bulgară văzând după mai multe asemenea exemple că e ţinută să răspundă pe loc de orice crimă pe care bandele adăpostite şi călăuzite de ea le execută, a început să fie mai circumspectă.

Căpitanul Al. Popescu din partea lui exercita o vigilenţă neadormită în judeţ.

In vara anului 1927 guvernul Averescu face loc guvernului Ştirbey şi apoi cabinetului I. I. C. Brătianu.

In cursul acestei guvernări s'au făcut noi aprobări de colonişti. Din comuna Livezi (Meglenia) au cerut şi obţinut colonizarea 600 de familii. Dintre acestea au sosit în ţară vre-o 400 care au fost aşezate în vreo 20 de sate din judeţul Durostor. Alte grupe au venit din ţinutul Serres (Grecia) şi din Cocina (Jugoslavia) împânând complet toate satele cu populaţie bulgară din judeţul Durostor.

Acum coloniştii macedoneni erau destul de numeroşi ca să nu se simtă izolaţi şi pierduţi. Intre ei şi coloniştii regăţeni începea să se facă o apropiere tot mai strânsă. Coloniştii regăţeni începeau să se fixeze şi ei locului formând centre, fie în comun cu macedonenii, fie separat.

De altfel, ca o urmare a colonizării cu macedoneni, se înteţea şi colonizarea cu regăţeni pe o scară ne mai văzută până atunci.

In rândurile populaţiei bulgare începea să se formeze convingerea că Dobrogea Nouă este şi va fi definitiv românească. Printre elementele bulgare nemulţumite de o asemenea stare de lucruri începe a se înfiripa un curent de emigrare.

Grupele de colonişti, venite în cursul anului 1927, erau formate din oameni înstăriţi. Diverşi notabili bulgari se grăbeau să-şi vândă avutul spre a-şi cumpăra pământuri în Bulgaria, zilnic se produceau cereri de paşapoarte de emigrare şi vânzări de bunuri la români.

In Noemvrie 1928 peste 700 de familii bulgare stau gata de plecare cu căruţele, când s'a produs căderea regimului liberal şi venirea partidului ţărănesc.

Venirea acestui partid la putere a adus ultima mare criză în vieaţa coloniştilor.

Cu toate declaraţiile de principiu favorabile colonizării făcute în opoziţie de şeful guvernului, acest partid era, la început prin oamenii săi localnici, adânc infeudat intereselor bulgare. In întrunirile din opoziţie el promisese desfiinţarea legii de organizare a Dobrogei-Noi şi restituirea terenurilor. La alegeri, lozinca lui a fost: cine votează cu cercul votează restituirea treimei.

Venirea luì la putere a însemnat deslănţuirea unei prigoane sălbatice contra coloniştilor. Toate calomniile la adresa lor erau crezute. Atentatele contra lor nu erau urmărite. La Kiosse-Aidin a fost ucis colonistul Gicu. Poliţia şi parchetul nu a făcut nicio cercetare spre a descoperi pe asasin. Comitetul Dobrogean Revoluţionar, profitând de această stare de lucruri a avut ideea a organiza bande îmbrăcate în costume macedonene ca astfel crimele făptuite de comitagii să fie puse în sarcina macedonenilor. Din fericire unul din aceşti comitagii a fost prins şi astlel s'a putut vedea sinistra comedie ce fusese pusă la cale în dauna coloniştilor.

Înte timp coloniştii, ajutaţi de recoltele tot mai bune şi pe preţul ridicat, îşi cumpărau case. Încetul cu încetul ei se gospodăreau, părăsind, încăperile localnicilor. Pe măsură ce-şi întocmeau gospodăriile şi-şi înjghebau inventarul agricol, frecăturile cu localnicii scădeau. De altă parte guvernul ţărănist dorind, poate, să reducă posibilităţile de a mai veni alte contingente de colonişti macedo-români, a luat măsuri pentru accelerare şi mai mare a colonizării cu elemente din regat, ceea ce a fost de un mare folos pentru românizarea vieţii Cadrilaterului.

Acelaşi guvern, spre a scăpa pe localnici de orice posibiliate de a fi stingheriţi de coloniştii macedoneni care mai ocupau încăperi în locuinţele localnicilor, a întreprins o mare campanie de construcţii, înzestrând cu locuinţe pe fiecare colonist, ridicând sate frumoase cu străzi drepte şi cu case frumoase. Micul, birou al colonizării a fost transformat în comisariat de colonizări iar mai târziu s'a organizat Oficiul Naţional al Colonizării ca instituţie autonomă, urmând a se ocupa de colonizări şi colonişti. Pentru bunăvoinţa de colonizare, legea de împroprietărire ne mai fiind îndestulătoare, s'au votat şi promulgat legi speciale.

După restauraţie, mai ales sub guvernarea d-lui Dr. Alexandru Vaida-Voievod, prevenirile guvernului Ţărănist contra coloniştilor macedo-români au încetat. Ba mai mult, din când în când, s'a aprobat chiar şi aducerea câte unui nou grup de colonişti aromâni, fie din Grecia, fie din Bulgaria, şi câteodată chiar din Iugoslavia. Din această ţară au fost aduse grupe de colonişti bănăţeni. În tot acest timp s'a continuat cu stăruinţă şi colonizarea cu elemente din Vechiul Regat.

Rezultatul a fost că în timp de 7 ani, din Aprilie 1925 până în Februarie 1933 Dobrogea Nouă a căpătat un aspect naţional cu totul nou. Un total 8.448 de colonişti aprobaţi, au fost stabiliţi în judeţul Caliacra şi de 5.511 în judeţul Durostor.

Dintre aceştia erau în *Caliacra* 5.486 regăţeni, 1.943 macedoneni 792 bănăţeni. În afară de aceştia se mai găseau în acest judeţ 120 de arendaşi pe vieaţă.

La toţi aceştia trebue să adăugăm şi numeroşi imigranţi români care sunt stabiliţi aici, fără a fi socotiţi între colonişti, din cauză că n'au putut obţine lot, sau că le-a fost luat, în urma nenumăratelor revizuiri la care coloniştii au fost supuşi aproape în fiecare an şi uneori câte două ori in acelaş an[31]).

In judeţul Durostor situaţia coloniştilor, la aceeaşi dată, se prezenta astfel:

Macedoneni 3.003, regăţeni 2.478, bănăţeni 5, grăniceri 25. In total 5.511. In numărul macedonenilor sunt trecuţi şi timocenii dela Cusuiul din Vale.

In total, în ambele judeţe, la începutul anului 1932, erau 13.669 de gospodării de colonişti, dintre care, *din Regat şi alte regiuni* 9.013, *macedoneni* 4.946.

Următoarele tablouri, procurate la acea dată, arată amănunţit situaţia coloniştilor în Dobrogea Nouă, la începutul anului 1932.

Dela Februarie 1932 până astăzi situaţia numerică a coloniştilor macedoneni nu s'a schimbat mult.

Începând din Noemvrie 1933, colonizări cu macedoneni nu s'au făcut aproape de fel. Numai un mic grup de 22 familii a putut fi admis, pe baza unei cereri, care fusese de mult aprobată, şi care şi-a găsit realizarea de abia în toamna anului trecut (1937).

---

31) Trebue notat că, cu prilejul acestor revizuiri, s'au făcut şi unele nedreptăţi asupra cărora vom vorbi dacă ni se va oferi prilejul, altădată.

Tablou de centrele şi numărul coloniştilor, după provenienţă, aprobaţi în judeţul Durostor.

Nr. curent	Centrul	Provenienţa				Total
		Macedo-neni	Regăţeni	Bănăţeni	Gr.	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	Gramostea	55	44	—	—	99
2	Babuc	158	7	—	—	145
3	Carol II	—	75	—	—	57
4	Fraşari	260	—	—	—	260
5	Regina-Maria Caraorman	3	2	—	—	5
6	Alfatar	110	109	—	—	219
7	Cainargeaua-Mică	99	7	—	—	106
8	„ Mare	81	11	—	—	92
9	Chiose-Aidin	67	5	—	—	72
10	Arabagi	20	5	—	—	25
11	Echingic	25	8	—	—	33
12	Hadâr-Celebi	50	3	—	—	53
13	Cociular	66	8	—	—	74
14	Ghiurghengic	56	4	—	—	60
15	Topci	39	2	—	—	41
16	Căracii-Mici	31	1	—	—	32
17	„ Mari	34	5	—	—	37
18	Pândăcli	—	41	—	—	41
19	Kituclia	38	1	—	—	39
20	Crumova	—	41	—	—	41
21	Caibular	—	19	—	—	19
22	Zarnici	22	—	—	—	22
23	Cairac	—	1	—	—	1
24	Aratmagea	—	1	—	—	1
25	Dautlar	—	2	—	—	2
26	Bei-Bunar	9	6	—	—	15
27	Pirli-Nou	—	96	1	—	97
28	Cuiumlichioiu	—	10	—	—	10
29	Ghiulerchioiu	—	67	—	—	67
30	Cociumar	—	56	—	—	56
31	Sahinlar	—	30	—	—	30
32	Caraaptula	—	15	—	—	15
33	Avdulă	56	21	—	—	77
34	Caracat	48	3	—	—	51
35	Cavurga	53	8	—	—	61
36	Saugeac	—	73	1	—	74
37	Cogialar	35	28	—	—	63
38	Curt-Bunar	17	59	1	—	77
39	Uzulchioiu	1	12	—	16	29
40	Tar-Azen	35	3	—	—	38
41	Rahman-Aşiclar	—	28	—	—	28
42	Sinirul-Nou	30	10	—	—	40
43	Caralar	—	62	—	—	62
44	Caracoci	—	7	—	—	7
45	Omurcea	—	1	—	—	1
46	Carmeler	—	12	—	—	12
47	Hassan-Facă	—	36	—	—	36
48	Docceler	12	39	—	—	51
49	Corcovna	—	26	—	—	26
50	Cirecci	—	4	—	1	5
51	Ciler	—	5	—	—	5
52	Acadălar	—	37	—	—	37
53	Balarchioiu	—	1	—	—	1
	De reportat	1.510	1.157	3	17	2.647
	Report	1.510	1.151	3	17	2.647
54	Suiuciuc	1	4	—	—	5
55	Capaclia	94	2	—	—	96
56	Bosna	—	9	—	—	9
57	Cazimir	27	6	—	—	33
58	Hogea-Chici	30	2	—	—	32
59	Vetrina	39	19	—	—	58
60	Aidemir	55	27	—	—	82
61	Ială-Ceatalgea	90	3	—	—	93
62	Cocina	107	23	—	—	130
63	Bazarghian	107	10	—	—	117
64	Popina	—	112	—	—	112
65	Caraesechioi	—	6	—	—	6
66	Dautlar	—	12	—	—	12
67	Cara-Omur	2	6	—	—	8
68	Srebărna	40	65	—	—	105
69	Suneci	47	22	—	—	69
70	Golibina	22	20	—	—	42
71	Baltagiu-Nou	3	40	—	—	43
72	Daimuşlar	67	34	—	—	101
73	Haschioi	81	60	—	—	141
74	Uzungi-Orman	76	8	—	—	84
75	Sarsânlar	32	23	—	—	55
76	Sargilar	—	3	—	—	3
77	Rahova de jos	—	24	—	—	24
78	Acichioi	—	9	—	—	9
79	Chemalchioiu	—	34	—	—	34
80	Arabagilar	77	4	1	—	82
81	Asfatchioiu	73	21	—	—	94
82	Tatar-Atmagea	116	3	—	—	119
83	Casimlar	—	3	—	—	3
84	Canipe	—	8	—	—	8
85	Deli-Iusuflar	44	11	—	—	55
86	Chiose-Abdi	—	23	—	7	30
87	Garvan-Cioară	58	6	—	—	64
88	Masutlar	—	6	—	—	6
89	Petracli	—	6	—	—	6
90	Cadichioiu	35	7	—	1	43
91	Cusuiul-din-Vale	63	13	—	—	76
92	Vischioiu	51	10	—	—	61
93	Autimova	33	57	—	—	90
94	Covangilar	—	51	—	—	51
95	Senova	—	52	—	—	52
96	Turc-Smil	—	111	—	—	111
97	Ahmatlar	—	43	1	—	44
98	Daidâr	10	27	—	—	37
99	Denizler	2	53	—	—	55
100	Mesim-Mahle	—	31	—	—	31
101	Sarighiol	—	26	—	—	26
102	Belic	—	91	—	—	91
103	Satu-Vechi	26	23	—	—	49
104	Turtucaia	5	51	—	—	56
105	Salihler	—	3	—	—	3
	Total general	3.023	2.480	5	25	5.493

Serviciul agricol al jud. Caliacra

Tablou de coloniştii aprobaţi, ai întregului judeţ pe centre şi categorii, la data de 15 Februarie 1933

Nr. curent (1)	Denumirea centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf art 159 (7)	Total (8)	Arendaş pe vieaţă (9)
1	Petia Bazargic	194	6	—	—	3	203	—
2	Cabasacal	16	7	4	—	1	28	—
3	Bucureni	73	1	12	—	1	87	1
4	Başbunar	24	—	—	—	1	25	—
5	Caracurt	10	—	3	—	—	13	—
6	Aliciu Mare	60	—	—	—	1	61	—
7	Chiupeler	89	—	—	—	1	90	—
8	Ilanlâc	157	—	16	—	1	174	—
9	Ezibel	22	56	—	—	1	79	6
10	Ceacârcea	9	10	—	—	1	20	—
11	Osmanfacă	46	18	—	—	1	65	—
12	Ceamurlia	7	53	—	—	1	61	2
13	Cara Murat	21	—	—	—	—	21	—
14	Sară Manut	25	—	—	—	—	25	—
15	Hasâm Dede	—	33	—	—	—	38	1
16	Arnăut Cuius	56	—	—	—	—	56	—
17	Eni Mahle	11	24	—	—	—	35	1
18	Opancea	66	—	—	—	4	70	—
19	Bogdanova	43	57	—	—	1	101	—
20	Suiuciuc	61	18	—	1	3	84	—
21	Voineşti	92	—	—	—	2	94	—
22	Ghelengic	116	1	3	—	—	122	2
23	Velifacă	37	—	—	—	—	37	—
24	Cadieva	25	—	—	—	—	25	—
	Total	1260	284	38	1	23	1614	13

REGIUNEA AGRICOLĂ BALCIC

Nr. curent (1)	Denumirea centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf art 159 (7)	Total (8)	Arendaş pe vieaţă (9)
1	Regina Maria	37	112	84	—	1	234	2
2	Vultureşti	53	2	—	22	2	79	—
3	Idris Cuius	21	—	—	31	—	52	—
4	Cuiunchioiu	15	3	—	—	1	19	—
5	Hamzalar	28	—	—	7	1	36	—
6	Vischioiu	1	—	—	—	1	2	—
7	Suliman Facă	—	3	—	—	—	3	—
8	Rasoviceni	15	—	—	14	—	29	1
9	Irigea	33	—	—	—	—	33	—
10	Selim Cuius	26	—	—	—	—	26	—
11	Geaf. Iuciorman	24	—	21	15	1	61	—
12	Dropia	83	1	—	—	1	85	—
13	Carlâbeichioiu	57	1	—	—	1	59	—
14	Ceairlighiol	29	—	—	16	1	46	—
15	Meşe Mahle	22	—	—	25	—	47	—
16	Caraiapular	17	—	10	—	—	27	—
17	Sususchioiu	4	32	—	—	1	37	—
18	Aiorman	28	3	—	18	—	49	—
19	Brâncoveni	39	4	—	—	—	43	—
20	Chioseler	2	16	—	—	—	20	2
21	Toccilar	3	40	—	—	—	43	1
22	Iastoccilar	42	—	—	22	1	65	—
23	Balagea	61	41	—	—	1	103	1
24	Ciungiuc	15	15	—	—	2	32	2
25	Şahinlar	1	—	—	—	—	1	—
26	Teche	13	—	—	3	2	18	—
	De reportat	669	273	115	173	17	1249	9

Nr. curent (1)	Denumirea centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf. art. 159 (7)	Total (8)	Arendaş pe vieaţă (9)
	Report	669	273	115	173	17	1249	9
27	Ecrene	9	1	—	—	—	10	—
28	Vânători	1	35	—	—	—	36	—
29	Gheiciler	3	—	—	—	—	3	—
30	Ceatalar	6	1	—	—	2	9	—
	Total	688	310	115	173	19	1307	9

REGIUNEA AGRICOLĂ CAVARNA

Nr. curent (1)	Denumirea centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf. art. 159 (7)	Total (8)	Arendaş pe vieaţă (9)
1	Arnăutlar	20	—	—	—	—	20	4
2	Busuioc	23	—	—	—	—	23	10
3	Caramanli	24	—	—	—	—	24	2
4	Carapcea	38	—	—	—	—	38	—
5	Cavarna	10	77	22	—	—	109	6
6	Crişan	19	—	—	6	—	25	10
7	Calaccichioiu	13	2	—	—	—	15	—
8	Caralar	74	—	—	—	—	74	—
9	Chiuiiuc	5	15	—	—	—	20	3
10	Chiramet	3	12	—	—	—	15	—
11	Elibei	—	19	—	—	—	19	—
12	Gargalâc	2	46	6	—	—	54	—
13	Gh. Suiuciuc	4	—	—	—	—	4	—
14	Ghiore I	—	29	—	—	—	29	1
15	„ II	42	—	—	—	—	42	—
16	Ghiorman	27	—	—	—	—	27	—
17	Hagi D-trn	16	—	7	3	—	26	—
18	Iazagilar	—	20	—	—	—	20	3
19	Malcoci Mihăileni	28	—	—	9	—	37	—
20	Pădureni	51	—	—	—	—	51	—
21	Sara-Meşe	27	—	12	—	—	39	—
22	Satalmâş	35	—	—	—	—	35	—
23	Sf. Nicolae	29	—	—	—	—	29	—
24	Stânca	8	—	—	6	—	14	—
25	Şabla	78	45	—	—	—	123	—
	Total	576	265	47	24	—	912	39

REGIUNEA AGRICOLĂ CASIM

Nr. curent (1)	Denumirea centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf. art. 159 (7)	Total (8)	Arendaş pe vieaţă (9)
1	Arman	144	4	32	—	—	180	2
2	Caraaci	—	34	—	—	—	34	3
3	Pariaz	65	5	—	—	—	70	—
4	Casim	182	5	5	—	—	192	1
5	Cioban Cuius	—	18	—	—	—	18	—
6	Liliacova	70	—	—	—	—	70	4
7	Pisarova	40	—	—	—	—	40	1
8	Salaman	—	32	—	—	—	32	—
9	Prisăcani	74	—	34	—	—	108	—
10	Melecler	48	6	—	—	—	54	—
11	Harmanlâc	75	—	14	—	—	89	—
12	Durgut Calfa	52	—	34	—	—	86	—
13	Matlanova	—	16	—	—	—	16	1
14	Ceair	1	16	—	—	—	17	3
15	Preselenţii	36	1	18	—	—	55	—
16	Calfa	25	—	—	—	—	25	—
17	Gariţa	14	—	—	—	—	14	—
	De reportat	826	137	137	—	—	1100	15

Nr. curent (1)	Denumirea Centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf. art. 195 (7)	Total (8)	Arendaş pe viaţă (9)
	Report. . .	826	137	137	—	—	1100	15
18	Malinova	64	—	—	—	—	64	—
19	Vasilova	30	—	14	—	—	44	—
20	Ianuşciular	29	—	—	—	—	29	2
21	Călina	42	—	—	—	—	42	—
22	Velicova	46	—	—	—	—	46	—
23	Sredina	30	—	—	—	—	30	—
24	Spasova	60	3	5	—	—	68	—
25	Viceva	92	—	—	—	—	92	—
26	Simianova	42	—	—	—	—	42	—
27	Bejenari	88	—	—	—	—	88	—
28	Rogojina	59	1	—	—	—	60	—
29	Cernauco	74	—	10	—	—	84	—
30	Pisarova	21	1	—	—	—	22	—
31	Sernino	31	—	—	—	—	31	—
32	Bila	62	—	—	—	—	62	—
33	Ismail	26	—	—	—	—	26	—
34	Sarâ-Musa	30	—	—	—	—	30	—
35	Duranlar	46	—	—	20	—	66	—
36	Cloşca	20	—	—	6	—	26	—
37	Predil	33	—	—	—	—	33	—
	Total. . .	1751	142	166	26	—	2085	17

REGIUNEA AGRICOLĂ STEJARUL

Nr. curent (1)	Denumirea Centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militare (6)	Împropriet. conf. art. 195 (7)	Total (8)	Arendaş pe viaţă (9)
1	Chili-Cadi	38	—	—	—	2	40	—
2	Trupciular	47	—	—	—	1	48	—
3	Omurfacâ	52	—	—	—	1	53	—
4	Echişcea	37	—	—	—	1	38	—
5	Rădulescu-Sever	11	49	—	—	—	50	1
6	Stejarul	71	—	—	—	1	72	2
7	C. Cuiungiuc	30	—	—	—	—	30	—
8	Samsan	48	—	—	—	3	51	—
9	Vladimireşti	61	—	—	—	—	61	—
10	Serdiment	25	—	—	—	—	25	—
11	Marzâc	9	8	—	—	1	18	1
12	Chesegic	—	38	—	—	—	38	—
13	Denicler	2	25	—	—	—	27	1
14	Carasular	31	22	—	—	2	55	—
15	Chiringi	4	18	—	—	1	23	1
16	Bazaurt	13	69	—	—	1	83	5
17	Fândâcii	9	61	—	—	—	70	4
18	Seidali	3	38	—	—	1	42	—
	De reportat. . .	491	328	—	—	15	824	15

Nr. curent (1)	Denumirea Centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militari (6)	Împropriet. conf. art. 195 (7)	Total (8)	Arendaş pe viaţă (9)
	Report. . .	491	328	—	—	15	824	15
19	Nastradin	54	2	—	—	—	56	—
20	Carasinan	2	29	—	—	—	31	—
21	Mansârova	52	—	—	—	1	53	—
22	Ali Anife	24	1	—	—	1	26	—
23	Cocargea	41	5	—	—	1	46	—
24	Ergi	17	—	—	—	1	18	—
25	Şahangi	3	34	—	—	1	38	3
26	Mursalchioiu	4	19	—	—	—	23	1
27	Cavanlâc	1	22	—	—	1	24	—
28	Sarâ Nebi	2	26	—	—	1	29	—
29	Enigea	13	37	—	—	1	51	3
30	Viişoara	21	35	—	—	2	58	1
	Total. . .	725	538	—	—	25	1277	23

REGIUNEA AGRICOLĂ PERIŞ

Nr. curent (1)	Denumirea Centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militari (6)	Împropriet. conf. art. 195 (7)	Total (8)	Arendaş pe viaţă (9)
1	Alexandria	5	58	—	—	1	64	2
2	Esetli	56	36	26	—	—	117	1
3	Carali	5	25	—	—	1	31	2
4	Negreni	74	—	—	—	1	75	—
5	Cămilaru	78	17	7	—	—	102	2
6	C-tin Sandu Aldea	144	32	3	—	1	180	1
7	Stâna Cadânei	16	42	—	—	1	59	4
8	Aptat	10	—	—	—	1	11	—
9	Hardali	54	41	—	—	1	96	—
10	Azapiar	30	65	—	—	1	96	—
11	Pârâul Caprei	52	19	—	—	2	73	—
12	Armutlia	34	—	—	—	1	35	—
13	Paragic	13	—	—	—	1	14	—
14	Hasi-Chioseler	40	45	—	—	2	87	3
15	Baraclar	9	24	—	—	1	34	4
16	Nădejdea	41	1	—	—	1	43	—
	Total. . .	661	405	36	—	16	1117	19

RECAPITULAŢIE

Nr. curent (1)	Denumirea Centrului (2)	Regăţeni (3)	Macedoneni (4)	Bănăţeni (5)	Militari (6)	Împropriet. conf. art. 195 (7)	Total (8)	Arendaş pe viaţă (9)
1	Reg. Bazargic	1260	284	38	1	23	1614	13
2	„ Balcic	688	310	115	173	19	1307	9
3	„ Cavarna	576	265	47	24	—	912	39
4	„ Casim	1751	142	166	26	—	2085	17
5	„ Stejarul	725	538	—	—	25	1277	23
6	„ Periş	661	405	36	—	16	1117	19
	Total general. . .	5661	1944	402	224	83	8312	120

Circa 300 sosiţi în toamna anului 1932. — Total colonişti aprobaţi: 8.448.

Directorul Serviciului Agricol
Ing. Agr. Inspector (ss) I. IONESCU

Numărul coloniştilor, în genere, totuşi a crescut cu 3.955 de lotaşi, de sigur în cea mai mare parte regăţeni. *Astăzi, numărul total al coloniştilor români în ambele judeţe, fie ei regăţeni,* macedoneni. bănăţeni, timoceni sau alţi, după datele ce mi-au fost comunicate de Oficiul Naţional de Colonizări, este de 17.654.

Trebue să ţinem seamă că aici nu e vorba de indivizi, ci de familii. Dacă punem de fiecare famile 5 suflete, am putea socoti numărul total al sufletele româneşti aşezate prin colonizare, în ambele judeţe, la *88.270 de suflete.*

La aceste *88.279 de suflete* trebue să adăugăm şi un număr destul de important de elemente româneşti care au venit pentru a fi colonizaţi, dar n'au dobândit loturi sau dintre acei care, după ce le-au dobândit şi deţinut un timp, au fost excluşi, fiind lăsaţi, fie ca arendaşi pe vieaţă, fie fără nimic.

Dacă la populaţia românească reprezentată de colonişti şi de imigranţii din categoria de mai sus, adăugăm vechea populaţie românească aflătoare în Cadrilater dinainte de alipire, cum e cea din Turtucaia, apoi populaţia aşezată ulterior, în calitate de funcţionari administrativi; profesori, învăţători, preoţi, funcţionari fiscali, militari: ofiţeri jandarmi, grăniceri etc.; care se ridică şi dânsa la câteva zeci de mii, trebue să ne dăm seama că înfăţişarea demografică a Dobrogei Noi, în ultimii ani s'a schimbat radical.

Fără sgomot şi fără prea mari jertfe băneşti din partea Statului, o mare operă naţională s'a înfăptuit în câţiva ani, nu mai prejos de acelea pe care alte ţări le proclamă cu atâta mândrie.

Această operă însă nu s'a făcut după un plan sistematic, prin voinţa susţinută a vreunui partid politic, sau om de stat, ci mai mult ca o improvizaţie de moment, sub imperiul împrejurărilor determinate de mişcarea în spre Ţară a Românilor Macedoneni.

Este un merit al lor că au silit guvernele să procedă la înfăptuirea unei acţiuni care ar fi fost lăsată încă mulţi ani la o parte dacă n'ar fi fost dânşii.

CONST. NOE

COMERŢUL INTERIOR ÎN ROMÂNIA

1. *Condiţiile sociale şi economice ale comerţului românesc.* Schimbul bunurilor în sânul unei populaţii are variate forme, care pot fi înşiruite, treaptă cu treaptă, începând dela forma rigidă şi civilă a transmisiunii până la forma suplă şi comercială a schimbului aşa numit capitalist. In prima fază predomină schimbul de bunuri imobiliare, în cea ultimă schimbul produselor, (din ce în ce mai fabricate).

Structura socială actuală a populaţiei româneşti face ca schimbul interior să fie mai aproape (prin preocuparea de cumpărare de pământ a ţăranilor şi de clădiri a proprietăţilor urbane) cel puţin ca mentalitate, de prima treaptă a schimbului decât de ultima.

Ţăranul nu vinde — în ultima esenţă privind lucrurile — produsul muncii sale, ci îl *prestează* celui ce l-a împrumutat în timpul iernii cu bani. După cum, înainte de reforma agrară, ţăranul lucra în dijmă cu boerul, el lucrează azi în dijmă cu cămătarul, direct sau indirect.

Direct în cazul împrumutului pentru diverse nevoi obţinute dela agenţii morarilor şi exploatatorilor; indirect, atunci când se împrumută ca să-şi ia pământ şi vinde produsul ca să-şi plătească împrumutul, nu ca să achiziţioneze articole de consum.

Din pricina caracterului rural, apoi, circulaţia bunurilor va fi lipsită, în cadrul marei majorităţi a populaţiei, de mărfuri alimentare.

Precaritatea drumurilor de comunicaţie, nerentabilitatea relativă a transporturilor, într'o ţară de materii prime unde vagoanele merg pline şi se întorc goale, structura tipică a satelor româneşti, resfirate şi răspândite pe coline şi numai la câmpie aglomerate, ca şi standardul de viaţă extrem de scăzut al populaţiei, toate acestea vor crea nuoi obstacole în calea schimburilor comerciale rurale.

În acest chip schimbul, în înţelesul real al cuvântului, va fi o excepţie la noi şi va fi cantonat în lumea oraşelor şi mai ales a centrelor de comerţ exterior.

Comerţul interior al unei ţări este în raport direct cu desvoltarea sa industrială. Acolo unde industria constituie una din principalele ocupaţii ale populaţiei, vom vedea apărând imediat comerciantul, ceeace nu poate fi cazul României, având în vedere că populaţia sa activă este ocupată într'o proporţie însemnată cu exploatarea solului (78 %/0 din populaţia activă).

Comerţul nu se poate difuza decât pe măsură ce mentalitatea agricolă a populaţiei — (care, orientată, din motivele arătate mai sus, către o producţie în cercul închis al familiei, nu vizează schimbul decât în subsidiar) — se va transforma într'o concepţie lucrativă.

De asemeni, atâta timp cât agricultorul va produce bunuri puţin diversificate, comerciantul nu va putea să-i iasă înainte, ci trebue să-l aştepte să vină la oraş, sau la târg, pentru a efectua schimbul.

Iată dece, deşi România are o densitate de mai mult de 60 locuitori pe kilometrul pătrat (o densitate mare favorizând comerţul unei ţări), — totuşi, dat fiind şi modul de grupare răsfirată al satelor—populaţia românească rămâne în mare parte în afara pieţii, în sensul occidental al cuvântului.

Întreprinderile comerciale şi comercianţii nu pot forma decât o mică minoritate a populaţiei, lucrând — global privind problema — în condiţii din cele mai precare, atunci când este vorba despre comerţul intern.

Dar, această mentalitate şi situaţia patriarhal agricolă nu cedează decât cu încetul. Ba, în loc ca surplusul braţelor de muncă dela ţară să se îndrepte din ce în ce mai repede spre industrie şi comerţ, mica minoritate neagricolă înţelege să umple mai de grabă cadrele neeconomice, stricte senso, ale vieţii sociale.

După datele comparative de mai jos, care sunt valabile atât pentru regiunile arătate, cât şi pentru toată România de azi, se vede că,—dacă până înainte de războiu se observa o creştere importantă a procentului populaţiei industriale şi a celei ocupate în comerţ, credit şi transporturi, paralel cu descreşterea procentului populaţiei agricole, — după războiu, cu toată creşterea populaţiei, procentele ocupaţiilor industriale, comerciale, de credit şi transporturi rămân aproape neschimbate, procentul populaţiei agricole scăzând în favoarea ocupaţiilor neeconomice.

Producătorii-consumatori sunt deci, astăzi, relativ mai puţin decât consumatorii neproducători.

Acest fenomen se întâmplă mai ales la oraşe, unde găsim 30 %/0 din populaţia ţării ocupată în servici publice şi private (activii şi familiile lor).

Repartiţia profesională a populaţiei în 1862, 1912 şi 1930. (Activii şi familiile lor)

Clasa de pfofesiuni (1)	Muntenia şi Oltenia 1862 (2)	Vechiul Regat 1912 (3)	Muntenia şi Oltenia 1930 (4)	Vechiul Regat 1930 (5)	România 1930 (6)
Exploatarea solului	*82,2*	*75,5*	*69,9*	*70,8*	*72,4*
Industrie	*3,9*	*9,9*	*10,1*	*9,2*	*9,5*
Comerţ, Credit	*3,5*	*4,2*	*4,4*	*4,4*	*4,0*
Transport		*3,1*	*3,5*	*3,5*	*2,8*
Servicii publice şi private	*10,4*	*7,3*	*12,1*	*12,1*	*11,3*
Total	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

Procentele diferitelor ocupaţii în Muntenia şi Oltenia pe de o parte, în vechiul Regat pe de alta, sunt aceleaşi. Deci, putem compara datele recesământului 1912 (vechiul Regat) fără posibilitate de greşeală, cu cele ale recesământului din 1862 (numai Muntenia şi Oltenia). De asemeni putem extinde comparaţia şi la România întregită.

2. *Nivelul comparativ al comerţului în România faţă de celelalte ţări europene.* Situaţia aceasta, însă, nu este singulară pentru România. Ea este comună tuturor ţărilor agricole din Sud-Estul Europei şi de lângă Baltică.

Recesământul din 1930 numără 337 mii persoane, lucrând în comerţ şi credit, din care 270 mii au putut fi identificate ca fiind ocupate în 121 mii întreprinderi de comerţ propriu zis.

România numără, deci, în 1930, 3,2 % din activi, ocupaţi în comerţ şi credit.

Suntem departe de coeficienţii prezentaţi de ţările industriale, cum sunt: Anglia, Olanda, Germania, Austria, Franţa, Italia etc.

România, cu procentul de 3,2 %, intră în cadrul mai modest al ţărilor agricole, pentru care cifrele de 2,3 % (Lituania) şi 3,8 % (Polonia) ne dau limitele.

În tabloul comparativ de mai jos, clasificăm ţările în trei grupe, după criteriul industrializării şi intensităţii comerţului.

Din prima grupă fac parte: Anglia, Olanda, Elveţia, Germania, Austria, Franţa, Norvegia, Danemarca Cehoslovacia, având procente de intensitate a comerţului, între 19 % (Anglia) şi 9 % (Cehoslovacia) din totalul activilor ţării respective.

Din grupa II fac parte: Italia, Grecia, Portugalia, Ungaria,[1]) Suedia, Letonia, Spania, Finlanda (8 % Italia, 4,4 % Finlanda).

Din grupa III fac parte: Polonia, Estonia, România, Bulgaria, Iugoslavia, Lituania (3,8 % Polonia, 2,3 % Lituania).

Grupe de ţări	Densitate	Populaţia activă ocupată în:		
		Comerţ şi credit %	Industrie %	Agricultură %
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
a) Grupa I (9 ţări)	120	*13,6*	*37*	*27*
b) Grupa II (8 ţări)	56	*6*	*21*	*53*
c) Grupa III (6 ţări)	48	*3*	*9*	*74*
ROMÂNIA	61	*3,2*	*7,2*	*78*

Media atât de redusă de comercianţi pe ţara întreagă este provocată de raritatea acestei ocupaţii, în satele noastre (1 %).

La oraşe, — unde industria e mai răspândită, iar consumatorii susţinuţi din bugetul statului, — comerţul înfloreşte, fiind de 12 ori mai intens decât la sate (în Bucureşti de 17 ori mai intens).

Populaţia activă a României (Recensământul 1930) (% faţă de totalul activilor)

	Exploat. solului	Industrie	Comerţ şi credit	Transporturi	Servicii publice şi private	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
ROMÂNIA	*78,2*	*7,2*	*3,2*	*1,7*	*9,7*	*100,0*
Satele	*90,4*	*3,8*	*1,3*	*0,7*	*3,8*	*100,0*
Oraşele	*20,0*	*23,4*	*12,2*	*6,5*	*37,9*	*100,0*
Oraşele fără Bucureşti	*24,0*	*21,0*	*13,0*	*6,0*	*36,0*	*100,0*
Bucureşti	*4,0*	*28,0*	*17,0*	*9,0*	*42,0*	*100,0*

Totuşi, comerţul oraşelor noastre, comparativ cu oraşele Occidentului, e departe încă de a atinge nivelul acestora.

Comerţul oraşelor româneşti, dacă luăm drept criteriu numărul întreprinderilor comerciale, ajunge deabia la nivelul mediu al Franţei şi al ţărilor industriale în genere (Grupa I), sate şi oraşe întrunite.

[1]) Densitatea mare a populaţiei ungare, ca şi faptul de a fi avut un hinterland agricol mare înainte de războiu, face ca această ţară să aibă un număr relativ mai mare de comercianţi, decât ar permite-o structura ei social-economică actuală.

Nivelul este şi mai redus, dacă avem în vedere că o întreprindere comercială are în Franţa, în medie, de două ori mai mulţi amploiaţi, — aşa că oraşele noastre sunt într'o fază de desvoltare comercială care e mai aproape de jumătate decât de întregul nivelului mediu (sate şi oraşe întrunite) al Franţei şi a ţărilor occidentale.

Repartiţia întreprinderilor pe ramuri de comerţ, dacă luăm în considerare numai oraşele româneşti şi le comparăm cu media generală sate şi oraşe a Franţei, este aceeaşi: 1/3 alimentaţie; 1/4 hoteluri, restaurante, cârciumi; restul împărţindu-se între întreprinderile de confecţii, de materiale de construcţie, metalurgie etc.

Repartiţia întreprinderilor pe ramuri de comerţ. (Pentru România, recensământul 1930; pentru celelalte ţări, recensămintele cele mai apropiate de această dată)

Ramura de comerţ (1)	Franţa (2)	Bulgaria (3)	Ungaria (4)	Polonia (5)	România Total (6)	România Sate (7)	România Oraşe (8)
1. Comerţ alimentar	37,5	39,6	29,6	50,2	49,7	61,9	36,7
2. Hoteluri, restaurante, cârciumi, cafenele	27,6	30,9	22,6	11,2	23,8	23,8	23,8
3. Imbrăcăminte şi confecţiuni	9,3	6,9	11,2	18,2	11,5	6,1	17,3
4. Materiale de construcţie şi mobile	7,2	4,6	6,2	4,7	4,7	2,2	7,3
5, Instrumente, aparate, unelte agricole de metal	1,6	2,2	3,5	3,4	2,3	0,6	4,2
6. Produse chimice şi drogherie	1,1	0,9	1,7	2,7	1,9	1,0	2,8
7. Produse agricole şi animale brute, târguri şi comerţ ambulant	7,5	11,2	8,1	5,4	3,5	3	3,5
8. Alte întreprinderi de comerţ	5,5	1,7	16,3	3,6	1,9	0,9	3,0
9. Agenţi şi reprezentanţi	2,7	2,0	0,8	0,6	0,7	0,1	1,4
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100	100,0

Comerţul sătesc e constituit mai cu seamă din întreprinderi alimentare, sau de cârciumii, debite de băuturi şi tutun sau hanuri (86 % din întreprinderile fixate la ţară).

Dacă, în mediul nostru rural, vom găsi 35 întreprinderi alimentare la 100 de sate, nu vom întâlni decât 25 întreprinderi pentru comerţul de îmbrăcăminte la o sută sate, 9 întreprinderi vânzând materiale de construcţie, 4 cu articole chimice şi farmaceutice, 3 cu articole de metal, maşini, aparate şi unelte, la o sută de sate. (Puţinele magazine mixte care se găsesc mai ales în Ardeal, şi acolo în satele cu negoţ mai intens, nu schimbă ordinea arătată mai sus).

Desigur şi obişnuinţa pe care o au sătenii de a merge la oraş pentru a-şi cumpăra cele trebuincioase, ori la târgurile de mărfuri, face ca la sate comerţul să fie inexistent.

Ca o consecinţă a tuturor acestor condiţiuni, întreprinderea românească de comerţ va avea personal redus.

Numărul mijlociu al persoanelor ocupate pe o întreprindere, în comerţ

Ramura de comerţ (1)	Franţa (2)	Ungaria (3)	România Ţara întreagă (4)	România Sate (5)	România Oraşe (6)	Numai Bucureşti (7)
1. Comerţ alimentar	3,5	1,57	1,90	1,81	2,06	2,60
2. Hoteluri, restaurante, cârciumi, cafenele	3,4	1,8	2,13	1,74	2,92	4,67
3. Imbrăcăminte şi confecţiuni	7,0	3,5	2,71	1,77	3,06	4,80
4. Materiale de construcţie şi mobile	4,8	2,0	3,80	2,62	3,23	4,78
5. Instrumente, aparate, unelte, articole de metal	9,3	2,9	4,26	1,84	4,66	7,19
6. Produse chimice şi drogherie	6,7	2,5	2,92	1,51	3,46	3,93
7. Produse agricole şi animale brute etc.	3,5	1,5	1,71	1,38	2,05	2,37
8. Alte întreprinderi	5,6	1,7	3,14	1,77	3,61	6,55
9. Agenţi şi reprezentanţi	5,0	1,1	4,87	1,15	5,07	2,00
Total	4,2	1,82	2,24	1,79	2,72	4,06

Dacă luăm drept standard Franţa, care numără 4,2 persoane la o întreprindere comercială şi atinge în ramura îmbrăcăminţii 7 persoane, în comerţul de instrumente şi aparate 9,3 persoane de întreprindere, România are aproape de două ori mai puţine persoane, atât în medie generală cât şi pentru ramurile aci amintite.

Mărimea întreprinderii de comerţ româneşti este aproape aceeaşi, ca şi în Ungaria, Polonia ori Bulgaria, ţări cu structură similară ţării noastre.

Bucureştii se apropie de media Franţei, sate şi oraşe întrunite.

3. *Tendinţele comerţului românesc.* Situaţia comerţului românesc, arătată până aci, este întemeiată pe cifrele recensământului general din 29 Decemvrie 1930.

De atunci, situaţia aceasta a încercat unele schimbări. Înregistrarea firmelor comerciale notează în cei 7 ani următori, creşteri importante. Dela cele circa 121 mii firme comerciale recenzate în 1930, ajungem astăzi la circa 174 mii firme de comerţ propriu zise, înregistrate de oficiul registrului comercial. Mutatis-mutandis şi făcând toate rezervele asupra posibilităţii unei comparaţii valabile între aceste două cifre provenind din izvoare diferite, putem nota o creştere a numărului întreprinderilor comerciale cu peste 40 % (43 %).

Ritmul înfiinţării de noui întreprinderi comerciale nu poate fi, însă, departe de acest procent, deoarece din întreprinderile de comerţ recenzate în 1930, numai 31 % erau înfiinţate înainte de războiu, restul de 69 % fiind create după 1919.

De unde apar aceşti noui comercianţi? Desigur că nu avem de aface decât cu un fenomen de legalizare a unei stări de fapt.

Diviziunea muncii nefiind încă un principiu câştigat pentru economia românească, vom găsi un număr important de locuitori exercitând profesiunea de comerciant în secundar, mai ales la ţară.

Recensământul din 1930 numără, pe lângă cei 133.000 comercianţi, patroni, în principal, încă 30.432 persoane având drept profesiune secundară comerţul (28.020) şi creditul (2.412). Din aceştia, 23.359 trăesc la ţară, iar 21.120 au ca profesie principală exploatarea solului.

Pe de altă parte, fiscul percepe impozitul comercial la un număr foarte mare de persoane care se îndeletnicesc cu acte sporadice de comerţ, sau care, producători fiind, vând pe piaţă şi produse fabricate de alţii. Pe aceştia recensământul ori registrul firmelor de comerţ nu-i cunoaşte drept comercianţi decât mult mai târziu decât fiscul.

Este de observat, de altminteri, că sporul de noui comercianţi, rezultând din compararea datelor de mai sus, nu este egal pentru toate ramurile comerţului.

Comerţul intern începe să umple, din ce în ce, lipsurile arătate de ramurile comerţului altul decât alimentar.

Astfel, comerţul alimentar sporeşte numai cu 23 %, în intervalul 1931—1936, pe când comerţul de produse chimice şi droguri creşte cu 35 %; cel de materiale de construcţie şi mobile cu 53 %, comerţul de îmbrăcăminte şi confecţiuni de textile şi piele cu 85 %; cel de aparate şi maşini cu 204 %; diversele cu 274 % şi agenţiile de comerţ cu 346 %.

Desvoltarea comerţului în anii 1931—1936

Ramura de comerţ (1)	Registrul firmelor 1 Apr. 1936 (2)	Recensământ 29 Dec. 1930 (3)	Diferenţe % (4)
Total	173.261	120.710	+ *43,5*
A. Comerţ alimentar şi băuturi	113.959	92.878	+ *22,7*
B. Comerţ de îmbrăcăminte şi confecţiuni	25.861	13.891	+ *86,2*
C. Produse chimice şi droguri	3.551	2.281	+ *55,7*
D. Materiale de construcţii şi mobile	8.631	5.639	+ *53,1*
E. Aparate şi maşini	8.532	2.818	+ *202,8*
F. Diverse	8.875	2.341	+ *279,1*
G. Agenţii de comerţ	3.852	862	+ *346,9*

Prin urmare comerţul românesc este ceva mai intens decât îl arată cifrele relative la întreprinderile de comerţ.

Din persoanele care exercită ca profesie secundară comerţul, ca şi din acelea care vând ele înşile produsele lor şi, uneori, şi pe ale altora, vom vedea în fiecare an desprinzându-se un număr important şi venind să-şi înscrie firma comercială, devenind, de cele mai multe ori, comerciant în principal.

Comerţul român actual poate fi deci privit ca un rezervoriu important de persoane exercitând comerţul în chip indistinct, în care, prin evoluţia economică, se va defini cu timpul categoria bine precizată a comercianţilor.

4. *Regiunile de comerţ mai intens.* Din aceste motive, e firesc ca desvoltarea comerţului în România să nu fie condiţionată decât în al doilea rând de cauze interne, comerţul fiind, înainte de toate, o anexă a schimbului exterior al ţării.

O desvoltare comercială mai intensă nu poate fi observată decât în regiunile de graniţă, centre de export şi import, şi la întretăerea marilor câmpii.

O regiune nu va desvolta, în mod necesar, o activitate comercială mai intensă, chiar dacă posedă o activitate industrială însemnată, întemeiată pe materiile prime ale locului.

Comerţul nu se va desvolta decât numai dacă regiunea este şi în drumul comerţului exterior.

Iar dacă regiunea aceasta va mai avea norocul unui hinterland agricol important, ori de materie primă, cum e petrolul, comerţul va ajunge la o mare desvoltare.

Populaţia va putea suporta un cost al vieţii mai ridicat, va consuma mai mult şi comerţul va găsi rentabilitatea de care are nevoie şi îl stimulează.

După felul în care aceste diverse influenţe se exercită în marile regiuni ale ţării, se poate desluşi, groso-modo, intensitatea comerţului în provinciile istorice ale ţării:

Calcul după registrul comerţului (situaţia 1 Aprilie 1936)

Provincia (1)	Firme comerţ la 1.000 loc. (2)	Comerţ alimentar la 1.000 loc. (3)	Comerţ nealimentar la 1.000 loc. (4)	Comerţ mixt la 1.000 loc. (5)	Comerţ textile la 1.000 loc. (6)	Comerţ pielărie la 1.000 loc. (7)	Comerţ metalurg la 1.000 loc. (8)	Comerţ chimico-farmaceutic 100.000 loc. (9)
ROMÂNIA	9,7	5,7	4,0	0,37	1,1	0,40	0,25	0,18
Oltenia	7,7	3,6	4,1	0,19	1,8	0,33	0,24	0,10
Muntenia	12,1	7,2	4,9	—	1,4	0,48	0,35	0,27
Dobrogea	11,4	7,7	3,7	—	1,1	0,53	0,34	0,13
Moldova	8,6	5,6	3,0	—	1,2	0,26	0,16	0,15
Basarabia	7,8	5,7	2,1	—	0,8	0,21	0,14	0,16
Bucovina	8,9	5,3	3,6	0,24	1,0	0,28	0,17	0,16
Transilvania	8,0	4,5	3,5	0,87	0,5	0,30	0,14	0,15
Banat	14,4	7,0	7,5	1,20	1,0	1,00	0,86	0,25
Crişana	10,8	4,8	6,0	1,70	1,1	0,74	0,24	0,24

Comerţul cel mai intens apare în Muntenia, Dobrogea, Banat şi Crişana (provincii prezentând un coeficient deasupra mediei României întregi) şi cel mai puţin intens în Basarabia şi în Oltenia (limita minimă).

Dacă eliminăm firmele de comerţ alimentar, care sunt mai puţin semnificative din punct de vedere al intensităţii mişcării economice de schimb, rămân deasupra mediei ţării numai Muntenia, Banatul şi Crişana, iar Oltenia apare exact la medie.

Urmărind intensitatea schimburilor economiei înlăuntrul grupelor nealimentare, socotind că distribuţia produselor chimice farmaceutice indică cea mai mare intensitate, (grad I) constatăm că numai Muntenia, Banatul şi Crişana pot fi astfel clasificate.

Dacă presupunem că distribuţia produselor metalurgice indică un grad ceva mai jos (grad II), clasificarea va alege numai Muntenia, Dobrogea şi Banatul, şi mai puţin - la medie, — Oltenia şi Crişana.

Continuând, în presupoziţia noastră, vom nota în gradul III de intensitate de schimb, pentru comerţul de pielărie, ca mai intense: Muntenia, Dobrogea, Banatul şi Crişana.

Şi, în al patrulea rând, pentru comerţul de textile, Oltenia (în frunte), Muntenia şi Moldova, iar Dobrogea, Bucovina, Banatul şi Crişana fiind aproape de medie.

Comerţul de textile cel mai slab e în Transilvania.

Pentru primele grupe, chimicale şi metalurgice, ca o confirmare a celor susţinute aci observăm că deviaţia faţă de medie în diverse provincii e mult mai mare decât pentru ultimile două grupe (pielărie şi textile).

Desigur, aceste cifre trebue luate sub toată rezerva, tot atât cât şi asimilarea făcută de noi între fiecare ramură a comerţului şi gradul probabil de intensitate a schimburilor în regiune.

Cifra întreprinderilor, unicul criteriu luat de noi aci, poate să fie necomparabilă dela regiune la regiune, din pricina neasemănării întreprinderilor între ele, ca grad de mărime şi număr de persoane ocupate.

Din ultimul punct de vedere, însă, rezervele nu pot fi categorice, dat fiind că diferenţele nu sunt mari dela provincie la povincie, iar numărul mai mare de personal pe întreprindere se află, în genere, acolo unde numărul întreprinderilor este mai important.

(Recensământ 1930)

Provincia (1)	Personal la întreprindere (2)	Intreprinderi la 1.000 loc. (3)	Reg. firme 1937 (4)
ROMÂNIA	2,4	6,9	9,7
Oltenia	2,4	4,2	7,7
Muntenia	3,1	7,4	12,1
Dobrogea	2,1	8,2	11,4
Moldova	2,2	8,0	8,6
Basarabia	1,8	7.1	7,8
Bucovina	2,0	9,1	9,0
Transilvania	2,3	6,0	8,0
Banat	2,6	6,6	14,4
Crişana	2,4	6,2	10,8

Pentru confirmarea celor arătate aci, putem compara, regional, cifrele privitoare la: costul vieţii, consumul de zahăr, consumul de fier şi venitul comercial pe cap de contribuabil comerciant.

Provincia (1)	1936 Firme comerciale la 1.000 loc. (2)	1934 Costul vieţii lei lunar (3)	1935 Consum de zahăr pe cap de locuitor (4)	1936 Vânzări de fier*) (comerţ industrial) tone la 1.000 loc. (5)	1930 Venitul comercial pe cap contrib. comerciant mii lei (6)	Procentul populaţiei urbane % (7)
ROMÂNIA	9,7	6.727	4,7	2,8	34,5	*20,1*
Oltenia	7,7	6.162	2,3	1,6	23,2	*13,0*
Muntenia	12,1	6.778	6,7	4,7	62,9	*27,1*
Dobrogea	11.4	6376	4,4	2,5	36,1	*23,8*
Moldova	8,6	6.361	4,1	1,9	31,2	*24,3*
Basarabia	7,8	6.392	3,1	0,6	20,9	*12,9*
Bucovina	9,0	6.478	5,3	3,2	26,9	*26,6*
Transilvania	8,0	7.119	5,2	3,4 (Transilvania, Banat, Crişana)	33,2	*16,0*
Banat	14,4	7.452	7,1		44,2	*17,9*
Crişana	10,8	7.802	4,5		38,0	*17,8*

*) Vânzările Titan-Nadrag-Calan corespunzăd pe provincii (Vechiul Regat, Ardeal, Bucovina, Basarabia, cu cele ale industriei sârmei, s,a luat ca indicaţie, pe provincie, în chip detailat vânzările Titan-Nadrag-Calan.

Nu e nevoie ca populaţia orăşenească să fie neapărat proporţional mare, dacă regiunea întruneşte condiţiile arătate mai sus (Regiunea I).

Comerţul se va desvolta, dacă e pe drumul comerţului exterior, zonele de intensitate ale comerţului, arătate mai sus, sunt cele care au determinat o creştere mai rapidă a populaţiei urbane după războiu (v. Vintilă Mihăilescu, Modul de grupare a populaţiei din România în anul 1930).

Corespondenţele sunt doveditoare.

Regiunile notând maximum şi minium, după toate aceste criterii, coincid pe hartă.

Aprofundând această cercetare, pe judeţe, determinantele comerţului românesc apar şi mai clar.

Întreprinderile comerciale cele mai numeroase sunt în judeţele următoare, care prezintă coeficienţi peste media ţării:

Intreprinderi la 1.000 locuitori:

România	9,7	Caliacra	11,8	*Transilvania:*	
Oltenia:		Tulcea	10,2	Braşov	18,2
Dolj	(9,5)	*Moldova:*		Târnava-Mare	10,2
Muntenia:		Covurlui	13,8	Cluj	9,7
Ilfov	20,0	Iaşi	10,3	*Banat:*	
Brăila	14,7	Botoşani	(9,2)	Timiş	18,2
Prahova	12,0	Putna	(9,2)	Severin	11,2
Teleorman	10,6	*Basarabia:*		*Crişana:*	
Muscel	10,5	Lăpuşna	9,7	Arad	15,0
Dobrogea:		*Bucovina:*		Bihor	9,2
Constanţa	14,8	Cernăuţi	12,4		

1. *Regiunile centre de export şi import:* a) Brăila, Covurlui, Constanţa; b) Timiş. Arad; c) Cernăuţi.
2. *Regiunile de legătură între Ardeal şi Vechiul Regat:* a) Braşov, Prahova, Ilfov, Severin.
3. *Centre regionale de comerţ* (coeficientul mai scăzut decât în primele două regiuni): a) Dolj, Teleorman' Muscel; b) Caliacra, Tulcea; c) Botoşani, Putna, Iaşi, Lăpuşna; d) Bihor, Cluj, Târnava-Mare.

Procedând ca mai sus la eliminarea comerţului alimentar, coeficientul întreprinderilor ocupându-se cu comerţul nealimentar întăresc aceste observaţiuni.

Prezintă coeficienţi peste media ţării:

Intreprinderi de comerţ nealimentar la 1.000 locuitori:

România	4,0	*Moldova:*		Someş	4,1
Oltenia:		Covurlui	6,4	Cluj	4,0
Dolj	4,8	Iaşi	4,5	*Banat:*	
Gorj	4,5	*Basarabia:*		Timiş	9,1
Mehedinţi	4,3	Lăpuşna *)	(3,2)	Severin	6,7
Muntenia:		*Bucovina:*		Caraş	4,6
Brăila	5,1	Cernăuţi	5,2	*Crişana:*	
Ilfov	9,8	*Transilvania:*		Arad	10,7
Prahova	4,3	Braşov	6,1	Satu-Mare	5,9
Teleorman	4,0	Alba	5,2	Maramureş	4,8
Dobrogea:		Hunedoara	4,3	Bihor	4,1
Constanţa	5,3				

*) Cel mai mare coeficient din Basarabia.

E de semnalat situaţia judeţelor olteneşti, care, dacă în ceea ce priveşte întreprinderile alimentare sunt mai sărace, în schimb au în 1937 întreprinderi nealimentare (textile, pielărie, metalurgie, etc.) peste media ţării, e drept nu cu mult.

Comerţul intern se desvoltă în strânsă legătură cu comerţul exterior, — fie direct, fie indirect, prin prosperitatea adusă de comerţul exterior în centrele de import şi export — şi în regiunea clasică de schimburile de produse între Ardeal şi Muntenia, pe calea văii Prahovei.

Dovada se poate face pentru fiecare ramură de comerţ în parte.

5. *Comerţul de gros.* Fiind ţară de materii prime — în special alimentare — şi cu o industrie mică — meserii — importantă, România nu poate prezenta condiţii favorabile pentru desvoltarea unui comerţ de gros, date fiind deasemeni condiţiile pieţii româneşti, care lasă în afara schimbului economic o bună parte a populaţiei.

Proporţional deci cu totalitatea întreprinderilor de comerţ din ţară, comerţul de gros este neînsemnat şi este concentrat în unele oraşe principale, recunoscute de totdeauna ca centre de comerţ. Bucureştii, Oradea, Timişoara, Aradul, Clujul, Braşovul, Galaţii, Brăila, Constanţa, Ploeştii, Iaşii sunt centrele comerţului de gros al ţării.

Numărul întreprinderilor de gros mai este limitat apoi şi prin faptul că, în cazul detaliului, industria mare—(ca şi meseriaşii, de altfel),—înţelege, în ce priveşte comerţul de gros, să-şi organizeze singură distribuţia.

Deci, pentru a putea avea imaginea completă a comerţului de gros, trebue să adăugăm la firmele comerciale şi pe cele industriale din localitate.

Numărul firmelor exercitând comerţul (1936)

Municipiul (1)	Firme comerciale de gros (2)	Firme industriale (3)	Total (4)	Firme comerciale detaliu (5)	Total general firme (6)	Procentul firmelor de gros la totalul firmelor (7)
Bucureşti	1.517	565	2.082	16.709	18791	*8,07*
Brăila	138	52	190	1.994	2.184	*6,32*
Cluj	148	81	229	2.284	2.513	*5,89*
Constanţa	160	50	210	1.980	2.190	*7,31*
Galaţi	142	76	218	2.487	2.705	*5,25*
Iaşi	112	117	229	2.310	2.539	*4,41*
Oradea	195	124	319	2.099	2.418	*8,06*
Ploieşti	320	83	403	2.205	2.608	*12,27*
Timişoara	181	139	320	2.910	3.230	*5,69*
Total	2.913	1.287	4.200	34.978	39.178	*7,44*

Din circa 39.178 firme, exercitând comerţul de gros, înregistrate la Oficiul registrului comercial în: Bucureşti, Timişoara, Galaţi, Ploeşti, Iaşi, Cluj, Oradea, Brăila şi Constanţa, mai puţin de 8 % sunt firme de gros.

Rostul comerţului de gros va fi, în primul rând, de a furniza meseriaşilor, din aceste centre, materialele pe care aceştia, după prelucrare, le vor vinde ca produse finite direct pieţii, sau le vor utiliza în exercitarea meseriei lor. În al doilea rând deabia, comerţul de gros va repartiza detailiştilor mărfurile spre vânzare.

În regiunile unde numărul meseriaşilor depăşeşte numărul firmelor de detaliu, comerţul de gros este mai intens decât în oraşele cu un număr ralativ mai restrâns de meseriaşi.

Pentru acest motiv, structura comerţului de gros va fi alta decât a celui de detaliu.

Comerţ cu: (1)	Registru comerţ 1936 firme % (2)	Societăţi comerţ 1934		Comerţ gros registru 1936 firme % (5)
		Nr. % (3)	capitol social % (4)	
1. Produse animale şi vegetale alimentare şi brute, solide şi băuturi	*71,0*	*31,4*	*30,0*	*50,0*
2. Îmbrăcăminte şi confecţiuni	*16,0*	*22,3*	*17,3*	*22,2*
3. Materiale de construcţii, lemn, mobile	*2,3*	*7,0*	*6,0*	*15,0*
4. Maşini, aparate, fierărie	*5,4*	*33,1*	*41,0*	*8,3*
5. Chimicale, droguerii	*5,3*	*6,2*	*5,7*	*4,5*
Total	*100,0*	*100,0*	*100,0*	*100,0*

Comerţul alimentar nu mai este reprezentat în comerţul de gros cu o cifră covârşitoare, ca în comerţul de detaliu. De unde, din totalitatea firmelor comerciale din ţară, *71%* se ocupă cu comerţul alimetar, această preocupare nu reprezintă în comerţul de gros decât *50%*, iar restul în legătură strânsă cu meseriile, se ocupă cu distribuţia materialelor de îmbrăcăminte şi confecţii, a materialelor de construcţie şi a maşinilor, uneltelor şi chimicalelor. Iar marile societăţi comerciale se vor preocupa şi mai puţin de comerţul alimetar (30%).

Fiind deci în funcţie de activitatea meseriilor, comerţul de gros global va fi necesarmente limitat în economia românească.

Într'un regim de preponderenţă a fabricilor şi într'o fază de industrializare a ţării, comerţul de gros ar fi de două ori mai intens: vor procura materiile prime si uneltele necesare industriei dar, obiectele odată fabricate, le-ar relua spre a le distribui detailiştilor. Iar, această din urmă preocupare a comerţului de gros lipseşte la noi, meseriaşul ne mai făcând apel nici la grosist, nici la detailist, pentru punerea în cirulaţia a produsului finit.

6. *Târgurile de vite şi mărfuri şi oboarele de cereale.* Comerţul românesc, date fiind condiţiile arătate până aci, care nu înlesnesc decât prea puţin schimbul mărfurilor prin intermediul firmelor comerciale, s'a desvoltat la ţară mai ales prin târgurile rurale, unde producătorul vine să-şi vândă dânsul produsele şi să cumpere cele de trebuinţă.

Cele mai importante au fost, înainte de războiu, târgurile periodice, ţinându-se de trei ori sau patru ori pe an. După războiu, s'au organizat din ce în ce mai mult târguri stabile, având loc în fiecare săptămână. Din 1923 până în 1936, numărul acestor târguri periodice s'a dublat, iar al celor stabile, în ce priveşte cerealele, au devenit de 7 ori mai numeroase, târgurile de vite şi cele de vite şi mărfuri dublându-se.

	1923	1936
1. *Târguri săptămânale:*		
a) Târguri de cereale	44	258
b) Târguri de vite	239	427
c) Târguri mixte de vite şi mărfuri	286	489
2. *Târguri periodice:* 3—4 ori pe an	552	1.033

Aceste diferite târguri pot avea loc chiar în aceiaş localitate. Iată de ce nu le putem totaliza.

Politica de Stat a căutat să desvolte mai ales oboarele de cereale, ca o consecinţă a reformei agrare, care a adus la piaţă direct pe micul producător; numărul acestor oboare, foarte mic în 1923 e de aproape 7 ori mai mare în 1936. Oboarele de cereale sunt desvoltate numai în Vechiul Regat (regiunile de câmpie) şi în Basarabia. Ele sunt în strânsă legătură cu comerţul exterior.

Comunele în care se ţin tîrguri de vite şi mărfuri

Provincia (1)	(1936) Nr. comunelor unde se ţin târguri săptămânale (2)	Numărul comunelor cu târguri la 100.000 locuitori rurali % (3)
ROMÂNIA	917	*5,8*
Oltenia	83	*5,7*
Muntenia	93	*2,8*
Dobrogea	38	*5,5*
Moldova	133	*6,4*
Basarabia	166	*6,1*
Bucovina	33	*4,8*
Transilvania	196	*6,8*
Banat	72	*9,2*
Crişana-Maramureş	103	*8,8*

În genere însă, tranzacţiile sunt reduse, având în vedere că ceea ce se negociază în oboarele de cereale nu reprezintă decât *10* până la *15* % din totalitatea cerealelor vândute în ţară, sau exportate în fiecare an.

Micul producător îşi vinde de obiceiu produsele, sau le livrează societăţilor de export la staţiile de încărcare ale căilor ferate şi la porturile dunărene, ceea ce diminuează tranzacţiiile din oboare.

Târgurile de vite sunt răspândite mai ales în Transilvania şi Basarabia, Moldova, Oltenia şi Dobrogea, în Muntenia ele fiind o excepţie.

7. *Bursele de mărfuri.* Legea din 1929 a reorganizat bursele de mărfuri, instituindu-le în oraşele importante. Astăzi România numără 18 burse de mărfuri: Arad, Bucureşti, Bălţi, Botoşani, Brăila, Călăraşi, Cernăuţi, Chişinău, Cluj, Constanţa, Craiova, Focşani, Galaţi, Iaşi, Ismail, Oradea, Ploeşti şi Timişoara.

Volumul tranzacţiilor la aceste burse este încă anemic, deşi din an în an observăm o îndrumare din ce în ce accentuată a vânzărilor pe aceste pieţe. De trei ani tranzacţiunile sunt staţionare ca valoare.

În tabloul de mai jos arătăm volumul accstor tranzacţii în perioada 1929—1936.

Volumul tranzacţiilor în perioada 1929 — 36 (milioane lei)

Anul (1)	Bucureşti (2)	Ploeşti (3)	Brăila (4)	Focşani (5)	Ismail (6)	Cluj (7)	Timişoara (8)	Arad (9)	Oradea (10)	Total (11)
1929	—	30	1.284	—	—	—	—	—	—	1.314
1930	215	20	957	—	—	6	—	—	—	1.198
1931	340	15	854	—	2	28	288	—	—	1.527
1932	497	18	437	—	22	121	314	—	73	1.482
1933	1.122	69	229	—	9	152	534	—	180	2.295
1934	2.440	90	516	—	4	239	769	109	264	4.431
1935	1.734	110	696	13	3	212	822	219	383	4.192
1936	2.196,6	143	1.282	38	12	354	1.074	237	557	5.893

La aceste burse de mărfuri, marea majoritate a mărfurilor vândute sunt cerealele, făina şi oleaginoasele, cum se vede dacă examinăm operaţiunile bursei de mărfuri din Bucureşti.

Operaţiile bursei de mărfuri din Bucureşti

Anul (1)	Cereale şi oleaginoase (2)	Făină şi derivate (3)	Diverse (4)	Total (5)
	(în milioane lei)			
1930	—	—	—	215,2
1931	304,3	5,3	30,6	340,2
1932	419,2	5,0	72,7	496,9
1933	477,8	471,2	173,2	1.122,2
1934	506,7	527,4	1.406,4	2.440,5
1935	998,9	615,3	120,2	1.734,4
1936	1.129,2	684,2	383,2	2.196,6

Notă. — Cifra de 1.400 milioane lei înscrisă la tranzacţiunile diverse pe anul 1934, cuprinde câteva operaţiuni incidentale, care au avut loc în acel an, şi privind deşeurile de fier, operaţiuni care au însumat mai mult de 1 miliard lei.

Faţă de tranzacţiunile privitoare la cereale, este locul să subliniem că, deşi acestea formează marea majoritate a operaţiunilor burselor de mărfuri, ele nu reprezintă decât o slabă proporţie a vânzărilor totale din ţară. Bursele se găsesc în mari dificultăţi, dease-

menea, pentru a fixa cursul oficial, dat fiind că contractele nu sunt uniforme sau nu sunt deloc cunoscute de către burse.

Este locul să amintim că în ţara petrolului nu există o bursă a produselor petrolifere. Se poate deci spune că tranzacţiunile se fac în România în afara pieţelor organizate.

8. *Oficiile de vânzare.* Industria indigenă cumpără direct materia primă şi îşi distribue ea însăşi pe piaţă produsele sale.

Lista cartelurilor, sindicatelor şi oficiilor de cumpărare şi vânzare este destul de lungă: oficiile de vânzare a fierului, a cimentului, a zahărului, a sticlei, a hârtiei, a produselor textile, a uleiurilor vegetale, a produselor petrolifere, a acidului sulfuric etc., la care se adaugă monopolurile de vânzare ale Statului pentru tutun, chibrituri, alcool, sare.

Pentru produsele importate, găsim carteluri de vânzare pentru articole farmaceutice şi chimice şi pentru unele articole alimentare.

Pentru export, comerţul lemnului şi al animalelor se face prin intermediul sindicatelor.

În aceste condiţiuni bursele, târgurile şi comerţul de gros găsesc prea puţine posibilităţi de lucru.

Oficiile, sindicatele, cartelurile, cumpără direct dela producător materiile prime şi vând produsele transformate direct detailiştilor sau consumatorilor.

Comerţul de gros iese învins din această luptă, iar preţurile nu mai sunt libere, ci se apropie de preţurile de monopol.

PAUL STERIAN

CUSUIUL DIN VALE. O COLONIE DE ROMÂNI TIMOCENI DIN CADRILATER

Din două motive ne-am hotărît să prezentăm *Cusuiul din Vale*, unica colonie de Români din *Valea Timocului* în Cadrilater. Ne-am dat seama că numai o cercetare minuţioasă şi sistematică, poate înfăţişa, pentru opinia publică sau chiar legiuitor, măsura în care grupul acesta daco-român din Sud a satisfăcut intenţia politică pentru care a fost adus aci; de asemeni considerăm că numai în acest mod putem să surprindem vieaţa satului în complexul ei, distingând ceea ce formează elementul tradiţional timocean, lucru de un interes deosebit pentru specialişti.

Cusuiul, aşezat pe malul Dunării, la vreo 4 km de Turtucaia, găzduieşte un important număr de Români de peste hotare, toţi originari din Valea Timocului. Propriu zis, ei nu fac parte din vechiul sat, fiindcă la câteva sute de metri depărtare şi l-au construit pe al lor propriu

De unde şi din ce motiv au venit aceşti colonişti în ţară? Aceasta este cea dintâi întrebare pe al cărei răspuns îl credem necesar.

Aceşti colonişti nu au venit dintr'o singură comună, însă din aceeaşi regiune. Din acest motiv surprindem vieaţa lui ca rezultantă de tendinţe diverse. Puterea tradiţiei împiedică până astăzi formarea unei structuri proprii, deşi conturul său general este de pe acum stabilit. Ceea ce înseamnă că observarea atentă a tot ce se petrece aci, ca în toate regiunile colonizate, cu varietatea aspectelor lor, poate, să ofere noi putinţe de interpretare a fenomenului colonizării.

Locul lor de baştină este Bulgaria, regiunea amintită. Orientarea spre ţară a acestui element românesc este bine cunoscută. O cauză ar fi persecuţiunile politice. O droaie de refugiaţi, după ce zadarnic îşi aşteaptă amnistia în Serbia, trecură în ţară, unde fură recunoscuţi drept fraţi vitregiţi, fapt pentru care li se dădu toată ospitalitatea. Legături cu ţara însă mai avuseseră, căci mulţi au cunoscut Craiova, unde îşi căutaseră de lucru, şi chiar Bucureştiul; unii şi-au adus argaţii de peste Dunăre; mai trebue adăugit apoi că n'au lipsit încuscririle cu „ţerenii" [1]).

Intre cei cari pleacă din cauza persecuţiunilor politice în primii ani, sunt: Stancu Marinţăst, Ion G. Bondoc, Gavrilă Dumitrescu, P. Boşcă, Nistor Popa, Mladen Popa. Din cauza persecuţiilor pe urma activităţii naţionale a venit Gh. Rusu.

Marea majoritate a cusuienilor este venită din cauza pauperităţii, la care trebue adăugat curentul viu, născut în favoarea României, deşi nu poate fi vorba de un naţionalism militant. (Spre a se înţelege că şi atâta este foarte mult, amintesc că n'au avut nicio şcoală românească în regiunea lor, nicio asociaţie, niciun dascăl sau intelectual, care să aibe curajul să le vorbească în limba lor, să le arate starea lor de minoritate şi drepturile ce decurg de aci, pe baza tratatelor şi convenţiunilor internaţionale. Iar un argument decisiv este şi acesta: Românii din Valea Timocului Sârbesc până astăzi nu sunt cutremuraţi de niciun sentiment naţional, cât de vag).

Curentul acesta de simpatie a creat adevărate valuri de porniri în rândul populaţiei şi ar fi fost în momentele acelea suficient un semn, un simplu gest oficial, pentru ca toţi să-şi lase gospodăriile cu tot rostul lor, în mod definitiv, fără nicio umbră de regret.

Că dincolo au avut o situaţie grea, nu se ascunde: „Ne-am instalat noi aicea, n'aveam nimic, cum se zice, gol puşcă" [2]); „Eu aproape că acolo o duceam rău de tot, până am venit aicea" [3]). Şi mai fiecare recunoaşte aceasta

[1]) Inf. Stancu Marinţăst, 64 ani, 4 clase primare, din com. Bregova.
[2]) Inf. Tudor Moşoiu, 38 ani, 4 clase primare, din comuna Bregova.
[3]) Inf. Colce Ţâru, 28 ani, 2 clase primare, comuna Bregova.

Cum au venit? Până şi cei cari n'au fost urmăriţi politici au trecut cu barca peste Dunăre, noaptea, cu toată averea în spate şi droaia de copii după ei. Dar să ascultăm mai bine pe unul din ei:

„Pe noi, patru familii, ne trecu... din Novesăl. Ne luă câte o miie de familie (bărbat şi femeie), şi câte 200 de copil. Noi am tocmit un car, pe Ion al.... Ne duce Nea Ion până la fântâna învelită dingă Novesăl.

— Eu până aici vă aduc. Nu merg mai departe să nu cad în belea.

— Nea Ioane, cât ne iei până aicea? Mulţumesc şi atâta!

Aveam doi saci. Eu iau un sac înainte, unul înapoi, legaţi cu un lanţ. Am luat copilu de mână, nevasta pe altu, fiecare câte unu. Da fata asta era căţălandră de şase ani, mergea după noi. Mână, mână la vale de Novesăl, la Unia Albă. Când am stat noi de obosiţi ce iiream, am stat în şanţ în marginea şuselei.

Numai se vede venind un om, da încet, da încet, de abi se iveşte. Mă, ori e ăla, ori e altu şi pe noi ne-a legat fiarele. Na, na, frică la noi! Dacă o fi altu striin, noi o să mai minţim că mergem de Vidin.

— Mă voi sunteţi?

— Noi.

Ăia plecară. Nevastă, zic eu, ia ardică şi tu sacu ăsta. Când să ardice, să desleagă sacu. Veselinca (fiica, căţălandra) şi toţi plecară pe Unie în vale. Până eu legai sacu, ăia dispărură. Nu mai văd pe nimeni. Am luat-o şi eu în vale. Nu e nima. Ca şi când zici: una şi cu una face două. M'am dus cu nevasta până lângă Dunăre. Nima. Da era o vie cu pom mare. Nevastă, eu te las aicea că pot să te găsesc. Şi până lângă pichet m'am dus. Am luat-o pe urmă la vale. Nu e nima. Domnule, barem copiii să-i fi lăsat. Mă durea la inimă de frică şi de groază! Apucai de zării aşa pe apă, că se vede ceva negru. Când mă apropiai, văzui că e barcă. Văd în ea un om. Da din ce merg eu, omul ăla se ascunde fără să observi. Ajung eu. Omul nu se mai vede, da se aude numai ceasul. Şi pe vorba avută că barca are ceas, zic: ăsta este.

— Domnule, zic eu, puteţi să ştiţi încotro e Vidinu?

— Da, domnule.

Ăla cu care vorbisem, ţop din barcă.

— Domnule, uite ce e: D-voastră trebue să plătiţi înainte. Ştii, a lu Păpuşă mi-a dat alaltăieri seară o hârtie rusească. Şi eu, ca om bătrân, mă duc la crâşmă şi dau hârtia. Şi şeful de post acolo:

— Ei, pe cine ai mai trecut azi noapte?

— E, am prins un morun şi l-am vândut la un vapor. Mi-a dat hârtia asta şi am luat-o, credeam că e bună.

Şi ne-a băgat într'o vie. Şi a aprins luminarea şi a numărat banii (T. Moşoiu 1.600 (3 copii), P. Ţâru 1.200 (un copil), Gh. Colcea Pavel 1.200 (un copil), Const. Tigu 1.000).

Şi când am trecut dincolo, ne-a aruncat! Mama ăstuia întârzia, da el zice: sări fire-ai afurisită, că te lovesc cu lopata! Domnule, şi când mă uit eu aşa, nu-l mai văzui!

Am luat-o noi pe nişte bostani. Şi am luat-o pe urmă, nene, prin pădurea aia de salcâmi, o noapte întreagă şi am ajuns la o comună, Vrata, şi de acolo am luat-o la Severin [4]).

„Tata a pus bălігar în căruţă şi dedesubt ţoalele" [5]).

Dar şi ochiul vigilent al autorităţilor nu lipseşte:

„Simţise că o să plec şi mă păzea a lui Bulmaci. Nu se însera bine şi se aşeza în faţa casei. L'a găsit tata într'o dimineaţa, dormea rezemat de gard şi a început să strige: pază bine mă că pleacă Leapcev din ţară cu banii" [6]).

Nici cei care au trecut cu paşapoarte n'au fost scutiţi de piedici.

Inainte de a ajunge această populaţie refugiată în Cusui a cunoscut mari popasuri. Lucrul acesta reiese şi din tabloul care va urma, în care se va mai vedea timpul cât s'a scurs dela data sosirii până la data împroprietăririi. Numărul coloniştilor nu este aşa de ridicat. Totuşi sunt într'atât încât ajung să formeze un sat. Satele din care au venit aceşti colonişti, numărul lor, anii de intrare în ţară şi anii de colonizare, sunt redate în tabloul ce urmează (I).

După cum se vede din acest tablou, avem un total de colonizări în această comună 72 capi de familie, adică 382 de suflete, după situaţia pe care o luăm dela primărie.

Observăm de asemeni că numărul satelor care au format acest nou sat românesc din Dobrogea, este relativ mare şi într'adevăr se poate spune că aci cercetătorul lingvist sau sociolog vor putea găsi aproape toate elementele, câte au mai rămas, care se află în Timoc. Sunt sate de câmpie: Bălii, Bregova,

---

[4]) Inf. Tudor Moşoiu, etc. [5]) Inf. Colce Ţâru, 28 ani, 2 clase primare, comuna Bregova. [6]) Inf. Tudor Moşoiu, etc.

Racoviţa; sate de vale: Gomotaruţ, Stanotârn, etc.; sate de pădure: Rabova, Ţârlomaşiţa. Dar chiar pentru vieaţa actuală care se înfiripă în sat, după cum se va vedea, acest amestec al coloniştilor este semnificativ în multe privinţe.

Anul în care începe imigrarea în ţară este deci 1922, cu o afluenţă în 1927 (18), pentru ca în 1929, cu doi ani mai târziu, să se ridice simţitor (21).

Urmărind anii de colonizare, observăm un interes crescând până în 1929, când deodată scade, pentru ca să reînceapă abia în 1934.

Tabloul înfăţişat, pentru cel care ştie că toţi colonizanţii au venit în condiţii grele, fără bani, ca să le asigure o vieaţă de aşteptare, reprezintă o epocă de interes redus pentru colonizare; trădează chiar desinteresul faţă de o acţiune unde se cere maximum de viteză hotărîre şi energie.

I

Nr. crt.	Satele din care sunt veniţi	Ţara	Judeţul	Câţi colonişti	Anii în care au venit coloniştii														Anii în care au fost colonizaţi									
					1922	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29
1	Bălii	Bulgaria	Vidin	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	-	—
2	Bregova	„	„	14	—	—	1	—	2	—	—	9	—	—	1	—	—	1	—	2	—	—	6	—	3	1	1	1
3	Căpitanuţ	„	„	4	—	—	—	—	—	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	2	—
4	Chirimbec	„	„	10	—	—	—	—	—	3	—	6	—	—	—	—	1	—	—	2	1	4	2	—	—	—	1	—
5	Cosova	„	„	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—
6	Coşava	„	„	10	—	—	—	—	1	6	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	7	—	—	—	—	—	3	—
7	Cumbair	„	„	2	—	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—
8	Cutova	„	„	3	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	1	—	1	—	—	—	—
9	Gomotaruţ	„	„	14	3	—	—	1	—	4	5	1	—	—	—	—	—	—	2	2	3	5	—	—	—	—	2	—
10	Rabova	„	„	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
11	Racoviţa	„	„	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—
12	Stanotârn	„	„	6	—	—	—	—	3	—	—	3	—	—	—	—	—	—	1	2	—	1	—	—	—	—	2	—
13	Şeu	„	„	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—
14	Ţârlomaşiţa	Serbia	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
15	Vârf	Bulgaria	Vidin	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—
16	Ghigheni	„	Plevna	1	—	-	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
			Total . . .	72	3	—	2	4	6	18	7	21	6	—	1	1	1	2	4	9	15	13	8	1	4	1	16	1

Tabloul de mai sus nu înfăţişează însă toată populaţia din Timoc aflată în Cusui. Mai sunt 17 familii, adevăraţi desmoşteniţi, veniţi şi ei la date diferite în ţară, dar care au avut nenorocul să fie colonizaţi în Cavurga. Lipsiţi de apă, prea puţini faţă de Aromânii de acolo, într'o bună zi au plecat. Ca să fie mai aproape de ai lor, adică de Cusueni. Povestea lor şi-o ştiu ei înşişi bine: „Noi prima dată (1929), am venit aici în Cusui. Spunând că nu este pământ, ne-am dus la Cavurga. Şi de acolo am făcut transferare la Chiosabdi. Am venit fiindcă eram departe de rude, şi acolo am dat peste rău. Acolo ne-a pus pe frontieră cu loturile amândouă. Şi apă nu era. A venit grănicerii bulgari, că ne aflase că suntem de dincolo, şi voia să vorbească cu noi, să ceară o greasă la Ion Cristea. Şi nu i-a dat-o omul, că s'a ferit. Şi după ce văzurăm că ne aflară ăia, că suntem din Bulgaria şi începură să ne persecute şi ăştia de aici, venirăm aici unde nu avem nici până astăzi pământ.

„La Chiosabdi plăteam la lună câte 700 lei, (cap de familie) şi apă nu aveam. Se strica ceva la motor şi stăteam câte 2—3 luni fără apă, şi noi beam apă din bălţi, de unde bea bivolii şi gâştile" [7]).

O informatoare, afirmă cam acelaşi lucru: „Acum doi ani am plecat din Chiosabdi. Una că nu aveam apă şi alta că ne erea pământul pe frontieră. Când am plecat, am plecat toţi, că toţi odată s'au ridicat. La Cavurga, iar aşa: a plecat toţi şi am plecat şi noi. N'aveam apă şi n'am putut să trăim cu Macedonenii. Ii ierea răi. Băgau oile prin tarlale şi dacă te duceai să-i spui, începea să se certe şi te bătea" [8]).

Pentru cauza lor însă pledează şi unul în afară din cauză: Aia, care nu au pământ, bălănenii (nu numai ei, n. n.), au fost la Cavurga, dela Cavurga

[7]) Inf. Grigore Ionescu, 37 ani, analfabet.
[8]) Inf. Florica D. Paraschiv, 16 ani, analfabetă, comuna Coşava.

la Chiosabdi, şi de acolo veniră aici. In Cavurga nu ierea apă. Şi când le ierea lumea mai dragă, cum e astăzi (Paştele n. n.), nu aveau apă. Le-a mai dat şi pământu pe frontieră. Şi ei nu voiau să stea pe graniţă: dela graniţă au plecat, la graniţă să vină, nu se putea! Şi pe urmă puteai să te duci dimineaţa la lucru între ceasurile 8—9 şi seara la 5—6 te întorceai"[9].

Numele coloniştilor peregrini, satele din care au venit, sunt oglindite în tabloul înfăţişat (II).

II

Nr. crt. (1)	Numele şi pronumele (2)	Din câte persoanee familia ( )	Locuinţa (4)	Satul din care a venit (5)
1	Arlampe Lila	3	Chiriaş	Coşava
2	Blaja Ion	4	Cump. casă	Racoviţa
3	Cristea Marin	4	Făcut casă	Bălii
4	Cristea Vancă	4	Idem	Idem
5	Florea N. Lila	4	Idem	Coşava
6	Florea Marinescu . .	4	Cump. casă	Isăn
7	Ilie Florea Ignat . . .	5	Chirie	Idem
8	Marin Lila	5	Făcut casă	Coşava
9	Paraschiv Dumitru . .	5	Chirie	Idem
10	Paraschiv Sava . . .	5	Idem	Idem
11	Preda Ion	3	Făcut casă	Isăn
12	Ristea Gheorghe . . .	6	Idem	Bălii
13	Stancu I. Niculae . .	2	Cump. casă	Idem
14	Stanciu I. Ion	3	Idem	Idem
15	Spiridon I. Cristea . .	4	Făcut casă	Negovanuţ
16	Vâgă Gheorghe . . .	2	Chirie	Gomotaruţ
17	Ionescu Grigore . . .	5	Chirie	Coşava
	Total . . .	68	—	—

Peregrinarea aceasta din Cavurga-Chiosabdi-Cusui, nu a câtorva indivizi, ci a unor familii întregi, cu tot rostul lor, ridică observaţii deosebit de interesante. Populările de ţinuturi cunosc anumite legi. Niciodată grupurile de populaţie nu s'au fixat, dacă în regiunile adoptive nu le era asigurată posibilitatea unui trai mulţumitor. Chiar atunci când au fost siliţi să trăiască în vecinătatea altor popoare, contactul cu ele a fost sporadic şi numai în momentul când unitatea de interese şi vederi a fost realizată. Au plecat din Cavurga fiindcă Macedonenii „ierau răi", este mai puţin de crezut decât spune celălalt informator „am venit fiindcă iercam departe de rude"; un oarecare temei se poate pune şi pe faptul că nu aveau apă, iar persecuţiile începuseră ca în basm, din două părţi. Ceea ce am subliniat mai sus este poate singura şi cea mai puternică cauză pentru care preferă să plătească chirie în Cusui, că muncească cu ziua sau în parte, decât să-şi îngrijească o casă proprie şi să-şi lucreze un pământ pe care sunt stăpâni.

Datele pe care le înfăţişem aci sunt cu oarecare aproximaţie. Motivul? La primărie ni s'au dat diferite date pe care le-am văzut aşternute pe hârtie, care însă nu corespund adevărului. Iată-le: coloniştii Timoceni 130 capi de familie (bărbaţi) şi 6 capi de familie (femei); colonişti Români din Regat 17. Tabloul de colonişti verificat de regiunea agricolă Silistra cuprinde, în 1935: 55 colonişti din Timoc. După altă situaţie tot dela primărie Timocenii ar fi 92 (capi de familie). După datele noastre, cum văzurăm, numărul lor, pe cap de familie, ar fi 72, plus cei veniţi dela Chiosabdi, adică 90, iar suflete (după primărie), ar fi în total 382.

Este regretabil de sigur, că deşi s'ar fi putut ţine o evidenţă cât se poate de clară, nu o găsim. Verificările pe care le-am făcut datelor de mai sus credem că stabilesc realitatea lucrurilor[10].

Inainte de a ne pune întrebarea dacă aceşti colonişti au reuişt să răspundă unei chemări naţionale, pentru o deslușire şi mai mare, credem că este absolut util să răspundem la această întrebare: ce fel de emigranţi avem în Cusui din punct de vedere al hărniciei lor arătată în satele natale? Deşi nu redăm situaţia decât cu oarecare aproximaţie, totuşi procentajul îşi are semnificaţia şi elocvenţa sa aparte. S'ar mai putea pune şi o altă întrebare: ocupaţia lor de baştină, peste care însă vom trece, întru cât au fost în majoritate agricultori, aşa cum sunt sortiţi a fi şi în noul lor sat dobrogean.

Precizez, pentru prima întrebare, că informaţia am putut-o culege cu uşurinţă, iar verificarea deasă făcută a dovedit că a fost bună. Cum însă este vorba de sate şi oameni, iar procentajul mediocrilor în unele este cam mare, prezint tabloul în genere, fără o specificare. (De altfel rolul nostru, pentru noi, este cel de constatare şi abia de

9) Inf. Pascu Ţâru, 67 ani, analfabet din comna Bregova.

10) Este locul să amintesc aci că în vacanţa de Crăciun a anului 1935 am adresat o scrisoare studentului Asan Gh. Bondoc, prin care-l rugam ca să-mi facă un tablou de coloniştii cusuieni cu următoarele rubrice: nume şi pronume, locul de unde a venit fiecare, anul venirii, anul împropietăririi, dacă are inventar, casă. Datele acestea îmi ereau necesare pentru o lucrare de ordin mai general, rămasă parte în manuscris. D-sa a avut amabilitatea să mă satisfacă, fapt pentru care-mulţumesc şi pe această cale.

aci decurg obligaţiile pentru cei însărcinaţi cu orânduirea treburilor).

Dintre cei 82 colonizaţi, au fost buni la vetrele lor 35 sau 49%, iar mediocrii au fost 36 sau 51%. Cu alte cuvinte avem colonişti din pătura de sub normal a satelor din Timoc. Veniţi în Cusui, procesul schimbărilor şi a lucrurilor noi a făcut ca unii să se înalţe, iar alţii să decadă. Din cei buni unii au suferit înfrângere şi anume 2; din cei mediocri s'au redresat mulţi, 26. Satul prin urmare are astăzi această înfăţişare: 82% gospodari buni şi 18% gospodari mediocri. De sigur că acest procentaj este îmbucurător, dacă ne gândim la greutatea cu care au reuşit să-şi facă casele şi să-şi procure inventarul.

In anul 1935, când se făcuse recensământul de care amintirăm, iată care era situaţia:

III

Din câte sate veniţi (1)	Locuinţe proprii (2)	Bordee chirie (3)	Inventarul: complet (4)	Inventarul: parţial (5)
16	40	28	27	41

Cele constatate în 1935, nu sunt de loc îmbucurătoare. Astăzi însă satul este schimbat sub toate raporturile:

IV

Din câte sate veniţi (1)	Locuinţe proprii (2)	Bordee chirie (3)	Inventarul: complet (4)	Inventarul: parţial (5)
16	72	2	56	15

Chiar adăugând şi pe cei veniţi dela Chiosabdi la acest tablou, înfăţişarea cea bună a satului nu se poate schimba.

Dacă ţii seama, şi este absolut necesar, că loturile mai tuturor coloniştilor au fost terenuri de mărăciniş, ceea ce a necesitat ani de zile de luptă pentru defrişare, aşa cum îi găsim azi sub raportul locuinţelor şi al inventarului, ne poate mulţumi la maximum. Oamenii totuşi sunt conştienţi de starea lor înapoiată faţă de înfăţişarea *generală a satelor din* care au plecat: „*Păi noi suntem îndărăt. Am* venit *dintr'o* comună unde sunt *15—16 maşini de treerat şi* aici nu e *nici* una.

Treierăm cu caii până în toamnă. Asta nu pot să aud! [11]). Alţii însă pun preţ pe muncă, singura condiţie a înfăptuirilor, aşa că termenii în care sunt judecaţi întârziaţii, nu trebue să ne pară aspri: „Ăştia, care nu munceşte, zice că pământu e blestemat. Şi noi suntem foarte mulţumiţi" [12]).

Inventarul nu s'a putut procura dintr'odată:

„Luarăm o vacă şi din vaca aia luarăm 2 cai. Şi din caii aceia, luarăm alţii, i-am întinerit că ereau bătrâni. Şi pe urmă ălelalte. Pe vară, gândim să ne luăm două vaci, ajuturinţă la caii ăştia, să nu mai dăm la alţii să ne lucre" [13]).

Preocuparea de căpetenie a cusuenilor este agricultura. Cultivă: porumb, orz, grâu, secară, pepeni.

Dar „In ceea ce priveşte cultura câmpului, au început tot în sistemul turcesc [14]). Nu mai fac ogoare de toamnă, ca la noi (în Timoc, n. n.), ci numai de primăvară. In plus de ceea ce cultivau acasă, seamănă: bumbac. („Se face şi e rentabil, îl dăm cu 18—20 kg, şi producem 100—200 kg [15]); pepeni („Pepenii, domnule, câştigă mult la ei, întru cât terenul aici e foarte bogat, defrişat nou. Au ajuns să câştige la 2.000 mp, 30.000 lei [16]). „Eu am luat 26.000 lei pe ai mei, fără transport' [17]); tutun.

Intr'adevăr, pepenii aceştia le aduc un venit nemaipomenit. Trufandale, ei ajung să se vândă, pe loc, cu 20—25 şi chiar 30 lei bucata. Piaţa de desfacere le este aproape şi cumpărătorii asiguraţi, aşa că îi aşteaptă un viitor frumos.

„Cu pescuitul nu se ocupă nimeni. O singură barcă este, a lui Petre Ion Ciuvelu, serveşte pe oameni când se duc la Turtucaia, ori prin ostrov, de mai aduc sălcii" [18]).

Raporturile între colonişti sunt bine definite şi armonioase. Constatarea lui Tudor Moşoiu, este plină de semnificaţie:

„Aici, de când am venit ne-am împrietenit. Uite, eu acasă nu eram prieten cu nea Pască, eram din acelaşi sat, da parcă nici nu ne cunoşteam. De aici suntem toţi prieteni şi ne înţelegem. Ne mirăm care cu care să ne împierichem, după aracter".

O dovadă de o înaintată comunitate sufletească a coloniştilor, este şi mulţimea anecdotelor pe care *şi le atribue* unii altora, unele cu un oarecare substrat real, ca şi poreclele, de care n'a scăpat aproape nimeni, şi care, au înlocuit pentru

[11]) Inf. Petre Spaiu. [12]) Inf. Colce Ţâru.
[13]) Inf. Colce Ţâru etc. [14]) Roman Marinţescu, conductor agronom. [15]) Pascu Ţâru etc. [16]) Roman Marinţescu etc. [17]) Inf. Pascu Ţâru etc. [18]) Inf. Roman Marinţescu etc.

mulți numele de familie [19]). La aceasta contribue toți, dar doi sunt autorii principali: „Eu cu Rampe, sunt aici nașu lor. Dacă scapă dela mine, îl ia Rampe în primire" [20]).

Nu lipseau totuși certurile sau urile, provenite din cauze politice. „Aici, până nu se făcea dictatura asta, erea o ură așa în ii de nu se mai putea. Partidele nu mai iese din ii până lumea, da era prea de tot. A venit unu aci și mi-a făcut semn pe poartă, da n'am putut să dau cu ochii de el cine e".

Cu vechiul sat sunt raporturi normale. A fost totuși o epocă de neînțelegere, când coloniștii lucrau pământ din treime. Dacă agronomul dădea pământ bun colonistului, bulgarul îi arăta altul rău. Din cauza aceasta aveau loc certurile pe la regiunea agricolă Turtucaia.

— Unde mi-ați dat pământ, întreabă colonistul?

— In cutare loc. Ești vecin cu cutare și cutare?

— Nu domnule, eu văd că acolo este Iusein, sau Apturman!

Mai era pe urmă și curentul ăsta naționalist. Nu voiau să audă pe bulgari vorbind bulgărește. Da acuma nu se mai ciartă", (inf. Roman Marințescu etc.).

Ce au adus cu ei de acasă acești coloniști, vom examina în cele ce urmează.

Pe lângă tezaurul tradițional despre care vom vorbi mai jos, au adus copie de pe tot ceea ce au avut, casă, hambar, pătul, otrăcănă.

In satele de baștină, gospodăriile erau bine închegate. Casele mari cu cel puțin 2 camere de locuit și dependințe încăpătoare. Satele însă au cunoscut o evoluție, întru cât, mai înainte erau bordee: „Moș Vană Andrei Ridiche, acum treizeci și mai bine de ani, zicea: taică, pe vremea mea, primăvara pe bordeiu lu Moș Pătru Bâcă, jucau 70 de ieji" [21]). Ultimul bordei mai sistematic după un informator, ar fi fost în Bregova a lui Ion a lu Găginel, la 1898. Informația o credem verosimilă, din moment ce cu mulți ani înainte Kanitz și câțiva ani după Weigand, au cuvinte de admirație pentru această comună. O înflorire demnă de toată lauda a fost de fapt în toată regiunea Timocului.

In Cusui singurele locuințe ce li se ofereau erau cele turcești sau bulgărești cu chirie sau muncind în schimbul adăpostului; alții au preferat bordeele, până la o locuință mai bună (cea mai lungă vieață de bordei a fost de 5 ani); adică începeau o vieață pe care o avuseseră străbunicii lor. Când au fost definitiv colonizați, iar veniturile suficiente spre a începe să-și facă case, părăsiră bordeele și locuințele întunecate de turci și bulgari. Casele după cum se știe au un tip comun pentru toți coloniștii. Ei însă nu s'au supus îngrădirilor. „După modelul dat de oficiul colonizării nu este nici una. Erau procese-verbale trimese de oficiul colonizării afișate la primărie, dar ei nu s'au supus, a făcut fiecare ca la noi în Timoc, cu prispă" [22]).

V

Nr. crt.	Locuința		Anexe la camere			
	Nr. camerelor	Câte case	Prispă	Sală	Balcon	Aplecătoare
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1	1	6	6	—	—	1
2	2	5	—	5	—	—
3	2	1	—	—	—	1
4	2	5	—	—	—	—
5	2	20	20	20	—	—
6	2	1	1	—	—	1
7	2	1	2	—	—	—
8	3	11	11	11	—	—
9	3	2	2	2	2	—
10	3	1	1	1	—	—
11	2	7	—	7	7	—
12	4	5	—	5	5	—
	Total .	65	—	—	—	—

Felul construirii caselor mi-a părut interesant de urmărit și am întreprins o inventariere a tipu-

[19]) Iată unele dintre porecle: *Moș Chibrit*, este ca chibritu, mult se supără îndată; *Moș Pistol*, e repede ca pistolul; *Griere*. este rău, vorbește ca grierile, țârâie, iar sprâncenile ca niște polițe mari sunt aplecate în pământ; *Bulmaci*, e moale ca bulmaciu (ciulamaua); *Judecătoriu*, e leneș și dacă ar fi judecător, zicem că pe toți i-ar lua cu totu și i-ar băga în pușcărie ca să se scape de ei: *Țepeș*, e rău al dracu ca Vlad Țepeș; *Sare*, că tot drăcue la lume sarea. Odată un plutonier voia să vorbească la tilifon și l-a întrebat cine e, el nu a spus numele lui, ci a spus Sare. Ăla a întrebat care sare, și l-a drăcuit. Sare mă, fi-ț-ar sarea a dracu!; *Doctor Jumară*. Am omorât un porc și mă luă cu căldările de jumări topite în spinare și mă purtă prin sat; *Popa Furtună*, e ca ăla dela Gânzova, n'ai văzut cum e ca dupe furtună? *Impăratul păsărelor*, că are ochi mici; *Fărăon*, împăratul Țiganilor; *Moș lulea*, are o lulea ca când e culme;. *Moș cotoi*, șede pe loc și tot țasă din picioare; *Lipoveanu*, că umblă cu barbă și zăbun cu mustețile mari ca Lipovenii dela Tătărița, de lângă Silistra; *Florea a lu dădale*, e negru ca Florea a lu Dădalea din Bregova și îi tremură mâna când bărberește. (Inf. Petru Boșcă)

[20]) Inf. Petru Boșcă, Cosova. [21]) Inf. Petre Spaiu, etc. [22]) Roman Marințăst.

lui la un număr de 65 [23]). Se găsesc case cu 1—2 încăperi, fiindcă colonistul nu a avut putinţa să facă ceea ce ar fi dorit. „Ne-am înjghebat în grabă", se aude foarte des ca şi nemulţumirea faţă de casa pe care o are „avem casă da o s'o mai refacem, să-i mai punem 1—2 camere, să-i mărim ferestrele", — aşa se exprimă Gh. I. Bondoc, deşi are camere suficiente şi acum (4).

Tipul de casă adus din Timoc, poate fi uşor identificat. Din el fac parte toate casele cu cel puţin 2 camere şi mai ales cele cu 3—4, care au balcon, iar în spate, în dreptul unei camere au o prelungire, un fel de balcon închis, destinat bucătăriei; de asemeni tot după modelul timocean sunt toate casele care au prispă, în special prispă mică, — adică numai în dreptul coridorului, căci cele cu prispă în faţa camerelor, sau numai unei singure camere, pot fi confundate cu tipurile de case româneşti, din ţară. In realitate şi aceste modele de case se află în Timoc.

Specificăm că mai toate casele au coridor aşa că distribuţia camerelor este de o parte şi de alta a sa.

Avem, şi nu este de loc surprinzător, câteva cazuri de case, de care se leagă aplecătoarea, care poate servi şi de grajd. Formele acestea sunt însă trecătoare, fiindcă nici odată, în concepţia gospodarului, nu poate încolţi ideea de a lăsa vitele în mod definitiv aici. Şi chiar se observă că, pe măsură ce se întăresc coloniştii nu numai că mutau vitele din ele, dar chiar cedează vitelor locuinţele lor, construite în grabă, şi în care s'au adăpostit câţiva ani. Există faţă de formele de casă din Noul Cusui, nebănuit de armonioase, două cazuri de încercare de evadare. Etajul uneia, fiindcă amândouă sunt cu etaj, este determinat de gustul omului şi parcă mai mult de relief; etajul celeilalte, este cu totul nefiresc, şi el se pare că este datorit unui capriciu.

Nu poate fi vorba că, prin aceste două case s'a încercat construirea de case cu etaj, aşa cum se întâlneşte de fapt în satele din Timoc. A face casă cu etaj, presupune dincolo o înstărire însemnată, şi mai ales această formă de casă, nu poate precede construirii dependinţelor, aşa cum s'a întâmplat aici.

Casele în genere au aspect românesc, destul de plăcut. Văruite în alb, cu ferestre mari, cu încăperi spaţioase, nu sunt lipsite nici de estetică. Gospodăriile coloniştilor în comparaţie cu cele din Timoc, sunt totuşi înapoiate. S'a reuşit până acum a se construi pe lângă case, pătul şi coşare, nu vei găsi însă nicio otrăcăna, adică o coşere de vite, cu etaj, destinat aşezării nutreţului. Modul în care acareturile sunt aşezate, este foarte variat.

Lipsa unui control a făcut ca multe case să fie aşezate în fundul curţii, iar pătulul şi grajdul la stradă. In felul acesta se foloseşte drept curte, mare parte din lot, deşi o altfel de aşezare n'ar fi reclamat decât jumătate din această suprafaţă.

După cum spuserăm odată cu venirea lor aici, coloniştii au adus obiceiuri, credinţe, etc.

„Că nu ne lăsăm obiceiurile, ce. La fel frate le avem. A făcut câteva nunţi, tot la fel. Numa Sâmbătă seara, au scurtat-o, nu e de căpătâi [24]). Să urmărim deci după informaţii: *nunta, botezul, înmormântarea, chiralesa, lazărul* (pe care l-am reconstituit în parte), să vedem descântecile şi diferitele producţii populare.

Nunta: Nunta începe Sâmbătă seara şi se termină Marţi. Sâmbătă seara se adună rudeniile. Duminecă, merge toată lumea la biserică, cu tinerii, să facă rândul cununiei. Se întorc musafirii ginericului la dânsu acasă, unde iau masa toată ziua. Pe seară, se dau plocoanele, dela fiecare mosafir, aduse de acasă. De cină numai dă ginerile decât băutura. Şi musafirii ai miresei, se duc la tatăl miresei acasă, nu la ginere.

Luni de dimineaţă este danţul. Se merge jucând până la socru, având un ulcior de rachiu îndulcit şi cald. Dacă fata a fost fată. i se dă socrului să bea. Dacă nu a fost, se pune cenuşe peste ţuică, şi se face o gaură în fundul ulciorului, iar când tatăl fetii întinde paharu să-i dea ţuică, scoate dopu şi cură în el cenuşe de aia. La ulcior se leagă un fir roşu şi ardei.

Luni seara vin de-a cuscrii părinţii fetii cu musafirii lor, cu lăutari, cu plocon, de mănâncă un purcel fript, cu ploşte de vin.

Marţi seara, părinţii ginericului, cu musafirii lui deampreună cu mireasa, se duc iar, se fac cuscrii la mireasă. Fac un fel de iertăciune acolo, părinţii fetii iartă fata.

Când se duce mireasa la biserică dimineaţa — ginerele va să zică o ia — ia iasă cu o turtă, pâine asmă, o face bucături şi o aruncă la pu-

---

[23]) În acest scop mi-a fost de folos D-nul St. Dumitrescu, student la Bele-Arte, care a supravegheat inventarierea făcută de doi răsăriţi cusuieni care au bine voit să dea concursul lor. [24]) Inf. Petre Spaiu. etc.

blic din sita ce o ţine pe cap. Care poate să prindă pâine, se spune că poate prinde peşte cu ea. (Inf. P. Spaiute).

Nunta cunoaşte câteva momente interesante, pe care le subliniem:

1. Vălul miresii se pune de ginere, şi nu în mod obişnuit, ci cu resteul. „Mă trezesc că-mi dă un resteu.

— Na de pune valu cu el.

Il luai şi-l pusei încet de-o parte jos. Iar mi-l adusă. Eu îl pusei din nou jos. Veni apoi de mi-l împinse în mână şi spusă cum să calc eu pe dorinţa bătrânilor. Il luai şi dădui cu el, supărat, pin nişte grădini" [25]).

2. In papucii pe care îi încalţă mirele, când pleacă la biserică, se pune usturoiu. „Când să încalţ papucii, numai îi văd plini de usturoiu. Mă aplecai şi-l scosei" [26]).

3. Mirele şi mireasa nu sunt lăsaţi când intră în biserică, să treacă pragul pe la mijloc, de teama fermecelor. „La biserică, ţâne să mă împingă, să nu trec pragul pe la mijloc, că poate a făcut cineva farmece, da eu călcai drept la mijloc" [27]).

4. Usturoiu se pune şi în patul de dormit al mirilor, împreună cu grâu, chiar de către mireasă.

Inmormântarea. Când a murit a murit. Il desbrăcăm, îl scăldăm. Din care parte iei ţoala, în partea aia o pui. Iei din partea dreaptă, acolo o pui, din partea stângă, tot acolo o pui. Şi pe urmă punem tămâie în nas, gură, urechi, şi îl pânzuim cu pânză albă. Il cutrupim, îl tămâiem cu tămâie şi-l măsurăm cât e de lung cu aţă de cânepă, şi o îndoim, şi facem lumină de ceară, din cânepa aia şi o adunăm aşa (face colac) şi i-o punem pe burtă; şi secera şi crucea. De care parte o pui, de partea aia o iei. Să nu treci piste el, ca să nu se facă moroi. Cu colăcelul acela de ciară, şase săptămâni îl tămâi, tot pe ăla îl aprindem.

Ca să nu aibă influenţă asupra celor născuţi în aceeaşi lună, care sunt lunateci, aia dă cu capu în tronu lui, când îl scoate din casă [28]).

Când pleci cu el (mortu), se face trii trocuri, unu e cu vin, unu e cu apă şi unu gol. In ăl cu vin pui untdelemn şi merge la mormânt, vinu ăla îl toarnă piste pânza lui, înainte de a pune pământ piste el. După ce îl îngroapă, ăla care a început groapa să facă, îi dă piste groapă pită şi o pomneaţă, batistă şi trocu. Pe urmă se spală lumea toată cu apă de aia şi dacă nu se ajunge, pui mâna pe alta udă ca să nu amorţească mânele. Apoi arunci pământ piste cap, ca să nu-l visezi pe mort.

După ce a murit, Sâmbătă ce vine, chiar când ar fi murit el, se duce o babă şi-l drege iar cu lumina aia, cu nouă cue de corn, cu un ou de găină, cu trii fusă fără măgălie, cu un ac, trii grăunţe de usturoiu şi cu meiu.

De când pleacă baba de acasă (chiar eu sunt aia), presară cenuşe pe drum, amestecată cu meiu [29]), — m'a învăţat Bărbuleasa, că ea nu mai poate — până la mormânt.

Dănănăile alea toate, le îngropi la mormânt, şi tămâi mormântu, apoi pleci şi nu vorbeşti, şi nu te uiţi: nici când te duci, nici când te întorci; câinii să te mănânce în drum, nu vorbeşti!

Toate ce god scrisăşi, se fac ca să nu să facă moroi. (Inf. Gheorghiţa Ţaru, 64 ani, analfabetă).

Botezul. Menţionăm: la întoarcerea dela biserică copilul este aşezat pe masă, pe care se află puse: chisărul (tesla), acu, cartea (să ştie lucra, coase şi citi, inf. Gheorghiţa Ţâru).

Chiralesa. Obiceiul e uitat acum, dar informatorul nostru [30]), il povesteşte: Când venea Boboteaza făceau Chiralesa, la ciobani. Umbla copiii prin mahla, din obor în obor, sunau clopotele şi ziceau:

Chiralesa, mandalesa
Sâtă rară, iasă afară
Sâtă deasă, intră'n casă

Bogindoşi, în doşi
Oile noastre, sănătoase
Şi-ale popii râioase

Lazărul. Intâmplător am dat de el, şi-am avut ocazia să-l reconstitui. In ziua I-a de Paşti am întâlnit două fetiţe [31]), care veneau în mână cu o sticlă de vin şi cu câte o farfurie goală.

---

[25]) Inf. Stancu Mărinţăst, [26]) idem, [27]) idem.

[28]) In Dioşti-Romanaţi, lunatecii şi zuatecii sunt şi ei ameninţaţi. Din acest motiv ei pun mâna pe sicriu, şi pe lângă aceasta se bagă în fiară: Când sunt lunateci sau zuatici îi bagă în fiară, o pereche de fiară de se leagă caii la picioare, ştii; Si-l scoate alt copil cu mamă şi cu tată, cu părinţi buni. Şi ăla striin zice:

— Imi eşti frate până la moarte să te scot din fiară?

— Ţi sunt frate pân la moarte, scoate-mă din fiară!

Şi atunci ăsta care este scos din fiară nu se mai uită după mort şi rămâne în casă.

Dacă se întâmplă să nu moară se bagă în fiară la nuntă: Când pleacă cu nunta ăla, care este lunatic sau zuatic, rămâne acolo (Inf. Stan Ilie, analf. 62 ani, Dioşti).

[29]) In Dioşti-Romanaţi, se presară meiu când se duce mortul la groapă. [30]) Petre Spaiu etc.

[31]) Stancu Florica, 12, 4 cl. pr. şi Popa N. Emilia, 12, 4 cl. pr. (v. tabloul Nr. VI).

— De unde veniţi?

— Am fost la Malinca şi ne-am veselit.

— Cum aşa?

— Păi am făcut Lazăru şi ea e naşă, fata aia la care am fost şi mâine mergem la alta.

Da să lăsăm să urmeze informaţia:

— „Noi îl ştim de mult, de pe la mame. Am vorbit să facem o grupă de fete Lazăru, şi l-am învăţat, şi Sâmbătă de dimineaţă am plecat. Intâiu şi întâiu am plecat la alde Denca. La tot satul am fost: dă omu ouă, bani. Iei ştie ce să dea. Am adunat câte nouă ouă de fată şi câte trei lei. Şi trei lei ne-a rămas. Pe urmă ne-am adunat tot la Florescu Denca şi i-am împărţit. La urmă ne-am dus acasă. Am mâncat. Şi după masă am aruncat coroanele pe Dunăre. Am dat cu coroanele, şi care o ia înainte este naşe şi care este în urmă este moaşă. Sâmbătă le-am aruncat şi astăzi ziua I de Paşte, ne-am dus şi ne-am veselit".

Cum au umblat prin sat?

„O fată s'a îmbrăcat în ţoale de băiat şi una de fată. Care nu iereau fată şi băiat cântau. Şi care ierau fată şi băiat, jucau: ierea una la un capăt şi una la un capăt; şi veneau şi se întâlneau la mijloc şi cădeau tot aşa una la un capăt şi una la un capăt.

Mâne ne'cem la moaşă, mâncăm, ne veselim tot aşa cum am făcut şi la naşă".

Reconstituirea jocului am făcut-o pe loc, joc care este însoţit de două cântece: al Lazărului şi Lăzăriţii. Interesându-mă mai din aproape (v. nota [32]), am constatat, după spusele informatoarelor, că nu se cântă ambele cântece la o casă, ci acolo unde era băiat în casă se cânta al lui Lazăr, iar unde era fată, se cânta al Lăzăriţii [32]). Versurile ambelor cântece le redau:

I

Lazăr m'neaţa să sculă
Lazăr, Lazăre, mă
Pe mâini albe se spălă
Refren
Pe ochi negrii se uda
Securea pe mână-şi lua
La pădure că-m pleca
In copac că se suia
Muguri verzi că-mi dărâma
Din copac îmi cădea,
Sângile mi-l podidea
Şi pe nas şi pe obraz.
Târla oilor, locul meilor
Unde plânge, foc se stinge
Unde tace foc se face.

II

Cine joacă Lăzăriţa
Lazăr, Lazăre mă,
Joacă Ioana şi cu Leana
Refren
Dar cu ce mi-e îmbrăcăţică?
Cu o ie dintr'o mie.
Dar cu ce mi-e încinsăcică?
Cu brâu lat din Ţarigrad.
Dar cu ce mi-e împropoţică?
C'o bocşa din Dobrogea.
Şi cu ce mi-e încălţăcică?
Cu ciorapi de pe la raci
Cu papuci de pe la Turci
Potcoviţi cu coji de nuci.
Dar cine mi le-or mai plânge?
Plânge două surioare
Şi nu-s două surioare
Şi sunt două Mihohoare:
Unde plânge, foc se stinge
Unde tace, foc se face.

In sat au umblat două grupe de fete. Intâia din care fac parte şi informatoarele noastre, este formată din fetele arătate în tabloul următor:

VI

Nr. crt. (1)	Numele şi pronumele fetei (2)	Vârsta (3)	Şcoală (4)	Satul din care este (5)	Funcţiunea (6)
1	Neferu R. Niculina . .	13	7 p.	Bregova	naşă
2	Stancu Florica	12	4 „	Căpitănuţ	moaşă
3	Popa N. Emilia . . .	12	4 „	Coşava	—
4	Marin Olimpia	12	6 „	„	—
5	Florescu Denca . . .	14	4 „	„	—
6	Ionescu Raina	13	7 „	Cumbair	—
7	Faţă F. Ioana	14	4 „	Căpitănuţ	—
8	Ionescu Zanca	10	3 „	Bregova	—

Grupa a doua a avut această componenţă: Cristescu Florica (13 ani, 3 cl. pr.); Blaja I. Maria, 12, analf.; Carabogdan Maria, 13 ani, 6 cl. pr.; Magiu Maria, 12 ani, 3 cl. pr.; Ciuvelu Margareta, 12 ani, 3 cl. pr. şi Ana Spasu.

Neîndoios că în toată ceremonia înmormântării există o însemnată întreţesere de elemente de natură magică.

Dintre obiceiurile examinate, unul singur, ne arată pe de o parte transmiterea obiceiului de a se drege mortu, iar pe de altă parte ne indică că s'a început un echilibru în vieaţa sufletească a satului, fiindcă transmiţătoarea este dintr'un sat, iar cea care acceptă rolul este din alt sat.

Totuşi unitatea spirituală este departe de a fi înfăptuită. Până astăzi horele, în urma anchetei noastre urmează a fi denumite de fiecare, aşa cum erau în satele natale. Lucru deosebit de curios, mai ales că horele sunt frecventate.

De curiozitate, iată horele „de bătrâneaţă", jucate în Timoc şi părăsite acum [33]):

1) Erendeaua; 2) Ţandăra; 3) Cărăuleana; 4) Danţ coconesc; 5) Danţ ca la ţară; 6) Chisăru (Tesla); 7) Chindia; 8) Tripăzeşte (Ierea o oră fărămătoare păcate); 9) Tiocu; 10) Hora lu Niţă Spaiu; 11) Coconeasca în două părţi; 12) Brâu; 13) Frăcăniciu; 14) Căzăceasca (Iuca Stan a lu Pătru lu Anghel).

Practica magică propriu zisă este destul de desvoltată în Timoc. Din ea s'a transplantat mult şi în noul sat, noi însă, nu putem înfăţişa de cât câteva descântece, care pot fi, totuşi, identificate

[32]) De cântecul Lăzăriţii am aflat, de fapt, după acela: a doua zi aceleaşi fete mă întâmpină spunându-mi că mai au să-mi spună un cântec. Era cântecul Lăzăriţii pe care îl uitaseră. [33]) Inf. Petre Spaicu şi Stancu Marinţăst.

parțial cu ceea ce aflăm în țară. Textul lor îl redăm, întru cât nota specifică le este incontestabilă.

DE SCRISĂ (DRAGOSTE)

Cărbune, cărbunaș
Ieu dau cu tine pe coș
Tu să te faci un cocoș
Cu ciocu de ftier
Piele de oțăl
Să te duci la scrisa mea:
Cu ciocu să clocnești
Cu penile să plesnești
La mine s'o pornești,
Ieu în vis s'o visez
S'o cunosc
Cu iea să vorbesc
Și cu mumă-sa
Cu tată-su
Cu frate-su
Și cu moși-su
Și cu nași-sa
Cu tot neamu ii.
Astă sară
Iț dau o grije mare:
Să umbli și în lung și în larg
Dupe scrisa mia
S'o găsești la noi în sat
Di-o fi în țară
Să-i pui scară
Di-o fi 'n munte
Să-i faci punte.
In astă sară
Să-m vină veste pi-o scară
Să umbli piste gard
Făr' de pârleaz
Și pin câini
Făr' de ciumag.
Plecai pe cărare
La fântâna lu Adam
Mă 'ntâlni c'o fată mare:
Ce te vaiți și te olicăi?
De dragoste n'ai noroc?
Căci tu dai cu una,
Ieu dau cu doauă
(până la zece)
Că din zece,
Nu mă poate nimeni 'ntrece
Că eu m'am sculat
Și-am făcut la copiii ii.
Di-o fi vie,
In prăvălie.
Di-o fi moartă,
In groapă.
Dragostea nu iartă
Și mă duce tot la cel ce știe [s'o poarte.

DE DEOICHI

A plecat un copil
Pe cale,
Pe cărare
S'a 'ntâlnit cu'n voinic în cale
Din cap i-a clătinat
Inima i-a mâncat.
Di-o fi deoichiat de voinic
Să-i crape ochii
Să se minune lumea
Cum s'a minunat el
Di-o dioichiat.
Da di-o fi dioichiat di-o [femeie
Să-i crape țâțăle
Să-i cure laptele
Să-i moară copilu de foame
Să se mire lumea de ia
C'a dioichiat.
Da di-o fi din fată
Vântu să bată
Cosâța să-i cadă
Să se mire lumea
Cum s'a mirat ea.
De-o fi din drumuri
Vântu să bată
Pulbera să-i miargă
Să se mire lumia
Cum s'a mirat iel
Di-a dioichiat.
Di-o fi din garduri
Să le cadă proptili
Să se mire lumia
Cum s'a mirat iel.
Da di-o fi din soare
Să-i sece razele
Să cadă la pământ
Să putrezască.
Da de-o fi din pasări,
Păsărică albă,
Albă 'n coadă, albă,
Calcă 'n sus
Calcă 'n jos
Calcă 'n piatră
Nestămată,
Să-i crăpe oichii
De oicheturile râmnitorului.
Care-a râmnit
A plesnit.
A plecat pe cale
Pe-o cărare
S'a 'ntâlnit cu lipița, clipița,
Din cap i-a clătinat
Inima i-a luat
Și ficață
Și i-o fript în frigare
Și i-o luat pe spinare
Și-o plecat pe un drum la vale
Și l-a lăsat chiràind.
Maica Precista l-auza
Și la ei venea:
Ce te chirăi,
Ce te vaicări?
Cum să nu mă chirăi,
Cum să nu mă vaicăr
C'am plecat pe-o cale
Pi-o cărare
M'a 'ntâlnit, lipița, clipița 'n [cale
Din cap mi-a clătinat
Inima și ficații mi i-a mâncat
Și mi i-a luat și i-a fript în [frigare
Și-a plecat într'o pădure mare
— Nu te chirăi, nu te văicări
Du-te la Gherghița [descântătoarea
Că ea are limba de leac.
Ia cu limba descânta
Și cu busuioc o mirosa
Și tu rămâi curat, luminat,
Ca steaua 'n cer
Ca roaua 'n câmp
Ca ceasu ce te-ai făcut!

DE IZDAT

Izdatu dă cu'n cuțăt
Ieu dau cu două
(până la 10)
Din zece nu poate izdatu [mă'ntrece!
Crăpi izdat
Că nu dau trup nevinovat
Că n'ai cruce și n'ai tămâie
Și n'ai biserică;
Eu am cruce și am biserică.
Izdat pripit,
Izdat înzălojit
Cu palma te-am plesnit:
Să te duci de unde ai venit
Cu omu ăsta n'ăi nimic
(bate din palme)
U, a, sblară birovu 'n sat
Că moare omu ăsta de izdat!
Ieși izdat din sat
Că nu-ț dau trup nevinovat!
Izdat din popă dat
Izdat din ovrei dat
Izdat din țap dat
Nu-ț dau trup nevinovat!

(Informatoarea e convinsă că a vindecat: „Venea Stancu lu Bereacă cu fata, mai mult moartă decât vie și s'a sculat; N'am apucat să sfârșesc, am spus câteva vorbe!).

DE STRÂNS

A plecat strânsu
Cu cuprinsu
Și cu apucatu
Cu 'ncleștatu
Cu bobositu
Din casă 'n casă.
Toate cășile 'nculate
Ferestile astupate.
Adică la un copil mic să [ducea,
In ușe 'npingea
Cheia-i frângea
Fereasta-i destupa
Mătura-i deslega
La el în casă tuna
Il găsa adormit, arumit
Din somn îl lua
Il strângea
Il frângea
In ciur îl punea
Și-l ciuruia
Sângili-i surbia.
Ii lua din inimă,
Di su inimă
Di su ii,
Din șiru șelilor
De jugu gâtului
De sgârciu nasului
De fața obrazului
Gogoașele ochilor.
Il lăsa chirăind.
Maica Precista auza
Pe scară de ftier scobora
In cârje de aur să răzma
Și pe el întreba:
Ce te chirăi
Ce te vaicări?
Doamne, Maică Precistă,
Cum să nu mă chirăi
Cum să nu mă vaicăr
C'a plecat strânsu
Și cuprinsu
Din casă 'n casă,
La mine venia
Și din somn mă lua
Și mă trântea
Și sângile mi-l sorbia
Și pe mine mă lăsa:
Chirăind,
Văicărind,
Glas până 'n cer.
Taci, tu, nu te chirăi.
Du-te la Ghiorghița,
Descântătoarea
Că ia are limbă de leac.
Iea cu limba descânta
Cu tămâie tămâia
Cu ace 'mpungia
Cu mătura mătura
Cu mâna dreaptă lua
Și'n coarnele ciutelor lăpăda
Și ciutili din coarne milița
Pe strânsu 'neca.
Și tu rămâi
Curat, luminat
Ca steaua 'n cer
Ca roua 'n câmp
Ca ceasu ce ti-ai făcut!

(Inf. pentru descântece este Gheorghița Țâru etc.).

Iată şi câteva doine şi cântece bătrâneşti:

HAIDUCUL PĂTRU

Sub poală de codru verde
Mic iocsorel mi se vede
Nu ştiu focu potolit
Sau de haiduci ocolit.
Nu ştiu zece sau doisprezece
Ori piste suta mai trece.
Şi-m frigeau un berbece.
Nu mi-l frigea cum sa frige,
Dar l-atârnă prin cârlige
Şi-l întoarce prin belciuge
Ca să-i fie carnea dulce.
La lumina focului
Şedea mama Pătrului,
Pătrului, haiducului
Şi lu Patru ii vorbeşte:
— Auzi, Petre, muică Petre,
Tu să te laşi de oţâie
C'o să te plâng 'n puşcărie,
Tu să te laşi de furat
C'o să te plâng spânzurat!
Dară Pătru iar vorbea:

— I-auzi mumă, muica mea,
Ieu nu mă las de oţâie
Pân m'oi plânge 'n puşcărie
Ieu nu mă las de iurat
Pan n'oi plânge spânzurat
Că tot tu m'ai învăţat.
Când ieram de şapte ani
Pe mahlale eu plecam
Şi mă 'nvăţai de furam:
Custumele bricegele
Veneam acasă cu ele
Şi ţierea drăguţ de ele;
Când crescui de zece ai
'N codru verde mă 'nfundai
Şi mă învăţai de furam
Cârlăiori, de-ai gălbiori
Străluciţ de câte-o nare
Pintenaş la tri picioare
Şi dăngale pe spinare
Unde-l vede haiduc moare,
Să umble pe el călare!

Fa fetiţă dila munte
Nu purta bobocu 'n frunte
Că ţi-o ieşi vorbe multe.
— Las să iasă
Că nu-m pasă
Că mi-e maica ticăloasă
Şi mă 'nchide 'nchisă 'n casă
Cu perdele la fereastă.
Luai perdeaua din fereastă
Mă zăuitai, la neica 'n coastă
Neica secera la grâu
Cu bobocu meu la brâu
Ieu i-l cerui să mi-l dea
Iel ceru ca să mă ia.
De-aş şti neică că m'ai lua
Şi alt boboc ţi-aş mai da!

Pe vârfu vârfului,
Pe crecile nucului
Cântă două turturele.
Alea nu sunt turturele
Şi sunt dragostele mele
Ce mă 'ndrăgostii cu ele!

De-aş putea cânta ca cucu
Nu m'aş mai ducea la lucru
Şi-aş cânta vara prin sat
La neveste cu bărbat.
Bărbaţii sunt duşi în lume
Le iubesc şi nu mă spune.
Cântă cuce numai mie
C'o să plec în aiducie
Să strâng bani de cununie!

In concluzie, subliniem:

Cusuiul din Vale cu oamenii pe care i-am prezentat în acţiunile şi deprinderile lor, are aspectul unei aşezări temeinice. In vieaţa lui, peste un cadru conturat, surprinzi încă unele ciocniri de elemente tradiţionale băştinaşe. In genere, toţi coloniştii s'au adaptat perfect condiţiilor locale, utilizând experienţa cu care au venit aci.

Treptat, treptat, din locuinţele neîncăpătoare ale Turcilor, din duhoarea bordeielor trecătoare, au ieşit triumfător, construind case frumoase, fără să uite ceea ce au avut în fostele lor sate.

Coloniştii timoceni n'au uitat nici de obiceiurile avute, ba din contră, le perpetuiază: aceeaşi nuntă, acelaşi botez, aceeaşi ceremonie a înmormântării, aceleaşi sărindare pentru morţi, aceleaşi practice magice, aceeaşi literatură populară.

Dar aceasta verifică, fără îndoială, o serie de supoziţii în legătură cu aşa zisele mişcări metanastasice ale popoarelor.

Nu locurile şi nici oamenii sunt aceia care determină poporul să-şi părăsească tot ce formează comoară tradiţională. Elementele tradiţionale, rămânând aceleaşi, este o dovadă că, în genere, grupurile de popoare, indiferent unde ar fi sortite să trăiască, reuşesc să se menţină în cadrul iniţial. Numai un dezastru material sau moral şi contactul cu o majoritate prea numeroasă, cu care este silit grupul să ţie relaţii zilnice, duce la o uitare a vechilor deprinderi.

Examinarea vieţii care s'a înfiripat în Cusui, sub raportul realizării intenţiei administraţiei după cum a reieşit din cursul expunerii, este de asemeni concludentă: am reuşit să avem stăpâni în Cadrilater, care sunt demni de veghea deplină ce li se lasă asupra ţinutului.

Cusuiul din Vale, noul sat, privit sub o altă perspectivă, este un adevărat cuib, care adăposteşte cu căldură pe toţi acei care n'au putut să se aclimatizeze cu regimurile excepţionale în care au fost aşezaţi (Cazul cu cei dela Chiosabdi). Ceea ce s'a petrecut cu acest grup, care nu trebue lăsat în sarcina şi ospitalitatea noului, dar micului sat, arată în mod evident că a coloniza nu înseamnează numai decât un lot de pământ dat unor sărăciţi, ci cu totul altceva: a face posibil să durezi o vieaţă de grup omogen. Din cauza lipsei acestei omogenităţi de grup, a fost plecarea dela Cavurga la Chiosabdi, din cauza lipsei grupului a fost a doua plecare.

Ceea ce înseamnează că adevărata cauză trebue căutată în înţelesul care s'a dat problemei colonizării. Ba s'a crezut că ele se pot face şi intermitent — o adevărată aberaţie. (Poţi clădi ceva dacă din două în două zile aduci o cărămidă?)

Colonizările intermitente nu sunt de loc folositoare. Ba chiar contrariul, uneori nu sunt altceva decât un mijloc de cheltuire zadarnică a fondurilor şi un mijloc de decepţionare. Colonizările intermitente, nu pot fi lăsate decât pe seama poporului, care după cum se ştie la diferite intervale din cauza anumitor ocupaţii, părăseşte în masă compactă locul de baştină. Dar acest soi de migraţiune a poporului are un caracter cu totul natural.

Statul are deci datoria să ridice în mare problemă colonizării. In anumite locuri trebuesc aşezate anumite grupuri de Români de peste hotare. Acolo unde va fi nevoie de muncă şi vieaţă paşnică, trebue aşezat în primul rând Românul din Timoc.

Cele însemnate mai sus, demonstrează suficient necesitatea unui plan nou în politica colonizării, bine susţinut şi pe un timp limitat.

Cusuiul din Vale, este cu adevărat o realizare vie, care a depăşit cu drept cuvânt cele mai optimiste aşteptări. O nouă şi puternică pledoarie pentru colonizare.

FLOREA FLORESCU

ATMAGEAUA-TĂTĂREASCĂ. O COLONIE DE MEGLENIŢI DIN CADRILATER

Din masa de „Armâni" aduşi în Dobrogea Nouă pentru a înfige graniţa vie înspre vecinul ţării dela miazăzi, vom încerca să redăm aci imaginea unui sat de Megleno-români, impresionant prin forţa cu care a prins şi a crescut răsadul.

Patrierea Aromânilor pe mulţi nu-i face nici pe departe să bănuiască ce înseamnă *azi* pentru românizarea unui ţinut care se resimţea adânc de milenara lui înstrăinare, şi *mâine* pentru destinele Statului Român, căci curând această mlădiţă sănătoasă a neamului nostru va trece în fruntea principalelor ramuri de activitate naţională, economică şi spirituală, şi chiar va fi chemată în posturile de răspundere ale ţării.

Din clipa descălecării pe pământul dobrogean s'au simţit la ei acasă şi cu toată vigoarea şi spiritul de iniţiativă, de care e capabil românul macedonean, s'au pus pe lucru, ca din pământ să scoată sate noi ori să le românizeze pe cele vechi într'atât, încât să nu le mai cunoşti. Un exemplu de substituire completă a unui sat de străini printr'unul de Aromâni, îl oferă *Atmageaua-Tătărească*, aşezare care nu mai păstrează din trecut decât numele şi înfăţişarea exterioară a gospodăriilor, în mare parte încă orientală Poate că într'o vară a prins consistenţă această primă aşezare, odată cu revărsarea puhoaielor tătăreşti acum 700 de ani sau cu drumul de cucerire al Turcilor acum 500 de ani, în armata cărora erau regimente întregi de gealaţi tătari, şi tot într'o vară s'a lichidat (1925), strănepoţii retrăgându-se ca ultimul val, chemaţi înapoi în Anatolia de un mare Stat modern.

Până în Iunie 1935, adică timp de 10 ani, s'au aşezat în Dobrogea Nouă 1.633 de capi de familie (în Durostor 895, în Caliacra 738). In Atmageaua-Tătărească sau în Tatar-Atmagea, cum se pronunţa de foştii locuitori, au venit un buchet de 80 de familii de români macedoneni din satul *Livezi* (în Meglenia, la miazănoapte de Salonic) şi numai 3 familii din jud. Tecuci şi 2 din Vlaşca.

Cunoscându-i, toţi arată nu numai mulţumirea unui traiu mai tihnit, dar fericirea că şi-au găsit patria şi făgaşul naţional, din care nu vor mai ieşi niciodată. Iată cum mărturisesc ei înşişi într'un loc: „Plecaţi din strâmtoarea lor şi ajunşi în locul făgăduinţei, se simt stăpâni" [1]). De acum ei nu mai sunt arendaşi de munţi, ci proprietari de pământuri agricole. Şi-au creat un stil nou de vieaţă. Din „meteci" au devenit „domini" din punct de vedere al dreptului de proprietate.

Ca aşezare geografică satul se află în jud. Durostor, la 45 km depărtare de Silistra, 25 km de Turtucaia şi 15 km de malul Dunării. Condiţiunile de vieaţă sunt cât se poate de prielnice şi aşa au fost din totdeauna. Dovadă, numai la o depărtare de 2 km a fost pe vremuri o staţie preistorică pe o movilă înconjurată de o vale circulară naturală. Săpăturile făcute aci au dat la iveală obiecte şi unelte din piatră cioplită. Solul e fertil şi foarte bun pentru cultură. In apropiere, la 5 km e o pădure de esenţă tare, ştejar, şi populaţia nu suferă de lipsa de apă ca în alte părţi ale Cadrilaterului. Se ştie că lipsa de apă de băut este marea calamitate a acestei provincii româneşti. Păturile friatice se găsesc în Atmagea la adâncimi numai de 6 până la 10 m. Până nu se făcuseră puţuri săpate cu maşini în alte părţi, aci veneau locuitorii satelor vecine cu butoaiele să-şi ia provizii de apă. Aşa a fost şi pe timpul Turcilor şi aşa până în timpul din urmă, sub stăpânirea noastră. De aceea hatmanul tătarilor şi-a ales reşedinţa în acest punct, fapt a cărui amintire o poartă numele satului.

Aceste condiţiuni alături de spiritul întreprinzător şi activ al macedoneanului, au adus pe coloniştii acestui sat într'o situaţie materială înfloritoare.

Din tabloul etnic de mai jos (alcătuit la 1 Ianuarie 1938), constatăm cât de compactă este populaţia de Aromâni a acestui sat:

Naţionalităţi (1)	Familii (2)	Bărbaţi (3)	Femei (4)	Băieţi (5)	Fete (6)	Total suflete (7)
Meglenoromâni .	129	121	125	149	156	680
Români	5	5	5	4	3	22
Armeni	1	1	1	—	—	3
Tătari	5	5	5	4	3	22
Total general . .	140	132	136	157	162	727

[1]) I. POP, V. TH. MUSI în „*Un aecenIu de colonizare în Dobrogea Nouă, 1925—1935*", p. 90.

Dacă privim populaţia sub raprtul vârstei, rămânem uimiţi de atâta tineret, dovadă de vitalitatea coloniei. Bătrâni se chiamă între 60—80 de ani, şi dintre aceştia sunt numai vreo zece în sat. Unul singur a atins 80 de ani. Vitregia soartei în Macedonia a grăbit maturitatea şi bătrâneţea Aromânilor. Pe cutele adânci, care le brăzdează fruntea şi faţa, sunt încrustate toate suferinţele îndurate în lupta pentru păstrarea naţionalităţii. Dar vlăstarele tinere sunt chezăşia edificării de mâine a coloniilor din Cadrilater.

Averea, ca valori imobiliare şi vite, se află tot în mâna Megleno-românilor, după cum se vede în tabloul alăturat:

Naţionalităţi (1)	Imobile (2)	Pământ (ha) (3)	Cai (4)	Boi (5)	Vaci (6)	Oi (7)
Meglenoromâni	129	1.940	260	40	70	2.500
Români	4	43	2	—	—	—
Armeni	—	—	—	—	—	—
Tătari	2	—	—	—	—	—
Total general	135	1.983	262	40	70	2.500

Ca plante de cultură, românul macedonean a învăţat să semene şi să cultive porumbul, secara, grâul, floarea soarelui, meiul, dughia şi fasolea soia.

Impărţirea profesiunilor între capii de familie şi bărbaţii valizi se prezintă azi după cum urmează:

Profesiunile (1)	Plugari (2)	Funcţionari (3)	Băcani (4)	Caretieri (5)	Cafegii (6)	Frizeri (7)	Cismari (8)	Măcelari (9)
Meglenoromâni	110	3	3	1	2	1	1	1
Români	—	6	—	—	—	—	—	—
Armeni	—	—	1	—	—	—	—	—
Tătari	—	—	—	2	—	1	—	—

In sat se mai găseşte o moară ce merge cu 3 valţuri şi două rânduri de pietre ţărăneşti.

Având proprietăţi mari, ce variază între 10 şi 100 de ha, pământul îl dau mai mult în dijmă coloniştilor de peste Dunăre. S'au legat atât de mult de glie, încât parcă o stăpânesc din moşistrămoşi. De cumpărat cumpără şi-şi măresc proprietatea, dar de vândut nu, pentrucă ţin la pământ ca la ochii din cap. Munca şi economia, cele două calităţi de seamă ale lor, aci îşi găsesc expresia deplină. Casele sunt în majoritate mărunte şi făcute din chirpici, dar pe măsură ce coloniştii se înstăresc, le dărâmă pentru a ridica altele, din cărămidă, cu ferestre înalte şi mândre.

Biserica şi-au ridicat-o ei înşişi prin daniile şi munca lor ca salahori şi cărăuşi, în 1932. Până acum încă nu e zugrăvită. Banii pentru clopot au fost daţi de Iancu Gioga. Păstrează neştirbită credinţa creştină ortodoxă, care i-a ţinut pe munţii Pindului şi Balcanilor.

Clădirea şcolii primare e impunătoare faţă de ghimirliile din jur. E zidită în 1923 şi are 4 săli de clasă. Micile odrasle, fii de ciobani, sunt bine înzestraţi şi dau dovadă de o dragoste vie pentru paşterea oilor negre de pe carte. Copiii de şcoală sunt împărţiţi în cele 7 clase astfel:

Clasele (1)	Cl. I (2)	Cl. II (3)	Cl. III (4)	Cl. IV (5)	Cl. V (6)	Cl. VI (7)	Cl. VII (8)
Înscrişi	35	18	13	21	15	10	8
Frecventează regulat	35	17	12	21	14	9	5

Predau doi învăţători şi o învăţătoare. Mai funcţionează şi o grădină de copii cu 35 de suflete, condusă de o învăţătoare.

Un studiu asupra psihologiei, limbei, portului, credinţelor şi obiceiurilor acestor colonişti echivalează cu cunoaşterea satului însuşi de unde au plecat, Livezi sau, dialectal, *Livădz*. Sunt totuşi unele deosebiri, pentrucă aci au trebuit să se adapteze altor condiţiuni de vieaţă şi altor sisteme de drept. O descriere a satului-matcă o găsim în rândurile de mai jos ale unui scriitor macedo-român, care ne dau o imagine clară asupra elementelor ce colonizează Atmageaua-Tătărească:

„Mai sus de Oşani... se desfăşoară comuna Livezi, cuib de şoimani ageri şi viteji. Românii din această comună, proprietari de herghelii şi de turme şi neguţători îndrăsneţi şi pricepuţi, făcuseră din Livezi un centru de activitate economică întinsă şi viguroasă, ale cărei pulsaţii se resimţeau în toată regiunea Salonicului.

„Mânuiau cu egală pricepere, arma şi afacerile, Livezenii erau bastionul cel mai puternic al cauzei naţionale, în serviciul căreia nu cruţau nici bani, nici vieţile.

„Să te fi adus Dumnezeu la Livezi într'o zi de Sf. Măria, când se fac nunţile, să fi luat parte la petrecerile legendare, în care berbecii se frigeau cu miile şi vinul curgea în valuri, în timp ce horele, danţurile, chiotele tineretului se succedau fără contenire, ai fi simţit cu adevărat că vieaţa

merită să fie trăită şi că aceşti români ştiu să trăiască din plin"[2]).

In Livezi intelectualitatea a ţinut aprinsă flacăra naţională prin presă, literatură, frământări culturale şi mai ales în urma persecuţiilor. Astfel s'a cultivat şi s'a păstrat limba maternă, populaţia română prezentând fenomenul bilingvismului în Balcani. Toţi bărbaţii vorbesc aromâna şi greaca. Femeile nu cunosc decât dialectul. Azi bărbaţii au deprins perfect limba cultă, dar în casă vorbesc în dialect. In această privinţă se aseamănă cu Saşii din Ardeal, care vorbesc şi limba germană cultă şi dialectul lor (Fränkisch).

In Macedonia băieţii însuraţi rămâneau lângă părinţi, mărind cercul familiei, (afară de cazul când plecau gineri). Se ducea acolo în munţi o vieaţă patriarhală, în înţelesul propriu al cuvântului. Numai după moartea tatălui se despărţeau toţi şi-şi făceau gospodării proprii. Sau uneori fratele cel mai mare lua conducerea şi ceilalţi se supuneau fără a ieşi din indiviziune. Aci în Atmageaua Tătărească lucrurile s'au schimbat. Băieţii stau un an, cel mult doi, pe lângă tatăl lor, apoi se despart. Acest nou regim e dictat de natura proprietăţii agricole. Pe când în munţii Paik, pe coasta cărora sunt aşezate Livezile, averea *(tutiputa)* consta din vite, era nevoie de mai mulţi bărbaţi ca s o administreze în comun, căci unul sau doi pleca cu oile, altul ducea caprele, altul rămânea acasă. Aci în Cadrilater însă locul vitelor l-a luat pământul arabil, economia pastorală a fost schimbată prin cea agricolă. Nu mai e dragostea de mioare, ci dragostea de pământ. Dacă *„ficioru"* are cel puţin 10 ha de pământ, el doreşte să iasă de sub tutelă, pentru bucuria de a şi-l cultiva şi a-şi recolta singur bucatele *(v'iptu, biricheti)*. După cum vedem, acolo în munţi se păstra regimul lui *pater familias*, copiii şi femeia trebuind să asculte de tată şi soţ, care deţine toate drepturile. Odată cu transplantarea în acest regim de economie agricolă, membrii majori ai familiei încep să dobândească drepturi civile şi faptul pare natural şi necesar.

O rămăşiţă a drepturilor lui pater familias este obiceiul adus din Livezi şi păstrat de a se logodi copiii de mici, dela patru, cinci ani. Părinţii hotărăsc aceasta, ţinând seama nu atât de condiţiunile materiale ale cuscrilor, cât de neamul *(soiea)* din care face parte logodnicul sau logodnica. Tinerii când sunt mari, se ştiu că sunt hărăziţi unul altuia, se comportă totuşi ca nişte străini unul faţă de altul şi n'au voie să facă altă alegere. Crescuţi în această idee, logodna le apare ca o predestinare.

Incă un obiceiu, care e desigur străvechiu, e completa izolare a femeilor de bărbaţi. Acest obiceiu s'a păstrat, probabil până azi din pricina exemplului pe care îl ofereau năvălitorii şi stăpânii turci, la care găsim acelaşi lucru. Chiar la horă, pe aceeaşi bătătură se fac două jocuri deosebite: al flăcăilor şi al fetelor. Urmările acestei izolări sunt multiple: bărbaţii au umblat mult, au căpătat o largă experienţă de vieaţă, s'au cultivat, au deprins limbi străine, pe când femeia robotind numai în casă, n'a învăţat nici măcar să scrie şi să citească, nu poate vorbi decât în dialect, iar cunoştinţele culinare şi de igienă îi sunt cu totul străine. Din această stare de inferioritate s'au gândit chiar ei s'o scoţă pe femeie, ca să nu se mai simtă stânjeniţi când primesc musafiri şi cei înstăriţi plănuesc să trimită în şcoli şi pe fete, nu numai băieţii. Acest proces de ridicare a femeii se resimte în toate satele de macedoneni ale Cadrilaterului.

Vorbesc în dialectul macedo-român, o limbă apropiată de vorbirea daco-română a secolului al XVI-lea şi rămasă aproape în forma aceea arhaică. Din punct de vedere fonetic prezintă fenomenul palatalizării numai în parte, *a* protetic, articolul hotărît la sfârşit urmat de *u* şi alte caracteristice. Ca lexic abundă cuvinte din limba greacă, bulgară şi turcă. Scrisă, e mai uşor de înţeles decât auzindu-i vorbind, din pricina pronunţării. Asupra vocabularului s'ar putea face un studiu aparte. Dar noi ne mărginim a da aci o idee sumară prin arătarea denumirilor obiectelor de gospodărie şi ale îmbrăcăminţii: *cupii* (turmă), *pravdz* (vite), *mandră, cutar* (staul), *cocoşmar* (coteţ), *anvelitură* (acoperiş), *stizmă* (perete), *scamnu* (scaun), *pingercă* (fereastră), *chilim* (covor), *v'il'iie* (oglindă), *chelchi* (pahar), *scafă* (ceaşcă), *bunelă* (furculiţă), etc.

Portul. Bărbatul poartă *chilot* (pantaloni strânşi jos la baza fluerelor) sau *potur* (pantaloni de o modă mai veche, lucraţi în găitane), *paltu* (haină), sau *cupăran* (haină tăiată sub mâneci şi cu găitane). Sărbătoarea îmbracă *cioaţi* (cioareci albi), *cămeaşa* (albă, de pânză, fără flori), *cănduşa* (un fel de mantie, din lână — şaiac — până la genunchi şi ceva mai lungă decât cămaşa, împodobită cu găitane albe la reveruri şi negru la

[2]) IOAN NAUM DELAVARDAR: *„Meglenia"* în rev. *„Ţara Nouă"*, Febr. 1933, pp. 38—39.

guler), *dulumă* (pieptar, tot din şiac), *brâul* (de lână, negru, la tineri uneori roşu), *calţavete* (bete de lână, ocolesc de 6—7 ori piciorul sub genunchi, pe deasupra cioarecilor), iar în picioare poartă *păpuţi* (pantofi).

Femeia poartă: *fustane* (rochii), *poală* (şorţ), *şchepe* (testimel), *bair de flurii* (salbă de aur), *cârfiţă* (agrafă cu trei monede de aur).

Onomastica Megleniţilor e specifică. Numele de botez cele mai des întâlnite, sunt: *Sterie, Gheorghe, Niculae, Dumitru, Constantin, Iani, Hristu, Mihali, Anton, Taşcu, Teodor.* Iar la femei: *Chirafa, Dafa, Iana, Maria, Sia, Sulta, Tina, Vanghelifa, Zoifa.*

In forma aceasta rămân numele mai mult pe actele de botez, căci, în vorbirea de toate zilele se strigă unul pe altul, cu diminutive şi o mulţime de derivate, care dovedesc tot atât de bine tandreţea sufletului aromân faţă de ai lui, cât şi influenţa grecească sau bulgară asupra onomasticei. De pildă lui Gheorghe i se poate zice: *Chiurghifa* (cit. Yurghiţa), *Viţă, Gula* (cit. Ghula), *Ghiurgula* (cit. Yurghula), *Giogi, Giogea, Gioca.* Iar pe Maria, obişnuesc a o striga printr'unul din numele drăgăstoase: *Maruşi, Muşi, Muşia, Mia, Marenca, Menca, Marigula,* etc.

Numiri generice pe vârste, auzim: *prunc* sau *natu, ficioric* (copil), *ficior* (băiat), *gione* (tânăr), *bărbart, auşu* (bătrân); pentru partea femeiască: *fetică, feată, nveastă, muliare* (dela 30 de ani în sus), *moaşe* (bătrână).

O trăsătură sufletească ce iese mai mult în relief, e mândria acestor oameni, o mândrie romană, iarăşi dovada unei descendenţe nobile. Ii auzi spunând cu semeţie: „Noi de aci suntem floarea naţionalismului din Livezile Mari; nu-i familie care să nu aibă cel puţin un membru omorît de Greci, pentru cauza naţională". Aproape toţi au de povestit din persecuţiile şi suferinţele îndurate din partea Grecilor. Ştiau să reziste pe poziţiile lor cu încăpăţânare până la moarte. Preoţii erau ridicaţi din biserici, învăţătorii din faţa copiilor, arestaţi, schigiuiţi şi omorâţi. Când îi auzi povestind, îţi dai seama că ai în faţă eroi.

Această mândrie i-a făcut să respingă orice ofensă adusă neamului sau sângelui de „aromân". Mai ales teama de pângărirea femeilor de către Turci îi ţinea treji zi şi noapte. Şi azi întâlneşti în sat femei mature, care au tatuat pe frunte, între sprâncene, semnul crucii. Sub stăpânirea turcească fetele erau răpite cu forţa şi armele şi duse în haremuri. Dar păgânii fugeau de cruce şi cele „însemnate" scăpau. Dela 1913 încoace, această tatuare a crucii a rămas numai ca un obiceiu rar, pentrucă odată cu încetarea stăpânirii turceşti, nu mai era o necesitate.

Din mândrie se fac şi azi încuscririle cu familii de „soie" bună. Nu se căsătoresc cu străine, şi nici cu romănce meglenite, dela megleniţii plugari deoarece, la vrâsta când se fac logodeşte la românii megleniţi plugari, 20—22 de ani, toate fetele şi toţi flăcăii dela Livezi sunt căsătoriţi, căsătoria făcându-se la aceştia între 12—15 ani, iar logodna la vârsta de 2—3 ani. Toţi flăcăii fiind logodiţi sau căsătoriţi, este imposibilitate să se găsească un flăcău sau o fată care să se poată căsători cu un băiat sau fată din alt sat. Din mândrie ţin foarte mult să poarte numai haine noi şi totdeauna curate. Au în portul lor ceva din nobleţea strămoşilor. Pe când trăiau în Balcani, hainele vechi le duceau la cele opt sate aromâne din Meglenia, ca să le schimbe pe saci cu castane sau pe produse de grădinărit. De aceea „livezenii" se disting prin înfăţişarea lor de domni. Şi nunţile lor au ceva regesc în ele.

In sfârşit, tot din mândrie porneşte înclinarea lor spre răzbunare: sângele cere sânge, preferă să moară decât să cedeze unei forţe nedrepte. Răzbunarea nu-i lasă să doarmă şi mulţi povestesc cu pathos cum mai acum 30 de ani au atras în cursă pe căpitanul grec Agra şi l-au spânzurat de un nuc. De atunci şi azi se mai aude:

CÂNTECUL LUI AGRA

— Voi, iaï puiï asburătorï	— Voi, sărmane vrabii [sburătoare
Te-asburaţi tru vintu,	Ce sburaţi în vânt,
Nu vindzut pi-un arhigo,	N'aţi văzut pe un şef,
Pi capitanlu Agra?	Pe căpitanul Agra?
-- Aseara noaptea-l vidzum	— Aseară noaptea îl văzuzăm,
Tru munţâli Pirişorli.	In munţii Perişorului.
Ghiorgi Casapi lu'acâţă	Ghoorghe Casapu îl prinse
Ş'Mihali Handuri lu'ntreabă:	Şi Mihail Handru îl întreabă:
— Ia spune, spune, bre (arhighe	— Ia spune, spune, căpetenie
Câţi Armîni tăl'iaşi	Câţi Aromân tăiaşi
Ş'câte case arsit voi?	Şi câte case aţi ars voi?
— Tu-a Verghiiei năuntru	Inăuntru în Veria
Nă sută Armâni tă'liem	O sută de Aromâni tăiarăm
Şi patruzăţi di case	Şi patruzeci de case
Armîneşti arsim noi.	Aromine arserăm noi
Şi'n Vladova strihoară	Şi la Vladova din sus
Di nuc lu spindzurară	De nuc îl spanzurară
S'pi fruntea lui analtu	Şi pe fruntea lui deasupra
Nă carte li alăsară.	Ii puseră o carte.
S'tru carte scria: 'şiţi	Şi pe carte scria: aşa
Va s'pată carl'ţi tal'le	O să păţească cei ce taie
Armânii pi tru călluri	Aromânii pe drumuri
S'Armînlli pr'luţi do.	Şi Aromâni pe oriunde.

In acest cântec şi în altele se remarcă totdeodată şi cruzimea acestor oameni, care au avut de luptat cu împrejurări atât de vitrege. Când au venit la noi, i-am văzut purtând la brâu pistoale şi cuţite. Intrebaţi de ce sunt aşa, ne răspund franc, fără şovăire: „Avem şi noi defectele noastre, cum avem şi calităţile noastre. Noi cu revolverul ne-am apărat onoarea, cinstea, avutul şi vieaţa. Nu ştim altfel. Nu facem nimic cuiva, dar cine se leagă de noi, la pământ!" [3]).

Venind în ţară, se arată foarte dornici să parvină, să ocupe funcţii politice, măcar în sat să însemne ceva. De aceea, toţi se coborîseră în partide politice şi conflictele dintre cetăţeni au ajuns destul de acerbe. Insă o caracteristică: nu se manifestau violent decât în cuvinte şi spirite, mulţi dând dovadă de ascuţimea de spirit a grecului. Lucrul acesta le face onoare. Foştii ciobani de oi, înrolaţi în partide politice, tind să conducă pe foştii lor stăpâni.

Nunta, — spun ei — e aidoma cu cea din Livezile Mari (Livădz), la 100 km Nord de Salonic, de unde au venit.

Se încinge petrecerea cu o săptămână înainte de cununia religioasă. Se fac întâiu colaci de casă în tavă şi se trimite câte unul întreg fiecărei rude. Colacii aceştia constituiesc invitaţiile de nuntă: fata îşi chiamă rudele din partea ei, băiatul dintr'a lui. In aluatul lor se pune busuioc şi *aruvitli* (un fel de năut), ca să-i dea un gust deosebit. Uneori, pentru dospit se pune coca în două oale, una pentru băiat, alta pentru mireasă, şi a cui parte se umflă mai mult, acela e mai iute. Aceşti *colaţi cu aluatlu di simiţi* (pâini cu aluat dulce), sunt foarte gustoşi.

După ce primesc colacii, rudele sunt datoare să dea o zi ajutor pentru pregătirile de nuntă, unii cu braţele, alţii cu carele, pentru a transporta vinul şi ce mai trebue. In ziua aceasta părinţii, atât ai fetei, cât şi ai mirelui, trebue să le dea o masă.

Când vine ziua de Joi, se strâng fetele *(suratili)* la mire *(grambro)* şi la mireasă *(nveastă)* şi toate dau ajutor la facerea câtorva cuptoare de pâine pentru nuntă. Pâinea aceasta se face cu aluat acru *(acrulu)*, dar se poate face şi cu aluat dulce. Până Vineri, pe la prânz, se termină cu cele şapteopt cuptoare de pâine. Cantitatea de pâine se face după mărimea nunţii, adică după numărul invitaţilor.

Sâmbătă de dimineaţă, trebue să se înceapă tăiatul oilor. De acum vin flăcăii *(fârtaţii)* şi cu rudele însurăţeilor şi se începe petrecerea propriu-zisă a nunţii. Unii pun carnea la frigare *(sulă)* sau în cuptoare, alţii o taie în bucăţi, o pun în căldări mari şi o dau femeilor bătrâne, care fac pe băcătăresele, ca să gătească. Multă forfoteală, gură şi chiot, de parcă se pregătesc mari jertfe păgâne.

Rudele din apropiere şi ceilalţi invitaţi din sat încep să vină încă dela prânz (Sâmbăta), ca să apuce şi această masă. Dar cei mai de departe sunt în fiinţă de abia la cină. Pentru această masă de seară, pleacă mirele împreună cu ceata de *fârtaţi* ca să invite pe naşi. La naş li se face o primire frumoasă şi după ce sunt cinstiţi, vin cu toţii tot pe jos, la casa mirelui.

Tot pe sub seară *(pi ningă seară)*, porneşte şi un cârd de copii cu o ploscă prin sat, ca să anunţe pe mic şi mare de prin case şi de pe uliţe „să vină la nunta lui cutare" [4]).

Când se iveşte naşul în prag, *suratili* tocmai fac coca *(frimită aluatlu)*. Acum el şi ceilalţi nuntaşi le aruncă bani în cocă, pentru a le răsplăti munca depusă la nuntă.

Inainte de a se aşeza la masă, se strâng fârtaţii în curte şi înalţă steagul cu tricolorul [5]) *(flambura)*: un băţ lung de 2—2,5 m, care are la capătul de sus un lemn scurt de tot, în formă de cruce, legat cu un fir gros roşu; sub cruce se ţintuieşte simbolic pânza tricolorului naţional, lungă de 1 m aproape; iar în cele trei colţuri ascuţite ale crucii se înfig trei mere.

In timp ce pregătesc *flambura*, ei cântă:

Coase, arafte, coase.	(Coase, croitorule, coase,
Coase flambura	Coase steagul
Cu utrai di sirmă. . . .	Cu fir de mătase . . . .)

După ce *araftlu* (croitorul) îşi termină lucrul, *fârtaţii* se adresează naşului, cântând în greceşte:

Cherna, nune, cherna,	(Fă dar, nune, fă dar,
Cherna sto bairachi.	Fă dar pentru steag.
Ia vale to hirachi	Ia bagă-ţi mâna
Ştiu arghiri sacula.	In punga-ţi de argint).

[3]) Hristu Papadumitru, notarul comunei, 42 ani.

[4]) Dacă nu s'ar celebra aproape toate nunţile în aceeaşi zi (la Sanmarina) în satul Livezi, ar fi un dezastru pentru cei cu nunta, căci tot satul ar veni să petreacă la ei, dar aşa lumea se împarte. La Atmagea nu se mai fac toate nunţile într'o singură zi din an şi inseamnă mare risipă pentru cuscri,—observă un colonist livezean.

[5]) Acest obiceiu se respectă cu sfinţenie în Livezi, fiind un bun prilej de propagandă naţionalistă, căci „greţile" nu se amestecau niciodată în „nunţili armânilor".

Apoi cu aceleaşi versuri se adresează rudelor şi celorlalţi de faţă: *(afendi)*, mamei *(dodă)*, fratelui *(frati)*, surorii *(soră)*, mesenilor *(parei)*. Această cerere de bani, în cântec grecesc şi nu românesc, arată — am zice — mândria şi nobleţea aromânului de a nu cere pe limba lui. Toţi îi dăruiesc cu bani şi *fârtaţii* îşi împart câştigul în părţi egale. E răsplata lor pentru munca depusă la nuntă.

După ceremonia darului, steagul se predă naşului, care îl ia, trece în fruntea horei *(a corulu)* şi joacă de trei ori cu el în mână. Terminându-se jocul, *fârtaţii* se urcă şi înfig *flambura* deasupra casei în care s'a lucrat. Acum sunt gata şi ei de masă.

S'a înserat deabinelea şi se aduc mâncărurile pentru primul ospăţ mare cu toţi invitaţii. Intre timp, bătrânii şi femeile care ştiu, intonează cântece vechi aromâne, care pomenesc de evenimente triste din trecutul naţionalităţii noastre în Pind şi în Balcani. Tinerii încep şi ei cântece naţionaliste noi şi petrecerea cu mâncare, băutură şi cântec, ţine până dimineaţa.

Duminică toată ziua musafirii se ţin lanţ. Iar până în prânz mirele se pregăteşte ca să ia mireasa de acasă.

Pentru aceasta el e întovărăşit de o suită întreagă de nuntaşi, toţi în haine noi de sărbătoare, predominând ştofa albă de şiac. Dacă mireasa se află tot în Livezi (Atmagea), merg pe jos, dacă e în alt sat merg cu căruţele. Inaintea lor pornesc în grabă curierii, ca să întrebe dacă mireasa e gata. E mai mult o veste de sosirea mirelui.

Ajunşi la cuscri, nuntaşii de aci îi întâmpină în curte cu chiote şi exclamaţii de bucurie .*Fârtaţii* au grije să aducă *flambura* ca s'o înalţe pe casa miresei. Indată după aceasta, încep cu toţii să cânte un cântec, două, apoi părţile îşi dau mâna. După ce şi *fârtaţii* strâng mâna mirelui, poftesc pe cei mai bătrâni să se aşeze deoparte şi cântă numai ei:

Muşutică din grădină	(Frumuşică din grădină
Ţi dor pondu ti nvirină?	Ce dor mare te'ntristează?
Lasă jalea	Lasă jalea
Ş'v'iu la mine	Şi vin la mine
Că ti-aşteptu,	Că te-aştept,
Flori muşate s'adunăm,	Flori frumoase s'adunăm,
Nă curună s'adărăm	O cunună să facem).

Apoi, tatăl, mama şi celelalte rude ale miresei ies din casă pentru dăruirea mirelui care aşteaptă afară: îi pun la piept o floare artificială, cu o monedă de aur. Rudele îi oferă tot monede de aur sau bani, după cât pot, în timp ce el le sărută mâna. Terminându-se dăruirea, e poftit înăuntru, împreună cu *fârtaţii* lui, într'o cameră unde primesc dulciuri şi intonează melodii naţionale.

Intre timp în odaia de alături, se strâng cuscrii şi schimbă „semnul". Aceasta e o ceremonie cu mult teatralism: tatăl miresei poartă la subsuoară o pâine şi un picior (de dinainte) fript, de oaie *(păltare)*; în mână ţine două sticle cu ţuică, din care toarnă în ceştile (ceaşca = *filigea)* celor doi socri. Aceştia îşi încrucişează braţele aşa cum fac nemţii la petrecere [5]) şi după ce fiecare urează: *„S'nă băneadză, cuscre, păreaclea* (ori *tinerli)*, adecă să ne trăiască cuscre, perechea (ori tinerii!), sorb ceştile.

Tatăl mirelui scoate după aceasta darurile aduse pentru mireasă, ca de pildă 5 lire turceşti *(pendolira)* puse pe un lanţ de aur *(silivar di amalamă)*, sau dacă este mai bogat, pune o altă monedă mai scumpă, tot de aur. Infăşurate într'o batistă de mătase, în timp ce le prezintă, zice: *„Ia arăvoana nveastelei"*. (Iată darul nevestei). Când tatăl miresei primeşte acest dar, ceilalţi strigă în glumă să se uite în batistă, ca să nu fie păcălit. El desface batista, după ce vede moneda, o înfăşoară din nou şi o dă pe la barbă, zicând: *„S'băneadză, s-u'nchirdăsească"*. (Să trăiască, s'o stăpânească). O mai dă la doi trei bărbaţi s'o treacă pe la barbă, care repetă aceeaşi urare. După aceasta se înmânează mamei fetei, ca s'o agaţe miresei la gât.

Intre timp, rudele fetei se duc la mireasă să-i ofere obiecte în dar sau bani, după cât îi lasă cugetul şi mireasa le sărută tuturor mâna. *Suratele* îi cântă, apoi se pun pe plâns cu toatele: şi mireasa, şi *suratele* şi femeile din partea miresei.

După ce s'au vărsat lacrimile cerute de acest moment solemn, vin nuntaşii din partea mirelui, oferă şi ei bani şi mireasa le mulţumeşte prin sărutul mâinii.

Terminându-se această solemnitate a dăruirii, oamenii mirelui ies afară cu *fârtaţii* şi naşul să ia *flambura*. Flăcăii se urcă pe casă s'o coboare şi n'o dau naşului decât în schimbul unei sume de bani, cu care ei se declară împăcaţi. In curtea casei se încinge o horă cu naşul şi *flambura* în frunte.

---

[5]) *Brudertrinken* zic germanii acestui gest.

Tatăl mirelui, împreună cu doi *fârtați* aleşi dintre aceia care au ambii părinți vii, intră în casa miresei să primească zestrea *(prica)*. Dar acolo, peste toate, găsesc cocoțați nişte copii, care de asemeni cer să li se plătească ceva. Tatăl mirelui n'are încotro, scoate din buzunar şi-i dăruieşte.

După ce s'a încărcat zestrea, mirele cu nuntaşii lui se strâng într'o parte cu fața înspre uşa casei miresei, iar rudele miresei se postează în uşa casei cu fața spre mire. Cum cele două grupuri stau față în față, încep să cânte în dialog [6]:

Nuntaşii mirelui spun:

Ieşi-mi lună	(Ieşi lună
Când te-aşteptă bei.	Când te-aşteaptă prinţul.
. . . .	. . . .
Aide ahoră,	Ai iubită,
Țe-amânaşi ? țe-amânaşi ?	Dece ai întârziat ? dece ai [întârziat ?)

La acest cântec, grupul miresei răspunde:

„*Mi-am ş'afendi şi nu mi da !*"
(Am şi tată şi nu mă lasă)

Grupul întâiu repetă chemarea de mai multe ori, iar oamenii miresei răspund la fel, invocând succesiv pe mamă *(dodă)*, pe frate, soră şi pe ceilalți membri pe care îi mai are în casă: unchiu, bunic *(pap, lale)*.

Cu acest prilej, se mai pot auzi şi cântece de dragoste, un fel de romanțe, ca de pildă:

Tine, bre gione,	(Tu, mai tinere,
Ocliul de-amură,	Cu ochiul ca mura
Ți eşti tini ?—Un românaşu.	Ce eşti tu ? — Un românaş.
Buzele aroşi, muşata-ți gură	Buzele roşii, frumoasa-ți gură.
S'mi laşi nă oară	Să mă laşi odată
Dulți s'ti başu	Dulce să te sărut.
. . . .	. . . .
Aide bre gione,	Hai, măi tinere,
Păreacli s'nă fațem,	Pereche să ne facem.
Alestă bană doil s'u treațem	Această vieață împreună s'o [petrecem,
Scafa di moarte doli s'u bem.	Cupa morții împreună s'o bem)

Mirele se pregăteşte să plece, cu rudele lui. Când văd că fata îi urmează, tot grupul cântă:

Mea-ți li-u feațem ali cuscri	(Dar ce am făcut cuscrului
Di li-u luăm hili-sa nveastă !	Că i-am luat fata de nevastă !)

La aceste cuvinte de necăjire a cuscrului, grupul fetei răspunde cu satisfacție:

Mea-ți vă deadem havelelo !	(Dar v'am dat greutatea !) [7]

Dela mireasă întoarceera se face tot pe jos sau cu căruțele: înainte mirele cu ai lui, pe urmă mireasa cu ai ei. Separat cele două grupuri intonează diferite cântece.

Acum merg la Biserică. Punctul central al nunții este înfățişarea tinerilor în fața altarului, unde se oficiază cununia religioasă.

De aci se continuă drumul spre casa mirelui. In fața porții, mireasa e întâmpinată de rudele viitorului soț care o dăruiesc. Ea le sărută mâna şi le oferă câte un măr din partea mamei ei. La urmă, ia un măr şi-l aruncă înapoi, pe deasupra capului şi cuscrii amestecați, încearcă să-l prindă. Cei care l-au prins fac necaz celorlalți.

După aruncarea mărului intră în casă, unde o primeşte socrul şi soacra. Aceştia au grijă să-i dea o lingură cu unt, o pâine întreagă şi o cană cu apă, ca să aducă în casă şi aceste bunătăți. Când ajunge în pragul casei, se opreşte, îşi face de trei ori cruce. Ia apoi cu degetul câte puțin unt şi însemnează câte o cruce pe pragul de sus, pe cel de jos şi pe scândurile din lături ale uşii. Acum din nou se închină şi păşeşte înăuntru. De la prag până în odaie e aşternută o pânză albă, de lână (bătanie). Din cana cu apă stropeşte în cele patru colțuri ale odăii. Părinții ei, după ce sunt cinstiți cu câte o țuică sau un rahat, pleacă înapoi acasă. Mireasa rămâne aci.

Nunta la mire merge înainte până se înoptează bine. Când e aproape gata de masă, se scoală cu doi *fârtați*, ia nişte mere, un ibric închis, de argint *(pâgurlu di arăchie)* şi se duce să invite pe socru şi pe nuntaşii lui *(boggeadzi)*. In noaptea aceasta se încinge un chef care ține până Luni de dimineață, când rudele fetei se duc acasă la ea, ca să aducă „*bucuvala*", mâncarea miresei, o pâine făcută cu slănină şi zahăr [8].

Mireasa se cade să cinstească pe socru şi soacră, cu cafea, apoi împarte darurile rânduite de mai înainte de mama ei. De pildă, dă socrului: o velință *(flocata)*, o cămaşe *(cămeaşe)*, o pernă *(capitaniu)*, un prosop *(arizi)*. Iar soacrei: o rochie *(fustane)*, un şorț *(poală)*, un testimel (şchepe) etc., cumnaților aceleaşi obiecte sau ciorapi de lână *(pârpoți)*. Toți aceştia în schimb, îi oferă bani *(u mesc*=o dăruesc), în timp ce ea le sărută mâna.

Iar petrecere, mâncare, vin şi cântece. *Boggeadzi* (rudele miresei), se retrag din nou, iar nuntaşii mirelui pleacă prin sat şi se dedau la un fel de jaf, consimțit de cei prădați. Dela naşul de acasă se ia o oaie friptă la frigare, apoi din curțile *fâr-*

---

[6] Scena aminteşte cele două coruri din piesele vechi greceşti.

[7] Noi am zice: piatra din casă. [8] In timpul din urmă *bucovala* constă şi din plăcintă dulce.

taților prind găini și purcei, pe care îi omoară și îi înfig cruzi pe aceeași frigare (sulă) cu oaia. După această vizită de pradă, se întorc la casa mirelui, unde sunt așteptați la altă masă.

Incheindu-se și acest ospăț de prânz (Luni), ies cu toții afară pentru joc. Mirele cu mireasa alături. De aci pornesc la ciușmea *(u scot nveasta ntreapă,* duc femeia la fântână), ca să știe de unde trebue să aducă apă. Mirele și mireasa sunt aduși în fața fântânii de către *fârtați* și *surate,* se umplu cănile cu apă și-i dau miresei să bea, în timp ce se cântă: *„Umple freate, vearsă soră...".*

Și aci se fac jocuri, după care se întorc la casa mirelui, unde cu aceeași ardoare continuă nunta până Marți. In seara acestei zile se fac jocuri cu lumini artificiale, o feerie, și se oferă nuntașilor *halvaua* (amestec de făină, undelemn și zahăr).

Pentru a ne face o ideie de măreția unei astfel de nunți, trebue să menționăm că se taie până la 20 de oi, câteva zeci de găini (orice masă e complet acoperită cu fripturi), se desfundă câteva butoaie de brânză și se consumă 30—40 l. de rachiu și 500—800 l. de vin. Dacă participă la petrecere și alte neamuri (turci, etc.), acestora li se pregătește separat să mănânce și să bea, pentrucă obișnuiesc să se îmbete, pe când aromânii nu beau niciodată până să-și piardă mințile. Totul îl costă pe mire cam 50.000 lei.

De aceea, spun ei înșiși: „Nunți ca la aromâni nu vezi la nimeni". Parcă iești în basm.

Se întrevede în aceasta o repetare a fenomenelor sociale, așa cum presupune sociologia că s'a întâmplat pe vremuri.

Cuvântul dat e păstrat cu sfințenie. După cum orice ofensă este răzbunată, tot așa, orice datorie se plătește. Pe cuvântul unui român macedonean se poate pune bază. Dacă în timpul lung cât durează logodna, una din părți scapătă, cealaltă nu se gândește să renunțe la făgăduiala de a-și da fata sau băiatul în căsătorie. Lucrul nu e nici greu, de vreme ce nu starea materială a determinat logodirea copiilor, iar fata nu se obișnuește să vină cu niciun fel de zestre. Fata, până la căsătoria religioasă, n'are voie să vorbească cu niciun băiat, nici cu viitorul ei soț. Iar bărbatul e obligat să nu-și părăsească femeia, pentrucă ceea ce a legat Dumnezeu, omul nu trebue să despartă.

Obiceiurile și datinele sunt foarte apropiate, dacă nu identice cu ale noastre, ceea ce dovedește un fond cultural comun. La Crăciun copiii n'au colinde în dialect, ci în limba de dincoace, pentrucă la școlile primare din Macedonia, învățătorii cultivau odată cu limba literară și aceste obiceiuri. Numai grupele de colindători bulgari, venite din satele vecine, se recunosc prin aceea că, nu colindă, ci strigă de mai multe ori: „Surva! Surva!", „Surva! Surva!", cuvânt ce sună barbar în auz.

Cu prilejul evenimentelor însemnate din familie, sunt diferite datini. In prima seară, după ce vine *natulu* pe lume, se dă o masă *(culac),* la care sunt chemate rudele și din partea bărbatului și din partea femeiei. A treia seară se obișnuiește a doua masă *(pugunicu* -cit. puhunicu) tot cu rude. După ce se termină de mâncat, farfuriile se acoperă două câte două, ca astfel băiatului, când va fi mare și va minți, să i se acopere minciunile! Cu acest prilej, mosafirii pun bani în farfurii, ce formează începutul de economii a copilului.

Ingropăciunea nu se deosebește mult de a noastră. Noaptea mortul nu-i lăsat singur, ci se face priveghiu *(vigliare).* Se pune în coșciug *(sînduchi di morți)* și înainte de a fi acoperit se pune deasupra un giulgiu *(savan).* Pe timp frumos, e dus cu patul *(scamnu di morți),* pe timp rău cu o căruță. Dacă mortul a fost un tânăr, se înfige pe mormânt un steag cu tricolor *(flambura).*

In vederea Anului-Nou, se face din ajun un fel de plăcintă dulce, nu prea gustoasă, și în aceasta se pune o monedă oarecare. La zi întâiu se taie în atâtea părți radiare, câți membri are familia, în plus o parte pentru vite și alta pentru tarlale. Acela va fi norocosul, cui îi va cădea banul. Această monedă nu se cheltuiește timp de un an, „pentrucă ea aduce noroc".

La Lăsata Secului, de postul mare, se face „bătaia alviței și a oului". Se leagă o bucată de alviță cu o ață prinsă de capătul unei vergele *(ștală)* de sucălit foile de plăcintă, pe care tatăl o poartă în fața gurilor deschise ale copiilor până o prinde unul, în felul undiței cu momeală pentru prins pește. După aceasta se aprinde firul de mai multe ori: întâiu pentru tatăl, apoi pentru mama, în urmă pentru fiecare copil. Cui îi arde firul cu forță, acela trăiește mult; dacă i se stinge repede, trăiește puțin. Apoi se duc toți la vatră, se dă spuza într'o parte și se pune pe cărămizile fierbinți câte un bob de grâu, succesiv pentru tatăl, pentru mama, pentru ceilalți. Dacă bobul, umflat de căldură, sare spre răsărit, e semn că persoana aceea e sănătoasă și trăiește mult; dacă se

va arunca spre apus, e semn că se apropie sfârşitul.

Lăsata de Sec e şi Ziua Iertăciunii: cei mai mici se duc la cei mai mari să se ierte. Cu acest prilej se fac copiilor casei daruri în bani, pe care copiii îi strâng în nişte pungi dinainte pregătite.

In seara ajunului de Sf. Toader, băieţii şi fetele îşi pun în sân primul dumicat de pâine, pe care nu-l mănâncă. In noaptea ce urmează au credinţa că vor visa pe alesul sau pe aleasa inimii lor, adică pe aceea cu care au fost logodiţi de mici!

Mai cred în ursitoare *(mire)*. Cele trei *mire* vin la casa copilului la trei zile după naştere şi ursesc viitorul. Credinţa în ursită se întâlneşte şi în poveştile populare.

Practici magice nu le sunt cunoscute, dar obişnuiesc în schimb descântecele *(discântiţi)*: de dureri de cap *(di caplu)*, de deochiu *(di ocliu)*, de gâlci *(di şiuşchi)*, de slăbirea copilului *(di sfini)*, de sperietură *(di fricsi)*, de urdinare *(di strof)*, de ceas rău *(di ndesmă)*, de coastă săracă *(di coastă oarfănă)*. O femeie recurge la acest din urmă descântec, când din mai mulţi copii nu-i mai trăieşte decât unul; pe acesta îl descântă ca să-i vină şi alţii şi să-i trăiască. Femeile care nu fac de loc copii, se roagă la Biserică la Sf. Fecioră sau umblă prin babe.

Coloniştii au venit din Pind cu un bogat tezaur folkloric. In toate aceste producţiuni poporane aromâne, se poate ceti toată frământarea sufletească a acestei populaţii obidite, precum şi aşa zisa cruzime a macedoneanului. Ori cum i-am asculta, băsmuind sau cântând, aceeaşi impresiune avem despre asprimea şi duritatea sufletului Românului macedonean. Numai dorul de o patrie salvatoare le smulge accente de un lirism evident, după cum putem înţelege din următorul:

CÂNTEC AL AROMÂNILOR EMIGRANŢI

— „Ţe stai armâne, ahântu'nvirinat?
Ţe stai cu caplu tot'una aplicat?
Ca faglu toamna di frundz'ascuturat,
Di neguri groase'ntunecat
Şi-l mină vint'araţe, 'l mină nicurmat?

— „Ţe mi'ntrebaţi voi muşaţi puli din nior?
Ţe s'vă spun eu, care mi easte a meu dor?
Nu videţi voi singuri când triţeţi în sbor?
C'armânili n'au vir'agiutor
Ş'că duşman'li limba lor s'u cheară vor?

Nu-avem islasca s'bânăm nica cu oi,
Loc nu avem ca s'adram agri cu boi.
Cum s'nu plângem ş's'uhtăm ca voi de noi?!
Videţi că him ma lai di voi,
Făr'case tu-arniu, ne bat furtuni de ploi.

— „Duri şidzut voi armâni invirinaţi
Nu-i chirolu si staţi infricuşaţi;
Dorlu ş'plângul l'a'voştri fraţi scriaţi
Ş'pi una boaţe tuţi strigaţi:
Voi fraţi îndipărtaţi, viniţi di n'ascapaţi[9])

— „Ce stai, Aromâne, atât de întristat?
Ce stai cu capul totdeauna aplecat?
Ca fagul toamna de frunze scuturat?
De neguri groase întunecat
Şi-l mişcă vântul rece, 'l mişcă neîncetat?"

— „Ce mă'ntrebaţi voi pui (vrăbii) din nor?
Ce să vă spun eu, care este al meu dor?
Nu vedeţi voi singuri când treceţi în sbor
Că aromânii n'au niciun ajutor
Şi că duşmanii lor limba să le piară vor?"

N'avem islaz să trăim încă cu oi,
Pământ n'avem să facem ogoare cu boi,
Cum să nu plângem şi să oftăm, sărmanii de noi?!
Uitaţi-vă că suntem mai rău decât voi,
Fără case *ernlu* (iernatec) ne bat furtuni de ploi".

— „Destul a-ţi stat, voi aromâni, întristaţi.
Nu e timpul să staţi înfricoşaţi.
Dorul şi plânsul scriţi-l fraţilor voştri
Şi într'un glas cu toţi strigaţi:
Voi fraţi îndepărtaţi, veniţi să ne scăpaţi!".

Iată, aşa dar, ce se ascunde sub mândra aşezare aromână, pe care o întunecă încă un nume mongolic. Coloniştii satelor cu nume turceşti de mult au făcut o cerere să li se preschimbe nomenclatura veche, iar pentru Atmageaua-Tătărească, au revendicat titlul de „Livezile Mari", adică numelui satului-mamă, din care au plecat. Nu numai pe un cercetător minuţios, dar pe orice trecător uimeşte sănătoasa aşezare a acestui cuib de colonişti. „Prin cumpărarea gospodăriilor turceşti, coloniştii din Atmageaua-Tătărească au realizat una din cele mai temeinice aşezări din judeţul Durostor, prin buna stare ce şi-au asigurat-o din primul an al descălecării lor"[10])

M. CERNEA

[9]) Compus de Hristu Papadumitru, e pe buzele tuturor coloniştilor. Când Dumitru Chihaia a fost trimis de aci din ţară ca delegat să alcătuiască tablouri de emigranţi, a fost întâmpinat cu acest cântec.

[10]) I. POP, V. TH. MUSI, ibidem. p. 71.

VIAŢA TURCILOR ÎNTR'UN SAT DIN CADRILATER: CARA-EZECHIOI DIN DUROSTOR[1]

Odată stăpâni pe întreaga Peninsulă Balcanică, Turcii caută să se infiltreze pe întreg teritorul supus, până la Dunăre; Marea Neagră ajunsese ca un lac turcesc.

Victorioşi în războaie, se lasă ademeniţi şi de pământul mănos al Dobrogei, asemănător întru câtva în climă cu stepele Asiei, patria de odinioară a năvălitorilor.

Populaţia rară din fostul imperiu româno-bulgar: Valahii din sate, Bulgari, Cumani creştinaţi, ajunşi Găgăuţi, trebue să primească alături de ea, cu marea colonizare din sec. XVI, ce-o face Sultanul din Stambul, masse întregi de credincioşi ai profetului.

De atunci, la Sud-Est de Dunăre, se aşează Turcii, ce devin băştinaşi ai locului stăpânit odinioară de Mircea, „stăpân până la Marea cea mare şi al cetăţii Dârstorului stăpânitor".

Tătarii, din aceeaşi familie mongolică, încă erau ca rămăşiţe ale năvălitorilor din 1241, cum sunt şi azi. Creştinii devin tot mai rari; războaiele dese i-au decimat. Unii Bulgari şi Români trec Dunărea în Muntenia şi Rusia, Dobrogea fiind teatrul de războiu între Ruşi şi Turci.

Clima dulce şi iarba groasă, atrage pe păstorii mocani din Nordul Dunării şi pe cei Bulgari dela Sud.

Cu anul 1878, Dobrogea se desparte: partea de N.-E. e dată României, iar cea de Sud ajunge sub stăpânirea Bulgariei, ce capătă exstenţă ca Stat, din acel an.

Bulgarii din Dobrogea românească, trec în Dobrogea bulgărească — Cadrilater, — cum şi cei ce emigrase înainte în Muntenia şi Basarabia.

Bulgarii, noii stăpânitori, încep prigoana împotriva Turcilor băştinaşi oarecum, încât la 1900, numeroase familii sunt silite să-şi vândă avutul pe nimic, emigrând în Turcia.

Aşa stau lucrurile până în 1913, când Dobrogea se întregeşte în urma războiului din acel an. Românii devin iarăşi stăpâni peste locurile de odinioară a lui Mircea.

Turcii, majoritari în populaţia Cadrilaterului, primesc cu multă bucurie noua stăpânire; Bulgarii îi sărăcise, le pângărise legea lor, dată de Sfântul Profet.

Populaţia turcă îşi aduce şi azi aminte că în timpul războiului balcanic din 1912, Bulgarii au făcut din giamii depozite de alimente, având şi butoaie cu slănină şi untură de porc, nesuferite şi spurcate pentru credincioşii lui Mahomed.

Vine războiul din 1916—18, când soarta uneşte iarăşi pe Bulgari şi Turci; Bulgarii, ca cei ce recrutaseră pentru oştirea lor elementele din Cadrilater, pun pe aceştia, pe Turci, în prima linie de bătaie, în faţa Ruşilor, faţă de care se pretindeau înrudiţi.

Cu venirea stăpânirii româneşti, în urma păcii generale, Turcii din Cadrilater cer cu insistenţă marilor puteri ca să fie lăsaţi la stăpânirea românească; aceasta drept răspuns la intervenţia Bulgarilor către aceleaşi puteri, ca să li se cedeze măcar cele două judeţe ale Dobrogei noi.

Drepturile noastre ne-au fost recunoscute.

Dela început, Românii s'au arătat toleranţi faţă de Turcii din Dobrogea veche şi nouă.

Li se respectă credinţa lor; Statul are grijă ca să întreţină cultul musulman, înscriind în buget sumele necesare pentru plata preoţilor lor (hatipi), pentru întreţinerea locaşurilor de închinare, cum şi pentru formarea elementelor clericale în Seminarul din Medgidia, înfiinţat sub Regele Carol I.

Azi, în fiecare sat, cu populaţie turcă, Ministerul Instrucţiunii plăteşte, pe lângă învăţătorii de limba română şi pe un învăţător de limba turcă, competinte, care trebue să predea noţiuni de religie mahomedană.

Turcii din Cadrilater locuesc în sate alături şi de Bulgari şi colonişti români macedoneni, veniţi în ultimul timp. Mahalaua turcească este aparte de cea a Bulgarilor; rar vezi Bulgar să locuiască în mahalaua turcească. Sunt şi sate exclusiv turceşti; Bulgarii n'au pătruns încă în ele, dar sunt puţine.

Bulgarii au căutat să se infiltreze în toate satele din Cadrilater, chiar şi fără iniţiativa Statului.

---

[1]) Din Lucrările Seminarului de *Monografie Sociologică* de sub conducerea lui *H. H. Stahl* (anul şcolar 1936/37).

Acum câteva zeci de ani, au venit câte 5—6 familii, au cumpărat case şi pământ dela Turci, şi astfel s'au înfipt în mijlocul lor; cazuri de acestea nu sunt izolate. Bulgarii, mai muncitori decât Turcii, au reuşit ca să înjghebeze frumoase gospodării în mijlocul satelor turceşti, gospodării ce au acelaşi aspect ca şi ale Turcilor.

Intre ei există o continuă duşmănie; nu se pot suferi unii pe alţii.

Ura s'a accentuat şi dela atitudinea de loialitate, ce au arătat-o Turcii, faţă de stăpânirea românească.

Despărţiţi prin credinţă, limbă şi port, nu s'a putut face cândva nicio asimilare între aceste două naţiuni, cum nu e posibil niciun amestec a oricui alt popor cu Turcii, încercuiţi de fanatismul orb al Coranului lor.

Există cazuri nu izolate de înrudire prin căsătorie între Românii şi Bulgarii din Cadrilater, dar cu Turcii nu e posibil.

Tot ce nu e Turc e spurcat, fiindcă mănâncă „porc", care e mai necurat pentru ei şi decât câinele.

Apoi, sfântul lor Coran le porunceşte să n'aibă niciun fel de legătură cu *ghiaurii*, ce nu ţin de legea divinului Profet.

Aici, concepţia aceasta e tot aşa de înrădăcinată, ca şi când trăia făuritorul legilor.

Azi, doar marele reformator Mustafa Kemal a cutezat să sdruncine întreaga lege a profetului.

Totuşi, pentru binefacerile aduse poporului, care l-a scos de sub cheremul Sultanilor despoţi, ce-l adusese în mizerie şi sărăcie, acţiunea reformatorului e privită cu admiraţie de întreaga turcime de pe pământ. De aceea azi, toţi Turcii din Cadrilater sunt cuprinşi de gândul plecării în ţara lor, care a început să se traducă în fapt încă din anul trecut.

In curs de aproape 2 ani, au plecat peste 70.000. Azi, în urma tratativelor încheiate între Statul nostru şi cel turc, ca Statul român să cumpere proprietăţile celor ce vor să plece, se formează noi tablouri, pe care se înscriu satele în masă.

Foarte puţini cutează ca să nu se înscrie pentru plecare, doar din anumite calcule: fie că sunt prea bogaţi şi acolo nu vor putea să mai aibă această stare, fie că sunt legaţi de aceste locuri prin diferite afaceri rentabile.

Cu ocazia plecării ce s'a efectuat, au vândut aproape pe nimic pământul şi casa speculanţilor Bulgari şi Evrei, socotit a 2.000—2.500 lei un ha, cu casă şi grajd la un loc.

Străinii au devenit proprietari sub diferite forme, ca să nu fie în contravenţie cu legea; de aceia au închiriat pe termen lung, au făcut amanetări, ipotecări, devenind astfel stăpâni de moşii.

Statul sesizat de glasurile celor ce văd pericolul înstrăinării pământului, a oprit asemenea trafic, interzicând oricărui străin de a mai cumpăra dela Turcii ce vor să emigreze. O măsură bună, care trebuia venită mai înainte, ca să fi pus stavilă înstrăinării pământului românesc.

Vieaţa Turcilor din Cadrilater este cu totul deosebită de a celorlalte neamuri, care trăesc în acelaşi mediu; aceasta e datorită credinţei lor religioase, ce le-a format un fel specific de a fi.

Civilizaţia există şi la ei, ca la orice popor de pe glob, civilizaţie care nu se poate desprinde de sângele lor ca neam mongol din stepele Asiei, cum şi de credinţa făurită de profetul divin.

Satele din Cadrilater sunt cu totul deosebite de cele din restul ţării; acum doar cu colonizarea Macedonenilor se construesc sate cu alt aspect.

Se construesc aşezări voluminoase, bine aliniate între ele, din material solid, toate după planurile făcute de specialişti.

Turcii din Cadrilater au fost izolaţi şi de ţara lor; de altfel şi cei de acolo nu se deosebiau cu nimic de aceştia, până la venirea lui Mustafa Kemal, fiind socotit ca poporul cel mai înapoiat din Europa. Azi, lucrurile au început să se schimbe, aşa că în câţiva ani ţara aceasta e aproape de nerecunoscut.

Tradiţia ruginită ce încătuşa pe acest popor, a fost în parte părăsită. Un spirit nou, ca un suflu de vieaţă e transmis de marele reformator în toţi credincioşii Profetului, desmeteciţi şi treziţi ca din somn.

Si fiindcă civilizaţia unui popor se cunoaşte după felul cum ştie să-şi satisfacă cerinţele esenţiale ale vieţii, adică cele de hrană şi îmbrăcăminte, cum şi felul în care înţelege să se comporte mediului în lupta cu natura, prin construiri de aşezări, prin circulaţie dela un loc la altul, ne oprim asupra acestui prim capitol al „hranei" Turcilor din Cadrilater.

Hrana. Hrana omului ca a orişicărui animal e condiţionată de mediul în care trăeşte; ea va varia în calitate, în măsură cu tehnica întrebuinţată în procurarea ei, fie tehnică creată propriu de acel popor sau împrumutată dela alţii.

Subliniem dela început că pământul Cadrilate-

rului permite o agricultură intensă, atât în întindere, cât şi în calitate. Solul este bogat în elemente nutritive favorabile desvoltării cerealelor, ce alcătuiesc partea însemnată din hrana omului.

Cadrilaterul favorizat de o climă dulce, având isoterma 20°, scutit de îngheţuri dezastruoase, de ierni lungi, nefiind chiar pe calea Crivăţului siberian, împărtăşit de ploi timpurii, face să se desvolte o vegetaţie abondentă, ce îşi grăbeşte maturitatea.

Ca atare, ocupaţia de căpetenie a populaţiei de aici va fi agricultura, hrana lor fiind legată de tot ce poate produce pământul.

E de remarcat că întinderea cultivată cu grâu e superioară celei ocupată de porumb; deci pâinea va înlocui mămăliga ţăranului de peste Dunăre.

Porumbul se cultivă doar pentru hrana animalelor şi pentru negoţ, semănat în rânduri, ca şi fasolea.

Mămăligă se consumă rar şi cu anumite mâncări: lapte, brânză, etc.; cei săraci o preferă în lipsa pâinii, dacă n'au putut să schimbe porumbul pe grâu.

Pâinea (ekmek) este hrana de seamă a Turcului; dimineaţa, când se scoală, când pleacă la oraş, la câmp, îşi înfige codrul de pâine în brâu, şi pleacă; copiii, la şcoală, iau pâine în ghiozdan, ca s'o mănânce în recreaţie.

In fiecare săptămână, femeia (cadâna) face un cuptor de pâine, ca să ajungă 5—6 zile, după numărul celor din casă.

Pâinea se face din grâu amestecat cu secară, măcinat la moara cu valţuri; la nevoe se amestecă şi cu mălaiu. Cei bogaţi pun în pâine şi brânză de vaci sau bivoliţă.

Bucăţile de pâine în lapte, amestecat la nevoe şi cu apă caldă, constitue mâncarea delicioasă pentru Turc: *„taranaua"*, nelipsită aproape în fiecare zi

Cuptorul de pâine nu lipseşte dela nicio casă, fie omul oricât de sărac.

Culturii grâului i se dă o deosebită atenţie; se ară din timp, ţinând seamă de rotaţie (solament), adică nu se pune grâu în acelaşi loc, doi ani la rând.

Satul are împărţit terenul de cultură în două părţi: o parte pentru porumb şi una pentru păioase. Fiecare e obligat să ţină seamă de acest lucru, deci lanurile de grâu sunt toate la un loc, cele de porumb la fel.

Seceratul, treeratul, constitue munca de seamă a plugarului Turc, aşteptând cu bucurie să poată vinde ceva din bucate.

Din grâu ales, spălat şi sdrobit cu piatra, se face *„bulgur"*, ce poate înlocui orezul în mâncare.

Acesta se mai mănâncă în o sărbătoare anumită, cu 7 feluri de bucate la un loc, în amintirea lui Noe, ce s'a hrănit pe corabie cu aceste bucate.

Fasolea, e aliment principal pentru Turc; se seamănă în tarlale deosebite, pe brazdă, lăsând interval între rânduri 1—2 brazde.

O fierbe fără zarzavat, care nu e preferat în bucătăria turcească; cei mai cu stare pun şi ceapă doar, pătrunjelul şi mărarul nu se întrebuinţează.

Borşul nu e cunoscut; ciorba o fac dulce, ori o acresc cu pădureţe, cu sare de lămâe, ori cu oţet.

Cine are, îndulceşte mâncarea cu unt sau seu de vacă, ori untură de gâscă, ori untdelemn dela prăvălie. Coranul le interzice mâncarea cărnii de porc, şi de aceia nu întrebuinţează nici săpunul făcut cu porc.

Se seamănă întinderi mari cu fasole pentru vânzare, terenul fiind foarte prielnic.

Cartoful se seamănă pentru trebuinţele casei. Se găteşte ciorbă, prăjit, ori cu carne. Nu se pune cartofi în pâine.

Varza e nelipsită pentru Turc; e pusă în butoae să se mureze pentru iarnă, întrebuinţând-o fie simplă, ori cu carne, prăjită cu untură de gâscă.

Carnea (eti) de pasăre, vacă sau oaie e preferată mult de Turc, de aceia cresc păsări; îndeosebi cresc gâşte multe.

Gâştele sunt îngrăşate toamna după anumit sistem, aşa că o gâscă poate să dea până la 5—6 kgr. grăsime; se îndoapă de gospodină cu dumicaţi de mămăligă de mai multe ori pe zi şi noapte. Această muncă o depune în vederea procurării de untură pentru gătit, fiindcă 2—3 gâşte poate înlocui porcul Bulgarului.

Carnea e gătită ciorbă, cu cartofi, ori e friptă pe grătar; cea de oaie e preferată de Turc, din motive religioase, punând-o în legătură cu jertfa lui Avraam.

La sărbători se preferă carne de oaie.

Untul de vacă sau bivoliţă se întrebuinţează de cei cu stare; cei săraci întrebuinţează *oleiul* din seminţe de dovleac. Untdelemn cumpără dela dugheană.

Lăptării, ouă, de asemenea se consumă, dar cei săraci dau ouăle la negustor pe gaz, tutun etc.;

la fel duc şi păsările, fiind organizat în Dobrogea un export de ouă, păsări.

Ca desert, Turcii au:

Plăcinta (pideaua) foarte delicioasă. E preparată din aluat nedospit, întins în foi subţiri, aşezat pe tăvi mari şi rotunde, în care se toarnă un strat gros de smântână şi apoi se vâră în cuptorul de pâine, până se rumeneşte.

E desertul de preferinţă a oricărui Turc cu stare.

Cafeaua e nelipsită dela masa Turcului, oricât de sărac ar fi, care trebue să bea cafea de cel puţin 3 ori pe zi. O prăjesc ei în casă şi o amestecă ½ cu năut.

Dimineaţa, când bărbatul se scoală, cadâna i-a şi pregătit cafeaua; la fel după masa de prânz şi seară.

Dacă merge la cafenea, nefiind cârciumi, trebue să consume 1—2 cafele; când vin musafiri, gospodarul prepară cafeaua şi trebue să bea cu oaspeţii 1—2 cafele.

Nu bea cafea în ceşti, ca la noi, ci într'un fel de castronaşe, ca cele de iaurt.

Cafeaua se îndulceşte cu zahăr, care se pune înăuntru sau se serveşte separat, după dorinţă.

Şi copiilor li se dă în casă cafea.

Mulţumirea mare pentru Turc, e să-şi trateze mosafirul cu cel puţin 2 castronaşe cu cafea; a refuza e motiv de întristare.

Tutunul se fumează aproape de toţi bărbaţii şi de copii mai mari de 6—7 ani.

Intr'un sat, dacă se găsesc 5% să nu fumeze; unii copii fumează în casă cu tata, dela care aprinde ţigara; cunosc un copil ce fumează dela 6 ani, fiind îndemnat de tatăl său.

Copiii de şcoală fumează aproape toţi, când merg cu vitele, când stau acasă.

Când n'au bani pentru tutun, duc ouă la dughiană, porumb, grâu, seminţe de dovleac. Parte din Turci sunt cultivatori de tutun, din care dosesc, ascunzându-l în pământ, aşa că fumează de contrabandă.

Din când în când, cumpără dela dughiană câteva ţigări, ca să mascheze faţă de agentul de control al Regiei. Din tutunul ascuns se înfruptă şi ceilalţi.

Turcii sunt fumători foarte pasionaţi; fumează într'una, aprinzând ţigară dela ţigară.

Doar în „geamie", casa lor de rugăciune, nu fumează; asemenea şi în timpul postului mare de 30 zile, „ramazan", când e abstinenţă totală de mâncare şi apă, dela răsăritul şi până la apusul soarelui.

Timpul acesta, pentru fumători, e mare chin; dar se abţin cu mari sforţări; ziua dorm bine, aşa că nu prea bagă de seamă, iar seara, după ce mănâncă, merg la cafenea, ori musafiri la vecini, ca să vină acasă despre ziuă, când mănâncă şi se culcă, lăsând grija gospodăriei pe seama femeii şi a copiilor.

Sacâzul deosebit de cel pentru vioară, e purtat şi mestecat în gură, atât de copii, cât şi de oameni mari, bărbaţi şi femei; nu-l înghite, ci mereu îl tot plimbă prin gură cu limba, ca să se disolve. Are o înrâurire bună, căci conservă dantura.

Ca *băuturi,* sunt opriţi de Coran să întrebuinţeze vinul şi ţuica, cum şi orice băutură alcoolică.

Fac *must sau cidru* din coarne, pe care-l întrebuinţează îndulcit cu magiun.

Cei ce au făcut armata în România, unii nu mai ţin seamă de aceste prescripţiuni; beau ce găsesc, dar nu în faţa celorlalţi. Se duc pe la oraş şi vând bucate; acolo trag la han şi beau, dar nu toţi.

In majoritate, nu gustă vinul şi ţuica.

Viţă de vie nu cultivă decât 5—6 butuci în faţa casei, pentru struguri, de mâncare.

Unii au început să pună viţă mai multă şi vând strugurii sau vinul; din tescovină fac ţuică pentru vânzare.

Murături pun pe iarnă din varză ori *ardeiu* (biuber), care-i mănâncă cu pâine.

Aproape toate mâncările se amestecă cu ardei usturat, care e mărunţit ca mălaiul; e uscat în cuptor întâiu, e dus la o râşniţă în sat, apoi îl păstrează pentru dresul bucatelor.

Pepenele (carpuz) e un fruct de preţ, fiecare gospodar are grijă ca să-şi pună 1/4 de ha. măcar, cu pepeni, mai ales prin locurile noui.

Pământul e foarte prielnic pentru pepeni, care se fac destul de mari şi numeroşi.

Pepenele, pe lângă mâncarea ca fruct, îl întrebuinţează pentru *magiun,* foarte delicios. Se curăţă pepenele de coajă, îl taie în bucăţi, îl pune în cazan, fără apă, îl dă în clocot, îl strecoară şi apoi se fierbe până se încheagă, după dorinţă. Se pune în vase de pământ şi se serveşte cu pâine.

E preferat mult de copii; cu asemenea magiun se îndulceşte şi cafeaua în lipsa de zahăr; se pune şi în plăcintă, în ceaiu.

Un alt soiu de magiun se prepară din un fel de

plantă asemănătoare sorgului, din care se fac mături, plantă numită de Turci „camiş", iar magiunul se numeşte *„Camiş-bal"*.

Această plantă, când dă în copt, se taie, se fac snopi şi se aduce acasă. Aici se ia fir cu fir, trecându-se printre două suluri de lemn ce se'nvârtesc în sens contrar; firul e plimbat dela un capăt la altul, e sdrobit complet şi din el curge un must dulce, care se strânge în vase, se pune la foc şi se fierbe până se încheagă, rămânând o pastă asemănătoare la coloare cu mierea de albine. E mult mai dulce ca magiunul din pepeni.

Bulion nu se întrebuinţează; *patlagelele roşii* se taie în bucăţi şi se usucă la soare, de către unele gospodine.

Alte zarzavaturi nu se întrebuinţează în bucătărie; ceapa şi usturoiul numai de unii gospodari.

Ca deserturi, se mai obişnuiesc:

Baclavale preparate din aluat dospit, frământat cu unt şi ouă, adaogă zahăr topit cu apă şi se coace în cuptor.

Priinsli, preparat din orez, unt, carne şi smântână, ce se amestecă şi se pune la cuptor.

Orezul cu lapte e întrebuinţat de cei cu stare.

Cabac-aşi, dovleac fiert cu apă, sau copt în cuptor, la care se adaogă lapte.

Irichi iansi, prune uscate, fierte cu apă, prăjite cu unt şi adăugat magiun.

Lunaşi, varză tocată dulce sau murată, amestecată cu smântână şi unt.

Ca fructe pentru iarnă au nuci, dacă nu le vinde; strâng mere sălbatece, coarne, alune, bureţi.

Ceaiul se consumă mai mult la cafenea, în vreme de iarnă; e preferat mai puţin decât cafeaua.

Imbrăcămintea la Turci se lucrează mai mult în casă; materia primă e produsul gospodăriei: bumbac cultivat in grădini, lână dela oi.

Cânepă şi in nu se cultivă de nimeni.

Nu puţini îşi procură îmbrăcămintea dela oraş, fiind atraşi de culorile variate ale stambelor din dugheni.

In special costumul femeilor e făcut din stambă roşie sau albastră; cel bărbătesc de iarnă e lucrat în casă din lână.

După înfăţişare, îmbrăcămintea femeilor nu diferă mult de a bărbaţilor, afară de acoperământul pentru cap.

Cămaşa e din americă de târg, ori din bumbac ţesut în casă (bumbac cumpărat); există şi din bumbac cultivat împrejururl casei, care în lipsă de maşini e tors mai gros.

Femeile poartă pantaloni largi, ca şi bărbaţii, numiţi *şalvari*, mult încreţiţi, cu un şnur ce înfăşoară mijlocul; la fel au băieţii şi fetele.

Pentru vară bărbaţii preferă şalvari făcuţi din americă vopsită cu negru în casă; astfel de şalvari poartă şi femeile vara şi iarna.

Bărbaţii ce nu pot să-şi facă din lână pentru iarnă, se mulţumesc tot cu şalvari din americă.

Sunt cusuţi în casă cu mâna de femeie; cei mai cu stare îi dau la croitor ce lucrează special pentru Turci.

Pantalonii din lână pentru bărbaţi şi băieţi sunt mai strimţi şi sunt garnisiţi cu înflorituri de şnururi şi găetane, în locul buzunarelor care lipsesc.

Tot lucrul la pantalonii turceşti se face cu mâna, nu cu maşina.

Haina e făcută din postav ţesut în casă, foarte scurtă, cu mânecile strâmte şi gulerul aproape lipseşte.

E la fel garnisită cu şnururi şi găetane unul lângă altul; se căptuşeşte cu pânză de bumbac din grădină.

Haina se poartă de cei mai cu stare, ceilalţi se mulţumesc a îmbrăca 2—3 cămăşi şi o flanelă pe dedesubt; aşa umblă tot timpul iernii.

Cuiere nu sunt la şcoală, fiindcă n'au ce pune în ele. Pe deasupra bărbaţii îmbracă o cămaşă de stambă colorată.

Brâul e nelipsit dela mijlocul Turcului; e lung şi lat, făcut din lână, culoare roşie.

Bătrânii preferă verdele; e nelipsit şi la băieţii dela 5 ani înainte. Brâul e buzunarul Turcului; aici ţine tabacherea cu tutun, iasca, amnarul, cum şi pâinea când merge la drum. Copii de şcoală ţin batista. E purtat şi în timpul verii, oricât de cald ar fi; fără brâu Turcul nu iese pe drum.

Femeile preferă ca întreg costumul: pantaloni şi haină să aibă aceeaşi culoare, să fie din aceeaşi stambă.

Fesul e purtat de bărbaţi şi copii mici; are culoare roşie. Se înfăşoară împrejur cu o legătoare lungă ca un fular *„Cialma"*, ce se cumpără sau se face în casă.

Culoarea de obiceiu e albă; bătrânii preferă verdele. Se poate înfăşura fesul şi cu un şervet simplu.

Copiii vara umblă cu fesul fără cialma; încolo flăcăii şi bărbaţii trebue să fie înfăşuraţi şi vara ca şi iarna.

Fesul trebue să fie nelipsit de pe cap, atât ziua cât şi noaptea când dorm.

Se exceptează copii de şcoală, care sunt siliţi cât stau în clasă să-şi descopere capul; în colo, pe drum, în casă, la masă, când dorm, trebue să aibă fesul pe cap. E un sacrilegiu a cuteza să mănânci cu capul descoperit, copiii când sunt la şcoală şi mănâncă pâine, fiind descoperiţi, trebue să ţină o mână pe cap.

In geamie capul trebue să fie acoperit; la fel şi la rugăciunea ce se face în casă.

Nu e permis să ai altceva pe cap în afară de fes. De altfel li-e cunoscut că Kemal în ţara lor a înlăturat fesul, de aceea cei ce vor să emigreze au grije să-şi cumpere dela oraş o şapcă de postav ca s'o aibă când se va sui în vapor la Constanţa, fesul trebuind să rămână jos.

Doar copiii îndrăznesc să pună şapca pe cap înainte de a ajunge la Constanţa.

Aceasta se întâmplă numai cu Turcii dela sate; cei dela oraş poartă pălărie, căciulă.

E interesant să vezi pe bătrânul de 70—80 ani ce pleacă în Turcia, cum îşi păstrează cu grije şeapca nouă în ladă (sandâc) ca s'o aibă pentru vapor.

Şuba este o manta lungă, blănită cu piei de oae, ce se întrebuinţează de cei cu stare la drum lung.

In picioare, bărbaţii, mai lipsiţi, poartă *opinci* de bou ori bivol, luate gata dela oraş.*Pantofi de gumă,* dela oraş, se cumpără de unii. *Sandalele* sunt purtate de bărbaţi şi de femei, care nu poartă opinci; acestea se preferă pentru uşurinţa cu care se scot din picioare când intră în casa cuiva.

Oricine, înainte de a intra în casă, trebue să-şi scoată încălţămintea rămânând în ciorapi.

La giamie nu poţi intra decât în ciorapi, pentru vizitatorii de alt neam se tolerează să intre şi încălţaţi, dar să rămână lângă uşă.

Datina aceasta e îndreptăţită din motive de curăţenie; Turcii neavând pat în casă, dorm pe jos, ori aceasta ajută la întreţinerea curăţeniei.

Ciorapii sunt de lână lucraţi în casă, sunt torşi foarte subţire, aşa că seamănă cu cei făcuţi la tricotaje, fiind vopsiţi în diferite culori.

Femeile, pe cap, poartă *basmale* (cimber).

De obiceiu poartă două basmale: cu una îşi acoperă urechile, parte din obraji şi bărbia sub care se leagă; cealaltă este pusă deasupra ca să-şi acopere complet fruntea şi se leagă la ceafă.

Aşa stau femeile şi fetele în casă şi în curtea din jurul casei, curtea dinăuntru.

Când ies în curtea din afară sau pe drum, la apă, la prăvălie, la câmp, trebue să-şi pună cerşaful drept acoperământ; acesta e lung de aproape doi m. şi lat de un m. şi mai bine.

Cerşaful se lucrează în casă, din bumbac indigen ţesut în dungi albastre cu alb; culoarea neagră iarăşi e preferată pentru cerşaf, cu dungi galbene pe margine.

Cu astfel de acoperământ, femeia turcă pare o fantomă ce se mişcă dela un loc la altul. Ea e obligată să-şi acopere faţa când a ieşit din casă, ca să nu fie văzută de niciun bărbat fie Turc sau de alt neam; deaceea are grije ca să-şi strângă cerşaful cu o mână, lăsând neacoperită doar gura, nasul şi ochii.

Fetele în clasă sunt obligate să rămână fără nicio basma pe cap.

In casă nu se acoperă când vin femei sau rude mai apropiate, altfel se acoperă fie chiar şi vecini bărbaţi.

La câmp când lucrează se descoperă dacă nu e niciun bărbat străin.

Este ştiut că în curtea din jurul casei Turcului, curtea dinăuntru n'are voie să intre nimeni, decât cei din casă, ori rudele apropiate; ceilalţi pătrund numai în curtea din afară unde se găseşte şi camera specială pentru musafiri „odaia de musafiri".

Oricine vine, (bărbat) e introdus aici şi întreţinut de bărbatul gospodar, fără ca femeia să-şi facă apariţia, nici chiar învelită cu cerşaful.

Cine e sărac şi n'are odae de musafiri, dacă gospodarul vrea să-şi primească pe musafirul bărbat, femeia pleacă la vecini şi rămâne oaspetele cu gospodarul care-i oferă loc jos pe rogojină pe care pune o pernă, apoi îl tratează cu cafea.

Fetele, unele îşi acoperă faţa când vine un bărbat sau flăcău, altele nu.

Odaia pentru musafiri scuteşte pe sexul femenin de această corvadă.

In zile de sărbătoare cum e Bairamul, corespunzător cu Paştele la creştini, fiecare caută să fie îmbrăcat în haine cât mai curate.

Şirurile de *mărgele* şi *brăţările* colorate de stclă trebue să sclipească la gâtul şi la mâinile fetelor şi femeilor.

La sărbători fetele poartă basmale de mătasă colorată, cusute cu fir pe margini; au *batistă* albă

sau altă culoare cusută cu arnici roşu pe margini, iar la colţuri e încrustat chipul semilunei.

Fetele dela cele din braţe şi toate femeile îşi vopsesc unghiile cu roşu (nu se aseamănă cu manichiura de oraş) îşi vopsesc podul palmelor cu galben, iar sprâncenile le negresc şi le unesc, părând că au o singură sprânceană la amândoi ochii.

Fetele îşi împodobesc cămăşile cu fluturi, iar când au nuntă îşi lipesc fluturi şi pe faţă (mireasa şi cele apropiate de ea).

Părul îl împletesc în coade lungi dela 7 până la 13 coade; de ele leagă bani vechi, şi de aur, dacă au, leagă canafi, mătase...

Cercei poartă toate, potrivit cu starea ce o are fiecare.

Părul la bărbaţi e purtat de obicei scurt, mai ales la cei în vârstă, tinerii poartă părul mare, tunzându-se într'un chip specific numai neamului lor.

Inele poartă atât bărbaţi cât şi femei; se fac din plumb sau cositor de către fierarul din sat.

Locuinţa. Casele Turcilor, din satele Cadrilaterului au asepect de orient: case mici, joase, făcute din pământ ori nuiele, acoperite cu olane arse de pământ, (cu trestie unde se găseşte) olane cu formă de jumătate trunchiu de con, puse în două trei rânduri unele peste altele. Gardul curţii e lipit cu pământ galben, aşa că nu se vede nimic ce este înăuntru, afară de acoperişul casei.

Satul ţi se pare că e pustiu; ici şi colo câte un trecător, o femeie ce aduce apă cu cobiliţa, ori copiii ce se joacă în ţărâna drumului.

Casa are faţa spre miazăzi din două consideraţii: 1) temeiu geografic; 2) temeiu religios, ca să fie spre oraşul sfânt Meka, unde e îngropat Profetul Mohamed.

Materialul de construcţie e potrivit cu mediul în care trăiesc; unde sunt păduri în apropiere, pereţii se fac din gard cu nuiele; unde nu, pereţii se fac din chirpici (pământ frământat cu pae şi tăiat în formă de prisme dreptunghiulare, mai mari decât cărămizile). Chirpiciul se usucă la soare; din astfel de material se clădesc case foarte bune cu pereţi groşi şi drepţi. Şcolile din sate se clădesc din chirpici.

Un asemenea adăpost e mult mai călduros, decât cel cu pereţi din gard cu nuiele.

Deasupra pereţilor se pun grinzi de lemn, gros cioplite peste care se pun căpriorii ce se încheie sus în cuie groase de lemn; peste căpriori se pun lemne subţiri, apoi stuf şi pe urmă olanele.

Acoperişul e foarte puţin înclinat, aşa că deabea e ridicat, ceea ce face ca în pod să nu poţi umbla decât pe brânci.

Peste grinzi se bat nuiele necojite; se lipesc cu pământ pe dinăuntru şi pe afară şi tavanul e gata. Unii la sală (tindă) nu au tavan deloc.

Dimensiunile casei variază după starea omului; asemenea şi numărul camerelor.

Cel mai sărac trebue să aibă măcar două odăi: una unde să locuiască şi alta ca magazie şi unde să primească şi musafirii.

Cei cu stare au câte 6—7 odăi, ce comunică toate între ele prin uşi.

Odaia are 3—4 metri lungime, 2 jumătate lăţime şi înălţime. In genere casele sunt joase. Uşile sunt din lemn de brad, mai la toţi nedat la rândea, sau este dat numai pe faţa din afară.

Nu există niciun fel de gust artistic la facerea uşilor şi ferestrelor, scânduri bătute în cuie, prost lipite unele de altele.

La fel şi tocurile dela ferestre şi cercevelele.

Broască la uşă nu este, decât la cei bogaţi.

Ceilalţi au bălămăli pentru pus lacăt, făcute de fierar.

Ferestrele la cei mai mulţi nu se pot deschide, neavând ţâţâni; ele se pun pe dinafară şi se asigură cu stinghii de lemn, bătute în cuie, ceea ce îngreuiază aerisirea camerelor.

Fiecare cameră are câte o fereastră sau două; perdele lipsesc. De ele nici nu se simte nevoie, casa fiind în curtea dinăuntru, unde nu intră niciun străin; apoi gardul e lipit cu pământ, aşa că nu se vede nimic din stradă.

Pereţii casei sunt lipiţi cu pământ galben; varul nu se dă înăuntru, ci doar la pereţii din afară, în curte. Femeia când face curăţenie în casă, înmoaie o cârpă în pământul frământat cu apă, apoi şterge pereţii şi tavanul. La fel şi pe jos, după ce a aşezat cu mâna un strat de pământ mai gros.

Scândurile lipsesc pe jos, chiar şi dela cei mai bogaţi. Pe deasupra se pun rogojini, care se scutură şi se curăţă cu apă caldă.

Soba, de obiceiu e aşezată la intrare, lângă uşă, e făcută din cărămidă sau din tinichea.

In casele bătrâneşti, soba e o vatră, un cămin pe care se pun lemne, iar fumul iese pe o hoarnă nesprijinită de stâlpi.

Astfel de vetre se găsesc în toate odăile de

musafiri, unde se poate pregăti repede cafeaua pentru oaspeţi.

Familiile sărace stau în o singură cameră unde gătesc şi dorm; alţii au o sobă ce încălzeşte două camere. Paturi lipsesc cu desăvârşire; într'un sat cu 270 case, un singur om a cutezat să introducă pat în casă, în urma celor văzute la Bucureşti, cât a fost militar.

Dorm cu faţa la miazăzi pe saltele de lână; se învelesc cu plapome (iorgane) tot din lână.

Pernele sunt din fulgi, ori din paie.

Nu obişnuiesc cerşaf la plapomă ori pe saltea, nici feţe de perne.

Se culcă târziu iarna, fiindcă merg seara la vecini: femeile la femei şi bărbaţii la bărbaţi; fac, cum se zice, „*moabet*", unde beau cafea, fumează şi stau de vorbă.

Dimineaţa se scoală târziu; bărbaţii cei din urmă, chiar şi vara.

Femeia se scoală mai de dimineaţă, are grije să facă focul, să pregătească cafeaua ca s'o dea bărbatului când se scoală; până atunci ea bea cafea cu copiii.

Femeia are grije de vite, de dat mâncare, apă, curăţit la grajd; e ajutată de copii.

Prea puţini bărbaţi scutesc femeile de aceste îndeletniciri.

Dacă bărbatul trebue să plece noaptea cu căruţa, ea trebue să se scoale, ca împreună cu el, să aducă caii din grajd, să pună hamurile pe iei, să aranjeze căruţa.

In casă au lăiţi lungi pe care ziua se ţine aşternutul şi căldările de tablă cu apă; dacă n'au cuie de lemn înfipte în pereţi.

Sus, de jurîmprejur, există poliţi pe care se înşiră străchinile, farfuriile de tablă, tavele mari rotunde, pentru plăcintă. Aici se pun şi vasele în care se fierbe mâncarea, se pune şi pâinea, învelită, dacă nu există un dulap făcut anume.

Sus pe prichiciul sobei stă tava cu ceştile pentru cafea, cu ibricul şi cutia cu zahăr.

Masa stă rezematǎ de perete sau agăţată în cuiu; e rotundă, cu trei picioare şi înaltă de 20—25 cm.

Scaune lipsesc cu desăvârşire, afară de unul mic de tot şi înalt cât masa, pe care se pune lampa.

Toţi din casă şi orice străin trebue să se aşeze jos: musafirul se cinsteşte cu o pernă ce i se oferă de gazdă.

Copiii de şcoală scriu şi socotesc lungiţi pe rogojini.

Lingurile sunt de lemn; furculiţe rar se găsesc.

Camera curată e tot cu pământ pe pereţi; pe jos, rogojini curate, apoi sandâcul (lada) cu cămăşi, haine, aşternutul de rezervă, farfurii înşirate pe poliţă; ghivece cu flori la ferestre.

Baia este amenajată la unii în camera de locuit; se află sub lăiţa pe care se pune aşternutul ziua, unde e o gaură în care se scurge apa. E ca o cutie cu pereţii de scândură.

Ca să te speli trebue să te vîri acolo, unde ai un vas cu apă caldă, din care iei şi torni pe corp.

In curtea de lângă casă, se găseşte hambarul, cu pereţi de nuiele lipite pe dinăuntru, ori din scânduri. E acoperit cu olane; are mai multe despărţituri pentru diferite cereale.

Sub streaşina hambarului, lung dealtfel, e bucătăria de vară, e o scobitură de pământ, bine lipită, peste care se pune un ochiu de plită, având la capăt un burlan pentru fum.

Cuptorul se găseşte în una din camere, având doar gura înăuntru, iar corpul e scos afară în curte; e nelpsit dela orice casă, fie omul cât de sărac.

Făcutul cuptorului şi al sobei e specialitatea cadânei; bărbaţii nu ştiu să facă, sau nu vor să facă.

In curtea dinăuntru nu intră păsările şi vitele, deci în faţa casei se seamănă straturi cu flori, se plantează câţiva butuci de viţă ce se urcă pe un fel de şpalier boltit, se sădesc câţiva pomi: caişi, piersici, vişini.

Turcoaicele sunt foarte iubitoare de flori.

Aici se păstrează o curăţenie riguroasă; în timp de vară se mătură în fiecare zi.

Dacă nu mai are altă grădină mai mare, aici se sădesc şi ardei, pătlăgele, puţină ceapă, usturoi, câteva fire de fasole, cartofi. Aşa dar, casa Turcului e înconjurată de veredeaţă. Dela casa lui nu lipseşte nici comoditatea.

Din curtea dinăuntru, prin o portiţă mică, cu încuietoare, *dai în curtea din afară*, mult mai mare.

Aici se găseşte *grajdul*, făcut din chirpici, ori din nuiele, lipit cu pământ pe dinăuntru şi pe dinafară, ceea ce face ca vitele să fie bine adăpostite în timp de iarnă.

Alături e *coteţul de păsări*, lipit cu pământ, având o mică deschizătură jos pentru intrat păsările, şi sus o portiţă mai mare pentru umblat înăuntru.

In această curte se găsesc stivele cu lemne.

Lângă grajd e și câte un *șopron*, unde se păstrează căruța, sania și plugul.

Cele mai multe grajduri se acoperă cu paie. Ca o prelungire a grajdului se află și *odaia pentru musafiri*, în care se conduc oaspeții atât străini, cât și localnicii.

Dacă ai treabă cu cineva, bați la poartă și intri în curtea din afară dacă e deschis, te apropii de portița ce duce în curtea casei, încuiată, deobiceiu, pe dinăuntru. Bați și acolo și strigi; ți se răspunde și aștepți până vine bărbatul, dacă este, care te conduce în odaia pentru musafiri, unde poți vorbi ce ai de vorbit.

Dacă bărbatul nu e acasă, iese femeia acoperită cu cerșaf.

In odaie mai poți găsi și pe alți bărbați la „moabet"; ți se spune: „bine ai venit" (hoci ghealdi), la care trebue să răspunzi cu: „hoci buldi".

Rând pe rând trebue să intinzi mâna la toți. Indată ești poftit să stai jos, oferindu-ți-se pernă și începi ca să vorbești; gospodarul trebue să te întrețină cu discuția. Acesta, așezat jos în fața vetrei are grije să pună lemne pe foc, ia tava cu serviciul de cafea de sus și prepară cafeaua.

Nu poți refuza nici pe a doua ceașcă; ți se oferă și tutun din tabechere.

Toți cei de față stau înșirați pe lângă perete cu picioarele ascunse dedesubt; fiecare fumează cu luleaua din țigaretă, având și cafeaua dinainte.

In nopțile de iarnă se fac asemenea adunări (moabet) până pe la mijlocul nopții.

Pereții nefiind spoiți cu var, nu se văd urmele de tutun. Și femeile fac moabet în o cameră din curtea dinăuntru.

La o astfel de *odae*, din o mahala se adună, seara băieții dela 12—13 ani înainte; fiecare duce lemne pentru foc, cu rândul.

Aici fumează cu toții și dacă au, beau și cafea, spunându-și pățaniile din timpul zilei.

Unul vine cu cimpoi și cântă; ceilalți îl acompaniază din gură în timp ce altul iese și joacă, învârtindu-se împrejur, imitând jocul fetelor dela nuntă.

Aici la odaie se pun la cale întâlniri pe la garduri, vizite nocturne pe la geam unde sunt fete, aici se discută despre însurătoare, despre furturi de fete.

La odaie și cafenea se plămădește vieața socială a satului; aici la odaie e locul de întâlnire al frizerilor ce vin seara să tundă pe abonații ce plătesc câte o dublă de grâu pe an.

Tot în curtea mare, se află locul unde se păstrează nutrețul pentru vite, un adăpost lung, învelit cu paie și cu pereții de nuiele, având și ușă pentru încuiat. Sunt așa zisele *„samanlâcuri"*.

Aici vine gospodarul sau gospodina cu coșul mare, făcut din curmeiu, îl umple cu paie, îl ia în spate și-l pune în ieslea vitelor.

Paiele, foile de porumb, cocenii, dughia, tecile de fasole, aici se păstrează.

Imprejur e locul rânduit pentru treierat cerealele, care se pun în hambar ori cărute pentru târg.

Vecinii comunică prin portițe mici ce sunt în gardurile ce-i despart la curte sau grădină, fără a te mai duce pe drum la intrarea principală.

Intr'o odaie trăește o familie: părinți și copii; Dacă au și feciori însurați, ei își fac alte odăi tot sub același acoperiș, odăi numai pentru dormit, căci mănâncă cu toții la aceeași masă.

Intr'o casă poate să locuiască și trei familii; muncesc la olaltă cu toții, pun bucatele la un loc și din ce vând se îmbracă toți.

Tata e capul casei; feciorul poate fi oricât în vrâstă, nu se poate amesteca în conducerea gospodăriei.

Bătrânul dă porunci și fiecare execută. Feciorul însurat și cu copiii nu are în stăpânire nicio palmă de pământ, câtă vreme trăiește părintele său; după moartea acestuia pământul se împărțește între frați și surori.

De aceea autoritatea bătrânului se păstrează, fiindcă el deține toată soarta și puterea gospodăriei, putând să lipsească, la un moment dat, de proprietate, pe fiul care nu-i intră în voie.

Chiar dacă feciorul se retrage în altă casă decât cea părintească, tot nu poate stăpâni niciun petec de pământ până la moartea tatălui.

Viața socială. Viața Turcului se scurge ca și a celorlalți conlocuitori: Bulgari sau Români, cu deosebire că sunt îngrădiți de religia lor, la care țin cu tărie.

Ocupația de căpetenie e plugăria; pământul este destul de bun, că chiar de pe o întindere mică să scoată atât cât are nevoie pentru casă și să mai vândă ceva ca să se îmbrace, să plătească perceptorului...

Nu muncesc mult pământul, dar fiind așa de bun rodește îndeajuns, mai mult decât altul de aiurea, care este lucrat rațional.

Singura rânduială bună e rotația cerealelor din

an în an, cum și semănatul la un loc de către tot satul a cerealelor de același fel.

Turcul are grije toamna ca să-și are tarlaua, imediat ce s'a ridicat recolta, rămânând ca s'o mai are odată înainte de semănat.

Vite bune, de muncă nu lipsesc. Cai vânjoși și bine hrăniți, și puternicul bivol care duce povară unul cât doi boi.

Ca *unelte* de plugărie, cele obișnuite: plug de fier, rariță, boronă.

Treieratul îl fac cu cai, care trag după ei un soiu de scândură, împlinind ce n'a putut face copitele cailor. Mașina nu se întrebuințează decât de marii proprietari.

Munca de sapă și secerat se face de cei din casă, bărbați și femei; cum și copiii mai în putere.

Bărbatul și femeia, sapă câte 2—3 săptămâni la rând porumbul și fasolea de 4—5 ha.

Pleacă dimineața la tarla (câmp), iau pâine, ouă fierte, ulciorul cu apă, copilul mic dacă este, și vin seara.

Casele cu ale lor vietăți sunt lăsate pe seama bătrânilor și copiilor.

Satul atunci pare pustiu. Femeia sapă toată ziua alături de bărbat, vine acasă seara, înjghebează ceva mâncare; bărbatul se culcă, ea rămâne să-și vadă de copii și să aranjeze pentru a doua zi, când trebue să se scoale mai de dimineață ca să facă focul și cafeaua, să lase ce trebue acasă. Dacă n'are căruță, ea duce mâncarea în traistă și copilul în brațe.

Porumbul și grâul strâns, nu se păzesc noaptea de nimeni pe câmp, și totuși nu se fură.

Adus acasă, femeia are grije să-l rostească undeva, cât e vremea bună.

Treieratul (armanul) e așteptat cu mult dor, știind că pot face rost de ceva bani cu vânzarea bucatelor cumpărate de samsarii străini, cu preț de nimic aproape, cu banii înnodați în brâu vine Turcul acasă și cu ceva metri de stambă, apoi plătește perceptorul, ia cărți la copii de școală... și a cheltuit banii.

Doar oul dela găină și legătura cu fasole sau semințe de dovleac duse la dugheana din sat, pot să acopere cheltuielile cu gazul, tutunul, zahărul și cafeaua.

Gândul de plecare i-a încremenit parcă pe toți.

Lângă casă nu mai bat un par ca lumea, „căci ei pleacă în Turcia. De ce pleacă? Nu știu, decât că „pleacă toți". Acolo știu că nu e pământul bun, dar ce să facă „dacă pleacă toți, ei cum să rămână".

Cum s'a terminat lucrul de pe câmp, Turcul își omoară vremea pe la odăi, prin vecini, și mai ales la cafenea.

Cafeneaua e locul de întâlnire pentru bărbați, nefiind cârciumi în satele turcești. Aici se pun la cale geambășii de cai, însuratul băieților și măritatul fetelor, chiar dacă ei nu știu de asta.

Li se spune doar după ce au făcut bătrânii târgul (bazarlâc). La cafenea găsește perceptorul pe contribuabili să-i încaseze. Aici vin toți, pierde vreme ca să stea degeaba, unde trebue să consume măcar o cafea de doi lei, uitându-se la cei ce joacă table: notarul, jandarmul, perceptorul, pădurarul.

Aici pierd noaptea moțăind cu cotele pe masă; fumează și numără de sute de ori șiragul cu mărgele de sticlă sau de os. ori de lemn, frumos lucrate. ce nu lipsește din brâul niciunui turc.

Picioarele le ține așezate sus pe bancă și fumează la țigări una după alta; crezi că fiecare gură a devenit un mic burlan prin care iese fumul.

Târziu de tot, ori despre ziuă, vin acasă, se culcă și dorm, femeia având grijă de treabă.

La arat și săpat pleacă târziu, după ce soarele s'a ridicat de o suliță; pe drum nu se grăbesc, merg încet, „iavaș, iavaș" (încet, încet).

Seara se întorc înainte de apune soarele, când e la chindii. Nu se trec cu firea la lucru; au norocul de un pământ binecuvântat care dă mai mult decât i se dă.

Sunt și unii dintre ei mai muncitori, stau acasă și-și dichisesc gospodăria, îngrijesc de vite, dar pe aceștia îi poți număra pe degete.

In timpul anului din când în când duc la moară, ori se duc la oraș cu o căruță (haraba) cu porumb sau grâu dacă nu l-a vândut tot din toamnă; mai merg la pădure ca să facă lemne la jumătate cu Statul, le duc acasă ori le duc la oraș.

Când n'are niciun chip și se ivește lucru la o șosea, la pădure merge și Turcul la lucru cu palmele ori cu căruța.

La oraș merg mai des bărbații, care târguesc și pentru casă; cine nu se pricepe își pune cadâna în haraba ca să-și ia ce știe că trebue pentru copii — stambă, bumbac, bazmale, etc.

Pentru transport au căruțe bune cu osii de fier, harabale cu coșuri bine legate și vopsite. Căruțele sunt trase de cai bine îngrijiți, cai iuți care sunt sufletul Turcului. Ii împodobesc la gât cu mărgele, cu canafi, îi îngrijesc ca și pe copiii lor.

Calul e toată fala Turcului; pentru el e mai scump decât femeia care a plătit-o cu bani. Cine are, dă orz la cai de 3 ori pe zi; cei ce fac alergări (coşii) pe la sărbători, pe la nunţi.

In sărbătorile lor de iarnă pleacă musafirii la rudele din alte sate; îşi gătesc căruţele, îşi sue femeile sus ca nişte mogâldeţe negre, îşi iau şi copiii şi pornesc în goana mare.

Acolo rămân câte o noapte sau două şi apoi vin înapoi; ceilalţi la rândul lor le întorc vizita.

Drumurile sunt rele, nepietruite, afară doar de şoselele principale judeţene, pe marginea cărora se găsesc şi acum grămezi de pietriş neîmprăştiat de ani de zile, rămas aşa din... lipsă de fonduri!

Dela sat la sat şi prin sat trebue să mergi cum se zice pe drum negru, pe care se merge lesne în timp de secetă. Pe vreme ploioasă circulaţia devine foarte anevoioasă; căruţa se înfige în noroi până la butucul roţii, caii trebue să înoate până la genunchi.

Niciun sat nu are uliţi pietruite; pe vreme rea oamenii nu mai merg pe drum, ci prin grădini ca să se ducă dela o casă la alta.

Ca să meargă la dugheană să cumpere gaz ori tutun, se sue pe măgar sau cal; unii copii la şcoală vin pe un fel de catalige de lemn, lungi.

Astfel se chinuesc bieţii localnici deşi în marginea satului ori chiar în sat sunt cariere mari de piatră, cu care s'ar fi putut acoperi întreg Cadrilaterul.

Aceasta arată lipsa unei administraţii cu interes pentru binele public, cum şi nepăsarea locuitorilor cu spiritul lor de indolenţă de a se mulţumi aşa cum sunt, chiar dacă înoată prin noroi ca bivolii.

Birurile pentru şosele se plătesc regulat de fiecare Turc din Cadrilater; putea ca cineva să impună fiecăruia ca să-şi aducă piatră în dreptul casei lui, ceea ce nimeni nu a făcut.

In afară de cai, Turcii cresc oi, capre, bivoli, vaci, boi. Bivolul e potrivit cu firea Turcului şi se ţine mai uşor decât calul; e foarte gingaş la frig, deaceea iarna stă în beciuri speciale.

Pentru lapte sunt şi bivoliţe, care dau un lapte superior vacilor; cei săraci au 2—3 oi pentru lapte sau 1 capră.

Vitele toate merg vara la islazul din marginea satului. Păzitul lor e organizat prin tradiţie: există păzitori speciali pentru herghelii de cai, păzitor pentru boi, păzitor pentru vaci, păzitor pentru oi, păzitor pentru viţei, păzitor pentru capre.

Fiecare turmă cu păzitorul ei, merge într'un anumit loc. Păzitorii se plătesc toamna cu grâu. Sunt şi păzitori de iarnă pentru oi, care merge cu ele când nu e zăpadă, până la Sf. Gheorghe.

Mai păzesc şi cu rândul: dacă 30 de case dau oile la un loc, înseamnă că pe unul din casă îl ajunge rândul să fie cioban la 30 de zile.

Ciobanul tocmit cu grâu mănâncă în fiecare zi la câte un om care are oi de păzit, după numărul bucăţilor. Iarna, vitele sunt foarte bine adăpostite în grajduri lipite cu pământ.

Turcii cresc păsări: găini, raţe şi gâşte în special, bune pentru untură.

Ca meserii, Turcul preferă să nu plece din satul lui, deaceea se mulţumeşte să fie frizer, geambaş, îndeletniciri ce nu cer prea multă osteneală. Intre ei sunt şi tâmplari ce lucrează din topor; sunt şi rotari, dulgheri; fierari sunt ţiganii Turci.

La cei în vârstă, *ştiinţa de carte,* e redusă; din aceştia puţini bărbaţi şi femei ştiu să citească numai Coranul, care e scris în limba arabă.

Turcii citesc regulat din Coran, fără să înţeleagă o iotă din cele scrise acolo, dar au credinţa că împlinesc o datorie plăcută lui Dumnezeu.

Ca inteligenţă Turcii sunt inferiori Bulgarilor; sunt foarte greoi la calcul matematic, cum şi la învăţarea altor limbi. Toţi Bulgarii din satele turceşti ştiu să vorbească turceşte până şi copiii de 4—5 ani, dar niciun turc nu ştie bulgăreşte.

Româneşte încep să rupă copiii la şcoală şi din acei ce au făcut armata în România.

Turcii din sate nu dau copiii la şcoli secundare, decât câte unul din cei dela oraş: şcoli normale, licee...

Copilul odată scăpat de corvoada şcoalei, stă pe lângă casă ajutând la plug, la sapă; pe la 15—16 ani trebue să fie însurat ca să se înmulţească braţele de muncă în casă.

Şcoala o socotesc ca o pacoste şi trimit copiii de frica amenzii, fiind desinteresaţi complet de ce fac copiii la şcoală.

Pe fete le trimit până pe la 10—11 ani, pe urmă fac ce fac cu Doctorul, cu Invăţătorul şi n'o mai trimite pe fată, trebuind să pună cerceaf pe cap. Copiii stau uneori câte 2—3 ani într'o clasă; aceasta este şi din lipsa de interes a învăţătorului, care puţin îi pasă dacă copilul rămâne de 2—3 ori repetent.

Statul plăteşte pe lângă învăţătorul român şi pe unul turc, care să predea religia musulmană în limba turcă.

Inainte, şcoala la Turci era întreţinută de sat;

dascălul se plătea de fiecare om ce trimetea copilul la şcoală.

Există şi azi localuri de şcoală făcute de Turci sub stăpânirea Bulgàrilor, construite alături de geamie.

In asemenea şcoli întâi se învăţa să se citească din Coran, să se scrie cu litere arabe şi apoi noţiunile celelalte de aritmetică, geografie, etc.

Şcolile aveau întinderi mari de pământ; Statul român a lăsat numai 10 ha., ce se arendează de comitetul şcolar.

Mulţi bărbaţi şi femei au învăţat singuri să citească, numai ca să cunoască Cartea Sfântă a lor.

Cei cu dare de mână se abonează şi la gazetele ce vin din Turcia; îi pasionează ştirile despre reformele lui Kemal Paşa, ştiri ce fac obiectul discuţiilor prin cafenele.

Simţul *artistic* e puţin desvoltat; lipseşte din clădirea caselor, din încrustarea porţilor, a uşilor, a ferestrelor.

Cusături artistice nu sunt, decât doar un tiv de arniciu roşu la batiste şi câte o semilună pe la colţuri, câţiva fluturi prinşi pe cămăşile de mireasă, boitul cu galben al palmelor, înroşitul unghiilor şi înegritul sprâncenelor la sărbători, mărgele la gât, brăţări de sticlă la mâini, zorzoane şi bani legaţi în părul fetelor.

Ca *muzică*, au cântece populare, cu melodie tărăgănată, orientală, melodie tristă mai mult, în „la minor" scoasă pe nas cât mai mult. Cântă fetele la nuntă, băieţii cu vitele şi Turcul când merge cu căruţa la oraş.

Muzica instrumentală se reduce la cimpoiu, fluer şi tobă; ţiganii turci au şi vioare

Cântecul din gură la nuntă este însoţit cu bătae de tobă făcută tot de fete, iar una din ele iese în mijlocul asistenţei de femei numai şi joacă, lăsându-şi cearceaful la o parte; jocul e un fel de ţopăială înceată împrejur, având şi mâinile întinse ca echilibru.

Fiecare fată joacă pe rând — celealte cântă — fetele la astfel de ceremonii se îmbracă cu ce au mai bun, îşi vopsesc şi părul în cărămiziu, îşi fac unghiile cu roşu, palmele cu galben, sprâncenele cu negru.

Poartă şiruri de mărgele, brăţări colorate, bazmale de mătase cusute cu fir şi flufuri.

Astfel de jocuri se fac la nuntă şi încă de 2 ori pe an la Bairam; la nuntă n'au voe să asiste decât femeile şi băieţii mai mici de 10 ani.

La poartă de obiceiu stă caraulă; din băieţii mari, mai isteţi, se introduc clandestin peste garduri.

La sărbătoarea Bairam, fetele se strâng la o casă anumită şi acolo joacă. Aici pot să vină şi flăcăii, dar să stea la o distanţă de cel puţin 10 metri. Oamenii însuraţi nu pot veni nici aici, nici la nuntă.

Fetele sunt însoţite de mamele lor; băieţii de alături aruncă cu bulgări în ele.

Fata de Turc este păzită serios de părinţi; pe drum nu iese singură pe departe; nu o scoate nici la săpat pe câmp uneori, de frică să nu o fure. S'au întâmplat cazuri când au venit şi au furat-o de lângă părinţi, au pus-o în căruţă şi au fugit. Mai târziu se dă de urma lor.

Cazuri de acestea nu sunt rare la Turci; furatul fetelor e o specialitate a unora din sat, care au cai buni şi pot dispărea repede. Ei sunt bine plătiţi de flăcăul cu pricina, care e ajutat şi de alţii.

Se recurge la acest lucru când părinţii fetei ţin preţul prea ridicat, deoarece la Turci, femeia încă se cumpără cu bani dela 500 până la 10.000 lei, după frumuseţea fetei.

Deaceea, femeia e desconsiderată de bărbaţi, fiindcă el a plătit-o cu bani; ea e roabă, animal de muncă, fără crezare din partea bărbatului.

De aici vine întinderea adulterului, deoarece la căsătorie a dictat interesele părinţilor, nu sentimentele tinerilor. Băiatul nu poate zice *nu*, fiindcă el atârnă de tată, până când acesta se stinge din viaţă. A nu ţine seamă de spusele tatălui, e a se vedea aruncat pe drum, fără nicio palmă de pământ.

Cunosc un caz interesant: un Turc cu dare de mână vrea să-şi însoare băiatul cel mare de 17 ani şi i-a găsit fată în alt sat cu 8.000 lei. Băiatul nu vrea, căci are legături cu o altă fată din sat, cu care vorbeşte printre gard, ori noaptea la geam. Tatăl băiatului nu vrea să ia pe aceea iubită de băiat, căci cealaltă e mai bună de lucru şi aduce câştig mai mult.

Tatăl a dat banii şi urmează ca în toamnă să se facă nunta, deşi băiatul continuă să aibă legături cu aceea din satul lui. Ce se va alege din astfel de căsnicie?

Alt caz, tot recent, pe un băiat de 15 ani ce era în clasa IV primară, părinţii şi-au pus în gând să-l însoare. Găsesc fata cu 5.000 lei, dă arvună 2.500 lei şi restul când face nunta. Băiatul e puţin desvoltat, e sfios, şi totuşi tatăl lui aşa vrea, deci trebue.

După ce a dat arvuna, alt băiat mai răsărit,

care simpatiza pe fată şi tatăl nu vroia să i-o dea, işi pune in gând să o fure. Se crede că fata n'a fost străină de acest plan, deşi către părinţi tăgădueşte.

Când se intorcea dela nuntă cu alte fete şi femei, repede este apucată de subţiori şi suită sus în o căruţă ce aştepta lângă un gard şi e dusă într'o pădure.

Tânărul era însoţit încă de alt tovarăş în afară de căruţaş. Aici, după ce s'au asigurat că nu-i găseşte nimeni, noaptea pleacă la Silistra şi rămân acolo.

Tatăl fetei anunţă postul de jandarmi şi încep urmărirea. Iî găsesc în Silistra, sunt arestaţi, fata este înapoiată tatălui, iar tânărul este oprit la parchet, până să se facă cercetările. Fata spune că n'a ştiut nimic, deşi se ştie că n'a scos niciun strigăt când a suit-o în căruţă. Acum flăcăul cu pricina cere să i-o dea lui; tatăl ei nu vrea. Pretendentul legal, acel care a dat arvuna, adică părinţii lui, de ruşinea satului, refuză acum să mai ia fata.

Poate că astfel negustorul va fi silit să mai scadă din preţul mărfii, cum se întâmplă de obiceiu ca vreo fată să facă ruşinea tatălui ei.

La Turci căsătoria se face foarte de timpuriu; băieţii dela 15 ani înainte şi fetele dela 13—14 ani.

Se poate face şi mai devreme, când dintr'o recăsătorie a părinţilor sunt în casă băieţi şi fete, de provenienţi deosebite: fata dela tată sau băiatul dela mamă (care acum e femeie de al II-lea) ori invers.

Atunci căsnicia trebue să se facă mai de timpuriu. La aşa vârstă nu se pot căsători civil şi numai religios, rămânând ca cealaltă să se facă mai târziu.

In Turcia, Kemal Paşa a interzis căsătoria la băiat înainte de 18 ani; se cere ca ambele părţi să ştie carte, deaceea s'au înfiinţat şcoli speciale pentru cei ce vor să se căsătorească.

Au nevoe şi de certificate de sănătate.

Cum se face nunta. Nunta la Turci e destul de însemnată şi cu totul deosebită de cea a altor neamuri.

Am arătat că aranjamentele se fac de părinţi, fără consimţimântul tinerilor. Odată târgul făcut, banii înnumăraţi, se face logodna, adică se face schimb de inele ce se trimit prin o persoană anume.

Tinerii logodiţi nu se pot vedea, ca şi până acum; băiatul nu poate merge încă în casa socrilor lui. Din banii luaţi tatăl trebue să facă fetei zestre: plapumă, saltea, perne, etc., haine.

Logodna durează şi până la un an, după cum se pot hotărî să-şi procure cele de trebuinţă pentru nuntă, sau să gătească zestrea, ori socrul mare să facă odaia de locuit pentru tineri.

Nunta ţine 3 zile, se face separat la mire şi mireasă. Seara i-a începe la mireasă.

De cum se înserează, încep să iasă din curţile zăvorite fete cu cearceafuri lungi pe cap, gătite cu şalvari noi, plecând în cete de 3—4 spre casa miresei.

Aici lămpile sunt aprinse înăuntru, felinarul în curte şi toba bate; caraula se postează la poartă ca să intre numai femeile şi copiii mai mici de 10 ani. Tobele se bat tot de fete; încep să cânte din gură, şi iese câte una să joace pe rând.

Am spus că peste garduri sar şi băieţi mai mari. A II-a şi a III-a seară la fel se petrece la mire; acesta nu-şi face apariţia de loc; stă în odae.

A III-a zi jocul începe iarăşi pe la prânz la casa mirelui. Incep pregătirile pentru aducerea miresei împreună cu zestrea.

Pe la 11—12, un bărbat din rudele băiatului pleacă cu carul cu boi să aducă mireasa, ce va sta ascunsă între rogojinile ce acopăr căruţa.

Ajuns la casa miresei, dejugă boii în curte şi omul pofteşte la odaia de musafiri.

In acest timp afară la căruţă, flăcăii fură ce pot: roate, jug şi le ascund, nevrând să le dea decât în urma unui bacşiş. Aşa fac şi cu papucii dela uşă.

In casă sunt cu mireasa rudele ei, femei ce stau jos; mireasa stă pe perne deosebite.

A sosit vremea ca ea să fie urcată în car; iese din casă învelită şi rudele plâng, se sue cu ea în car. In altul se pune zestrea: sandâcul (lada) cu tot ce are, care urmează carul cu mireasa. Convoiul pleacă făcându-şi loc prin lume venită ca să vadă pe mireasă; la casa mirelui aşteaptă mulţi, căci trebue să o vadă când se va scobori jos din car. Porţile se deschid şi carul intră în curte; carul nu mai poate înainta. Mireasa se dă jos şi e primită de socrul mare; acum trebue să facă drumul pe jos până la intrarea în casă. După ce merge câţiva paşi, se'ntoarce cu faţa îndărăt şi priveşte lumea din urmă, apoi primeşte un ulcior cu apă ca să stropească calea până la uşa casei, pentru că aşa e bine; să aibă traiu fericit.

La uşa casei, socrul o dă în primirea soacrei, care o ia de mână şi o conduce în odaia femeilor. Acolo este aşezată pe perne, înconjurată de rude; mirele e absent din casă. El poate fi în grădină, ori în grajd să îngrijească de vite, ori la vecină.

Soseşte şi preotul (hatip) pentru ceremonia religioasă; se introduce în camera femeilor, acolo citeşte din carte în genunchi, în limba arabă.

Ceremonia terminată, stă la masă, bea cafea. Acum trebue să vină şi mirele. Trimite să-l caute şi în sfârşit soseşte. Merge în odaia bărbaţilor; de aici mama îl ia de mână şi-l aduce în odaia femeilor; mireasa a dispărut cu altă femeie în o cameră alăturată. Băiatul sărută mâna la femei pe rând şi rosteşte o formulă specială că a venit să-şi caute amanetul ce-l are. I se arată camera unde este mireasa. Se serveşte mâncare, cafea, rahat.

Sunt şi naşi (sadâci) ce au rostul de a iniţia pe tineri în mişcările ce trebue să le facă.

Pot fi naşi şi tinerii neînsuraţi, care ştiu însă rânduelile dela nuntă.

Aceştia primesc daruri: cămăşi şi batiste; şi ei dau mirilor.

Nunta s'a sfârşit, ceilalţi pleacă acasă. Tânărul nu poate merge cu soţia lui la socru, până ce n'a trecut 5—6 zile, când are loc *gheizeaua*. Aceasta e o masă specială între rude, după care poate să meargă.

Când mireasa e în alt sat, pleacă căruţi multe cu alaiu ca s'o aducă; se aleg caii cei mai buni. Se duce şi mirele până la ½ drumului, unde îşi ia cămaşa trimisă de mireasă, apoi se'ntoarce acasă, rămânând ca convoiul să vină pe urmă.

La oamenii mai cu stare au loc alergări de cai, numite „coşii". In dimineaţa zilei a III-a, înainte de luarea miresei, au loc pe câmp întreceri de călărie şi cine iese întâiu primeşte bacşiş.

Am arătat târguiala ce există între părinţii tinerilor; din cauza aceasta fidelitatea în căsnicie nu e păstrată de bărbat. Femeia e desconsiderată, munceşte ca o roabă, iar Turcul e un despot.

Există la turci şi cazuri de *poligamie:* cunosc un caz a unui turc care ţine 2 femei în aceeaşi casă. A II-a a adus-o după vreo 18 ani de căsnicie cu prima soţie, cu care are vreo 5 copii.

N'a adus-o în casă imediat; fiindcă mai avea altă casă în sat nelocuită, a instalat-o acolo, purtând acum grija de două case.

Văzând că aşa era mai greu, după vreo câteva săptămâni o aduce lângă femeia mamă de copii, care şi-a ales mai bine să rămână în casă cu copiii ce-i are, decât să plece. Acum stau împreună şi mănâncă la o masă. A căutat Turcul să se pună în formă: s'a dus la Primărie şi a făcut angajament pentru noua consoartă, ca servitoare.

Până la venirea stăpânirii româneşti, poligamia era ceva foarte natural; oricine putea să cumpere, dacă avea bani şi 2 femei, dacă putea să le întreţină.

Azi respectă legea de a avea numai o singură femeie cumpărată.

In Turcia, Kemal Paşa a desfiinţat poligamia.

Igiena. Turcii din fire sunt murdari; în mare parte femeile sunt neglijente. Curăţenia în casă se mărgineşte la sărbători în a unge pereţii cu pământ şi a scoate şi spăla rogojinele.

In casă se intră cu ciorapi, papucii se lasă la uşă. Copiii lor mici li se face bae în fiecare zi; cei mari odată la 2—3 săptămâni. Oamenii mari şi mai rar. Baia este amenajată în casă. Rufele se spală foarte prost, uneori şi fără săpun. Acesta se cumpără dela dugheană, sau se face în casă din seu de oae ori vacă.

Copiii la şcoală vin nespălaţi, cămăşile murdare, ceea ce face ca apraope toţi să aibă paraziţi, deci trebue să aibă toţi cei din casă.

Din cauza necurăţeniei, scabia e aproape nelipsită din orice casă din timpuri vechi. O poartă toată casa, copii şi părinţi. E detestabil să vezi pe omul bătrân când stai de vorbă cu el scărpinându-se, ca şi copiii la şcoală când sunt scoşi la tablă să scrie, cari cu o mână ţine cartea şi cu una se scarpină.

A-i îndepărta dela şcoală înseamnă să rămână învăţătorul fără copii.

Orice poveţe li s'ar da de către organele sanitare, e zadarnic. Te întâmpină cu vorba „dacă aşa a dat Dumnezeu, trebue să purtăm ce-a dat El".

Dealtfel doctorul nu se osteneşte să umble prin satele Cadrilaterului decât când e trimis de Parchet să facă vreo autopsie; agentul sanitar vine doar să vaccineze pe copii.

Băi populare, comunale, nu există. Există şi case în care se păstrează curăţenia, unde femeia e bună gospodină şi mamă, dar astfel de cazuri sunt prea rare.

Ca igienă publică, gunoiul din curţi se cară la marginea satului, se stârpesc bălăriile de pe lângă garduri, de frica amenzii jandarmului, se mătură curţile.

Religia lor prescire unele practici de spălare.

Ca *boale*, e tuberculoza, care seceră tineretul ce nu se păzeşte de răceală, fiind expus prin îmbrăcămintea subţire ce o poartă.

Mai contribue şi tutunul ce se fumează încă dela 10 ani, apoi trăesc mulţi într'o cameră ce nu se aeriseşte, decât doar cu deschiderea uşii.

La orice boală se duc la hogea (mai mic ca hatipul) ce se găseşte în vreun sat ca să aibă leac; acesta citeşte din carte arăbeşte şi scrie pe o hârtie câteva cuvinte arabe, care hârtie se înfăşoară în o bucată de muşama sau piele şi se coase frumos, atârnându-se de gâtul bolnavului.

Chiar şi la muşcătură de şerpi, merg tot la hogea să le citească.

In cazuri când văd că nu se vindecă, merg la doctor la oraş.

Pâinea ce o consumă în deajuns, face ca Turcul să reziste bolilor mai mult; cei bogaţi mănâncă şi carne des, cei săraci foarte rar; mâncarea obişnuită e fasolea şi cartofii, magiunul.

Nu sunt alcoolici, deaceea sunt oameni voinici, bine legaţi, atât bărbaţii, cât şi femeile.

Cei ce beau, se păzesc de ceilalţi, căci sunt desconsideraţi ca stricători de lege.

Fumători sunt aproape toţi, dela copii până la moşnegi.

Ca *natalitate*, sunt prolifici: au câte 5—6 copii; fetele sunt preţuite căci aduc bani la casă. Mor la 60—70 ani.

Religia. Toată vieaţa Turcului se desfăşoară sub imperiul credinţei religioase făurită de Mahomed, scrisă în Coran, cartea lor sfântă.

Coranul e scris în limba arabă şi este interzis de a se traduce în altă limbă, lucru ce l-a călcat reformatorul din Turcia, care a scos literile arabe înlocuindu-le cu cele latine, iar Coranul acum s'a tradus în limba turcească.

Coranul e o îmbinare din iudaism, creştinism şi păgânism, făcut de Mahomed în secolul VI după Christos.

El trebue să se citească de orice credincios musulman, să se citească în limba arabă şi chiar să înveţe pe din afară din el, cât de mult, căci în felul acesta omul devine plăcut lui Dumnezeu şi lui Mahomed, profetul său.

Orice om trebue să aibă Coranul în casa lui, spre a se citi mereu, în special în timpul postului (Ramazan). Deaceea dorinţa tuturor e să ştie să citească din Coran; unii au învăţat carte numai împinşi de această dorinţă, cu toate că nu înţeleg nicio vorbă din cele ce citeşte.

Femeile iubesc mult ca să înveţe pe deasupra din Coran şi chiar întreg Coranul.

In sate există bărbaţi şi femei, care în timp de 2—3 ani au învăţat Coranul pe din afară, din scoarţă în scoarţă, deşi e o carte cu peste 500 pagini, format 20/10 cm.

Cine a reuşit să înveţe Coranul pe din afară, capătă o cinste deosebită dela Dumnezeu şi oameni, care-l numesc, sau o numesc „Afâz".

Acest titlu se capătă în urma unui examen când vin hogii (preoţi) dela 10—15 sate împreună cu multă lume, ca să asculte recitarea candidatului sau candidatei de „afâz" dela început până la sfârşit. Acest examen durează câte 2—3 zile.

După ce se declară „afâz" se face o masă mare la care ospătează toţi asistenţii, destul de costisitoare. Cunosc un om cu stare care are o fată de 13 ani şi acum e în al II-lea an de când învaţă să fie afâz. In August va fi examinată şi declarată după rânduială.

Spunea că totul îl va costa peste 10.000 lei. Unii copii se îmbolnăvesc, când sunt supuşi la astfel de torturi.

Coranul proclamă credinţa într'un singur Dumnezeu şi Mahomed e profetul său cel din urmă. Recunoaşte pe Avram, Moise, David şi Isus, despre care spune că nu s'a răstignit pe Cruce, ci s'a înălţat la Cer, iar Evreii s'au înşelat şi au răstignit pe un altul.

Isus, spune Coranul, va veni iarăşi pe pământ ca să judece lumea, şi atunci oamenii îl vor omorî cu adevărat.

Coranul admite credinţa în viaţa viitoare cu o pedeapsă şi răsplată materială; cei buni vor gusta plăceri în grădini frumoase cu bucate alese şi se vor desfăta cu fecioare pregătite pentru ei.

Admite existenţa răului personificat „Şeitan" şi pe îngeri buni şi răi.

Ispăşirea păcatelor se face prin rugăciune, milostenie, pelerinajul la Meka, măcar odată în viaţă.

Rugăciunea se face de 5 ori pe zi:

1) dimineaţa la răsăritul soarelui;
2) la amiază;
3) la chindie;
4) la apusul soarelui;
5) când începe noaptea deabinele.

Chemarea la rugăciune se face la oră fixă, când muezinul se urcă în „minaret" (turnul geamiei). Işi strigă în limba arabă cu mâinile la urechi, că este un singur Dumnezeu şi Mahomed e profetul său şi că să poftească oamenii la rugăciune. Face strigare spre cele 4 puncte cardinale. In Turcia,

Kemal Paşa a oprit strigarea aceasta, înlocuind-o la oraş cu fanioane electrice.

Preotul (hatip) şi cântăreţul (imam) e plătit de Stat; hogii, ajutători ai hatipului sunt plătiţi de oameni, cu câte o dublă de grâu anual.

Intr'un sat pot fi 3—4 hogi, dar numai un hatip. Geamia e o casă mare, spaţioasă, întreţinută bine de sat, cu covoare pe jos; în vârful acoperişului are semnul semilunei. Inăuntru n'are niciun fel de chip, pereţii sunt albi. In mijloc are o tribună mare, pe care se sue hatipul în fiecare Vineri, care e sărbătoare săptămânală şi la Bairam, cea mai mare sărbătoare a anului.

In geamie intră de obiceiu numai bărbaţii; înainte de a intra pe uşă, se opresc în curte, întorc faţa spre miazăzi şi fac nişte închinăciuni punând mâna la frunte şi obraji.

De afară intri în o tindă, unde se lasă papucii ca să intri înăuntru numai în ciorapi; fiecare merge şi se aşează în genunchi în rând cu ceilalţi, părând nişte soldaţi ce fac exerciţii de educaţie fizică.

Fiecare are grije să păstreze alinierea şirurilor, iar intervalele dintre ele să permită a se pleca cu toţii la pământ pentru tradiţionalele metanii, care ajung până la 33. Toţi sunt atenţi, păstrează linişte desăvârşită; se abţin chiar şi dela tusă şi strănutat — pentru care au anumite clipe. — Stau cu faţa îndreptată spre miazăzi, spre Meka, unde e mormântul lui Mohamed.

Slujba la giamie se face în limba arabă. Cântăreţul (imamul) se aşează în faţa credincioşilor în genunchi, şi recitează din Coran, tărăgănat şi cât mai pe nas. Ceilalţi, şi nici cel ce citeşte, nu înţeleg nimic; când acesta zice „Amin", zic şi ei toţi.

Când imanul se pleacă ca să facă metanii, toţi fac la fel deodată, dând imprsia unor oameni dresaţi pentru gimnastică.

Din genunchi uneori toţi se ridică în picioare, apoi deodată se lasă cu faţa la pământ, iar se ridică în genunchi şi aşa mai departe — timp de 1—1½ oră. — E un exerciţiu foarte obositor, care-l fac şi bătrânii cu multă îndemânare.

In timpul zilei, la cele 5 chemări ale muezinului — e obligat să vină imamul; vin şi bătrânii din apropiere cu geamia. — Ceilalţi sunt pe acasă, ori la câmp, ori nu vor să vină; nu sunt obligaţi. Insă când aud chemarea, dacă sunt pe drum, trebue să se oprească, se întorc cu faţa la miazăzi, fac cuvenita închinare şi dacă merg acasă trebue ca acolo să-şi facă rugăciunea în genunchi, spunând pe arăbeşte cuvintele ce le-a învăţat din copilărie. Rugăciunea trebue făcută împreună cu toţi ai casei; dacă e la câmp o face acolo. Nu toţi ţin seamă de aceste rânduelі.

Vinerea vin la giamie ½ din sat aproape, bărbaţi. De joi seara dela apusul Soarelui, până vineri la 11—12, când se termină slujba e sărbătoare, când vin la geamie în haine mai curate. Unii erg la câmp la arat, săpat.

Vinerea, hatipul e obligat să vină la geamie — şi băieţii de 10—12 ani vin la geamie, imitând şi ei mişcările celorlalţi — fac mătănii, întorc capul spre dreapta şi stânga, pun mâinile la urechi, etc.

Când e Postul mare (Ramazanul) de 30 zile, în ficare zi vin aproape toţi bărbaţii din sat, măcar seara, dacă nu pot veni în cursul zilei.

In primele 2 zile de Ramazan, dimineaţa vin numai femeile la geamie, ca să le explice hatipul pe turceşte; e singura zi din an când vin femeile la geamie.

Când e bairamul, la 30 zile de Ramazan, geamia e ticsită, se umple şi curtea.

Băieţii şi toţi bărbaaţii sunt la geamie; satul pare pustiu.

Religia încătuşează vieaţa turcului dela *naştere* până la moarte.

La *naştere*, se chiamă hatipul, care dă nume copilului făcând şi rugăciuni în limba arabă. După naştere, femeia e necurată 40 zile.

La turci se practică *circumciziunea*, împrumutată probabil dela Evrei.

La 7—8 ani, băiatul e circumcis cu mare fast — de un om special. — E chemat şi hatipul ca să citească; se face masă celor poftiţi.

E un fel de nuntă, care se face pentru băiat, care e îmbrăcat în alb în dimineaţa acelei zile, e aşezat în o căruţă şi e purtat cu muzică prin sat, — dacă e cu dare de mână.

Unii mai cu stare, aranjează şi jocuri de atleţi, ce se chiamă „pelivani". Aceştia se găsesc câte unul prin anumite sate, bine legat, recunoscut ca pelivan. Vin cu toţii 10—12 în piaţa satului, îşi desbracă cămaşa, se ung pe piele cu oleiu sau unt şi încep lupta. Vin spectatori din satele învecinate.

Celui mai tare i se dă daruri din partea părinţilor băiatului şi asistenţei.

Circumciziunea e prevăzută în Coran, ca fiind poruncită lui Avram de Dumnezeu.

Inmormântarea la turci e cu totul deosebită faţă de celelalte naţii.

Moartea e anunţată prin strigăt de cheia, om însărcinat să aducă la cunoştinţa satului, cu glas mare, orice noutate interesează pe sat, după cum i se spune de primar, jandarm, etc.

Cheiana e plătită cu un dublu de grâu de fiecare locuitor. Un hoge din minaret, este iarăşi dator să anunţe moartea.

Intâi, mortul e scos afară şi spălat de hatip, dacă e bărbat; femeile se spală de o femee anumită. Adus în casă se pune jos; e desbrăcat complet. Se înfăşoară într'un cearşaf alb; i se pune vată în ochi, în gură, în nas, între degetele dela mâini şi picioare ca să înlăture deodată vietăţile din pământ să se apropie de el.

Tot în aceeaşi zi, dacă este vreme, mortul se şi îngroapă. Vine hatipul, citeşte în genunchi; dela geamie se aduc nişte scânduri speciale, pe care se pune mortul şi un cerşaf ce se aşterne pe acele scânduri — şi pleacă cu el spre cimitir. — Femeile, chiar rude fiind, nu pot însoţi mortul în afară de curte; cât stă mortul în casă îl boceşte. Bărbaţii duc morţii la cimitir, fie chiar şi femei. Pe unii îi duc şi pe la geamie, pe alţii, şi cei mai mulţi, îi duc deadreptul la cimitir.

Pe drum trebue să poposească la una din răspântii, unde se găseşte o piatră mare aşezată expres pentru ca să pună mortul pe ea; toţi stau în genunchi şi hatipul citeşte.

La cimitir groapa e făcută nu ca la ceilalţi, ca la creştini. In patrea de apus a gropii se face o scobitură dedesubt, cât încape mortul, ce se aşează cu faţa spre miazăzi. Sicriu nu există. Il ia cu cerşaful şi-l pune pe pământ, băgat fiind sub hruba aceea; apoi se pun scânduri în picioare şi se trage în urmă mortul. La urmă hatipul iar citeşte, se întoarce la casa mortului şi acolo binecuvântează masa pentru sufletul mortului.

Acum i se dă plata, după cum s'a străduit răposatul să adune ceva bani pentru treaba asta. Hainele se dau imediat la săraci.

Timp de 7 nopţi în casa mortului trebue să se citească din Coran, de obiceiu de o femeie, iar timp de 40 zile să se citească oriunde de către altă persoană.

La 40 zile se face pomană; cu aceasta s'a isprăvit soroacele mortului.

Se crede în o înviere a celor morţi ce se vor scula când Domnul Isus Hristos va veni din cer.

Sărbători. Vinerea (Giuma) e sărbătoarea săptămânală, ce aminteşte scăparea lui Mohamed de închinarea la idoli.

In Turcia, Kemal, a decretat serbarea Duminicii, căci ar fi fost prea multe zile de serbat pe săptămână.

Bairamul e de 3 zile; înainte are loc *Ramazanul* (post) de 30 zile, cu abstinenţă totală dela mâncare şi apă; copiii sunt obligaţi dela 10 ani şi fetele dela 8 ani.

Pentru copii, în special, e un chin.

Apusul soarelui e vestit de muezin cu cântec din minaret şi cu 4 candele aprinse.

Copiii aşteaptă afară din casă pe lângă garduri, având ochii pironiţi la turnul geamiei, ca să vadă felinarele aprinse, semnul deslegării postului, — clipă fericită, salutată cu un strigăt asurzitor, scos din piepturile a sute de copii flămânzi, — care imediat scot pâinea din brâu şi mănâncă. Orice om care e pe drum, s'a preparat ca să aibă pâine la brâu, să poată mânca când se aprind felinarele.

După masa de seară, bărbaţii merg la geamie cu toţii, având felinare în mână, fiind întunerec; de acolo, după giumeşti obosiţi vin pe acasă, se strângă la câteo odae de vorbă (meabet), fac cafele, ori merg la cafenea, având grije ca pe la ora 3 dimineaţa să vină acasă, să mănânce înainte de a răsări soarele.

Ceasul de deşteptare e vestit prin batere de tobă a 2 oameni însărcinaţi special pentru aceasta. Ei se plimbă pe la toate porţile, bat toba şi gospodinile trebue să se scoale să facă focul, să pregătească mâncarea, ca zorile să-i apuce mâncaţi.

După mâncare, bărbatul şi copiii se culcă. El e obosit şi obişnueşte să doarmă cam toată ziua când Ramazanul este în iarnă, femeia rămâne în gât cu copiii şi cu vitele; asta n'are aface pentru Turc, că el a dat bani pe ea. Există şi bărbaţi mai a buni, dar rar. Ramazanul e luna în care se crede că Mohamed a primit cuvintele Coranului dela Dumnezeu, prin îngerul Gavril.

Bairamul e ziua bucuriei şi urmează după sfârşitul Ramazanului; ţine 3 zile consecutiv. Toţi sunt veseli că Dumnezeu le-a avut în vedere pocăinţa şi le-a curăţit păcatele. In dimineaţa primei zile la geamie se face slujbă deosebită cu mult fast; vin toţi bărbaţii din sat, încât trebue să umple şi curtea.

Ca să poată sta în genunchi, au grijă ca să-şi aducă de acasă o piele de oae sau o bucată de aşternut.

Slujba se face în limba arabă; la urmă mai spune hatipul şi în limba turcă.

Toţi ai casei sunt îmbrăcaţi în hainele cele

mai curate, casele sun dichisite, mâncarea e cea mai bună ce o poate avea fiecare. Acum se duc pe la case să primească plata cei ce au bătut toba în Ramazan, ca să deştepte pe gospodine.

In ajunul Bairamului (ultima zi din Ramazan), se împărţesc colaci cu forma semilunei, la săraci, cu câte un ou şi o bucată de plăcintă.

In zilele de Bairam, după masă, fetele însoţite de mamele lor, se strâng la o casă ca să joace; acum merg şi băieţii să stea departe şi să privească.

Bairamul şi Ramazanul n'are dată fixă, ci se mută în legătură cu mersul lunii pe Cer, cade cu 10 zile mai târziu, în fiecare an. La 70 zile după Bairam este sărbătoarea *Curban Bairam,* tot de 3 zile. E în legătură cu ascultarea lui Avram când Dumnezeu i-a poruncit să aducă jertfă pe singurul său fiu Israel, însă Biblia vorbeşte de Isac.

Avram când a ridicat cuţitul (zice Coranul) n'a tăiat; a încercat de 2 ori, apoi a dat cu cuţitul în piatră şi piatra a fost tăiată; imediat vine un înger din cer cu un berbec, care-l jertfeşte în locul fiului său.

De aceea în aceste zile, fiecare familie, dacă are, trebue să taie un berbec, ca recunoştinţă că Dumnezeu n'a mai cerut jertfă de copii. Trebue ca orice om să se găsească în aceste zile odată măcar în vieaţa lui Meka, unde în fiecare an trebue să se afle 70.000 Turci; în caz de sunt mai puţini, se completează cu armată.

Cine merge la Meka, capătă titlul de *„hagi";* puţini de aceştia se găsesc prin sate. — Azi Kemal a interzis pelerinajul la Meka din cauza răspândirii bolilor. — Turcii spun că acolo există o piatră „Kaaba", căzută din cer din vremea lui Avraam.

Anul nou cade după mersul lunii pe Cer; anul acestaa a căzut în Martie. De altfel toate sărbătorile Turcilor ţin seamă de mersul lunii.

Anul nou e în legătură tot cu isbânda lui Mohamed în noua religie, de când începe perioada „Hegira".

La 10 zile după Anul Nou, se fac colaci pentru săraci, şi mâncare din 7 feluri de alimente, ce aminteşte hrana ce-a avut-o Noe cu familia lui pe corabie. *Zămislirea* şi *Naşterea lui Mahomed,* iarăşi zile de sărbătoare. *Inălţarea lui Mahomed la Cer,* când a primit Coranul. Mai sunt şi alte sărbători superstiţioase.

Serviciul la geamie variază în fiecare zi, după cum e scris în cărţile de slujbă în limba arabă, ce indică cele ce trebuesc citite în fiecare lună şi zi din an. In legătură cu credinţa religioasă se fac şi unele spălări rituale.

Aptes e spălarea obişnuită înainte de a face rugăciunea ;se spală mâinile până la cot, picioarele până la genunchi, faţa; în acest timp se rostesc rugăciuni.

Dacă te păstrezi curat, aptesul e valabil pentru toată ziua; dacă ieşi afară pentru nevoile tale, trebue să faci un nou aptes.

Inainte de a mânca, trebue să te speli pe mâini; după ce ai mâncat trebue să-ţi clăteşti gura cu apă.

Când n'ai apă la îndemână pentru aptes, poţi întrebuinţa pământ.

Nu poţi face rugăciune fără aptes.

Femeia în timpul ei de necurăţnie nu poate face aptes şi nici nu poate pune mâna pe Coran.

Cine n'a făcut aptes nu poate călca peste grâu.

Secte religioase sunt: Siiţii (popular Căzălbaşi) pun temeiu pe spusele lui Ali al IV-lea Calif după Mohamed; ei cred că actualul Coran a omis din spusele lui Ali, deci nu are valoare în întregime.

Femeile lor se înveselesc numai pentru bărbaţii Turci musulmani, care ţin tot Coranul şi nu cred la Ali, dar stau descoperite în faţa bărbaţilor — Bulgari, Români. — Nu vin la geamie, beau ţuică şi vin.

Dervişii sunt un fel de reacţionari ce nu se potrivesc cu Siţii; cred că nu tot Coranul e adevărat.

Nu vin la geamie din cauză că nu vor să fie alături de cei ce nu trăiesc cele scrise în Coran; beau ţuică şi vin. Sunt contra speculei hatipilor ce o fac cu nunţile şi înmormântările. Ei se oferă să citească gratuit la morţi, dacă sunt chemaţi.

Sunt foarte rari, câte unul, doi în 3—4 sate.

Nu omoară nicio insectă, zicând că are suflet; ştiu anumite lucruri ce le păstrează secret.

Nu simpatizează acţiunea lui Kemal, de aceea nici nu merg în Turcia.

Vieaţa morală a turcilor este relativ mai ridicată decât a conlocuitorilor lor: Bulgarii. Sunt oameni ţinători de cuvânt, oameni liniştiţi, temători de Dumnezeu şi supuşi stăpânirii.

Intre ei nu se fură nici nu se judecă mult ca ceilalţi, există neînţelegeri mai rare.

Turcii sunt foarte ospitalieri; e o bucurie deosebită pentru Turc ca să-i fii musafir. Obiceiul e ca să găzdueşti pe orice drumeţ strein. Să-i dai odihnă şi mâncare timp de 3 zile; bărbatul gazdă

vine în odaia de musafiri şi ospătează cu noul venit.

Lipsind cârciumile, lipsesc şi scandalurile şi certurile dintre ei.

Sunt foarte înrădăcinaţi în credinţa lor fanatică, despre care cred că e singura lege adevărată.

Se ajută unul pe altul între ei, văduve, săraci. Orfanii sunt crescuţi şi nu-i lasă să ajungă slugi pe la creştini. Sunt strânşi uniţi între ei.

Legea nu şi-o schimbă pentru nimic în lume; sunt refractari vorbirii altei limbi.

Totuşi legea lor şi datinele religioase nu-i scutesc de a minţi, de a necinsti căsnicia, de a fura, de a se mai certa între ei.

In limba lor nu au cuvinte pentru refuzat lucrurile sfinte. *Limba e săracă*, împestriţată cu tătărisme, bulgărisme. Familia e compromisă din cauza desconsideraţiei pentru femee, ce se cumpără cu bani.

Privesc cu multă admiraţie acţiunea lui Kemal în Turcia; doresc ca să meargă acolo cu toţii, chiar dacă nu vor mai ţine legea ca aici, unde au şi necazuri, căci corvezile şi angaralele ei le duc. Sunt la discreţia jandarmilor ce-i pot trimete cu căruţa unde vor şi când vor, fără să primească ceva în schimb.

Perceptorii îi înşeală, neştiind să socotească; sunt nemulţumiţi că Statul le-a luat 1/3 de pământ cu cadastrarea ce s'a făcut — apoi locurile lor au fost luate şi li s'a dat păduri ce trebuesc táiate, lemnul să fie ridicat de Stat, iar ei trebue să scoată rădăcinile şi să facă tarla de semănat.

Turcul din cadrilater nu e om care să muncească mult şi repede. Caută să facă cât mai puţin ca să nu se ostenească prea mult. Turcul nu se grăbeşte la o treabă, oricât de însemnată ar fi, vrând a rămânea tot cu iavaş, iavaş (încet, încet), căci ce i-o fi scris de Dumnezeu, aceia se va întâmpla.

Exodul lor în Turcia e un tablou interesant. Vezi cum vând pe nimic tot ce au şi cu câteva boccele şi lăzi pleacă fără să ştie unde, duşi de dorul ţării lor, pe care n'au văzut-o niciodată, dar despre care au auzit că e o ţară fericită sub omul care o cârmueşte.

De cai nu se despărţesc; pleacă cu ei în Turcia. Sunt iubitori de aanimale. — Ştiu că acolo nu se vor mai întâlni cu bogăţia pământului din Dobrogea, dar totuşi trebue să plece, zic ei, pentrucă pleacă toţi. Nu sunt siliţi de nimeni.

Frigul plecării a cuprins acum pe toţi credincioşii lui Mohamed din Cadrilater; de aceea sunt în aşteptarea zilei când îşi vor lua rămas bun pentru totdeauna dela locul în care s'au născut şi au crescut.

MIHAIL BELOIU

ECONOMIA FORESTIERĂ, MIJLOC DE TRAI AL MOŢILOR DIN CĂTUNUL CAPSEA (CÂMPENI)[1]

Comuna Câmpeni. Comuna Câmpeni, cu centrul în orăşelul cu acelaşi nume, aşezat mai jos cu 2 km de locul unde Arieşul Mic se varsă în Arieşul Mare, numără azi 3.226 locuitori stabili şi 800 flotanţi (garnizoana militară). Cele 627 de familii ce locuesc pe teritoriul comunei sunt, ca în toate comunele Munţilor Apuseni, împrăştiate pe întreg teritoriul comunal. Cu excepţia a 250—300 familii, ce formează orăşelul Câmpeni, restul sunt presărate pe dealuri, în grupuri mai mari sau mai mici, până sub poalele piscului Balomireasa (1.633 metri). Partea aceasta de sub poalele muntelui şi până în valea Bistrii, numărând peste 100 familii e numită, în limbajul local, *Capsea.* De unde vine această numire n'am putut afla. Cei întrebaţi răspund că „din bătrâni aşa a fost".

Locuitorii din centrul comunei sunt „domnii" care conduc comuna şi administrează orăşelul Câmpeni. Ei trăesc în mare parte din servicii administrative şi din comerţ — aici fiind singura localitate în care se găsesc „bolte" (prăvălii) bine amenajate şi suficient asortate cu cele de trebuinţă Moţilor. Câmpenii, fiind centrul economic şi politic al Munţilor Apuseni.

[1]) Din cercetările Seminarului de *Monografie Sociologică* de sub conducerea *d-lui H. H. Stahl.* (1936/37).

Teritoriul comunei are 3.232 ha. întindere, din care 987 pădure. Terenul e pietroś și puțin productiv. Totuși aproape toți locuitorii au câte „un dărăbuț" de pământ, în care seamănă grâu, porumb, secară, orz, cartofi, cânepă, etc., în ruta de agricultură mutătoare. E mai mult un fel de legătură cu pământul, de oarece „pot fi numărate pe degete" familiile care trăesc numai din produsele pământului pe care îl lucrează. Nu există locuitori care să nu cumpere grâu sau porumb pentru hrană. Cei care au pământ mai mult sunt nevoiți să-l lucreze cu mâini plătite și astfel făcându-și bilanțul ajung la același rezultat ca cei ce nu seamână. Asta „în anii buni", fără să mai amintim anii răi.

Proprietatea e strict individuală, cu excepția pădurilor comunale. Până și izlazul e împărțit în bucățele mai mici sau mai mari, unde copiii cu câte 10—20 oi sau capre, formează nenumărate „ciurde" mici, care când „se'nvălue" dau naștere la nenumărate conflicte între locuitori. De cele mai multe ori conflictul pornește de aici: „l'am prins păscând oile în izlaz la mine". Bucățelele de pământ sunt uneori așa de mici încât produsul lor, grâu sau fân, poate fi transportat „cu spatele". Și interesant e faptul că toți țin „să aibe câte un așa loc în curtea vecinului" pentru ca în caz de conflict, să-l aibă la mână, dat fiind faptul că e imposibil ca vitele vrăjmașului să nu calce vreodată peste locul lui.

Creșterea vitelor se reduce — deși locul e prielnic pentru așa ceva — la necesitățile individuale. Din tot cătunul Capsei nimeni nu vinde produse alimentare. Vara vitele sunt duse la munte, unde formează cirezi mai mici sau mai mari. Acolo sunt păzite de văcari și văcărițe „plătiți cu bani, pâine și slănină".

Pentru foarte puținii locuitori care nu se ocupă cu lemnul, vânzarea „unui capăt de vită" e singurul mijloc de a avea un ban, pe care îl leagă apoi cu 3 noduri în „cârpiță" și-l pune în lada cu haine mirositoare a busuioc.

Timpul e foarte variabil. Uneori după câteva ore de timp frumos viscolește, pentru ca apoi iarăși să se facă soare și senin. Datorită ploilor dese în unii ani iarba e destul de abundentă, astfel că „iernarea" vitelor se face cu ușurință.

La coasă și la seceră domnește o atmosferă patriarhală și de destindere generală după munca mult mai grea și mai lipsită de farmec, la pădure.

Neavând grâu pentru pâine, *problema vieții aici este „ai sau nu ai bucate"*. Săptămânal locuitorii trebue să îngrijească de cei 150 lei pentru cele 2 litre de grâu (litra = 16 kg.), necesare, în medie, de familie. Pentru asta singurul venit sigur sunt pădurile.

Pădurile. Teritoriul e plantat cu 987 ha. pădure, proprietatea „comunei" în afară de ceea ce are Statul. Pădurea „care mai de mult a fost a grofilor unguri", după expropriere a fost cedată comunelor, iar mai multe regiuni au rămas ale Statului. (Informator: I. Sălage-Mișu).

Deoarece, dacă ar fi lăsată la voia întâmplării să facă oamenii de capul lor, toată pădurea ar mătrăși-o, se împarte în „rosturi" și nu-i voie să taie decât din rost. (Informator: pădurarul Anca Petru C. Teodor).

Rosturile se dau „după cum vreau domnii". In general cam 14 ha. la Valea Sborului și 15 ha. la „Valea Serii" din pădurea expropriată dela Andrásy. (Informator: Dionisie Trifu).

Locuitorii nu se prea pricep la această măsurătoare cu hectare. Pădurarul Anca Petru (Pătruț) ne declară că se dau pe an cam $4^1/_2$ ha. sub titlul de „parchete". In „cubici" — metri cubi — se dau „cam 350 de cubici" dela comună. (Informator: pădurarul Ancău Petru).

Pădurea e lăsată în grija directă a unui om din comună „plătit cu 800 pe lună, care îngrijește să nu se fure și să nu să taie decât din rosturi. (Informator: Anca Petru).

Formalitățile de împărțire a rosturilor se încep cu „ieșirea domnilor" la taxat. Măsoară grosimea tuturor arborilor, îi numerotează și socotesc până unde să se întindă rostul. După aceasta se dă voie oamenilor să taie. Fiecare locuitor are dreptul la câțiva arbori. Cum însă nu vin toți la pădure, unii taie mai mult, alții mai puțin. După ce se taie, vine pădurarul care „ia în seamă", măsurând după metru cub. Cel care a tăiat, n'are drept să transporte lemne decât după achitarea taxelor comunale sau către Stat de 40—50 lei la metru cub. Recipisa de plata taxei se numește „țădulă" sau „ștransport". (Informator: Dionisie Trifa).

După ce arborii au fost tăiați, se lucrează din ei trunchi, grinzi, cioplite, scânduri, șindrile, și ceterne. (Informator: Bota Petru C. Vasilie).

Lemnul cioplit. Ocupațiunea celor mai mulți e cioplitul lemnului.

Cei mai mulți cioplitori nu au boi cu care să transporte lemnul, de aceea ei îl lucrează și îl vând pe loc.

— „De unde ai învățat să ciopleşti"?

— De unde? Da dând aci cu săcurea de când eram copilandru, că pe noi nu ne-a ţinut nimeni ca pe domni.

— Cât lemn ciopleşti pe an?

— D'apoi drept să-ţi spui eu nu ştiu. Cam 2 vagoane. (Informator: Petru Busgar C. Gheorghe).

Unii au învăţat meşteşugul dela „tata şi dela vecini". Lemnul cioplit e vândut „ba la unii, ba la alţii, dar mai mult la jidani".

— Cu cât vinzi lemnul?

— Cu 8 lei „cubic-fusul" (cubicul fus se cuprinde de 32 ori într'un metru cub, informator: Dionisie Trifa), dacă eu n'am cu ce-l duce, aşa că jumătate din preţ îl dau cărăuşului, pentrucă îl duce. (Informator: Constantin Ancău C. Visalom).

De obiceiu iarna se lucrează mai mult la grinzi cioplite. „Vara umblă banul mai bine cu scândura". (Informator: Gh. Bota C. Ştefan).

In special cătunul Capsea a dat mulţi cioplitori buni şi renumiţi. Unii dintre ei au avut lucrări pe la Beleş-Cluj, Bălindru, Râul Sadului-Sibiu, Curtea de Argeş, etc. (Informator: Gh. Ancău zis Lesu).

Lemnul se plăteşte slab.

— „Pe an câştig 7—8.000 (?) cu cioplitul, dar iată, vecinii ştiu, că toţi banii merg pe bucate". (Informator: Nicodim Bustan).

— „Tot răul vine de acolo că nu se plăteşte lemnul. Să se plătească mai bine, ar mai fi ceva. (Informator: Gh. Pleşa C. Dumitru).

— „Lemnul cioplit este drept îl vând de mai pe nimica la jidani. Iată cubicul (m. c.) calitatea I, cu 280—300. Deabia ciopleso 1—2 mc pe săptămână. Din preţul de vânzare trebue să dau jumătate cărăuşului, apoi ţădula (taxa comunală) şi câte dracu toate. Cu ce mai rămân? Deabia pot cumpăra 1 litru de grâu cu 85 lei, 1 de cucuruz cu 45 şi sare şi petrol". (Informator: Ancău Ion-Groaza).

— „Trăesc cu cei 6 copii numai din cioplitură. Cum trăesc, numai Dumnezeu ştie". (Informator: Gh. Buciu C. Avram).

Scândură. Fierăstrae. E comerţul favorit al locuitorilor ceva mai cu dare de mână. Atât pentru rentabilitatea lui, cât mai ales pentru uşurinţa transportului. Scândurile fiind de multe ori uscate se pot uşor lega şi transporta.

Unii lucrează mai ales trunchi (buşteni) pe care îi duc la firez şi fac din ei scândură. (Informator: Ioan Bordea C. Ilie).

Unii mai săraci, care nu se pricep la cioplit, fac mai ales trunchi.

— „Eu n'am bani nici să plătesc ţădulă. De multe ori n'am văzut în an mai mult de 1.000 lei. Eu fac trunchi pe care îi cojesc şi îi duc la firez alţii. Mie îmi plătesc pentru lucru". (Informator: Dumitru Câmpan).

— „Când fac câteodată trunchi şi nu capăt zile de firez, vând trunchi la alţii numai să-mi pot face ceva". (Informator: Gh. Buciu C. Avram).

Pentru făcutul scândurii din trunchi se folosesc firezele de apă (fierăstrae-joagăre) cu o singură custură (cuţit). (Informator: Dionisie Trifa).

In comuna Câmpeni au fireze mai mulţi locuitori:

Ioan Selage zis Mişu şi Bota Gheorghe C. Ştefan, la Valea Sborului; Bota Ioan C. Gh., Bota Todor, Remus Palade şi Goră Ilie, la Valea Bristii; Dionisie Trifa, la Valea Ierii.

După Piatră: mai mulţi părtaşi.

„Firezul" în limbajul obişnuit, sau joagărul are, din depărtare, forma unui şopron cu etaj. E pus în mişcare cu ajutorul căderii de ape. Apa canalizată pe iaz e adusă la nivelul „jilipului" la o înălţime uneori de 20 metri şi de aici pe „plipul roţii" cade cu viteză, punând în mişcare roata dinţată de jos.

Roata are un „fus" lung cu ajutorul căruia pune în mişcare cârja de 3—4 metri lungime şi care la capătul de sus e legată cu „jugul custurii". Acesta pus în mişcare ritmică de sus în jos constitue partea centrală a sistemului de construcţie.

Prin dispozitive special şi admirabil aşezate, din această mişcare principală se ramifică mişcarea carului pe care e aşezat trunchiul, rezultată din lovirea pe care o face jugul peste coada dela „sapă" şi care pune în mişcare roata dinţată a carului. Ar trebui, fireşte, coale întregi pentru explicarea clară a întregului sistem. Ne mărginim la atâta.

Trunchii sunt aduşi pe „vatra firezului" unde sunt „muchiaţi" (adică rotunjiţi la capete), apoi „băgaţi în firez" pe „bălănci" lungi de lemn.

Dintr'un trunchiu se poate face scândură de 1 ţol, de 2 ţoli („foastănă") şi leţuri. Din părţile laterale dinafară de „mărgini" mai rămân şi „feţiile" care nu au toate colţurile egale, adică au „paholţ".

Scândurile tăiate se aşează în „maglă" pe vatra firezului şi dacă proprietarului îi dă mâna, le ţine să se usuce 2—3 luni, cele uscate fiind mai uşor de transportat şi mai bine plătite. Scândurile se fac la comandă dacă au fost „arvunite" sau la întâmplare. Mai mult se taie scândură de ţol.

Fig. 1. — „Firezul" de apă, proprietatea lui Ioan Selage Mişu, cel cu securea. Se vede îndeosebi înălţimea „jilipului".

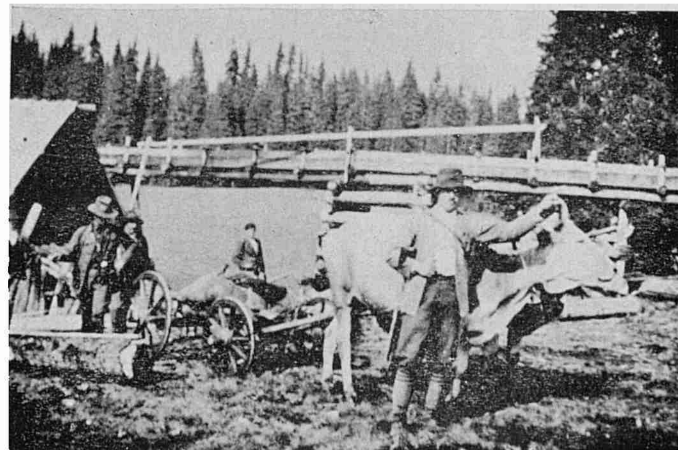

Fig. 2. — Cărăuş, din cei care transportă scândurile la târg.

Fig. 3. — Greblarul Ancău Gheorghe zis Leşu, lângă grămada lui de greble.

Fig. 4. — Informatorul Gh. Briciu a lui Avram, cu cei 6 copii, pe care îi ţine din cioplitul lemnului.

Firezul poate fi a unui singur proprietar sau „în tovărăşie". „In părtăşie însemnează că sunt mai mulţi tovarăşi solidari la cheltuielile de construcţie, ce se ridică la 15—20.000 lei şi solidari la venituri. Veniturile constă în tăiatul scândurii proprii şi în „zile de firez". O zi de firez are 24 ore, adică o zi şi o noapte. Cei care vor să taie câte un car de scânduri, cumpără dela proprietarul sau proprietarii firezului „o zi". Intră în lucru dimineaţa şi iese a doua zi dimineaţa. In tot acest timp taie „cât poate". Dacă sunt mai mulţi părtaşi, de exemplu 6, atunci fiecare are la firez „o zi" pe săptămână, de care poate dispune după plac, de exemplu: unul Luni, altul Marţi, etc. Ziua respectivă o poate folosi el sau o poate da altuia. Ceilalţi părtaşi n'au a se amesteca „în ziua lui".

Dacă sunt părtaşi dintre care unii au contribuit mai mult decât alţii, atunci şi „zilele de firez" sunt în proporţie cu această contribuţie. Poate fi de exemplu: unul cu 4 zile de firez, iar alţi 2 părtaşi să nu aibă decât câte 1 zi fiecare. (Informatori: Dionisie Trifa, Ioan Selage zis Mişu, Gh. Bota C. Ştefan, Petru Bota C. Vasilie şi Gh. Bordea C. Ilie).

Pentru ca lucrul să meargă bine şi pentrucă nu toţi „cei ce taie" se pricep la mânuirea uneltelor şi mai ales pentrucă proprietarul sau proprietarii nu pot fi totdeauna la firez, se tocmeşte un om numit „firezar". El e angajat de proprietarul firezului şi poate fi plătit global de acesta sau cu ziua de cei care taie în firez, după înţelegere. In cazul dintâi se socoteşte cam 80—100 lei ziua de firez. In al doilea caz, cei care taie neavând bani asupra lor şi el neputând ţine socoteală de toţi câţi taie şi nu i-au plătit, se face plata în marfă. Din 10 scânduri tăiate „una rămâne a firezarului". El le adună până face „un car" şi le vinde. (Informator: Gh. Bordea C. Ilie).

Firezile care nu au apă suficientă sunt făcute „cu tău". Intr'o groapă anume clădită, se adună apa şi i se dă drumul; pe urmă iar se închide şi lucrul se repetă.

După ce se taie scândurile se încarcă pe car, se leagă „cu 2 legături", cu lanţuri încordate peste „tăvăluci" şi se transportă la târg. (Informator: Ancău Traian a Fafili C. Theodor).

Alte lucrări cu lemnul. Spre deosebire de regiunile din Munţii Apuseni, unde se fac renumitele „doniţi şi ciubere", aici nu se cunoaşte acest meşteşug. Un singur dogariu şi acesta „cârpaciu". In schimb în toate celelalte branşe găsim câte 1 sau 2 meseriaşi mai mult sau mai puţin „meşteri".

Şindrile. Cu şindrile se acoperă casele locuitorilor de pe acolo şi se vând şi în alte părţi.

In cătunul Capsea sunt 2 sau 3 şindrilari mai specialişti: Ancău Gheorghe zis Leşu, Gh. Selage zis Mişu şi Ioan Motora. Şindrilele se fac din butuci de molift „care crapă oblu". Sunt crăpaţi cu o măestrie şi dexteritate deosebită. După ce sunt crăpate se aşează „în scaun" câte una şi se „albesc" cu „mezdreala" dându-se tuturor aceeaşi grosime. După asta, cu ajutorul unui instrument special, numit „bory", *se horgesc,* adică dela partea mai groasă pe dungă se ia o aşchie longitudinală, pentru ca în locul rămasă gros să poată intra partea subţire a şindrilei cu care se va îmbina pe acoperiş.

După aceasta, ultima operaţie se pune pe un şopron sub care se face foc şi fum ca să se usuce. Se leagă apoi pentru transport în pachete de câte 1.000.

Şindrilarii lucrează „după cum au de lucru". Obişnuit fac 20—30.000 pe an. Se plătesc cu 100—150 mia. (Informatori: Gh. Ancău şi Gheorghe Selage).

Rotăria. Rotar de specialitate e unul singur în tot cătunul. El nu lucrează decât „când se strică vreo obadă" pe la carele cărăuşilor. Cei mai mulţi cărăuşi duc roatele în sat la meşterii mai mari. Meseria a învăţat-o „din cap". „Eu n'am fost nicăieri la învăţătură".

Lemnele le cumpără dela vecini, iar unele le găseşte „prin păduri". Câştigă pentru o roată completă 100—120 lei. Mai face şi alte lucruri că dracu poate trăi numai din roate. (Informator: Petre Ancău a Şendrii zis Nuţu).

Greblarii. In timpul verii un comerţ deosebit se face cu greblele ce se folosesc „la adunatul pologului" (fânului).

In comună lucrează mai mulţi greblari. Specialişti sunt cei 3 informatori ai noştri: Gh. Ancău, Gh. Selage şi Petre Ancău a Şendrii.

Lemnul necesar îl găsesc „prin lunci" (aluni), de unde îl taie şi îl aduc în spate cu un an înainte ca să se usuce. Se fac încă din iarnă „colţii". Podurile greblelor se fac din frasin „care ţine mai bine".

Gh. Ancău face 2—300 de greble pe vară.

Gh. Selage cam 200.

Petru Ancău a Şendrii „mai puţine".

Se vând cu 8—15 lei, după cum sunt făcute. Gheorghe Ancău nu le vinde niciodată sub 12 lei; el le face mult mai frumoase. (Informatori: Gh. Ancău, Gh. Selage şi Petre Ancău).

Tâmplăria. Mobilele din casă a locuitorilor sunt

foarte simple. O masă, un pat, câteva „bănci" — „lăiţi" (laviţe) şi scaune. „Băncile" sunt un fel de „lăzi" cu tras, care ziua folosesc la stat pe ele, iar seara se pot deschide şi lungi pentru dormit. Rar câte un „şifoner", dulap, pentru ţinut hainele. De aceea „astăluşii" sunt rari. Informatorul nostru singurul de specialitate, lucrează ca să poată trăi şi prin alte comune. Ii trec anual multe mii de lei prin mâini, dar deabia îi ajung, pe bucate. Face mai ales „fereşti la case". (Informator: Nicolae Bobar).

Cu mărunţişuri de tâmplărie se ocupă informatorul nostru Ancău Ioan C. Alexandru zis Groaza. El face „roabe, scaune mici şi mari, lopeţi, greble, furcuri pentru tors, cozi de coasă, fel şi fel de războaie de ţesut şi socăli de făcut ţedii", pe toate le vinde prin jur, iar când o duc rău, plec la ţară cu căruţa şi le „dau pe bucate". (Informator: Ancău Ioan C. Alex.).

Transportul lemnului şi pieţele de desfacere. Transportul — cărăuşia — atât a lemnului cioplit, cât şi a scândurilor, se face cu carul cu boi. Cai nu are decât un singur locuitor. Cei care au — puţini de altfel — (vara 1936 erau 4), câte un cal îl folosesc la călărit şi pentru dus la moară.

Lemnele se încarcă pe car şi se transportă, fie de proprietarul lor dacă are boi, fie de cel ce se ocupă în deosebi cu cărăuşia.

Din pădure, atât grinzile cioplite, cât şi trunchii, se transportă „pe colnice" (rarişte de pădure), bătute în fiare. Boii sunt aduşi fără car „numai cu tânjala", căci altfel n'ar putea trece pe acolo. In capătul lemnelor se bate o ţintă dela lanţul de fier legat de tânjală şi astfel — cu mari greutăţi — se târâe lemnele până la drumul mare.

In drum, lemnele se încarcă pe car şi se transportă la destinaţie. Trunchii transportaţi la fireze se taie în scânduri şi de aici se transportă la pieţele de vânzare. (Informatori: Petre Ancău a Rafili şi Petre Ancău I. v.).

Piaţa. Lemnul cioplit se vinde exclusiv „la jidani". Foarte rar pentru câte o casă ce se clădeşte prin popor. Sunt la Bistra şi Câmpeni plasaţi vreo 4 jidani, care cumpără lemnul la preţ scăzut, dar fix. „Noi ştim că dacă facem atâta lemn, jidanul ni-l plăteşte cu atâta". (Informator: Gh. Ancău Leu).

Cei care n'au boi, plătesc jumătate din preţul lui celor ce îl transportă. Distanţa de transport este peste 7 km, pe dealuri. (Informator: Const. Ancău I. v.).

Scândurile se vând mai ales „la Abrud". Un orăşel la 20 km depărtare de Balomireasa şi unde în fiecare Luni e târg de săptămână. Aici vin „criserii" şi „buciserii" care cumpără scânduri pentru minele de aur dela Gura Barza, Brad, Săcărâmb etc. Ei fac pe intermediarii. Aici are loc târgul în toată regula. Preţuri fixe nu există. Cumpărătorii trec odată printre care se orientează dacă este marfă multă sau puţină. Dacă e multă, ştiind că toţi se vor trudi să vândă, o plătesc foarte slab. De obiceiu preţurile variază între 1—1,80 lei ţolul. Pe un car se pot încărca între 6—900 ţoli.

Celelalte produse de lemn se vând celor locali. Alte pieţe de desfacere nu se cunosc, deaceea se mulţumesc „cu cât capătă". (Informator: Dionisie Trifa).

Tuturor informatorilor li s'a pus o întrebare: *cum trăesc oamenii pe aici?*

Răspunsul a fost identic: *rău,* spus sub o formă sau alta: „Nu-s bucate, nu-s bani".

La întrebarea *„cum credeţi că ar putea să fie mai bine".* Au răspuns vag şi 13 au răspuns că „nu ştiu". „Poate dacă s'ar efteni ţădula (cei 40 lei) pe mc, „taxe comunale" şi „dacă s'ar plăti lemnul mai bine".

E puţinul material ales din cel mult şi interesant de studiat pe viitor.

ANEXĂ: FIŞE DE INFORMATORI

1. *Ioan Ancău I. Alexandru* zis *Groaza,* 40 ani, căsătorit, 6 copii: Lina, Luţica, Alexandru, Ioan, Maria şi Valeriu; *Meseria —; Ştie carte:* Da; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* Ca militar a fost prin Italia, Serbia şi Ungaria Cu comerţul de lemne a fost la Bucureşti, Ploieşti, Cluj, Oradea, Turda, Blaj, Alba Iulia etc. *A dat informaţii referitoare la:* Comerţul cu lemne, lemn cioplit şi tâmplărie. *Data:* 24 Iulie 1936.

2. *Gheorghe Ancău* zis *Leşu,* 60 ani, căsătorit, are 4 copii: (2 au murit). Trăesc: Elena, Nicolae, Traian şi Petru; *Meserie —; Ştie carte?:* Da; *A părăsit satul?* Da; *Cu ce prilej?* In vremea răsboiului a fost prin Rusia, Galiţia şi Italia. In România a văzut toate oraşele din centrul Ardealului, unde a lucrat. *A dat informaţii referitore la:* Comerţ de lemne, lemn cioplit, şindrile şi greble. *Data:* 27 Iulie 1936.

3. *Gheorghe Sel ge,* zis *Mişu,* 61 ani, căsătorit, are 3 copii: Gheorghe, Lucreţia şi Roman; *Meserie —; Stie carte?:* Da; *A părăsit satul?* Da; *Cu ce prilej?* A fost în vremea răsboiului ca prizonier în Rusia. Apoi a fost prin Galiţia, Boemia şi Herţegovina. Ca lucrător cu lemne a fost pe la Curtea de

Argeş, Petroşani, R. Vâlcea, Bistriţa etc. *A dat informaţii referitore la*: Comerţul lemnului, greble şi şindrile. *Data*: 26 Iulie 1936.

4. *Petru Ancău P. Nicolae*, 35 ani, căsătorit, are 4 copii: Măria, Gheorghe, Constantin şi Rusalin; *Meserie* —; *Ştie carte?*: Nu; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* A fost la Bucureşti ca militar. În căutare de lucru a fost la Turda şi Curtea-de-Argeş. *A dat informaţii referitoare la:* Lucrarea trunchiurilor. *Data:* 20 Iulie 1936.

5. *Nicolae Boban*, 56 ani căsătorit cu a 2-a soţie. Are 9 copii: (4+5.) Nicolae, Ana, Gheorghe şi Maria; Sofia, Maria, Salina, Lina şi Nicolae; *Ştie carte?:* Da; *Meserie*, Tâmplar. *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* Ca prizonier timp de 6 ani a stat în Rusia apoi a trecut China, Japonia, India, Africa şi Turcia. În România a umblat după diferite afaceri prin Constanţa, Braşov, Făgăraş şi Turda. *A dat informaţii referitoare la:* tâmplărie. *Data*: 2 August 1936.

6. *Petru Ancău A. Şendrii* zis *Nuţu*, 61 ani, căsătorit. A avut 9 copii: 5 morţi. Trăesc: Nicolae, Ioan, Vasile şi Sofia. *Ştie carte?:* Da; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* A fost timp de 2 ani prizonier în Rusiea. A trecut apoi prin Galiţia şi Ungaria. După lucru a fost pela Bucureşti, Alba Iulia, Turda, Cluj, Sibiu şi Ordea. *Meserie*, Rotar. *A dat informaţii referitoare la:* rotărie, greble şi comerţul lemnului. *Data*: 15 Iulie 1936.

7. *Ioan Sălage* zis *Mişu*, 35 ani, căsătorit: N'are copii *Ştie carte?*: Da; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* Ca militar a fost la Oradea. Apoi pentru diferite afaceri a fost pela Timişoara, Brad, Turda, Braşov, Sibiu, Alba Iulia şi Cluj. *Meseria:* S'a ocupat cu vioara, comerţ de lemne, fierar, tâmplar. Actualmente face comerţ de măruntişuri şi comerţ de scândură. *A dat informaţii referitoare la*: Fierăstraie de apă şi comerţul de scânduri. *Data:* 18 Iulie 1936.

8. *Gheorghe Bordea l. Ilie*, 26 ani, necăsătorit; *Ştie carte?* Da; *Meserie*, fierar. *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* A fost ca militar la Oradea. *A dat informaţii referitoare la:* Ferăstraie de apă, plata fierarului şi comerţul de scânduri. *Dată:* 29 Iulie 1936.

9. *Gheorghe Bota l. Ştefan*, 54 ani, căsătorit, copii nare. *Ştie carte?* Da; *Meserie*: S'a ocupat cu tâmplăria dar a lăsat-o. *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* A fost în timpul răsboiului prin Italia, Albania, Herţegovina, Ungaria, Viena, Budapesta. În ţară a fost la Ploeşti, Mărăşeşti, Bucureşti, Turda, Cluj, şi Alba Iulia. *A dat informaţii referitoare la:* Fierăstrae de apă şi vânzarea scândurilor. *Data:* 29, Iulie 1936.

10. *Petru Bota l. Vasile*, 43 ani, căsătorit, are 4 copii: Constantin, Sofia, Valeria şi Ludovica. *Ştie carte?*: Da; *Meserie* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* În războiu a fost prin Ungaria, Italia, Serbia. În ţară a fost pela Cluj şi oraşele din centrul Ardealului. *A dat informaţii referitoare la:* Ferăstrae de apă şi comerţul cu scânduri. *Data:* 18 Iulie 1936.

11. *Traian Ancău l. Teodor* zis *Cotu*, 35 ani, căsătorit, are 5 copii: Ana, Lucreţia, Petru, Elena şi Zoriţa; *Ştie carte:* Da; *Meseria*: —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* La Sibiu şi Cluj ca militar, Ungaria ca voluntar, Bucureşti, Cluj, Turda etc. cu afaceri; *A dat informaţii referitoare la:* Transportul scândurilor şi preţul lor la Abrud; *Data:* 22 Iulie 1936.

12. *Ioan Bordea l. Ilie*, 35 ani, căsătorit, are 2 copii: Ionel şi Iulius; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* ca militar la Turda, Bucureşti şi Sibiu, cu afaceri la Cluj; *A dat informaţii referitoare la:* Scânduri şi trunchiuri; *Data:* 2 August 1936.

13. *Dionisie Trifa*, 42 ani, căsătorit; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* ca militar în Italia, Ungaria, Serbia. In ţară pentru afaceri la Bucureşti şi toate oraşele din Ardeal; *A dat informaţii referitoare la:* Ferăstrae de apă, păduri, preţuri şi măsurători de scânduri; *Data:* 2 August 1936.

14. *Gheorghe Briciu l. Avram*, 36 ani. căsătorit, are 6 copii: Ana, Filofteia, Constantin, Petru, Marin şi Visalom; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* ca militar la Cluj şi Oradea, cu afaceri în Petroşani, Sibiu, Câmpina, Oradea şi Turda; *A dat informaţii referitoare la:* Trunchi şi lemn cioplit; *Data:* 20 Iulie 1936.

15. *Constantin Ancău l. Visalom*, 22 ani, necăsătorit; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* A fost pe la Alba Iulia, Cluj şi Turda ca militar şi martor la un proces; *A dat informaţii referitoare la:* greble, trunchi şi preţul lemnului cioplit; *Data:* 25 Iulie 1936.

16. *Petru Buşgan*, 42 ani, căsătorit, are 2 copii: Constantin şi Ana; *Ştie carte:* Da: *Meserie:* —; *A părăsit satul:* Da; *Unde şi cu ce prilej:* In vremea războiului prin Italia, Germania, Serbia, Austria şi Ungaria. La o concentrare a fost la Bucureşti — Apoi a umblat prin toate oraşele din centrul Ardealului; *A dat informaţii referitoare la:* Transportul şi lucrul lemnului cioplit şi a scândurilor; *Data:* 26 Iulie 1936.

17. *Gheorghe Pleşa l. Dumitru*, 23 ani, necăsătorit; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* ca militar la Turda şi la Cluj; *A dat informaţii referitoare la:* Lemn cioplit şi pieţe de desfacere; *Data:* 26 Iulie 1936.

18. *Nicodim Bastan*, 24 ani, necăsătorit; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej:* La Salonta-Mare ca militar. După lucru a fost pe la Oradea, Cluj, Turda şi Sibiu; *A dat informaţii referitoare la:* Lemn cioplit şi transportul lui; *Data:* 2 August 1936.

19. *Petru Ancău a Rafilii l. Teodor*, 37 ani, căsătorit, 1 copil; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* Pădurar; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* Ca militar prin Serbia, Ungaria Cluj, Oradea şi Satu-Mare; *A dat informaţii referitoare la:* Pădure, „rosturi", lemne, taxe comunale, lemn cioplit, scânduri şi pieţe de desfacere; *Data:* 27 Iulie 1936.

20. *Petru Ancău l. Visalom*, 36 ani, căsătorit, copii n'are; *Ştie carte:* Da; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* La lucru de pădure a fost prin Vâlcea, Sibiu, Sebeş, Blaj, Alba Iulia şi Turda; *A dat informaţii referitoare la:* Transportul şi preţul lemnelor; *Data:* 23 Iulie 1936.

21. *Dumitru Câmpanu*, 30 ani, necăsătorit; *Ştie carte:* Nu; *Meserie:* —; *A părăsit satul?* Da; *Unde şi cu ce prilej?* După lucru pe la Bolivdru-Sibiu, Cluj, Turda şi Beleş; *A dat informaţii referitoare la:* Lucrarea trunchiilor; *Data:* 26 Iulie 1936.

VIOREL D. TRIFA

LOCUINŢELE DIN SATUL DE MOŞNENI: DIOŞTI-ROMANAŢI[1]

Am găsit de cuviinţă, atunci când am făcut planul prezentei lucrări — să spun întâiu, ceva — în linii mari, despre înfiinţarea acestei comune — „Dioşti-Romanaţi", să fac, apoi, o privire generală asupra cadrului geografic, arătând forma trupului de moşie al moşnenilor — şi forma de azi a satului şi hotarului său.

Spune legenda că, satul Dioşti, a fost înfiinţat de către Mihai Viteazul, adică acum 800 ani. Se spune că, pe locul unde este astăzi comuna sau mai bine zis că pe locul unde mai înainte a fost satul Dioşti, s'a dat o mare bătălie între două oşti. Una formată din ostaşii lui Mihai Viteazul, iar cealaltă formată din Turcii, veniţi prin părţile acelea, după pradă.

... După ce lupta s'a terminat şi armata română a ieşit învingătoare — Mihai a dat ordin ca pe acele locuri să se înfiinţeze un nou sat, şi care să poarte numele Dioşti, în amintirea acestei lupte, în care s'au bătut „Două oşti", — dintre care cea românească a fost învingătoare. Numele i-a venit dela aceste „două oşti". Acestea le-am auzit încă, de când eram mic copil, şi am crescut şi trăit cu ele în gând. Le spun bătrânii, în nopţile lungi de iarnă, când îşi adună în jurul lor nepoţii doritori să afle poveşti.

Cercetând istoria Românilor, — la capitolul luptelor lui Mihai Viteazul cu Ungurii şi Polonii, am aflat că în anul 1599, înainte ca Mihai Viteazul să plece cu armata în Ardeal să-l cucerească—a făcut o incursiune către Dunăre—şi şi-a aşezat tabăra la Caracal — oraş aşezat la numai 14 km de comuna Dioşti. Pe când eram încă elev, — mi s'a explicat această incursiune către Dunăre, de către d-l Popovici, profesor la catedra de istorie dela Liceul Ioniţă Asan din Caracal; Mihai a făcut această manevră pentru a înspăimânta pe Turci — ca apoi să nu mai aibă curaj să treacă Dunărea, dându-i astfel mână liberă să acţioneze în libertate în Ardeal.

Probabil că nu la Caracal s'a aşezat tabăra, ci chiar pe vechea vatră a satului Dioşti, dar istoricii au trecut Caracalul fiind singura localitate mai însemnată în apropiere. Dacă tabăra a fost aşezată pe locul unde mai înainte s'a aflat Dioştiul,—atunci originea acestui sat este ca şi cunoscută. Numai legenda ne spune că a fost înfiinţat de Mihai Viteazul, istoria nu. Nimic nu ni s'a păstrat ca document istoric, — din acele timpuri.

Pe locurile unde astăzi se află Dioştii şi moşia lui au fost păduri nesfârşite de stejari. Mărturie a vechei pădurii sunt pe ici, pe colo câte unul dintre aceşti stejari, bătrâni şi uriaşi.

Prima vatră a satului n'a fost aceasta care este astăzi. Satul, la început se afla cam la 2½ km spre Sud-Vest. Sigur nu se ştie data la care satul s'a mutat de pe vechiul loc pe cel nou. S'a păstrat din străbuni povestea evenimentului acesta mare. Tot dela cei bătrâni am aflat care a fost cauza care a determinat pe străbunii noştri să-şi mute locuinţele din satul cel nou—formând un alt sat—cu acelaşi nume, — adică satul Dioşti de azi.

... Era în ziua de Sfintele Paşti — zi de mare şi frumoasă sărbătoare creştinească. In după amiaza primei zile de Paşti, fetele şi flăcăiii se strânseră la horă, care se făcea în mijlocul satului, lângă o fântână..., *obiceiu care se păstrează şi astăzi.* Spun bătrânii că toate fetele şi nevestele erau împodobite cu costume frumoase, cusute de mâna lor, iar la gât aveau salbe de aur.

Când petrecerea era mai în toiul ei, s'a văzut un om venind în fuga mare, dinspre marginea satului şi strigând în gura mare că vin Turcii, păgâni, de care fetele şi nevestele se temeau aşa de mult.

Spaima cea mai mare le-a cuprins pe toate şi de groaza păgânilor, s'au repezit spre fântână şi s'au aruncat în ea — să moară mai bine acolo înecate, decât roabe în mâinile Turcilor.

Spune legenda că s'a umplut fântâna de trupuri de fete şi femei. Cei care au putut să fugă, s'au ascuns în pădurea apropiată, iar satul a rămas aproape pustiu. Rămăseseră în el numai cei care nu putuseră să fugă.

Peste câteva zile, când s'au întors în sat, l-au găsit aproape distrus, iar printre ruinele bordeielor se mai aflau câte un bătrân sau copil, ce rămăseseră neucişi de păgâni. Singură biserica rămăsese

[1]) Din lucrările Seminarului de *Monografie Sociologică* de sub conducerea lui *H. H. Stahl.*

neaprinsă de Turci. Cu toate că era făcută din lemn, ei nu-i dăduseră foc.

Satul nu se mai putea reface şi apoi era şi un loc pe care Turcii de acum îl ştiau şi puteau să revină oricând, după pradă.

Fiecare dintre supravieţuitori şi-a luat ceea ce a mai putut lua şi au plecat cu toţii prin pădure, mai spre Nord—unde au găsit o poiană, mai întinsă unde s'au hotărît să-şi reconstruiască satul. Poiana aceea formează vatra satului de azi.

Pe la ce an a fost mutarea satului, nu se ştie. Ceea ce se ştie, sigur, este că satul a fost mutat, de pe primul său loc.

Iar mai sigur, se ştie că, la mai mulţi ani în urmă, a fost adusă biserica în noul sat.

Au putut să aducă biserica, de oarece era făcută din lemn şi au despărţit-o în trei bucăţi, pe care le-au adus pe paloşi de lemn lungi, iarna.

Am aflat — date aproximativ sigure — că mutarea bisericii s'ar fi făcut în jurul anului 1850.

Biserica a fost adusă şi aşezată pe locul unde astăzi se află biserica din partea de răsărit a satului — adică unde se află azi Biserica Sf. Nicolae. In anul 1866, a fost fărâmată biserica de lemn, şi în locul ei s'a făcut una din cărămidă — iar aceasta a fost renovată prin anul 1923. Odată refăcut satul, oamenii s'au apucat să-şi facă pământ arabil—despădurind locurile din jurul satului. Astăzi, n'au mai rămas decât pâlcuri de stejari, mărturii ale vechilor păduri, care au fost pe acele locuri. Cu timpul şi-au lărgit tot mai mult hotarele moşiei — căci ocupaţia de căpetenie le era atunci ca şi azi agricultura.

Astăzi, comuna Dioşti se găseşte aşezată la 14 km Vest şi puţin Sud de oraşul Caracal, pe direcţia şoselei ce leagă Caracalul de Craiova. Distanţa între Dioşti şi Craiova este de 32 km.

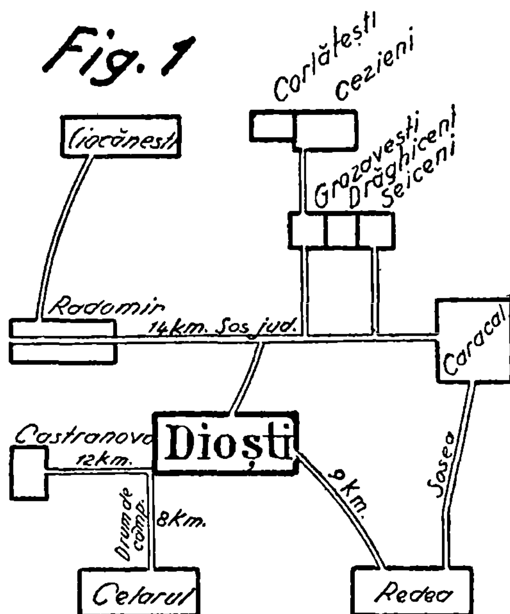
Prin aşezarea sa geografică, în apropierea şoselei judeţene, comuna Dioşti, formează aproape centrul a o sumă de comune aşezate cam la aceeaşi depărtare de ea. Cea mai apropiată comună, — de Dioşti, — este comuna Radomirul, — care se află la numai un km de marginea satului Dioşti.

Voiu căuta să dau acum o schiţă în care voiu arăta poziţia actuală a comunei, în raport cu Caracalul şi cu comunele din jurul ei.

Inainte de a trece la subiectul pe care eu îl am de tratat, voiu căuta să arăt, care a fost moşia, cum era împărţită înainte şi situaţia ei de azi.

Satul se întinde dela Apus spre răsărit, având lăţimea dela Nord spre Sud. Lungimea satului se măsoară dela apus spre răsărit, iar lungimea moşiei se măsoară dela Nord spre Sud. Vreau adică să spun că satul este aşezat la mijlocul trupului de moşie, în lăţimea sa.

Referitor la trupul de moşie al comunei Dioşti, au fost făcute până acum două aşa zise cărţi de hotărnicie. Prima în anul 1755 şi cea de a doua în anul 1864. Pe prima, n'am putut s'o am pentru a o cerceta; pe cea de a doua, am avut-o însă.

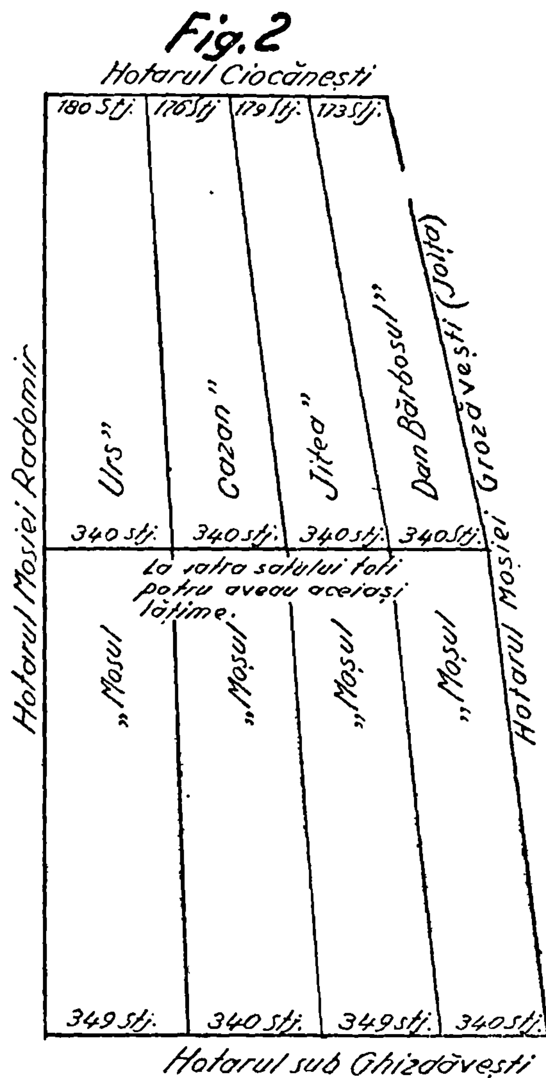
Este făcută în anul 1864, de către un inginer, anume Lăcusteanul, în urma cererii pe care i-au făcut-o moşnenii Dioşteni.

La origine, moşia comunei Dioşti a fost împărţită pe patru moşi: *Moşul Urs, Moşul Cazan, Moşul Jitea* şi *Moşul Dan Bărbosul.*

Fiecare dintre aceşti patru moşi îşi aveau cureaua sa de pământ, care se întindea din hotarul de Nord al Moşiei Ghizdăveşti şi până în hotarul de Sud al moşiei Ciocăneşti. Comuna fiecăruia trecea prin vatra satului şi fiecare îşi avea locuinţa pe cureaua sa. Trupul de moşie al celor patru moşi nu avea o formă perfect dreptunghiulară, căci la capul dinspre Ciocăneşti era mai îngustă. La capătul dinspre Ciocăneşti avea în 1864, numai 708 stânjeni, la mijloc 1.360 stânjeni, iar la capătul dinspre Ghizdăveşti — cel mai lat, — avea 1.378 stânjeni.

Şi acum voiu reda planul trupului de moşie, aşa cum reiese din cartea de hotărnicie a lui Lăcusteanu.

Tot în anul 1864, s'a făcut şi calcularea suprafeţei moşiei şi s'a găsit de 3.287 pogoane şi 808 stj. pătraţi.

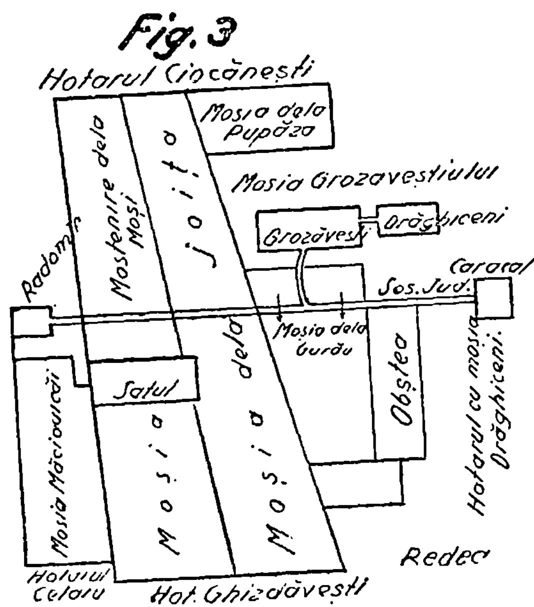
Azi, moşia comunei Dioşti, numără aproape 10.000 pogoane de pământ arabil. Iar ca date — din aceste patru moşii — comuna Dioşti are azi 2.650 locuitori (punând bineînţeles în acest număr şi pe cei veniţi din alte părţi) — aşa zişii venetici — care nu sunt prea mulţi.

A ajuns să aibă o moşie aşa de mare, în urma cumpărăturilor pe care le-au făcut Dioştenii şi în urma împroprietăririi făcute foştilor luptători în marele războiu. Aceste loturi date foştilor luptători formează aşa zisa „Oşte", — în hotarul moşiei Drăghiceni.

Cumpărături. O parte din moşia Joiţei, dinspre hotarul comunei Grozăveşti, moşia Guranului, tot dinspre hotarul Grozăveştilor, moşia Măcioicăi dinspre hotarul Radomirului,—moşia Pupezei dinspre hotarul Grozăveştilor, al Cezienilor şi Corlăteştilor, precum şi alte multe bucăţi de pământ sunt cumpărate izolat, dela locuitorii comunelor învecinate.

A ajuns acum ca trupul de moşie să aibă în unele puncte lăţimea mai mare decât vechea lungime. Pământul trupului de moşie, în marea majoritate, este din cel mai bun, — având pe ici, pe colea unele mici excepţiuni.

Voiu reda acum, — aproximativ schiţa trupului de moşie — aşa cum există azi în urma atâtor cumpărături.

Aceasta ar cam fi schiţa care ne arată forma actuală a moşiei Dioşti. Fiecare sătean îşi are numărul său de pogoane, împrăştiate pe această suprafaţă. Nu sunt decât doi sau trei săteni care să nu aibă alt loc decât pe cel din sat pe care se află casa. Ţăranii din comuna Dioşti, trăiesc prin pământ şi pentru pământ. Şi acum, după ce am făcut această introducere — care de altfel este destul de mare — dar necesară — voiu trece la tratarea subiectului meu — forma de locuinţă în evoluţia satului de moşneni „Dioşti".

Mai întâiu trebue să spun—aceasta în treacăt, că în ziua în care eu ajungeam în Dioşti, în apropierea vacanţei de Paşti — plecat mai înainte pentru a mă documenta mai bine pentru prezenta lucrare, — am găsit comuna Dioşti în flăcări.

Focul a distrus aproape majoritatea caselor pe care eu mi le fixasem ca model de cercetare.

Aşa că se găsesc în această lucrare — planurile a câteva case din care astăzi numai există decât zidurile înegrite de fum.

Trei sunt tipurile de locuinţă în mai susnumita comună. Dar dintre aceste trei tipuri au fost o mulţime de forme în evoluţia satului. Forma locuinţei depinzând în bună parte de starea materială a săteanului şi adesea şi de gustul lui.

La început, satul era făcut numai din bordeie săpate în pământ — aşezate pe două linii (străzi) scurte. Fiecare bordeiu era aşezat cu tinda înspre miazăzi. Am putut afla, în urma cercetărilor făcute de mine că pe la 1860 nu existau în comuna Dioşti, decât numai trei case, făcute din cărămidă — pe care le aveau cei mai bogaţi oameni din comună — şi care, nu erau prea mari.

Astăzi, satul văzut de sus pare mai mult o pădure, din cauza pomilor care sunt foarte mulţi în comună, şi mai ales din cauza salcâmilor.

Pe la 1868 spune — Ion Mărin Datcu — că el se suia, fiind copil, — în „clopotniţa" bisericii — şi putea să vadă ambele capete ale satului. Tot el spune că, îşi aduce bine aminte, cum din clopotniţa bisericii, vedea printre celelalte bordeie — numai cele trei case făcute din cărămidă.

Bordeiul. Până mai înainte de focul care a pârjolit Dioştiul, mai erau în comună numai cinsprezece bordeie — azi mai sunt numai vreo opt.

Bordeiul era o locuinţă destul de modestă — o groapă săpată bine în pământ — format din 2 sau trei camere (odăi) — acoperit cu trestie, paie, coceni, peste care se punea pământ, formând un strat gros, ce depăşea uneori un metru. Unele bordeie erau foarte sistematice şi igienice, ca să nu mai vorbim de altele care nu erau altceva decât case obişnuite, cu acoperişul de bordei, etc.

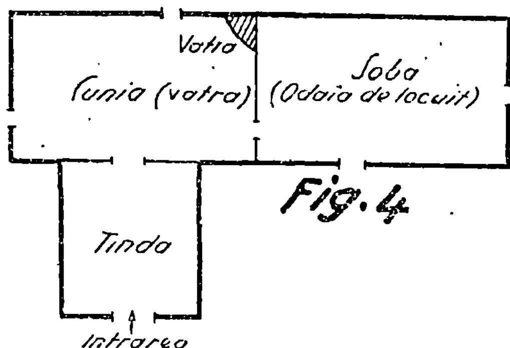
Cred că au recurs la facerea unor astfel de locuinţe — primii locuitori ai satului — fiind mai uşor de lucrat şi pe acele timpuri, facerea cărămizii nu era cunoscută în masele ţărăneşti, iar din lemn nu se obişnuia să se facă casele prin părţile acelea.

Se pare că primele bordeie au fost foarte simple. Compuse fiind dintr'o tindă şi două odăi. Una care servea drept cunie — sau bucătărie — iar cea de a doua drept cameră de locuit — şi se mai numea şi „*sobă*".

Tinda este partea prin care se poate intra în bordeiu — şi e săpată în pantă — având trepte de coborîre, — la cele mai simple, făcute direct în pământ — la cele mai bune, făcute din lemn.

Aceasta este forma — cea mai simplă de bordeiu, formă care s'a păstrat şi până azi — în comuna Dioşti — de asemeni comunele din prejur mai au încă multe locuinţe de acest fel.

Voiu da acum schiţa acestei forme de bordeiu.

Când intrai într'un bordeiu — din tindă dai în cunie (bucătărie) şi apoi intrai în odaia de locuit.

Tinda era acoperită cu un cerdac — nu prea înalt — făcut din mărtaci (scânduri groase de stejar, aşezate pe lat — iar peste ele erau puse maldăre de trestie, paie şi pământ. Acoperişul bordeiului era făcut tot din mărtaci, peste care se punea trestie şi paie—ca să nu fie aşa frig iarna — iar peste ele se punea un strat cât mai gros de pământ, bine bătătorit.

Inăuntru, de obiceiu zidurile (pereţii) erau lăsaţi aşa din pământ, peste care dau cu var, de-i albeau. La bordeile mai mari se obişnuia însă să fie îmbrăcaţi pereţii cu scânduri, tot late, dar puţin mai subţiri — bine încheiate unele cu altele la margini — aşa că peretele era complet căptuşit cu scândură din aceasta — iar mai târziu s'a luat obiceiul — aceasta atunci când a început să se fabrice cărămidă — în comună, — să se îmbrace pereţii în interior cu un zid de cărămidă în lat. Zidul era tencuit şi văruit — aşa că da impresia unui zid de casă.

Pe jos, atât în cunie cât şi în odaia de locuit, de obiceiu nu se punea nimic — doar se bătea pământul bine. Tot mai târziu, s'a pus cărămidă—

scândură niciodată. Adeseori bordeiul avea şi a pivniţă, în partea dinspre Nord — în care se ţineau cele necesare pentru iarnă.

De remarcat este că toate, absolut toate bordeiele erau aşezate cu tinda spre miazăzi. Ferestrele erau foarte mici şi aşezate aproape la suprafaţa pământului.

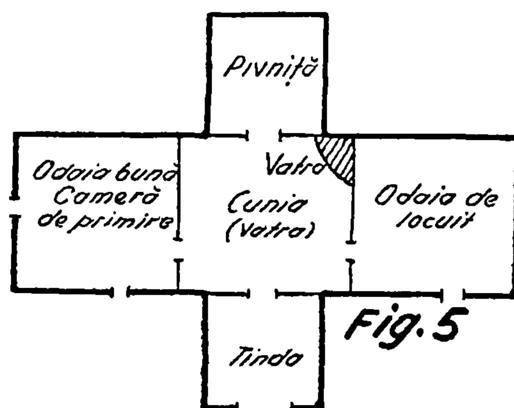

Fig. 5

Cei care aveau posibilităţi, materiale mai bune, aveau bordeiul mai mare, fiind format din 3 camere şi chiar o pivniţă.

O cameră era cunia, alta camera de locuit, iar a treia era odaia de primire sau odaia bună.

Dintre acestea, nu au fost prea multe în comună, căci dela forma simplă de bordeiu s'a trecut direct la tipul de casă făcută din cărămidă.

Casa de cărămidă. După cum am mai spus mai înainte — am aflat dela cei bătrâni din comună, că pe la 1860 nu erau în comună decât numai trei case, făcute din cărămidă. Cei care au adus cu ei planuri de case, făcute din cărămidă, au fost maiştrii sârbi, veniţi din alte părţi. Ei au venit în sate şi şi-au adus cu ei toate cele necesare pentru lucru.

Ei făceau cărămida, ei lemnăria, ei zidăria, ei puneau acoperişul şi tot ei tencuiau şi văruiau. Primele case făcute din cărămidă nu au fost prea mari. Cele mai mari aveau maximum 3—4 camere. Interiorul era aranjat după modelul interiorului din bordeie. Primele aveau o cunie şi două camere — adică cam în aşa fel încât echivalau cu bordeiele cele mai mari.

De obiceiu aveau prispă şi un foişor — pentru vară. Prispa se făcea puţin mai sus dela suprafaţa pămnâtului.

Foişorul — de unde i-a venit numele n'am putut afla — se făcea într'unul din colţurile casei — de obiceiu la unul din capetele prispei şi deasupra intrării în pivniţă — deasupra tinzii pivniţei. Era făcut din lemn şi avea acoperişul puţin mai înalt decât al casei. Servea pentru cameră de locuit vara, când era căldură mare.

Case dintre acestea cu aşa zisul foişor se mai găsesc şi astăzi câteva — însă puţine. Forma primitivă — nemodificată nu mai există.

Voiu arăta acum schiţa unei case de cărămidă, cu foişor şi una de cărămidă, numai cu prispă, dar fără foişor.

Tipul cel mai vechiu este aceea cu foişor.

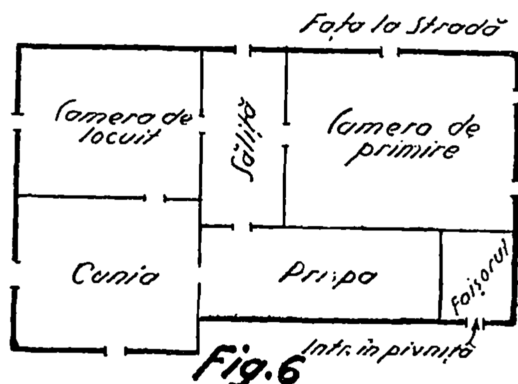
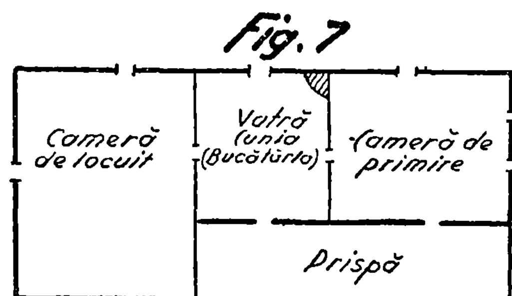

Fig. 6

Şi acum una dintre acelea fără foişor şi fără săliţă.

Fig. 7

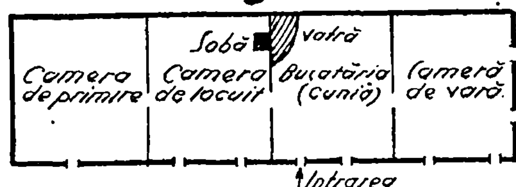
Au fost — şi sunt şi azi — case numai cu două camere — adică o bucătărie şi o cameră de locuit, dar se pare că prima formă a fost aceea cu trei camere şi cu foişor.

Cu timpul au început să vadă Dioştenii că aceste case, făcute din cărămidă, sunt mult mai bune şi mai practice — mai frumoase, etc. — şi au început să-şi ridice fiecare, după puterile sale,

case de acest fel. Cei mai înstăriţi nu s'au mulţumit cu casele nu mai cu două-trei camere, ci au început să-şi facă altele mai mari şi cu un interior mai frumos şi mai bogat împodobit. Până la războiul mondial, maeştrii erau tot sârbi, veniţi de peste Dunăre. Şi azi se pomeneşte — de un anume Dincă Sârbul, care a lucrat foarte multe case în comună şi care, a plecat în ţara lui imediat ce s'a declarat războiul.

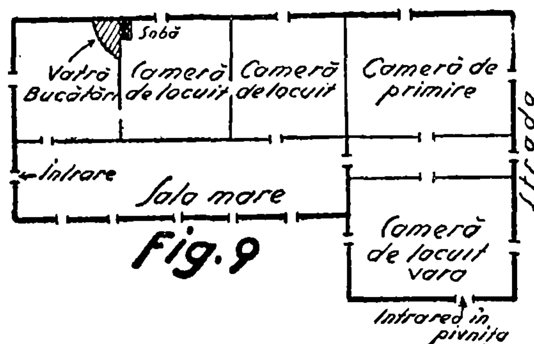
Voiu da acum, schiţele a trei case, dintre cele mai mari — una cu 4 camere şi cu formă mai simplă, iar două cu peste cinci camere şi cu formă mai frumoasă. Case mai mari şi mai bine aranjate. Două dintre acestea au fost distruse de către focul care a pârjolit satul pe ziua de 1 Aprilie 1938.

Prima, este cu patru camere:

Acoperişul era făcut în aşa fel încât avea straşina mult mai joasă, pe partea pe unde se intra în casă. Zidul din spatele casei era cu mult mai înalt.

Al doilea tip:

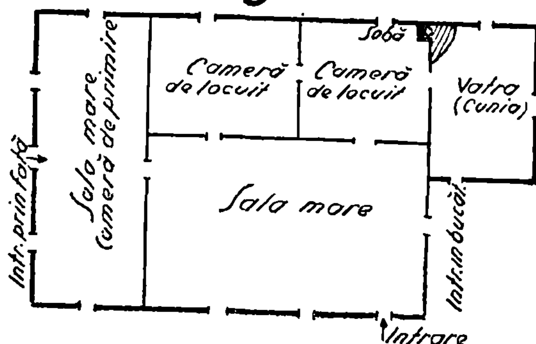

Dăm în sfârşit, schiţa ultimului tip, din casele de cărămidă (fig. 10).

Acestea sunt formele de case, din tipul de locuinţă „Case de cărămidă".

Inainte de a trece la al treilea tip de casă, trebue să spun ceva despre acoperişul acestor case.

Casele de cărămidă sunt acoperite toate cu tablă. Numai în ultimul timp au început să se acopere şi cu ţiglă, aceasta din cauză că tabla s'a scumpit foarte mult, iar ţigla se pare că este mai ieftină şi mai practică.

Pentru un locuitor din sat, este o mare înjosire să-şi facă o casă din cărămidă şi să nu şi-o acopere cu ce trebue — de preferinţă este tabla

Şi acum, ultimul tip de locuinţă, din comuna Dioşti.

Casa făcută din paiente, nu este o creaţie proprie a locuitorilor din comună, ci este venită tot din altă parte. Acest tip de locuinţă, este de dată recentă.

Se face mai mult de către aceea care nu au îndeajuns mijloace materiale pentru a-şi putea face casă din cărămidă. Se face de altfel mult mai repede. Tehnica construcţiei este destul de uşoară. Se face scheletul casei din lemn — de obiceiu lemn de salcâm — punându-se şi acoperişul. Zidurile sunt făcute din două scânduri de bucăţi nu prea late, de salcâm spart — în aşa fel aranjate ca să rămână între ele un gol cam de 15—20 centimetri. După ce — a fost pus acoperişul — tot acest gol, care se află între stacheţi, se umple cu pământ ud şi bine făcut — şi se'ndeasă bine. Se formează astfel zidurile. Partea interioară şi cea exterioară sunt apoi bine spoite şi mai la urmă văruite. Este un tip de casă care se lucrează foarte repede — dar care, din toate punctele de vedere, nu dă rezultatele cerute de o locuinţă bună. Mai întâiu că iarna este frig şi trage umezeală, etc.

Casa de paiente este casa acelui sătean care voieşte să scape din bordeiu şi nu are mijloacele necesare pentru a-şi face una din cărămidă.

In privința casei — idealul fiecărui Dioștean, este să aibă o casă de cărămidă, cât mai frumoasă și cât mai încăpătoare.

Casa de paiente are maximum trei camere, iar cele mai multe sunt formate dintr'o cunie și o odaie de locuit. De obiceiu, aceste case au și prispă înainte — peste care este un fel de cerdac. Se pare că acest tip a venit în comună odată cu desvoltarea și întinderea cea mare a salcâmilor din care se și face.

Aşi mai avea acum câteva cuvinte de spus, referitor la locuințe — despre curățenia și îngrijirea locuinței în comuna Diości.

Am citit într'unul din marile noastre cotidiane, „Universul" — un articol — în urma focului și, în urma inițiativei ce au luat-o Fundațiile Regale de a transforma comuna Dioști, într'o comunămodel — în care se spunea că locuitorii mai sus numitei comune obișnuesc să-și facă case arătoase la stradă, iar interiorul este lăsat în neglijență — suferind foarte mult din punct de vedere igienic.

Probabil că acel corespondent al ziarului — autor al articolului — a văzut pe țăranii din comună în starea aceea de plâns, în care îi lăsase focul— i-a văzut, poate nespălați și murdari și nu s'a gândit că mulți nici nu mai voiau să știe de mâncare, din cauza durerii, dar de spălat — iar multora nu le mai rămăsese decât ce aveau pe ei.

Să poftească acum sau la vară, să meargă prin locuințe și are să se convingă cu nu numai partea dela stradă este îngrijită ci și partea interioară.

Să cerceteze cazurile de boală și de mortalitate — mai ales mortalitatea infantilă — și are să se convingă că locuitorii acestei comuni își dau singuri seama de menirea lor în vieață și nu se lasă cutropiți de mizerie și murdărie.

Femeia care nu-și primenește copii—așa cum zic locuitorii comunei, este arătată cu degetul—iar celelalte o ocolesc. Este adevărat că sunt multe case în care nu există pardoseală de scândură — dar există din cărămidă — iar dacă mai este încă vreuna din pământ, atunci aceia este bine stropită și măturată.

Și acum voiu spune câte ceva despre așa zisele acareturi, leauri sau dependințe.

Fiecare dintre aceștia au trecut prin mai multe faze, până ce au ajuns la forma actuală.

Astăzi leaurile sunt: *Magazia, Pătulul, Grajdul* — și *Coșara, Cerdacul,* — *Oborul* sau *Staulul, cocina porcilor și cotețele pentru păsări.*

Magazia — astăzi este făcută sau din scânduri groase (mărtaci de bordeiu) — sau din cărămidă. Este adevărat că nu toți au magazii, ci mai pun grâul și în hambare, saci sau chiar prin camerele în care nu locuiesc.

Prima formă de magazie — a fost groapa de grâu — săpată în pământ — având numai un orificiu cât putea intra un om înăuntru. Pe dinăuntru era cuptorită, ca un ulcior și pământul era foarte bine bătut. Aceasta era făcută mai ales și ca pitulătoare pentru cazurile când veneau turcii după pradă.

Pătulul — este făcut sau din nuiele de salcie sau porumbar împletite bine — sau din stacheți de brad, salcâm, ori stejar, — așezate pe furci groase, de lemn, — cam la 1,50—2 m dela suprafața pământului. Primul pătul datează cam de pe la 1860 sau mai târziu. Mai bine zis data — căci acum a ars. Era dintre acelea în care se strângeau bucatele de către primării pentru vremuri de criză. Astăzi fiecare sătean își are pătulul său — mai bine zis — și l-a avut.

Coșarea sau Grajdul — este o deosebire între una și alta. Coșarea este făcută din paiente și acoperită cu paie sau coceni, pe când grajdul este făcut din cărămidă și este acoperit cu țiglă sau tablă.

La început vitele erau ținute în bordeie special făcute. Adică în loc să aibă două sau trei camere aveau numai una mare, în care se vârau animalele.

Oborul sau *Staulul.* Mai înainte se spunea Staul la un fel de obor, făcut din îngrăditură și care servea pentru ținerea oilor.

Azi tot așa este făcut și se numește obor. Oborul este de obiceiu acoperit, pe jumătate — cu paie sau coceni.

Cerdacul servește pentru adăpostirea, pe timp de ploaie a uneltelor agricole — și drept grajd, vitelor vara.

Cocina porcilor — este făcută puțin mai departe de casă și este tot pe jumătate acoperită.

Despre cotețele păsărilor, nu prea este așa de mult de spus — căci sunt lucruri nu prea însemnate.

Am făcut această lucrare bazat pe observațiile mele anterioare și pe cele auzite dela locuitorii mai în vârstă ai comunei.

N'am putut s'o fac în toată libertatea, de oarece n'am mai putut aduna materialul pe care l-aşi fi putut aduna, căci nu găseam pe locui-

tori în dispoziţie prea bună pentru a-mi vorbi de trecut, când prezentul — era aşa de trist şi bogat în evenimente.

Locuitorii satului şi-ar putea reface şi singuri locuinţele, dar nu aşa cum au fost odată şi ar fi retrogradaţi economiceşte cu cel puţin 10—20 ani. Ar fi o încercare a rezistenţei lor prea mare şi ei şi-au pus marea speranţă în refacerea acestei comune şi aşteaptă ca şi ei să pună mâna să muncească şi să-şi refacă ceea ce au pierdut — numai să aibă cu ce şi din ce.

C. PĂTRU

NISIPARII BASARABENI DELA DUDEŞTI-PULBERĂRIE

Din Dudeşti-Cioplea, fără să te abaţi din drumul care duce la Pulberărie, după ce traversezi linia de centură a Capitalei, o mai întinzi cale de vreun ceas, prin praf şi arşiţă prea timpurie, până să ajungi la nisipăriile care se ţin lanţ, de-a dreapta şi de-a stânga şoselei.

Cum e zi de sărbătoare, s'ar putea să nu afli oameni la cariere, dar tocmai de aceea, dacă îi găseşti, poţi sta la taifas cu ei, mult mai bine, să te documentezi şi să ştii mult, dacă ei or fi dispuşi să-ţi răspundă la toate câte vrei să-i întrebi.

Vagonetele sânt înţepenite, ciurul nu ţărâie alegând nisipul de pietriş; camioanele nu încarcă. E Duminecă. La vreo două cariere nici ţipenie de om. Sânt duşi la oraş, sau la Căţelu.

Carierele sânt potrivite la mărime după punga boierului şi după vechime. Unele mai bine utilate, altele primitive, cu instalaţii rudimentare. Cele mai serioase au pod cu pantă bine consolidată, pe care să urce vagonetele încărcate, trase cu funie de sârmă împletită, până deasupra ciururilor, unde printr'o manevră abilă a unuia dintre salahori, sânt răsturnate pe-o parte, golindu-şi conţinutul. Pietrişul cu nisip curge pe pânza de sită a ciururilor şi se cerne unul de altul. Sub ciur şi'n faţa lui, la poale, salahorii adună de-o parte nisipul strecurat, de alta pietrişul ales.

Camioanele şi căruţele aşteaptă cu rândul, mai cu seamă acum, cât „e sezon", atât de partea nisipului, cât şi la pietriş.

Vagonetele golite sus, executând un viraj scurt, se întorc prudente pe panta pe care au avut-o de urcat încărcate, până în gropi, jos, unde alţi oameni, cu târnăcoape au scobit nisipul şi pietrişul de sub mal, cu cazmalele au săpat sub podul de lut atât cât era stratul de material pentru construcţie, iar lopeţile aşteaptă mereu vagonete, să le încarce grabnic, sub înjurăturile ca nişte harapnice, sub înghiontirile vătafului, de multe ori un terchea-berchea, beţivan şi prost, şmecher şi învârtit, vârât sub pielea stăpânului.

Rar se abate stăpânul pe la carieră şi-atunci soseşte val-vârtej, cu limuzina dinspre Bucureşti, stopează în pragul gropniţei, chiamă vătaful şi cu el se întreţine în vorbe puţine. La ceata de salahori aruncă o privire confuză, neatentă, se scufundă în pernele Packard-ului şi fără să răspundă la salutul oamenilor frânţi de mijloc şi cu capul gol, se întoarce precum a venit. Cariera de nisip este doar o afacere care merge singură. Şi cine are carieră de nisip şi pietriş, pe alt undeva mai are şi un cuptor de cărămizi, şi-un blockhaus în Bucureşti, o vilă la Eforie şi una la Timiş; copiii sânt la studii în străinătate.

Fabrica de cărămidă cere mai multă grije şi pe-acolo se abate stăpânul mai des. Vreme de trecut pe la nisipari rămâne puţină şi rareori, fiindcă boierul mai trebue să vadă copiii, unul la Zürich, urmează medicina, altul la Paris, pierde vremea (poate tot asta face şi cel dela Zürich). Apoi mai trebue să rămână vreme de petrecut la Eforie şi la Timiş, nu atât cu soţia rămasă în blockhaus, la Bucureşti, sau plecată şi ea cine ştie după ce socoteli, cât cu vreo englezoaică ori unguroaică, şansonetistă pripăşită prin vreun local de noapte high-life.

Cariera, în acest caz, rămâne de sigur pe mâna vătafului, care taie şi spânzură, e inginer, e stăpân, e de toate. De multe ori „priceperea" vătafului a costat vieaţă de om.

Timofte e cea mai proaspătă victimă a prostiei unei astfel de slugi, ajunsă mare peste ăi mici, ajunsă mai mare dintre ăi mai mici.

Malul, când nu-l sapi de deasupra şi scobeşti

în burta lui, face streaşină, *pod* cum se spune şi dacă nu ştii când să te opreşti, te acoperă şi te stâlceşte de nu mai poţi să-ţi tragi sufletul, mori înăbuşit.

Lucrul început într'o parte, unde ai găsit strat gros şi adânc de nisip şi pietriş, greu te lasă lăcomia şi lenea să-l opreşti la vreme şi să-l începi în altă parte, ca să eviţi prăbuşirea podului.

Aşa a fost şi când cu moartea lui Timofte. Vătaful, uitând de pericolul pentru vieaţa oamenilor, îi îndemna să scobească vârtos sub podul de argilă. Oamenii se codeau, mârâiau, dar vătaful şfichiuia cu înjurăturile şi îndemnurile.

Lucrau şase oameni. Scobeau, cărau; podul acoperea, se mărea. Nici nu ştiu cum s'a prăbuşit, fără pârâit, doar o răbufneală. Oamenii au fost acoperiţi. Cinci s'au desţelenit repede şi au fugit. Al şaselea, Timofte, n'a avut vreme. Burta l'a acoperit ca o lavă, cu o avalanşă de nisip şi pietriş, acoperindu-l şi îndesându-l şi mai bine, atât de bine, că până să-l desgroape, au trecut ore lungi de sleitoare eforturi, din partea tuturor tovarăşilor de caznă pentru o bucată de pâine.

Timofte era înţepenit şi vânăt.

Ca el mai ajunsese şi alţii: Simeon, Luca, Adam...

Salahorii sânt „ruşi", adică basarabeni. Absolut toţi. Sânt căutaţi, se spune, fiindcă *lucrează cu nădejde.*

Cum încep să vină la Bucureşti? Ii întreb. Cu glumă, cu bunăvoinţă, îmi răspund:

A apucat să vină unu. Apoi, iarna la rachiu, în cârciumă, unde se tăifăsueşte, ăl care a fost plecat pe vară în Bucureşti, la muncă, povesteşte. Mai povesteşte, mai înfloreşte, dar ei toţi ştiu că ceva o fi adevărat. Că se lucrează la nisip şi că se plăteşte 80 de lei ziua. Dela altul afli că se plăteşte chiar o sută de lei, mai altul, o lasă la 90... Bani buni şi mulţi. Omul se încântă. Foamea îl împinge şi într'o zi, se caţără din Cetatea-Albă de tamponul unui vagon de marfă, ori pleacă pe jos cum a făcut Luca, rugându-se de camioane, atârnându-se de căruţe, Seguroja a venit cu un transport de cai, ca supraveghetor al lor.

Intâlnesc la ei multă bună voinţă şi îmi vorbesc limpede, cu amănunte. Inteţit la vorbă e Chirilă Moruz. I se adaugă Serghie Bolozan.

Toţi, vreo 15—16 sânt din Caplan, judeţul Cetatea-Albă. Au venit la nisip întâi vreo trei pripăşiţi prin Bucureşti şi dispuşi să facă orice fel de muncă, orice le-ar sta în putinţă. S'au pomenit la nisip. Toamna, întorşi în Caplan, de unde lipseau din primăvară, i-au văzut flăcăii şi oamenii cu parale şi veseli. In primăvara următoare au plecat şi Filip Carabulea, Siroja, Toma şi alţii. Iar de s'au angajat pe mai puţin decât 100 lei ziua, cum li se spusese, nici chiar pe 90 sau 80, tot s'au angajat pe 70 măcar. *„Că de întors nu aveai unde te întoarce. Pe tren de te puneai nu te ducea, că nu aveai cu ce-l plăti"*. Şi au rămas. Cu un singur gând: *„Să prindă ceva bani la buzunări. Şi de s'a putea şi de nu"*.

Unii vin de 2—3 ani, cei mai vechi se ştiu de 5—6 ani. Mai de mult nu veneau. Nu ştiau posibilitatea asta de a câştiga ceva. Puţinul ce le trebuia, îl scoteau şi'n Caplan, pe struguri şi pe cereale. De-un timp astea se fac puţine şi rele. Pâinea se capătă greu.

La răspunsuri, se îngână unul pe altul, Chirilă Moruz şi Serghie Bolozan. Cel din urmă, tot timpul cât vorbesc cu el, deşi îmi răspunde cu fraze încheiate, nu monosilabic, stă întins pe iarba crudă, cu un picior arcuit peste celălalt, cu amândouă mâinile înfipte adânc sub curea.

Ca şi când i-aşi fi întrebat: Ce v'a adus, oameni buni? ori, — De ce aţi venit, oameni buni? Imi răspund concluziv, în cor:

„Dă sărăcie!".

„Dă sărăcie! Asta-i", încheie Filip, un om de peste 30 de ani, bălai şi potolit la chip şi la vorbă, care acum soseşte, amestecându-se în convorbire, dispus să-mi răspundă la toate câte o şti să-mi spună. De altfel, mărturiile lui sunt identice cu ale celorlalţi, numai adăogând:

„Dă sărăcie, că veţi fi chipuind dumneavoastră ce greu e să laşi părinţii nevoiaşi, fămeia şi copiii singuri. Vine câmpul şi — secetă ori mană, — tot trebue să ieşi la câmp. Dacă părinţii sunt bătrâni prea, copiii micşori, se cade singur lucru de făcut, să aduci oameni cu ziua. Am primit carte dela Caplan şi spun că şi de nu se face nimic, ei tot au făcut ce-a trebuit pentru arat şi semănat. Dar dacă n'o vrea Vlădica, n'o vrea!".

Contribuţia lui e interesantă şi prin felul cum o rosteşte. Cu glas melodios, fără prea multe înmuieri slave, dovadă că-i de mai multă vreme venit pe la oraş.

„Nici nisipul nu mai e socoteală. Ai muncit un an, doi şi a treia primăvară când mai vin şi alţi noi, te pomeneşti că nu te alege pe tine din ăi mulţi. Ii alege pe ăi mai voinici. Ii întoarce, îi sună, îi încearcă la târnăcop, la lopeţi şi îi opreşte pe ăi mai teferi şi mai graşi, parcă numai ei au suferit de sărăcie", sfârşeşte Chirilă pentru toţi.

Maria e singura femee venită şi ea cu basarabenii, tocmai din Caplan. Soţia lui Filip Carabulea a venit şi ea după bărbatu-său, fără să-i fi spus el să vie, fără să ştie el că vine. Şi-a lăsat copila de 4 ani în grija bătrânilor şi a venit şi ea la nisip.

Cu ochii verzi, măruntă, oacheşă, frumoasă, curăţind un fir de ceapă de foile murdare şi bolnave, vorbeşte cu o eleganţă remarcabilă.

— „Iţi place la Bucureşti?".

— *„Am fost şi astăzi la oraş. Nu-mi place nici de frică. Gălăgios... miros dă benzină dăla maşină... Mă apucă şi capul... Fum. Am venit io mai mult să văd Bucureştu' da' nu m' 'ntrebe!".*

Are 22 de ani, e măritată de 4. Când a fost fată, a slujit un an pe la Tighina, la o cucoană. Carte nu ştie de loc. Mintea, după răspunsuri, îi e isteaţă:

— *„Nu mai venim. Şi dacă strângem, e prea puţin. Poate s'o îndrepta vremea să nu mai umblăm după părale tocmai la Bucureşti".*

Hrana lor e te miri ce. Pâine. E şi o cantină la şosea, mai jos, ca să-ţi iei câte ceva. Dar nu-ţi convine. Pâine şi iar pâine. De băut nu-i chip să bei, că aşa făcând, nu se mai alege nimic de agoniseală. Mai ales de e vremea rea, ploioasă şi nu lucrezi, azi o zi, mâine o zi, trec fără să fi pus mâna pe lopată, să-ţi fi scos măcar pâinea.

De dormit, dorm toţi, în şir, pe paie, într'o magazie. Când e vreme bună, chiar afară pe nisip.

Vorba ţi-o ascultă atenţi şi te podidesc cu răspunsurile care dincotro se află. Nu sunt ursuzi nici îndărătnici, cum păreau să fie prietenii noştri, bivolarii din lunca Dâmboviţei, — din care n'a mai rămas nici unul prin partea locului, că islazul a fost expropriat şi nu se mai dă voie la păşune.

Nisiparii se apropie de tine şi-ţi vorbesc neted şi cu amănunte. Ba când le spui de *„găzeată"* şi le întinzi palma, te simţ de-al lor şi-ţi vorbesc şi mai şi.

Aleşi după randamentul muncii, după vânjoşie, după rezistenţă; alegându-se şi ei singuri — fiindcă unii mai vin şi la anul, alţii nu mai vin niciodată, basarabenii din Caplan se perindă pe la Bucureşti, neştiuţi, cu lumea lor, oameni necăjiţi, fără să-i mai mire ceva, fără să mai aştepte ceva.

Le întinzi mâna şi ţi-o scutură zdravăn, lăsându-te să pleci, fără să te întrebe de ce ai venit, ce ai vrut, cine eşti, ori dacă ai să mai vii.

ŞTEFAN POPESCU

„TOATĂ SITUAŢIA" UNUI FIERAR DIN ŞANŢ[1]

In locuinţa unde şăd nu e al meu este a biserici şi biserica a dat la Cămin şi aici să clădeşte Căminu şi eu trebue să es de aici.

Şi am 37 de stînjeni adecă 15 metri lungime şi 9 metri lăţime pe care trebe săm clădesc şi casă de locuit şi atiler de lucru iar de una trebe sà mă lipsăsc că num încap toate şi alt loc nu mai am nici de fînaţî nici de arătură ci trăesc numai din mesărie, dar şi locul carel am e dela Soacra mea pe care trebe să o ţin eu pe ia şi pe o cumnată a mea pie care le ţin bolnave pe amîndouă pentru locul cel am dela ele.

Şi familia mea suntem 4 fără ele 2 cu ele cu tot suntem 6 din care numai eu sunt de lucru.

Şi lucru de ferărie merge forte slab că oameni nau bani numai pe bucate ori pe lînă ori pe alte lucruri ce pot eii, dar bani rar îm dau.

Şi meam făcut bilanţi pe an.

Şi întrun an sunt 365 de zile din care cad 78 de sărbători şi mai rămîn zile de lucru 287, şi cîştig pe zi una cu alta 100 de lei dar nu mă ajung că trebe să ţin pe 6 membri fără de mama mea încă e bătrînă şi nu poate casă muncească numai foarte puţin pe care şi o soră a mea o mai ţine iea cum poate.

Iar cît nu ne ajunge răbdăm de haine, că de mâncare nu putem aşa mult.

Că nici darea nu neam plătito dar am de primit dela comună 2300 lei casăi dau la dare dar nui capăt nici deacolo de 4 ani îi tot cer dar nu mii dau dar nam ce face.

pînă acuma am făcut cum am putut dar deacum în colo mai greu că am de făcut şi casă şi mă gîndesc că cum să o pot face că nam nici o soluţie.

Sămă ertaţi don cuvînt, am ajuns şi săm eu viaţa şi mie şi la ai mei dar mult mă tem de Dumnezeu şi mam gîndit că cît oi putea oi face doră o învîrti Dumnezău roata cum va.

Şi dacă nu credeţi ce am scris, veniţi în persoană şi vă convingeţi că sunt adevărate tot ce am spus.

Dar tot mai am ceva de scris că nus dători numai cu 160 lei.

Şi bani depuşi n'am nici de primit căci cu conversiunea ce-am prin sat pela oameni nu capăt nimic aşi pîmi dar nam bani de timbre, dar trebe să rămîn aşa.

E vai de omu care nare dintralui nimic numai cu munca trăeşte dar mulţămesc lui Dumnezău de sînătate că atunci toate sunt bune.

LUCA DANILA

DESPRE „SECRETUL DIN COMUNA ŞANŢ" (LIMITAREA NAŞTERILOR)[2]

Secretul din Comuna Şanţi ce să porneşte şi să Lăţeştie zilnic din cauza Lipsiţilor de pămînt sa născutî căci mai multe famili au încetati de aşi mări familia de cîti un copil aşa avem pestie 20—30 famili numai cu un copil sunti famili care au cîte doi şi suntî şi care nu au deloc. Am urmariti cauza şi am întrebatî cum de nu aveţi numai un copil, mau răspuns nouă ne iste dajuns căci să avem mai mulţi şi sei vedem năcăjiţi mai bine să nui avem, să murim de mila lor — căci

[1]) Copie a memoriului întocmit de ţiganul-fierar Luca Dănilă de 35 ani la cererea lui *D. Gherossi*, membru al Campaniei monografice din comuna Sanţ a Institutului Social Român (1936).

[2]) Memoriu prezentat Echipei Regale din Sanţ-Năsăud.

cum a fostî moşi noştri? şi cum suntî Părinţi nostri? şi ce trebuie să suferim noi căci nu ne mai ajunge nemic şi să ne mai vedem noi suferinţele de astăz ale Noastre şi ce va fi de copii noştri peste 20—30 de ani, mai bine unul cel multî doi şi pe averia ce o am va trăi şi copilul meu. Aciasta ieu în mintia mia mam hotăriti căci aşi avia un mare Păcati casă nu Descopăr Acesti secreti care ar duce satul Şanţi la risipă şi la o Pustiire de atîtia Famili — şi cu timpul să rămînem cu Gospodări pusti ca săî arî fi on mare Păcati căci *Măestăţi Sale Regelui Nostru Carol al II noi credem căi trebuie turmă cîţi! cîţi! de mare Căci noi îl cunoaştem Păstorul Nostru al Tuturori Romînilor.* Acestia Scurtări le avem din lipsa defălcări şi a sărăcii ce să zbate astăz între noi.

Acesta Păcati mi• îngreunatî forte multî şi deaceea mam hotărîtî săl înaintez On. Echiperi ca să Putem Stârpi aceste idei şi Lumia să înmulţască căci avem Lipsă şi în Vitori de Ostaşi Romini care Sîmţestie Romîneştie. Iar noi Credem căci ce folos să avem statul aşa mare şi să ni se micească turma adecă Poporu.

Despre alte Comune La care le cere trebuinţa ca si nouă să lisă deie iar sînti comune care au de ajuns şi de întrecuti căci dau munţi în arîndă cum ieste Comuna Maeru — Comuna Măgura face sute de Cară de fîn cu care să ajuta cu oile la iernatî iară alte comune au cîtî le trebue şi multe suntî foartie lipsitie şi cîtî teritori ori avia sub Administraţia Directiuni, după atîta a primi şi tangenta aşa că noi nu am cunoaştie nici o scurtare din partia Nimănui.

Cei Pareria Poporului. Acestia toate Ne poti scăpa dela ruină cei pornită astăzi în popor şi spun Căci la acesti înţăles săi facă un Memoriu Chiar Măestăţi Sale Regelui, căci Lumia îi întrată în Disperarie.

Ce Pareri suntî în Popori pentru defalcaria:

Avem sub administraţia Directiuni Silvice 9.000 de jugăre şi ceva. Să nisă deie Jumătate. In modul următori o cantitate să ni să măriască Păşunile Comunale atîtî la munti cîti şi imaşul Comunal celom avia în partia Cîrtibav, Aproape de sati zis Valia Pustiie iar Păduria ce să află pe acestî teritori să să vîndă în licitaţie publică şi să ne cumpărăm un munte, iar restul sel segrigiază Proprietarilor pe lîngă Pămînturi iar la ce suntî săraci şi năcăjiţi, care nare pămînti de loc să lisă deie o cantitatie dela 2—4 jugăre să să bucure totă Lumia de acestî ajutori seşi poată alunga sărăcia de la casuţa lui aşa că Toată lumia sar bucura de defalcaria ce iar scapa de atîta Sărăcie.

Iar 4.500 de jugăre să rămie mai departie subi direciune şi om căpăta o tagentă mai mică. Şi aşa Nu ne atingem nici de Legia Silvică şi noi om fi ajutaţi.

Acestia suntî Părerile mele şi a Tuturori Şentenilor, de am Greşitî ceva Vă rogî să mă Scuzati!

Motivul de unde vine Lipsa:

Cînd în com. Sanţi iera numai 50 de famili avia toţi acestia averi iar populaţia sau înmulţîtî şi ieste astăzi peste 700 de famili zîs peste 3.000 de suflete şi pământul este totî acela şi nu le mai ajunge şi nu mai au cu ce să trăiască multi sau hotărîti să nu aibie copi sei vadă năcăjiti iar la on caz, căci după on timp sar tîmpla căci copilul acela ar muri familia aceia e Prăpădită.

Şi numai Prin defalcare ar putia să vină lumia la on bun mers ca înainte să nu ne pustiim.

COTUL NISTOR

UN SFERT DE SECOL DE STĂPÂNIRE ROMÂNEASCĂ ASUPRA DOBROGEI NOI

Anul acesta se împlineşte un sfert de secol de stăpânire românească asupra Dobrogei Noi. Prilejul unei priviri îndărăt, care să fie un inventar al faptelor şi intenţiilor de schimbare, este cum nu se poate mai potrivit. Poporul românesc întreg stă ca în faţa unui examen. O lărgire a hotarelor naţionale şi încercarea de umplere a noilor cuprinsuri cu o vieaţă proprie, înseamnă dovada de putere cea mai convingătoare, pe care un neam şi o ţară pot să şi-o dea sieşi şi s'o dea şi celorlalţi. După prisosurile pe care le poate avea se judecă orice întreprindere, şi nu după cârpeală dela zi la zi a unei existenţe speriate. Colectivităţile mari omeneşti trebue să fie într'o continuă creştere şi să aibă în fiecare clipă conştiinţa ei. Orice stare pe loc înseamnă o încheiere de ciclu istoric.

Se va vedea ce au făcut, în tot acest răstimp, oamenii de administraţie. Oamenii de cercetare au fost din întâia zi la datorie şi rodul muncii lor este într'adevăr minunat, atât prin bogăţie cât şi prin urmări. Mulţumită acestor oameni, iscoditori şi neastâmpăraţi, am aflat că neamul nostru pătrunsese prin aceste părţi în pământuri noi, cu altă înfăţişare şi alt climat. In fruntea lor se aşează geologul Murgoci şi botanistul Panţu. O statue ridicată săptămânile trecute în Balcic, preamăreşte amintirea celui dintâiu dintre ei, ca om de ştiinţă şi ca român stâlp de graniţă, care a scris întâia monografie „Ţara nouă", încă din 1913, a acestui colţ de ţară, dintre Dunăre şi Mare.

Artiştii au dat un nou înţeles Coastei de Argint, şi capitalei ei, Balcicul. O şcoală nouă plastică s'a născut, şi o împrospătare de sensibilitate. Ceea ce a fost Marocul, cu lumina lui şi cu oamenii deosebiţi, pentru arta franceză a secolului trecut, începând chiar cu Delacroix, a fost de douăzeci de ani Balcicul pentru pictura românească. Pe urma lor au pornit literaţii, poeţii lirici ca: Adrian Maniu şi Ion Pillat, şi prozatorii, romancieri şi eseişti. Arhitecţii, urbaniştii şi grădinarii au venit şi ei, cu prefacerile de siluetă şi de decor, ca să scoată în vedere, să înfrumuseţeze şi să ducă mai departe linia de privelişte meridională a ţinutului.

Ca o dovadă a laturii sufleteşti şi culturale, pe care o înfăţişează Dobrogea-Nouă pentru România, este iniţiativa luată zilele acestea de însăşi Academia Română ca să sărbătorească, într'o şedinţă anume cei douăzeci şi cinci de ani de vieaţă românească în provincia de peste Dunăre. Academia Română nu putea, n'avea voie, între altele, să uite, că realizatorul Păcii dela Bucureşti, din 1913, a fost unul dintre cei mai străluciţi membri ai ei, Titu Maiorescu. Faptul că, propunerea a pornit dela d-l I. Nistor, se datoreşte poate în parte şi străduinţelor d-lui C. Brătescu, profesorul de geografie dela Universitatea din Cernăuţi, atât de legat de Dobrogea, şi care lucrează la un mare volum comemorativ despre Dobrogea Nouă.

Alături de ceilalţi, Fundaţia Culturală Principele Carol şi, prin atâţia din colaboratori precum şi prin metoda de lucru, Institutul Social Român, au crezut că trebue să se amestece în toată această lume nouă, creată de colonişti alergaţi din toate părţile pământului românesc, şi chiar mai de departe, ca să cunoască fenomenul, prin observarea pe teren, şi ca să-l îndrumeze, prin formaţii de muncă socială. Căminele Culturale înfiinţate, ca şi echipele regale studenţeşti trimese, au tras brazdă. De pe urma lor, au ieşit şi cercetări, apărute sau în curs de apariţie, care pun într'o lumină neaşteptată locurile şi locuitorii trăiţi până acum mai mult în umbra istoriei. „Sociologia Românească" s'a crezut datoare să se oprească la această comemorare şi să arate, cel puţin prin câteva contribuţii, partea pe care o ia şi sufletul pe care îl pune.

EMANOIL BUCUŢA

SUPRAPOPULAREA UNIVERSITĂŢILOR ŞI ŞOMAJ INTELECTUAL?

Experienţa ce am avut-o personal preocupându-mă de problema sănătăţii şi a asistenţei sociale, din ţara noastră m'a făcut neîncrezător în existenţa şomajului intelectual la noi.

In activitatea sanitară şi în cea a asistenţei sociale, elementul primodial este *omul*. Pentrucă fără specialişti, de toate gradele, nu se poate desfăşura o acţiune serioasă. Fără clădiri însă *da*.

A fost foarte greu să susţin această concepţie, care contrazicea linia ideologică în care au crescut generaţiile de medici dinainte de războiu. Idealul lor a fost *instituţia*, iar aceasta implica *clădire*. Şi bineînţeles clădire impozantă, modernă şi bine întreţinută. In centrul preocupărilor medicilor a fost organizarea unei asistenţe instituţionale cât mai perfecte.

Experienţa a arătat însă că asistenţa instituţională deşi este indispensabilă, totuşi *nu influenţează în mod hotăritor mersul sănătăţii*. Nicio ţară din lume nu a reuşit să ospitalizeze toţi bolnavii, pentru a-i vindeca şi deci nu a putut împiedica nici transformarea bolilor acute în boli cronice, nici repararea infirmităţilor fizice sau mentale neospitalizate, nici transmiterea lor pe cale ereditară, generaţiilor viitoare şi în fine nici debilizarea sau degenerarea fizică sau mentală a populaţiei. Oamenii trăesc în casele lor igienice sau neigienice, muncesc raţional sau până la epuizare, se alimentează igienic sau unilateral, şi în ultima analiză se îmbolnăvesc în număr foarte mare şi dau o mortalitate urcată, toate acestea fără a face apel la instituţiunile medicale, care duc o vieaţă paralelă cu evoluţia biologică a populaţiei.

Pentru a putea influenţa vieaţa locuitorilor, ei trebuesc căutaţi acolo unde ei trăesc, deci *în casele lor* şi acolo trebuesc depuse eforturi pentru înlăturarea tuturor influenţelor care pot periclita vieaţa lor. *Nu se poate preveni tuberculoza, dacă nu intrăm în casa celor sănătoşi pentru a vedea cum locuesc şi cum se alimentează, înlăturând influenţele permanente care duc la tuberculizare.*

Dar statistica ne arată, că în ţara noastră există 4.500.000 locuinţe. Că se nasc anual peste 600.000 copii. Că există tot atâtea femei gravide. Că există milioane de copii care trebuesc supraveghiaţi la domiciliul lor. Fără a vorbi deci de bolnavi, numai pentru cercetarea locuinţelor şi a celor sănătoşi care trebuesc supraveghiaţi, e nevoie de câteva milioane de vizite tehnice metodice, *şi nu de formă*. Aceste vizite reclamă timp îndelungat de educaţie şi demonstraţie practică. Cine să facă aceste milioane de vizite? După o evaluare sumară ar fi nevoie de un număr de cel puţin 10.000 tehnicieni sanitari pentru a îndeplini această muncă.

Acest corp de tehnicieni nu există. Corpul medical actual nu poate îndeplini decât în parte sarcina de a asista bolnavii din toată ţara. Şi doar se ştie, că asistenţa medicală a tuturor bolnavilor din ţară este insuficientă. Se fac eforturi pentru o remediere a acestei stări. *Dar niciodată actualul corp medical nu va putea îndeplini rolul despre care am vorbit mai sus*. Iar fără aceasta, mortalitatea generală, nu se poate reduce la un nivel admisibil.

Şi nu numai că nu există corpul de tehnicieni sanitari, dar nu există nici măcar medici suficienţi. Nu există practicieni generali şi nici specialişti în număr suficient. Evident, lucrurile merg înainte şi fără acest aparat. După cum există ţări cu civilizaţie străveche care nu au căi ferate. Şi totuşi există. Aşa existăm şi noi, dând un tribut anual de 350.000 morţi, din care cel puţin jumătate mor cu zile, adică la vârsta neîmplinită.

Ce pierdere enormă însemnează aceasta pentru ţară, nu o mai calculăm aci. Dar amintesc aceasta în treacăt, pentrucă unii cu mentalitate de contabili sunt gata să replice, că a mări personalul sanitar ar însemna să grevăm bugetul... Nu încape îndoială. Bugetul s'ar mări. Dar cât ar câştiga ţara? Multiplul cheltuielilor învestite. După cum o gospodărie *pierde* contabiliceşte atunci când deschide iarna geamurile pentru aerisire. Dar pe lângă pierderea contabilă există un beneficiu *real* care nu poate fi contestat.

Iată pentru ce cred, că argumentul principal pentru neangajarea acestui personal, nu este bugetul, ci faptul, că *nu există* în ţară disponibil de specialişti în sănătatea publică. Şi nici nu va exista în curând. Decât dacă i-am importa pregătiţi gata.

S'a afirmat, că avem şomaj medical. Cu totul inexact. Avem o lipsă dureroasă de medici. Intr'o lucrare recentă, d-l Dr. Manliu, propune să se trimită la ţară 6.000 de medici în 3 ani. Dar nu există în ţară nici 60 medici pentru posturile noi create

la ţară, necum 6.000. Şi în desperarea sa, Ministerul Sănătăţii, a recurs la serviciul obligator a medicilor tineri, pe care-i trimete forţat la ţară. Măsură ineficientă şi greşită. Un paleativ care poate linişti conştinţa doritorilor de bine, dar care nu poate da rezultate. Vorbesc de rezultate reale, care apar prompt, ori unde se acţionează sistematic şi cu temeiu.

Şi acest sistem este departe de a face populară profesiunea medicală, care nu poate să atingă un număr suficient de medici pentru ţara noastră.

Pentru ţara noastră, ar fi nevoie de cel puţin 15.000 de medici. Azi avem abia jumătate din acest număr. Iar pentru a pregăti numărului necesar de medici, şi având în vedere ritmul actual de pregătire a medicilor prin facultăţile noastre, ar fi nevoie de peste un secol.

In acest secol, se va vorbi de pletoră medicală, poate şi despre criza în practică medicală, iar mortalitatea generală va continua să fie aşa cum este astăzi, *adică cea mai mare din întreaga lume civilizată*. Şi totuşi, graţie natalităţii încă ridicate populaţia se va dubla, şi deci va fi nevoie de un număr mult mai mare de medici.

Oricine cercetează cifrele confirmă aceste afirmaţiuni. Răsfoind „Anuarul statistic al României" găsim cifre elocvente cu privire la numărul doctorilor, care ies anual din facultăţile noastre de medicină .In anul 1933/934 s'au promovat 426 medici (din care 324 Români), iar în anul 1934/935, s'au promovat 270 doctori (din care 203 Români). Acest număr nu poate umple nici măcar golurile anuale ce se fac în rândul medicilor, necum să satisfacă noile nevoi şi să permită o modernizare a aparatului nostru sanitar. (Cei cu diplome nostrificate formează un capitol aparte).

Dar nu numai numărul medicilor noi este redus. Lipsa este şi mai mare la alte specialităţi. De exemplu medicii veterinari se promovează 60 pe an! Pentru o ţară cu bogăţia zootehnică a României, acest număr este infim. Academia de Arhitectură a dat în 1933/94, 6 arhitecţi, iar în anul următor 31. Şcolile politehnice au dat 181, respectiv 133 absolvenţi anual. Aceste cifre sunt date de însăşi facultăţile respective prin Ministerul Educaţiunii Naţionale. In faţa lor, adevărul nu mai poate fi ascuns.

Numărul absolvenţilor este mult mai mic, decât ar cere-o nevoile ţării. Că există o suprapopulare la anumite specialităţi, nu e de mirare. Suntem o ţară tînără, în care cadrele încă nu sunt anchilozate. *O suprapopulare trecătoare nu ne dă dreptul să vorbim despre şomaj intelectual*, câtă vreme numeroase specialităţi sunt lipsite de absolvenţi. Pentrucă este clar, că această suprapopulare relativă şi temporară se va reglementa în mod automat şi fără măsuri artificiale. Nu se va reglementa însă dela sine lipsa de amatori pentru specialităţile în suferinţă.

Această stare de lucruri ne-o demonstrează dealtfel şi rezultatele recensământului şomeri intelectuali, executat de Institutul Central de Statistică în cursul anului trecut.

Recensământul a fost executat *de Stat* şi s'a pregătit timp îndelungat, astfel, încât fiecare intelectual a trebuit să ia act despre executarea lui. Inscrierea s'a făcut benevol, şi deci toţi aceea care au fost *realmente* şomeri, s'au înscris la recensământ. Criticile, care pretindeau, că nu s'au înscris toţi şomerii, au avut caracter demagogic. Chiar dacă recensământul s'ar fi făcut cu caracter pur informativ, un *intelectual* nu putea refuza să se înscrie, câtă vreme clasa intelectualilor este în orice ţară din lume clasa cu cea mai înaltă cunoştinţă cetăţănească şi de solidaritate socială.

S'au înscris la recensământ în total 6.090 şomeri intelectuali, din care însă numai 652 au fost licenţiaţi deci, *adevăraţi şomeri*. Din aceştia 509 au fost de neam românesc, iar restul minoritari. Proporţia licenţiaţilor universitari şomeri este mai mare la români decât la minoritari.

Totuşi, numărul de 652 şomeri intelectuali licenţiaţi la o ţară cu aproape 20 milioane locuitori este *foarte mic*. Pentrucă nu trebue să uităm, că numărul doctorilor şi licenţiaţilor universitari, pregătiţi de universităţile şi şcolile noastre superioare este de 4.000—4.500 pe an. Deci, la recensământul, care s'a executat la 7 Martie nu s'au găsit neplasaţi decât *o mică fracţiune* a licenţiaţilor de pe un singur an. In atari condiţiuni nu este îngăduit măcar să se vorbească despre existenţa şomajului intelectual în ţara noastră.

Am avut numeroase ocaziuni să ne convingem că *avem nevoie de licenţiaţi*, pe care universităţile şi şcolile noastre superioare nu sunt în stare de a-i pregăti în numărul necesar. Este suficient să amintesc despre declaraţiunile autorizate ale rectorilor de universităţi sau preşedinţi de corpuri profesionale, care au subliniat ferm lipsa absolvenţilor din specialitatea lor.

Cauzele acestei lipse de absolvenţi sunt multiple: între care însă în primul loc este faptul, că numărul tinerilor care se înscriu şi care termină universitatea este mult prea redus, pentru a putea

umple toate golurile care au existat în structura organizări publice și private a țării românești mărite. Din cauza lipsei de personal corespunzător, numeroase locuri au fost ocupate de nepregătiți sau nedotați intelectualicește. Aceștia au ținut în mână frânele până ce nu s'au ivit elemente mai pregătite, în fața căorar se retrag. Aceasta explică „ofensiva" tineretului în cadrele organizării Statului, ofensivă care în realitate este lipsită de orice virulență, tocmai pentrucă numărul solicitatorilor este infim.

Este însă aici locul să amintim în treacăt, că marea problemă a intelectualilor din țara noastră nu este șomajul și *salariile insuficiente*. Această problemă, studiată temeinic în special în Statele Unite, la noi, nu a format niciodată obiectul de studiu al sociologilor.

Ea depășește însă în importanță orice alt aspect al problemei intelectualilor din țara noastră și tocmai de aceea nu poate fi tratată în mod sumar în acest articol.

Dr SABIN MANUILA

CAUZALITATEA CĂSĂTORIILOR MIXTE

De câțiva ani, în Transilvania și Banat s'a ivit o problemă cu totul specifică și care, a ajuns să preocupe mult opinia publică românească. Este chestiunea căsătoriilor mixte. Distinsul Dr. P. Rămneanțu, asistent universitar dela Cluj, într'o lucrare documentată, arată, pe județe și orașe, procentajul căsătoriilor mixte încheiate după războiu. Zeci de mii de bărbați, români, s'au căsătorit cu minoritare. Până acum s'a lăsat la aprecierea bărbatului cu cine să se căsătorească, azi însă, se dă alarma pentru conservarea elementului etnic românesc.

Indiscutabil că intervenția Statului în această chestiune este necesară. Dar se pune întrebarea, ce e de făcut? Care sunt măsurile de luat și după ce criterii să se producă această intervenție. Credem că, numai cunoscând împrejurările în care au luat naștere aceste căsătorii, Statul este în măsură de a interveni cu dispozițiuni care, pe de o parte, să apere interesul său, iar, pe de altă parte, să asigure conservarea curată a corpului etnic românesc.

In analiza aceasta sumară ne mărginim să cercetăm împrejurările ce au determinat pe români, după unire, se încheie așa zise căsătorii mixte, în Ardeal și Banat.

Din multiplele cauze care au contribuit la închegarea căsătoriilor de acest gen, trei sunt de ordin general și mai importante, și anume:

a) Curentul de asimilare a elementelor alogene;

b) Cauze de ordin economic, și

c) Mediul.

Ca primă cauză ce a determinat pe intelectualii români, și în special clasa funcționarilor să contracteze căsătorie mixtă, a fost fără discuție, *curentul de românizare,* de după unire, prin care se credea că se ajunge la o completă asimilare a elementelor alogene.

A doua cauză, după cum am amintit, este de *ordin economic.*

Inainte de războiu, în detrimentul elementului românesc, minoritar pe acele vremuri, vitrega stăpânire a acordat avantaje economice, politice, culturale și administrative numai ungurilor și sașilor. Astfel, aceștia, favorizați fiind, au ajuns să monopolizeze agricultura, industria și comerțul, deci, toate ramurile de producție. Această stare favorabilă a făcut cu putință ca în rândurile acestora, în câteva decenii, să se formeze o clasă burgheză, bine și solid organizată.

La Românii din Transilvania și Banat, numai preoții, învățătorii, avocații și medicii, au putut alcătui primele nuclee burgheze românești.

Dela unire și până în ziua de azi, situația este neschimbată, în ce privește industria și comerțul. Tinerii români, cu ajutorul Statului au pătruns în meserii, însă, familiile acestora vor avea fete de măritat cu zestre și deprinderi burgheze, de abea peste câteva decenii. O burghezie rurală largă nu s'a format, cu toate că pământul a fost expropriat, de oarece multor împroprietăriți le-au lipsit, pentru a pune în exploatare pământul dobândit, iar alții și-au vândut lotul neromânilor, care dispun de acest capital.

De sigur că, funcţionarii români, (pentrucă în cea mai mare parte căsătoriile mixte sunt contractate de către funcţionari), pătrunşi în familiile minoritare, au fost tentaţi de zestrea, care li se oferea, şi astfel s'au decis pentru căsătorie.

A treia cauză, tot atât de importantă o constituie *mediul*, societatea în care a fost funcţionarul român atunci când a încheiat căsătoria cu o unguroaică sau săsoaică. Funcţionarul român, numit într'o regiune cu element minoritar, nu poate să nu ajungă cu timpul să adopte din preocupările societăţii în care trăieşte. Desigur că dacă în acel moment ar interveni societatea românească, totul s'ar putea schimba. Acest mediu social determină deci pe funcţionarul român să se căsătorească cu o minoritară.

Din aceste constatări se desprind concluziile următoare:

In ce priveşte căsătoriile încheiate cu scopul de asimilare (românizare), intenţia individului trebue sprijinită de către Stat, aceasta însă numai astfel că Statul se îngrijeşte ca individul să fie înconjurat de societate românească.

Se impune intervenţia Statului, ca prin legiuiri şi o politică de Stat naţională şi bine definită să contribue ca să se formeze o clasă burgheză specific românească de comercianţi, meseriaşi şi industriaşi români neaoşi. Până ce se va forma însă burghezimea din aceste clase, trebue sprijinită clasa burgheză românească azi în desvoltare, din funcţionari ai Statului.

Această clasă burgheză, opusă claselor burgheze minoritare, urmează a fi sprijinite în aşa fel ca să facă faţă din toate punctele de vedere, burghezimii ungureşti şi săseşti.

Sprijinul Statului ar trebui să comporte: ajutoare pentru clădirea caselor de locuit, atât la oraşe cât şi la sate, sprijin la înfiinţarea cooperativelor de aprovizionare în fiecare judeţ şi oraş mai mare, şi la înfiinţarea societăţilor de ajutorare bănească, la oraşe. In vieaţa funcţionarilor români constituie o problemă de capitală importanţă, chestiunea locuinţei, aprovizionarea cu lemne de foc şi cu provizii pentru iarnă. Sprijinul Statului în soluţionarea acestor chestiuni, nu numai că ar putea forma şi întări o clasă burgheză românească, dar ar asigura şi prestigiul funcţionarului român, şi demnitatea individuală a românului.

Funcţionarul român nu poate să-şi îndeplinească misiunea sa cu demnitate şi independenţă, dacă este constrâns să se umilească şi să solicite împrumuturi în bani, cumpărarea hainelor, lemnelor pe credit dela bănci şi firme străine. Iniţiative particulare de acest sens se ivesc zilnic şi constituie un fapt îmbucurător. Astfel, la Cluj, a luat fiinţă, cu participarea mai multor intelectuali români o Cooperativă de aprovizionare, cu un capital social de un milion lei.

Sprijinit şi încurajat, funcţionarul român, după glasul sângelui va intra în familie românească şi nu străină.

Şi în sfârşit, în ce priveşte influenţa mediului, a societăţii asupra individului, ar fi de dorit ca să se dispună ca fiecare funcţionar, la numirea în funcţiune, să fie căsătorit. Prin această măsură s'ar îndeplini şi apărarea demografică a elementului românesc.

Ţinând în seamă şi faptele indicate aci, problema căsătoriilor mixte, care este un *fenomen de tranziţie*, va putea fi destul de uşor lichidată.

MIHAI SELEUŞEAN

NOUA LEGE ADMINISTRATIVĂ

PORTRET STATISTIC AL ŢINUTURILOR

Populaţia României la 1 Ianuarie 1938, s'a ridicat la 19.646.151 locuitori [1]). Cu aceeaşi tendinţă de creştere, (presupunând acelaşi excedent natural ca şi în ultimii 5 ani), numărul locuitorilor din România, se va ridica la începutul anului 1940, la 20 milioane.

Statisticele româneşti, privind populaţia, fiind prezentate după provincii istorice, vom da mai jos, unele date pe noile ţinuturi, prevăzute în proiectul de lege administrativă.

Această lege prevede împărţirea ţării în 10 ţinuturi cu denumirea de râuri, ştergând vechile

1) Buletinul Demografic Nr. 5/938.

granițe dintre provinciile istorice. Arătăm în tabloul Nr. 1 această împărțire, specificând pentru fiecare ținut, numărul județelor și repartizarea lor pe provincii istorice.

Ținuturi administrative		Provincii istorice									
Nr. curent	Denumirea (1)	Total 2	Oltenia 3	Muntenia 4	Dobrogea 5	Moldova 6	Basarabia 7	Bucovina 8	Transilvania 9	Banat 10	Crișana 11
	ROMÂNIA	71	5	12	4	13	9	5	16	3	4
1	Olt	6	5	1	—	—	—	—	—	—	
2	Argeș	10	—	8	—	—	—	—		—	—
3	Mării	4	—	1	3	—	—	—	—	—	—
4	Dunărea	10	—		1	5	2	—	—		—
5	Nistru	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—
6	Prut	9	—	—	—	7	2	—	—	—	—
7	Suceava	7	—	—	—	1	1	5	—	—	—
8	Crișuri	7	—	—	—	—	—	—	4	—	3
9	Alba-Iulia	9	—	—	—	—	—	—	9		—
10	Timiș	5	—	—	—	—		—	1	3	1

Se vede că, numărul județelor în ținuturile administrative este mai uniform, variind dela 4 la 10, pe când în provinciile istorice variază dela 3 la 16. Se mai vede că aproape toate ținuturile sunt compuse din județe a mai multor provincii istorice, cel mai eterogen fiind ținutul Dunării, înglobând 10 județe din 4 provincii deosebite: (Muntenia, Dobrogea, Moldova și Basarabia). Dintre provinciile istorice, județele Basarabiei, Munteniei și ale Transilvaniei, au fost împărțite în 4 ținuturi; județele Moldovei, în 3 ținuturi; cele ale Dobrogei, Banatului și Crișanei, în 2 ținuturi, și în fine, cele ale Olteniei și Bucovinei, au fost înglobate în câte un ținut.

Repartiția populației probabile la 1 Ianuarie 1938, pe cele 10 ținuturi administrative, se arată în tabloul II.

Tabloul II. — Populația probabilă la 1 Ianuarie 1938, pe ținuturi

Ținutul (1)	Populația probabilă mii loc. (2)	% față de total (3)
ROMÂNIA	19.646,2	*100,0*
Olt	1.866,9	*9,5*
Argeș (exclusiv București)	3.139,2	*16,0*
Mării	1 041,0	*5,3*
Dunărea	2.054,7	*10,4*
Nistru	1.454,3	*7,4*
Prut	2.352,0	*12,0*
Suceava	1.580,5	*8,0*
Crișuri	2,153,4	*11,0*
Alba-Iulia	1.650,8	*8,4*
Timiș	1.707,5	*8,7*
București	645,9	*3,3*

Din cele 10 ținuturi, cel mai populat este ținutul Argeșului, care chiar fără Capitala numara peste 3 milioane locuitori. Ținutul cel mai puțin populat este cel al Mării, care are ceva peste 1 milion de locuitori. Aceste proporții se schimbă, creșterea populației în diferite ținuturi ale țării nefiind uniformă. Este de așteptat că, cu timpul numărul locuitorilor în ținutul Mării va crește proporțional mai repede decât cel al altor ținuturi, din cauză că în acest ținut are un mare excedent al născuților asupra morților. De altfel, cifrele din tabloul II, nu sunt decât niște cifre probabile obținute prin adăugarea excedentului natural al ultimilor 7 ani, la populația rezultată din numărătoare din 1930, fără a ține seamă de migrațiuni interioare. In realitate, însa, aceste migrațiuni au avut loc în această perioadă de 7 ani, care a cuprins și criza economică; un număr important de locuitori s'a deplasat din regiuni mai sărace, spre regiuni mai bogate, din sate în orașe, din orașe spre Capitală.

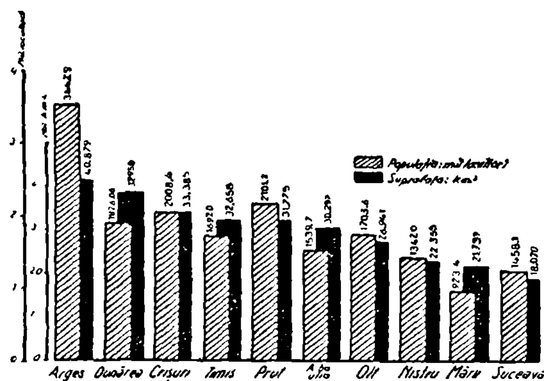
Repartiția locuitorilor constatată în 1930, se prezintă astfel, în cele 10 ținuturi administrative:

Tab. III. — Populația României la 29 Decemv. 1930, pe ținuturi

Ținutul (1)	Populația la 29 XII/1930 mii loc. (2)	% față de total (3)
ROMÂNIA	18.052,9	*100,0*
Olt	1.703,6	*9,5*
Argeș (fără București)	2.816.6	*15,6*
Mării	923,4	*5,1*
Dunărea	1.826,6	*10,1*
Nistru	1.347,0	*7,5*
Prutu	2.101,2	*11,6*
Suceava	1.458,1	*8,1*
Crișuri	2.008,4	*11,1*
Alba Iulia	1.539,7	*8,5*
Timiș	1.697.0	*9,4*
București	631,3	*3,5*

Se observă o oarecare schimbare de procente dela 1930 la 1938. Astfel, în ținutul Marii, procentul a crescut dela 5,1% la 5,3%; în ținutul Dunării dela 10,1% la 10,4%, din contră, în ținutul Timișului, procentul a descrescut dela 9,4% la 8,7%. Aceste variațiuni, dat fiind felul cum populația din 1938 a fost obținută, se explică prin valoarea excedentului natural. Cu cât excedentul natural a fost mai mare, în ultimii 7 ani, cu atât procentul populației a crescut mai mult. Repetăm că distribuția pe ținuturi a populației din 1938, nu este reală, de oarece nu s'au înregistrat mi-

grațiunile interioare. Este probabil deci, că procentul ținutului Argeș, în anul 1938, să fie mai mare decât cel arătat, în detrimentul altor ținuturi, cum ar fi cel al Nistrului, al Albei Iulia, al Oltului, etc.

g. 1.— Suprafața teritorială și suprafața pe ținuturi (1930

Populația de 18.052.9 mii locuitori, stabilită prin recensământ, în 1930, locuia pe suprafața de 295.049 km². Raportul între populație și suprafață variază în diferitele părți ale țării, în funcție de condițiunile geografice și economice.

Densitatea populației, în 1930, pe ținuturi, este arătată în tabloul Nr. IV.

Tabloul IV.

Ținutul (1)	Populația în 1930 mii loc. (2)	Suprafața teritorială km² (3)	Densitatea loc/km² (4)
ROMÂNIA	18.052,9	295.049	61.2
Olt	1.703,6	26.941	63 2
Argeș	3.447,9	40.879	84.3
Mării	923,4	21.731	42.4
Dunărea	1.826,6	37.958	48.1
Nistru	1.347,0	22.355	60.3
Prut	2.101,2	31.775	66.1
Suceava	1.458,1	18.070	80.7
Crișuri	2.008,4	33.385	60.2
Alba-Iulia	1.539,7	30.297	50.8
Timiș	1.697,0	32;658	52.0

Din punct de vedere teritorial, cel mai mare ținut, este cel al Argeșului, urmând apoi Dunărea, Crișuri, etc., cele mai mici ținuturi sunt: al Nistrului, al Mării și al Sucevii. Densitatea cea mai mare o vedem în ținutul Argeșului, datorită Bucureștilor, (fără populația acestui oraș, densitatea scade la 69,4). Ținutul Sucevii are și el densitate foarte mare, (cea mai mare densitate a populației rurale), datorită faptului că acest ținut, în afară de Cernăuți și multe alte orașe, are și sate mari, media locuitorilor pe sat fiind cea mai mare în acest ținut.

Populația rară datorită condițiunilor naturii o găsim în ținutul Mării, Dunării și al Timișului.

De altfel, desitatea nu reprezintă decât o cifră teoretică, tocmai prin faptul că, numitorul acestui raport, suprafață teritorială, nu are aceeași valoare, în tot cuprinsul țării; pe de altă parte alt factor al raportului, numărul locuitorilor, făcând abstracție de faptul că nu are aceeași structură peste tot, mai diferă și de felul cum este repartizată pe teritoriul ținutului.

Densitatea poate fi mare, atât din cauza aglomerațiilor mari de populație, cât și prezența multor centre naturale. Astfel, repartizarea populației pe teritoriul ținutului, poate fi caracterizată în afară de densitate și de procentul populației urbane, numărul satelor, numărul orașelor și mărimea medie a lor. Iată situația la 29 Decemvrie 1930, pe ținuturi administrative:

Tab. V. — Repartizarea populației pe sate și orașe la 29 Decemvrie 1930

Ținutul (1)	Procentul populației urbane (2)	Număr satelor (3)	Numărul orașelor (4)	Numărul mediu locuitorilor pe sat (5)	Numărul locuitorilor pe oraș mii (6)
ROMÂNIA	*20,1*	15.201	172	949	19,9
Olt	*12,3*	2.306	17	648	12,3
Argeș	*30,2*	2.664	25	904	41,6
Mării	*20,2*	797	16	924	11,7
Dunărea	*23,9*	1.686	23	825	19,0
Nistru	*16,1*	794	7	1.424	31,0
Prut	*17,9*	2.256	17	766	22,0
Suceava	*19,5*	760	21	1.535	13,6
Crișuri	*18,0*	1.573	16	1.040	23,3
Alba Iulia	*14,6*	1 139	17	1.154	13,2
Timiș	*16,9*	1.226	13	1.150	22,0

Procentul populației urbane a României, este în general mic. Numai în ținutul Argeșului populația urbană se ridică la 30%, datorită Bucureștilor și altor orașe mari (Ploești, Brașov). Al doilea ținut, din punct de vedere al procentului populației urbane, este cel al Dunării (23,9%), datorită nu atât mărimii orașelor cât numărului lor. Astfel, cele 2 orașe mari din acest ținut, Galați și Brăila, nu numără decât 168,5 mii locuitori, față de totalul populației urbane de 436,4 mii locuitori.

Ținutul Mării, are aceeași caracteristică ca și cel al Dunării: un oraș mare și multe orașe mici.

Celelalte ținuturi au procentul populației urbane redus. Ținutul cu cel mai mic procent al

populaţiei urbane este cel al Mării, care, deşi are 16 oraşe, populaţia totală a lor nu se ridică decât la 186,8 mii locuitori, deci 11,7 mii de oraş. Ţinutul Oltului, are şi el un procent al populaţiei urbane, foarte scăzut, fiind caracterizat prin multe oraşe mici. In fine, ţinutul Nistrului, cu un procent de 16,1% populaţie urbană, are puţine oraşe, însă destul de mari, media fiind de 31,0 mii locuitori pe oraş.

Oraşele româneşti, au populaţie puţin numeroasă, media locuitorilor pe oraş, se ridică abia la 19,9 mii şi scade la 16,4 mii locuitori pe oraş, dacă exceptăm Bucureştii. Din cele 172 oraşe, câte existau în 1930, numai 37 oraşe aveau populaţie peste 20.000. Din rest, 86 oraşe, adică jumătate din numărul total al oraşelor, aveau sub 10.000 locuitori.

Oraşele mai mari se găsesc în ţinutul Nistrului, al Crişurilor, al Timişului. (Numărul mediu al locuitorilor pe oraş, în ţinutul Argeşului, scade dela 41,6 mii loc. pe oraş la 17,0 mii locuitori, dacă exceptăm Bucureştiul).

Oraşele cele mai mici le găsim în ţinuturile: Mării, Oltului, Alba Iulia şi Suceava.

In ceea ce priveşte mărimea satelor, observăm că, în regiunile muntoase şi deluroase, avem sate multe şi mici. (Ţinutul Oltului şi al Prutului). Pe şes satele sunt mai rare şi mai mari. Variaţia numărului mediu al locuitorilor pe sat se explică şi prin organizaţia administrativă, care diferă dela o provincie la alta. Astfel, în Transilvania şi în Bucovina, chiar în regiuni muntoase, avem sate mari, cu casele răsfirate pe distanţă de kilometri, pe când, în Vechiul Regat, în situaţii analoage, s'au creat mai multe sate. Astfel se explică faptul că, în general satele, în Vechiul Regat, sunt mai mici, decât cele din provinciile alipite.

Populaţia pe neamuri. Institutul Central de Statistică n'a publicat distribuţia populaţiei pe neamuri, decât în procente şi numai pe provincii istorice. A transpune aceste procente pe noile ţinuturi, nu este posibil. Găsim în schimb în *Observator* [2]), cifrele privitoare la populaţia minoritară a României pe judeţe, aşa cum au fost stabilite de Institutul Central de Statistică, pe baza numărătoarei din 1930.

Citām următoarele cifre din această publicaţie: România avea la 29 Decemvrie 1930, o populaţie de 18.057.028 locuitori. După neam, această populaţie se prezintă astfel:

Tabloul VI.

(1)	mii locuit. (2)	% (3)
Români	12.981,3	71,9
Maghiari	1 425,5	7,9
Germani	745,4	4,1
Ruşi	409,1	2,3
Ruteni	582,1	3,2
Bulgari	366,4	2,0
Evrei	728,1	4,0
Turci	154,8	0,9
Găgăuţi	105,7	0,6
Ţigani	262,5	1,5

După ţinuturi, situaţia se prezintă astfel:

Tab. VII. — Populaţia României la 29 Decemvrie 1930, pe neamuri

Ţinutul	Neamuri (procente)							
	Români	Unguri	Germani	Ruşi	Ucraineni	Bulgari	Turci	Evrei
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
ROMANIA	71,9	7,9	4,1	2,3	3,2	2,0	0,9	4,0
Olt	97,5	0,2	0,2	—	—	—	—	0,2
Argeş	87,5	5,4	1,6	0,2	—	0,1	—	2,4
Mării	55,6	0,3	1,1	0,6	—	18,0	15,9	0,4
Dunărea	80,0	0,5	0,9	6,0	0,7	5,1	0,3	3,1
Nistru	59,9	—	5,1	10,7	6,3	6,8	—	7,2
Prut	82,6	0,7	0,4	3,4	2,7	—	—	8,0
Suceava	47,3	0,8	5,2	4,2	27,4	—	—	9,8
Crişuri	61,5	24,4	2,7	0,1	1,2	—	—	6,4
Alba Iulia	54,6	30,0	11,1	0,1	—	—	—	1,5
Timiş	61,4	12,8	16,7	0,1	0,3	0,8	—	1,5

Procentele, calculate de subsemnatul, sunt aproximative, de oarece *Observatorul*, nu publică nici totalul locuitorilor, nici numărul Românilor pe judeţe. Cifrele de mai sus, ne duc la următoarele concluziuni:

1. Ţinutul Oltului, care cuprinde Oltenia, plus judeţul Olt, este un ţinut 100% românesc. Nicio minoritate nu reprezintă 1%.

2. In ţinutul Argeşului, format din 8 judeţe din Muntenia şi 2 din Transilvania, populaţia românească reprezintă aproape 90%. Populaţia minoritară este concentrată în cele 2 judeţe din Transilvania şi în Capitală. Datorită judeţelor Trei-Scaune cu 80% populaţie ungurească şi Braşovului cu 26% unuguri şi aproape 20% germani, procentul ungurilor se ridică în acest ţinut la 5,4%, iar al germanilor la 1,6%. A treia minoritate im-

[2]) Observator, informaţiuni de presă. Director Traian Chirilă. Anul V Nr. 19 din 15 Iunie 1938.

portantă este cea evreiască, al cărei procent se ridică la 2,4% şi se datoreşte populaţiei evreieşti stabilite în oraşe şi mai ales în Capitală.

3. Ţinutul Mării, cuprinde, în afară de Români, al căror procent se ridică la 56%, minorităţi importante: bulgari 18% şi turci 16%. Aceste minorităţi sunt îngrămădite în 2 judeţe din 4 câte cuprinde acest ţinut, şi anume în Caliacra cu 42% bulgari şi 23% turci, şi în Durostor cu 34% bulgari şi 42,8% turci.

4. Ţinutul Dunării, care cuprinde 5 judeţe din Moldova, 2 din Muntenia, 2 din Basarabia şi 1 judeţ din Dobrogea, este ţinut cu o populaţie 80% românească .Minorităţile mai importante sunt: ruşii cu 6%, bulgarii cu 5,1% şi evreii cu 3,1%. Majoritatea ruşilor şi bulgarilor se găsesc în judeţul Ismail, Tulcea şi Cahul; evreii sunt resfiraţi în toate judeţele, dar în proporţie mai mare în judeţele: Covurlui (9,5%), Putna (3,5%), Brăila 3,1%) şi Ismail (2,8%), adică acolo unde populaţia urbană reprezintă un procent mai mare.

5. Ţinutul Nistrului, format din 4 judeţe basarabene, are populaţie românească în proporţie de 60%, restul fiind repartizat între mai multe minorităţi: ruşi 10,7%, evrei 7,2%, bulgari 6,8%, ucrainieni 6,3%, germani 5,1%. Ruşii se găsesc în toate judeţele, mai ales în oraşe, reprezentând dela 17,3% (Cetatea Albă), la 3,9% (Orheiu). Evreii au cel mai mare procent în judeţul Lăpuşna (11,9%) şi cel mai mic în judeţul Cetatea Albă (3,3%). Bulgarii şi ucranienii se găsesc numai în 2 judeţe de Sud: Cetatea Albă — Bulgari 20,9% şi ucrainieni 20,5% şi Tighina — bulgari 6,4% şi ucrainieni 3,0%. In fine, majoritatea germanilor este concentrată în judeţul Cetatea Albă (16,3% din totalul populaţiei ţinutului şi peste 80 la sută din totalul germanilor din ţinutul Nistrului). Restul se găsesc în judeţele Tighina şi Lăpuşna.

6. Ţinutul Prutului, compus din 7 judeţe moldovene şi 2 basarabene, este un ţinut curat românesc. Cea mai importantă minoritate este cea evreiască, reprezentând 8% din populaţia ţinutului, se află în număr mai mare în judeţele: Iaşi (14,6%), Soroca (9,2%), unde se află în proporţie însemnată şi la sate; Bălţi (18,2%), Botoşani (9,0%), Bacău (5,3%), Neamţ 6,5%) etc. Ruşii (3,4%) şi Ucrainienii (2,7%), se găsesc în judeţele basarabene: Bălţi (12,0% ruşi şi 7,6% ucrainieni), şi Soroca (8,1% ruşi şi 8.2% ucrainieni).

7. Ţinutul Sucevii, cuprinde Bucovina, precum şi judeţele Hotin şi Dorohoi. Acel cel mai mic procent de populaţie românească. Cea mai importantă minoritate este cea ruteană, cu 27,4%, care este concentrată mai ales în judeţele: Cernăuţi (44,5%), Storojineţ (45,5%), Hotin (41,6%), vine în al doilea rând Rădăuţii (8,7%). A doua minoritate importantă este cea evreiască, care prezintă în acest ţinut proporţia cea mai ridicată, faţă de totalul populaţiei ţinutului. Judeţele: Cernăuţi cu 16,7% populaţie evreiască, Hotin cu 9,2%, Storojineţ cu 9% şi Rădăuţi cu 7,2%, sunt judeţele în care populaţia evreiască este mai numeroasă. Urmează apoi minoritatea germană din judeţele: Cernăuţi (6,4%) din totalul populaţiei judeţului); Câmpulung (cu 20,2%) şi Rădăuţi (cu 11,1%) şi în fine, populaţia rusească din judeţul Hotin, care reprezintă 9,2% din totalul judeţului.

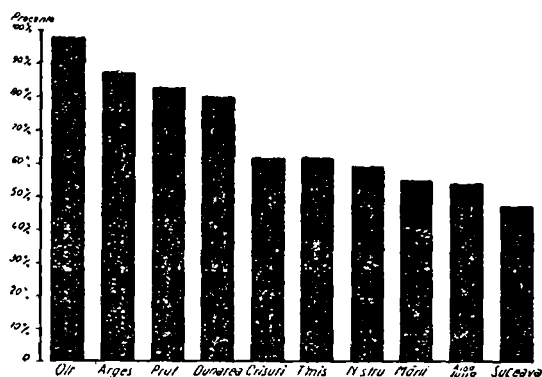

Fig. 2. — Procentul populaţiei româneşti 1930.

8. Ţinutul Crişurilor, ocupând 7 judeţe din Nordul Transilvaniei, Crişana şi Maramureş (exclusiv Arad), are populaţie românească în procent de 61,5%. Minoritatea cea mai importantă este cea ungurească cu 24,4%, răspândită în toate judeţele, în număr neînsemnat, însă în judeţele Năsăud şi Maramureş. In celelalte judeţe, procentul ungurilor este următorul: Bihor 30%, Sălaj 31,4%, Cluj 30,1%, Satu-Mare 25,2% şi Someş 15,4%.

A doua minoritate este cea evreiască, care are 6,4%, faţă de totalul populaţiei. Majoritatea (80% din totalul evreilor din acest ţinut), se află în judeţul Maramureş, unde reprezintă 20,9% din totalul populaţiei judeţului. Un procent însemnat de evrei (8,1%) se găseşte la Satu-Mare.

In al treilea rând vine populaţia germană, reprezentată mai bine în Năsăud (14,4% din total), Sălaj (4,7%) şi Satu-Mare (3,2%).

9. Ţinutul Alba-Iulia, compus din 9 judeţe ale Transilvaniei de Sud, are populaţie românească în procent de 55% din totalul populaţiei. Ungurii

reprezintă 30% din totalul populației ținutului, și se găsesc în special în județele: Mureș (42,6% din totalul populației); Ciuc 82,7%, Odorhei 91,6%, Turda 21,4% și Târnava-Mică 23,6%. Germanii care reprezintă 11,1% din populația ținutului, se găsesc în Târnava-Mare (39,7% din populația județului); Sibiu 29,3%, Târnava-Mică 16,1%, Mureș 3.9% și Făgăraș 12,5%.

10. In sfârșit, în ținutul Timișului, se cuprind Banatul și județele Arad și Hunedoara, cu o populație românească de 61,4%. Cea mai importantă minoritate din acest ținut sunt germanii, care se ridică la 16,7% din totalul populației și se găsește mai ales în județele: Timiș 34,9%, Arad 12,3%, Caraș 12,8% și Severin 9,6%. Ungurii reprezintă 12,8% din totalul populației ținutului, aflându-se în județele: Arad 19,5%, Timiș 15,4% și Hunedoara 11,3%.

Ținem să subliniem că distribuția populației se referă la anul 1930. Actualmente aceste proporții ar trebui să fie mai favorabile populației majoritare, de oarece după cum se știe, excedentul populației românești, este în genere mai mare decât excedentul populației minoritare.

Populația pe profesii. Datele provizorii ale recensământului din 1930, prezintă următoarea distribuție a populației pe profesii:

Tab. VIII. — Populația activă pe profesii:

Clasa de profesii	Țara întreagă		Populație rurală		Populație urbană	
	cifre absolute	%	cifre absolute	%	cifre absolute	%
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Total . . .	10.542,9	*100,0*	8.719,0	*100,0*	1.823,9	*100,0*
Exploatarea solului	8.244,5	*76,2*	7.880,8	*90,4*	363,7	*19,9*
Industrie	759,1	*7,2*	332,2	*3,8*	426,9	*23,4*
Comerț, credit . . .	337,4	*3,2*	113,8	*1,3*	223,6	*12,3*
Transport	179,2	*1,7*	61,0	*0,7*	118,2	*6,5*
Instituții publice . .	485,0	*4,6*	157,2	*1,8*	327,8	*18,0*
Sănătatea publică sport, divertisment	105,4	*1,0*	26,9	*0,3*	78,5	*4,3*
Alte categorii și nedeclarate	432,3	*4,1*	147,1	*1,7*	285,2	*15,6*

Deci, pe deoparte satele cu peste 90% agricultori, iar pe de altă parte orașele cu ocupațiuni mult mai diferențiate: industrii (23,4%), comerț (12,3%), instituții publice (18,0), etc. Observăm totuși că a cincea parte a populației active din comunele urbane se ocupă cu agricultura. Această stare se datorește orașelor mici și comunelor suburbane.

De sigur, nu avem același aspect în toate ținuturile țării. Astfel, în ținuturile Oltului, al Nistrului, al Siretului, procentul locuitorilor urbani, ocupați cu agricultura este mult mai ridicat (dela 30% până aproape la 40% în ținutul Oltului), decât în ținutul Argeșului, al Timișului, Albei-Iulia, sau a Crișurilor, unde este mai neînsemnat, chiar sub 10%, (ținutul Timișului). Din contră, orașele din ultimele ținuturi, dau procent mai mare de locuitori ocupați în industrie (30% și peste, în ținutul Timișului) decât cele din ținuturile Oltului și Nistrului, unde procentul lor scade la circa 15%. Procentul locuitorilor ocupați în comerț, este mai mare în orașele ținuturilor: Argeș, Dunăre, etc. Nu putem face analiza mai aprofundată a ocupației locuitorilor din orașele diverselor ținuturi, din cauza că cifrele Institutului de statistică, nu sunt publicate pe județe.

In ceea ce privește ocupațiunea satelor, găsim unele indicații în „Contribuțiuni la problema reorganizării creditului în România", volumul scos de Banca Națională a României. Această publicație ne prezintă populația activă a satelor, pe județe, repartizată pe profesiuni, așa cum a fost stabilită de Institutul central de statistică, pe baza recensământului din 1930.

Bazându-ne pe cifrele publicate în susnumitul volum, am întocmit următorul tabolu, arătând unde, în populația sătească, sunt mai desvoltate alte ocupațiuni decât agricultura.

Tab. IX. — Procentul patronilor meseriași și al lucrătorilor industriali față de totalul populației active în comunele rurale, la 29 Decemvrie 1930:

Ținutul	Procentul patronilor meseriași	Procentul lucrătorilor industriali
	față de totalul populației active	
(1)	(2)	(3)
ROMÂNIA	*1.5*	*1.7*
Olt	*1.0*	*0.5*
Argeș	*2.0*	*2.7*
Mării	*1.4*	*0.7*
Dunărea	*1.2*	*0.7*
Nistru	*1.1*	*0.5*
Prut	*1.1*	*0.9*
Suceava	*1.2*	*1.2*
Crișuri	*1.8*	*1.7*
Alba-Iulia	*2.4*	*2.5*
Timiș	*2.0*	*4.2*

Observăm în primul rând procentul foarte redus al meseriașilor și lucrătorilor industriali în populația rurală. Totuși subsistă unele deosebiri pe ținuturi.

Meseriile sunt mai desvoltate în satele din ţinuturile: Alba Iulia (în special judeţele: Turda, Sibiu, Mureş, Alba, Ciuo); Argeş (în special judeţele: Prahova, Dâmboviţa, Ilfov, Muscel, Buzău); Timiş (în special judeţele: Timiş, Arad, Hunedoara) şi Crişuri (în special judeţele: Bihor, Satu Mare, Sălaj). In ceea ce priveşte, numărul lucrătorilor industriali, la sate, observăm procentul cel mai ridicat în ţinutul Timişului, datorit judeţelor cu industria desvoltată: (Hunedoara, Timiş, Caraş, Arad). In al doilea rând vine ţinutul Argeşului, datorită judeţelor: Prahova, Dâmboviţa, Braşov şi Trei Scaune. Procentul destul de ridicat în ţinutul Alba Iulia, se explică prin numărul lucrătorilor industriali, în judeţele: Sibiu, Alba, Mureş şi Ciuc. In fine, în ţinutul Crişurilor, cel mai important număr găsim în judeţele: Bihor, Satu Mare, Sălaj şi Cluj.

In ceea ce priveşte răspândirea comercianţilor, în diverse ţinuturi, dăm tabloul de mai jos:

Tab. X. — Numărul întreprinderilor comerciale la 1.000 locuitori, pe ţinuturi (oraşe şi sate), în 1936

Ţinutul (1)	Numărul întreprinderilor comerciale în 1936 (2)	Populaţia probabilă la 1 VII 936 mii locuit. (3)	Numărul întreprinderilor la 1.000 locuitori (4)
ROMÂNIA	186.755	19.319,3	9,7
Olt	13.994	1.831,6	17,6
Argeş	47.715	3.716,4	12,8
Mării	11.183	1.017,9	11,6
Dunărea	19.029	2.011,5	9,5
Nistru	11.451	1.436,0	8,0
Prut	18.584	2.297,9	8,1
Suceava	13.044	1.555,3	8,4
Crişuri	17.227	2.122,0	8,1
Alba-Iulia	12.240	1.625,8	7,5
Timiş	22.289	1.704,8	13,1

Observăm comerţ mai desvoltat, în ţinutul Timişului (judeţele: Timiş, Arad); a Argeşului (judeţele: Ilfov, Braşov, Prahova); Mării (Constanţa) şi a Dunării (jud. Brăila, Covurlui). Un procent destul de ridicat la întreprinderi, îl găsim în jud. Cernăuţi, deşi întregul ţinut al Sucevii, are proporţia sub media ţării. Cu alte cuvinte, comerţul interior este mai desvoltat în punctele de legătură cu străinătatea. Excepţie fac judeţele: Ilfov, Prahova şi Braşov, unde industria este mai desvoltată. In celelalte ţinuturi, comerţul este restrâns. (Vezi Paul Sterian: „Comerţul interior în România", în numărul de faţă a Sociologiei Româneşti").

Ştiinţa de carte. Anuarul statistic al României, publică procentul ştiutorilor de care, pe judeţe, după recensământul general al populaţiei din 1930. Din lipsa cifrelor absolute, nu putem da nici aci, decât date aproximative.

Totalul ştiutorilor de carte, în întreaga ţară, se ridică la 57%, având maximum în judeţele Braşov (86,9%) şi minimum în judeţul Hotin (29,7%), deci contraste mari.

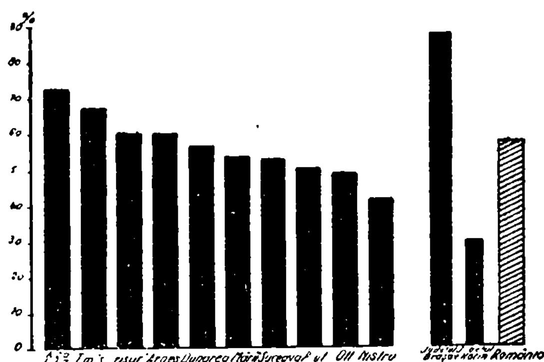

Fig. 3. — Procentul ştiutorilor de carte pe ţinuturi (1930).

Pe ţinuturi, avem maximum în Alba Iulia (aproximativ 73%) şi minimum în ţinutul Nistrului, (ceva peste 40%).

Vom examina pe scurt fiecare ţinut.

1. Ţinutul de Alba Iulia, cuprinde judeţe cu un procent foarte ridicat de ştiutori de carte: Sibiu cu 85,2%, Odorhei cu 85,0%, Târnava Mare cu 83,7%, judeţe cu o proporţie apreciabilă de populaţie minoritară, stau în fruntea ţinutului Procentele cele mai scăzute le găsim în judeţele: Turda — 56,4% şi Alba 64,0% .Procentul general al ştiutorilor de carte din ţinut, se ridică la 72—74%.

2. Al doilea ţinut este cel al Timişului, unde procentul total este de circa 67—68% ştiutori de carte. In acest ţinut, judeţul cu cei mai puţini analfabeţi este Timiş (80% ştiutori de carte), urmat de Arad (69‰). Procentul cel mai scăzut îl găsim în judeţul Hunedoara (51,8%).

3. Ţinutul Crişurilor, care le urmează, are procent general de ştiutori de carte de circa 60%. Judeţele cu procent mai ridicat sunt: Năsăud (66,9%), Satu Mare (65,4%), Sălaj (64,8%) şi Cluj (64,5%), iar cele cu procentul cel mai scăzut, sunt Maramureş (38,0%) şi Satu Mare (48,8%).

4. Primul ţinut al Vechiului Regat, este cel al Argeşului, care are aproximativ tot 60% de ştiu-

tori de carte. Maximum îl vedem în jud. Braşov, cu 86,9% (procentul cel mai ridicat din întreaga ţară), Trei Scaune cu 84,2%, Ilfov cu 69,0%, procent datorit populaţiei Capitalei. Judeţul Muscel, are şi el un procent destul de ridicat (61,0%) de ştiutori de carte. In schimb, judeţele: Vlaşca (38,3%) şi Teleorman (44,5%), au procentele cele mai scăzute din acest ţinut.

5. Al 5-lea ţinut este cel al Dunării, cu un procent care se ridică la circa 56—57%. Aci găsim maximum în judeţele cu populaţia urbană numeroasă: Covurlui (60,6%) şi Brăila (69,0%). Vine în al doilea rând Râmnicul-Sărat cu 61,1%. Procentele minime s'au înregistrat în judeţele basarabene: Cahul (34,1%) şi Ismail (46,2%).

6. Ţinutul Mării, care îl urmează are următoarele procente de ştiutori de carte: Constanţa (63,1%), Ialomiţa (57,3%), Caliacra (54,2%) şi în fine, Durostor, cu un procent scăzut de 38,4%. Procentul mediu al ţinutului se ridică la 53—54%.

7. Aproximativ acelaşi procent (circa 53%) are şi ţinutul Sucevii. Proporţia de ştiutori de carte, aşa de scăzută se datoreşte judeţului Hotin, cu 29,7% (minimum pe ţară). Bucovina are un procent foarte ridicat, de 65,7% ştiutori de carte, mai ales în judeţele: Câmpulung (71,7%) şi Cernăuţi (68,8%), care stau în fruntea ei In fine, judeţul Dorohoi, are 47,5% ştiutori de carte.

Restul ţinuturilor, are mai puţin de jumătate de populaţie care ştie carte. Astfel:

8. Ţinutul Prutului, cu un procent mediu de circa 49%, se prezintă mai bine în judeţele: Iaşi (62,2%), Neamţ (60,9%) şi mai slab, în judeţele basarabene, datorită cărora procentul în ţinut, este aşa de scăzut: Bălţi cu 31,9%, şi Soroca cu 37,5%.

9. Ţinutul Oltului, are şi el circa 48—49% ştiutori de carte, cu distribuţia uniformă pe judeţe dela 50,4% (Dolj), la 44,4% (Olt).

10. In fine, ţinutul Nistrului are cel mai scăzut procent de ştiutori de carte din întreaga ţară, (aproximativ 41—42% ştiutori de carte), deşi judeţele care îl compun au nivel de instrucţie mai ridicat decât restul judeţelor basarabene trecute la alte ţinuturi. Găsim aci judeţul Cetatea Albă cu 55%, (datorită populaţiei germane); Lăpuşna cu 40,7%, urmată de Tighina, cu 36,5% şi Orhei cu 32,1%.

Mişcarea populaţiei în 1937. Din datele publicate în Buletinul demografic Nr. 5/938, obţinut în următorul tablou:

Tab. XI. — Mişcarea populaţiei în 1937

Ţinutul (1)	Natalitatea (2)	Mortalitatea (3)	Exced. natur. (4)	Indicele vital (5)
ROMÂNIA	30.8	19.3	11.5	160
Olt	31.3	18.0	13.3	174
Argeş	30.1	18.0	12.1	167
Mării	34.2	19.3	14.9	177
Dunărea	36.8	21.2	15.6	174
Nistru	35.1	24.2	10,9	145
Prut	36.7	21.2	15.5	173
Suceava	28.1	18.2	9.9	154
Crişuri	28.6	18.9	9.7	151
Alba Iulia	27.5	17.6	9.9	156
Timiş	15.0	18.2	0.8	104

Din examinarea tabloului, constatăm diferenţe foarte mari pe ţinuturi. Astfel, natalitatea variază dela 36,8 copii născuţi la 1.000 locuitori, în ţinutul Dunării, la 15,0, în ţinutul Timişului, care de altfel este singurul ţinut cu natalitate sub 25‰.

Natalitatea în 1937, pe ţinuturi şi judeţe, are următoarea înfăţişare:

Tab. VII. — Variaţia natalităţii în 1937, pe ţinuturi şi pe judeţe

Ţinutul (1)	Natalit. medie (2)	Judeţele din fiecare ţinut cu natalitate: maximă (3)		minimă (4)	
Dunărea	36.8	Cahul	44.6	Ismail	29.7
Prut	36.7	Iaşi	41.0	Soroca	26.8
Nistru	35.1	Orhei	39.4	Cetatea-Albă	30.5
Mării	34.2	Ialomiţa	38.5	Durostor	28.4
Olt	31.3	Olt	34.2	Mehedinţi	27.9
Argeş	30.1	Buzău	34.8	Trei-Scaune	23.8
Crişuri	28.6	Maramureş	30.9	Bihor	26.6
Suceava	28.1	Dorohoi	26.9	Cernăuţi	21.5
Alba-Iulia	27.5	Turda	32.9	Făgăraş	23.1
Timiş	19.0	Hunedoara, Severin	20.5	Timiş	17.5

Din examinarea acestui tablou, deducem că natalitatea este extrem de variată. Astfel, în judeţul Timiş, se nasc, proporţional de 2,5 ori mai puţini copii decât în judeţul Cahul. Se observă că, în general, ţinuturile de peste munţi, au natalitatea mai redusă decât cele din Vechiul Regat. Se constată de asemenea scăderea natalităţii în judeţele Basarabiei.

Pentru a arăta variaţiunea mortalităţii pe judeţe, am întocmit tabloul XIII.

Tab. XIII. — Variaţiunea mortalităţii în 1937, pe ţinuturi şi judeţe

Ţinutul (1)	Mortalit. medie (2)	Judeţele din fiecare ţinut cu mortalitate: minimă (4)		maximă (3)	
Nistru	24.2	Lăpuşna	28.5	Cetatea-Albă	18.0
Dunărea	21.2	Fălciu	31.3	R.-Sărat	17.0
Prut	21.2	Iaşi	26.4	Soroca	18.1
Mării	19.3	Constanţa	20.4	Durostor	18.5
Crişuri	18.9	Maramureş	21.4	Cluj, Bihor	18.0
Suceava	18.2	Rădăuţi	18.7	Câmpulung	16.4
Timiş	18.2	Caraş	20.9	Arad	17.0
Olt	18.0	Romanaţi	19.2	Gorj	16.6
Argeş	18.0	Dâmboviţa	18 8	Braşov	14.7
Alba Iulia	17 6	Turda	19.9	Târnava-Mare	16.0

Variaţia mortalităţii pe judeţe, este destul de mare. Astfel, observăm că în judeţul Fălciu, mor proporţional de peste 2 ori mai mulţi oameni decât în jud. Braşov; cea mai mare mortalitate s'a înregistrat în ţinutul Nistrului, iar cea mai mică în ţinutul Alba Iulia.

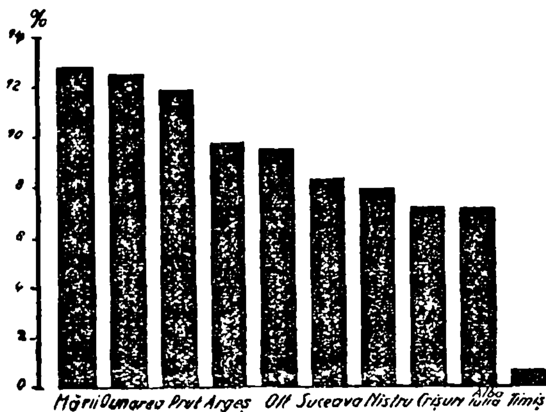

Fig. 4. — Creşterea procentuală a populaţiei dela 29.XII.1930. — 1.X.1938 pe ţinuturi.

In ceea ce priveşte excedentul natural şi indicele vital, constatăm situaţia bună în ţinuturile Mării, al Dunării şi al Prutului, şi situaţia tristă în ţinuturile: Timişului, al Nistrului, al Crişurilor, al Sucevii şi al Albei Iulia. Dar mai ales în ţinutul Timişului, unde numărul morţilor este aproape egal cu cel al născuţilor (32.362 de născuţi, faţă de 31.056 de morţi). Astfel, populaţia acestui ţinut nu se înmulţeşte, fapt despre care s'a scris mult.

Cifrele anului 1937, nu sunt accidentale. Ca să arătăm acest lucru, dăm ultimul tablou, în care înfăţişăm creşterea populaţiei, prin excedentul natual, în ultimii 7 ani (dela executarea recensământului).

Tab. XIV. — Creşterea naturală a populaţiei României în perioada 1930—1937

Ţinutul (1)	Populaţia la 29 Dec. 1930 (2)	Populaţia la 1 Ian. 1938 (3)	Creşterea % (4)	Creşt. anuală % (5)
ROMÂNIA	18.052.9	19.646,2	*8,8*	*1,26*
Olt	1.703.6	1.866,9	*9,6*	*1,37*
Argeş	3.447,9	3.785,1	*9,8*	*1,40*
Mării	923,4	1.041,0	*12,7*	*1,81*
Dunărea	1.826,6	2.054,7	*12,5*	*1,79*
Nistru	1.347,0	1.454.3	*8,0*	*1,14*
Prut	2.101,2	2.352,0	*11,9*	*1,70*
Suceava	1.458,1	1.580,5	*8,4*	*1,20*
Crişuri	2.008,4	2.153,4	*7,2*	*1,03*
Alba Iulia	1.539,7	1.650,8	*7,2*	*1,03*
Timiş	1.697.0	1.707,5	*0,6*	*0,09*

Constatăm că, creşterea variază după ţinuturi: astfel, toate ţinuturile Vechiului Regat, au creşterea naturală a populaţiei mai ridicată decât ţinuturile din provinciile alipite.

Cea mai însemnată creştere a populaţiei o găsim în ţinuturile Mării, a Dunării şi a Prutului. Cea mai mică în ţinuturile Crişuri şi Alba-Iulia. Populaţia ţinutului Timiş, n'a crescut aproape de loc, în ultimii 7 ani

Mai este de subliniat un fapt: creşterea mai mică s'a înregistrat acolo, unde populaţia minoritară prezintă procente mai mari. Deci, recensământul viitor, va arăta proporţia mai mică a minorităţilor.

I. MEASNICOV

SUGESTII ȘI INDICAȚII GEO-ISTORICE PENTRU NUMIREA ȘI DETERMINAREA MARILOR UNITĂȚI ADMINISTRATIVE ALE ROMÂNIEI

— „P A G U S", „P A Y S", „J U P Ă", „Ț A R Ă" —

Proectul de lege administrativă, în forma lui inițială, și-a atras de îndată o bogată sumă de critici. D-l Iorga, de pildă, a scris: „Comisiunea chemată să creeze noua orînduire administrativă a țării nu și-a înțeles pe deplin misiunea. In adevăr, proectul pe care l-a prezintat și care sperăm ca nu va deveni fără schimbări decret-lege, nu se inspiră destul dela *vreo dată a geografiei, a istoriei;...* Unitățile superioare *(proviciile, n. n.)* trebuiau să urmeze văile dealungul cărora s'a înșirat toată vieața acestui popor și care fac parte din tradiția istorică și nu să se amestece județe fără legătură între ele"...

Un alt istoric și om politic român, care a adus proectului o serie de întemeeate critici, a fost d-l Gheorghe Brătianu. In cadrul unui articol întitulat: *Provinciile*[2]*)*, d-sa se ridica mai întâi impotriva numelui însuș: *„provincii,* fără alt nume decât numărul de ordine al comandamentului militar. Până și în timpul Romanilor, provincialul se afla în *una din Dacii* nu *în regiunea XIII-a sau a V-a* a legiunii respective... Se uită prea adesea că istoria țărilor noastre, a cunoscut și alte împărțiri, determinate de nevoile însăși ale vieții ținuturilor românești. Vechea Moldovă cuprindea o *Țară de sus* și o *Țară de jos.* In Țara Românească, Banatul Olteniei s'a bucurat totdeauna de o reală autonomie. In Tansilvania, câte n'au fost subîmpărțirile vieții locale în „țări" și ținuturi, fie în legătură cu colonizările, fie cu alte interese de ordin economic. *In orice caz, nu ajunge să desemnezi cu compasul raza geometrică a distanței dela un centru provincial spre periferie, spre a determina teritoriul și marginile unei provincii.* Trebuesc avute în vedere mijloacele de comunicație, căile ce îndrumează transporturile pe uscat și pe apă; numai acele aeriene pot nesocoti asemenea contingențe — și încă"!... După ce enumără o sumă de anomalii economice ale proiectului, d-l Brătianu continuă: „Iată pentru ce o împărțire ce desemnează pe hartă așezări simetrice nu corespunde adesea cerințelor realității. De voim să évităm numaidecât vechile denumiri provinciale, de ce nu am putea găsi altele, de pildă, acele ale principalelor râuri care, străbat teritoriul provinciilor, ca Mureșul, Oltul, Dunărea, Siretul, Prutul, Nistrul? S'ar putea regăsi și în această direcție tradiții și interese care ar da vieață unei regiuni menite a fi altceva decât o abstracțiune geometrică pe hartă sau o unitate contabilă în statistica României. Legiuitorul trebue să aibă altă perspectivă, când e vorba de împărțirea administrativă a unei țări de întinderea Italiei în Europa, decât stările excepționale prin care trecem astăzi. Statul, nu este călăuzit numai de grija armatei și a poliției"[3]).

Aceste observații — și altele, mai puțin însemnate — n'au rămas fără efect. Comisia chemată să dea țării noua orânduire administrativă a ținut seamă de mai toate sugestiile. Așa, de pildă, de sugestia privind *numele* însuș al noilor provincii, adică — mai bine spus — criteriul după care să se dea numirile. Și astfel, dela numiri ca acestea (tot ce putea fi mai impropriu și mai gol de sens): „provincia nr. I, provincia nr. II, provincia nr. III, etc., s'a trecut la: „Provincia Dâmbovița, provincia Mureș, provincia Prut", etc. Schimbarea însemna, firește, un fericit pas înainte. Numai că adoptându-se criteriul hidrografic în darea numelor, s'a văzut că și el prezintă incoveniente. Se numea *Prut,* de pildă, a provincie care se putea numi tot așa de bine *Siret* sau *Nistru* (fiindcă, atâta cât ținea de Prut ținea și de fiecare din ultimele două ape numite: sate sau orașe de pe malul Nistrului, să zicem, țineau de .... Prut! sau invers!) Cu alte cuvinte, nici criteriul hidrografic nu se dovedea bun *în exclusivitate.* Nici în trecut nu fusese el folosit exclusiv: dacă Moldova se numise așa după un râu, Muntenia în schimb își trăgea nu-

---

[1]) In articolul: *Proiectul de lege administrativă* („Neamul Românesc", Mai 1938).

[2]) In „Timpul" din 19 Mai 1938.

[3]) Ceva mai înainte, d. Brătianu scrisese încă: „O împărțire a teritoriului numai după criterii militare nu a mai luat ființă, de fapt dela „temele" și „strategiile" împărăției bizantine".

mirea dela un alt element geografic, Basarabia după unul istoric — ş. a. m. d. Dacă le-am fi numit numai după râuri, ar fi însemnat ca noile unităţi administrative să se fi întins toate în lungul câte unui râu *dela izvor şi până la vărsare* [4])... In cazul acesta România ar fi apărut ca un imens cerc împărţit într'o sumă de sectoare radiare, înguste spre centru şi tot mai late spre periferie, (aceasta, deoarece apele României, în genere, aşa merg: ca nişte raze, dinspre centrul unui cerc, spre margini)... Iată pentru ce în proectul ultim (al treilea) a fost corectat puţin şi criteriul hidrografic, în sensul că unele ţinuturi — cum, de pildă, Alba — au fost numite *nu* după râuri

Proectul acesta al treilea — care va rămâne, se pare, definitiv, — numeşte noile unităţi administrative cu un termen nou: *ţinuturi*. E numele cu care Dimitrie Cantemir, în „Descrierea Moldovei", numeşte judeţele. Este, deci, un nume luat din tradiţia noastră istorică — mult mai fericit decât *provincia* din primul proect.

II

Nouă ni se pare, totuş, că atât în alegerea numelui generic (ţinut), cât şi în aceea a *termenului doi* al numelor (Olt, Mureş, etc.), proiectul de lege în forma lui ultimă nu e nici el chiar fericit inspirat, adică în întregime fericit (şi nu numai atât)...

Iată, de pildă: cercetăşia românească (recent înglobată în cadrele străjeriei) se împărţea şi ea, teritorial, — adică împărţea Ţara — în *ţinuturi*. Erau cinsprezece din acestea. Iată numele lor: Bucovinei, Iaşului, *Codrilor*, Dunărei, *Plăeşilor*, *Bârsei*, Dobrogei, *Câmpurilor*, *Voivodatelor*, Olteniei, Banatului, Crişurilor, Albei, Someşului, *Grănicerilor*. Pe cele mai interesante, le-am subliniat. Ele dovedesc o supleţe şi o imaginaţie, şi o inspiraţie istorică — ca să spunem aşa — vrednice de notat la cei ce le vor fi dat Nume ca: Ţinutul *Grănicerilor*, al *Codrilor*, al *Voivodatelor*, al *Plăeşilor* — sunt din cele mai fericite care se puteau da. Dar, să nu anticipăm.

Şi să începem cu însuş numele de *ţinut*. Noi credem că, în locu-i, trebuia preferat un altul: acela de „Ţară". Şi pentrucă, aşa cum vom arăta, lucrul nu este de loc lipsit de importanţă, — vom expune lucrurile pe îndelete. Vom începe de departe — şi nu nu ne vom grăbi.

Şi să ne oprim mai întâi, lângă cuvântul „ţară". Să-i vedem accepţiile — de astăzi şi de altădată.

„Intre cuvintele de care se leagă mai multă gândire şi simţire românească, în jurul cărora se grămădeşte mai mult instinct şi mai multă iubire firească astăzi şi mai multe amintiri de trecut, e (şi acela de) „ţară"... Câtă deosebire între greoaiele cuvinte materialiste de *terre, terra, tierra*, ale fraţilor noştri, şi această spiritualizată, idealizată, încălzită *„ţară* a noastră" (N Iorga)

Iar *ţară*, pentru noi, nu este numai *Ţara* cea mare, ci mai e *şi altceva*, din care se va vedea şi înţelege cât de încălzit, în adevăr, a fost acest termen în graiul şi sufletul românesc Iată ce spune o cronică: „Ţara Ardealului nu este numai o ţară însăşi, ci Ardealul se cheamă mijlocul ţării... iară pe la mărginile ei sunt *alte ţări* mai mici carele toate de însa se ţin şi subt ascultarea ei sunt, întâi cumu-i *Maramureşul* despre ţara leşească şi *ţara secuească* despre Moldova, şi *ţara Oltului* despre *ţara muntenească* şi *ţara Bârsei* şi *ţara Haţegului*, *ţara Oaşului*, şi sânt şi alte hotare multe carele toate... se ţin de Ardeal" [5]). In adevăr, ţările" acestea mici, ale pământului românesc au fost cândva mult mai multe de câte înşiră cronica. Aşa, de pildă, au mai fost (cele mai multe supravieţuind încă şi astăzi în graiul şi conştiinţa locală a poporului) au mai fost şi următoarele: Ţara Zarandului, ţara Bihariei, ţara Crişului, ţara Chioarului, ţara Năsăudului, ţara Sepeniţului, ţara Câmpulungului Moldovenesc, ţara Vrancei, ţara Loviştei, ţara Severinului, ţara Jiului, ţara Almăjului, etc. D-l Iorga, care le socoate a fi fost *„româniile" locale* ale pământului românesc, crede că — în evul mediu — trebue să fi fost câte o *ţară* de aceastea pe fiecare *vale românească mai însemnată*.

Progresele recente în cercetarea pământului românesc şi în descifrarea conturului geografic al unora din vechile *ţări*, ne impun să rectificăm puţin afirmaţia şi să spunem că acestea nu se legau atâta de *văile* carpatice *propriu zise*, cât de *depresiunile* carpatice (care, însă, sunt în fond tot un fel de văi, numai că largi, poligonale, uneori chiar rotunde — şi născute nu atât prin eroziunea apelor, cât dintr'un complex de mişcări ale scoarţei, conco-

---

[4]) Pentrucă, altfel, riscai de pildă să spui că eşti din provincia Prut, deşi locuiai în fapt pe malul Nistrului. In trecutul nostru istoric, numirile „ţărilor" date după râuri şi-au avut justificarea numai atâta timp cât „ţara" cutare acoperea numai o singură vale: de pildă, *a Moldovei*. Adică, in vremurile *de început*. Mai târziu, când Moldova s'a întins până la Nistru şi Dunăre, numele „ţării" nu mai corespundea realităţii. Era ca o haină prea strâmtă (ba, chiar străină) pentru un trup prea mare sau care nu mai era al ei.

[5]) SIMION DASCĂLUL, *Letopiseţul Ţării Moldovei*,... Ed. Constantin Giurescu, 1916, p. 110.

mitent sau puţin după naşterea munţilor pe care-i intovărăşesc).

Iar văi sau depresiuni de acestea, Carpaţii au multe; ba unii spun că mai multe decât oricare alţi munţi: „Relieful ţării noastre, între altele, se caracterizează prin o serie de depresiuni cum nu se întâlnesc în atât de mare număr nici într'o altă ţară din Europa". [6]).

Dar depresiunile acestea prezintă, pentru noi, un deosebit interes: „Mai cu seamă depresiunile care se găsesc în cuprinsul munţilor prezintă un interes cu totul deosebit din punct de vedere al istoriei neamului nostru. Multe din aşa numitele „Ţări", Ţara Haţegului, a Făgăraşului, a Oaşului, Ţara Bârsei, unele din ele pe locul vechilor voevodate, coincid cu depresiunile carpatice. In asemenea depresiuni s'au păstrat până azi sâmburii cei mai arhaici din poporul nostru, icoane reale, actuale, ale stărilor ce domniau odată în tot cuprinsul ţării" [7]). Acelaş autor se exprima mai de mult, în altă parte, într'un chip şi mai interesant pentru ceea ce ne interesează pe noi aici: „In cuprinsul graniţelor actuale ale României se cunosc, sub numele de „ţară", porţiuni restrânse de teren, de regulă depresiuni, care însă nu-şi pot lămuri izolarea lor etnică numai în configuraţia geografică. Se găsesc aproape ca o ghirlandă paralelă cu Carpaţii. Aceste *ţări* cuprind cele mai atractive şi mai interesante fenomene etnice dela noi. *Una nu se aseamănă cu alta în privinţa tipurilor, a portului, ori a dialectului.* Au comun, însă, un pronunţat arhasm etnic, păstrat destul de evident. Constituesc astfel cele mai indicate ţinuturi pentru cercetări etnografice şi antropogeografice, care ar arunca o bogată lumină asupra originalităţii noastre etnice. Unele cum e ţara Almăjului, ori cum e aceea a Haţegului, sunt izolate de restul lumii prin munţi" [8]). Cum se vede, fenomenul „ţară" în înţelesul unor mici patrii locale, arhaice, risipite pe pământul românesc, mai ales în poala sau interiorul munţilor, — nu e de loc lipsit de interes. Ba dimpotrivă [9]).

Dar, şi mai interesant:

Fenomenul acesta al „ţărilor" — ca să spunem aşa — nu este numai unul românesc. El se întâlneşte pretutindeni, pe toată faţa pământului, sub diverse numiri, dar însemnând totdeauna acelaş lucru: o regiune naturală, de obiceiu joasă şi închisă cu înnălţimi, adăpostind triburi izolate ori, după împrejurări şi stadii de evoluţie, fragmente mai mult sau mai puţin diferenţiate în sânul aceluiaşi popor. Nu mai departe, fenomenul apare clar în Peninsula Balcanică. Iată ce scrie, în această privinţă, marele geograf sârb Iovan Cvijic: „basine tectonice şi fluviale bine delimitate se găsesc risipite (în Peninsula Balcanică, n. n.) fie în cadrul depresiunilor longitudinale, fie în masivele muntoase... Aceste două grupe formează, în cadrul marilor unităţi geografice, nişte regiuni naturale mai puţin întinse — acele „pagi" sau „pays" sau *jupele* iugoslave... Izolarea *jupelor* vine din greutăţile pe care le întâmpină populaţiile în traversarea barierelor de munţi care le înconjură... Dar, pe lângă elementele izolatoare de ordin geomorfologic, mai intervin şi altele, foarte eficace. Aşa sunt *pădurile* care acoperă barierele muntoase şi care îngreuiază şi mai mult comunicaţiile dintre o *jupă* şi *alta*... Toate aceste obstacole fac ca între jupe să rămână o zonă de teren nelocuită, cu atât mai largă şi mai puţin străbătută, cu cât condiţiunile de vieaţă sunt mai patriarhale. In plus, gradul de izolare al *jupelor* depinde şi de un factor social: prosperitatea şi civilizaţia poporului. Astfel, populaţiile *jupelor* au avut, până la un punct, evoluţii diferite. Ele (aceste populaţii) au dobândit *unele particularităţi de ordin psihic, linguistic, de port, de obiceiuri*... Pare, aşadar, că *fărămiţarea reliefului* este cauza care a produs diversităţile etnografice regionale în sânul unui aceluiaş popor... fărămiţare de relief, însă, care nu este singura cauză a acestor diversităţi etnice; mai sunt, în adevăr, şi alte cauze — tot de natură geografică şi ele, ca de pildă particularităţile morfologice şi climatice ale diverselor *jupe*. Altele, apoi, sunt de ordin social şi psihic" [10]).

In fond, fenomenul — privit pe un plan mai larg, — se reduce la ceea ce geograful *Vidal de la Blache* numea *popularea prin pete a planetei*.

Iată pasagiul: „popularea pământului s'a făcut prin *pete* ale căror aureole, în ţările cele mai civilizate, au sfârşit prin a se atinge şi a se topi unele într'altele (încă nu definitiv peste tot). Richthoffen, în jurnalul lui de călătorie prin China, notează — între unele provincii vecine şi foarte civilizate, cum

---

[6]) I. SIMIONESCU, (*Analele Academiei Române*, tom. LVI, şedinţele din 1935—1936, p. 225).
[7]) Ibid.
[8]) I. SIMIONESCU, *Ţara Oaşului*, „Universul" din 8 Februarie 1933.
[9]) De una din aceste „ţări" („Ţara Loviştei") ne-am ocupat noi într'o lucrare nu prea veche.
[10]) JOVAN CVIJIC, *La Péninsule Balcanique, Géographie humaine*, Paris, 1918, pp. 33—35.

sunt, de pildă, Hou-pé şi Ho-nan, — existenţa unor goluri complete, de origine străveche" [11])

Acesta, în adevăr, este procesul de populare — atât al planetei, considerată în întregimea ei, cât şi al fiecărei Ţări în parte: *prin pete.* Când un ţinut sau o ţară oarecare intra în procesul de populare, seminţiile respective se întindeau pe încetul, pe deasupra lor, ca o viitură de apă: îi acopereau, adică, mai întâi cu „*ochiuri*" părţile mai adâncite (câmpiile, depresiunile) unde condiţiunile de existenţă erau mai favorabile — şi îi evitau părţile mai accidentate (munţii acoperiţi cu păduri şi zăpezi sau întinse ţinuturi mlăştinoase) unde condiţiile de vieaţă erau mult mai grele, dacă nu imposibile.

Cu cât o ţară oarecare avea relieful mai accidentat, cu atâta mai multe se formau *ochiurile* sau *petele* de omenire, izolate prin barierele cele accidentate, greu de străbătut; cu atâta mai multe, am spune, se formau micile *patrii* primitive: acele *poles* ale Greciei vechi, acele *civitates* ale Romanilor. Vechii Gali aşa populaseră, şi ei, Franţa de azi: câte un trib se cuibărise în câte o patrie de acelea, mici, înconjurată de înnălţimi împădurite. Acelaş fenomen se petrecea şi în Dacia, a cărei populaţie se pare că *tot* relieful — mai ales în Dacia propriu zisă: podişul din mijloc despre care Jordanes spunei: *quae patria corona montium cingitur* — o împărţise şi o ţinea aşa împărţită: în triburi.

Târziu de tot, abea în stadii de civilizaţie înnaintată, „aureolele" de care vorbea Vidal dela Blache, se vor lăţi unele spre altele până se vor contopi într'o pânză unică de populaţie şi vor face din atâtea patrii mici o singură Patrie mare. Totuş, în lungul timp cât patriile cele mici au trăit izolate, populaţia fiecăreia din ele s'a conturat ca un mic fragment de omenire deosebită — exact cum observa Cvijic despre populaţiile jupelor balcanice. Conştiinţa acestei deosebiri de populaţiile tuturor celorlalte „*patrii*" din jur, va rămâne multă vreme în popor, chiar după contopirea aureolelor. Fiecare patrie mică, deci, îşi va fi format o conştiinţă de sine şi se va numi cu nume propriu, care s'o deosebească de celelalte. Iar numele acestea vor trăi multă vreme chiar după ce, în faza de civilizaţie, oficialitatea va fi venit cu *circumscripţiile ei administrative*, conturate pe hartă după criterii de cele mai multe ori artificiale, fără a se orienta după singurul criteriu valabil în delimitarea acestor circumscipţii: acela al tradiţiei geo-istorice, care tocmai dela *acele mici patrii* ne cere să pornim.

Dar problema unei împărţiri administrative pe unităţi mai întinse decât judeţele s'a pus şi în Franţa, mai de mult. Şi cum acolo au discutat-o şi privit-o mai de aproape, între alţii, şi unii oameni de ştinţă, noi ne vom permite să reproducem un lung pasagiu dintr'unul din aceştia: ca să vedem ce preconiza, în faţa unei probleme exact asemenea cu accea pe care căutăm a o rezolva noi, un om de carte din Franţa. (E un pasagiu din cartea: *La France, géographie pour tous*, a lui *Ernest Granger):*

„Nu vi se pare ciudat — scrie d. J. Brunhes — că în timpul luptelor, şi în toate „comunicatele" oficiale, nimeni nu se mai gândea să spună: „departamentul Pas de Calais", sau:: „judeţul Seine-et-Marne", ci: Flandre, Artois, Champagne, Lorraine, Santerre, Soissonais, Valois, Argonne, Woëvre... Aceste expresiuni sunt fiice ale solului. Pline de înţeles la începutul lor, ele au rămas mereu pline de vieaţă; şi pentrucă au fost pline de vieaţă, ele au rămas până în ziua de azi pline de înţeles". „Originea acestor „ţări" şi „provincii" trebue căutată în istorie şi geografie deopotrivă.

„Cele mai multe — corespund unor cadre date de natură. Reliefuri, soluri, climate şi — drept consecinţe — anumite genuri de culturi şi anumite posibilităţi de adaptare se unesc în anumite locuri, spre a da cutărei sau cutărei din regiunile noastre mici sau mari, o fizionomie net deosebită de a regiunilor vecine. Galii, conformându-se din instinct indicaţiilor date de natură, făcură, din multe regiuni de felul acesta, vatra de locuire a câte unei seminţii independente, a cărei importanţă varia tocmai după întinderea domeniului considerat şi al cărei nume stă prins până azi în acela al teritorului în cadrul căruia ea sălăşluia. Astfel, numele de *Auvergne* din 1935 designează şi azi acelaşi sol vulcanic din inima Masivului Central în care *Arvernii* lui Vercingetorix îşi aveau păşunile excelente, pădurile, terenurile de cultură, cetăţile, („oppida"). Acel basin fertil *Velay*, încins cu munţi de jur împrejur, păstrează până azi numele galilor *Vellaves*, după cum numele *Cadurcilor* trăeşte încă în acela de *Quercy*, al *Lemovicilor* în *Limousin*, al *Biturigilor* în Champagne *berrichone*, al *Pictonilor* în acela de *Poitu*, etc.

...„Marile fiefuri din Evul Mediu, crescute prin cuceriri sau pe calea moştenirilor, îmbrăţişară adesea câte mai multe ţări". Astfel, Ducatul Nor-

---

[11]) *Principes de Géographie humaine...*, p. 39.

ROMÂNIA

Fig. 1.— Proiectul iniţial prevedea un număr de şapte „provincii": provincia I-a, a II-a, a III-a etc. A venit al doilea proiect care, în ceea ce priveşte numirile, le împrumutase aproape exclusiv dela râuri (dar cu anomalii ca aceasta Braşovul şi „Ţara Bârsei" intrau în... regiunea Dâmboviţa).

Fig. 2.— Proiectul ultim (al treilea) în care noile diviziuni, în număr de *zece*, înseamnă un real progres (atât în darea numelor cât şi în determinarea geografică a noilor diviziuni) faţă de primul şi al doilea.

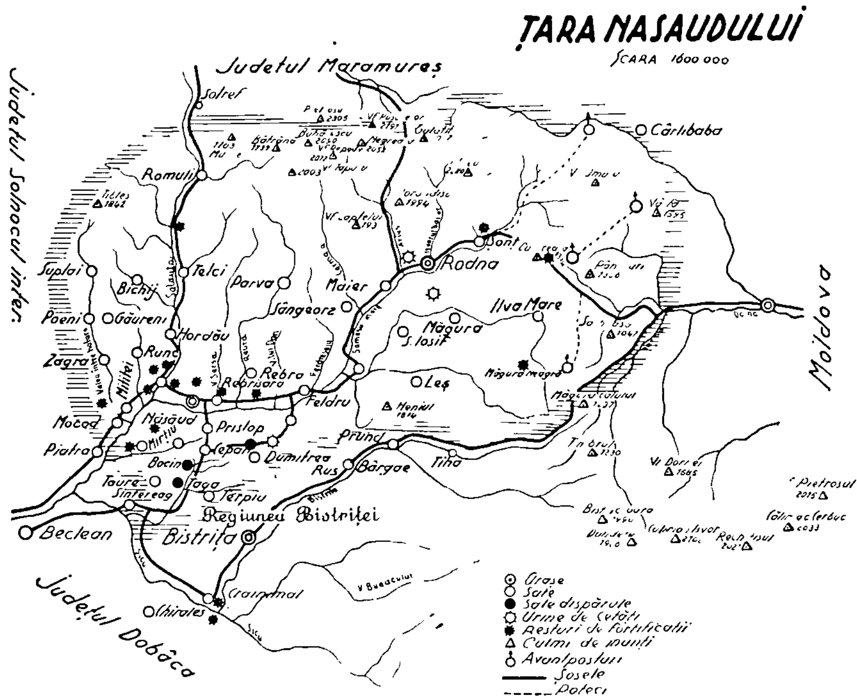

Fig. 3. — „Ţara Năsădului" (după I. Marţian, din studiul cu acelaşi titlu).

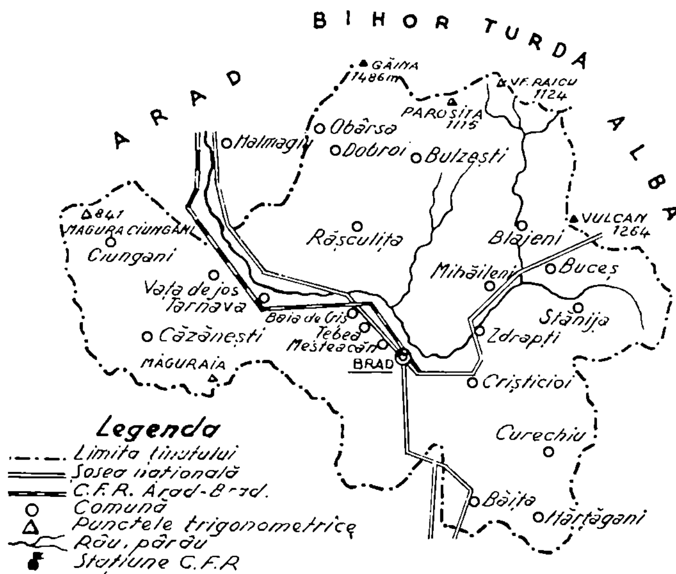

Fig. 4. — „Ţara Zarandului" (din broşura cu acelaşi titlu, în seria: „Cunoştinţe folositoare")

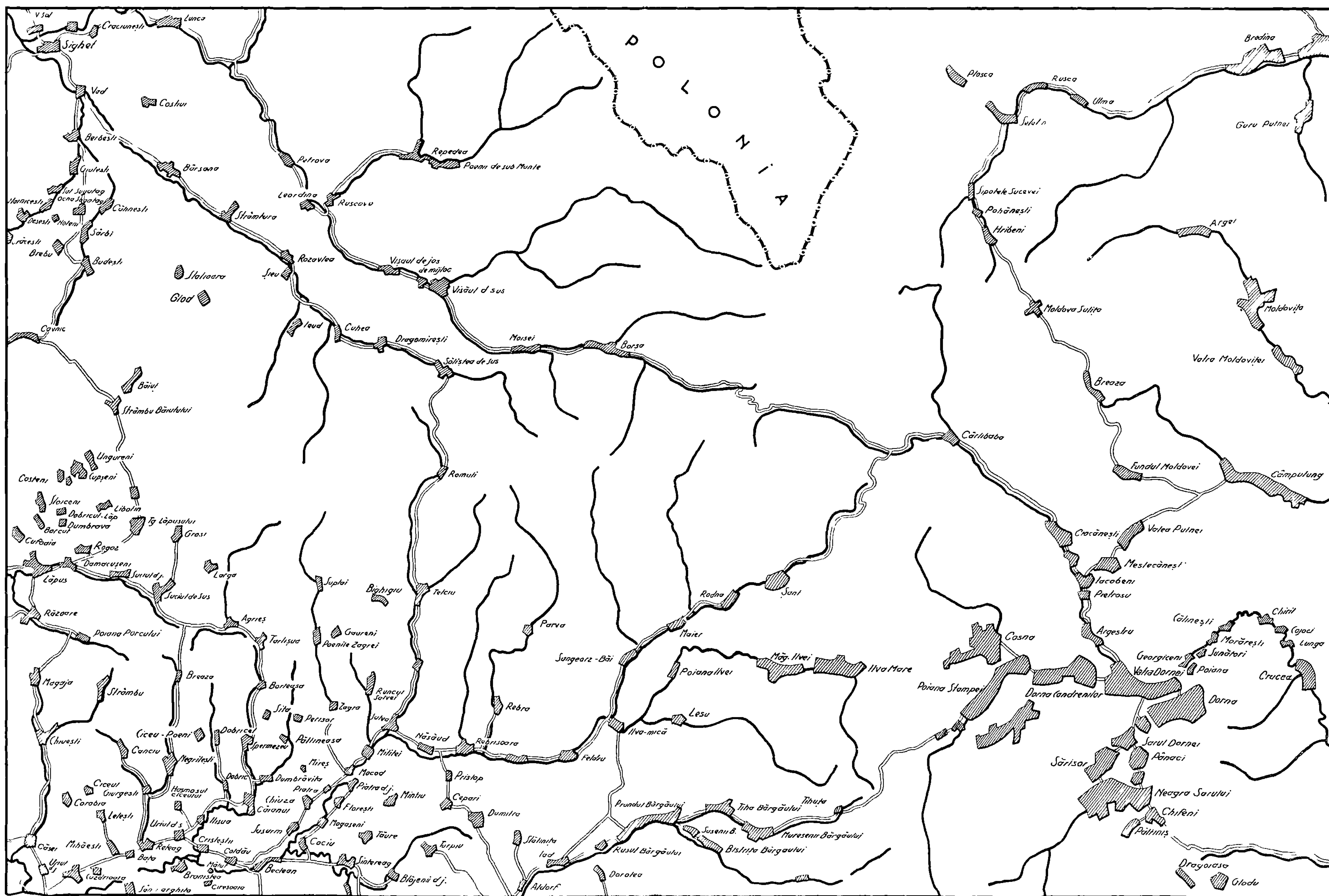

Fig. 5. — Numai pe această redusă suprafaţă de teritoriu (în regiunea muntoasă, însă) şi am avut, în trecut, cel puţin patru „ţări": a Maramureşului, a Năsăudului, a Dornelor, a Câmpulungului Moldovenesc.

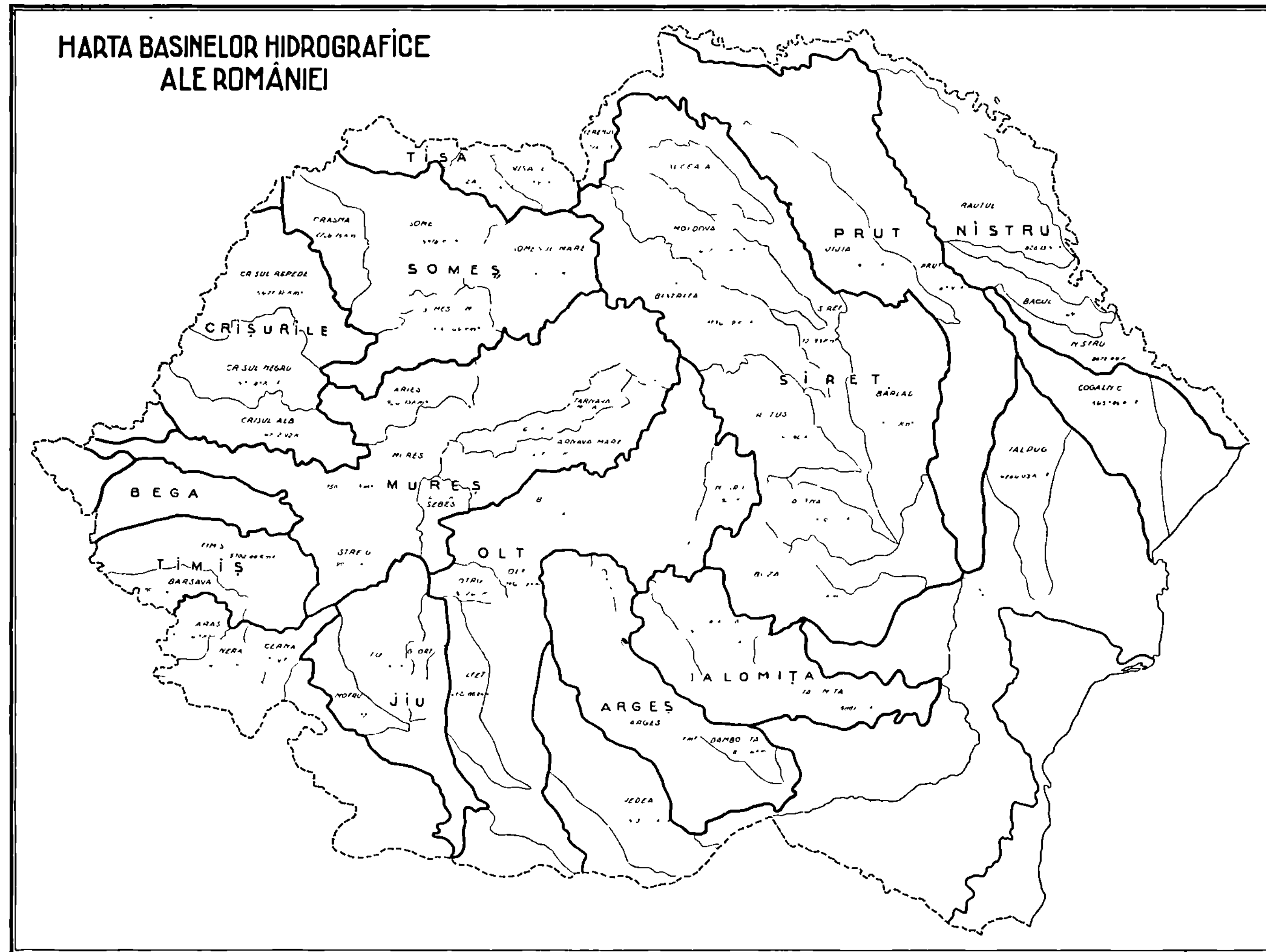

Fig. 6. — Dacă ar fi ca noile mari unităţi administrative să asculte de indicaţiile marilor noastre văi, iată ce număr, forme şi întinderi ar fi să aibă ele (hartă lucrată de Institutul Geologic al României).

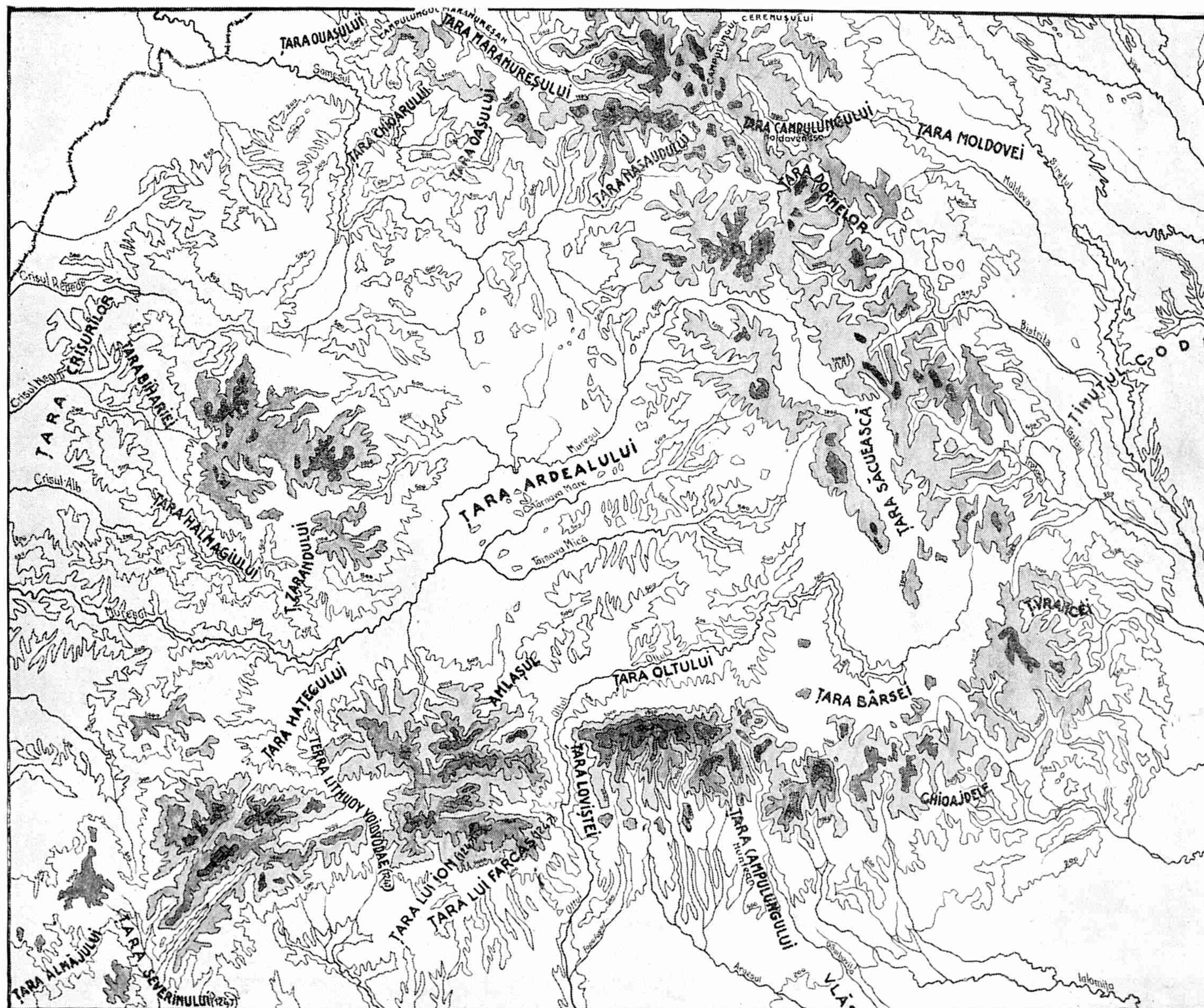

Fig. 7. — Iată un tablou aproape complet al vechilor „ţări" româneşti (micile noastre „romanii" locale). Se vede uşor cum ele se născuseră ca produse ale geografiei şi istoriei româneşti. Dar, cum şi harta aceasta arată, „ţările" erau aproape toate spre mijlocul pamântului românesc, marginea (*geografică şi istorică*, spre a ne exprima astfel) neavând pe atunci de spus un cuvânt în naşterea acestor „ţări". Ar urma, deci, ca noile noastre unitaţi administrative să plece — atât ca nume, cât şi ca spaţiu — *dinspre centru spre margini* (mai ales că, de obiceiu, *marginile* şese din dreptul fiecărei „ţări" au fost populate prin revărsarea prisosului de oameni ale acesteia).

mandiei a unit sub acelaş suzeran ţările: *Caux, Auge, Leuvin, Bessin, Cotentin, Avranchin*... Ducat-comitatul Burgundiei, se întinse dela Sena la Jura şi înghiţi „ţări" de caracter foarte deosebit. *Sénonais, Morvan, Auxois, Bresse, Revermont*, etc... E de notat, totuş, că aceste creaţiuni istorice exprimau şi ele, exact ca şi ţările, *realităţi geografice* — numai că de un alt ordin. Ducatul Normandiei, de ex., cuprindea toate regiunile colonizate mai mult sau mai puţin intens de către descendenţii Wikingilor. Ducatul Burgundiei, luând locul vechei „civitas" a Eduilor, nu indica numai locurile unde se aşezară Burgunzii, ci şi importanţa zonelor de şleau dintre Saône, Seine şi Loire....

...„Toate acestea *trăesc încă*, sub o formă mai mult sau mai puţin atenuată, — iar aceste distincţii, pe care geografia cu istoria le-au stabilit între ţinuturile noastre franceze, mici sau mari, îşi păstrează, încă, întreaga valoare. In ciuda progresului care permite omului să modifice într'o atât de largă măsură condiţiunile pe care natura i le oferea, faptele de ordin geografic stabilesc, între toate „celulele" pământului francez, deosebiri care, astăzi ca şi altădată, influenţează puternic modalităţile vieţii omeneşti... In plus, într'o ţară veche cum e Franţa, o eliberare de sub puterea trecutului este cu neputinţă: „Cine pronunţă azi aceste simple nume de *Provence*, sau *Bretagne*, sau *Lorraine*, sau *Rouergues*, sau *Quercy*, acela trezeşte şi răscoleşte dintr'odată întregi mănunchiuri de amintiri, de gânduri, de obiceiuri, de pasiuni şi de imagini corespunzătoare unor seculare serii de conexiuni umane a căror sinteză este un fapt social, istoric şi geografic încă cu totul actual.

„De aceea, să nu se mire nimeni dacă un studiu regional al Franţei va lăsa cu totul deoparte judeţele cu subdiviziunile lor, creaţiuni pe deantregul artificiale ale unor oameni pe care nu-i mâna nimic altceva decât dorinţa de a simplifica, de a uniformiza administraţia Franţei celei noi, ieşită din Revoluţie; dorinţa, încă, de a suprima tot ceea ce aducea aminte de vechiul regim, tot ceea ce putea trezi în mintea oamenilor din provinciile şi ţările noastre amintirea unui trecut în prea violentă opoziţie cu prezentul. Astăzi, însă, există o tendinţă contrară acestei uniformizări excesive a unei Franţe fragmentate în 86 de departamente de suprafeţe aproape egale. Se poate uşor demonstra că departamentul este o celulă mult prea strâmtă în corpul Franţei moderne, — că facilitatea comunicaţiilor permite azi locuitorilor de pe o vastă regiune să muncească în comun mult mai uşor decât o puteau face, acum o sută şi treizeci de ani, locuitorii unei singure plăşi. *S'a şi început, de altfel, a se căuta soluţia, — nu pentru a învia integral vechile provincii, ci pentru a regrupa pe francezi în vreo douăzeci de mari compartimente, formând fiecare un tot, bucurându-se de o destul de largă autonomie, având în frunte un fel de consiliu regional, care să se ocupe exclusiv de problemele de ordin economic. Nu putem şti ce soartă rezervă viitorul acestor încercări. Dar chiar numai faptul că ele există şi că atrag în chip foarte serios atenţiunea unui mare număr de Francezi din toate clasele societăţii, dovedeşte cât de hotăritoare e influenţa factorului geografic asupra desvoltării societăţii omeneşti. Ignorat sau neglijat cu totul, la un moment dat, acest factor sfârşeşte totuş prin a se impune mai de vreme sau mai târziu, cu o putere împotriva căreia nu se poate lupta"* [12]).

Intreg acest pasagiu — şi mai cu seamă rândurile ultime, subliniate — credem că ar fi fost de mare folos comisiei care a redactat proectul ultimei noastre reforme administrative, — dacă le-ar fi avut înnainte şi ar fi meditat asupră-i. El a fost scris tocmai în vederea unei noi împărţiri administrative a Franţei, o împărţire aidoma cu aceea pe care o căutăm noi astăzi pentru România. Dar şi un alt om de ştiinţă francez, într'o lucrare de acum treizeci de ani, exprimă şi el în aceeaşi problemă, păreri identice:

„N'ar trebui — spune el — ca sub pretextul unei preciziuni adesea mai mult aparentă decât reală, să facem *tabula rasa* din învăţămintele şi datele trecutului. Şi e vorba de un trecut aşa de viu... acela pe care-l evocă pentru noi aceste vechi nume istorice. Ele sunt (e vorba tocmai de numele vechilor ţări franceze! n. n.), ca un fel de prelungire a Franţei de altădată în Franţa de astăzi" [13]).

III

Dar, pentru România, „aceste vechi nume istorice", sunt tocmai acelea pe care le aminteam noi adineaori: Ţara Haţegului, a Bihariei şi toate celorlalte „ţări", care, cu adevărat sunt ca o prelungire a „României" de altă dată, în România de astăzi.

---

[12]) ERNEST GRANGER, *La France, son visage — son peuple — ses ressources...*, Paris, 1935, pp. 33—35.
[13]) L. GALLOIS, *Régions naturelles et noms de pays*, Paris, 1908, p. 232.

Dela aceste vechi „țări" locale ale pământului românesc, trebuie să se plece, în adevăr, în împărțirea cea nouă a țării pe... provincii[14].

Și acesta, începând chiar cu numele. Noile unități să se numească, neapărat, așa: „țări". Așa vrea istoria noastră, și așa cere — chiar azi, în partea muntelui — tradiția populară. Pe cât de goale de sens sunt cele două numiri de *provincie* și *regiune*, pe atâta este de plin numele acesta de „țară". Oare e tot una, pentru copilul de Român, să învețe la școală că bucata cutare de Țară se chiamă „provincia VII", în loc de, să zicem, „țara Oașului"? Prima e o profanare — mai ales într'o vreme când tineretul e crescut pretutideni în cultul trecutului național — a doua, dimpotrivă, vine cu un fior de rezonanță istorică. Se vorbește la noi destul de mult de o școală și de o educație în genere națională, dar se face destul de puțin în acest scop. Pretutideni, cum spuneam, copiii și tinerii sunt crescuți astăzi în cultul trecutului, în ideea că în acest trecut trebuie să-și caute rațiunea și vigoarea lui de existență prezentul. Această idee își face drum tot mai mult, și la noi. S'o slujim, deci, pe toate căile — ca pe o pârghie de primă rezistență națională, în împrejurările de azi. Și să conchidem, atunci, că, numele noilor compartimente administrative ale României, nu pot fi decât acelea: Țara Dornelor, Țara Moților, Țara Jiului-de-Sus, etc., etc.

Ne dăm seama, însă, că regiunile naturale nu pot alcătui singurul criteriu în determinarea noilor compartimente administrative. Ele nu vor fi, drept aceea decât punctele de plecare, sâmburii în jurul cărora noua unitate se va întinde. „Țările", mai întâiu, sunt aproape numai în partea muntelui[15], — și sunt, după aceea, *mai multe* decât ne trebuie nouă. Să alegem, așa dar, pe cele mai *îndreptățite*, pe cele ce merită cel mai mult să-și dea numele pentru noile despărățăminte. Iar acela să fie „țările" cel mai adânc ancorate în tradiția și sufletul poporului, — și care, totodată, să fie și cele mai întinse ca spațiu. In unele locuri vom fi în situația să alegem un nume din mai multe, — ne va fi oarecum greu să-l alegem pe cel mai îndreptățit — în timp ce aiurea va trebui, poate, să creăm unul nou (dar acela, totdeauna, de rezonanță istorică) și să fie precedat neapărat, și el, de același apelativ: *țară*. Un caz de felul unu: în nordul țării, în inima munților și spre apus de aceștia, geografia și istoria țării, ne pun la îndemână, pentru un teritoriu care poate că nu atinge nici a zecea parte din suprafața țării, nu mai puțin de cinci țări de cele mici: Țara Maramureșului, Țara Oașului, Țara Chioarului, Țara Năsăudului, Țara Dornelor.

In cazuri de acestea va fi fatal ca un *singur* nume să se întindă peste toate patru cinci. Acela, singur, va trebui ales pe bază de merite: va fi anume, cel a cărui valoare istorică va fi superioară tuturor celorlalte, sau va fi cel a cărui țară va fi cea mai întinsă, sau va fi, în sfârșit, cel care, ca sunet, va fi cel mai românesc și mai frumos din toate. Cu cât va corespunde la mai multe din cerințe, cu atât va fi — firește — preferat. Uneori, numele ar putea fi dublu: de pildă, *țara Dornelor și a Câmpulungului moldovenesc.*

IV

Dar mai e un motiv — care cântărește și pledează și mai greu pentru criteriul de *pornire* și *determinare* și *numire*, pe care-l propunem. In adevăr: aceste nume — luate din istoria națională— nu trebuesc preferate numai pentru valoarea lor pedagogică și națională, pentru ceea ce ele evocă în sufletul copilului sau tânărului care-l va pronunța la lecția de drept, de istorie sau de geografie, — ci ele trebuesc preferate și pentru o altă valoare a lor, de un ordin mai adânc și mai înnalt omenesc și românesc.

„Țările", mai întâiu, sunt unități — cum am văzut — deja date, deja conturate. Ni le dă istoria și geografia națională. Ele sunt crescute, ca să spunem așa, din vieața și din pământul românesc. Citam, adineauri, din Jovan Cvijic: „Populațiile *jupelor* (și *jupele* lui sunt *țările* noastre), au avut până la un punct evoluții deosebite, fiecare pe a ei; astfel, ele au dobândit *anume* particularități psihice, linguistice, de port și chiar de obiceiuri". Jupa slavă, cu alte cuvinte, este o variantă de vieață și de suflet în marea unitate slavă balcanică. Dar și *țările* noastre, ca și *țările franceze* (les „pays"), acelaș lucru sunt. Istoria și pământul ni le-au modelat ca pe tot atâtea expresii locale ale omului român, ale sufletului românesc. Și cum „țările" au trăit cândva independente, fiecare în sine, ele și-au organizat vieața în tot

---

[14]) Proiectul de lege, în forma lui inițială, le spunea: *provincii*. Modificat, le numise: *regiuni*. Acum le spune *ținuturi*. Numele cel mai *al nostru* ar fi, însă, acela de „țări". Să ne uităm și la Sârbi, la cari există (cu nume din istoria lor) „banovinele", ca și la Polonezi, la cari există (la fel) „voivodatele". Noi, încăodată, ne avem „țările".

[15]) Doar cele două numiri din Cantemir: *Țara de sus* și *Țara de jos*— duc numele de țară până în marginile Țării.

atâtea moduri proprii. Astfel fiind, concluzia se desprinde singură: *vieaţa românească* poate fi mai uşor organizată pe „ţări", pe aceste variante locale ale istoriei şi pământului românesc. „Ţările" cresc din acelaşi soclu.— ca nişte mlădiţe din acelaşi trunchiu, din seva căruia toate se hrănesc deopotrivă. Ele, încăodată, pun în lumină varietăţile sufletului şi pământului românesc. „Ele sunt moduri ale aceleiaşi vieţi româneşti, care le învăluie" — cum aşa de frumos scria cândva un prieten [16]). Şi nu e greu de îneles — [cum acelaş în acelaş loc spune] — că Ţara cea mare creşte şi se hrăneşte din bogăţia de atâtea feluri a vieţilor provinciale (cit. a vieţilor din *ţări)*, a căror sinteză o constitue. Iar o pierdere a deosebirilor provinciale nu duce spre întărirea unităţii naţionale, ci ea va scădea — dimpotrivă — posibilităţile ei de vieaţă. „Ţările", deci, îşi au fiecare duhul propriu. Prin ele, *Ţara* ne apare ca un uriaş arbore cu multe rădăcini hrănitoare. Ele se condiţionează în chip necesar în Ţara cea mare, din care nu pot ieşi — iar Ţara, la rându-i, trăieşte şi se exprimă prin ele. Astfel fiind, urmează că o adâncire în ţările cele mici duce implicit la întărirea Patriei celei mari. Trebuie să dăm, deci, *localului* putinţa să se realizeze în sine mai întâi, să-l punem în situaţie de a epuiza această realizare de sine, sufletul cel mare — unic — neputându-se realiza decât *după* ce fiecare variantă se va realiza ea. Noi trebue să creştem, să sporim pe toate căile, sufletul românesc. Şi-l vom spori numai aşa: sporind, mai întâiu, varietăţile de vieaţă locală, sub toate aspectele ei [17]). Iar noua aşezare administrativă (noile ţinuturi) sunt un minunat prilej şi o minunată cale pe care să se facă posibile aceste prealabile realizări locale.

Şi ţările acestea — cercetătorul le descopere, — cum spuneam — în documente, dar le descopere şi astăzi, pe unele, în conştiinţa şi graiul omului din loc. Până acolo merge această conştiinţă locală, încât Românii — mulţi din ei — se consideră mai întâi oameni ai *„ţării"* lor: vrânceni, moţi, pădureni, haţiegani, bârsani. „Noroc, *ţară!"* — se agrăesc pe alocuri unii Români, pentru ca aiurea să spună, acesta de acela: „Cutare nu e ţară cu mine" [18]).

Cu cât mai multe sunt variantele vieţii şi sufletului românesc — şi cu cât vor fi ele puse în situaţia de a se desvolta fiecare în voia şi drumul propriu — cu atâta mai bogată şi armonioasă va fi sinteza [19]). Şi lucrând astfel, legăturile cu pământul românesc şi cu trecutul românesc se vor înmulţi şi se vor întări; conştiinţa românească, într'un cuvânt, va creşte.

Aşa dar: O configuraie administrativă nouă a României care să plece dela „ţări" şi să se realizeze pe sâmburii acestora, ar însemna un spor în sufletul românesc, l-ar creşte pe acesta. Şi, apoi, însăşi existenţa în trecut a acestor ţări trebue să fie pentru noi o indicaţie pentru folosirea lor drept cadre dela care noua lege trebue să plece. Ce e în firea ta, dela aceea să se plece, pentrucă prin aceea te vei putea creşte în vieaţa ta. Dacă aşa a cerut pământul românesc în trecut: împărţirea vieţii româneşti pe ţări, înseamnă că aceea trebue să fie şi azi o indicaţie în organizarea vieţii noastre. Indelunga vieţuire în trecut, pe cadrele „ţărilor", înseamnă realizarea, prin acestea, a unui număr de tot atâtea moduri de organizare a vieţii, de expresii ale sufletului. Dela „ţări", deci, trebue să pornim.

„Ţările" acestea româneşti erau organizate, cum am spus, cel mai adesea pe *depresiuni*, adică pe acel fel de uriaşe văi, care nu sunt chiar văi, ci un fel de basine — poligonale şi uneori aproape rotunde — la naşterea cărora eroziunea apelor n'a lucrat decât ca un element accesoriu, elementul generator primordial fiind unul tectonic, în legătură cu naşterea munţilor, sub a căror straşină sau în a căror inimă aceste depresiuni se înşiruie.

Multe depresiuni au şi Balcanii, Alpii, Pirineii, dar Carpaţii au — se pare — cele mai multe. Iar România — dacă luăm în privire şi podişul transilvan din mijloc — are 40,1% din suprafaţa ei numai munte, deci tot atâta teritoriu cu depre-

---

16) ION I. IONICĂ, *Ţară şi ţări*, în „Rânduiala" Nr. 2, p. 149.

17) Intr'o carte tipărită acum doi ani scriam, tot în legătură cu „ţările", următoarele rânduri: „Cultura românească şi organizarea statului românesc sub toate aspectele fiinţei lui ar avea deopotrivă de câştigat dacă aceste studii s'ar face (studii despre fiecare „ţară" în parte) 'şi dacă, după aceea, cultura şi organizarea statului ar fi promovate pe bază de programe practice, alcătuite pe datele şi concluziile izvorâte din aceste studii". *(Cum învaţă a-Şi cunoaşte Ţara Măria Sa Mihai*, p. 20).

18) ION I. IONICĂ, ibid.

19) Istoricul GLOTZ spune undeva *(La civilisation égéenne)* că vechea civilizaţie grecească -- „miracolul" — a ieşit din contopirea mai vechilor şi multelor civilizaţii locale ale pământului grecesc cel fărâmat într'o sumedenie de „ţări". Realizându-se local (şi până la capăt), aceste civilizaţii de „poles" au ieşit apoi la mare, prin intermediul căreia au înflorit în acea unică sinteză a „miracolul grec".

siuni. Spre marginile pământului românesc, cu cât coborîm spre hotare, relieful scade şi pier, pe încetul, şi depresiunile. Marginile acestui pământ s'au populat *pe vai*. Aci, în adevăr, *văile*, au fost cadrul geografic de populare. Pe ele a curs „puhoiul" de lume din munţi spre margini. Astfel, până acum un secol, Bărăganul era, cum ni-l prezintă Odobescu în Pseudochinegheticos: o stepă deşertă de lume, populată aproape numai pe valea Ialomiţei şi pe malul Dunării (ceea ce, între altele, îl făcuse pe Hasdeu să spună că Bărăganul e... o Sahară a Daciei).

...Iar concluziile celor de mai sus ar fi:

Noile unităţi administrative ale statului românesc ar trebui să plece — să se inspire, ca să spunem aşa — dela vechile multe „ţări" ale geografiei şi istoriei româneşti. Aceste „ţări" erau formaţii naturale, organice, crescute din duh şi împrejurări specific româneşti. Ele ne apar, deci, ca un fel de unităţi administrative *deja date* de geografia şi istoria românească — şi s'ar părea că nu ne ramâne decât să le luăm aşa cum sunt şi să le consfinţim oficial în noua aşezare administrativă a României. (Sunt mai multe, însă, decât numărul de noi unităţi care ne trebueşte nouă. Pentru aceea, multe din ele ar fi să fie înghiţite în cadrul celor alese să rămână)...

Dar nu acesta e inconvenientul cel mare. Ci acest inconvenient e altul: N'avem, încă, un studiu serios şi complet asupra vechilor „ţări" româneşti, un studiu care să le fi determinat şi caracterizat pe fiecare în parte, pentru ca legiuitorul să fi fost pus în faţa unor rezultate sigure, precise, ca să spună: iată, le am — şi dela ele voiu pleca. [20]). Rămâne, deci, ca abea de acum încolo cercetările pe teren să cartografieze şi să caracterizeze precis „ţările" cele organice, pentru ca o viitoare nouă aşezare administrativă să se poată în adevăr baza şi inspira dela ele.

ION CONEA

ROLUL ŞTIINŢELOR SOCIALE ÎN NOUA TEHNICĂ ADMINISTRATIVĂ

Neajunsurile administraţiei noastre au fost aşa de mari încât o reformă a ei trebue să năzuiască să o aducă la normal înainte de a o pune în stare să folosească cuceririle recente ale tehnicii administrative.

Aceasta e, de sigur, pricina pentru care noua lege administrativă, revoluţionară faţă de starea de până acum a administraţiei noastre, este totuşi conservatoare în raport cu progresele contemporane ale tehnicii administrative.

In nădejdea că etapa de normalizare administrativă va fi parcursă într'un răstimp nu prea lung, socotim că poate fi util să conturăm de pe acum trăsăturile caracteristice ale tehnicii administrative contemporane. Pentru ca ele să poată fi folosite cu adevărat, când administraţia noastră va fi devenit capabilă de a le adopta, e nevoie să ne familiarizăm cu ele de pe acum, ca să pregătim oamenii necesari şi să săvârşim lucrările prealabile, trebuitoare.

Din *limitată*, administraţia devine tot mai mult *totală*, în ţările care sunt la înălţimea cuceririlor tehnice ale veacului şi le folosesc din plin.

Idealul susţinut de toţi teoreticienii concepţiei liberale a vieţii publice, care s'a impus naţiunilor în veacul al 19-lea, era o administraţie de Stat cu atribuţii reduse la minim. Aveau convingerea că progresul naţiunilor se realizează prin armonizarea firească a rezultatelor acţiunilor individuale.

Concepţia aceasta postulează o administraţie care se mărgineşte a fi *edilitate*. Adică vede numai de serviciile şi întreprinderile, ce satisfac acele nevoi ale colectivităţilor naţionale sau locale, care depăşesc posibilităţile iniţiativei particulare sau n'o atrag. La rândul lor administratorii unităţilor

---

[20]) Spunem: *dela ele voiu pleca*. În adevăr: scriind cele de mai sus, nu inseamnă că noi am face cu totul abstracţie de celelalte criterii şi imperative în determinarea „ţinuturilor". Diviziunile administrative trebue să fie înainte de orice, *practice*. Aşa că, de pildă, criteriul economic va fi şi el de luat în seamă. Urmează, din acestea, că cel geo-istoric va fi *deseori* corectat.

superioare: a plășilor respective, a județelor și a țării, trebue să-și impună aceeași rezervă față de unitățile în subordine, față de comune, respectiv plăși și județe. Trebue să le lase toată libertatea de a face numai ce socotesc necesar, mărginindu-se la corespondență și contabilitate și la sugestiile neapărat necesare.

Imprejurările veacului nostru infirmă acest ideal. Se pare că rezultatele acțiunilor individuale nu se armonizează dela sine. Libertatea acordată inițiativei particulare a amplificat incomparabil unele aspecte ale vieții, dar a lăsat în părăsire altele. Rezultatul acestui veac de libertate este un dezechilibru general în vieața fiecărei nații: dezechilibru între producție și consumație, tensiuni între agricultură și industrie, între sat și oraș, între interesele indivizilor și nevoilor colectivităților din care fac parte. Schimbarea constelației politice mondiale, în urma conflictului latent dintre marile puteri, care primejduește statele, a grăbit părăsirea regulilor practice de guvernare deduse din concepția liberală, neconfirmată de evenimente, a vieții publice. Spre a face față primejdiilor externe, națiunile caută să înlăture neajunsurile prilejuite de credința în principiile liberale, conturând o concepție opusă a vieții publice și orientându-se la ea.

Se pune acum *accentul pe colectivitate* și se dă precădere nevoilor ei. Purtătorii de cuvânt ai colectivității și cei ce făptuesc în numele ei trec înaintea particularilor. Istoria contemporană a Italiei, a Germaniei, a Rusiei, au arătat că starea națiunilor nu e numai rezultanta unor procese neatârnate față de om ci și opera intervenției perspicace a omului politic. Apare peste tot vrerea de a interveni în istorie de a înlătura neajunsuri, de a înlătura dezechilibrele lăuntrice, de a crea o rânduială nouă, bine cumpănită, care să pună mai bine în valoare posibilitățile latente.

In administrație această atitudine nouă se traduce atât în țările zise totalitare, cât și la marile puteri ce li se opus, prin tendința spre *conducerea legală*. Administratorul caută să conducă efectiv colectivitatea în fruntea căreia se găsește. Se simte *responsabil* nu numai pentru serviciile și întreprinderile edilitare, ci *pentru întreaga vieață a colectivității administrate*. Caută să-i coordoneze manifestările, s'o stimuleze. Nu se mărginește la lucrările curente ale prezenturilor succesive, ci *se preocupă de viitor;* acționează așa încât colectivitatea condusă să atingă după un răstimp oarecare, starea pe care a prevăzut-o realizabilă.

Problemele cu care are de luptat această concepție nouă a administrației, sunt *lărgimea câmpului de acțiune și voința de a decide viitorul*. In locul celor câteva probleme edilitare: pavaj, lumină, apă, canalizare, perceperea taxelor, administratorul se găsește acum în fața problemelor complexe ale sănătății, ale stării economice, ale instrucției, ale moralului membrilor colectivității pe care o conduce și a corelațiilor dintre ele. Nu mai poate gândi simplu, menținându-se în cadrele realității prezente: ci trebue să judece structura prezentă a unității pe care o conduce, în raport cu aspectul viitor accesibil al acesteia. Mijloacele descoperite pentru a face față acestor probleme sunt: *recursul la cercetătorii realității sociale* și *întocmirea de planuri de acțiune*. Conducătorii marilor administrații înființează tot mai multe Oficii de studii, institute și comisii de cercetare și întocmesc tot mai deseori planuri quadrienale, cincinale, decenale. Aceste mijloace caracterizează administrația nouă a vremii noastre.

Ne mai putând cuprinde singur toate problemele, pe care trebue să le soluționeze, administratorul recurge la cercetătorii anume pregătiți, care îi lămuresc fețele colectivității conduse. Ei sunt ochii de Argus și lentila măritoare, cu ajutorul cărora administratorul vede amănunțit unitatea socială, pe care o conduce și posibilitățile ascunse în ea.

Administratorul stabilește planul său de acțiune pentru viitorul apropiat. Cu ajutorul cercetătorilor verifică rezultatele aplicării lui de către organele de execuție, iar despre faptele noi, ce se ivesc și despre prefacerile ce pornesc să se contureze, prinde veste tot pornind dela rezultatele muncii acestor state-majore de cercetări.

In cazul administratorului unei unități sociale mari, al unei țări, ori al unui ținut, operația de stabilire a planului de acțiune se complică considerabil. E nevoie și de o coordonare a subunităților, a ținuturilor, a plășilor, a orașelor și a satelor, respectiv a județelor, a plășilor, a orașelor și a satelor, ce intră în compunerea lor. Căci, a organiza bine o țară sau un ținut, însemnează a da în cadrul lor, fiecăreia din subunitățile ce le compun, funcțiunea cea mai potrivită pentru a le potența productivitatea sau a le remedia neajunsurile.

Planul de acțiune pentru administrarea țării întregi, presupune *planurile de acțiune pentru ținuturile* ce o compun; iar planurile de acțiune

pentru administrarea acestora, presupun, la rândul lor, planurile de *acțiune pentru județele, plășile și satele* cuprinse în ele. Nu e locul să amănunțim aci cum se stabilește planul de acțiune pentru administrarea fiecărei unități prin corectarea planului de acțiune orientat după posibilitățile unității respective, în raport cu rolul care i se atribue acestei unități în unitatea superioară, din care face parte.

Odată etapa de normalizare pe care o urmărește noua noastră lege administrativă trecută, administratorii României, vor recurge, de sigur, la mijloacele administrației integrale, spre a organiza cât se poate mai bine țara, coordonând diferitele ei ținuturi și comune și stimulându-le în parte, pe fiecare.

La acea dată România va avea nevoie de un număr considerabil de elemente instruite în vederea lămuririi structurii și a prefacerilor diferitelor ei subunități și va putea porni la lucru, fără a pierde vreme, dacă, cât de multe din ținuturile din județele, din satele și orașele ei, vor fi fost studiate și prezentate între timp.

Preocuparea dominantă a celor ce se consacră în România științelor sociale, trebue să fie, prin urmare: 1. Stabilirea pedagogiei celei mai potrivite pentru a crește cercetători ai realității românești și pregătirea din vreme a unor astfel de elemente; 2. Lămurirea prin cercetări a stării cât mai multor subunități ale țării și a programului acțiunii pe care-l reclamă mai buna lor organizare.

Dacă vor proceda astfel, vremea când conducătorii administrației vor face apel la ei nu-i va găsi nepregătiți.

ANTON GOLOPENȚIA

PROBLEMA MOȚILOR

PROPUNERI ÎN VEDEREA UNUI PLAN DE SOLUȚIONARE

I. VIDRA. VÂNZĂTORII ȘI MEȘTEȘUGARII AMBULANȚI

Situația populației din Țara Moților a început din nouă să preocupe. Discuția a pornit într'un consiliu de miniștri și s'a continuat, un foarte scurt timp, în publicistică. Fundația Culturală Principele Carol, în această privință, s'a simțit angajată și de aceea, la Expoziția Echipelor Studențești, a înfățișat documentar situația dintr'o comună moțească, Vidra.

Cu aceastâ ocazie am crezut că o comentare a stărilor social-economice din Țara Moților, urmată de schițarea unui plan de refacere pentru această regiune, poate fi utilă.

Care este Țara Moților?

O delimitare precisă a acestei regiuni nu s'a făcut până acum. Relieful așa zisei Țări a Moților nu îngădue o conturare sigură. In general sunt considerate sate moțești cele așezate pe Arieșul Mic și Mare, având capitală orașul Câmpeni; cele câteva din apropierea Abrudului, care este a doua capitală moțească, la care ar trebui adăugate câteva sate din jos de Câmpeni.

Termenul de „moț", este extins acum la toată populația Munților Apuseni și chiar la cea din regiunile de câmpie învecinate. Explicația adoptării lui trebue pusă în legătură cu faima unui trecut de glorie, de care ar voi să beneficieze. Căci acest trecut n'a fost uitat. De aceea primarul Câmpenilor, pensionarul Palade, după ce ne-a înșirat comunele admise de cercetători ca fiind moțești, îngloba, între ele, comuna Măguri și Mărișel, din județul Cluj, care străluciseră în lupte la 1848!

Indiferent de cauzele care împing la o înglobare cât mai mare de comune în cuprinsul Țării Moților, nu este o piedică, căci un lucru se poate spune: sociologul, în mare parte și etnograful, rămâne în fața uneia și aceleiași probleme. Stările social-economice din restul munților și dela poalele lor, după cum au arătat o serie întreagă de lucrări, sunt întocmai ca cele din regiunea moților. Același proletariat, de pildă, îl găsești în ținutul Crișurilor, în comuna Rișculița din care pleacă toți locuitorii să vândă spetele de țesut, lucrate

de ei şi soţiile lor, în Ardeal, Banat, până şi în Regat.

Dar şi din punct de vedere istoric Ţara Moţilor nu se izolează de ţinutul Hălmagiului, care nu este altceva decât un avantpost al unei cetăţi, un scut puternic de secole întregi al moţilor. Orientarea moţilor n'a putut fi decât spre acest ţinut şi mai puţin spre Câmpia Turzii, aflată la o depărtare de peste 120 km. Dar ca să existe această orientare se presupune o corelaţie puternică de natură spirituală şi economică, al cărei fruct trebue considerat şi vestitul târg de pe muntele Găina.

După cele de mai sus ar reieşi că am pledat pentru a pune o problemă a Munţilor Apuseni şi nu a Ţării Moţilor. Aşa ar trebui, dar este foarte greu, fiindcă o falsă caracteristică a Ţării Moţilor este o adevărată piedică: acea îndeletnicire specifică şi anume prelucrarea lemnului în vase şi ciubere şi vânzarea lui în ţară.

O precizare totuşi se cade: prelucrarea lemnului nu trebue privită ca generalizată în toate comunele; o găseşti pe valea celor două Arieşe, dar în special în Vidra, Aram Iancu şi Ponorel. O mare parte din satele de pe Arieşul Mare se ocupă cu confecţionarea de scânduri şi desfacerea lor la Câmpeni sau Abrud.

Satele dinspre Abrud, au îndeletnicire cu totul aparte şi anume mineritul.

Ilustrarea preocupărilor de căpetenie din Ţara Moţilor s'ar putea face în modul cel mai nimerit printr'o prezentare a fiecărei comune.

Dar şi o relatare despre un aspect caracteristic din această regiune, în cadrul stărilor generale, ca de pildă, prelucrarea lemnului şi desfacerea lui, examinată din toate punctele de vedere, poate fi de un interes considerabil. In acest scop ne vom referi la un sat, Vidra, ori de câteori va fi nevoie, ţinând seama că mai toate satele vecine sunt similare.

Propriu zis nu poţi vorbi de sate în regiunea moţilor, întru cât hotarul comunelor este plin de case răsleţite, aglomerate pe unele locuri, formând ceea ce se cheamă crânguri. Dar spre a se înţelege acest lucru, amintesc că locuinţele sunt aşezate în locuri unde abia poţi urca cu piciorul, fapt pentru care căruţele oamenilor sunt găzduite în curţile celor cu casele pe malul Arieşului sau pe văi.

Această risipire a caselor îi privează pe locuitori de posibilitatea unei informări precise, de introducerea unei inovaţii, de şcoală. O caracterizare neasemuit de preţioasă a stărilor de lucruri în această pivniţă o face o informatoare din vatra satului: „Noi, câţiva pe aici, suntem mai ocoşi (deştepţi), că am mai sfătuit cu oarece domn; d'apoi sunt pe aci locuri ascunse în munţi, unde nu ştiu oamenii nici Tatăl Nostru să-l spună. Şi nici nu ştiu când e duminecă sau sărbătoare. Când se bagă oarece domn la ei în casă, apoi se sperie şi nu ştie cum să-l ominească, nu ştie să-i zică d-ta, numai ‚tu'. Căci ei, nici copiii nu-i dau la şcoală să înveţe carte şi îi ţine numai la vite toată ziua. Iacă noi, ăştia, care stăm pe aici, pe vale, ne mai giregem cu oamenii şi mai învăţăm ceva dela ei" [1]). Conştiinţa unei inferiorităţi şi neputinţii de înlăturare a cazurilor care-i ţin pe oameni, dar mai ales pe femei şi copii, departe de cunoaşterea lucrurilor ce le-ar fi absolut necesare, reiese cât se poate de clar. Din cauza îndepărtării caselor şi accidentării terenului, sătenii nu cobor la biserică decât rar, iar la primărie, dacă se întâmplă să plătească impozitul acasă, nu trec cu anii.

Intr'o lucrare [2]) examinasem cauza pentru care moţii din Vidra sunt nevoiţi a face comerţ cu vasele pe care şi le lucrează. Fără a face o reproducere a celor spuse, vom reproduce constatările generale.

Populaţia Vidrei, ca a tuturor satelor regiunii, este de munte. In consecinţă, îndeletnicirea ei nu poate fi decât aceasta: *păstoritul şi comerţul cu lemne, prelucrate sau nu.* Nimic nu ne-ar părea mai natural. Şi totuşi realitatea este alta. Păstorit nu fac. In medie sunt câte 37,08 oi la 100 locuitori, — n'au reuşit să facă nicio turmă. Ba găseşti şi oaie priponită — fiindcă unii dintre proprietari au numai una, iar oaia blândă, este cam nărăvaşe când este singură, nu stă locului... Vaci cu lapte au mulţi, dar totuşi, cei care nu le au, numai ei ştiu mizeria îndurată când li se termină merindea. Stupii, şi ei prea puţini (85), ca să nu mai vorbim de capre sau porci.

Nici nu se observă vreo străduinţă în această privinţă. N'au nici chiar pomi fructiferi, deşi ar fi de calitate superioară.

In altă direcţie stăruiesc vidrenii: *agricultura.* Deşi terenul este absolut impropriu pentru aşa ceva, iar altitudinea este peste mia de metri, cul-

---

[1]) Inf. Sila Horli, 70 ani, analfabetă.
[2]) Vezi: Florea Florescu, Vidra, un sat de moţi, (*Sociologie Românească*, II, Nr. 7—8, 1937).

tivă: cartofi, puţin porumb, grâu. Grâu seamănă cei din cătunul Supra-Pietri, sunt vreo 77 de proprietari care seamănă în total cam 108 ha, la o altitudine de 1.100 m. Operaţia însă este extrem de grea, căci pe lângă munca obişnuită, trebue în fiecare primăvară să curețe locurile de pietrele scoase la iveală de ape, reuşind să facă din ele grămezi numeroase şi mari.

Dar agricultura nu poate satisface cerinţele. Şi unde mai pui că mulţi din proprietari n'au deloc teren agricol sau alt soi de teren, ceea ce reiese din tabloul următor:

Suprafeţe deţinute în jugăre (1)	Felul terenurilor			
	Arabil (2)	Fâneţe (3)	Islaz (4)	Grădină (5)
Fără nici un jugăr	91	65	167	338
0 — 1	230	222	294	238
1 — 3	220	220	141	24
3 — 5	65	75	42	1
5 — 7	25	35	12	2
7 — 10	20	30	8	—
10 — 15	11	12	7	—
15 — 20	1	2	—	—
20 — 25	—	2	—	—

Media de suprafaţă la proprietar este mică:

Felul terenului			
Arabil (1)	Fânaţ (2)	Islaz (3)	Grădină (4)
1 jug. 1.453 st. □	2 jug 808 st. □	1 jug. 191 st. □	0 jug. 608 st. □

Cu alte cuvinte, locuitorii sunt puşi în condiţia de a-şi căuta prin alt mijloc posibilitatea de trai. Care este acest mijloc? Văzurăm că păstoritul, pomăritul şi agricultura nu este. Rămâne unul singur: prelucrarea lemnului şi desfacerea lui în ţară, acea îndeletnicire care face obiectul compătimirii tuturor.

Intr'adevăr, această compătimire este justificată într'o privinţă, dar, poate, este timpul ca îndeletnicirile oamenilor să le facem rentabile şi mai uşoare, ci să nu le întovărăşim de suspine.

Avem acum un proletariat al Moţilor. Mâine vom avea — cum de altfel deja avem prin Maramureş, Basarabia — un proletariat agricol. Ce este de făcut? Cel mai bun lucru este să-l privim ca ceva natural, fără însă să ne lipsească soluţia imediată spre a-i pune pe oameni în situaţia de a-şi câştiga hrana în condiţii omeneşti.

Lemnăritul e firesc şi de căpetenie în Vidra. Să vedem în ce măsură oamenii îl practică. Nu vei găsi, o spunem dela început, vidreni care să facă comerţ cu lemn brut sau chiar scânduri, decât în foarte mică măsură. In schimb însă mai toţi îl prelucrează sau îl cumpără prelucrat şi-l desfac pe cont propriu în ţară. Pentru o mai bună înţelegere a lucrurilor, redăm Recensământul plecărilor din lucrarea amintită, mai ales că avem prilejul să îndreptăm unele erori strecurate.

Dar să ne oprim la acest tablou, spicuind din comentariul pe care i l-am făcut: „Din 283 de capi de familie pleacă, pentru toate regiunile din Vidra de mijloc, 236, ceea ce dă un procentaj de 83,67% plecaţi şi doar 16,33% rămaşi. De fapt, la data de 25 August, când s'a procedat la facerea recensământului, plecările erau de 211 sau 74,55%, iar rămaşi 72 sau 25,45%. Cu alte cuvinte, chiar dacă ar fi să ne referim la ceea ce s'a constatat la data recensării, se poate afirma că toţi bărbaţii valizi din Vidra trebue să plece prin ţară pentru câştigarea existenţei...

Modul de deplasare în ţară se face variat, după natura materialului, după starea materială a omului. Unii merg cu căruţa cu un cal, alţii cu căruţa cu doi cai, cei mai numeroşi sunt cu căruţa cu un cal, un semn de numărul redus al cailor. Este interesant de observat că numărul holoangărilor şi al cercurarilor (pe jos, plus tren), este destul de mare, şi că fiind nevoiţi a face drumuri lungi, folosesc şi trenul. Nici numărul de 25 cu căruţa cu doi cai nu ni se pare tocmai mic. Carele pleacă câte 2—3 sau înşiruite din Vidra. Holoangării sunt adevărate stoluri: „Când începe să se facă ziuă bine, îi vezi plecând, parcă pleacă la războiu" (Inf. Rus Alexandru, 4 clase primare, 26 ani)

Oprindu-ne la provenienţa materialului, se observă că şi alte comune oferă vidreanului din marfă. Şi dacă ţinem seamă că la rubrica celor care şi-au lucrat materialul sunt trecuţi şi cercurarii, care îşi confecţionează singuri cercurile lor, putem afirma că materialul cumpărat este destul de însemnat, dar referindu-ne numai la cel înregistrat vedem că pentru procurarea lui se varsă o sumă de aproximativ 600.000 lei. Şi acest lucru nu trebue să ne mire, fiindcă, dacă nu s'ar face o investiţie mare, n'ar fi justificată suma enormă pe care o trimite moţul în Avram Iancu sau chiar Vidra, deşi mai puţin, de aproape 4.000.000 anual.

La rubrica localităţilor în care se duc, vedem toate provinciile. Frecvenţa într'o provincie este în legătură cu bogăţia ei şi cu distanţa până la ea".

Cei mai mulţi pleacă în Ardeal, cu precădere în regiunea Sibiului, Făgăraşului, şi Târnavelor.

Banatul este străbătut de-a rândul, dar mai ales Severinul şi Caraşul, unde sunt multe târguri.

O rubrică în care scrii cifrele, nu redă totul. Ar trebui urmărit drumul fiecăruia, adică distanţa parcursă, căci abia atunci ne-am putea da seama de beneficiul realizat. Noi însă ne mulţumim să amintim că holoangărul Rus Alexandru, în intervalul 10 Mai—8 Iunie 1937, a parcurs circa 400 km, între care peste 200 pe jos, realizând un beneficiu de 600 lei. Trif Nicodim, cu căruţa cu 1 cal, în intervalul 26 Iulie—26 August a făcut un drum de peste 300 km, realizând un beneficiu de 2.500 lei.

Trebue să ne oprim un moment la cei 39 de holoangări. Ce sunt ei? Sunt cei mai săraci locuitori vidreni. Meşteşugul lor este repararea vaselor. Ei pleacă de acasă fără material, doar cu sărsamurile (uneltele) în spate şi merindea în straiţă. Fără îndoială că situaţia lor este deosebit de grea. De multe ori nu găsesc de lucru, se reîntorc acasă fără să fi realizat ceva. Iar copiii, aşteaptă zadarnic să le vină hrana. Proletariatul are forme foarte înaintate.

O altă problemă se ridică, care nu poate fi lăsată în afara preocupărilor de Stat. E vorba de îmbătrâniţii care nu mai pot merge după lucru, care nu au copii pentru a putea fi întreţinuţi, e vorba de muritorii de foame ai Vidrei. Căci ei sunt, deşi nu prea mulţi. Fiindcă trebue să se ştie: numai o muncă continuă îţi asigură acolo existenţa. Dacă nu mai poţi munci, rişti să mori de foame, dacă nu găseşti mila vecinilor.

Recensământul plecărilor din comuna Vidra (crângurile menţionate din Vidra-de-Mijloc) în 25 Aug. 1936

Specificare (1)	Nemeş, Luncă, (2)	Săgagi (3)	Oligoreşti (4)	Inceşti (5)	Dos (6)	Total (7)
Total capi de familie	81	58	36	60	48	283
1. Pleacă	60	56	31	50	39	236
Nu pleacă	21	2	5	10	9	47
2. Sunt în sat	20	23	6	10	13	72
Nu sunt	61	35	30	50	35	211
3. Deplasare:						
Căruţă cu doi cai	5	7	2	11	—	25
Căruţă cu doi cai + tren	2	3	—	10	—	15
Căruţă cu un cal	21	28	14	12	24	99
Pe doi cai	—	2	—	1	—	3
Pe un cal	—	7	10	3	4	24
Pe jos + tren	33	—	3	3	—	39
Pe jos	—	13	2	10	6	31
4. Provenienţa materialului:						
Lucrat personal	31	20	11	9	24	95
Personal + cumpărat	10	14	13	3	—	40
Cumpărat — 2.500 lei	4	14	—	1	1	20
2.500— 5.000	4	1	3	1	—	9
5.000—10.000	2	—	—	4	—	6
10.000—25.000	4	—	2	8	1	15
25.000—50.000	3	1	—	6	—	10
50.000—	2	—	—	—	—	2
Fără material	8	15	3	7	6	39
5. Felul plecării:						
Ortăcie	2	2	2	1	1	8
Singuri	69	54	20	48	37	228
6. Unde pleacă:						
Banat	6	30	19	10	4	69
Ardeal	48	21	8	12	32	121
Regat	8	5	—	24	—	37
Mai departe	1	—	4	4	—	9
7. Material:						
Ciubere	8	22	3	23	—	56
Cercuri	41	5	5	12	30	98
Cercuri + ciubere	2	15	14	7	4	42
Vase mici (văitaie)	—	—	3	3	—	6
Holoangări	8	15	3	7	6	39

Prin faptul că încercăm să redăm o icoană despre Ţara Moţilor, să ne oprim la discutarea materialului lemnos cu care lucrează moţii.

Văzurăm că nu toţi oamenii îşi prelucrează materialul în Vidra. Adaugăm că celelalte comune n'au nici ele îndeletnicirea exclusivă a prelucrării lui în vase. Am vrut însă să ajungem aici: aproape toate satele de pe valea Arieşului Mare, au o bună parte din locuitori, care se ocupă cu vânzarea de scânduri, lucrate de cele mai multe ori cu ferestrae proprii, mânate de apă.

Se pune o mare întrebare: de unde iau lemnul? Ei bine, trebue să se ştie, că acest lemn este sustras din pădurile Statului. Dovada? Delictele silvice sunt mai numeroase aci ca oriunde. Un funcţionar dela judecătorie, ni se plângea că nu mai are unde să pună dosarele cu delictele.

Am amintit în studiul nostru că numai în comuna Bistra au fost delicte, în câţiva ani, de cinci milioane lei, după cum constatase într'un raport-memoriu şeful Ocolului silvic din Câmpeni. O situaţie îngrozitoare. Situaţia este aceeaşi şi acum. Satele de pe Arieşul Mare, în fiecare Sâmbătă, varsă cantităţi enorme de material sustras, în târgul Abrud.

Şi să nu se creadă că cine ştie ce situaţie bună au locuitorii acestor sate. Din contră. O sărăcie lucie peste tot. Căci banii, şi trebue să se ştie că fiecare dintre aceşti ţărani obţine lunar pe lemn, între 6—10 mii lei, sunt consumaţi pe băuturi alcoolice, care se desfac, ca de pildă în Albac-Arada, în cantităţi impresionante.

Toată această risipă are o explicaţie. In primul rând se datoreşte unei lipse de control. Biletele pentru lemne, odată date, toată operaţia se consideră încheiată, deşi respectivul ar fi de urmărit până la vânzare. De aceea, după cum ne spunea şeful Ocolului silvic Câmpeni, au fost cazuri când s'au dat parchete, evaluate la 20.000 lei, iar materialul cărat se urca la 200.000 lei.

Pentru a întemeia propunerile pe care le vom face pentru rezolvarea problemei, rămâne de văzut care sunt consecinţele peregrinărilor moţului: „Se pot referi la:

a) sănătatea lui; *b)* la gospodăria lui; *c)* suflet.

a) Ajuns de ploi şi furtuni, moţul trebue să le suporte; de aci numărul mare de bolnavi de piept; venind în contact cu lumea decăzută a mahalalelor, contractează boli sociale;

b) Plecând la intervale relativ scurte, gospodăria sufere. Ea este lăsată exclusiv în seama femeiei. Femeia, ceea ce nu observi nicăieri, face aceleaşi lucrări pe care le-ar fi făcut bărbatul. „Bărbatul e dus în ţară şi eu cosesc" (inf. Maria Ianc, 30 ani, analfabetă). Dar lucru curios, cositul este privit ca o îndeletnicire pur femeiască: „Noi bărbaţii nu ştim să cosim. Asta-i treaba femeiei. Noi suntem tăt pă drumuri şi maĭ toţi suntem bolnavi de riumă. Când vorbesc şi când tuşesc mă doare amar picioarele şi simt aşa o durere cât un creiţar în picior (inf. Bordea Alex., 50 ani, analf. Dos. Emilia Nistor, 1936);

c) Se pune întrebarea dacă peregrinarea moţului prin ţară are o consecinţă vizibilă în manifestările sale sufleteşti. Fără îndoială. Este de ajuns să stai câteva zile într'un sat ai cărui locuitori sunt permanent legaţi de el, pentru ca ajuns în Vidra să-ţi dai seama de o puternică înrâurire din afară...".

(Din lucrarea amintită).

Cele prezentate până aci, după cum s'a putut vedea, au avut de scop să zugrăvească o realitate în ceea ce are ea mai esenţial, cu un el vădit: explicarea peregrinării moţului cu vase prin ţară, datorită unor cauze fie trecătoare, fie fireşti.

Să încercăm acum să vedem ce se poate face pentru o îndreptare a situaţiei. Desigur că din moment ce avem şi cauze naturale, nu vom încerca să ne luptăm cu ele — a trecut epoca luptelor cu morile de vânt —, ci din contră, vom trece peste ele, oprindu-ne la cele ce se pot înlătura, şi în consecinţă pot avea o înrâurire asupra întregii vieţi a moţului. Incercăm deci să prezentăm un program. Executarea programului, — după cum vorbea d-l ing. agr. Avram Bodea, în programul agricol din 1936, al Echipei Studenţeşti din Vidra, — trebue să fie eşalonată pe o perioadă mai lungă, pentru ca o problemă luată în studiu şi soluţionare să poată fi urmărită până la rezolvarea ei definitivă. Ori, pentru a schimba faţa unui ţinut sau chiar sat, de ex. din punct de vedere economic, este nevoie de *timp*. Decât să se ia măsuri pripite, de formă, fără pătrunderea rostului lor şi fără convingerea utilităţii acestora, mai bine să nu se ia deloc". Cuvinte cât se poate de juste. D-sa însă a pierdut din vedere că sunt şi unele măsuri care se pot lua imediat, fără să fie câtuşi de puţin pripite, după cum se va vedea mai jos.

Credem că este mai bine să ne dăm seama mai întâi de ceea ce nu se poate face în regiune. Agricultura, de pildă, după cele arătate, a încerca s'o desvolţi, însemnează a merge pe o cale greşită. Sin-

gură cultura cartofului, poate rămâne, întru cât merge destul de bine.

Nici la colonizări, dintru început o spunem, nu trebue să ne gândim. Este adevărat că s'au făcut, dar nu au dat rezultatele sperate. Ni s'a întâmplat să dăm peste moți colonizați prin Banat, dar care neuitând de fostele lor case, se întorc pe un timp de unde lucrează cele ce pot lucra, ca să nu mai vorbesc de nedumerirea unuia, care nu știa cum să facă, ca nu cumva să-și dea sufletul în altă parte.

Pentru moț, nu are nicio importanță suta de km, unde îl vei duce ca să îi dai un lot, sau accidentarea terenului.

Dar chiar gândindu-ne ca să se impună lichidarea averii din satul natal pentru coloniștii moți, spre a-i lega definitiv de noua regiune și noul lot, nu cred că e o soluție de aplaudat.

Colonizare? De ce s'o facem din moment ce resurse locale ar putea să asigure vieața unei populații și mai sporite?

De aceea, schițarea noastră, netăgăduit, vine cu propuneri după observarea atentă a stărilor, care au — tocmai din cauza aceasta — ceea ce se cere oricărui program de înfăptuiri: o doză necesară de prevedere.

In ce direcție se poate însă lucra cu succes? Insăși configurația terenului îți indică aceasta: *exploatarea lemnului, pomicultura, creșterea oilor și cornutelor, mineritul.*

Problema exploatării pădurilor nu prezintă decât o singură soluție, din moment ce am stabilit că ea este sursa principală de câștig a populației. Și în această privință ar trebui de executat, fără nicio întârziere:

a) Sistarea exploatărilor mari, din toate pădurile comunale și ale Statului care contravin planului ce urmează a se întocmi în detaliu, care este în funcție de situația și nevoile locuitorilor din fiecare comună.

b) Lemnul să fie vândut individual, la preț sub cel actual țăranilor, potrivit situației fiecăruia (întindere de pământ, familie etc.), adică să i se permită a ridica lemne cu bonuri în valoare de, cu restricția cedării acestor bonuri sau vânzării lemnului în picioare. Peste cantitatea calculată, lemnul va fi plătit la prețul actual;

c) O lege care să declare drept păduri comunale, toate pădurile cedate comunelor cu scopul de a fi distruse în vederea pășunatului, cu restricția de a vinde doar posibilitatea anuală din pădure pentru anumite îmbunătățiri comunale. Pășunile sunt suficiente în Munții Apuseni, dar nu sunt îngrijite, așa că trebue o îngrijire a lor, ci nu o distrugere a pădurilor;

d) In lucrările de exploatare să fie preferate brațele moților;

e) Dar lemnul din pădure, după cum văzurăm, se prelucrează, căci în felul acesta se realizează un câștig mai mare. Vânzarea materialului prelucrat, scânduri și mai ales vase, trebue ușurată: prin pietruirea drumurilor, reducerea de 50% (pentru material), 60% pentru persoane pe C. F. R., și deschiderea de drumuri noi;

f) Ar mai fi o altă posibilitate de câștig: pentru femei și copii în centrul Țării Moților trebue să se facă o mare uscătorie de semințe de conifere. Actualmente la Câmpeni există o astfel de uscătorie. Ea este mică, dar li s'a vărsat moților pe semințe peste un milion lei până acum. Semințele din regiunea aceasta sunt de calitate superioară, fiind adunate la c. 700—800 m. altitudine, așa că prin creiarea unei uscătorii mari și cu impunerea ca pentru altitudinile similare să se procure numai sământă moțească, s'ar asigura un venit fără prea multă bătaie de cap. Și trebue adăugat că adunarea semințel nu răpește timpul bătrânilor, căci pot s'o adune femeile și copiii. Un copil poate aduna cam 3—4 saci pe zi, adică realizează cam 90—120 lei, fiindcă sacul se plătește cu 30 lei. D-l ing. șef silvic, Iosif Mureșean, după cum îmi spunea, are gata propuneri în acest sens, pentru organele superioare.

Prin aceste mijloace: posibilitate de exploatare lemnoasă în condiții avantajoase, angajeri la muncă, refacere și deschidere de drumuri, reducere pe C. F. R., oferirea unui nou mijloc de câștig femeilor și copiilor, prin înființarea unei uscătorii de semințe de conifere, se face primul pas spre:

a) Sistarea delictelor silvice al căror număr este revoltător;

b) Reglementarea vieții prin îndrumarea locuitorilor către îndeletniciri părăsite: *pomicultura* și *zootehnia.*

„In Munții Apuseni, singurul izvor de venit este exploatarea pădurilor. Dar trebue să devină necondiționat, spune d-l Bodea în acelaşi raport, surse de venit alte două ramuri de producție: pomicultura și zootehnia, cu toate ramurile lor, pentrucă situația geografică și topografică, precum și natura solului permite și chiar impune acest lucru".

In acest scop este nevoie de: înființarea de pe-

piniere pomicole, livezi model de pomi şi, mai ales, la început, *distribuirea gratuită de pomi* fiecărui locuitor. Pomii trebuesc daţi cu această restricţiune: fiecăruia să i se aplice o amendă pe loc, dacă se constată că nu a îngrijit pomul, fapt pentru care s'a uscat. Este absolut necesară această amendă, întru cât locuitorii nu-şi dau seama de valoarea unui pom, din care cauză în loc ca să pună pomi pe coastele numeroase din jur, preferă să cumpere fructe dela vânzătorii care vin din alte regiuni să le vândă aci.

Tragică este şi situaţia creşterii vitelor, aflată într'o vădită decădere. In această privinţă, câteva lămuriri le socotim utile. S'a crezut, la un moment dat, că moţii nu au vite din cauză că nu au păşuni suficiente.

Din acest motiv s'a făcut acel dar pentru comunele de moţi: distrugerea de păduri imense pentru crearea de păşuni .O profundă eroare. Răul era în altă parte şi în loc ca să fie remediat, se făcea o nouă şi capitală greşeală. Inainte de Unire moţii aveau vite bune, renumite, deşi păşunea era mai mică. Acum le-am dat păşuni, însă vite nu au. Cauza? Ochiul şi interesul acestor locuitori era îndreptat spre altceva: tăierea nemiloasă a pădurilor, prin comiterea de delicte. Din cauza aceasta nu i-a mai preocupat nici creşterea oilor, care ar merge de minune, iarba fiind de calitate superioară, nici a vacilor; cu banul dela chimir — câştigat din delicte silvice în epoca maturităţii cu uşurinţă — moţul şi-a făcut socoteală şi a înţeles că iese mai bine. Bilanţul tolerării acestor stări de lucruri?

a) Moţii în mare parte, îşi distrug propriul lor viitor prin distrugerea pădurilor;

b) Moţii au uitat de vacă, oaie, capră;

c) Moţii au uitat gustul şi frumuseţea fructelor;

d) Moţii care o duc într'adevăr greu, din cauza câştigurilor pe căi nepermise a unei bune părţi din ei, nu găsesc oblăduire din partea autorităţilor locale şi chiar a Statului.

Aşa că, dacă într'adevăr se realizează cele preconizate, se poate spera sigur într'o înviorare zootehnică, pomicolă şi silvică, dacă concomitent se iau măsuri pentru lichidarea vitelor corcite prin schimb şi aducerea de reproducători de rasă. Tot în acest scop, terenurile cu muşuroaie şi mărăcinişuri trebuesc curăţite şi redate păşunatului.

Cele de mai sus nu pot să rezolve în întregime situaţia moţilor. Se cere neapărat şi o filantropie. Bătrânii fără copii sau cu copii care nu pot să câştige, trebuesc luaţi în sarcina Statului, creindu-se aziluri speciale. Pentru aceste aziluri moţeşti vor fi chemate să contribue toate întreprinderile regiunii, prin plata unei cote din câştig. La nevoie, se pot îndruma şi din alte părţi fonduri destinate acestor aşezăminte de filantropie.

In domeniul sanitar, sunt necesare câteva precizări: Locuinţa moţului este neigienică. Sub odaia de dormit — în pivniţa care este deasupra pământului — locuieşte vaca, purcelul. Tot aci se mai află cada cu varză, cartofii, şi chiar pâinea, care se pune tot acolo ca să nu se usuce! In Vidra, de pildă, nu există nicio fântână. Apa se ia din râu, deşi sunt izvoare. S'ar putea deci întreprinde: amenajarea izvoarelor, interdicţia — sub amendă foarte ridicată — a găzduirii în casă a animalelor, venindu-se astfel în sprijinul locuitorului: lemnul necesar construirii grajdului, să se dea la un preţ redus.

Pentru moţii cari pleacă în ţară, facem o altă propunere: a le da asistenţă medicală gratuită, în toate spitalele este absolut necesar. Căci să nu uităm că o anumită categorie din ei, holoangării, nu reuşesc câte odată să câştige nici cele strict necesare întreţinerii familiei.

In concluzie, dacă într'adevăr problema moţilor, s'a pus în discuţie, cu gândul de a fi soluţionată, este absolut necesar ca înfăptuirile să înceapă în direcţia în care am arătat, păstrându-se şi înlănţuirea indicată, adică, în rezumat (cu riscul de a ne repeta):

a) Sistarea exploatărilor silvice, care contravin amenajamentelor şi planului de ameliorare al vieţii moţilor, care urmează a se întocmi la faţa locului pentru fiecare comună;

b) Necesitatea reglementării cantităţii lemnului vândut locuitorilor printr'un sistem de bonuri, care să fie înlocuite la barieră cu altele, singure care dau drept la vânzare. (Impiedicarea delictelor). Lemnul să se dea individual, sub preţul standard, potrivit situaţiei fiecăruia (avere, familie). Cei care vor solicita lemn peste această cantitate, vor plăti preţul întreg;

c) Pădurile destinate păşunatului, toate în curs de exploatare, trebuesc, prin lege, declarate păduri comunale, iar toate contractele să fie reziliate;

d) Preferarea braţelor de muncă moţeşti la întreprinderile locale şi regiunile apropiate;

e) Pietruirea drumurilor şi deschiderea de alte artere noi, reducere pe C. F. R., (60% pentru persoane şi 50% pentru marfă);

f) Crearea imediată a unei mari uscătorii de seminţe de conifere;

g) Crearea de pepiniere pomicole, livezi model de pomi şi distribuirea gratuită de pomi, cu restricţiuni;

h) Inlocuirea vitelor corcite prin schimb şi aducerea de reproducători de rasă;

i) Creaiea de aziluri speciale pentru braţele necapabile de lucru;

j) Amenajarea izvoarelor, alungarea vitelor din casă, în felul arătat, asistenţă medicală gratuită, în orice punct al ţării pentru moţi;

k) Incurajarea mineritului;

l) Replantarea terenurilor degradate, neproductive şi a pădurilor distruse contrar legilor silvice;

m) Infiinţarea de crescătorii de păstrăvi;

n) Crearea unui centru turistic în Câmpeni şi Vidra;

o) Infiinţarea de şcoli rurale de ţesătorie, în vederea valorificării lânei.

Desigur că prezentarea de faţă sub forma unui plan de urmat pentru rezolvarea problemelor din Ţara Moţilor, poate întâmpina multe obiecţiuni, sub formă de completări, din partea specialiştilor. Incontestabil că ele vor fi — şi sunt necesare —, dar un lucru nu poate fi trecut cu vederea: înlănţuirea cauzală pe care am dat-o fenomenelor social-economice ale regiunii — un principiu de importanţă hotărîtoare — menit să imprime însăşi nota specifică planului preconizat, de care va trebui necondiţionat să se ţie seama.

FLOREA FLORESCU

II. ALBAC. EXPLOATATORII DE PĂDURI[1]

La *Albac,* te isbeşte în primul rând sărăcia locuinţelor, altfel solid construite din lemn. Vezi numai decât că ai deaface cu o populaţie mizeră. In afară, urme primitive de gospodărie, semn că nu gospodăria e partea tare a moţului din aceste părţi. Cât priveşte interiorul, acesta e şi mai modest. Mobilă extrem de simplă, nicio dovadă palpabilă de gust artistic, copii jigăriţi, murdărie şi câte o femee, două, stând de vorbă. „Ce mai faceţi?". — „Nimic". N'au nicio treabă. Parcă n'ar fi vorba de vatra care să-i lege pe veacuri, din tată în fiu. Totul dă impresia de provizorat. In unele case mizeria înfăţişează aspectul din romanele Dostoievschiene.

Bărbaţii sunt la pădure. Bradul e principalul isvor de venit. „Aveţi păduri?". — „Nu. Dar avem delicte silvice", ni se răspunde. In ţara lui Horia se fură. N'am întâlnit în altă parte un furt aşa de făţiş mărturisit. Nimeni nu mai tăinuieşte. Autorităţile locale au instituit un mijloc de control foarte ciudat. Nimeni nu mai poate ieşi cu scânduri sau grinzi de brad din sat, fără să aibă un bilet cu sigilii şi semnături. Se plăteşte biletul, dar arare se întreabă de originea lemnului. E un fel de colaborare.

Există o tensiune foarte mare între „domni" şi localnici. N'am întâlnit un cetăţean al Albacului, care, după ce-l descoşi un pic, să nu înceapă să înjure domnii. „Aceasta e America nouă pentru domni", spun ei. Şi se pare că se câştigă binişor. Un învăţător în retragere, care blestemă strajnic pe jidani (nu este niciunul în sat), ţine o cârciumă, care merge. Altul, tânăr, are prăvălie. Directorul şcolilor din localitate e foarte ocupat cu pădurile (spun gurile rele). Să nu mai vorbim de celelalte categorii de domni.

E 10 Octomvrie 1937, şi după obiceiul dela munte, şcolile primare nu s'au deschis încă. Co-

[1]) In toamna anului 1937 şi în primăvara anului 1938, „Astra" din Transilvania, cu toate lipsurile materiale de care sufere, a întreprins din iniţiativa preşedintelui ei, Prof. I. Moldovanu, o serie de excursii în Munţii Apuseni, cu scopul de a cerceta situaţia socială, economică şi culturală a Moţilor şi de a stabili o topografie a problemelor ce se cer urgent soluţionate pentru această regiune masiv românească a ţării. Câţiva profesori şi asistenţi dela Universitatea şi Şcolile superioare Clujene şi-au rupt din timp şi au plecat în aceste excursii ştiinţifice. A fost aplicat de către ei un chestionar minuţios, referitor la vieaţa locuitorilor din aceşti munţi, ale cărui rezultate vor fi publicate la vremea potrivită. Principalele regiuni cercetate sunt: Albacul, Vidra, împrejurimile Abrudului, împrejurimile Zlatnei, Bradul, Hălmagiul şi împrejurimile Vâşcăului.

Autorul prezentului reportaj a luat parte la cercetări în calitate de psiholog. In acest reportaj comunică, însă numai impresii generale din ţinutul Munţilor Apuseni.

piii sunt la vaci, spun învăţătorii. Ţăranii aruncă vina pe dăscălime, că nu se ţine de şcoală. Fireşte, vacile trebuesc păzite, dar ţara are nevoie de ştiutori de carte. Ar fi necesară o soluţie care să lichideze dilema.

In schimb cârciumile, au frecvenţă foarte regulată. Se consumă cantităţi remarcabile de bere şi vin, mai puţin rachiu. Toţi banii câştigaţi din lemnele tăiate legal şi ilegal sunt lichefiaţi în alcoolice. Mentalitate de hoţ. Cum au venit, aşa să se ducă. Mai contribue şi autorităţile cu măsurile lor inegale la crearea unui spirit de incertitudine, care provoacă risipa, dar şi perspectiva unui viitor întunecat. Despre aceasta, însă mai la vale.

Am fost la biserică. Populaţia arată subnutrită şi este slab îmbrăcată. Port naţional se poate spune, că nu există. E o populaţie proletară de proastă situaţie.

Dela biserică, bărbaţi şi femei, adunaţi din toate crângurile, se duc direct la cârciumi, unde se instalează până seara. Berea şi vinul, transportate cu camioanele se topesc în stomacurile flămânde ale moţilor. Mortalitatea? In astfel de condiţii, negreşit că lasă de dorit. E o mare promiscuitate sexuală, după mărturiile obţinute dela învăţători şi medic.

Am avut ocazia să discutăm cu oameni din sat, de toate rangurile. Ei îşi dau lucid seama că exploatarea neraţională a pădurilor e limitată în timp şi că într'un viitor relativ apropiat crestele dealurilor vor fi pleşuve. Unul ne spunea: „Se îndepărtează pădurile". Imaginea e apocaliptică şi traduce perfect situaţia tragică în care se va găsi nu peste molt moţul din Albac. Dar ce e de făcut? Agricultură şi păşunat nu se va putea face niciodată în aceste locuri, într'o măsură care să satisfacă necesităţile vitale.

Ce veţi face, după ce nu veţi mai avea păduri? — întrebam. Pentru a demonstra spiritul ce curge subteran prin rândurile lor, voiu aminti răspunsul semnificativ al unuia dintre ei: „Vom face ce au făcut şi străbunii noştri în frunte cu Horia. Vom merge mai departe la vale şi vom fura!". *A fura* înseamnă aici altceva decât o hoţie ordinară.

Alţii vorbesc tot timpul de colonizări. Vor să devină colonişti. Colonişti? Fără capital, în mijlocul unei concurenţe incomparabil superioare, într'o nouă structură socială, cea de ţăran agricultor, cu pretenţii mai numeroase decât vieaţa de tăietor de lemne, e un eşec uşor previzibil. Lor nu le pasă însă, cred că e mai bine la „ţară". Lipsa de viitor în regiunea Albacului, îi face să se gândească la plecare. Şi totuşi, chiar dacă aceste colonizări se vor face vreodată cu cap (va trebui să se facă!), nu vor putea pleca toţi. Şi aici în munţi, se poate face ceva, ceva mai bun decât acum.

Inainte de a pleca, am intrat în casa unui tânăr, nici nu ştiu dacă ajunsese deja să-şi facă armata. Casa, foarte solidă, şi-o constru-i-se singur mata. Casa, foarte solidă, şi-o construise singur Tot singur îşi făcuse o turbină cu ajutorul căreia mâna maşinile de rotărie. Şi instrumentele de fier şi cele de lemn, în mare parte şi le făcuse singur. In orele libere cânta la vioară. Acum visa să ajungă în posesiunea unui dinam, voia să facă rost de curent electric şi mi-a mai vorbit de multe alte planuri a căror ideie o câştigase în rătăcirile sale prin ţară. Era un pronunţat talent mecanic, din aceela ce se pierd în anonimat, din cauza ambianţei lipsite de noroc. Poate, totuşi, aici ar fi lumina, în această direcţie vag schiţată de un mecanic fără certificate şi fără recunoaştere. De sigur nu fiecare moţ din Albac este înzestrat cu aptitudinile acestui tânăr, care lucrează fără îndemn din afară, dar mulţi din ei ar putea lucra abil, sub conducerea unui şef ca el, în întreprinderi de industria lemnului, care s'ar putea crea în regiune.

La întoarcere, drumul către Câmpeni, era ticsit de un şir nesfârşit de care şi trăsuri cu scânduri. Moţii îşi cărau avuţia departe de ţara lor. In urmă rămâneau munţii despăduriţi.

Şi acum întrebarea: Ce e de făcut pentru această fracţiune de populaţie din munţii Apuseni?

De sigur că administraţia şi controlul nu sunt chestiuni specifice acestei regiuni. Apoi în această privinţă ţara, vrem să sperăm, este într'un viu proces de regenerare. Pentru şcoala ce funcţionează actualmente defectuos în munţi, de asemenea se va găsi leac.

E vorba însă de lucruri mai concrete, anume de colonizări şi de crearea unei industrii în regiune. Amândouă sunt necesare.

O descongestionare a munţilor prin colonizări, la şes ar fi foarte bine venită. Insă, aşa cum s'au făcut până în prezent, colonizările se pare că n'au dat rodul dorit. Nu poţi arunca, în mijlocul unei populaţii câmpeneşti bine structurate şi cu temeiuri de veacuri, pe moţul din Albac, lipsit de capital şi de pricepere pentru vieaţa aşezată a muncitorului de pământ. In scurt timp decade

şi revine descurajat în munţii lui. Prevăzut însă cu un capital, care să-i permită înjghebarea unei gospodării similare, cu a ţăranului căruia îi devine vecin, el ar putea face faţă, dacă nu în prima, măcar în a doua generaţie, cerinţelor agricole. Fără un capital iniţial rezultatele vor rămânea totdeauna sub aşteptări.

Dar colonizările nu pot constitui decât o jumătate de soluţie. Trebue ridicat nivelul economic, social şi cultural, chiar al acelora ce sunt şi rămân locuitori permanenţi ai muntelui. Soluţia cea mai adecvată ar fi poate o industrializare a regiunii. Dar numai un sistem cooperatist sau etatist, în care moţii să fie direct interesaţi, ar putea reuşi. Un capital suprapus neorganic din afară ar proletariza regiunea fără să-i ridice simţitor standardul de vieaţă. Hotărît, lemnul ar fi materia primă, care să alimenteze o industrie în această parte.

O ameliorare a situaţiei s'ar realiza şi prin intensificarea creşterii vitelor. Dar, din lipsă de terenuri şi condiţii potrivite, această ramură de ocupaţie nu va putea fi dusă niciodată prea departe. La tot cazul pentru Albac, rămâne adevărat acest lucru. Nici pomicultura nu va putea înflori prea mult în această regiune.

Vom vedea că, în alte regiuni, problemele se pun cu totul altfel decât la Albac.

M. BENIUC

VIAŢA ŞI OPERA LUI VIRGIL I. BĂRBAT (1879—1931)

NOTE BIOGRAFICE ŞI BIBLIOGRAFIE

Date biografice. Virgil I. Bărbat, e originar din Ardeal [1]. Descinde dintr'o familie de mocani, stabiliţi în Vechiul Regat, unde se ocupau cu comerţul.

S'a născut la 24 Aprilie 1879, în comuna Rassa (cătunul Cuneşa), din judeţul Ialomiţa. In curând, şi părinţii săi se stabilesc la Brăila. Urmează cursul secundar la Brăila, Liceul Nicolae Bălcescu. Ia bacalaureatul în 1897. Tânărul absolvent de liceu, preocupat de problemele sociale, se înscrie la Universitatea din Geneva, la secţia ştiinţelor sociale. In 1905, trece examenul de licenţă. Vizitează apoi diverse universităţi, frecventând cursurile de sociologie etică şi economie politică. In 1909, îşi susţine teza de doctorat la Universitatea din Berna. Teza de doctorat o tipăreşte peste 2 ani, în 1911. Se intitulează: *Nietzsche Tendences et problemes*, are 446 de pagini (e tipărită la Ed. Rascher et C-ie-Zürich und Leipzig).

In ţară, publică diverse articole şi studii sociologice, pedagogice şi politice, la *„Noua Revistă Română"*, de sub conducerea d-lui Const. Rădulescu-Motru. In 1910, publică în limba germană, în colaborare cu sociologul grec Eleuteropulos, un studiu despre al 7-lea congres internaţional al institutelor de sociologie (Der VII-er Kongress der internationalen Institute für Soziologie). Studiul a fost publicat în Monatsschrifft für Soziologie (Leipzig).

In opinia publică românească, la 1910, se discuta mult opera — *„Naţionalism sau Democraţie"* — a bănăţeanului A. C. Popovici. Tot în 1910, Virgil I. Bărbat, publică o carte cu acelaşi titlu, ca răspuns lui A. C. Popovici.

După luarea doctoratului, nu se reîntoarce imediat în ţară, ci pleacă în călătorie de studii. Vizitează Franţa, Germania, Anglia, America. In fiecare Stat se interesa de Universităţi, de organizaţia socială, de propaganda culturală, iar după ce se va reîntoarce în ţară, va căuta să aplice şi la noi, ceea ce a găsit bun în Apus (mai ales în Universităţile engleze şi americane. In 1913, publică o carte asupra vieţii economice americane — *Imperialismul American. Doctrina lui Monroe.* Publică apoi, o serie de studii despre vieaţa socială şi despre educaţia engleză.

In 1914, se reîntoarce în ţară, unde e numit profesor de limba engleză la liceele Mihai Viteazul şi Spiru Haret din Bucureşti.

După războiu, în 1920, fu numit profesor de sociologie şi etică, la Facultatea de litere a Universităţii din Cluj.

La Cluj, a desvoltat o activitate titanică. A colaborat la ziarele: *Infrăţirea, Conştiinţa Românească, Cultura Poporului, Administraţia,* a căror suflet era alături de Bogrea.

Dornic de a contribui la educaţia socială a maselor prin Universitate, luptă pentru întemeierea extensiunii universitare, a cărei preşedinte a fost până la moarte [2].

In cadrele extensiunii universitare, a străbătut aproape toate oraşele şi târgurile Ardealului, ţinând conferinţe. Urmărea propagandă culturală şi naţională. Se ocupa cu problema culturii şi a naţionalismului.

Virgil I. Bărbat e şi întemeietorul *Buletinului Extensiunii Universitare,* din care au apărut 3 volume. In fiecare, Virgil I. Bărbat, are câte un studiu vast, în legătură cu problema culturalizării.

In afară de studiile lui Bărbat, Buletinele conţin şi dări de seamă despre activitatea Extensiunii Universitare, alcătuite de d-l Fl. Ştefănescu-Goangă, secretarul extensiunii.

Operele principale ale lui Virgil I. Bărbat, scrise la Cluj, sunt: *Dinamism Cultural, Extensiunea Universitară, Exproprierea Culturii.*

[1] Comunicat de D-l C. Sudeţeanu.
[2] Vezi mai pe larg în Biobibliografia lui Vasile Bogrea.

In 1930, creându-se o conferinţă de istoria filosofiei la Universitatea din Cluj, Virgil I. Bărbat ajunge să polemizeze cu d-l D. D. Roşca, actualul titular al acestei conferinţe.

In 1931, întemeiază — *„Revista de Sociologie"*. Această revistă, cred că e cea mai bună publicaţie sociologică din Ardeal. E regretabil că, n'a apărut decât un an, fiindcă moartea l-a răpit pe neaşteptate.

Publica în afară de studiile magistrale ale directorului ei, şi contribuţii ale studenţilor. Aci şi-a făcut ucenicia şi d-l Marica, unul dintre puţinii noştri tineri filosofi ai culturii.

Pentru vasta sa activitate şi erudiţie, a fost ales membru al Asociaţiei americane pentru ştiinţele politice [3]) *(The American political Science Association).*

Foştii elevi ai lui Virgil I. Bărbat, spun că ţinea cursuri magistrale. Vorbea liber, cu multă erudiţie. Făcea dese incursiuni în trecut şi în analiza situaţiei contimporane

Moartea, nu i-a dat însă timpul necesar pentru a mai face cercetări sociologice. In vârstă de 52 de ani, în luna Decemvrie a anului 1931, profesorul Virgil I. Bărbat părăseşte pentru totdeauna lumea aceasta. Inmormântarea lui a fost o adevărată manifestaţie de doliu a publicului clujan.

Au rostit panigirice [4]) d-l N. Drăgan, în numele Universităţii; d-l Şt. Bezdechi, în numele Facultăţii de litere şi filosofie; d-l Fl. Ştefănescu-Goangă, în numele Extensiunii Universitare; d-l Liviu Rusu, în numele foştilor elevi, şi d-l Bucur Ţincu, în numele studenţimii clujene.

In sertar, i-au rămas o mulţime de manuscrise. După lista alcătuită de d-na Corina V. Bărbat, Virgil I. Bărbat [5]), a lăsat următoarele manuscrise:

1. Eucken, istoria şi viitorul civilizaţiei (800 p.).
2. Posibilităţile organice ale omenirii (150 p.).
3. A. Bain. Prograe vechi şi noi. (Traducere).
4. O lume nouă: Instituţii culturale din America.
5. Curs complet de sociologie generală.
6. Curs complet de istoria doctrinelor morale şi politice.
7. Curs de estetică.
8. Conferinţe. (Aproape toate conferinţele ţinute în cadrul Extensiunii universitare).

Cum aceste manuscrise se păstrează, cred că ar fi potrivit să se publice cele mai importante dintre ele. In special ar fi de dorit, să se publice lucrarea: 1. *Eucken, istoria şi viitorul civilizaţiei,* care având vreo 800 de pagini, voia să fie cea mai importantă lucrare de filosofia culturii a profesorului Virgil I. Bărbat. Cursurile, cred că ar putea fi legate şi puse la îndemână în Biblioteca Universităţii din Cluj.

Osemintele profesorului Virgil I. Bărbat, sunt aşezate în vecinătatea mormântului lui Vasile Bogrea.

LISTA PERIODICELOR LA CARE A COLABORAT VIRGIL I. BĂRBAT

1. Administraţia (Cluj); 2. Anuarul Universităţii din Cluj (Cluj); 3. Buletinul Extensiunii Universitare (Cluj); 4. Conştiinţa Românească (Cluj); 5. Cultura Poporului (Cluj); 6. Infrăţirea (Cluj); 7. Monatschrift für Soziologie (Leipzig); 8. Naţiunea (Cluj); 9. Noua Revistă Română (Bucureşti); 10. Revista Albă (Géneve), (după indicaţiile Anuarului); 10. Revista de Sociologie (Cluj); 11. Revista de studii sociale (Bucureşti); 12. România (Bucureşti); 13. Telegraful Român (Sibiu); 14. Vieaţa Studenţilor (Bucureşti).

BIBLIOGRAFIA

A. *Periodice*

1) *Buletinul Extensiunii universitare.* (Bulletin de l'extension universitaire de Cluj), Cluj, Ardealul 1924—1927. Nr. 1—3, (1924—1925), 100 p. Nr. 2, (1925—1926), 88 p. Nr. 3, (1926—1927), 236 p.

Revista de Sociologie. Cluj, 1931. Revistă lunară.

B. *Studii, cărţi*

1905. — *Economie politică:*

2) Bazele economice ale protecţiunii. *(Revista Albă),* 1905, Généve.

1906. — *Economie politică:*

3) Protecţionarismul după W. Pattern. *Rev. Albă.* Geneva, 1906.

1909. — *Sociologie:*

4) Dr. Virgil Barbat und Dr. Eleutheropulos: Der VII Kongress des internationalen Instituts für Soziologie Sonderabdruck au der *Monatsscrift für Soziologie.* Leipzig, Tip. F. Eckardt 1909.

[3]) Revista de sociologie, 1931, An 1, Nr. 6—7, p. 86

[4]) Anuarul Universităţii din Cluj, pe anul şcolar 1931—1932, p. 228—238 (despre Virgil Bărbat).

[5]) Amarul Universităţii — Loc. cit. p. 237—238.

1910. — *Sociologie Politică:*

5) „Naţionalism" sau „Democraţie", Bucureşti. Socec, 1911, în 8-o, 70 p. (Răspuns la cartea cu acelaşi titlu a lui A. C. Popovici apărută în 1910].

Pedagogie:

6) Cristos în educaţie. *Noua Rev. Română,* 1910, vol. 11, p. 226—228. [Contra cărţii Mécanique sociale de Spiru Haret].

Polemică:

7) Cazul Drăghicescu. [Epistolă]. *Noua Rev Română,* 1910, vol. IX, p. 58.

1911. — *Filosofie:*

8) Nietzsche Tendences et problémes. Zürich und Leipzig, Ed. Rascher et C-ie, 1911, în 8-o, 446 p.

Pedagogie:

9) Tinerimea Universitară în complexul Cultural american. Revista de studii Sociale, 1911.

1913. — *Doctrine politice:*

10) Imperialismul american. Doctrina lui Monroë, Bucureşti, Cartea Românească, 1913, în 8-o.

11) Orientare. Cine suntem? Ce ne lipseşte. 1913. [In anuarul Universităţii Regele Ferdinand din Cluj pe 1931—1932], p. 237.

Problema Femeii:

12) Femeia Americană. *Noua Revistă Română,* 1913, vol. XIV, p. 85—87.

Filosofie Socială:

13) Filosofia Socială la Greci, 1913. [In anuarul Universităţii Regele Ferdinand din Cluj, pe 1931—1932, p. 237.

1915. — *Sociologie:*

14) Cronica Anglo-Americană. 1) Simţul politic englez. 2) Sufragetele şi Războiul. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 176—179.

15) Cronica Anglo-Americană. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 225—229. [Bibliotecile americane].

Politică:

16) De ce cad şi cum pot fi susţinute imperiile? *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 146—147.

17) Naţiunea şi Democraţia în războiu. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 138—140.

Pedagogie:

18) Cronică Anglo-Americană. Universităţile americane. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 299—301, 320—322.

19) Inviere, de Tolstoi, dramatizare de Henry Bataille. Note cu prilejul reprezentării la Teatrul Naţional. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 11—13.

20) Tineretul Englez şi războiul. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 18.

21) Profesori Universitari americani. [Organizarea lor]. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 18—19.

22) Reforma Universităţilor. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 118.

23) O carte americană de educaţie. [Edvin. A. Kirkpatric. Psihologie şi educaţie, traducere de Simeon]. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 102.

Probleme Culturale:

24) Critica culturii germane. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 74—76.

Polemică:

25) Pamfletarii noştri şi Societatea de Filosofie. [Scrisoarea d-lui C. Rădulescu-Motru]. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 313.

1916. — *Economie Politică:*

26) Aristide Blank. Scumpirea şi ieftenirea traiului, Bucureşti, 1915. Rec. *Noua Revistă Română,* 1915, vol. XVII, p. 19.

Sociologie:

27) Lordul Kitchener, (1850—1916). *Noua Revistă Română,* 1916, vol. XVIII, p. 118—119. [Necrolog].

1919. — *Pedagogie:*

28) Substratul luptei dintre programele şcolare. Lipsa de orientare. *România,* 1919, Nr. 56, 60, 65, 71, 77, 88, 94, 103 şi 109.

29) Invăţământul Naţional în România Mare. *Telegraful Român,* 1919. An. XVII, Nr. 37, p. 3.

1920. — *Doctrine Politice:*

30) Imperialismul American. Doctrina lui Monroë, Bucureşti, Cartea Românească, 1920, în 8-o, 220 p.

1921. — *Problema femeii:*

31) Asociaţia femeilor titrate universitare. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 210 (8 Aprilie), p. 2—3.

32) Feminism. *Infrăţirea,* 1921, An. I, div. pag. (Nr. 137), 9 Ianuarie, p. 2—3.

33) Feminismul la noi. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 160, (27 Februarie), p. 2—3.

34) Femeia-Apostol. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 175, (17 Martie), p. 2—3.

35) Copiii şi vieaţa socială. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 197, (13 Aprilie), p. 2—3.

Pedagogie:

36) Ca să reuşeşti în vieaţă. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 165, (5 Martie), p. 2—3.

37) Organe şcolare centrale în Statele-Unite. *Infrăţirea,* 1921, Ar. I, Nr. 389, (3 Decemvrie), p. 2—3.

38) Copiii în Anglia. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 171, (12 Martie), p. 2—3.

39) Casa şi familia în Anglia. *Infrăţirea,* 1921, An. I, (10 Martie), Nr. 169, p. 2—3.

40) Copilăria. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 163, (26 Martie), p. 2—3.

Politică:

41) Socialismul după popoare. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 144, (6 Februarie), p. 2—3.

42) Democraţia bolşevică. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 193, (7 Aprilie), p. 1.

Sociologie:

43) Rolul social al cărturarilor. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 199, (15 Aprilie), p. 1.

44) Cele două revoluţii, [franceză şi rusă]. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 204, (21 Aprilie), p. 2—3.

45) In jurul unei vizite. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 206, (23 Aprilie), p. 1. Robert P. Nilder.

46) Este studiul sociologiei necesar? *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 355, (22 Octomvrie), p. 2—3.

47) Probleme sociale. Sociologia în învăţământul european. *Infrăţirea,* 1921, An. II, Nr. 363, (1 Noemvrie), p. 2—3.

48) Patriotism european şi american. *Infrăţirea,* 1921, An. II, Nr. 367, (6 Noemvrie), p. 2—3.

Politice:

49) Politică şi cultură. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 147, (20 Februarie), p. 2—3.

50) Ocaziuni pierdute. [Salvarea băncilor]. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 152, (18 Februarie), p. 1.

51) „Propaganda bolşevistă". *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 131, (27 Ianuarie), p. 2—3.

52) Deşteaptă-te Române. *Infrăţirea,* 1921, An. II, Nr. 371, (11 Noemvrie), p. 1.

53) Adevăratul leac. [Constituţia]. *Infrăţirea,* 1921, An. II, Nr. 377, (18 Noemvrie), p. 1.

54) Lupoaica. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 341, (6 Octomvrie), p. 1. Ridicarea statuii din piaţa Unirii [primul monument în Ardealul Românesc].

Probleme ale culturii:

55) Cultura şi democraţia. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 149, (12 Februarie), p. 1.

56) Adevăraţi oameni... *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 178, (20 Martie), p. 2—3.

57) Harding contra Wilson. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 184, (24 Martie), p. 1—2.

58) Nils-Hollgerson. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 186, (1 Aprilie), p. 2—4.

59) Geologie şi cultură. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 392, (7 Decemvrie), p. 1.

Amintiri:

60) Amintiri din Alsacia. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 163, (3 Martie), p. 2—3.

Sociologie:

61) Socialism, democraţie, ştiinţă. *Infrăţirea,* 1921, An. I, Nr. 141, (3 Februarie), p. 2—3.

62) Drepturile şi datoriile studenţilor. *Vieaţa studenţească,* 1921, An. I, Nr. 7—8, p. 1—2.

Traduceri:

63) Charles V. Eliot. Religia Viitorului. Tradusă din limba engleză, cu o prefaţă, Brăila, A. Micu Alcalay, et L. Calafeteanu, 1921, în 16-o, 79 p. (Biblioteca politică şi socială Nr. 1).

1922. — *Politică:*

64) Oraşele moderne şi nevoile lor. *Administraţia,* 1922, An. I, Nr. 2, p. 2—3.

1923. — *Politică:*

65) Declaraţie fiscală. *Conştiinţa Românească,* 1923, Nr. 35, p. 2.

66) Au fost învinşi studenţii? *Conştiinţa Românească,* 1923, An. I, Nr. 32, p. 1.

67) Cât cheltuieşte Anglia pentru sport? *Conştiinţa Românească,* 1923, Nr. 34, p. 1—2.

Traduceri:

68) (Virgil I.). Cine sunt Englezii? de Price Collier. [Traducere]. *Conştiinţa Românească,* 1923, An. I, Nr. 23, div. pag.

69) H. Hagedorn. Păzitoarea porţii. [Teatru]. Traducerea din limba engleză, de Virgil I. Bărbat, Brăila. Tipografia Românească, 1923, în 8-o, 15 p.

Pedagogie:

70) Valoarea sportului. *Conştiinţa Românească,* 1923, An. I, Nr. 35, p. 1—2.

71) Câteva cuvinte către studenţi. *Conştiinţa Românească,* 1923, An. I, Nr. 16, p. 1.

72) Importanţa sportului în Anglia. *Conştiinţa Românească,* 1923, An. I, Nr. 32, p. 1—2.

1926. — *Probleme de cultură:*

73) Premisele umane ale culturii moderne, Cluj. Extensiunea Universitară [1926], în 8-o, 56 p.

1927. — *Cultură:*

74) A doua expropriere. *Cultura Poporului,* 1927, An. VII, Nr. 181, p. 1.

75) Premisele umane ale culturii moderne. In *Buletinul Extensiunii Universitare,* Anul al II-lea, 1925—1926, Cluj. In grafica 1927, în 8-o, p. 1—56.

76) Satul și cultura. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 124, p. 1.

77) Urmăıile rele ale izolării. *Națiunea, 1927,* An. I, Nr. 125, p. 1.

Pedagogie:

78) Educația cetățenească. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 115, p. 1.

79) Școala de azi. Lipsa de orientare. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 115, p. 3.

80) In memoria lui Vasile Bogrea și Ion Paul. *Buletinul extensiunii Universitare.* Anul al II-lea, 1925—1926, Cluj, 1927, p. 3—4.

81) Ecouri. Puterea faptelor mari. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 122, p. 2.

Politică:

82) Incă o datorie. Românii la Reșița și Anina. *Cultura Poporului,* 1923, An. III, Nr. 23, p. 1.

83) Schimbări politice. Nu ocărâți poporul. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 137, p. 1.

84) Celebritatea lui Lindberg. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 141, p. 1.

85) Un sbor. [America-Europa]. *Națiunea,* 1927, An. I, Nr. 138, p. 1.

1928. — *Cultură:*

86) Exproprierea culturii, Cluj. *Extensiunea Universitară,* [1928], în 8-o, 236 p.

87) Dinamism cultural, Cluj, Ed. Librăria Lepage, 1928, în 8-o, 256 p.

88) Exproprierea culturii, substratul luptei dintre programele școlare. In *Buletinul „Extensiunii Universitare"*, din Cluj, Anul al treilea, 1926—1927, Cluj, Ed. Extensiunea Universitară, 1928, în 8-o, p. 1—214.

1929. — *Pedagogie:*

89) Comunicare făcută la conferința internațională a asociației universale pentru educația adulților, 22—29 August 1929. Cambridge. Anglia. *Anuarul Universității din Cluj,* pe anul 1928—1929, p. 258—265 (în *World Conference on adult education,* Cambridge, 1929, London, 1920) și în Anuarul Universității Regele Ferdinand I, din Cluj, pe anul școlar 1928—1929, p. 258—265.

1930. — *Polemică:*

90) Recomandări la Universitate, Cluj, Cartea Românească, 1930, în 8-o, 28 p.

91) Boala Vremii? Cluj, Cartea Românească, 1930, în 8-o, 38 p.

1931. — *Program:*

92) Revista de Sociologie. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 1, p. 3—4.

Sociologie:

93) Cărturarii și conducerea Statului. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. II, p. 6—8.

94) Măria Sa poporul. *Revistă de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. II, p. 3—4.

95) Opinia publică locală. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. II, p. 8—10.

96) Mulțimea și elitele. Poporul și conducătorii săi. Poporul și cultura. Poporul și controlul trebilor publice. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. II, p. 21—29.

97) Mineralele și relațiile internaționale. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 2, p. 37—40.

98) Dr. Addams. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 3, p. 2.

99) Neiscălit. Nicolae Iorga. [Asupra atitudinei sale sociale]. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 1—2.

100] Conferințele profesorului Arthur I. Andrews. [Facultatea de litere Cluj, 28 și 30 Mai, 2 Iunie]. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 15—16.

101) Sociologia o schiță istorică și o definiție. [Cadrul problemelor sociologice. Evoluția problemelor pre-sociologice. Problemele Sociologiei]. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, p. 23—34.

102) Sociologii Ruși. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 5, p. 1—2.

103) Sociologia și condițiile apariției ei. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 1, p. 5—6.

104) Sociologia și greutățile prezentului. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 1, p. 6—8.

105) August Comte (1798—1875). *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 1, p. 2.

Politică:

106) Internaționalismul Industrial. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 3, p. 3—4.

107) Tradiția politică și nevoile cele noi. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 3, p. 4—6.

108) Trei grade ale bogăției. *Revista de Sociologie,* 1931, An. I, Nr. 3, p. 6—8.

Notă. In *Națiunea,* Virgil I. Bărbat nu semna articolele. Cele notate, știu că sunt ale lui, din faptul că le reproduce în diverse cărți și indică ziarul în care a fost publicate

109) Guvernul „Tradiției". *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 3—4.
110) Capitalismul. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 3, p. 8—10.
111) Cultură și Dictatură. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 5, p. 6—8.
112) Reducerea salariilor funcționarilor publici. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 1, p. 8—9.
113) Lui Vintilă Brătianu. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 1, p. 9—11.
114) Democrația modernă și criza actuală a civilizației. Criza civilizației de azi și tineretul. A greșit democrația. Greutățile Economice. Alt echilibru. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 1, p. 11—23.

Recenzii:

115) Drumurile și așezările omului primitiv. [Despre cartea „The Travels and settlements of earl man"]. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 1, p. 32—35.

Pedagogie:

116) Științele Sociale în țările localnice și în Turcia. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 1, p. 35—37.
117) Un cuvânt introductiv. [Rolul extensiunii Universitare]. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 1, p. 48—49.

Filosofie:

118) Herbert Spencer (1820—1903). *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. II, p. 2.
119) Friederich Nietzsche (1844—1900). *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 4, p. 2.
120) Isadora Duncan. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 3, p. 24—24.

Pedagogie:

121) Autonomia Școlii. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 4, p. 3—4.
122) Demnitatea dăscălimii. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 4, p. 4—7.
123) Melancolia așteptării. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 4, p. 7—8.
124) Analfabetism și dictatură. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 5, p. 5—6.
125) Apariția oamenilor mari. [Problema oamenilor de geniu. Ereditate și mediu. Actualitatea problemei]. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 65—69.
126) Conștiința greutăților. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 4—5.
127) Libertate pentru cărturari. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 5—6.
128) Intre occident și orient. *Revista de Sociologie*, 1931, An. I, Nr. 6—7, p. 6—7.

I. E. NAGHIU

SOCIOLOGIE TEORETICĂ

P. SOROKIN, *Les Théories sociologiques contemporaines.* (Traduction française par René Verrier. Paris, Librairie Payot, 1938. Un vol. in 8-e—552 p.

Lucrarea aceasta se ocupă cu teoriile sociologice din ultimii 60 ani sau 70 de ani. Scopul ei este de a examina tipurile principale ale acestor teorii şi de a determina în ce măsură sunt ştiinţific exacte.

Autorul menţionează atât în text cât şi în notă articolele de revistă publicate în limbile: engleză, germană şi franceză, precum şi tratate care se ocupă cu istoria sociologiei. Toate însă păcătuiesc prin aceea că nu sunt sau traduse sau puse la punct cu progresul sociologiei din ultimul timp.

Lucrarea, propunându-şi să trateze despre teoriile sociologice, serveşte ca informaţie rapidă pentru cercetătorii specialişti de ştiinţă socială, apoi oferă o cunoştinţă aproximativă a situaţiei generale a sociologiei contemporane. In prezent, domeniul sociologiei a fost inundat de o mulţime de sisteme diverse şi contradictorii. Novicele, care intră în acest domeniu, are toate şansele de a se pierde şi — ceea ce este mai grav — el distinge cu foarte mare greutate, în aceste teorii ceea ce este solid, de ce este falş. De aceea o analiză critică a teoriilor sociologice poate aduce un real serviciu sociologiei. (p. 13).

Autorul, din lipsă de spaţiu, nu critică în detaliu diferitele concepţii sociologice, totuşi face observări destul de desvoltate, spre a sugera unui lector meditativ principalele insuficienţe ale teoriei sau ipotezei respective.

In lucrarea de faţă, Sorokin, adoptă ca plan de tratare: divizarea tuturor teoriilor sociologice importante în clase sau şcoli şi analiza nu atât a lucrărilor sociologice individuale cât a principiilor fundamentale ale şcolilor. (p. 14).

Arhitectura logică a volumului se prezintă în detaliu, astfel: Toate teoriile sunt repartizate între un număr mic de şcoli mai importante, fiecare din ele descompunându-se în varietăţi, iar fiecare varietate fiind reprezentată de mai multe opere şi anume dintre cele mai tipice.

La începutul fiecărei şcoli sau varietăţi se dă un paragraf scurt asupra precursorilor, spre a se lega astfel sociologia actuală de trecutul ei. Darea de seamă asupra principiilor sau teoriilor şcolii, este urmată de un paragraf critic, indicând erorile şi insuficienţele acestor teorii.

Clasificarea amintită este înfăţişată de Sorokin, în felul următor:

I. *Şcoala mecanistă,* cu varietăţile sale: *a)* Mecanica socială; *b)* Fizica socială; *c)* Energetica socială; *d)* Sociologia matematică a lui Pareto.

II. *Şcoala sintetică şi geografică a lui Le Play.*

III. *Şcoala geografică.*

IV. *Şcoala biologică* cu ramurile: *a)* Organicistă; *b)* A rasei, eredităţii şi selecţiunii; *c)* Darwinismul social şi teoriile luptei pentru existenţă.

V. *Şcoala bio-socială: a)* Sociologia demografică.

VI. *Şcoala bio-psihologică: a)* Sociologia instinctului.

VII. *Şcoala sociologismului: a)* Ramură neopozitivistă; *b)* Ramura lui Durkheim; *c)* Ramura lui Gumplowicz; *d)* Sociologia formală; *e)* Interpretarea economică a istoriei.

VIII. *Şcoala psihologică: a)* Comportamentul; *b)* Instinctul; *c)* Introspecţia diverselor tipuri.

IX. *Şcoala psiho-sociologică: a)* Interpretarea feluritelor fenomene sociale prin cultură, religie, drept, opinie publică, moduri de a lucra şi alţi factori psiho-sociali; *b)* studii experimentale ale raporturilor particulare dintre diverse fenomene psiho-sociale.

Se înţelege că această clasificare este cu totul condiţională; ea n'are sens, afirmă autorul, decât în măsura în care ajută la repartizarea unei vaste materii în clase relativ puţin numeroase.

Şcolile sociologice, clasificate mai sus, sunt tratate de autor în 13 capitole de-o întindere proporţională cu importanţa fiecăreia.

Pe baza teoriilor discutate, Sorokin, dă el însuşi, în ultimul capitol (Capit. XIV), o definiţie a obiectului sociologiei: „Acest obiect pare să fie, zice el, mai întâiu relaţia şi corelaţia între diver-

sele clase de fenomene sociale (corelaţia între fenomenele economice şi religioase; între familie şi morală; între fenomenul juridic şi cel economic; între mobilitate şi politică, etc.); în al doilea rând corelaţia între fenomenele sociale şi nesociale (geografice, biologice, etc.); în al treilea studiul caracterelor generale, comune tuturor claselor de fenomene sociale". (p. 551).

Lucrarea al cărei conţinut l-am schiţat în linii generale, trezeşte un interes deosebit pentru cei care doresc o iniţiere serioasă în teoriile sociale, logice contemporane. Autorul, pătruns de un profund spirit critic, are abilitatea de a alege, caracterele esenţiale ale fiecărei şcoli sau teorii sociologice, iar prin atitudinea critică pe care o adoptă faţă de ele, fixează ceea ce este cu adevărat temeinic în aportul pe care-l aduc ştiinţei sociale. La fiecare capitol care tratează despre o teorie sociologică, găsim în josul paginilor, numeroase indicaţii bibliografice, ceea ce dovedeşte o vastă informaţie a autorului, în ce priveşte problemele tratate.

Din lectura atentă a lucrării lui Sorokin, se deduce unilateralitatea teoriilor sociologice enunţate, adică felul lor de a explica fenomenele sociale numai prin câte un factor, ca de pildă, factorul mecanic, geografic, biologic, psihologic, etc.

Din studiul serios al acestor teorii, Sorokin ajunge să dea o definiţie sintetică a obiectului sociologiei, asemănătoare în unele privinţe cu cea a profesorului Gusti.

Const. D. Gib

ARNOST BLAHA: *Sociologie inteligence*. (Sociologia inteligenţei). Sociologicka Knihovna, M. V. sv.X. Praha „Orbis", 1937, 399 p.

Lucrarea d-lui A. Bláha încearcă definirea sociologică a inteligenţei. Terenul trebue luat în accepţiunea pe care acest cuvânt o are în limba rusă şi pe care a avut-o în româneasca culturală a Ardealului dinainte de războiu. El denumeşte o categorie socială, iar nu în fapt psihologic. Categorie socială, inteligenţa se cere cercetată ştiinţific prin definirea noţiunii, prin arătarea rosturilor şi precizarea funcţiunilor ei. Problematica lucrării se centrează deci în spre stabilirea locului pe care această categorie îl ocupă în spaţiul social, notarea caracterelor şi precizarea funcţiunilor ei.

Material şi metodologic temeiurile lucrării sunt date de rezultatul a 118 anchete diverse, de ceea ce puteau oferi biografiile, autobiografiile, memoriile şi literatura frumoasă şi de datele mai multor introspecţii sociale.

Inteligenţa este o categorie socială, iar nu o stare sau o clasă şi cu atât mai puţin un element component al burgheziei sau al clasei de mijloc. Trăsăturile social-economice o caracterizează, dar nu epuizează aspectul ei social esenţial.

Ea poate fi definită doar structural funcţional. Funcţiunea ei în ansamblul structurii sociale este spiritualizatoare. „Ea se situiază în jurul principiului cultural cristalizator, care străbate societatea în linie verticală. O găsim la toate nivelele, în toate formele sociale concentrată în jurul principiilor cristalizatoare economice şi politice, în deosebi în regiunile superioare. Ea îşi are locul propriu în regiunile superioare ale spaţiului social, în afară de clase şi de stări. Ea este factorul unificator al tuturor părţilor şi a tuturor componenţilor societăţii". (370).

Cu această poziţie în spaţiul social, întemeiată, pe principiul cristalizator şi având rosturi spiritualizatoare, inteligenţa se caracterizează printr'o complexitate de funcţiuni. In societatea omenească ea reprezintă spiritul creator. De aici derivă imediat funcţiunea ei unificatoare. Tot ea are însă şi rolul de a distribui societăţii omeneşti valorile spirituale create şi făcute elemente ale unificării sociale, spiritualizând-o şi îndeplinindu-şi astfel funcţiunea circulatoare. Pentru ca valorile spirituale să poată fi acceptate şi prin faptul că le face acceptate de către societate, inteligenţa îşi îndeplineşte rolul de modelator. „Acestor funcţiuni se mai adaugă funcţiunea organizatoare care în forma cea mai perfectă înseamnează sistematizarea a tot ce este terestru şi temporal sub semnul unui factor conducător şi dominator: „interesul moral". (372). Funcţiunea creatoare şi cea circulatoare atrage după sine, în mod obligatoriu, funcţiunea consumatoare.

Pluralitatea de funcţiuni creiază în cadrul inteligenţei diverse tipuri sociale profesionale şi provoacă atitudini variate.

Elementele omeneşti ale inteligenţei considerată categorie socială, se recrutează din toate clasele societăţii. Bazat pe state statistice şi pe rezultatul anchetelor făcute asupra societăţilor din Apus, d. A. Bláha conchide că ele provin de cel mai multe ori, din clasa de mijloc. Constatarea aceasta are o valoare relativă. Că inteligenţa îşi recrutează elementele din clasa de mijloc, acolo unde d- A. Bláha o constată pe temeiul datelor obiective, aceasta se datoreşte situaţiei numerice şi economice,

desvoltării istorice şi rosturilor aparte pe care, această clasă le are în societăţile asupra cărora au fost luate aceste date. In alte structuri sociale, cu alte stări de lucruri şi alt echilibru între clase, situaţia şi proporţia va fi desigur, alta.

Ori care ar fi însă starea de fapt, cercetările arată că originea socială a inteligenţei se reflectă în structura ei social-psihică şi în felul ei de a se comporta şi notarea acestui fapt este deosebit de preţioasă. Originea socială nu poate fi ştearsă prin procesul de integrare la anumite tipuri profesionale şi ea are influenţă nu numai asupra a ceea ce se numeşte adaptabilitate individuală ci şi asupra structurii inteligenţei ca totalitate socială. „Altfel va funcţiona inteligenţa recrutată din cercuri boereşti, altfel cea care provine din clasa muncitoare şi altfel cea care îşi are originea în ţărănime, la industriaşi sau la comercianţi". (169). Observaţiile notate de către d. A Bláha, în legătură cu comportarea inteligenţei, văzută sub prizma originii ei, sunt pline de interes şi oferă bogate sugestii pentru explicarea fenomenelor sociale ale vieţii moderne. Legăturile dintre diversele grupuri ale inteligenţii şi clasa lor de origine ca şi lipsa acestor legături şi aderarea la altă clasă, (declasarea) şi urmările acestora pentru vieaţa socială, sunt de o importanţă deosebită atât pentru analiza internă a structuri lor cât şi pentru cercetarea modului de decurgere a proceselor.

Dincolo de origine însă, apartenenţa la inteligenţă şi integrarea într'un anume tip profesional, influenţează asupra stilului de vieaţă materială şi spirituală. „Nivelul de vieaţă materială a inteligenţei se îmbunătăţeşte mereu şi prestigiul se deplasează dela aristocraţia politică, dela cea ereditară sau dela cea financiară spre profesiunile deservite de inteligenţă". (374).

Acest fapt ca şi rostul ei spiritualizator obligă inteligenţa să funcţineze după un sistem de norme. Acestea sunt: normele raţionalizatoare, normele laicisatoare, normele individualizatoare, normele socializatoare, normele schimbului şi a progresului, normele echilibrului social, normele estetice şi cele filosofice morale. Din funcţionarea lor rezultă o „mentalitate colectivă" a inteligenţei, caracterizată prin ideea de reprezentare, de distanţă socială şi de educaţie şi prin unele trăsături mecanizante şi moralizatoare.

Rezultatele lămuririi tuturor acestor realităţi dau d-lui A. Bláha, putinţa de a analiza într'un capitol final problema crizei inteligenţei şi a şomajului intelectual, arătând condiţiile lor obiective şi subiective şi elementele de dezagregare socială pe care le reprezintă.

Scrisă în momentul când procesul definirii conştiinţei de sine apare la diferitele categorii sociale cu o pregnanţă deosebită, lucrarea d-lui A. Bláha, precizează locul şi rosturile inteligenţei în cadrul naţiunii şi a omenirii şi aceasta îi dă valoarea deosebită.

Mihai Pop

M. HALBWACHS, *Morphologie sociale. Paris, Collection Armand Colin, 1938. Un vol. in 12; 208 pp.*

D-l Maurice Halbwachs, profesor la Sorbona, încearcă, prin lucrarea de faţă, să precizeze formele sociale al căror studiu Şcoala Sociologică franceză îl denumise „morfologie socială".

Durkheim, iniţiatorul şcolii, propunea să se numească morfologie socială un studiu, care se raportă la forma materială a societăţilor, adică la modul cum sunt dispuse pe pământ, la migraţiunile interne şi dela ţară la ţară, la forma aglomeraţiunilor, a locuinţelor, etc. D. Halbwachs, pleacă dela această definiţie, dându-i o extindere la toate societăţile, ca: familie, Stat, biserică, întreprindere industrială, etc., care prezintă forme materiale. Ştiinţa populaţiei, astfel înţeleasă, este o parte esenţială a ştiinţei sociale, fapt care ne obligă să ne plasăm într'un cadru sociologic, ori de câte ori discutăm probleme de morfologie socială. Demografia matematică şi cea biologică prezintă, fireşte, interes pentru cercetarea aspectului morfologic al societăţilor, însă nu este mai puţin adevărat, că ele nu prind, prin aplicarea metodelor lor, decât o parte secundară din realitatea care o studiază. Un studiu de morfologie socială, spre a fi deci complet şi edificator, trebue să surprindă în dosul fenomenelor populaţiei factorii sociali care, în realitate, sunt factori de psihologie colectivă, insuficient observaţi până acum şi fără de care, totuşi cea mai mare parte din aceste fenomene ar rămâne pentru noi neexplicate.

Studiile de morfologie socială se pot întreprinde în jurul structurilor sau formelor materiale ale societăţilor.

Prin structură a societăţii se înţelege de pildă „modul cum se distribue populaţia pe suprafaţa solului". Figura grupului reproduce formele naturii materiale, de ex. populaţia grupată într'o insulă, dispusă în jurul unui loc, răspândită într'o vale.

De asemenea, prin structură a unei populaţii se înţelege încă compunerea ei, după sex şi vârstă. Aceste definiţii convin şi formelor structurale ale societăţilor animale.

Forme materiale sau structuri pot avea şi realităţile de ordin moral. Aşa de pildă, este cazul grupelor relativ simple, pe care le întâlnim în civilizaţiile primitive şi chiar în cele moderne: clanuri, familii, în deosebi grupele domestice întinse. Sub aspectul material, familia se figurează printr'un tablou de filiaţie, printr'o vedere schematică a diverselor ramuri şi a ramificaţiilor lor.

In dosul fenomenelor materiale de întindere spaţială şi consângenie, vom mai observa la o familie reprezentările şi stările afective, care formează vieaţa ei psihologică şi pătrund adânc în conştiinţa ei colectivă. Această vieaţă psihologică intră, alături de formele fizice şi geografice (loc, mărime, densitate), precum şi cele organice şi biometrice (sex, vârstă), ca element constitutiv în morfologia socială. Este de menţionat însă că faptele de structură spaţială: întinderea grupului, legătura lui cu solul, nu reprezintă decât condiţia şi substratul fizic ale unui asemenea grup. Formele materiale ale societăţilor reflectă toată ordinea de preocupări specifică fiecăreia din ele. Astfel, avem de aface cu preocupări de ordin religios, politic, economic, etc., care determină, în ordinea de cercetare a grupurilor: morfologii religioase, politice, economice, etc.

In orice caz, morfologia socială ca şi sociologia se referă mai întiâu la reprezentările colective, care găsesc în condiţiile spaţiale un principiu de regularitate şi stabilitate.

După liniile trasate în această introducere, autorul tratează într'o primă parte a lucrării, morfologia socială, în sensul larg, sub care cuprinde în trei capitole: morfologia religioasă, politică şi economică.

In a doua parte, consacrată morfologiei sociale „stricto sensu" sau ştiinţei populaţiei, tratează într'o primă secţiune; condiţiile spaţiale clasificate în ordinea următoare: Cap. I: Populaţia pământului şi continentelor. II: Densitatea populaţiei. III: Mişcările migratorii.

In a doua secţiune, se studiază mişcarea populaţiei, în patru capitole, dispuse în ordinea următoare: I: Sexul şi vârsta. II: Natalitate, nupţialitate, mortalitate. III: Reînoirea generaţiilor. Reproducere şi vitalitate demografică. IV: Populaţia şi subsistenţele.

Urmează o concluzie, în care autorul revine asupra a două chestiuni tratate în lucrarea: Ce este morfologia socială, în raport cu sociologia? Şi în ce sens morfologia socială se confundă cu ştiinţa populaţiei?

La prima chestiune răspunsul se dă astfel: „Societatea, realitate psihică, ansamblu de idei şi tendinţe colective, are un corp organic şi participă ca atare la natura lucrurilor fizice. Acest aspect al vieţii colective, adică grupele, întru cât sunt în lumea corpurilor şi se găsesc luate în curentul vieţii biologice, dar mai ales (fiindcă sub această condiţie rămânem în domeniul social al gândirii colective) întru cât se reprezintă ele înşile ca lucruri în spaţiu şi ca realităţi organice, este tot ceea ce formează obiectul morfologiei sociale". (p. 185). Acest obiect „pare astfel suficient definit faţă de obiectul sociologiei în general, care este societatea sub toate aspectele". (ibid.).

Fiindcă nu există societăţi, care să n'aibă o formă materială, morfologia socială îmbrăţişează toate felurile de societăţi studiate de secţiunile principale ale sociologiei. Aceasta este morfologia în sensul larg, care se descompune în atâtea morfologii particulare câte feluri distincte de comunităţi, sau mai exact, de tipuri diferite ale vieţii sociale sunt. Astfel am deosebit, ca tipuri diferite de vieaţă socială, vieaţa religioasă, politică şi economică, ale căror caractere morfologice păreau mai ales, că ne ajută, să înţelegem mai bine fiecare din aceste ordine de realitate colectivă în ceea ce are specific.

Cât priveşte răspunsul la a doua întrebare: în ce sens morfologia socială se confundă cu ştiinţa populaţiei? autorul precizează: „faptele populaţiei pătrund din toate părţile în cadrele sociologiilor particulare şi, în acest sens există o morfologie într'un înţeles larg, care studiază populaţia şi formele ei în raporturile lor cu diversele activităţi ale societăţii". (p. 199).

O ideie centrală domină întreaga lucrare: Formele materiale ale societăţii condiţionează vieaţa socială, iar societatea, definită ca totalitate de reprezentări, sentimente şi voliţiuni colective, determină la rândul ei ordinea formelor şi structurilor sociale.

Indicaţiile bibliografice dela sfârşitul volumului, oferă lectorului interesat posibilitatea unei orientări mai largi în problemele morfologiei sociale.

Const. D. Gib

TRAIAN MAGER: *Ţinutul Halmagiului*. Aspecte din Munţii Apuseni . Monografie. Cadrul istoric, partea I, II şi III. Tiparul tipografiei diecezene din Arad, 1938.

Ţinutul Hălmagiului, monografia d-lui Traian Mager, care înfăţişează în trei volume cadrul istoric, este scrisă în spiritul şcoalei sociologice dela Bucureşti.

D-l Traian Mager, distinsul autor, este un adevărat îndrăgostit al aspectelor din Munţii Apuseni. Intr'adevăr, d-sa în câteva rânduri mai înainte, s'a ocupat cu anumite regiuni ale acestor munţi. Chiar şi despre ţinutul Hălmagiului a mai avut şi alte contribuţii anterioare. Cum zi de zi materialul informativ se îngrămădea tot mai mult, autorul a înţeles să dea la iveală o operă care nu va trebui să mai aibe adăugiri: o monografie a ţinutului. Dar numai ascultându-l şi pe autor, ne putem face o ideie de crezul care-l stăpâneşte: ...„cercetările noastre n'au fost animate numai de curiozitatea ştiinţifică, cât mai cu seamă de dorul de a găsi soluţii mântuitoare pentru combaterea suferinţelor... ani de-a rândul am căutat să coborîm acţiunea şi pe terenul înfăptuirilor practice. Ne-am apropiat, deci, de ceea ce se preconizează prin monografia sociologică a „Căminelor Culturale". Avem de a-face prin urmare, cu un pasionat om al acţiunii, dar mai presus de orice, meritul d-sale constă în însuşirea metodei de lucru a d-lui prof. D. Gusti. O grămadă de material inedit sau chiar publicat este orânduit în spiritul metodei monografice a Şcoalei Sociologice din Bucureşti: „El (materialul) apare însă acum întregit şi coordonat, urmând, pe cât cu putinţă, şcoala sociologică a profesorului Gusti, preşedintele „Institutului Social Român".

In volumul I, adică partea întâia a cadrului istoric, este înfăţişată „istoria veche, inclusiv revoluţia lui Horia". Textul este precedat de o hartă care înfăţişează ţinutul Hălmagiului, cu fiecare sat. Ea are meritul de a înfăţişa — nu ştiu cât de just — întinderea spaţială a fiecărei aşezări, lucru deosebit de important. In „Noţiunea de „ţinut al Hălmagiului", se demonstrează că ţinutul este o regiune naturală, de unde şi importanţa strategică a sa. Condiţia geografică a făcut ca locuitorii de aci să fie cei care se opuneau năvălirilor din câmpie. El a fost pur românesc şi a avut voevozi români, confirmaţi şi de Huniade, şi chiar mai târziu (sec. XVIII); o parte a ţinutului avea cneziate Se enumără apoi toate trecerile voevozilor sau armatelor pe aci, evenimentele importante.

Ţinutul a fost populat în epoca de piatră, iar prezenţa civilizaţiei dacice este în afară de orice îndoială. Nu lipsesc nici urmele romane: la Ociu, s'au găsit monede de argint din timpul lui Marcus Aureliu, etc. Vieaţa omenească n'a fost niciodată întreruptă aci, fiind favorizată enorm de unitatea naturală a ţinutului, de care amintirăm.

Tot în acest volum se descrie revoluţia lui Horia, insistând asupra căpitanilor localnici ai răscoalei; stăruie asupra proprietarilor de pământ, nobilii români. Un interes deosebit trebue acordat istoricului localităţilor, toponimiei şi onomasticei, pe care autorul le pune în slujba istoriei. Este instructiv şi impresionant, într'adevăr, să-l asculţi pe acest destoinic cercetător în această privinţă. Volumul se încheie cu un facsimil, documentul din 10 Aprilie 1451, prin care Ioan Huniade confirmă pe Voevodul Moga din Hălmagiu şi pe fiii săi: Mihai şi Sandrin, în posesiunea Voevodatului de Căpâlna, Hălmagiu şi Băiţa.

Volumul II, care numără 179 de pagini, adică tot cât primul, se consacră întâei jumătăţi a secolului al XIX-lea. Ne este înfăţişată starea Românilor, în raport cu Nemeşii unguri. Imprejurările au fost de aşa natură, ani îndelungaţi de neproductivitate, încât domnea un spirit de revoltă foarte accentuat în rândurile populaţiei. Anul 1848 n'a fost din această cauză decât un prilej binevenit de isbucnire a acestei revolte înăbuşite. Răscoale stinse prin intervenţia armatei, n'au lipsit. Revoluţia, în sine, d-l Traian Mager o înfăţişează prin descrierea amănunţită a vieţii şi luptei lui Buteanu şi Avram Iancu. Câteva informaţii, culese dela bătrâni, din diverse locuri, referitoare la Avram Iancu, sunt interesante, întru cât ele confirmă ceea ce înregistrezi ,de pildă, în Ţara Moţilor, despre acest erou.

Ultimul volum, menit să încheie cadrul istoric al ţinutului Hălmagiului, numără 226 de pagini; este consacrat jumătăţii a doua a secolului al XIX-lea şi începutul celui al XX-lea, până la războiul mondial.

Consecinţele luptelor dela 1848 nu fură fructuoase. Dar de aci încolo începu totuşi o luptă tenace, iar Românii reuşiră să dobândească rând pe rând anumite favoruri. Gurbanu şi Sigismund Bor-

lea, sunt figuri care fac cinste ţinutului prin acţiunea dârză dusă în parlament.

Mai departe, d-sa dă schiţa biografică a căpeteniilor din regiune: Ion Tipoş, dr. Iosif Hodoşiu, Enea Hodoş, Alex. Hodoş etc.

Un rând şi despre dr. Amos Frâncu. Autorul relevă toată importanţa acestei figuri, care într'o vreme de desorientare generală, ia iniţiativa — care i-ar fi putut aduce peirea, dacă tocmai curajul său nu i-ar fi uimit şi desarmat pe duşmani — de a se întocmi gărzile româneşti. El a lansat, la 28 Octomvrie 1918, un „fulminant" manifest către Românii din Munţii Apuseni şi Zarand, intitulat: *Moţilor, fraţilor*, prin care-i chema la luptă pe toţi, invitându-i la o mare demonstraţie la Bălgrad şi Cluj. Toate stăruinţele lui Apáhi, rămân zadarnice pe lângă tribun. „Murim mai bine cu toţii, decât să depunem jurământ Statului Naţional Maghiar"!.

Spaţiul ne impune să ne oprim, deşi tot ce-ar trebui, n'am spus, despre monografia d-lui Traian Mager, care ar putea fi încununată cu un premiu al Academiei Române — un îndemn pentru alcătuirile ce vor urma.

Florea Florescu

STANCIU STOIAN: *Şcoala Superioară Ţărănească*. Cultura Românească. Bucureşti, 1938.

Este în deobşte cunoscută constatarea că învăţământul primar, cu toată grija ce se pune, nu poate să facă din elevii care îl parcurg, oamenii pe care îi cere vieaţa din zilele noastre. S'au formulat explicaţii şi s'au propus remedii... Cu toate acestea, lucrurile nu se vor schimba prea mult niciodată. Pentru următoarea stare *de fapt:* vârsta la care se termină cursul primar *este prea departe de vârsta maturităţii*, pentru care este pregătit copilul în şcoală. Intervalul care }separă epoca şcolii primare de maturitatea, în vederea căreia se cheltuiesc toate eforturile, este destul de lung pentru ca *să se ducă la fund* toate cunoştinţele, abia închegate, şi toate deprinderile, abia înfiripate. Când fostul elev va fi om mare, el nu-şi va aminti nimic din cele ce a învăţat. Cărţile vor fi pierdute de mult, aşa că toate lecţiile despre cultura pomilor, a cerealelor, despre îngrijirea vitelor, şi atâtea altele cu care i s'au plictisit anii frumoşi ai copilăriei, nu-şi vor produce efectul. *Partea de folos pentru vieaţă* a şcolii — singura raţiune de a fi a acesteia, cu toate părerile contrarii ce s'ar putea formula — este prea aridă pentru nişte copii de opt sau zece ani. Şi timpul *gol* de aci până la maturitate, şterge totul. Ideia *prelungirii învăţământului*, de acest *gol* a fost determinată, desigur. Invăţământul trebue dus până în pragul maturităţii pentru ca să poată sta, proaspăt, la dispozţia nevoilor acesteia. Această prelungire însă, nu e prea uşor de obţinut. Consideraţii de ordin social nu îngăduiesc acoperirea integrală cu şcolaritate a epocii de desvoltare trupească şi sufletească a omului. In ţara noastră, abia s'a putut ajunge până la 14 ani. Şi cât de... târâş-grăpiş!... Suprimarea ciclului „supra-primar" — la care se ajunsese acum câtva timp — se putuse face fără să poată cineva spune că se *distruge o realitate*. Ministerul se întemeia doar *pe inexistenţa lui de fapt*, fără să-i tăgăduiască, totuşi, rostul.

O altă cauză care face ca învăţământul primar să dea aşa de slabe rezultate, în raport cu pregătirea pentru vieaţă, este următoarea: mare parte din cuprinsul programei analitice, nu are *în niciun fel un corespondent în vieaţa sufletească a copiilor*. Chestiunile respective se referă la omul matur de mâine, desigur; dar în prezent nu avem în faţă decât copilul. Se ştie că niciun fel de învăţământ nu prinde dacă nu-i corespunde în sufletul elevului o *anumită nevoie*, un anumit potenţial, sub formă de impulsiuni sau sub formă de *interese*, cum le numesc pedagogii. Ce *interes* poate avea un copil pentru toată partea de pregătire pentru vieaţă — deseori pentru o anumită *profesiune* — ce o întâlnim în programele şcolilor primare? Oricât am căuta *să-l trezim* (există doar atâtea procedee de ...„trezire a interesului"!), el rămâne artificial şi prematur. Prin urmare, acest fel de interes nu poate angaja fiinţa copilului. El va dispare imediat ce *un alt interes* — acela, creat de ambianţa clasei, pe baza căruia copiii se simt bine unii faţă de alţii numai dacă sunt cotaţi drept silitori — nu va mai fi.

Reţinem deci: oricâte reforme se vor face, oricâte „metode" se vor descoperi, măsura în care învăţământul *copilăriei* va putea servi *maturităţii*, este condiţionată de realitatea de fapt *a vieţii de copil*, care nu se lasă prea uşor să fie o perioadă de pregătire pentru o profesiune sau, măcar, pentru un anumit fel de vieaţă, neînţeles şi îndepărtat. Precizăm: privim şcoala numai prin această singură prismă. Sunt alte părţi din programul ei, care, deşi *convin copilăriei, pregătesc şi pentru vieaţă*. Am luat numai acest punct de vedere,

pentrucă numai el ne interesează în legătură cu lucrarea, așa de cuprinzătoare și de competentă, de care urmează să ne ocupăm.

Școala superioară țărănească este o școală pentru adulți sau pentru tineri, în pragul maturității. Cei care au ajuns să o propună, au constatat tocmai cele ce am desvoltat până aici: că, oricât ar fi de necesar altfel, copilăria nu poate fi folosită exclusiv în scopul pregătirii pentru vieața de adult. Pe lângă greutățile de a lupta cu o realitate sufletească, s'ar mai adăuga încă un fapt: nu poți ști așa de devreme ce fel de vieață, — poate că e mai bine să spunem *pentru ce fel de vieață* va fi bun copilul — va avea, ca adult, copilul din prezent. Foarte multe dintre nevoile pe care noi credem că le va avea, s'ar putea întâmpla să nu le aibă. Și invers: multe din greutățile ce le va întâlni nu vor fi fost prevăzute de școala în care a învățat. Și atunci, cât *ireparabil* am pus într'o vieață de om, și câtă pagubă!.. Poate că nu e încă venit timpul organizării celei mai bune școli pentru copii. Un program care să satisfacă și copilăria și care să facă să înflorească însușiri, cu rădăcini în vieața copiilor, pe care să se altoiască și o pregătire pentru vieață, nu e ușor nici de conceput. Dar de aplicat...

Iată de ce trebue să acordăm toată grija încercărilor din ultimul timp, pe care d-l *Stanciu Stoian* le sintetizează așa de sugestiv pentru cele ce se vor înfăptui mâine: în loc să exagerăm pe drumul vechiu, al plictisirii copilăriei, cu atâtea preocupări *care sunt pentru adulți* e mai bine, dacă voim o vieață mai bună pentru ei, să *ne adresăm chiar adulților*. Așa se explică apariția școlilor țărănești în țara noastră. Nevoia unei vieți mai bune pentru săteni, este de mult simțită în țara noastră. Și, bine înțeles, cel dintâiu lucru la care s'au gândit cei care au avut datoria s'o facă a fost ca să se folosească școala primară a satului drept instrument de pregătire pentru această vieață mai bună. Știm cu toții unde am ajuns. Am arătat cum copilul nu înțelege problemele de pregătire pentru adult, iar când devine adult le-a uitat de mult.

Când se găsea la Ministerul, azi al Educațiunii Naționale, d-l *profesor Gusti*, s'a gândit cel dintâiu la niște *școli pentru sătenii adulți*. Ele au și fost puse în practică, iar rezultatul lor a corespuns din plin așteptărilor. Mare parte din lucrările românești despre școlile superioare țărănești, folosesc experiența acelora. La această ideie a școlilor țărănești, d-l prof. Gusti ajungea, desigur, în urma anilor de cercetări ai vieții concrete a satelor. Pentru prima dată, întâlnim la Ministerul Educațiunii Naționale, o înțelegere a vieții satelor și a rolului *pe care satul întreg o are asupra indivizilor socotiți în parte*. Intr'adevăr ceea ce copiii învață la școală *este neîncadrat în vieața de obște a satului*. Aceasta fiind cea mai puternică, va nimici pe cea din școală imediat ce copilul a „ieșit în lume", cum se spune. Dacă dorim o ridicare a vieții sătenilor, trebue să lucrăm *cu satul*, adică să vizăm tocmai vieața lui, pentru a ne găsi acolo punctele de reper. Altfel, toate loviturile se risipesc în vânt. Școala superioară țărănească, se poate apropia de sat mai ușor decât școala primară oricât de „țărănească" am voi s'o facem pe aceasta. Pentru simplul motiv că la școala țărănească vin *adulții*, adică tocmai cei care sunt *purtătorii* vieții satului. Aceasta poate fi deci în mâinile celor care vor s'o îmbunătățească. Pe câtă vreme prin copii ea rămânea în afară de orice încercare de modificare. Când, apoi, la Fundația Regală „Principele Carol", d-l prof. Gusti, organizează *Căminul Cultural*, în așa fel încât el să fie instrument al vieții întregi a satului, concepția d-sale despre munca culturală la sate, putea să fie și mai bine văzută în *roadele ei*. Că drumul bun era găsit, că metodele erau eficace și că un teren înțelenit începe să înflorească ne-o pot dovedi multiplele inițiative, toate cu rezultate *efective*, pe care Fundația „Principele Carol", le ia sau le patronează și care, toate vizează vieața *satului*, privit ca unitate. In congresul Căminelor Culturale din întreaga țară, de anul trecut, Maiestatea Sa Regele, *creatorul lor*, sintetiza tocmai ceea ce voim să spunem: „Pornite poate dela un alt gând, decât acela la care au ajuns astăzi, pornite dela gândul de a fi mai mult o bibliotecă, un loc de întâlnire a câtorva cărturari și celor dornici de citit, Căminele Culturale s'au desvoltat și și-au dibuit singure drumul. Astăzi, Căminele Culturale devin pe zi ce trece adevărata conducere a satului. Iată de ce aceste congrese capătă din ce în ce o importanță mai mare și direcțiunile și hotărîrile care se țin în ele sunt pilduitoare pentru bunul mers al țării".

Elev al profesorului Gusti, colaborator al d-sale la Ministerul Educațiunii Naționale și de atunci la Fundația „Principele Carol", — unde i s'a încredințat conducerea revistei „Căminul Cultural", — d-l Stanciu Stoian a trăit din plin problemele în legătură cu satul. Când în 1932, d-sa a fost numit delegat al Ministerului, alături de

delegaţii Ministerului Agriculturii în Comisia interministerială — înfiinţată la propunerea prof. Gusti, — d-l Stanciu Stoian, a avut ocazia să verifice pe teren eficacitatea unei metode de care s'a vorbit mult: *Agronomia socială.* Născută din insuficienţele ştiinţei agriculturii, ca metodă de modernizare a muncii agricole, agronomia socială nu-şi poate lepăda caracterul ei *prea tehnic,* cu toate sforţările. Tot din cele ce a putut să vadă cât a făcut parte din comisiunea amintită, d-l Stanciu Stoian, mai constată că agronomii *neglijează omul,* păstrează un fel de intelectualism în felul de lucru („un caracter propagandistic"), şi nu acordă niciun fel de înţelegere vieţii sociale, în speţă, vieţii satului, ca totalitate. „Nu este vorba să ridicăm „agricultura", prin ridicarea „agricultorului", ci să asigurăm o vieaţă culturală „satului" şi „săteanului", scrie d-sa înainte de a trece la expunerea concepţiei care stă la baza programului dela Fundaţia „Principele Carol".

Pe lângă experienţa dobândită la Ministerul Educaţiunii Naţionale sau la Fundaţia „Principele Carol", trebue să adăogăm că, d-l Stanciu Stoian, a vizitat numeroase şcoli similare din străinătate, şi *că a înfiinţat şi condus timp de trei ani Şcoala superioară ţărănească din Târgul Fierbinţi, în judeţul Ilfov.* Cele ce a încercat aci, sunt decisive pentru alcătuirea lucrării de faţă. Prin prisma experienţei dela Fierbinţi, d-sa judecă în deplină cunoaştere a problemei, toate înfăptuirile din ţară şi din străinătate. Foarte bine informat, cu ani întregi consacraţi muncii de ridicare a satelor, d-l Stanciu Stoian, ne dă cea mai bună lucrare asupra Şcolilor ţărăneşti în genere. Cartea este împărţită în două. In prima parte sunt tratate următoarele probleme: Şcoala superioară ţărănească şi instituţii similare în străinătate; despre agronomia socială; locul Şcolii superioare ţărăneşti în organizarea învăţământului; Şcoala superioară ţărănească în România. In partea a doua sunt expuse: organizarea, principiile călăuzitoare şi activitatea Şcolii superioare ţărăneşti din Târgul Fierbinţi. Pe baza celor experimentate aci, autorul formulează importante lucruri ce vor servi drept punct de plecare pentru înfăptuirile viitoare. Scrisă cu dragoste — pe care o ghicim tot timpul printre rânduri — din lucrarea de faţă, se pot scoate suficiente elemente în vederea unei *pedagogii speciale* a şcolilor ţărăneşti. Regretăm foarte mult că, nu putem insista asupra acestui lucru. Câteva cuvinte adăogăm totuşi, despre cele ce urmează.

Iată chiar cuvintele autorului despre programa şcolilor ţărăneşti: „programa unei şcoli superioare ţărăneşti, trebue să ţintească a păstra pe ţăran, ţăran... Să nu-l înstrăineze sufleteşte. Ea trebue apoi, să ne dea ţăranul necesar unei refaceri a lui şi a ţării. Patru lucruri se cer pentru aceasta: să-l facă bun gospodar, să-l obişnuiască să ducă o vieaţă sănătoasă, să-l lumineze ca cetăţean şi să-i deschidă sufletul spre valorile universale ale culturii umane. (pg. 168)".

Metoda folosită s'a bazat pe următoarele principii: principiul localismului, principiul libertăţii, al activismului şi al comunităţilor de muncă. Se acordă deci o egală grijă atât omului în genere (educaţie umanistică), cât şi cetăţeanului (educaţie civică), precum şi lucrătorului (educaţie profesională) şi biologicului (educaţie sanitară). Materialul care serveşte de obiect de studiu este în primul rând *realitatea locală,* văzută prin prisma *nevoilor locale,* combinate cu *nevoile naţionale.* Ca şi maestrul său — d-l prof. Gusti, pe care îl prezintă ca autorul curentului ce se înfiripă în prezent, de ridiculizare a metodelor de „culturalizare" şi de „cultură generală", d-l Stanciu Stoian, este în contra unei programe de „cultură generală" bună orişiunde: „astăzi aşa zisa „propagandă" culturală, sau culturalizare, ne apar ca o acţiune umilitare pentru popor, căruia i se administrează pe această cale „cultură generală", adică ştiinţă pe jumătate, artă de mâna a treia, morală ipocrită confecţionată în mod special pentru el" (pg. 249). La pagina 90—91 unde sunt expuse cunoscutele principii călăuzitoare în munca de ridicare a satului, găsim şi următorul pasaj luat din *Politica Culturii:* „Cultura generală — citām pe d-l prof. Gusti, — este fantoma unei culturi răspândite în mod egal în fiecare ins al poporului; este gândul prietenesc şi filantropic de a înfrupta poporul cu valorile culturale ale timpului. Este aşa zisa „popularizare" a ştiinţei; adică străduinţa de a feri poporul de o prea mare încordare spirituală şi a-i da cultură cu linguriţa, fără să observe, fără să ştie, cu abilităţi şi stratageme".

Cu toată întinderea pe care am dat-o recenziei de faţă, trebue să spunem că n'am redat mare lucru din cartea de care ne ocupăm. Ca oricine scrie din cele ce le-a trăit personal, d-l Stanciu Stoian, reuşeşte să fie sugestiv, umplându-şi lucarea cu observaţii de preţ asupra psihologiei satelor. Oricine lucrează, într'un fel sau altul, în domeniul vieţii satelor, va avea de câştigat mult, citind lucrarea. O recomandăm tuturora. Prin unele pa-

sagii — care deşi neadâncite ca expunere, sunt totuşi semnul unor convingeri de bază pentru toată activitatea autorului, — lucrarea pune câteva probleme care vizează direct structura viitoare a vieţii noastre sociale şi, uneori structura Statului nostru. Fără să reprezinte clar ultimul cuvânt al d-lui Stanciu Stoian, mărturisim că aceste pasagii ne-au interesat în deosebi. Sperăm însă că, d-sa le va expune poate, cu altă ocazie. Atât cât sunt în cartea de faţă nu pot fi obiectul unei discuţii care şi-ar avea, totuşi, locul.

Dumitru Dogaru

HORIA TECULESCU: *V. Oniţiu, un educator deschizator de suflete şi ziditor de idealuri. Vieaţa şi opera.* (Bucureşti, Editura Casei Şcoalelor şi a Culturii Poporului, 1937).

Sbuciumul vieţii româneşti din Ardeal niciodată nu va putea fi cunoscut în întregime. Perdeaua uitării a căzut pentru totdeauna asupra multor fapte însemnate, fie din cauza unei întâmplări a soartei, fie datorită unei dirijeri din umbră a administraţiei vrăjmaşe. Doar figurile reprezentative ale şcolii, sau mânuitorii neînfricaţi ai spadei îşi fac drum până în mijlocul nostru. Este o mare reculegere când ni se arată fapta unui asemenea personagiu. Horia Teculescu, directorul liceului Principele Nicolae din Sighişoara, prezintă în Editura Casei Şcoalelor şi a Culturii Poporului, vieaţa de pedagog a lui V. Oniţiu — acela care a strălucit în fruntea liceului Andrei Şaguna din Braşov.

Vieaţa lui Virgil Oniţiu nu ne este prezentată izolat de locuri şi evenimente. In cap. I autorul se opreşte asupra Braşovului, redând o icoană clară despre ceea ce a însemnat acest oraş în trecutul vieţii noastre politice şi culturale. Aci s'au pus bazele tipăriturilor ori şi-au găsit fugarii politici refugiu; aci s'au frământat visuri şi s'au născut idealuri. Paginile scrise reuşesc prin trecerea în revistă a tuturor amănuntelor, a te face să vezi în Braşov un oraş al nostru, asupra căruia aveau numai alţii stăpânirea economică.

El s'a născut în Reghin, de origine fiind din Macedonia. Termină teologia şi devine redactor la *Telegraful român.*

In fruntea liceului din Braşov, începe conferinţele cu caracter pedagogic, a căror menire era de a completa cultura obţinută prin manuale, de calitate slabă.

Oniţiu prin activitatea sa practică ca şi prin conferinţele ţinute se vede a fi avut o pregătire pedagogică serioasă. Condamnă pasivitatea în şcoală, întru cât firile receptive nu vor putea nici în domeniul lor ca să supună unui examen critic cele ce se petrec. Grija lui era mare pentru formarea viitoarelor generaţii. Trecutul trebue preţuit. „Individualitatea noastră naţională este rezultatul veacurilor de dureri şi de lupte. Cum vom desvolta-o noi, cum o vom aduce la cel mai înalt grad de perfecţiune, dacă în sufletul nostru se va furişa indiferentismul faţă de trecutul neamului?". In lupta sa pentru trezirea neamului românesc are corespondenţe la ziare în Bucureşti, nesemnate de el, căci nu caută faimă pentru sine.

In adausul publicat, îl surprindem pe Virgil Oniţiu cu toată credinţa care l-a călăuzit, şi care a însemnat o pildă frumoasă de activitate.

Acest cărturar al Ardealului prezentat într'un ansamblu de manifestări de peste munţi, e o dovadă neasemănată de atitudine în perioada vremurilor vitrege. „In mijlocul preocupărilor zilnice, trebue să ne găsim ceasuri de linişte, în care să stăm de vorbă cu sfinţii şi martirii noştri de prin veacuri, să le cunoaştem faptele şi să ne însufleţim de jertfele lor, fără de care nu s'ar fi ales de noi ceea ce suntem azi". Sunt cuvinte actuale, de mare adevăr.

In *cuvântul introductiv* al acestei cărţi, d-l I. Bratu, directorul general al învăţământului secundar, aminteşte o conferinţă a d-lui N. Iorga, în care vorbea de un Plutarch naţional. D-sa arată, pe bună dreptate, că „dacă am fi avut acest Plutarch al şcoalei româneşti, nu am mai fi alergat după tipare străine, ci drumul nostru ar fi fost lămurit de lumina tradiţiei lăsată nouă moştenire de atâţia vrednici profesori"...

Iată de ce, în scopul mărturisit, publicându-se acest volum, se face un pas bun: prin alegerea figurii reprezentative, ca şi prin aflarea celui care a prezentat-o.

D-l Horia Teculescu a prezentat nu numai pedagogul, dar şi omul, cum trebue, în împrejurările actuale, fiecare să se străduiască să fie.

Florea Florescu

Dr. CASIAN ŢOPA: *Monografia sanitară a circumscripţiei Văscăuţi (Storojineţ),* pe anii: 1931—1935.

Medicina se găseşte actualmente într'o fază de orientare, fiindcă nu s'a putut încă stabili o linie de vedere şi de conduită unitară doctrinală printre diferitele şcoli şi concepţiuni medicale. S'a produs

o desadaptare dela necesitățile reale la eficiența acestei categorii sociale, în primul rând, fiindcă nu s'a realizat în însăși sânul ei, aceea armonizare de vederi și concepțiuni medicale și lucrul e justificabil din cauza domeniului vast pe care-l abordează și a cărui stăpânire integrală e poate realizabilă. Iar în al doilea rând, fiindcă nu corespunde necesităților colectivității, manifestându-se printr'o acțiune eficace așa cum o cer realitățile sociale actuale.

Medicina, de altfel, va oscila întotdeauna între polii intereselor individuale și colective, între Scyla și Carybda doctrinelor contradictorii. Acest aspect dublu al profesiunii medicale, pe de o parte curativ, fiind în raport de interes cu individul bolnav, iar pe de altă parte, aspectul (de interes) colectiv, care, pare să ignoreze pe individ pentru salvgardarea colectivității, nu poate fi rezolvat decât printr'o judicioasă compensare a acestor tendințe disparate.

Va trebui să se definească ceea ce aparține medicului curant și ce aparține medicinii sociale care urmărește transformarea și ridicarea societății prin ameliorarea sănătății ei.

Ori, desvoltarea excesivă a laturii curative a medicinii, cu doctori practicieni care au nevoie de cât mai mulți bolnavi ca să prospereze, nu e întotdeauna folositoare sănătății colective. E un câștig pentru tagma medicală, e satisfăcut interesul profesional, însă nu este îndreptată sănătatea societății întotdeauna, fiindcă acesta nu servește decât interesul individual al pacientului, care plătește și care se tratează cât vrea fără constrângere. Apoi, sunt alți mulți care fiind bolnavi de boli infecțioase, prezintă un pericol pentru societate, însă nu se duc la medic.

Sănătatea colectivă nu se poate obține prin măsuri parțiale și printr'o acțiune de expectativă, așa cum se întreprinde în practica medicală obișnuită.

Numai o acțiune sistematizată, cu măsuri generale și coordonate și printr'o atitudine activă, transformatoare a condițiilor complexe care întrețin afecțiunile colective, se poate face ceva real pentru sănătatea unei societăți. De aceea trebue să se delimiteze atribuțiunile medicului practician, de cele ale medicului însărcinat de societate ca să-i privegheze sănătatea. Primul este prea îndatorat față de pacient, care-l preocupă în întregime, pentru ca să mai aibă destulă libertate de concepție și de acțiune pentru întreprinderea unei acțiuni generale.

Medicul curativ va trebui să rămâe ca atare fiindcă și așa este absorbit în întregime de îndatorirea sa. Iar activitatea cu caracter profilactic, de medicină socială, să fie încadrată într'o organizare sistematică cu măsuri generalizate și progresive care să activeze pe etape pentru realizarea întregului program sanitar. Numai astfel se pot îndrepta relele de care suferă o societate, ai căror factori determinanți au fost cercetați în prealabil, întreprinzându-se o sistematică acțiune de transformare a configurației societății. Medicul care supraveghează și conduce această operă transformatoare, trebue să dovedească pe lângă capacitatea profesională și calități sufletești deosebite și o adâncă comprehensiune a realităților sociale. Realizând astfel tipul medicului sociolog, tehnician pentru întreprinderea de sanitație și supraveghetor al acțiunii medicale preventive. Această acțiune la noi este condusă de către medicul de circumscripție, care are atribuții și de medic curativ și de supraveghetor al sănătății publice. Ori, funcțiunile acestea dela un anumit punct se exclud. Iar organizarea sanitară s'a dovedit, astfel, ineficace față de flagelele sociale. Corectorul ei este pasiv, mai mult polițienesc și biroucratic, măsurile fiind paliative, iar rezultatele mai mult pe hârtie.

Numai o organizare sanitară dinamică, perfect adaptabilă structurii unei societăți, cu măsuri corespunzătoare și eficace, pot să combată cauzele care întrețin starea sanitară precară. Aceasta trebue să fie cu acțiune transformatoare a aspectului societății, prin modificarea stării economice, morale și culturale. Pentru ajungerea acestui scop e necesară colaborarea tuturor factorilor de conducere, care, printr'o acțiune energică, să contribue la vindecarea populației din toate punctele de vedere. Iar concomitent cu această acțiune cu caracter general, să se ducă o acțiune medicală propriu zisă, însă sistematică și susținută, supravegheată și îndelungată, profilactică și curativă.

Aceste concepțiuni cu totul dinamice și moderne, și-au făcut drum și la noi, aducând un curent de împrospătare în spiritul rutinar care stăpânește organizarea noastră sanitară. Promotorii lui au fost institutele de igienă care au activat practic prin intermediul plaselor sanitare model, în spiritul medicinii preventive și active, în felul schițat mai sus.

Medicul care conduce coordonând și sistematizând activitatea sanitară, e medicul igienist, cu o pregătire tehnică specială, fiind lipsit de îndatoriri față de clientelă. Toată activitatea lui se dedică unității sanitare pe care o conduce, plasa sanitară. Aceasta înglobează mai multe circumscripții

medicale, însumând un total de 100.000 locuitori. Se pare că sistemul de investigaţie şi lucru e cât se poate de eficace, cu un randament mărit şi cu rezultate evidente după un timp mai scurt deşi se scontează apariţia ameliorărilor după o perioadă de 10 ani.

Lucrarea d-rului Casian Ţopa: Monografia sanitară a circumscripţiei Văscăuţi, pe Ceremuş, se integrează în spiritul acesta inovator, în medicina socială. Broşura sintetizează rezultatele unei activităţi modeste dar plină de consecinţe utile pentru plasa ce o conduce. După o amplă monografie ce o face asupra plasei sanitare, cercetând condiţiile geografice, biologice, economice, istorice, etc., care ne reliefează întregul aspect al circumscripţiei sanitare ca să înţelegem condiţiile active de transformare obţinute, trece la enumerarea întregii activităţi sanitare, sprijinită concret pe date statistice ample, care permit o vizualizare sinoptică a situaţiei.

Activitatea întreprinsă corespunde programului de cercetări şi acţiune a plaselor sanitare model, de pe lângă institutele de igienă din Cluj şi Iaşi, în care se urmăreşte o transformare a mediului social paralel cu acţiunea medicală propriu zisă. Fiindcă este o interdependenţă între sănătate şi economie, se urmăreşte îmbunătăţirea condiţiilor de trai, a standardului de vieaţă. Apoi educaţie, moralizare, cultură, care facilitează procesul de asanare sanitară.

Paralel, întreprinderea unui program de realizări de edilitate şi de construcţie de salubritate publică.

Realizările sunt frumoase, iar d-l dr. Ţopa C, dovedeşte că stăpâneşte la perfecţie realităţile sanitare şi sociale ale circumscripţiei pe care o conduce. Dovedeşte în acelaşi timp tenacitate şi mult interes pentru rezolvarea problemelor sanitare într'un mod mai mult ca satisfăcător. Fiind întreprinsă din iniţiativă proprie, cred că lucrarea e unică în genul ei, constituind un prim început foarte lăudabil care ar trebui urmat de cei mai mulţi medici de circumscripţie, care ar aduce astfel pe lângă o interesantă contribuţie personală, la încercările de acest soi, şi o utilă încercare de ridicare sanitară a populaţiei noastre rurale.

Dr. Tiberiu Ionescu

ROMÂNII DE PESTE HOTARE

TH. CAPIDAN: *Les Macédo-Roumains.* Esquisse historique et descriptive des populations Roumaines de la péninsule balcanique. Academie Roumaine, connaissance de la terre et de la pensée roumaines, Bucarest, 1937.

Expoziţia internaţională din anul trecut, care a avut loc la Paris, printre publicaţiile care prezentau din realităţile româneşti, a avut expus şi volumul d-lui Th. Capidan: *Les Macédo-Roumains.* Cartea aceasta avea rostul de a atrage atenţia asupra unei însemnate ramuri sud-dunărene a neamului nostru. Deşi acest scop se poate urmări în tot cursul lucrării, d-l Capidan a reuşit ca să prezinte, cum nu se poate mai bine, situaţia obiectivă a Macedo-Românilor

Vorbeşte de numele Macedo-Românilor — numiţi de către străini Vlahi, deşi ei între ei se numesc Români — de extensiunea lor, de vechimea lor în diverse centre. Se opreşte la regiunile din diferitele ţări unde sunt aflaţi, la numărul lor, pe care-l discută şi pe baza celor însemnate de diverşi cercetători. Autorul prezintă ocupaţia şi vieaţa domestică a fraţilor din Sud, arătând că, în genere, locuinţele se află pe pante abrupte, adică în munţi, unde este uşor păstoritul, sau în oraşe, atunci când s'au dedat la o vieaţă economică. Trăirea aceasta pe înălţimi este poate datorită şi unei moşteniri dela strămoşii lor tracoiliri. Felul acestor locuinţe este izbitor. Aşa că „toţi vizitatorii străini ai Peninsulei Balcanice au relevat această aşezare particulară a satelor româneşti".

Descrierea costumului e sumară. De asemeni se dau informaţii cu privire la locuirea caselor, transhumanţă, firea Aromânului, care se deosebeşte de a Grecului, Slavului, Albanezului, printr'o energie proprie, care-i dă posibilitatea să-şi croiască un rost în vieaţă. Bine înţeles, că nu-i lipseşte sobrietatea şi măsura.

Pentru autor, Macedo-Românii reprezintă branşa meridională a poporului român, a căror istorie se leagă până în secolul X—XI, de istoria poporu-

lui românesc întreg. Autorul demonstrează că într'adevăr lucrurile s'au petrecut aşa, deşi unii dintre cercetători au susţinut că desvoltarea Macedo-Românilor a fost independentă de a Daco-Românilor.

D-l Capidan, afirmă, aci, că populaţia română din nordul Peninsulei Balcanice ar fi dispărut. Nu împărtăşim această părere deşi d-sa invoacă argumente de natură filologică. Mai ales în ultimul timp, unele precizări, cu privire la organizarea ţinutului Valea Timocului, unde şi-a avut reşedinţa voievodul român Glad, stăpânitorul Banatului, precum şi alte fapte similare, relevaţe în parte de unul din colaboratorii acestei reviste, ne fac să respingem ideea că, în tot Evul Mediu, nordul Peninsulei Balcanice ar fi fost lipsit de un element românesc.

Filologii şi chiar istoricii noştri au pierdut din vedere că nordul Peninsulei Balcanice formează, cu teritoriul Daciei, un ţinut cu o unitate geografică perfectă. Urme toponimice întâlneşti la fiecare pas la Daco-românii din Serbia sau Bulgaria; ctitorii de ale domnitorilor noştri găseşti la fiecare dintre aceste două grupuri de Români, şi cu toate acestea, poate, din cauza teoriei lansată de Rössler, stărue ideea imigrării acestui element din nord Când s'a întâmplat această imigrare? Se întreabă zadarnic chiar străinii.

Un lucru însă se ştie: aceşti Români au civilizaţie veche, proprie, şi un trecut de administraţie independentă. Intrebăm: nu este timpul să revizuim părerile istoricilor şi filologilor? De sigur. Iar contribuţii ca cele indicate sunt tocmai la timp venite. Autorul stărue după aceea, asupra identităţii etnice între Români şi Macedo-români, bazându-se pe limbă.

Vieaţa economică a Macedo-Românilor este urmărită pe puncte. Se opreşte asupra păstoritului, arătând caracterul nomad sau semi-nomad; expune organizaţia socială a păstorilor, fălcarea, căreia i s'a consacrat un studiu special în numărul trecut al revistei; cărăvănăritul, şi el destul de vechiu, care a fost de asemeni un mijloc de câştig.

In ceea ce priveşte comerţul se insistă asupra rolului extraordinar pe care l-au deţinut comercianţii Macedo-Români în diferite puncte ale Peninsulei Balcanice, ca şi în Austria şi Ungaria.

După numeroase relatări cu privire la civilizaţia şi cultura Macedo-Românilor se examinează situaţia actuală. Cu o claritate izbitoare, se înregistrează: ceea ce se câştigă prin pacea dela Bucureşti, se pierde cu începerea războiului mondial; Macedo-Românii nu reuşesc după armistiţiu, să creieze un centru independent; Iugoslavia închide şcolile româneşti; Albanezii le zăvoriră de asemeni repede după războiu; Grecii le tolerează, nu însă fără şicane.

Cartea cuprinde două hărţi, precum şi numeroase planşe cu vederi şi tipuri. Cam acesta este conţinutul volumului d-lui Capidan, sistematic alcătuit, de o precizie şi de o claritate neîntrecută. O adevărată operă de propagandă, în sensul cel mai util al cuvântului.

Florea Florescu

MEDIUL POLITIC AL ROMÂNIEI

TEKIN ALP. *Le Kémalisme.* — Paris, Alcan, 1937.

O expunere asupra Turciei de azi este de două ori interesantă pentru noi. Nu numai fiindcă e vorba de o „naţiune amică şi aliată", cum se spune şi în toasturi, dar şi pentru că ne înfăţişează un proces care ne-a preocupat şi ne preocupă încă şi pe noi: occidentalizarea în cadrul naţional. *Le Kémalisme*, carte scrisă în franţuzeşte de un turc este bineînţeles o expunere oficială, colorată de un sincer entusiasm. Aceasta nu-i răpeşte însă orice valoare obiectivă. Ni se arată scopuri, metode, rezultate. Dacă rezultatele ar trebui verificate pentru noi de un cercetător imparţial, în schimb scopurile sunt redate cu sinceritate şi curaj, iar metodele sunt uşor de ghicit sub prezentarea lor deabea îndulcită.

Prima parte a lucrării se ocupă cu geneza Kemalismului. Autorul începe prin a defini caracterul de revoluţie al prefacerii din Turcia. Revoluţie în înţeles de „efervescenţă conştientă", care aduce la suprafaţă aspiraţiile ascunse ale naţiunii. Urmează o pledoarie pentru admiterea acestui cuvânt „Kemalism" ca termen ştiinţific, ca „ism". Sensul său nu se poate cuprinde în formule de stânga sau

dreapta, ci e strâns legat de personalitatea lui Kemal Ataturk, eroul, „marele creer". Un scurt istoric al mișcărilor ce au precedat — și de sigur inspirat Kemalismul — încearcă tocmai să arate cât de puțin le datorează acesta din urmă. Tanzimatul, constituționalismul junilor Turci, sau ideile propovăduite de Zia Gök Alp erau sortite insuccesului, întru cât procedau pe cale evolutivă. După aceea, autorul rezumă lupta lui Mustafa Kemal, dela izgonirea inamicului năvălitor și deșteptarea țării din panica înfrângerii la lupta cu „inamicul intern", reacțiunea. In sfârșit, d. Tekin Alp, ne arată factorii activi ai înoirii; vitejia, caracter al rasei și realismul politic al conducătorului. Kemalismul nu este o revoluție cu program. Faptele precedă discursurile. Totuși nimic nu e improvizat, ci supus tacticei „secretului național" adică prezentat poporului sub formă de surprize... plăcute Singurii inițiați din vreme, sunt intelectualii Parla discuții libere în vila sa dela Cian-Kaya, „o tidului Poporului, care sunt invitați de președinte, școală practică de științe politice".

Partea a doua a cărții, va fi deci închinată realizarilor, lasând principiile la urmă. Dela constituirea în 1920 a Marii Adunări Naționale, dominată de Mustafa Kemal, asistăm la o luptă mai mult sau mai puțin fățișă între acest guvern, de fapt și guvernul legal al Sultanului. In Septemvrie 1923, Capitala se mută oficial la Ankara, departe de orice influență străină, iar în Octomvrie, se proclamă Republica.

In locul sultanului, șef religios și politic, în același timp, rămâne un calif, cu autoritate pur religioasă asupra întregului Islam. La rândul său califatul e desființat în Martie 1924.

Puterea a fost integral cucerită. Urmează etapa a doua, a „laicizării" rapide a vieții naționale. In 1925, se interzice portul fesului, reformă celebră, prin nota de pitoresc, dar însemnată prin efectele-i psihologice. Tot în 1925, se desființează puternicele confrerii și școlile religioase și se introduce calendarul internațional. In 1926, se înlocuiește codul civil religios cu cel elvețian. In sfârșit, în 1928, se pronunță separarea bisericii de Stat. In același an se adoptă alfabetul latin (unele caractere sunt luate din românește).

E foarte interesant cum descrie d. T. Alp desfășurarea acestor reforme. Campania de persuasiune începe la Cian Kaya. După aceea Kemal Atatürk, „se hotărăște să divulge... secretul național". Entusiasm popular. Inrolarea tuturor conducătorilor: miniștrii, deputații, președintele, toți se duc la sate cu creta în mână și învață buchea cea nouă. Legea care urmează, nu face decât să constate schimbarea.

Reformele următoare țintesc la emanciparea femeii. Se interzice portul vălului, școlile devin mixte, se oferă posturi la Stat femeilor, li se acordă dreptul de vot la comună (1930), apoi la Adunarea Națională, în sfârșit, în 1934, sunt 20 de deputate în Adunare. Pentru viitor, li se promite „dreptul" de a face serviciul militar.

In anul 1929, se atacă un nou domeniu, destul de neașteptat: istoria. Oficialitatea se leapădă de trecutul „otoman" al Turciei înstrăinate, arabizate și întemeiază o istorie rasistă, cuprinzând nu numai toate popoarele turaniene — pe care le declară de altfel de cea mai pură rasă ariană, — dar anexând toate civilizațiile asiatice și europene, începând cu Sumerenii și Hittiții. Concluzia e că Turcii au fost inițiatorii civilizației și au continuat a fi centrul de iradiere al ei pe întreaga planetă. Un institut de istorie e însărcinat să propovăduiască această concepție.

In 1930, nouă „mobilizare națională". De data aceasta, obiectul este limba, care trebue purificată. Cu un zel care amintește pe al latiniștilor noștri, se pornește o prigoană asupra cuvintelor „străine": arabe, persane, grecești. Se reînviază, la nevoie se inventă cuvinte pur turcești, voluntarii se duc în toate colțurile țării, în căutarea vocabularului autentic. Mai mult, institutul creat în acest scop, transpune panturocismul din istorie în filologie, căutând rădăcini turce în vocabularele tuturor limbilor de cultură, care sunt în consecință creații ale geniului turc.

In 1931, nouă perturbație: toți Turcii trebue să-și găsească un nume de familie. Se știe că lumea islamică nu cunoaște patronimicul. Incepe o goană după nume simbolice sau sumeriene și hitite. Lui Mustafa Kemal i se oferă numele de Atatürk (părintele Turciei), iar lui Ismet Pașa, acela de Inönü, după numele bătăliei, câștigate asupra Grecilor.

In 1933 vine rândul muzicei. Muzica „alaturka", e declarată barbară și „străină", iar Turcia trebue să cânte numai „alafranga", europenește.

In sfârșit, în anul 1936, încep reformele economice, pe care d. T. Alp, ni le prezintă mai ales în stare de proiect. Astfel se anunță o reformă agrară și școli rurale îndreptate spre educația agricolă, un plan de industrializare, etc.

Cu acestea, autorul ajunge la ultima despărțire a lucrării, consacrată ideologiei noului Stat turc. Simbolic, ea e figurată prin șase săgeți, care re-

prezintă cele şase principii: „Republicanism, Naţionalism, Laicism, Etatism, Democraţie, Revoluţionism".

Republicanismul e un element negativ — renunţare pentru totdeauna la autocraţia sultanilor.

Democraţia e înţeleasă ca un „populism antiliberal". Deci, regim autoritar, fără separarea puterilor (singura autoritate e Marea Adunare Naţională, miniştrii purtând titlul de „vechili"), dar în serviciul naţiunii ca întreg, fără a admite deosebiri de clase. Legătura dintre popor şi conducere o face Partidul Poporului, partid unic, organizat în teorie — ca şi administraţia locală — după principiul electiv, în realitate o armată disciplinată.

Etatismul e formula vieţii economice, îndreptată împotriva capitalismului internaţional, care ameninţa să robească Turcia, şi vrea să ajute crearea rapidă a unei structuri economice proprii. Deci, industrializare. Prima etapă constă în fabricarea, în ţară a unor produse de primă necesitate: zahăr, textile, etc. Intr'a doua se caută utilizarea materiilor prime aflătoare în Turcia (anularea concesiunilor miniere, industria electrică, etc.). Statul nu este proprietarul acestor industrii, ci „acţionar", prin intermediul unor bănci (Sumer Benk, Eti Bank) create în acest scop [1]. Etatismul astfel înţeles îşi propune să cuprindă întreaga desvoltare viitoare a raporturilor dintre capital şi muncă, dintre producători şi consumatori. E un regim de „prevenire" a conflictelor. Statul nu admite greva şi lock-outul şi el fixează preţurile. Partidul unic e mijlocul de informare a conducătorilor pe de o parte şi de educare a masselor, pe de alta, permiţând în acelaşi timp selecţia valorilor.

Naţionalismul turc se defineşte în primul rând prin opoziţie cu islamismul, pseudo-naţionalismul religios. Totuşi, nu e rasist, căci „este Turc cel care doreşte" (Ismet Inönü). Formula pe care o dă d. Tekin Alp, este unitatea de limbă, cultură şi ideal. In practică aceasta are urmări neaşteptate. Renunţând la unitatea religioasă, se porneşte o politică de naţionalizare forţată a minorităţilor, care, în Turcia, sunt minorităţi în primul rând religioase. Raţionamentul e că ele trebue să renunţe la privilegiile lor, care le apărau doar într'un Stat reacţionar, care nu mai există. Nu au nevoie nici de şcoli proprii, întru cât Statul cel nou le oferă o cultură admirabilă — care de altfel nu le e mai străină decât Turcilor veritabili. Cât despre ideal, se ştie în ce mod a fost impus Kurzilor.

Politica guvernului turc, în materie de naţionalităţi se completează cu o campanie de colonizare, prin imigranţi. Aceştia sunt consideraţi turci, fie că au religia mahomedană, fără a vorbi turceşte (cazul Românilor Megleniţi. N. R.), fie că vorbesc turceşte, fără a fi mahomedani (cazul Găgăuţilor creştini din România).

Singurul obstacol — sâcâitor pentru guvernanţi— îl constituie clauzele minoritare din tratate. Asimilarea se face „prea încet". E singurul capitol unde revoluţia face loc evoluţiei.

Căci ultimul principiu al Kemalismului e Revoluţia permanentă. Progresul trebue făcut în salturi, poporul trebue unit în acelaşi avânt dela început şi nicio revenire nu e posibilă.

Cartea se termină, arătând radierea Kemalismului în tot Orientul. Dela Albania şi Egipt, la Persia şi Afganistan, toate ţările sunt cuprinse de o pasiune reformatoare şi se inspiră din succesul lui Kemal Atatürk. Unitatea Islamului distrusă, se reconstituie în jurul noului ideal.

Iată o privire completă a Turciei, aşa cum vrea să fie. O ţară care se închină religiei progresului, o ţară laică şi republicană, trăsături care nu pot decât să facă plăcere autorului prefeţei, d. Ed. Herriot. Dar, elementele acestea şi celelalte, contradictorii, reprezintă voinţa de existenţă independentă a poporului Turc. El se găseşte azi în faza în care eram noi acum vre-o sută de ani: naţionalism şi occidentalizare. De ce aşa târziu? Fiindcă naţionalismul reprezenta pentru Turcia dinainte de războiu, un element de disolvare. Imperiul Otoman era un Stat supra-naţional: pan-islamic într'o direcţie, pan-balcanic în cealaltă. Turcii au învăţat naţionalismul dela Balcanici. E semnificativ faptul că, însuşi Kemal Atatürk e originar din Salonic, şi a fost elev al Academiei militare din Bitolia. Acolo, războiul era permanent. Dar Turcia redusă la limitele aproximativ naţionale s'a văzut ameninţată de alt pericol, imperialismul economic internaţional. Imperiul Otoman se împăca perfect cu o structură economică străină, în mâinile Grecilor, Evreilor şi ale internaţionalei levantine. „Omul bolnav" trăia dintr'o datorie uriaşă faţă de finanţa europeană. După dezastrul războiului, această situaţie ameninţa să se transforme în regimul de mandat. Aceasta a dat îndoitul sens al strigătului „Independenţa sau moartea". Izbânda neaşteptată, datorită şi neînţe-

---

[1]) Se pare că numirea ca prim ministru a d-lui Celal Bayar corespunde acestei direcţii politice.

legerilor dintre foştii aliaţi l-a îndemnat pe Mustafa Kemal, să păşească la clădirea unui nou Stat.

In afară de tehnica modernă şi progresele mult mai rapide pe care le permite, momentul acestei încercări, mai are o superioritate asupra celui în care noi am vrut să fim „Belgia Orientului". Secolul al XIX-lea oferă un singur ideal de Stat modern. Statul liberal, raţionalist, parlamentar. Chiar Turcia a crezut că trece în rândul popoarelor „civilizate", dându-şi un simulacru de Parlament. După războiul cel mare, însă, nu mai era o singură formulă triumfătoare, reţetă universală de vieaţă politică. Turcia a avut de ales şi a ales. Teoria economiei dirijate sau principiul Partidului unic aşa cum le descrie d. Tekin Alp, nu sunt originale. Originală e combinarea adesea paradoxală a principiilor în jurul unui scop unic: un Stat puternic şi stăpân pe toate resursele sale. Ce interesează e deci valoarea tactică a sistemului şi rezultatele sale.

De sigur că se pot obţine lucruri enorme prin avântul revoluţionar şi „mobilizări" periodice. In contrast cu pasiunea reformatoare, spiritul de prevedere. E natural să cauţi să eviţi desechilibrul social produs de industrializare, când ai în faţă experienţa dureroasă a altora, care deschideau drumuri necunoscute. Dar noi, n'am făcut nici atât.

E îmbucurător apoi, că excesele inerente spiritului revoluţionar s'au îndreptat mai ales în direcţii inofensive. In dorinţa caracteristică naţionalismelor tinere de a-şi găsi strămoşi nobili, sau o limbă pură, s'a ajuns la ceea ce numeşte d. T. Alp, cu destulă ingenuitate „renaştere retroactivă" şi „turcizarea limbii" turce. E o trecătoare pierdere a proporţiilor (care dă naştere de altfel la greutăţi practice, ca bilinguismul) şi Statul va renunţa cu timpul să-şi atribue competenţa ştiinţifică sau să rezolve polemicele pe cale de decret.

De asemenea să rămânem sceptici când ni se spune că milioane de oameni şi-au schimbat dela o zi la alta, chiar şi fizionomia.

Sunt însă alte lucruri, care ne privesc mai direct cum e politica turcă a imigrărilor, faţă de care Statul nostru nu are o atitudine efectivă, sau poziţia pe care a ştiut să şi-o câştige Turcia faţă de ţările din Orientul apropiat. Câte posibilităţi pierdem noi, cu o vieaţă universitară care ar putea atrage pe mulţi, cu resurse economice mai vaste [2]).

Cartea d-lui Tekin Alp, deşi scrisă într'un stil mai mult ziaristic şi cu preocupări polemice, sugerează multe alte gânduri privitoare la experienţa unei ţări care, fără prea multă paradă, îşi face voinţa respectată şi prietenia căutată.

Titu I. Rădulescu-Pogoneanu

[1]) E o constare care mi-a fost confirmată din multe părţi într'o recentă călătorie balcanică.

INTRAREA PROF. GUSTI IN ACADEMIE DES SCIENCES MORALES ET POLITIQUES

Academia de științe morale și politice l-a ales pe prof. Gusti, membru corespondent, în ultima ei sesiune ordinară.

Ne bucură această consacrare a muncii inițiate de profesorul nostru, bine cunoscută în Capitala Franței, după cele două ambasade științifice ale d-sale la Paris: conferințele din 1934, dela Universitate și dela Academia de Științe morale și politice și organizarea, în 1937, a Pavilionului romånesc, dela Expoziția Internațională.

Bucuria noastră este sporită prin faptul că această comemorare vine dela cea mai veche Academie de Științe Sociale, dela Instituția, care, creată în spiritul lui Turgot și Condorcet, a determinat formația acelor vizionari ai reorganizării națiunilor, nu prin revoluții formale, de principii, ci prin acțiuni de reformă, inspirate din cercetări temeinice ale vieții reale a națiunii, care ilustrează Franța întâiei jumătăți a veacului al 19-lea.

Școala din București este legată prin numeroase fire de Academia de Științe morale și politice a anilor 1795—1800, (când a fost desființată de Napoleon, spre a fi reînființată la 1830 de Ludovic Filip), încă din întâii ani ai ființării ei. Asociația pentru *Știință* și *Reforma Socială*, care stă la începuturile ei și programul de a lămuri prin monografii situația reală a României de azi, spre a face cu putință o temeinică organizare a ei, sunt pline de spiritul întâiei Academii de Științe morale și politice. Ideile ei își au azi desăvârșitorii, în România, nu în Franța sau într'o altă țară a Occidentului, unde a face știință socială a ajuns să însemne a se preocupa numai de teoria realității sociale.

Chemarea prof. Gusti în Academia de Științe morale și politice, reprezintă recunoașterea de către membrii de azi ai acestei Academii, a celui care realizează intențiile, pentru care, înainte de aproape 150 de ani, a fost creată. *S. R.*

„ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI"

De ziua cărții au apărut întâiele două volume ale „Enciclopediei României" (I. Statul; II. Țara).

Despre realizarea acestei opere vom mai trebui să vorbim. Curând, pentru a prezenta critic cuprinsul volumelor apărute. In viitor, pentru a întreprinde aceeași operație cu privire la cele patru volume ce urmează să mai apară (II. Economia Națională; IV Intreprinderi și instituții economice; V. Cultura Națională; VI. Instituții și personalități culturale).

Azi nu putem decât s'o semnalăm, conturându-i semnificația.

Neamul nostru se îmbogățește nu cu o altă *Enciclopedie* românească ci cu o Enciclopedie *a României*. Lucrarea aceasta nouă, nu urmează tradiția deschisă prin marea Enciclopedie franceză a lui Diderot și d'Alembert. Nu e un dicționar alfabetic de definiții și de informații. Un arsenal, în care oricine să poată găsi sau verifica lesnicios crâmpeie de cunoștințe din orice domeniu. Ci: înfățișarea unitară a acelei mari individualități politice, care se cheamă România. In comparație cu Enciclopediile obișnuite, care înfățișează o abreviatură a lumii întregi și a toată știința despre ea, în duzina lor de tomuri, obiectul ei este foarte limitat. Un singur neam, Statul pe care și l-a realizat și cultura pe care și-a creat-o. Ceea ce poate prilejui „Enciclopedia României", întrece, însă cu mult ceea ce are de dat o Enciclopedie-dicționar. Cetitorul ei, cel care o citește din scoarță în scoarță, dela vol. I la al VI-lea — căci ea se cere citită și nu consultată, — se familiarizează cu chiar vieața nației românești.

Deosebirea dintre Enciclopedia-tablou complet al unei realități și Enciclopedia-dicționar de cunoștințe, este un aspect al *concepției noi despre*

rostul și natura științei pe care o caută filosofia vremii noastre.

Ne dăm seama mai mult că a ști, trebue să însemne a fi orientați în mediul în care trăim, că rostul științei este să organizeze fiecăruia vieața lui spirituală și materială, situându-l în lume și învățându-l să-și înlesnească vieața. Importă nu mulțimea cunoștințelor, ci faptul dacă ai cunoștințele pe care le cere echilibrul tău spiritual și traiul tău, acolo unde te afli: în mijlocul neamului *tău*, în meseria *ta*. Ne învățăm să distingem *știința*, antrepozit a tot ce poate fi știut, de știința de care are nevoie *cineva*.

Suntem obișnuiți însă să credem încă că cei ce nu sunt profesioniști ai științei, trebue să fie un fel de oameni de știință de calibru mai mic. Invățământul se străduiește încă să atenueze cât mai mult deosebirea aceasta. Intre profesionistul științei și omul de altă profesie trebue să fie însă o deosebire calitativă nu una de grad.

Cui i-a dat vreodată în gând să ceară, ca toți cei care nu au meseria pantofăritului să fie totuși măcar pe jumătate sau pe sfert pantofari: lor nu le trebue decât încălțămintea de care au nevoie ca să-și înlesnească vieața. Așa și cu cunoștințele. Cel ce e de meserie om de știință trebue să știe despre multe și despre toate, ca să nu-l găsească nepregătit cererile. Ceilalți au nevoie de cunoștințe potrivite lor. De cunoștințe care să le lămurească zarea vieții lor: să-i situeze în neam, în vieață, în lume. Consecința practică a acestei schimbări de concepție va fi o schimbare de obiectiv a producției de cărți. Se scrie și se tipărește azi numai în perspectiva omului de știință. Analitic și fragmentar.

Avem foarte multe cărți care lămuresc detalii a căror semnificație și greutate o pricep numai specialiștii. Și mai de loc cărțile de sinteză, care să arate urzeala mare a lumii, a vieții, a țărilor, de care au nevoie cei ce nu sunt oameni de știință, ca să-și organizeze concepțiile și acțiunile. Barbaria „mulțumitor", care e deplânsă de atâția esteți și eseiști, este o urmare a lipsei de responsabilitate a celor ce scriu și editează. Nu produc ce trebue acestor mulți ca să recapete, în cadrul civilizației moderne, unitatea atât de nostalgic proslăvită, tot de eseiști și esteți, a vieții și concepțiilor, a vieții țărănești dinainte sau a vieții creștine medievale. Intreprinderea unor Saint-Simon și Comte, care credeau că dincolo de munca în specialitate omul de știință are misiunea de a *reorganiza* concepțiile și criteriile diriguitoare ale acțiunii, a devenit și mai acut necesară azi.

Dându-i Românului posibilitatea de a-și cunoaște neamul în totalul lui, Enciclopedia României, este o faptă mare pe calea aceasta nouă a producției științifice, destinate celui ce nu e om de știință. Oamenii de știință puteau să-și închege și până acum o imagine sintetică despre România, dacă aveau nevoie de ea. (N'au avut-o, însă, prea mulți). Din puzderia de tratate și studii speciale a lipsit însă înfățișarea integrală a României, de care avea nevoie marea mulțime a Românilor. Ei și-o puteau închega și din Enciclopediile-dicționare; oamenii de rând însă, n'au nici timpul și nici concentrarea de a aduna din dicționare mulțimea risipită alfabetic a elementelor necesare.

S'a spus că Enciclopedia aceasta e o carte pentru pătura noastră conducătoare; credem că e întâiu de toate o carte pentru Românul din profesiile economice și pentru cei ce în școlile primare, la cazarmă, în redacții, au menirea de a ajuta mulțimea să se situeze în lume, cunoscându-și neamul.

Enciclopedia aceasta, înfățișare integrală, deși novatoare ca puține alte publicații, are totuși o ascendență în cultura românească. Reia tradiția pe nedrept uitată a tablourilor țărilor românești inspirate de *statistica descriptivă* a veacurilor 17 și 18. Deși nu este scrisă pentru străini și cu toate că folosește toate aprehensiunile despre structura și dinamica fenomenelor sociale, pe care le-a cucerit între timp știința, ea este pe linia acestor înfățișări. Descrierea lui Cantemir a Moldovei, Schița Stolnicului Cantacuzino despre Muntenia, Statistica pierdută a lui Dinicu Golescu a Țării Românești și multe alte realizări ale Statisticii descriptive în Țările Românești, datorite fie pământenilor, fie unor „săcretari" domnești străini, sunt tot atâtea Enciclopedii sumare ale Românilor dinainte de Unire.

Lucrarea aceasta își datorește apariția la trei forțe: profesorului Gusti, care cu elevii lui (în frunte cu Mircea Vulcănescu și Mitu Georgescu), a vrut cu acest prilej să contureze o *monografie a acelei mari unități care e România;* energiei stăruitoare a d-rului Leonte directorul consiliului de administrație și ajutorului înțelegător al conducătorilor vieții noastre, industriale, metalurgice și miniere. Apariția întâielor volume e una din sărbătorile care incoronează munca stăruitoare din ultimul deceniu a școlii române de sociologie **A. G.**

CONGRESUL INTERNAŢIONAL DE SOCIOLOGIE DELA BUCUREŞTI

A fost desemnat Secretariatul. El are următoarea compoziţie: secretar general d-l *Vulcan;* secretar pentru participarea română *Traian Herseni;* secretară pentru participarea anglo-saxonă d-ra *Christina Galitzi;* secretar pentru participarea franceză-belgiană-elveţiană *H. H. Stahl;* secretar pentru participarea germană şi maghiară *Anton Golopenţia;* secretar pentru participarea cehă şi polonă *M. Pop.*

Programul definitiv şi data congresului, stabilite cu luarea în seamă a sugestiilor participanţilor, vor fi comunicate la sfârşitul verii. S'a hotărît organizarea unei expoziţii metodologice cu prilejul congresului, a cărei pregătire a fost încredinţată lui *H. H. Stahl* şi a unei excursii de studii în ţară. Sarcina pregătirii ei îi revine lui *Octavian Neamţu.*

Institutul Social pregăteşte o serie de publicaţii, în vederea congresului. Vor fi tipărite, în cursul iernii, doua monografii de sate: *Drăguş* şi *Nerej*, un volum de tipuri de sate, o istorie a ştiinţelor sociale în România, volumul despre structura socială a agriculturii româneşti din colecţia scoasă de International Agricultural Conference, în limba germană, la Berlin, o bibliografie a satului (întocmită de d-l Georgescu-Tistu), şi mai multe lucrări ale membrilor Institutului.

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

Lucrările în vederea reorganizării Institutului şi a transformării lui în Institut de cercetare a problemelor sociale ale României, întreprinse în cursul ultimelor luni, se apropie de sfârşit. Incheierile vor fi comunicate de îndată ce vor primi formă definitivă.

Vom înfăţişa azi numai stadiul lucrărilor comisiei pentru studiul coordonării lucrărilor ştiinţifice din ţară, preocupate în diferite domenii de studiul României.

Intâia întrunire a acestei Comisii a avut loc în ziua de 17 Iunie, la ora 10 dimineaţa, în sala de şedinţe a Institutului Social Român. Au luat parte la această şedinţă, prezidată de Prof. Gusti, preşedintele Institutului Social Român, d-nii: Lt.-col. *Gheorghiu,* dela Inst. Geografic al Armatei; dr. *Colescu,* dela Institutul Economic; *Al. Costin,* secretarul general al I. S. R., reprezentantul Institutului de Filosofia dreptului; dr. *Sabin Manuila,* dela Institutul Central de Statistică; dr. *Verona,* dela Inst. de Chimie Industrială; Rector *Teodorescu,* preşedintele Institutului Social Banat-Crişana; arhitectul *Stănculescu,* dela Inst. de Geniu rural; prof. *Stoianovici,* dela Inst. de drept privat; ing. *Macovei,* dela Inst. Geologic; prof. *Al. Rosetti,* dela Institutul de fonetică experimentală; rector *Vasilescu-Karpen,* dela Politehnica din Bucureşti; prof. dr. *Mezincescu,* dela Inst. de Igienă Bucureşti; rector *Mihai Şerban,* dela Acad. de Agric. din Cluj; *Pan. Halippa,* preşedintele Inst. Social Român din Basarabia; rector *Octav Onicescu* şi prof. dr. *Horia Dumitrescu,* dela Acad. Naţională de Educ. fizică; prof. *A. Sacerdoţeanu,* dela Inst. de Istorie Universală; ing. *Ţiculescu,* dela Inst. de Cercetări Agronomice.

Hotărîrile, la care s'a ajuns în urma expunerii prof. Gusti şi a ascultării părerii fiecăruia din delegaţi, sunt următoarele:

1. Federalizarea Institutelor reprezentate în vederea coordonării lucrărilor colective pentru cunoaşterea ştiinţifică a ţării, sub egida Institutului Social Român.

2. Intocmirea unui program unitar, în scopul mai sus arătat, precum şi în vederea strângerii mijloacelor financiare necesare.

3. Solicitarea prin d-l prof. Gusti, a patronajului şi a preşedinţiei active a M. S. Regelui.

4. Intrunirea unui comitet restrâns, pentru a formula propuneri concrete, cu privire la organizarea Federaţiei şi la programul iniţial, în ziua de 23 Iunie, ora 6 d. m., la I. S. R.

La şedinţa comitetului restrâns, prezidată de prof. Gusti, au participat d-nii: prof. *Paul Negulescu,* dela Inst. Regal de Ştiinţe Administrative; prof. *G. K. Constantinescu,* dela Inst. Naţional Zootehnic; prof. *Dănăilă,* dela Inst. de Chimie Industrială; *Al. Costin,* prof. *Al. Rosetti,* prof. *O. Onicescu,* rector *Vasilescu-Korpen,* rector *Teodorescu,* col. *Gheorghiu,* ing. *Macovei,* prof. *Stoianovici,* prof. *Mezincescu.*

S'a hotărît cercetarea ţării prin monografii sociologice, în care scop, fiecare Institut urmează să facă sugestii scrise, privitoare la problemele cu a căror cercetare se însărcinează, la metodele de lucru şi la modalitatea colaborării. In şedinţa viitoare, care va avea loc la începutul lunii Septemvrie, se va stabili, pe baza acestor propuneri, programul de lucru al Federaţiei şi organizarea ei.

T. H. şi *A. G.*

INSTITUTUL SOCIAL BANAT-CRIŞANA

Realizarea cea mai însemnată din ultimele luni a Institutului a fost publicarea rezultatelor anchetei monografice întreprinse în 1935 la Belinţ. Volumul acesta i-a câştigat Institutului nostru stima şi încrederea tuturor celor ce împărtăşesc convingerea că neajunsurile de care sufere naţiunea, nu pot fi înlăturate eficace şi definitiv de conducătorii politici, înainte ca să fi fost lămurite. Nutrim speranţa că proba aceasta a seriozităţii muncii noastre îi va determina şi pe conducătorii administraţiei locale să părăsească rezerva şi scepticismul, când, cu prilejul întocmirii bugetului, le vom solicita contribuţia la cheltuielile de susţinere ale Institutului nostru.

Cu prilejul călătoriei de studii în Oltenia şi Banatul meridional a Marelui Voevod Mihai, Institutul nostru a avut parte de o înaltă recunoaştere şi distincţie. Directiunea Şcolii Marelui Voevod a introdus în program şi vizitarea Clisurei, a unghiului prea puţin consolidat dela frontiera de Sud-Vest a ţării, asupra căruia Institutul nostru a atras atenţia publică, organizând în 1936, ancheta dela Lescoviţa. Conducătorul acestei anchete, vicepreşedintele nostru, d-l Dr. Grofşorean, a fost invitat cu acest prilej să facă Marelui Voevod şi camarazilor săi o expunere asupra problemelor de interes naţional în legătură cu zona de frontieră a Banatului. Regiunea Clisurii şi-a găsit mai de grabă cât credeam ocrotitorul înalt de care are atâta nevoie.

In vara aceasta, Institutul nostru organizează o anchetă monografică la Ohaba. In satul acesta, din Valea Bistrei, cu locuitorii trăind în bună parte din lucrul în uzinele metalurgice dela Ferdinand, socotim să putem lămuri datele problemei, pe care o ridică intrarea ţărănimii în orbita industriei. Banatul e unul din ţinuturile ţării unde problema aceasta se pune în marea măsură şi va trebui să se pună în şi mai mare măsură. In planul anchetelor pe care le-am pornit spre a lămuri toate problemele însemnate ale Banatului, figura dela început trecerea în industrie a ţărănimii. I-a venit rândul acum, după ce am analizat sate, care ne puteau lămuri problema depopulării şi problema graniţei neconsolidate de lângă Dunăre. Rezultatele acestei cercetări, care se ocupă de o problemă proprie şi altor regiuni (Hunedoara, Dâmboviţa, Prahova, Bacău), vor reprezenta o contribuţie la lămurirea problemei general româneşti a plasării prisosurilor de populaţie agricolă în industrie, în condiţiile cele mai puţin primejdioase pentru sănătatea trupească şi sufletească a noilor muncitori şi mai folositoare pentru înaintarea ţării.

DELA INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA

Pregătiri pentru a 4 campanie de cercetări monografice la Popeştii-de-Sus, jud. Soroca. Membrii secţiei monografice a Institutului Social Român din Basarabia, se pregătesc pentru a patra campanie de cercetări monografice în Moldova dintre Prut şi Nistru. După ce au cercetat satele Iurceni şi Nişcani, jud. Lăpuşna şi Copanca jud. Tighina, s'a ales pentru cercetările din luna August a. c., satul *Popeştii-de-Sus*, jud. Soroca.

Satul Popeştii-de-Sus, este situat pe Valea Căinarului, la 20 km depărtare de Soroca. Are 403 gospodării cu 1.913 suflete. La depărtare de ½ km e satul Popeştii-de-Jos, cu 371 gospodării şi 1.778 suflete.

Cadrul cosmologic: Satul este aşezat într'o regiune de şes şi coline.

Cadrul istoric: Satul Popeştii-de-Sus, a fost întemeiat pe la 1840 de Moldovenii răzeşi desprinşi din satele: Stoicani, Napadova şi Căinarii-Vechi,

jud. Soroca. Se păstrează actele de cumpărare şi planurile moşiei.

Structura etnică şi socială: Români răzeşi. Nu există conflicte de categorie socială.

Ocupaţia: Populaţia satului Popeştii-de-Sus, se ocupă cu agricultura. Cultivă: grâu, porumb, floarea soarelui şi soia. Situaţia materială a gospodăriilor e bună şi sătenii au reputaţia de oameni harnici. In sat nu există braţe de lucru suficiente. In timpul muncilor agricole aduc din alte sate. In deosebi, vara la prăşit, cosit şi treerat, vin după lucru lucrătorii din satele sărace de pe Valea Nistrului, ca: Balinţ, Iarova, Oclanda şi altele. In sat este o moară de apă (proprietatea obştiei), moară de aburi şi oloiniţă. Centre economice, de desfacere a produselor agricole şi aprovizionare, sunt: Colonia evreiască *Zguriţa* şi *Gara Dochia.*

Manifestările spirituale: In Popeştii-de-Sus, există şi astăzi secta inochentistă, care numără vreo 20 de familii. In trecut a fost şi mai numeroasă.

Obiceiurile la naştere, nuntă, inmormântare şi obiceiurile la sărbătorile de iarnă se păstrează. A dispărut la localnici numai obiceiul de a umbla cu steaua. La Crăciun însă, vin stelari din satele vecine.

Satul Popeştii-de-Sus, este aşezat în apropierea unui însemnat centru economic agricol: târgul *Zguriţa*, cuprinde în sfera sa de influenţă economică toate satele aşezate pe Valea Căinarului şi împrejurimi. Pe această vale, satele sunt aşezate la o distanţă de 2—3 km unul de altul şi formează un lanţ de sate care, în viitor, se vor împreuna. Astăzi, nici nu simţi, de pildă, când treci din târgul Zguriţa, la satul rusesc Zgura, din Zgura în Popeştii-de-Sus şi din acesta în Popeştii-de-Jos, Căinarii Noi, Bulbaci şi Căinarii-Vechi.

Cercetând satul Popeştii-de-Sus, se poate cunoaşte, în general vieaţa economică şi socială a satelor din întreaga regiune.

Satele studiate de Institutul Social Român din Basarabia în anii trecuţi, au fost sate din regiunea Codrului, cu ocupaţii principale: pomicultura şi viticultura. Satul ales pentru cercetări în acest an, e însemnat prin cultura cerealelor.

In vederea cercetărilor dela Popeştii-de-Sus, membrii secţiei monografice s'au întrunit de două ori pe săptămână, câte 2 ore în tot cursul lunii Iunie, pentru a deprinde metoda de cercetare monografică şi pentru a discuta asupra problemelor ce urmează să fie cercetate la teren.

Incepând cu anul acesta, echipa monografică a Institutului va fi completată cu o grupă de echipieri care va activa pentru ridicarea culturală şi economică a satului cu scopul de a pune de acord rezultatul cercetărilor monografice cu realizările practice la teren.

Cercetările monografice vor dura în tot cursul lunii August a. c. In luna Iulie, se va studia de câţiva monografişti muncile agricole şi flora regiunii, care nu se mai întâlnesc în luna August.

Petre Ştefănucă

R E V I S T A R E V I S T E L O R

Revue Internationale de Sociologie 46, 1—2 (Janvrier, Fevrier 1938). Supune discuţiei programul provizoriu al congresului internaţional de sociologie dela Bucureşti. In fruntea studiilor, comunicarea Profesorului Gusti la ultimul congres „La loi du paralelisme sociologique comme loi d'equilibre social", pe care cetitorii noştri o cunosc în traducere românească (a fost publicată în caietul Sept.—Oct. 1937 al revistei). Apoi alte două comunicări cu privire la echilibrele sociale. „La notion d'equilibre en sociologie", a Prof. *Malgaud (*Bruxellex) şi Critique de la notion d'equilibre des psychismes collectifs a fostului prof. dela Frankfurt Gottfried *Salomon.* Comunicare concentrată a Prof. Malgaud, oferă o conturare sugetivă a grupului, a unităţii sociale, am zice noi (cu deosebire a naţiunii). Grupul nu satisface numai nevoile de viaţă în comun ale indivizilor ce-l alcătuiesc. El are şi o funcţiune externă, mai puţin remarcată, cea de apărare împotriva altor grupuri. Pentruca grupul să devie organic, e necesar, întâi, un echilibru între aceste două funcţiuni: ca organizarea internă a grupului să-l pună în stare să se apere în afară, şi ca forţa, pe care o poate opune în afară, să garanteze libertatea de a se organiza înăutru. Un alt echilibru necesar în grup este cel între năzuinţa

indivizilor de a face tot ce le place şi nevoile de coeziune ale grupului. El e realizat, prin „organizaţia negativă" prin restrângerea libertăţii indivizilor în perspectiva solidarităţii cerute în faţa inamicilor externi ai grupului (o constituie dr. penal, regimul căsătoriilor, dr. civil, organizrea politică). „Solidaritatea care s'a format împotriva unui inamic din afară a rămas lege fundamentală şi în viaţa dinlăuntru. O organizare pozitivă, diviziunea muncii, aşezarea de conducători compensează aceste restricţii stimulând munca indivizilor în slujba grupului. Stabilitatea acestei ordini interioare este asigurată prin grupurile intermediare bazate pe simpatie, familie, sat ,care atenuează distanţa dintre ins şi grupul naţional. Apoi prin politică, care satisface, deviază, face uitate nemulţumirile împotriva ordinei" (25).

Unitatea socială este constituită de oameni a căror convieţuire are stabilitate, este echilibrată Echilibrul se datoreşte aşezării cu adevărat solidare a intereselor materiale şi morale a tuturor şi unei conştiinţe comune, care evidenţiază necesitatea acestei ordini, pentru apărarea împotriva unui atac din afară şi pentru a convieţui" (33).

Prof. Solomon, face o critică îndreptăţită concepţiei unei conştiinţi colective substanţiale; o vrea însă şi critică a regimurilor totalitare.

Interesantă e darea de seamă a prof. Ştefan *Dékány*, dela Univ. din Budapesta, asupra evoluţiei sociologiei în Ungaria după 1920.

Studiul realitaţii sociale pe care-l urmăreşte sociologia, a fost stânjenit în Ungaria de autoritatea exclusivă a concepţiei juridico-formale a vieţii sociale. Naţiunea este privită exclusiv ca o problemă de drept constituţional. Profesorul Dékány socoteşte că după războiu această autoritate a slăbit într'o măsură oarecare şi că astfel a devenit posibilă măcar ridicarea problemelor periferice ale sociologiei (credem, dimpotrivă, că în cadrul opoziţiei antebelice social democrate maghiare, grupate în jurul lui Iászi şi a revistei Huszadik Század, preocuparea sociologică maghiară a fost mai accentuată decât la majoritatea sociologilor postbelici citaţi în studiul de care ne ocupăm).

Aşa cercetătorii care să-şi privească problemele sociologic, adică în prespectiva colectivităţii, au devenit numeroşi: jurişti, psihologi, filosofi, istorici. Prof. Dékány citează dintre aceştia pe profesorii de filosofia dreptului: *Horváth* (Rechtsoziologie, Probleme der Gesellschaftlehre und den Geschichtslehre des Rechts 1934). *Angyal* (Sociologia, 1923; Opinia-pedeapsă 1933). *D. Nagy* (Filosofia muncii omeneşti, 1930; Introducere în Sociologie 1922); *L Otlik.* (Filosofia ştiinţelor sociale 1926); *Teleki* (Fundamentele geografice ale vieţii economice, 1936); *I. Kornis* (Conducătorul politic, 1933; şi d-l *Homan.* (Terminologia istoriei sociale, 1921). Din opera profesorului Dekány, decanul de azi al sociologiei maghiare, menţionăm următoarele lucrări: Teoria forţelor sociale, 1920; Noţiuni fundamentale de filosofie socială, 1933; La ville et la campagne au point de vue sociologique, 1935; Natura societăţii şi cele 4 tipuri de politică socială, 1937.

Găsim în înfăţişarea prof. Dékány şi oarecare amănăunte asupra „sociografiei", a cercetărilor consacrate realităţii maghiare, care reprezintă, produsul cel mai de seamă al preocupării sociologice maghiare şi a devenit arhicunoscută în urma acţiunii pornite contra ei de guvernul actual al Ungariei. Ea a înflorit cu deosebire în cazul problemelor ridicate de sat, orientându-se după cercetările monografice ale şcoalei profesorului Gusti, întreprinderea cea mai însemnată de acest fel în întreaga Europă. Profesorul Dekány subliniează această legătură. „Cercetarea vieţii rurale ia un avânt fericit, comparabil progreselor realizate sub acest raport în ţările vecine şi publicaţiile de acest fel apărute in ţările, de care e vorba, sunt bine cunoscute şi deplin apreciate la noi" (58). Printre publicaţiile sociografice, citate, ca mai însemnate, figurează: *A. Bodor:* Rural analysis, Budap. Village Research Institute 1934; chestionarul cu privire la sat redactat de *Ujsászy*, care va fi recenzat în revista noastră, monografia satului Kemse, care a fost recenzată în numărul 2—3, 1937 al ei, Satele circumscripţiei Kismarja 1933; anchetă în care deputatul *Hunyady*, şi-a studiat circumscripţia. Intre publicaţiile consacrate cercetărilor sociologice, Buletinul scos de Oficiul statistic al Capitalei maghiare, trebue menţionat în frunte cu 131 volume de anchete consacrate problemei ridicate de marea aglomerare budapestană. Geograful *Mendöl* a studiat orăşenizarea satelor maghiare în Morphologie der Städte des *Alföld* 1934.

Prea sumare informaţii asupra societăţii de sociologie din Belgrad. (înfiinţată la 1935), dă Prof. G. Tassitch. Aflăm că activitatea ei comportă conferinţe urmate de discuţii de ale membrilor, conf. publice, şi anchete la teren în satele din Serbia de Nord şi că societatea pregăteşte o lucrare colec-

tivă asupra problemelor metodologice ale sociologiei şi asupra raportului dintre diferitele ştinţe sociale.

La note o prezentare, care-i poate interesa şi pe economiştii noştri, asupra unor cercetări recente consacrate vieţii econ. a extr. orient. a prof. G. Richard. Vedem în rezistenţa ţărănimii din Siam şi China de a-şi multiplica necesităţile în ritmul socotit ineluctabil de economiştii occidentali, alimentată atât de împrejurările specifice climatice şi istorice cât şi de concepţia ei de viaţă.

Cetitorii cărţii noui a rof. Sorskin, Social and Cultural Dynamics găsesc în acest număr din Revue Int. de Sociologie, o critică aprigă a atitudinii „metafizice" a acestuia de Privat-docentul dela Amsterdam I. Diaconide. *A. Golopenţia.*

Sociologicka Revue (Revista de sociologie), *IX, 1—2, Brno 1938, 231 pag.* Revista cehoslovacă de sociologie prezintă în acest al IX-lea volum al său, un bogat material pentru lămurirea câtorva din problemele realităţii sociale din ţările slave.

D. Z. Myslakowski şi *Tr. Gross* ne înfăţişează în *Nás vyzkum proletariátu* (Cercetările noastre asupra proletariatului), (9—16), unul din capitolele lucrării *Proletariát a Kultura* (Proletariatul şi cultura), pe care o au în pregătire. Sunt prezentate câteva din rezultatele unei anchete asupra problemelor muncitorului şi situaţiei culturale a proletariatului. Ancheta a fost întreprinsă de T. U. R. (Societatea Universităţii Muncitoreşti) din Cracovia, printre locuitorii acelui oraş şi a celor din regiunile apropiate lui. Prilejul a fost dat de cursurile şi seminariile de sociologie pe care T. U. R. le organizase pentru muncitorii poloni. Anchetatorii şi-au pus în gând să urmărească felul cum se cultivă muncitorimea. Ancheta a fost făcută şi printre elevii cursului şi seminarului de sociologie. Muncitorii cu oarecare educaţie sociologică, au devenit deci cercetătorii propriului lor mediu social. Prin chestionarul anchetei se încerca să se stabilească cu ce au participat părinţii, patronii, organizaţiile profesionale şi familia la formarea culturală a muncitorului, de ce natură este formaţia lui culturală, care au fost mijloacele cu care s'a cultivat şi ce factori au contribuit negativ la cultura lui.

Două din rezultatele anchetei trebue reţinute în deosebi. Acela că proletariatul nu e o masă inculta, fără interes şi necesităţi culturale şi acela că, din punct de vedere cultural, nu se poate vorbi de un tip unic proletar. Factorii sociali şi cei individuali creează diferenţe atât de mari încât este cu neputinţă să se poată stabili un tip cutlural mediu, un proletar tip. Foarte preţioase sunt constatările făcute asupra spiritului individual al muncitorilor, asupra influenţei pe care au avut-o în cultura lor, anumitele ideologii politice şi cele asupra limbii şi stilului răspunsurilor.

Stella Rusceva încearcă în *Meze utlacive sily spol,ceuskéko prostredi* (limitele constrângerilor sociale) (17—22), unele consideraţiuni teoretice pe marginea problemei constrângerii sociale.

Miroslav Hadik prezintă în *Snatkové inseráty* (Anunţurile de căsătorie) (23—31), câteva date statistice comparative asupra frecvenţei anunţurilor de căsătorie, după anotimpuri, sex, scop, preferinţă etc.

Studiul lui *Willy Haas, K sociologii a technice filmu* (Sociologia şi tehnica filmului) (32—47), stabileşte momentul sociologic al apariţiei cinematografului şi funcţiunea socială a filmului în vieaţa modernă. Numărul acesta aduce însă, numai prima parte a lui.

La partea de documente sociologice *E. Chalupny*, pornind dela constatările făcute în legătură cu reacţiunea opiniei publice cehoslovace faţă de anexarea Austriei, se ocupă de necesitatea şi modul de organizare a unei şcoli superioare de ştiinţe politce. *(Vysoká skola politická)* (42—56) Cehoslovacia are până acum, o şcoală liberă de ştiinţe politice (Svobodná skola politickych nauk) întemeiată la 1928, de dr. Milan Hodza. Experienţa şi rezultatele acesteia prilejuesc în bună parte constatările articolului şi planul unei noi şcoale de ştiinţe politice aşa cum este prezentat aici, nu este decât o întregire întemeiată pe aceste constatări, a programului S. S. P. N.

Statul este dator să se îngrijească de o cât mai largă şi cât mai temeinică educaţie politică a cetăţenilor. Aceasta nu poate fi făcută decât pe temeiuri sociologice. Şcoala secundară ignorează sociologia şi trece pe planul al doilea disciplinele politice. Invăţământul superior este filologic şi istoric. Filosofia, economia politică şi ştiinţele juridice sunt prezentate din punct de vedere istoric. Chiar şi sociologia este înfăţişată uneori ca istorie a doctrinelor.

Acest învăţământ istoric şi filologic nu poate da cetăţenilor educaţia politică necesară. Pentru ca învăţămnâtul superior să fie efectiv şi util cetăţeneşte, el trebue să se întemeieze pe realitatea socială şi să fie actual. El trebue să fie politic. Noua desvoltare a Statului cere specialişti în disciplinele politice. Sistemul tradiţional al învăţământului superior care nu vrea să se adapteze nevoilor noi ale Statului, nu îi poate da. Pentru a face destul acestora, e nevoe să se creeze un nou tip de şcoală superioară. Şcoala de ştiinţe politice nu trebue să fie însă numai o şcoală specială de tip nou, ci ea trebue să îşi aibă organizaţia şi metodele proprii potrivite funcţiei pe care o are în Stat şi deosebite de cele ale învăţământului superior tradiţional. Nevoia ei este simţită nu numai de oamenii de Stat, ci şi de cetăţeni şi îndeosebi de tineretul academic. Frecvenţa la S. S. N. P., a fost mult mai intensă decât la şcolile superioare obişnuite, iar interesul studenţilor pentru cercetări şi studii mult mai mare decât la oricare universitate. Baza studiilor politice fiind sociologia, programul şcolii superioare de ştiinţe politice, trebue să se întemeieze pe sociologie. Partea teoretică a ştiinţelor speciale (economice, drept, jurnalistică), va face tranziţia dela sociologie la ştiinţele speciale propriu zise, iar acestea la rândul lor vor face tranziţia dela teorie la practică, unde vor interveni toate disciplinele ajutătoare necesare.

E. Chalupny nu vrea să fixeze amănuntele unui program, ci numai principiile lui, căci ceea ce interesează înainte de toate, e „ca reforma să fie realizată în întregime cât mai repede, înainte ca din amânarea ei sau din nepăsare să rezulte pagube nereparabile pentru viitorul Statului, căci toată munca fără preget a generaţiei actuale pentru păstrarea şi consolidarea Statului va fi zadarnică dacă ea nu se va îngriji ca generaţiile viitoare să fie pregătite să ţină şi să continue moştenirea pe care le-o vor lăsa".

Dr. Ivan Esih: Vyvoi a soucastáy stav sociologie v Charvátsku (Evoluţia şi starea actuală a sociologiei în Croaţia)) (57—70), este o prezentare a învăţământului sociologic în Croaţia.

Rich. Kaysenbrecht publică sub titlul *Factory integrace elementárnich rovnovah v rovnovahách stale slozitejsich* (Factorii integrărilor echilibrelor elementare în echilibre tot mai complexe) (71—73), comunicarea făcut la al XIII-lea congres internaţional sociologic ţinut la Paris în 1937.

Cercetările sociologice ale satului sunt inaugurate de studiul lui *dr. Ian Ilúsek: Triparticni deleni lidove Kultury* (192—133), asupra împărţirii tripartite a culturii populare. Autorul deosebeşte cultura materială, spirituală şi socială şi caută să arate că această împărţire tripartită îşi găseşte valabilitatea în toate planurile culturii populare. Cu exemple din etnografia cehoslovacă el încearcă să stabilească trei tipuri de cultură regională, după altitudine, trei tipuri de sat, trei tipuri de costume, trei tipuri economice, trei tipuri spirituale, găsind cu putinţă împărţirea tripartită în toate manifestările culturii populare.

In fruntea prezentării mai multor lucrări despre dr. Milan Hodza, este studiul lui *Anton Stefánek: Hodzuv vztah k sociologii* (Legăturile lui Hodza cu sociologia) (154—156). Anton Stefánek schiţează educaţia şi activitatea sociologică a lui Milan Hodza, căutând să determine personalitatea acestuia şi rolul lui în sociologia cehoslovacă.

Volumul este întregit cu un foarte mare număr de recenzii (71—202) şi note (203—207) şi cu o bibliografie (208—231), a revistelor sociologice sau conexe sociologiei, din Cehoslovacia şi Statele-Unite şi a tuturor lucrărilor de sociologie apărute în anul trecut.

Mihai Pop

Viaţa Românească, vechea revistă înfiinţată de *Stere* şi *Bujor*, pentru ca să servească un curent ale cărui influenţe în desvoltarea din ultimii 30 ani ai poporului nostru sunt, fără îndoială, de necontestat — şi, în parte, poate că şi de nediscutat —, îşi continuă şi azi acelaşi drum. După cum o spune singură, în subtitlu, este o revistă cu preocupări multiple, căutând să fie pentru cititorii săi cât mai completă. Studii de tot felul, literatură, excelente cronici şi numeroase recenzii îmbogăţesc fiecare număr. Pentru cititorul ei *credincios*, apariţia revistei trebue să fie aşteptată cu o îndreptăţită nerăbdare. Chiar şi pentru cititorul întâmplător lectura este instructivă şi, mai ales, când nu poţi crede în tote câte ţi le oferă, sugestivă, prin gândurile care le deslănţue.

In numărul de pe Februarie, d-l *Ion C. Ion*, semnează un articol intitulat: *Adevăratul 1848*. D-sa porneşte dela faptul că revoluţia română dela 1848 a fost prezentată falş, cu bună ştiinţă, de către cei interesaţi. Pentru conservatori, de pildă, ea nu era decât o „revoluţie de împrumut". Cam acelaşi

lucru l-ar fi crezând și „proaspeții ideologi ai fascismului român". Este foarte adevărat că, încă nu suntem lămuriți asupra adevăratului 1848, după cum, de altfel, întregul secol al XIX-lea, ne este necunoscut. Fiecare categorie de interesați a luat, sau a aruncat, ce i-a convenit din acest bogat și mare secol. In întregimea lui încă nu l-a privit nimeni. Iată de ce orice încercare de a privi din nou acest secol este binevenită. In articolul de față autorul citat, își propune să arate că revoluția dela 1848 n'a fost de împrumut, ci, din contră, ea a corespuns unor „frământări interne" și unui „sbucium stârnit de vârtișagul luptelor de clasă" destul de puternice ca s'o legitimeze. Materialul prezentat, în cadrul unui articol bineînțeles, este destul de convingător. Ni se pare însă că adversarii lui 1848, mai ales cei de azi, nu contestă ceea ce crede autorul: existența unor frământări și a unei stări de spirit capabile să deslănțue revoluția. Nu *motivele* revoluției sunt atacate ci *urmările* ei, măsura în care revoluția, cu toate câte decurg din ea de-alungul secolului, a corespuns spiritului realității românești. Ceva mai mult, adversarii de azi — care nu sunt numai acolo unde îi arată d-l Ion C. Ion — cred că această problemă a lipsei de legături firești între vieața românească și *forma de organizare* pe care au dat-o „pașoptiștii", ar fi și acum tot așa de actuală.

Un excelent studiu despre *Horia* — fragment, după cum aflăm, dintr'o lucrare mai mare ce va fi intitulată: „Trei Revoluționari" —, ne dă d-l *Vasile Munteanu*. Judecând după cele scrise avem dreptul să așteptăm cu interes lucrarea anunțată.

D-l *Vladimir Ghidionescu*, scrie foarte cald, cu amănunte necunoscute, despre vieața și opera lui *Nicolae Vaschide*.

La rubrica: *Vecinii noștri*, câteva foarte bune pagini despre țărănimea polonă, scrise de d-l *Ilie Constantinovschi*.

Din numărul de pe *Aprilie*, menționăm:

Bilanțul politicii italiene în Europa Centrală, de *Const. Vișoianu*.

In numărul de pe Mai, găsim:

Proiect de prefață, de d-l *Tudor Vianu*. E vorba de prefața *Esteticei d-sale*, la care a renunțat s'o publice în fruntea primului volum și pe care o găsește potrivită acum când poate fi un răspuns la unele discuții provocate de apariția lucrării.

Originile naturale și formele biologice ale minciunii, un capitol dintr'o lucrare despre: *Psihologia Minciunii Copilului*, de *Const. Georgiade*.

Ideologia tineretului și cultura, de *Ilie Constantinovschi*.

La *cronica pedagogică*, d-l *Stanciu Stoian*, face o foarte bună dare de seamă despre: *Mișcarea pentru un învățământ muncitoresc în Franța*.

Dumitru Dogaru.

Revista de Psihologie. Primul număr al „Revistei de psihologie teoretică și aplicată", scoasă de „*Institutul de Psihologie Experimentală, Comparată și Aplicată*" al Universității Regele Ferdinand I și al „*Societății de Psihologie*", din Cluj, sub conducerea d-lui prof. *Fl. Ștefănescu-Goangă*, ne face să vedem o revistă de specialitate serioasă, necesară atât pentru mărirea prestigiului cultural al țării noastre, cât și pentru specialiști. Căci marea menire a noii reviste este de a lega mai mult specialiștii între ei, și, — cel mai important lucru — de a fi „organul de îndrumare, de coordonare și informație a mișcării psihologice a școlii", conduse de d-l prof. Fl. Ștefănescu-Goangă. Școala dela Cluj, cunoscută în cercuri din ce în ce mai largi prin monografiile de psihologie publicate sub acelaș auspiciu, se afirmă astfel încă odată cu această revistă.

In cercetările lui, Institutul de Psihologie Clujean, dă o egală desvoltare cercetărilor de psihologie teoretică și de aplicație practică pe terenul Țării noastre, prin cercetarea faptelor pe cale experimentală și statistică. Cam acelaș scop îl are și Societatea de Psihologie dela Cluj.

Astfel că noua revistă vrea: „*a)* să aducă o contribuție științei românești, atât în domeniul teoriei și practicei psihologice cât și în acela al tehnicei și metodei de cercetare experimentală și statistică, printr'o serie de articole și lucrări originale, *întemeiate pe materialul uman și realitățile etnice și sociale din țara noastră; b)* să facă o operă de inițiere și precizare, referitoare la cele mai sigure și mai bune metode experimentale și statistice utilizate în cercetările psihologice și în cunoașterea individualității umane; *c)* să țină în curent pe cititorii săi cu progresul pe care psihologia îl face dela o zi la alta, dându-le o exactă și bogată informație în toate domeniile psihologiei teoretice și aplicate". („Cuvânt înainte", p. 8).

Trecând la numărul de față — la cel inaugural, — regăsim numele celor consacrați dinainte, prin monografiile amintite, ca făcând parte din Școala psihologică dela Cluj: N. Mărgineanu, Roșca, D. Teodorescu, L. Rusu, ș. a.

Din ansamblul studiilor publicate se verifică ideea din „Cuvânt înainte", cum că psihologia este cunoaşterea omului real, palpabil, a individului concret, care trăeşte într'un timp şi mediu determinat. De aceea, întru clarificarea obiectului om, psihologia trebue să sintezizeze cunoştinţele despre natura umană şi legile care guvernează activitatea noastră în relaţiile sale cu mediul fizic şi social în care trăim

Ca studiu care ar interesa punctul de vedere sociologic al revistei noastre este cel al d-lui *N. Mărgineanu*, despre *„Măsurarea atitudinilor sociale"*. (p. 10—33).

Prin aceste atitudini înţelege dispoziţia afectivă a cuiva faţă de instituţiile sociale, ca: biserică, şcoală, Stat; — dispoziţie care se încadrează ca fenomen psihic emotiv şi voliţional, iar nu intelectual, prin natura ei de a fi iraţională şi inconştientă. Ca atare atitudinea socială e rezultanta şi a experienţii individului în societate. Atitudinile sociale sunt astfel o resfrângere „trăire în interior", a culturii şi instituţiilor. Ca obiect de studiu aparţin psihologiei sociale, fiind un punct de întâlnire între cele două discipline, între Sociologie — obiect: cultura manifestată în valori şi instituţii — şi psihologie — obiect: trăirile interne.

Aflăm cu această ocazie că şcoala de psihologie socială dela Chicago, întemeiată de W. Thomas şi susţinută mai ales de sociologii americani, socot atitudinile sociale singurele probleme ale şcolii. Şi în virtutea acestui fapt, o întreagă strădanie de măsurare a atitudinilor sociale, prin recensăminte, chestionare, ş. a. Rezultatul care ar putea să ne intereseze pe noi, din punct de vedere al masselor e gradul de repartiţie al opiniilor. Curba lui Gaus se aplică şi aci. Cu cât o opinie este mai extremistă într'un sens sau altul, cu atât numărul indivizilor ce şi-o însuşesc este mai mic şi cu cât opinia este mai mijlocie cu atât numărul indivizilor care o acceptă este mai mare.

Acest rezultat s'a verificat şi la noi în ţară, în cazul atitudinii faţă de tradiţie şi progres.

Iar la atitudinea faţă de biserică şi naţionalism s'a găsit printre populaţia noastră o tendinţă dincolo de medie către biserică şi naţie. Americanii, la care rezultatul testului de măsurare a atitudinilor sociale şi în cazul opiniilor faţă de biserică şi naţiune se conformase tot curbei lui Gaus, se deosebesc astfel ca atitudine socială generală de Români. Deosebire perfect naturală, fiindcă atitudinea socială este rezultatul conlucrării inconştientului cu experienţa mediului, ambii factori fiind la rândul lor determinaţi de o serie complexă de alte fenomene.

Astfel că, pe baza rezultatelor obţinute, d-l Mărgineanu arată importanţa testelor de atitudine socială, ca instrumente de sesizare a diferenţelor dintre popoare şi de precizare *cantitativă* a acestor diferenţe, dându-ne însăşi proporţia diferenţei. Tot prin aceste teste se pot avea informaţii importante şi interesante, cu privire la etapele istorice ale unui popor, atitudinile sociale ale generaţiilor faţă de instituţii variind, mai ales în ţările în care evoluţia este rapidă, ca la noi. Se mai află de asemenea prin ele şi atitudinea aceloraşi cercuri sociale la diferite vârste sau diferenţele dintre clasele sociale.

Din acelaşi punct de vedere al influenţei cercurilor sociale asupra indivizilor, apare interesantă din recenzia d-lui Zevedeiu Barbu, conferinţa lui E. W. Burgess, despre „Adolescentul în familie", (Th. Adolescent in the Family), după care influenţa familiei se exercită asupra acelei părţi socializabile (care-l determină social), din psihicul adolescentului. Astfel condiţiunile interioare ale unei familii (starea materială, gradul de coeziune între părţi, relaţiile părinţi-copii), contribue la formarea laturei de caracter a individualităţii şi deci la posibilităţile sale de încredere în mediul social.

Probleme înrudite şi mult desbătute în ultimul timp tratează d-nii Tudor Arcan, în „Problema orientării şi selecţiunii profesionale" şi D-tru Todoranu, în „Orientarea Academică". Sunt probleme de psihologia muncii de a căror justă rezolvare depinde buna soartă atât a indivizilor cât şi a societăţii. Fiindcă un individ plasat în o profesiune care nu corespunde aptitudinilor sale psiho-fizice nu poate da maximum calitativ şi cantitativ de randament, din care pricină întreg cercul social, căruia îi aparţine se va resimţi. De aci necesitatea orientării profesionale care îndeamnă pe fiecare individ către profesiunea potrivită tendinţelor lui psiho-fiziologice.

Iar, pentru ca societatea să câştige şi ea, selecţia profesională alege pe cei care prezintă anumite calităţi cerute de anumite profesiuni date. Pentru individ, orientarea profesională e cea care-l interesează, pentru societate selecţia profesională primează, fiindcă societatea este peste indivizi. Totuşr orientarea profesională dă rezultate şi de interes social, fiindcă cum am mai spus, societa-

tea profită de munca conformă putinţelor fiecăruia. Orientarea profesională către studii universitare, — orientarea academică, — se deosebeşte de acea orientare către profesiuni inferioare, prin aceea că aci primează auto-orientarea.

Este o descoperire de sine prin cunoaşterea obiectivă a tuturor condiţiilor fiziologice şi psihologice ale persoanei şi a tuturor condiţiilor de mediu capabile de a uşura afirmarea energiilor p'rsonale. Orientarea academică, în aspect strict profesional se bazează pe „integrarea persoanei în vieaţa profesională superioară, prin armonizarea puterilor personale de muncă şi creaţia cu exigenţele profesionale, în limitele impuse de funcţiunea colectivă a profesiunilor". (p. 46).

In spiritul unei atari orientări academice, s'au întemeiat acele oficii universitare, pentru orientarea, îndrumarea şi asistenţa studenţilor, care funcţionează şi pe lângă Universităţile noastre.

Din aceste câteva date asupra acelora din articolele Revistei de Psihologie, care ni s'au părut de interes pentru revista noastră, prin punctul de vedere social, ca şi din celelalte studii şi recenzii, — toate documentate şi variate ca puncte de vedere, întru realizarea unei psihologii complexe — din aceste date, cred că se vede seriozitatea noii reviste, care dimpreună cu Analele de Psihologie, scoase de Institutul de Psihologie dela Bucureşti, sub direcţia d-lui prof. Rădulescu-Motru, sunt singurele organe pentru specialişti ca şi pentru publicul care vrea să se informeze de mişcarea ideilor în Psihologia de la noi şi de aiurea. *Ada Dogaru.*

Revista de Pedagogie. Anul VIII. Ianuarie-Martie, 1938, caietul I. Organ al Institutului şi Seminarului Pedagogic Universitar din Cernăuţi. Director, C. Narly.

Treptat, *Revista de Pedagogie* şi-a cucerit în ochii cititorilor de specialitate, locul pe care îl are şi de fapt: Singura revistă de pedagogie din ţară. Celelalte reviste cu preocupări asemănătoare, în fruntea cărora stă *Revista Generală a Invăţământului,* n'au putut — unele poate nici n'au urmărit — să se ridice până la problemele de ştiinţă a pedagogiei, rămânând organe de desbatere a problemelor didactice. Un al doilea merit al Revistei de Pedagogie îl constitue încercarea de a nu uita niciodată ca, dintre numeroasele probleme pedagogice să dea atenţie deosebită acelora care interesează practica pedagogică românească. Faptul de a se fi organizat tocmai de către Institutul pedagogic din Cernăuţi o *săptămână pedagogică,* ni se pare o consecinţă firească a rolului pe care şi l-a asumat. Nu uităm, în fine, că directorul revistei, d-l prof. *C. Narly* are, în pedagogie o concepţie după care ştiinţele sociale sunt un preţios auxiliar al pedagogiei. Fapt pe care îl înregistrăm cu plăcere în revista noastră de sociologie românească.

Studiile cuprinse în numărul de faţă sunt: *Contribuţii la problema educaţiei religioase în şcoala primară, de prof. A. Dragomir; Pedagogia bulgară contemporană, de Dimitrie Petrof,* Sofia; *Timiditatea şi educaţia socială, de prof. Sebastian Popovici,* şi *Diagnosticarea obiectivă a aptutudinilor, pe bază de intuiţie, de G. Zapan,* conferenţiar universitar. Urmează apoi partea documentară cu: *Actualităţi, Experienţe şi Sugestii, Marginalii, Cărţi-reviste.*

Insistăm acum asupra studiului d-lui prof. G. Zapan. Problema pe care o tratează d-sa este, în prezent, între cele dintâiu, ca importanţă, pentru învăţământul nostru de toate gradele. Faţă de societate, şcoala este datoare să-i dea, pentru fiecare loc, oamenii cei mai buni, atât ca însuşiri, cât şi ca pregătire. Faţă de elevi, are obligaţia de a nu-i strivi, împiedicându-le desvoltarea firească, şi de a-i ajuta să se pregătească în vederea cerinţelor societăţii. Această problemă dobândeşte, în practică, un aspect dublu, devenind un fel de cuţit cu două tăişuri. E suficient un cât de puţin exagerat accent pe punctul de vedere al societăţii, pentru ca să se găsească destui care să sară în ajutorul „drepturilor naturale" ale individului; după cum, de asemenea, o atenţie prea largă acordată individului, va trezi o reacţiune contrarie, susţinându-se că pe o asemenea cale nu se poate ajunge decât la desorganizarea societăţii. Linia de mijloc e foarte greu de păstrat. O cât de sumară privire aruncată asupra mişcării pedagogice româneşti, ne ajunge pentru ca să vedem că nici ea n'a putut păstra linia de mijloc. Balanţa preocupărilor a înclinat spre individ. Toate reformele şcolare au avut prea mult în vedere *şcolarul.* Latent a subsistat tendinţa de a acomoda la el învăţământul de orice grad şi de orice categorie. In ce priveşte nivelul învăţământului, de asemenea s'ar părea că a fost coborît în aşa fel încât el să convină aproape tuturora. „Individul" român nu se poate plânge că a fost „sufocat" de un învăţământ care i-ar fi neglijat „firea" şi „interesele" în favoarea cine ştie căror imperative de ordin social. Rezultatul a fost că procentul celor care se găsesc

la locul lor, este mult prea mic, pentru ca, din punct de vedere social, lucrurile să meargă bine. In ultimul timp asistăm la o reacțiune, care, deocamdată, e îmbucurătoare, căci urmărește reafirmarea acestui punct de vedere social. Aceasta cere însă o exactă cunoaștere a oamenilor pentru a-i pregăti și îndruma înspre posturi potrivite însușirilor lor, și nu în altă parte. Căci dacă se poate ca un individ să se simtă bine chiar și într'un loc pentru care nu e chemat, mai ales în vremuri în care societatea nu-și prea îngrijește de rosturile ei, aceasta însă, întotdeauna, pierde de pe urma fiecăruia dintre aceștia. Institutele de orientare și selecție profesională create, sau pe cale de a fi create, în câteva centre și *fișa individuală* introdusă oficial în școlile Statului, sunt un semn că problema de care ne ocupăm, începe să devină de interes social.

Rostul fișelor în școală este justificat prin înlesnirea cunoașterii individualității elevilor pe baza căreia s'ar realiza o bună orientare profesională potrivit însușirilor lor reale și o îmbunătățire a metodelor și programelor, avându-se în vedere realitatea psihologică a școlarilor. Fără îndoială, pentru ca să dea rezultatele ce se așteaptă dela ea, o astfel de fișă nu poate fi elaborată dintr'odată. Activitatea desfășurată, tocmai în scopul perfecționării ei, de către cele două laboratoare de psihologie din țară — de pe lângă Universitățile din București și Cluj — sprijinită de interesul și experiența acelora dintre membrii Corpului didactic cărora le revine completarea acestei fișe, dovedește că nimeni nu crede că actuala ei înfățișare poate rămâne definitivă. Incă de pe acum s'au evidențiat două scăderi recunoscute aproape unanim: 1) timpul necesar completării este incalculabil de mare. Unele calcule, poate exagerate, arătau că nici nu ar fi posibilă completarea lor în timpul unui an (pentru elevii unei școale de către un singur profesor); 2) prin structura lor, fișele introduse în învățământ sunt mai de grabă *psihologice* decât *pedagogice*. Adică: ele reproduc, aproape fidel, tabla de materii a unui tratat de psihologie. In scopul unei cunoașteri *integrale* a copiilor, fără îndoială, toate câte sunt cuprinse în ele pot fi de folos. Dar privindu-le prin ceeace se așteaptă dela ele, *în primul rând*, fișele devin irelevante în mare parte din cuprinsul lor. Pentru ca să răspundă la ceea ce școala așteaptă dela ea, o fișă n'a spus mare lucru dacă ne arată *în fragmente* — mult prea numeroase — ce este un copil. Mai ales dacă aceste fragmente sunt prezentate *în sine:* memorie, imaginație, etc. In școală trebue *să judecăm însușirile elevilor, în raport cu munca cerută acolo*. In articolul de care ne ocupăm, d-l prof. G. Zapan, expune pe larg în ce constă metoda de cercetare și noul model de fișă, — *de observație vocațională* — pe care, împreună cu d-l prof. C. Narly, le-au și dat publicității de curând. D-sa afirmă că o bună fișă nu trebue să fie nici prea simplă, dar nici năpădită de chestiuni îndepărtate dela rostul ei. O bună fișă trebue să-și păstreze „complexitatea de explorare" și să aibă „simplitate în caracterizare". De asemenea ea trebue să vizeze, nu vieața psihică în sine, ci *laturile ei vocaționale*. Pentru a realiza acest lucru cei doi autori *au lăsat complet deoparte* tipul obișnuit de fișă, cam același în toată lumea. In loc să urmărească tabla de materii a unui tratat de psihologie generală, noua fișă cercetează: *a)* calități în legătură cu învățământul, (grupate pe obiecte de învățământ); *b)* calități în legătură cu temperamentul și caracterul. Ca metodă, în locul testelor, întrebuințează *diagnosticarea intuitivă a aptitudinilor de către înșiși elevii*. Metoda e foarte simplă și cere un timp *foarte scurt*, fără să păgubească domeniului de explorare fixat.

Așa cum este alcătuită și prin metoda pe care o folosește, fișa de observație vocațională are câteva avantajii pe care tipul obișnuit de fișe nu le poate avea în niciun caz:

a) însușirile pe care le studiază, le redă mult mai exact și mult mai rapid;

b) dă rezultate *sigure* acolo unde testul *nu dă nimic* sau acolo unde tipul obișnuit de fișă se bazează numai pe *observația unuia singur;*

c) formează, la profesori și *la elevi*, simțul de apreciere a oamenilor;

d) prin colaborarea lor directă la alcătuirea fișelor elevii dobândesc interes — experiența o confirmă — pentru această activitate. Ceea ce e foarte mult, căci față de actualul tip de fișă ei rămân *complet străini;*

e) prin metoda folosită, fișa de observație vocațională captează *interesul tuturor profesorilor, în mod spontan;*

f) are posibilitatea să fie *de folos profesorilor* în aprecierea elevilor, într'un *mod ușor*, oferindu-le locul pe care îl are, în colectivul clasei, fiecare elev la toate însușirile studiate;

g) ajută *efectiv* la orientarea și selecția profesională. Insfârșit adăugăm că *nu exclude* folosirea testelor și nici existența, paralelă, a altui tip de fișă.

Ce soartă va avea această nouă fișă?

Cercurile de specialişti au avut atitudini diferite, uneori poate exagerat de „pornite" în contra ei. Indiferent de ce se poate spune în contra ei, trebue să-i recunoaştem avantajiile *preţioase* faţă de tipul obişnuit. *Atât cât autorii au crezut că trebue să ştim despre elevi,* ne este redat în mod *exact,* deoarece metoda folosită are o valoare *obiectivă.* Ceea ce rămâne să se precizeze — şi aici cuvântul vor trebui să-l aibă *cei ce lucrează efectiv cu fişele* — este dacă *atât cât se cercetează în noua fişă este sau nu suficient,* pentru cele ce se aşteaptă dela ea. Mai departe, cu toate avantajiile necontestate, ni se pare că noua fişă se mărgineşte să ne redea *numai* atât cât se cam ştie de *fapt;* ea nu face altceva decât să *organizeze* ceea ce ştiu colegii şi profesorii despre fiecare elev. Dincolo de asta *nu merge.* O completare prin teste credem că ar fi necesară, deoarece acestea, dacă nu merg totdeauna *mai departe decât observaţia, o ajută* şi o corectează deseori. Altfel va fi foarte greu să se ştie dacă *se mai poate cere* încă dela un elev, *cât se mai poate cere,* sau dacă *nu e prea mult,* pentru puterile lui, ceea ce dă efectiv. In fine, aprecierea elevilor după rangul lor în colectiv este foarte bună atâta timp cât n'ai nevoie să ieşi din colectivul respectiv. Când însă ai avea în faţă mai mulţi elevi, ale căror fişe au fost completate în colective diferite, nu e necesar să ne întrebăm dacă o comparare a lor se poate face, înainte de a se şti dacă colectivele au fost sau nu egale?

Dar oricare ar mai putea fi îndoelile, trebue să reţinem că noua fişă este un *pas preţios* înspre cea mai bună fişă de care au nevoie şcolile şi că ea poate fi *luată ca bază de plecare* — în locul tipului curent — pentru încercările viitoare.

Dumitru Dogaru

Timocul, revistă de luptă naţional-culturală, Nr. 1—4 (Ian.-Aprilie), 1938.

A împlinit patru ani de apariţie una dintre publicaţiile care râvnesc la împlinirea unui nobil ideal românesc. Trecutul acestei reviste îl cunoaştem: o dârzenie care este de admirat, în faţa greutăţilor materiale pe care le-a avut şi continuă a le avea. Intră în al cincilea an, cu numărul de care ne ocupăm. Incepe o nouă perioadă de încercare grea, dar propovăduire de crez măreţ.

Colaborările, în decursul apariţiei, n'au fost din cele mai bune, revista totuşi s'a menţinut pe o cale de mijloc, care nu i-a scăzut prea mult din prestigiu. Ceea ce înseamnă că ar fi putut fi mai mult decât ce a fost. Rămâne să vedem, în viitor, cum înţelege să-şi învioreze coloanele.

Numărul de faţă al Timocului se poate considera consacrat memoriei lui Gh. Bondoc. Activitatea acestui timocean — avocat, născut în comuna Bregova — pe tărâmul luptelor ce se deschid după războiu în Timoc, trebue considerată că a fost cea dintâiu plină de roade. Om de o bunătate sufletească neîntrecuta, de o inteligenţă sclipitoare, antrena ca nimeni altul, la lupta zi de zi, prin elanul sau nesaţios. D-l profesor Petre Caraman, întemeietorul destoinic al Institutului Român din Sofia, care l-a cunoscut în toiul marilor frământări de început, la Sofia, evocă amintirea acestui luptător, pe al cărui loc nu se ştie dacă va mai fi în stare cineva să-l mai ocupe.

Timocul, pentru prima dată, varsă lacrimi curate pentru o figură ilustră.

Mai semnează: Petre Petrinca, Andrei I. Andrei, Gh. Atanasiu, Petre Florescu etc.

D-l Atanasiu, în *Destinul crud al Românilor din Timoc,* demască întreaga acţiune dusă împotriva fraţilor noştri, nutrind speranţe că situaţia s'ar putea îndrepta; d-l Petre Florescu, în *Elemente româneşti în limbile slave,* se strădueşte să arate — având conştiinţa că este primul — influenţele lexicale daco-române în limbile slave, rusă, bulgară şi sârbă. D-sa ignorează complet că această chestiunea a preocupat pe filologi şi care au stabilit — afară de câteva chestiuni controversate— influenţele slave în română şi influenţa românei asupra limbei slave, mai cu seamă bulgară; nesocoteşte de asemeni că influenţa de căpetenie este cea de natură morfologică. Dar şi elementele lexicale relevate sunt de-a dreptul bizare. (In rusă: tovarişt-tovaroş, tovaricestva-tovărăşie, stopanstvo-gospodărie; în sârbă: şine (de C. F.)-şinę, glumic-glumeţ; în bulgară: cârnati-cârnaţi, sarmi-sarmale!..)

Revista şi în alte rânduri — de aceea o spunem — a avut contribuţii uşoare. Amintim, de pildă, o serie întreagă de poezii, cari erau redate ca folklor din Timoc, pe când în realitate, se vedea cât de colo că erau plăsmuiri nedibace.

In rest, mai relevăm pledoaria bine documentată a d-lui Andrei, pentru colonizare, ca şi o bună discuţie: Contribuţia minorităţilor la menţinerea păcii.

Revista Timocul este însă, orice s'ar spune, actuală, necesară şi utilă pentru spiritul pe care este chemată a-l forma în vederea realizăriilor viitoare.

Florea Florescu

Cealaltă consecinţa a căsătoriilor mixte. Datorită iniţiativei şi a stăruinţei d-rului Râmneanţu, cunoaştem numărul considerabil al căsătoriilor mixte din Ardealul de după războiu. Şi ştim că marea majoritate a acestor căsătorii sunt contractate de Românii funcţionari.

Faptul a fost mult comentat. Toţi cei ce l-au privit l-au socotit o calamitate, o primejduire a purităţii rasei româneşti, împotriva căreia trebuiesc luate măsuri prin împiedecarea în viitor a căsatoriilor dintre Români şi minoritare.

Căsătoriile mixte mai au însă şi o altă consecinţă. Sunt un rapt al Sabinelor paşnic. Impuţinează numărul de mame viitoare ale neamurilor din care provin soţiile şi sporesc numărul de copii Români.

Aceasta fireşte numai când depăşită de grija că nu soţul român să se alipească neamului soţiei, ci soţia neamului românesc al soţului.

Această altă consecinţă am fost bucuroşi s'o vedem evidenţiată în cronica semnată de Mihai Seleuşan, a unuia din magistraţii cei mai preocupaţi de problemele sociale şi politice ale Ardealului.

Credem că nu trebue pierdută din vedere consecinţa aceasta de expansiune etnică a căsătoriilor mixte.

Atitudinea luată faţă de problema aceasta, trebue să ţină în seamă amândouă consecinţele căsătoriilor mixte. Ele creează, fără îndoială, dificultăţi în epoca când au fost contractate, dar se soldează, în caz că nu lipseşte oare care grijă şi prevedere, cu un dublu câştig de suflete în raport cu neamurile conlocuitoare.

Căsătoriile mixte, nu trebue nici promovate, nici reprimate; ceea ce trebue e purtarea de grijă, pentru ca prin căsătorii neamul să nu piardă ci să câştige.

Reflecţiile unui ţăran despre depopulare. Reproducem la documente, cele patru pagini pe care, un sătean, sociolog născut, îşi explică şi ia atitudine faţă de tendinţa de limitare a naşterilor ce se desenează tot mai vădit în graniţa Năsăudeană.

Procesul acesta ascuns al limitării treptate a naşterilor, „secretul din comuna Şanţ", este foarte perspicace surprins de Nistor Cotul.

Nu mai puţin bine primejdia care decurge pentru neam din această limitare: „căci ce folos (că) avem Statul aşa mare şi să vi se nimicească turma adecă Poporul".

Nistor Cotul cunoaşte pricina acestei limitări. Lipsa de pământ, şi ştie că „motivul de unde vine lipsa", este înmulţirea populaţiei Şanţului dela 50 de familii la 700.

Soluţia pe care o dă ţine în seamă faptul că în Năsăud mai există o avere obştească neîmpărţită: păduri de Stat şi grănicereşti. Planul de acţiune al lui Nistor Cotul, comportă acordarea unei noi împroprietăriri a satului, din aceste averi.

E o soluţie justă în perspectiva satului, dar nu în cea a ţării. Nu pot fi defrişate toate pădurile şi chiar dacă lucrul s'ar face, ce se va întâmpla după epuizarea lor? Soluţia nu poate fi decât crearea de posibilităţi de trai în oraşe şi industrie, şi prin comerţ, pentru prisosul de populaţie agricolă.

Cadrilaterul necunoscut. Ne cunoaştem în general puţin ţara. Unele provincii însă sunt aproape evitate de gândurile şi preocupările noastre. Cadrilaterul este în situaţia aceasta. El şi Basarabia. Atracţia exercitată de Balcic, nu schimbă întru nimic situaţia aceasta.

Şi totuşi, în aceste provincii stau unele din tranşeele cele mai decisive ale luptei noastre pentru buna organizare a Statului nostru. Cadrilaterul e Macedonia noastră. Colţul de ţară, pe care prin schimburi de populaţie, colonizări, putem şi trebue să-l facem aşa de românesc cât de sârbească şi greacă, fac vecinii noştri iugoslavi, respectiv Grecii, Macedonia lor. Studiul profesorului Noe, arată cât de mult s'a făcut aproape fără voia oamenilor sub presiunea proceselor generale întregii peninsule balcanice. Rezultatul a depăşit de mult dimensiunile accidentalului. Trebue consolidat de acum, desăvârşit printr'o îndelungă şi atentă acţiune administrativă. Gestul prin care ar trebui să înceapă această epocă nouă a Cadrilaterului ar trebui să fie înlocuirea numelor turceşti cu ale localităţilor de origine ale coloniştilor veniţi de peste hotare. Cadrilaterul e atât de românesc acum încât numele vechi încep să constituie o anomalie.

Cadrilaterul trebue să atragă atenţia întregii obştii româneşti, nu numai pentru importanţa lui politică, pentru faptul că este unul din punctele asupra cărora se concentrează acum energia creatoare a naţiei noastre ci şi pentru faptul că e locul unde

putem cunoaşte ramuri depărtate ale neamului nostru. Ne ducem atât de puţin în Albania, în Timoc, în Macedonia, în Epir, în Tesalia, în Banatul iugoslav; cunoaştem atât de sumar ramurile de peste hotare ale neamului nostru în cât ar trebui să folosim din plin putinţa de a-i cunoaşte în Cadrilater. Dobrogea-Nouă, este şi un mare prilej de a cunoaşte de acasă, diversitatea de neam mare a Românimii.

Necesitatea unei monografii regionale a Munţilor Apuseni. In acest număr al revistei, doi cercetători prezintă rezultatul anchetelor lor în două sate tipice ale Munţilor Apuseni şi soluţiile pe care le socotesc potrivite pentru înlăturarea neajunsurilor.

Aceste două redactări arată că nu există o singură problemă, ci aproape tot atâtea probleme moţeşti câte ţinuturi şi sate se găsesc în Munţii Apuseni. Florea Florescu, arată foarte bine cum greutatea cea mai mare care se pune în calea celor ce privesc situaţia din munţii noştri dela apus este modul cu totul arbitrar în care sunt folosiţi termenii Moţ, Munţii Apuseni etc. Aşa problema Moţilor, problema Munţilor Apuseni, se reduce când la problema desfăcutului de ciubere şi de doniţi, când la problema exploatărilor de păduri, când la problema şteampurilor, după satul sau fragmentul din Munţii Apuseni, ce serveşte de punct de plecare.

In regiuni cum sunt Munţii Apuseni, generalizările sunt mai ne la locul lor decât oriunde.

O acţiune eficace a administraţiei noastre cere în cazul problemei zise a Moţilor o anchetă serioasă, care să inventarieze problemele speciale, fiecărui sat. Numai aşa se va putea ajuta fiecăruia. Altminteri se iau măsuri unilaterale, care folosesc Vidrenilor, dar nu celor dela Albac sau Roşia.

Intocmirea unei astfel de monografii regionale a Munţilor Apuseni, ar trebui să fie una din întâiele preocupări ale Institutului Central de Cercetări Sociale al României, care urmează a fi înfiinţat în toamnă.

N O T E S O C I O L O G I C E

VIAŢA ECONOMICĂ A COLONIŞTILOR DIN MEGLENIA. ÎNSEMNĂTATEA LOR ECONOMICĂ ÎN CADRILATER

Românii Megleniţi sunt de două feluri: Megleniţii agricultori, care altă dată formau o masă mult mai mare din care s'au păstrat până în timpurile mai noui următoarele 8 sate: Nănta, Lundzini, Oşani, Birislav, Huma, Liumniţa, Cupa, Cernareca. Dintre aceste Nănta, ai cării locuitori trecuseră acum vreo 200 de ani la mohamedanism, astăzi numai există ca sat românesc, de oarece nântenii au emigrat toţi în Turcia.

Printre aceşti români s'au aşezat acum vre-o 140 de ani, un grup de români crescători de turme, din tribul grămostean. Ei au venit din Gramoste, din cauza jafurilor la care erau expuşi din partea bandelor albaneze ale lui Ali Paşa, celebrul satrap al Epirului. In Meglenia ei au întemeeat comuna Livezi, care a prosperat foarte mult, ajungând, după războiul mondial, să numere până la 1.000 de familii.

In Cadrilater au imigrat atât colonişti din grupul meglenit agricol, în număr de vre-o 350 de familii, cât şi dintre cei cultivatori de turme dela Livezi, în număr de peste 700 de familii.

Grupele de colonişti din ambele ramuri, ocupă vreo 20 de sate, locuind, în unele numai colonişti din aceeaşi grupă, în altele şi dintr'o grupă şi din alta. Sate în care s'au stabilit numai megleniţi agricoli, sunt Capaclia, Bazarghian-Aidodu, conlocuesc cu românii din regat. Sate în care s'au stabilit colonişti din colonişti din ambele grupe, sunt Cocina, Viskioi, Haskioi. Sate în care s'au stabilit numai megleniţi din Livezi sunt: Atmageaua-Tătărească, Uzungea-Orman, Hogea-Kioi, Arabagilor, Caradârlar, Asfatkioi, Daidâr, Deli Iusttflar, Antimovu, Garvani, Vetrina.

In unele dintre aceste sate se află şi colonişti regăţeni.

Insemnătatea românilor megleniţi din ambele ramuri pentru românizarea Cadrilaterului este covârşitoare, reprezentând cel mai mare contingent de colonişti. Nu mai puţin importantă este pentru judeţul Durostor activitatea lor economică. Românii dela Livezi, ca crescători de turme, au dispus în timpul războiului de produse care au avut foarte mare căutare: carne, brânzeturi, unt ş. a., astfel au reuşit să agonisească averi remarcabile din care au putut să aducă o bună parte în Ţară, unde şi-au lăsat disponibilităţile în pământuri, alcătuind o categorie de proprietari mijlocii cu proprietăţi

dela 20—100 ha. Alături cu cultivarea pământului, pentru a cărui lucrare dispun de inventar agricol şi de braţe suficiente (sub formă de argaţi), ei practică, cu o pricepere neîntrecută, şi creşterea oilor, fiecare având dela 20—100 de capete. Se mai ocupă cu prelucrarea derivatelor laptelui şi a produselor lânii. Comerţul cu brânzeturi şi caşcavaluri, din aproape întregul judeţ, este în mâna lor. Ei deţin în mare parte şi comerţul cu lâna. Mai cumpără şi vând animale. Din rândurile lor s'a ridicat şi o familie de mari industriaşi: Fraţii Ciuleanu, care au două mori, funcţionând cu motoare Diesel, una la Atmageaua Tătărească, a doua la Turtucaia. Aceste mori, sunt cele mai însemnate din judeţ.

In ce priveşte pe megleniţii plugari, ei se disting prin pricepere şi hărnicie neîntrecută în cultivarea pământului. Din cauza că avutul lor, format din valori imobile în Grecia, nu a fost lichidat până astăzi, ei au venit fără mijloace băneşti. Totuşi, muncind cu înverşunare, ei au putut să se ridice la o prosperitate neaşteptată, reuşind să-şi cumpere locuinţe dela turci şi bulgari. Astfel satul Capaclia a fost aproape complet expropriat de dânşii prin cumpărare de case şi pământuri dela turci şi bulgari. La fel cu megleniţii plugari din satele Cocina, Cazimir, Viskini, Cadi-Kioi, Askioi, Strearmi. Numai o parte din coloniştii dela Ai Doidu au obţinut construirea de case, prin credite în bani şi materialuri dela Stat. Cei din Aidogdu-Bazarghian şi Capaclia, neavând localuri de biserici, au început clădirea, ajunsă pe sfârşite, a doua biserici care sunt cele mai importante din judeţ.

Coloniştii megleniţi, au adus în Cadrilater varietăţi de culturi noui, între care mai ales bumbacul. In satele lor s'au plantat pomi cu miile. Toţi şi-au făcut vii. Cerealele produse de ei sunt de calitatea cea mai bună. Ei sunt pe cale să introducă şi cultura viermilor de mătase, pe care o cunosc la perfecţie.

Ceea ce a întârziat până acuma plantaţiile de duzi, este nestabilitatea datorită vecinilor revizuiri inaugurate de organele Ministerului de Domenii, care făceau ca colonistul să ezite de a se angaja în plantaţii, pe un teren de care nu aveau absoluta certitudine că va fi al lui.

In genere, prezenţa acestor colonişti, fie ei foşti crescători de turme, fie plugari, a constituit un ferment puternic în toate direcţiile vieţii economice din Cadrilater şi mai ales din Durostor.

C. Noe

DIN CUPRINSUL NUMĂRULUI VIITOR

D-l Gusti: Institutul de Cercetări Sociale al României. *A. Golopenţia:* Rostul şi organizarea unei Facultăţi româneşti de ştiinţe sociale. *Christina Galitzi:* Economia dirijată în regiunile rurale ale Statelor-Unite. *Rom. Cotaru:* Etica Drăguşenilor. Criteriile morale şi filosofia practică. *Aurel Boia:* Integrarea ţiganilor din Şanţ (Năsăud), în comunitatea românească a satului. *Mircea Stăncescu:* Poiana-Ialomiţa. Un sat de foşti moşneni din câmpia românească. *Ciorănescu I. Gheorghe:* Lunca, satul de fabricanţi şi de negustori de preşuri şi velinţe din Dâmboviţa. *Gh. Focşa:* Lucrările de reclădire ale comunei Dioşti-Romanaţi. Ing. *Avram N. Bodea:* Problema silvică şi a păşunilor în Munţii Apuseni. *Florea Florescu:* Moţii Vidreni colonişti, reveniţi în munţi.